Д-р Бранко ТОШОВИЧ

РУССКАЯ ГРАММАТИКА

В СОПОСТАВЛЕНИИ С СЕРБОХОРВАТСКОЙ

Звуки
Формы слов
Предложение

„СВЕТЛОСТ“
Сараево, 1988

Dr Branko TOŠOVIĆ

RUSKA GRAMATIKA

U POREĐENJU SA SRPSKOHRVATSKOM

Glasovi
Oblici
Rečenica

Prof. dr. BRANKO TOŠOVIĆ
FILOZOFSKI FAKULTET
71000 SARAJEVO, F. Daškog 1
tel. 210-733, lokal 63

„SVJETLOST“
OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva
Sarajevo, 1988.

KRATAK SADRŽAJ

TRANSKRIPCIJA 5
SKRAĆENICE. ZNACI 7
PREDGOVOR 9
UVOD 11
GLASOVI 13
OBLICI 53
Imenice 54
Pridjevi 144
Zamjenice 187
Brojevi 219
Glagoli 253
Prilozi 345
Prijedlozi 353
Veznici i vezničke riječi 359
Riječce 361
Uzvici 363
REČENICA 365
Prosta rečenica 370
Složena rečenica 390
LITERATURA 409
PREDMETNI REGISTAR 411
ŠIRI SADRŽAJ 417

TRANSKRIPCIJA

1. ***Fonetska transkripcija***
Znak fonetske transkripcije: [ ]

a) *Transkripcija ruskih glasova*

1. Samoglasnici:

[a]	označava:	naglašeno ***a***
[o]		naglašeno ***o***
[ă]		***a*** i ***o*** u prvom stepenu redukcije
[ъ]		***a*** i ***o*** u drugom stepenu redukcije
[e]		naglašeno ***e***
[i^{e}]		***e*** u prvom stepenu redukcije
[ь]		***e*** u drugom stepenu redukcije
[y^{e}]		***e*** poslije [ž], [š], [c] u prvom stepenu redukcije
[y^{b}]		***e*** poslije [ž], [š], [c] u drugom stepenu redukcije
[i]		*i* (grafički ***и***)
[y]		*y* (grafički ***ы***)

2. Suglasnici:

[b]	označava:	***b*** (grafički ***б***)
[v]		***v*** (grafički ***в***)
[g]		***g*** (grafički ***г***)
[d]		***d*** (grafički ***д***)
[ž]		***ž*** (grafički ***ж***)
[ž':]		dugo ž (grafički ***жж*** i sl.)
[z]		*z* (grafički ***з***)
[j]		*j* (grafički ***й*** i sl.)
[k]		***k*** (grafički ***к***)
[l]		***l*** (grafički ***л***)
[m]		***m*** (grafički ***м***)
[n]		***n*** (grafički ***н***)
[p]		***p*** (grafički ***п***)
[r]		***r*** (grafički ***р***)
[s]		***s*** (grafički ***с***)
[t]		***t*** (grafički ***т***)
[f]		***f*** (grafički ***ф***)
[c]		***c*** (grafički ***ц***)
[č']	meko	***č*** (grafički ***ч***)
[š]		***š*** (grafički ***ш***)
[š':]		dugo meko ***š*** (grafički ***щ***)

Mekoća suglasnika označava se sa [']: [b'], [v'] i sl.
Dužina suglasnika označava se sa [:], npr. ['ž:], ['š:].
Znak ['] označava akcenat.

b) *Transkripcija srpskohrvatskih glasova*

Suglasnici:

[l,]	označava meko	***l*** (grafički ***lj*** i ***љ***)
[n,]		meko ***n*** (grafički ***nj*** i ***њ***)
[d,]		afrikatu ***đ*** (grafički ***đ***, ***dj*** i ***ђ***)
[ǯ]		afrikatu ***dž*** (grafički ***dž*** i ***џ***)
[ć]		afrikatu ***ć*** (grafički ***ć*** i ***ћ***)
[č]		afrikatu ***č*** (grafički č i ***ч***)
[r̥]		vokalno ***r*** (grafički ***r*** i ***р***)

Za obilježavanje ostalih suglasnika upotrebljavaju se isti znaci kao i u ruskoj transkripciji.

c) *Istorijska transkripcija*

Samoglasnici:

[ǫ]	označava	nazal zadnjeg reda (grafički ѫ)
[ę]		nazal prednjeg reda (grafički ѧ)
[ê]		jat (grafički ѣ)
[ь]		poluglasnik prednjeg reda (grafički ***ь***)
[i]		neslogovno ***i***

Znakom * obilježava se rekonstrukcija riječi.

2. ***Fonološka transkripcija***

Znak fonološke transkripcije: ⟨ ⟩
Samoglasničke foneme: ⟨*a*⟩, ⟨*o*⟩, ⟨*e*⟩, ⟨*i*⟩, (⟨*y*⟩), ⟨*u*⟩.
Suglasničke fomene: ⟨*b*⟩, ⟨*v*⟩, ⟨*g*⟩, ⟨*d*⟩, ⟨*ž*⟩, ⟨*ž'*:⟩, ⟨*z*⟩, ⟨*j*⟩, ⟨*k*⟩, ⟨*l*⟩, ⟨*m*⟩, ⟨*n*⟩, ⟨*p*⟩, ⟨*r*⟩, ⟨*s*⟩, ⟨*t*⟩, ⟨*f*⟩, ⟨*c*⟩, ⟨*č'*⟩, ⟨*š*⟩, ⟨*š'*:⟩.
Mekoća suglasničkih fonema obilježava se ⟨'⟩, npr. ⟨*b'*⟩.

SKRAĆENICE

A.	—	akuzativ
augm.	—	augmentativ
D.	—	dativ
f.	—	fusnota
G.	—	genitiv
I.	—	instrumental
jedn.	—	jednina
L.	—	lokativ
lat.	—	latinsko
l.	—	lice
mn.	—	množina
muz.	—	muzički izraz
m. r.	—	muški rod
N.	—	nominativ
nar.	—	narodno
npr.	—	na primjer
p.	—	padež
pr.	—	predgovor
prost.	—	prostonarodno (ruski *простóречное*)
r.	—	ruski jezik; rusko
razg.	—	razgovorno
sport.	—	sportski izraz
s. r.	—	srednji rod
sh.	—	srpskohrvatski jezik
šalj.	—	šaljivo
up.	—	uporediti
v.	—	vidjeti
V.	—	vokativ
zast.	—	zastarjelo
ž.	—	ženski rod

ZNACI

* (u paradigmama)	—	znak razlikovanja kategorija živog i neživog u akuzativu
→	—	prelazi u
>	—	daje
<	—	postalo od
Ø	—	nulti nastavak
§	—	paragraf

PREDGOVOR

Ova je gramatika namijenjena, prije svega, učenicima srednjeg usmjerenog obrazovanja i studentima viših i visokih škola. Njome se, međutim, mogu služiti i svi oni koji se bave ruskim jezikom. Autorov je cilj bio da se u gramatici daju osnovne teoretske postavke, glavna tumačenja i definicije gramatičkih fenomena sa naglaskom na njihovoj komunikativnoj strani i, gdje je to god bilo moguće, uz poređenje gramatičkih sistema, podsistema i elemenata ruskoga i srpskohrvatskoga jezika.

U razradi *teoretskih* pitanja autor je davao najelementarnija i najjednostavnija objašnjenja. Gramatika je *komunikativnoga* tipa, što znači da je komunikativna funkcija jezika bila u prvom planu prilikom izrade priručnika. Otud i želja autora da dâ što više primjera u obliku leksičkih jedinica, sintagmatskih sklopova i rečeničnih obrazaca, uvijek sa prevodnim ekvivalentima. Autor je posebno insistirao na leksičkoj i sintaksičkoj spojivosti pa je, koliko je prostor dozvoljavao, gramatičke komentare ilustrovao i idiomatskim spojevima (frazeologizmima, poslovicama, izrekama, krilaticama i sl.). Zbog komunikacijskih potreba onih koji se budu koristili ovim priručnikom, gramatičke pojave su dovođene u vezu sa leksičkim pojavama — putem sinonimije, homonimije, paronimije, istina u najskromnijem obliku. Insistiranje na komunikativnom pristupu istaklo je u prvi plan i jedan aspekt koji je do sada u našim gramatikama bio zapostavljen, a to je stilistički aspekt. Autor nije imao mogućnosti da se njime šire pozabavi; on je, faktički, kao i neki drugi, samo naznačen, ali je i u ovome obimu dovoljan da se shvati kako gramatički priručnici ove vrste ne mogu više bez njega. Inače, jezičke jedinice o kojima se govori — glasovi, vrste riječi, rečenica — osvijetljene su sa različitih nivoa: kod glasova su razmatrane akustičke, fonetske, fonološke, morfološke, optoepske, leksičke, akcenatske, intonacijske, fonostilističke i dijahronijske karakteristike; kod vrsta riječi leksičko-semantičke, tvorbene, morfološke, sintaksičke, stilističke i dijahronijske karakteristike; kod rečenice morfološke, sintaksičke, stilističke i dijahronijske osobine. Iz razmatranja je izostavljen pravopis, koji će biti obrađen u posebnom priručniku.

Što se tiče *upoređivanja* ruskoga i srpskohrvatskoga jezika, gramatika je rađena sa željom da u njoj bude što više poređenja. Međutim, ona se ne može nazvati potpuno kontrastivnom gramatikom. Sa pozicija konfrontacionog proučavanja[1] jezika može se govoriti o dvije vrste gramatičkih priručnika (prema njihovom primarnom zadatku): o konstrastivnim gramatikama sa ravnopravnim tretmanom jezikâ i kontrastivnim gramatikama sa neravnopravnim tretmanom

[1] Termine *kontrastivni* i *konfrotacioni* upotrebljavamo kao sinonime.

jednog od jezika. Samim naslovom ove gramatike ističe se da je njen osnovni cilj opis gramatičkog sistema ruskoga jezika u poređenju sa gramatičnim sistemom srpskohrvatskoga jezika, pa, prema tome, ona spada u drugi tip priručnika. U njoj je primijenjeno eksplicitno i implicitno poređenje (eksplicitno je ono koje je formalno izraženo, a implicitno ono koje nije iskazano, ali je prisutno, naročito u izboru građe). Od postupaka kontrastiranja zastupljeno je simultano konfrontiranje (istovremeno sučeljavanje gramatičkih fenomena dvaju jezika) i sukcesivno konfrontiranje (poređenje koje slijedi nakon šireg razmatranja problema jednoga jezika — u ovom slučaju ruskog; sukcesivno poređenje podrazumijeva postojane izvjesnog međuprostora). U ovoj gramatici polazni jezik je gotovo uvijek ruski, ali u nizu slučajeva autor ide i od srpskohrvatskoga jezika, i to onda kada je naš gramatički problem kvalitativno ili kvantitativno izraženiji od ruskoga. Poredbena analiza bazira se na sistemskom i fenomenološkom kontrastiranju — upoređivanju širih gramatičkih sistema ili sučeljavanju pojedinih segmenata i elemenata. Konfrontaciona analiza primjenjivana je svuda gdje je to bilo moguće i gdje je bilo potrebno. Ograničenost prostora bitno je uticala na dosljednost i obim poređenja.

Prilikom izbora gramatičke i leksičke građe vođeno je računa o njenoj upotrebnoj vrijednosti i frekvenciji. Leksičku osnovu gramatike čini materijal dat u *Frekvencijskom rječniku savremenog ruskog književnog jezika* E. A. Štejnfelt. Riječi su najvećim dijelom uzimane iz rječnika *4 000 najupotrebljivijih riječi ruskoga jezika.* Autorova je želja bila da uz gramatička objašnjenja ponudi što više leksičke građe, neophodne u nastavi i učenju ruskoga jezika. Stoga u ovome priručniku ima dosta rečeničkih obrazaca, sintagmatskih spojeva, idioma i sl. (oni se uvijek daju i u prevodu). Pošto su gramatički fenomeni raznorodni, rečenični obrasci nisu mogli biti stilski potpuno ujednačeni (npr. oni su u dijelu *Rečenica* složeniji u odnosu na one u ostalim poglavljima). Osim toga, prostor je zahtijevao maksimalna sažimanja, pa su ti obrasci morali biti što kraći i, naročito zbog namjene Gramatike, što jednostavniji.

Uz Gramatiku su pripremljena i vježbanja, koja će biti objavljena u posebnoj vježbanici.

Autor izražava zahvalnost recenzentima prof. dr Radmilu Marojeviću i doc. dr Aleksandru Doneu te lektoru za ruski jezik Ljudmili Sergejevnoj Andrejevskoj, koji su pažljivo pregledali rukopis i dali niz korisnih primjedbi, sugestija i savjeta. Autor se također zahvaljuje dr Josipu Baotiću na konsultacijama oko nekih pitanja.

Sarajevo, januara 1985. godine

UVOD

1. Ruski jezik spada u grupu slovenskih, odnosno istočnoslovenskih jezika (ruski, ukrajinski, bjeloruski) i ima dugu i složenu istoriju. Početak formiranja književnog jezika veže se za XVII vijek, a završetak — za prve decenije XX stoljeća. Ruski se jezik koristi kao zvanični jezik u nizu međunarodnih organizacija, kao što su Ujedinjene nacije i sl. Po raširenosti on zauzima treće mjesto u svijetu, odmah iza kineskog i engleskog. Ruski se uči u više od 80 zemalja, na njemu se štampa mnogobrojna literatura (svaka četvrta knjiga koja izlazi u svijetu napisana je na ruskom jeziku). U Sovjetskom Savezu oko 142 miliona ljudi smatra ruski maternjim jezikom, a oko 42 miliona — drugim maternjim jezikom.

Ruski jezik ima tri osnovna dijalekta: sjevernoruski, južnoruski i srednjoruski. Za sjevernoruski karakteristično je tzv. okanje — izgovor nenaglašenog ***o*** kao [***o***], npr. *хорошó* [*horošó*], a za južnoruski akanje — izgovor ***o*** kao [***a***], npr. *хорошó* [*harašó*]. To su osnovne razlike između ova dva tipa govora. Srednjoruski dijalekt predstavlja osnovu savremenog ruskog jezika.

2. Jezik kojim se služimo, kao i svi drugi organizovani sistemi, ima svoju strukturu. Naš govor sastoji se od iskaza, iskazi od rečenica, a rečenice od riječi; njih zatim možemo dijeliti na slogove, a slogove — na pojedine glasove. U jeziku, dakle, postoje određene strukturalne jedinice, koje nalazimo na pojedinim jezičkim nivoima. Glasovi čine jedan jezički segment i on se proučava u okviru lingvističke discipline koju nazivamo *fonetikom* (ako se radi o fiziološkoj strani izgovora glasova), odnosno *fonologijom* (ako je riječ o funkcionalnoj ulozi glasova). Glasovi obrazovani u jednu misaonu cjelinu daju riječ — tu najmanju komunikativnu jedinicu jezika, čijom se prirodom bavi *leksikologija.* Riječ ima svoju strukturu (prefikse, korijen, sufikse, nastavak i sl.), može se mijenjati i sa drugim leksemima obrazovati veće grupe riječi. Lingvistička disciplina koja se bavi strukturom i promjenom riječi naziva se *morfologija.* Zatim, riječi se u govoru vežu u veće cjeline (sintagme, rečenice, odlomke itd.), što se proučava u okviru *sintakse,* koja zajedno sa morfologijom čini *gramatiku* (tradicionalno se ovdje ubraja i fonetika). Dio gramatike je i *tvorba riječi,* koja proučava pravila i procese stvaranja riječi. Stilistička sredstva jezika, funkcionalno-stilsko rastojanje jezičkih jedinica, njihove ekspresivne i izražajne vrijednosti istražuje *lingvostilistika.* Najzad, postoji i lingvistička grana koja se bavi pitanjima njegovanja savremenog standardnog jezika, a to je *jezička kultura.*

GLASOVI

3. Glasovi (*зву́ки*) predstavljaju vrstu zvuka koja nastaje djelovanjem čovjekovih govornih organa, odnosno treperenjem vazduha usljed pokreta glasnih žica i uz učešće drugih govornih organa. To je složena materijalna, biološka i socijalna pojava, koja podrazumijeva proučavanje tri osnovna aspekta: nastajanje zvuka (fizički aspekt), anatomsko-fiziološku stranu izgovora (biološki aspekt) i funkcionalnu ulogu glasova (društveni aspekt). Uže gledano, može se govoriti o akustičkim, fonetskim, fonološkim, morfološkim, ortoepskim, morfonološkim, leksičkim, akcenatskim, intonacijskim, fonostilističkim, dijahronijskim i drugim osobinama glasova.

AKUSTIČKE OSOBINE

4. Glasovi su, prije svega, fizička pojava, te se stoga proučavaju u okviru opšte teorije zvuka — *akustike*, koja predstavlja dio fizike.

Prema karakteru treperenja razlikuju se tonovi i šumovi. Tonovi nastaju ravnomjernim i ritmičkim treperenjem izvora zvuka, a šumovi neravnomjernim, neperiodičnim djelovanjem toga izvora. Prvi su uglavnom predstavljeni samoglasnicima, a drugi suglasnicima.

Glasovi imaju svoju visinu, snagu, dužinu, boju, individualne vrijednosti i slično.

FONETSKE OSOBINE

5. Svaki jezik ima svoj sistem glasova. Nauka koja se bavi proučavanjem i objašnjavanjem glasova ljudskoga govora naziva se *fonetika* (фоне́тика). Ona razmatra način obrazovanja i akustička svojstva ljudskih glasova, što znači da se bavi jezičkim jedinicama čija je priroda materijalna.

6. Glasovi nastaju djelovanjem govornih organa, koji se dijele na aktivne i pasivne. Aktivni su glasnice, jezik, usne, resica i donja čeljust. U pasivne organe spadaju zubi, gornja čeljust i tvrdo nepce.

U ruskom jeziku, kao i u srpskohrvatskom, postoji nekoliko vrsta glasova. Oni glasovi koji nastaju slobodnim prolazom vazdušne struje kroz usta i treperenjem glasnih žica nazivaju se *samoglasnicima* ili vokalima (*гла́сные*). Prilikom izgovora pojedinih glasova vazduh nailazi u usnoj šupljini na prepreku, pre-

gradu, koja ne postoji pri obrazovanju samoglasnika. Takvi glasovi, koji su u obliku karakterističnog šuma, nazivaju se *suglasnicima* ili konsonantima (*согла́сные*).

Govorni organi

SAMOGLASNICI

7. Ruski jezik ima šest samoglasnika. To su:

[a], [o], [u], [y], [e], [i].

U srpskohrvatskom jeziku postoji pet samoglasnika:

[a], [o], [*u*], [e], [*i*].

Samoglasnici se obrazuju na različitim mjestima u govornim organima. Prema položaju jezika, vertikalnom i horizontalnom, razlikujemo samoglasnike prednjeg, srednjeg i zadnjeg reda, odnosno visoke, srednje i niske.

Red / Visina	Prednji	Srednji	Zadnji
Visoki	[*i*]	[*y*]	[*u*]
Srednji	[*e*]		[*o*]
Niski		[*a*]	

Srpskohrvatski samoglasnici obrazuju se na istim mjestima na kojima nastaju i ruski.

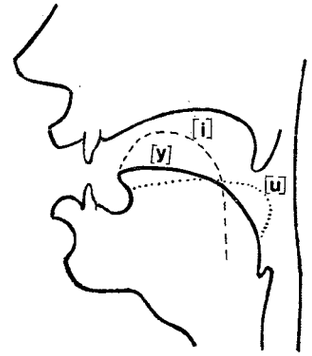
Izgovor samoglasnika ruskog i srpskohrvatskog jezika gotovo se podudara kada su samoglasnici u ruskom jeziku naglašeni, a razlikuju se ukoliko su ruski samoglasnici nenaglašeni.

Izgovor naglašenih samoglasnika

8. U odnosu na naš jezik, najveću specifičnost u sistemu samoglasnika ruskoga jezika predstavlja postojanje vokala [*y*] — grafički *ы*. Srpskohrvatski ga nema, u ruskom se izgovara tako da se zadnji dio jezika diže prema sredini nepca, vrh jezika ne dodiruje donje zube nego se pomjera i podiže uvis. Od [i] razlikuje se time što je u izgovoru [i] jezik u većoj mjeri podignut prema tvrdom nepcu, a od [u] time što je kod izgovora [y] jezik niže postavljen i više je pomjeren naprijed. Npr. *быт, быть, мы́ло, у́лицы, шить*.

Svi ostali ruski samoglasnici: [a], [o], [e], [i], [u] izgovaraju se kao i srpskohrvatski, ali ipak postoje izvjesne nijanse.

U izgovoru ruskoga [***a***] vrh jezika ne mora da dodiruje donje zube, a u srpskohrvatskom dodiruje (zube i alveole). Up.: *сам* — sam, *нар* — par. Rusko [***o***] ima otvoreniji izgovor i sa većim je stepenom labijalizacije nego u našem jeziku. Up.: *дом* — dom, *пол* — pol. Otvoreniji izgovor ima i rusko [e] na početku i iza tvrdih suglasnika: *э́ра* — era, *цех* — ceh. Rusko [**u**] je zatvorenije od našeg [u]: *лук* — luk. Samoglasnik [**i**] nešto se šire izgovara u srpskohrvatskom jeziku; rusko je malo zatvorenije pošto se jezik više podiže prema tvrdome nepcu. Up. *и́мя* — ime.

Izgovor [y], [i], [u]

Uopšte, može se reći da su na početku riječi i iza tvrdih suglasnika, dakle, u posebnoj fonološkoj okolini [i] i [u] malo zatvoreniji u odnosu na naše, a [e] i [o] otvoreniji.

Izgovor nenaglašenih samoglasnika

9. Izgovor ruskih nenaglašenih samoglasnika bitno se razlikuje od srpskohrvatskih. Kao što je poznato, naši vokali i u nenaglašenom položaju ne mijenjaju svoj kvalitet (up. *pòlovina, pȅrorèz, màlina*) — oni se u svim slogovima i u svim pozicijama, bez obzira na to jesu li pod akcentom ili nisu, izgovaraju jasno i razgovijetno. U ruskom jeziku situacija je drugačija, jer se samoglasnik različito izgovara kada se nalazi pod akcentom i kada nije naglašen. U ovom posljednjem slučaju izgovor je manje jasan, on je mutan, neodređen; artikulacija se pomjera tako da visoki samoglasnici mogu da postanu niži, a niski — viši, zadnji mogu ići naprijed, a prednji nazad. U izgovoru neakcentovanih samoglasnika dolazi do njihova skraćivanja, što se u fonetici naziva *redukcijom*. Vokal se najmanje mijenja u slogu ispred akcenta i na početku riječi, i to se smatra *prvim stepenom redukcije*. Izgovor samoglasnika u svim ostalim pozicijama (izuzev, naravno, položaja pod akcentom) odlikuje se većim gubljenjem zvučnosti i slabljenjem jačine, pa se takav način izgovora naziva *drugim stepenom redukcije*. Njega imaju samo [a], [o] i [e].

Samoglasnici [***a***] i [***o***]

10. Nenaglašeni samoglasnici [***a***] i [***o***] u ruskome se jeziku jednako izgovaraju: u slogu ispred akcenta — kao kratko ***a*** [ă], a u svim ostalim nenaglašenim pozicijama — kao vrlo kratko [a], blisko kratkom [y]. Obilježavamo ga znakom [ъ]. Na primjer, u riječi *но́ле* glas se [o] nalazi pod akcentom i zvuči gotovo kao i u srpskohrvatskom jeziku. U riječi *поля́* samoglasnik [o] stoji ispred akcenta (prvi

stepen redukcije). Njegova je artikulacija manje napregnuta; usne nisu izvučene, nemaju kružni oblik nego su opuštene. On se izgovara slično kao [a], ali zatvorenije. U riječi *полевóй*, samoglasnik [o] (na drugom slogu ispred akcenta) čuje se kao veoma kratko *a* [ъ]. Isto je slučaj i sa izgovorom [o] i [a] u riječima *потолóк* [pътălók], *сковородá* [skъvъrădá], *тараканá* [tъrăkán], *мáма* [mámъ], *рóвно* [róvnъ], *сáхар* [sáhъr], *сóкол* [sókъl].

Na početku riječi [a] i [o] izgovaraju se kao kratko [ă]: *алмáз* [ălmáz], *азóт* [ăzót], *окнó* [ăknó], *онá* [ăná].

Samoglasnik [a] označen slovom *я* koje se nalazi ispred akcenta ili na početku riječi čuje se kao kratko [e], odnosno izgovara se između [i] i [e], pa se tako i označava [i^{e}]: *язы́к* [ji^{e}zýk], *мясно́й* [m'i^{e}snój]. U drugom stepenu redukcije on postaje još kraći i obilježava se znakom [ь]: *врéмя* [vr'ém'ь], *рядовóй* [r'ьdăvój].

Samoglasnici [*u*], [*i*], [*y*]

11. Samoglasnici [*u*], [*i*], [*y*] ako nisu akcentovani ne gube svoj osnovni kvalitet, već se samo skraćuju, odnosno izgovaraju kraće i slabije. Npr. *лук* [luk], *кит* [k'it], *сын* [syn] — *рукá* [rukά], *пилá* [p'ilά], *былá* [bylά], *урагáн* [urăgán], *пистолéт* [p'istăl'ét], *бытовóй* [bytăvój]. Iza [ž], [š] i [c] samoglasnik [i] izgovara se kao [y]: *жил* [žyl], *шил* [šyl], *цирк* [cyrk].

Samoglasnik [*e*]

12. Samoglasnik [*e*] u prvom stepenu redukcije izgovara se između [i] i [e], pa se tako i označava — [i^{e}]: *селó* [s'i^{e}ló]. U drugom stepenu čuje se vrlo kratko [e], u stvari, glas između [i] i [e], koji obilježavamo sa [ь]: *береговóй* [bьr'ъgăvój]. Iza [ž], [š] i [c] izgovara se glas sličan [y], koji označavamo kao [y^{e}] u prvom stepenu redukcije i [y^{b}] u drugom stepenu redukcije: *женá* [žy^{e}ná], *шестóй* [šy^{e}stój], *ценá* [cy^{e}ná].

SUGLASNICI

13. Pri izgovoru suglasnika vazdušna struja u usnoj šupljini nailazi na prepreke, koje ne postoje prilikom izgovora samoglasnika.

Klasifikacija suglasnika

14. Svi suglasnici ruskoga jezika klasificiraju se na osnovu četiri obilježja: 1. akustičkih svojstava, 2. načina tvorbe, 3. mjesta tvorbe, 4. tvrdoće i mekoće.

Podjela suglasnika po akustičnim svojstvima

15. Po zvučnosti razlikuju se sonanti (сонóрные согласные) i šumni suglasnici (шýмные согласные). *Sonanti* su suglasnici sa tonovima i slabim šumovima (oni su između samoglasnika i suglasnika). Pri njihovom izgovoru glasne žice trepere, a vazdušna struja nailazi na djelimične prepreke. U sonante spadaju [r], [l], [m], [n], [j]. Kod *šumnih* suglasnika šumovi preovladavaju nad tonovima jer se pri njihovom izgovoru stvara prepreka koja stvara šumove. Šumni se suglasnici dijele na zvučne i bezvučne. *Zvučni* suglasnici (звóнкие согласные) u ruskom jeziku su: [b], [v], [d], [z], [ž], [ž':], [g], a *bezvučni* (глухи́е

согласные): [p], [f], [t], [s], [š], [š':], [c], [č'], [k], [h]. Ova podjela suglasnika po zvučnosti odnosi se kako na navedene suglasnike tako i na njihove (ako ih imaju) meke parnjake: zvučni [b'], [v'], [d'], [z'], [g'] i bezvučni [p'], [f'], [t'], [s'], [k'], [h'].

U srpskohrvatskom jeziku sonanti su [l], [r], [m], [n], [j], [l,], [n,]. Zvučni su [b], [d], [g], [d,], [ǯ], [ž], [z], a bezvučni [p], [t], [k], [ć], [č], [š], [s], [c], [h], [f]. Glas [v] također je zvučni suglasnik, ali se ispred njega ne vrši promjena suglasnika [npr. svoj).

Podjela suglasnika po načinu tvorbe

16. Po načinu tvorbe suglasnici se dijele na praskave, strujne i afrikate. Ako pri izgovoru vazdušna struja nailazi na potpun zatvor, nastaju suglasnici koji se zovu *praskavi* ili eksplozivni (смы́чные или взрывны́е согла́сные). Takvi su u ruskom i srpskohrvatskome [p], [b], [t], [d], [g]. Ukoliko se obrazuje tjesnac o čije se strane tare zračna struja, dobićemo *strujne* ili frikativne suglasnike (щелевы́е или фрикати́вные согла́сные). U oba jezika to su [s], [z], [š], [s':], [ž], [ž':], [f], [v], [j] i [h]. Treću vrstu suglasnika čine *afrikate* ili sliveni glasovi (аффрика́ты), u kojima nalazimo elemente i praskavih i strujnih suglasnika. To su u ruskom [c] i [č'], a u srpskohrvatskom [c], [č], [ǯ], [ć] i [d,]. Pri njihovoj tvorbi, u prvoj fazi imamo elemente eksplozivnih suglasnika, a u drugoj frikativnih.

Sonanti se po načinu tvorbe dijele na *laterarne* (боковы́е или латера́льные согла́сные) — [l], *nazalne* (носовы́е или наза́льные) — [m], [n] i *vibrante* (дрожа́щие согла́сные или вибра́нты) — [r]. U oba jezika ovdje se također uključuju meki parnjaci (ruski [l'], [m'], [n'], [r'] — srpskohrvatski [l,], [n,]). To se odnosi i na praskave i strujne suglasnike: praskave [p'], [b'], [t'], [d'], [k'], [g']; strujne [s'], [z'], [f'], [v'], [h'].

Podjela suglasnika po mjestu tvorbe

17. Prema aktivnim govornim organima suglasnici se dijele na *usnene* (губны́е согла́сные) — [b], [p], [v], [f], [m], *prednjojezične* (переднеязы́чные согла́сные) — [d], [t], [z], [s], [ž], [ž':], [š], [š':], [n], [l], [r], [č'], [c], *srednjojezične* (среднеязы́чные согла́сные) — [j] i *zadnjojezične* (заднеязы́чные согла́сные) — [k], [g], [h]. Na isti se način dijele i meki parnjaci navedenih suglasnika: usneni [b'], [p'], [v'], [f'], [m'], prednjojezični [d'], [t'], [z'], [s'], [n'], [l'], [r']; zadnjojezični [k'], [g'], [h'].

U odnosu na pasivne govorne organe razlikujemo *bilabijalne* (гу́бно-губны́е или билабиа́льные согла́сные) — [b], [p], [m], *labiodentalne* (гу́бно-зубны́е согла́сные) — [f], [v], *dentalne* (переднеязы́чные зубны́е согла́сные) — [t], [d], [n], [c], [z], [s], [l]. Istu podjelu imaju i njihovi meki parnjaci: [b'], [p'], [m']; [f'], [v']; [t'], [d'], [n'], [z'], [s'], [l']. Suglasnici [l] i [r] još se zovu *tekući* ili likvide (пла́вные согла́сные), [č'], [ž], [š], [š':] *šuštavi* (шипя́щие согла́сные), a [c], [z], [s] *piskavi* (свистя́щие согла́сные).

Podjela suglasnika po mekoći

18. Suglasnici se mogu dijeliti na tvrde i meke. Na ovome planu postoji velika razlika između ruskog i srpskohrvatskog jezika. Naš jezik ima svega pet mekih suglasnika — [j], [l,] [n,], [d,], [ć]. Ostali su tvrdi, bez obzira na to u kakvoj se poziciji nalaze. U ruskom pak većina suglasnika obrazuje par sastavljen od mekog i tvrdog suglasnika, odnosno može se, u zavisnosti od položaja,

izgovorati i meko i tvrdo. I to je jedna od najvećih razlika u fonetskom sistemu ovih dvaju slovenskih jezika. Parni, meki i tvrdi suglasnici su sljedeći: [m] — [m'], [b] — [b'], [p] — [p'], [n] — [n'], [d] — [d'], [t] — [t'], [k] — [k'], [g] — [g'], [h] — [h'], [r] — [r'], [l] — [l'], [v] — [v'], [f] — [f'], [z] — [z'], [s] — [s']. Samo su tvrdi [c], [ž], [š], a samo meki [j], [č'], [ž':], [š':]. Izuzev kod [j] i [č'], mekoća suglasnika obilježava se slovima *я, ю, е, ё, ь* i *и*, odnosno, ispred ovih slova oni se izgovaraju meko, a ispred *а, о, у, ы, э* i *ъ* tvrdo, npr.: ***мя́со*** — ***ма́ма***, ***сюда́*** — ***суд***, ***се́рый*** — ***сэр***, ***тётя*** — ***том***, ***отъе́зд*** — ***пить***, ***быть*** — ***быть***.

Suglasnici [ž':] i [š':] u ovakvim slučajevima mogu se rijetko naći: *дро́жжи* [dróž':i], *жужжа́ть* [žuž':át'], *е́зжу* [jéž':u], *по́зже* [póž':ь]. Suglasnik [š':] izgovara se kao dugo meko [š]: *ещё* [jieš':ó]. Dozvoljava se i izgovor [š'č':], sa slabo izraženim [č']. [C] je uvijek tvrdo, isto kao što je [č'] i [j] uvijek meko. Suglasnik [j] u ruskom se bilježi na nekoliko načina. Na kraju riječi i na kraju sloga piše se *й*: *бе́лый*, *ма́йка*. Na početku riječi i između dva samoglasnika označava se slovima *я, е, ё, ю*, kojima se istovremeno označava i samoglasnik iza [j]: *я́ма* — *моя́*, *ель* — *своё*, *ёлка* — *моё*, *ю́бка* — *мою́*. Poslije *ъ* i *ь* upotrebljavaju se slova *я, е, ё, ю: объяви́ть, объе́хать, объём*, — *семья́, пла́тье, бельё, но́чью*.

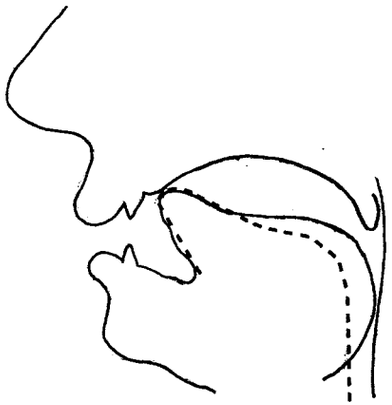
Prilikom izgovora mekih suglasnika prednji ili srednji dio jezika podiže se prema tvrdom nepcu.

Izgovor suglasnika

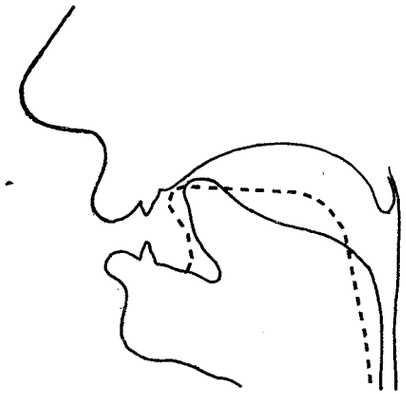
19. Ruski i srpskohrvatski suglasnici se manje ili više razlikuju po izgovoru. Ta se razlika zapaža i kod tvrdih i kod mekih suglasnika.

Izgovor tvrdih suglasnika

20. Za suglasnike [b], [p], [m], [v], [f], [d], [t], [z] [s], [n], [g] i [k] može se reći da se gotovo jednako izgovaraju u oba jezika (razlike nisu suštinske prirode). Rusko [c] nešto se tvrđe izgovara, a [l], [r], [ž], [š] i [h] pokazuju izraženiju nepodudarnost u izgovoru.

Izgovor [l]:
——— rusko [l]
– – – srpskohrvatsko [l]

Izgovor [r]:
——— rusko [r]
– – – srpskohrvatsko [r]

Pregled suglasnika ruskog jezika

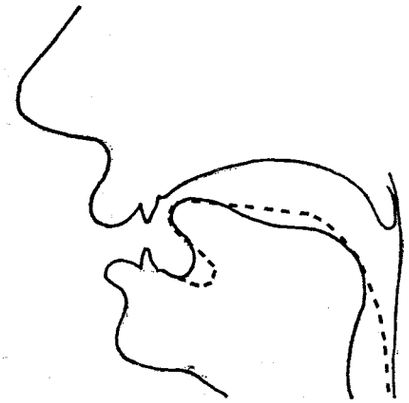
Zvučnost	Način tvorbe	Učešće tona	Mjesto tvorbe: Usneni — Bilabijalni — Tvrdi	Usneni — Bilabijalni — Meki	Usneni — Labiodentalni — Tvrdi	Usneni — Labiodentalni — Meki	Jezični — Prednjojezični — Dentalni — Tvrdi	Jezični — Prednjojezični — Dentalni — Meki	Jezični — Prednjojezični — Prednjonepčani — Tvrdi	Jezični — Prednjojezični — Prednjonepčani — Meki	Jezični — Srednjojezični — Srednjonepčani — Meki	Jezični — Zadnjojezični — Zadnjonepčani — Tvrdi	Jezični — Zadnjojezični — Zadnjonepčani — Meki
Šumni	Praskavi	Zvučni	[b]	[b']			[d]	[d']				[g]	[g']
		Bezvučni	[p]	[p']			[t]	[t']				[k]	[k']
	Strujni	Zvučni			[v]	[v']	[z]	[z']	[ž]	[ž':]	[j]	[h]	[h']
		Bezvučni			[f]	[f']	[s]	[s']	[š]	[š':]			
	Afrikati	Zvučni					[c]			[č']			
		Bezvučni											
Sonanti	Zatvoreno-tjesnačni — Nazalni	Zvučni	[m]	[m']			[n]	[n']					
		Bezvučni											
	Zatvoreno-tjesnačni — Laterarni	Zvučni					[l]	[l']					
		Bezvučni											
	Vibranti	Zvučni							[r]	[r']			
		Bezvučni											

Suglasnik [l]. Pri izgovoru ruskog [l] vrh jezika dodiruje gornje zube i samo djelimično alveole, srednji dio jezika je spušten, a zadnji podignut prema mekom nepcu i povučen unazad. U izgovoru srpskohrvatskog [l] vrh jezika pritiskuje alveole i djelimično dodiruje gornje zube. Jezik je na sredini manje spušten, a pozadi pomjeren naprijed. Up. *лук* — luk, *лом* — lom.

Suglasnik [r]. Kad izgovaramo rusko [r], vrh jezika treperi prema zadnjem dijelu alveola i početku tvrdog nepca, a pri izgovoru našeg [r] vrh jezika treperi prema gornjim zubima i alveolama. Osim toga, u ruskom izgovoru vrh jezika je okrenut nagore. Up. *рок* — rok, *рукá* — ruka.

Suglasnici [ž] i]š]. Razlika u izgovoru [ž] i [š] u ruskom i sh. jeziku jeste u tome što je u ruskom jeziku srednji dio jezika ugnut, a u našem je dosta ravan. Stoga se pri izgovoru stvara utisak da je rusko [ž] i [š] mnogo tvrđe nego srpskohrvatsko. Up. *муж* — muž, *наш* — naš.

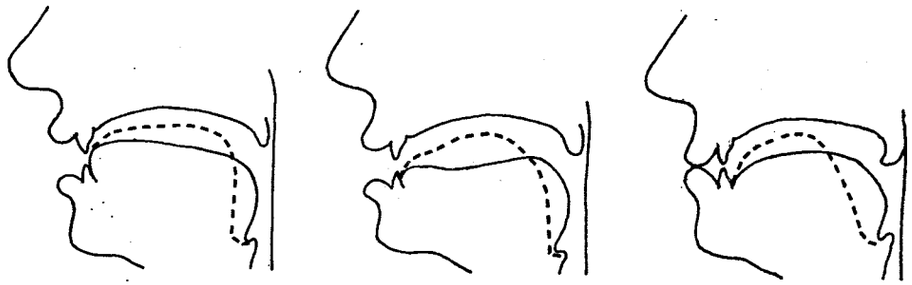
Suglasnik [h]. Rusko [h] izgovara se tako da se zadnji dio jezika diže prema mekom nepcu, ali je u odnosu na naše [h] više pomjereno unazad, tjesnac je uži i duži, tako da je šum jači. Up. *дух* — duh.

Izgovor [ž] i [š]:
——— rusko [ž] i [š]
– – – srpskohrvatsko [ž] i [š]

Izgovor mekih suglasnika

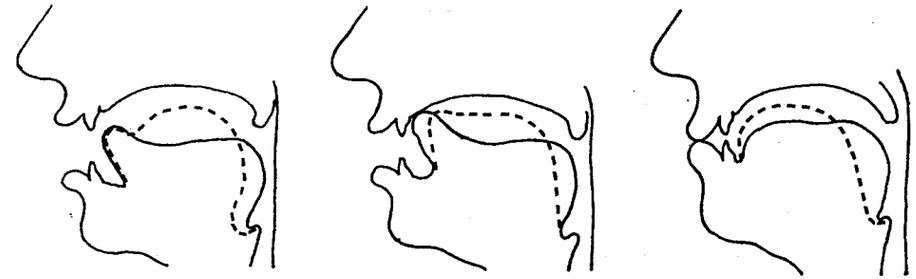
21. Izgovor mekih suglasnika razlikuje se od izgovora tvrdih suglasnika po tome što je pri izgovoru mekih artikulacija pomjerena naprijed, što se prednji i srednji dio jezika podiže prema tvrdome nepcu. To se može vidjeti iz sljedećih slika:

[t],]d] ———
[t'], [d'] – – –

[s], [z] ———
[s'], [z'] – – –

[p], [b] ———
[p'], [b] – – –

[r] ———
[r'] – – –

[l] ———
[l'] – – –

[m] ———
[m'] – – –

Srpskohrvatski glasovi [ć], [d,], [l,], [n,] mekši su od ruskih [t'], [d'] [l'], [n']. Vrlo je izražena razlika između izgovora [č'] u ruskom i [č] u srpskohrvatskom jeziku. Rusko [č] je meko, a naše tvrdo. Up. *час* — čas. Rusko [č] se izgovara između našeg [č] i [ć] (mekše je od [č], ali ne toliko koliko [ć]). U izgovoru ruskih mekih suglasnika [t'] i [d'] vrh jezika je na gornjim zubima (čuje se slabi prizvuk [s'], odnosno [z']).

Izgovor suglasničkih grupa

22. **Udvojeni suglasnici.** Ako se između samoglasnika nađu dva jednaka suglasnika ili dva suglasnika koja se razlikuju samo po zvučnosti, onda se na spoju prefiksa i korijena ili korijena i sufiksa, a također i na spoju riječi izgovara udvojeni suglasnik. Duge suglasnike imamo u ovim slučajevima:

[s] + [s] ⟶ [s:] *рассáда*
[z] + [z] ⟶ [z:] *úз-за*
[s] + [z] ⟶ [z:] *сзáди*
[t] + [t] ⟶ [t:] *óттиск*
[d] + [d] ⟶ [d:] *под дóмом*
[z] + [š[⟶ [š:] *без шýма*
[s] + [ž] ⟶ [ž':] *сжать*
[z] + [ž] ⟶ [ž':] *безжúзненный*
[t] + [c] ⟶ [c:] *отцá*
[t] + [s] ⟶ [c:] *смея́ться*
[t] + [č'] ⟶ [č':] *лётчик*

23. **Grupa [čn].** Riječi koje imaju suglasničku grupu [č'n] izgovaraju se na tri načina: a) kao [č'n] – *кулáчный, убóрочный*; b) kao [šn] — *конéчно, скýчно, нарóчно, яúчница*; c) sa obje dozvoljene varijante [č'n] i [šn] — *бýлочная, молóчный.*

24. **Uprošćavanje suglasničkih grupa.** U nekim suglasničkim grupama jedan od suglasnika se ne izgovara. To se odnosi na sljedeće slučajeve:

[stsk] —→ [sk] *турúстский*

[stn] —→ [sn] *учáстник*

[stl] —→ [sl] *счастлúвый*

[zdn] —→ [zn] *пóздно*

[ndsk] —→ [nsk] *голлáндский*

[vstv] —→ [stv] *чýвство*

[rdc] —→ [rc] *сéрдце*

[lnc] —→ [nc] *сóлнце*

U srpskohrvatskom jeziku udvojeni suglasnici su uprošćavaju i svode na jednostavan glas:

bežični ←— *bezžični* radosna ←— radostna

raširiti ←— *razširiti* preci ←— pretci < predci

rastaviti ←— *razstaviti*

odužiti ←— *oddužiti*

ruski ←— *russki*

Stoga se udvojeni glasovi i ne pišu, izuzev udvojenog [j] u superlativu (najjači, najjednostavniji) i nekih u složenim riječima tipa poddijalekat.

Jednačenje suglasnika

25. Spoj dva suglasnika različitih vrijednosti dovodi do njihovog jednačenja, koje može biti po zvučnosti, po mjestu i načinu obrazovanja te po mekoći.

26. Jednačenje po zvučnosti (уподоблéние по звóнкости). Dva suglasnika različite zvučnosti se u neposrednom spoju izgovaraju tako što se prvi prilagođava drugom:

блúзко [bl'ískъ], *прóсьба* [próz'bъ].

Zvučni suglasnici, osim sonanata ([r], [l], [m], [n]), prelaze u bezvučne ako se nalaze na početku ili u sredini riječi ispred bezvučnih suglasnika:

вкус [fkus], *лóжка* [lóškъ], *ýзкий* [úsk'ij].

Bezvučni suglasnici, osim [c], [č'], [š':], [h], prelaze u zvučne ako se nalaze ispred zvučnih suglasnika (izuzev sonanata) i [v]:

сдéлать [z'd'élъt'], *вокзáл* [vägzál], *отбóр* [ădbór]

U srpskohrvatskom jeziku ova pravila takođe važe, s tim što se ona prenose i na pisanje:

blisko, usko, kobac — kopca, top — tobdžija

27. Jednačenje po mjestu tvorbe (уподоблéние по мéсту образовáния). Ako se unutar jedne riječi nađu jedan pored drugog dva suglasnika koja se obrazuju na različitim mjestima u govornom aparatu, vrši se njihovo ujednačavanje. Tako se strujni zubni suglasnici i ispred prednjonepčanih suglasnika mijenjaju i prelaze u sebi najsrodnije prednjonepčane [ž] i [š]:

сшить [š:it'], *сжать* [ž:at'], *счёт* [š':ot].

U sh. jeziku jednačenje po mjestu tvorbe odnosi se na [s], [z] i [n]:

misao — *mišlju*, nositi — *nošnja*, list — *lišće*, voz — *vožnja*,

stan — *stambeni*.

28. Jednačenje po načinu tvorbe (уподоблéние по спóсобу образовáния). Dva suglasnika različita po načinu tvorbe u međusobnom dodiru mijenjaju svoj kvalitet tako što se prvi prilagođava drugom:

что [što], *мя́гкий* [m'áh'k'ij], *лёгкий* [l'óh'k'ij].

U sh. jeziku: drhtati — *dršćem*.[1]

29. Jednačenje po mekoći (уподоблéние по мя́гкости). Specifičnost ruskoga jezika jeste proces u kome se tvrdi suglasnici umekšavaju ispred mekih:

пéсня [p'és'n'ъ], *звездá* [z'v'i^{e}zdá], *бандúт* [băn'd'ít].

Međutim, postoje slučajevi kada ne dolazi do jednačenja po mekoći:

a) [t], [d] ispred mekih usnenih suglasnika na spoju korijena i prefiksa: *отвернýть* [ătv'i^{e}rnút'], *подмести́* [pъdm'i^{e}s't'í];

b) [r] pred mekim usmenim i zubnim suglasnicima većinom se izgovara tvrdo: *орбúта* [ărb'ítъ];

c) [ž] i [š] se uvijek tvrdo izgovaraju: *прéжде* [p'r'éždь], *шля́па* [šl'áръ];

d) [k], [g], [h] ispred mekih: *где* [gd'e], *кни́га* [kn'ígъ], *хлеб* [hl'ep].

U ruskom jeziku ova je pojava u velikoj mjeri fakultativna i iščezava. U srpskohrvatskom jeziku nema jednačenja suglasnika po mekoći.

Desonorizacija suglasnika na kraju riječi

30. Za razliku od našeg jezika, u ruskom se zvučni suglasnici na kraju riječi izgovaraju kao bezvučni (r. оглушéние):

лоб [lop], *саг* [sat], *друг* [druk], *раз* [ras], *нож* [noš], *нов* [nof].

U srpskohrvatskom jeziku krajnje obezvučavanje suglasnika veoma je rijetko. Postoji samo nekoliko riječi sa desonorizovanim suglasnikom. Takve su, recimo, riječi *mozak* i *drôzak* (šumska ptica pjevačica), koje u zavisnim padežima na kraju osnove imaju [g] (*mozga, mozgu...*; *drôzga, drôzgu...*). Može se govoriti i o nepotpunom obezvučavanju, npr. *grad*.

[1] Ovde, istina, naporedo idu dva asimilaciona procesa — jednačenje po mjestu i jednačenje po načinu tvorbe.

31. Velik broj riječi stranog porijekla u ruskom se izgovara kao domaće riječi. Međutim, jedan dio leksema iz oblasti tehnike, nauke, kulture, politike, kao i vlastita imena, imaju specifičan izgovor.

U nizu riječi stranog porijekla, u prvom slogu ispred akcenta ne vrši se redukcija samoglasnika [o], već se on izgovara kao [o]:

бонто́н [bontón], *досье́* [dos'jé], *бордо́* [bordó],

Флобе́р [flob'ér] *Мори́с* [mor'ís], *Шопе́н* [šop'én].

[O] kao [o] može se izgovarati i u ovim riječima:

по́эт, по́эзия, шоссе́, тонне́ль, моде́ль, о́азис.

U nekim slučajevima i iza akcenta [o] se može izgovarati kao [o]:

ра́дио, ве́то, кре́до, три́о.

Jedan dio stranih riječi ima tvrd izgovor suglasnika ispred [e]. Na primjer, u nekim se riječima umjesto [l'] čuje tzv. srednjoevropsko [l], koje zauzima srednju poziciju između tvrdog i mekog [l] i odgovara našem [l]:

колле́га [lé], *дефиле́* [lé], *желе́* [lé], *Рабле́* [lé].

Usneni se suglasnici također ispred [e] ponekad izgovaraju tvrdo:

Бе́лла, бе́та; Флобе́р, ампе́р, аспе́кт, Шопе́н, ве́то, дефе́кт,

кафе́, перфе́кт, резюме́, реноме́, цикламе́н, Кармен.

To se odnosi i na zubne suglasnike [t], [d], [s], [z], [n], [r]:

анте́нна, антите́за, гроте́ск, кокте́йль, оте́ль, партер,

поэте́сса, те́за, те́зис, темп, те́ннис, эсте́тика.

Suglasnik [t] se može tvrdo izgovarati i ispred nenaglašenog [e]:

ателье́, бутербро́д, интервью, потенциа́л, теоло́гия.

Suglasnik [d]:

де́льта, миллиарде́р, моде́ль, моде́рн, тенде́нция,

геоде́зия, дегуста́ция, детекти́в, рандеву́.

Obično se [d] tvrdo izgovara u riječima sa prefiksom **де-** i **дес-.**

Suglasnik [n]:

гене́тика, тунне́ль, ге́незис, Непа́л.

Suglasnik [s]:

лексе́ма, се́кта, се́рвис, шоссе́.

Suglasnik [z]:

газе́ль, шимпанзе́, Бизе́, экземпля́р.

Suglasnik [r]:

кабаре́, кре́до, пюре́, ре́квием, тире́, реле́, Торе́з, репатриа́ция.

Samoglasnik [e] ponekad se ne redukuje, već se izgovara slično našem [e]:

депре́ссия, деду́кция, дете́ктор.

FONOLOŠKE OSOBINE

32. Pored fizičkog aspekta (nastajanje zvuka) i fiziološkog plana (izgovor u ljudskim govornim organima), glasovi se mogu promatrati u odnosu na njihove funkcije u riječi i sposobnosti da se pomoću njih razlikuje smisao riječi i oblika. To znači da se takvim pristupom ne razmatraju vrijednosti i kvalitet glasova, već njihova uloga u jeziku. Lingvistička disciplina koja istražuje glasove sa gledišta njihove funkcije u jeziku naziva se *fonologija*. Ona nije odvojena od fonetike jer i jedna i druga kao predmet proučavanja imaju jednu te istu jezičku jedinicu — glas, ali se razlikuju time što se fonetika bavi nastajanjem glasova, njihovim akustičko-fiziološkim vrijednostima, a fonologiju interesuje odnos glasa i značenje. Fonetika govori o tome kako se obrazuju pojedini glasovi, kako se oni mogu klasificirati po načinu tvorbe, mjestu tvorbe i drugim artikulaciono-akustičkim svojstvima; ona, dakle, proučava materijalnu prirodu glasa, a fonologija objašnjava u kakvoj se službi nalaze glasovi. Dakle, fonetika se odnosi na *artikulaciono-fiziološki* aspekt proučavanja glasa, a fonologija na *funkcionalni* aspekt. Osnovna jedinica fonologije jeste fonema.

FONEMA

33. Svaki glas u nekoj riječi nosi određenu obavijest. Ukoliko se promjenom jednoga glasa ta obavijest mijenja, pred nama se nalaze glasovi koji imaju semantičko-diferencijalnu funkciju. Npr., ako u ruskoj riječi *дом* glas [d] zamijenimo glasom [t], dobićemo sasvim drugu riječ — *том.* Ili ako u srpskohrvatskom jeziku u leksemu *top* umjesto (t) upotrijebimo [p], imaćemo riječ sa novim značenjem — *pop.* Ovakve jezičke jedinice koje služe za diferenciranje riječi i oblika po smislu nazivaju se *fonemama.* Pod fonemom podrazumijevamo najmanju razlikovnu jezičku jedinicu koja služi za isticanje razlika u značenju riječi i njihovih oblika:

a) riječi, npr. *кот — ток, лук — лак, рад — ряд* (u sh. jeziku miš — šiš, brava — krava, drug — krug, kos — sok);

b) oblika, npr. *писа́ла — писа́ли, дал — дам — дай* (u sh. pisala — pisali, dao — dam — daj).

Fonološki se riječi mogu potpuno razlikovati (*па́рта — стол*) ili djelimično ne podudarati. Ovo posljednje ispoljava se u:

1. promjeni broja fonema, npr. *кот — скот* (u sh. ram — hram),
2. različitom rasporedu fonema, npr. *сон — нос* (sok — kos).

Svaki glas nema funkciju fenome. Npr., u našim riječima **Ana** i **Anka** različito se izgovara ⟨n⟩, ali se te varijante ne mogu smatrati fonemama zato što se pomoću njih ne pravi razlika u značenju. Takve zvukovno različite realizacije iste foneme nazivaju se varijantama ili *alofonima* (r. аллофо́н). U ruskom jeziku, recimo, varijante fenome ⟨a⟩ imamo u sljedećim riječima: *пар, пять, пя́тый, брать* (fonema ⟨a⟩ različito se izgovara).

SISTEM FONEMA

34. Funkciju razlikovanja riječi i oblika vrši fonema na osnovu izdvajanja diferencijalnih obilježja, do kojih se dolazi dovođenjem fonema u međusobnu *opoziciju.* Foneme obrazuju različite vrste opozicija, što zavisi od tipa jezika. Svaki jezik ima svoj sistem opozicija, odnosno sistem fonema. U fonološkom sistemu ruskog i srpskohrvatskog jezika postoji niz razlika.

Prva razlika tiče se broja fonema. Ruski jezik ima 42 foneme, odnosno 41, a srpskohrvatski 31. Samoglasnički sistem ruskog jezika sastoji se od 5 vokala: ⟨a⟩, ⟨o⟩, ⟨u⟩, ⟨i⟩, ⟨e⟩. Glas ⟨y⟩ različito se tumači u sovjetskoj lingvistici. U koncepciji Moskovske lingvističke škole (Avanesov, Reformatski i dr.) on se ne smatra samostalnom fonemom već varijantom foneme ⟨i⟩. Predstavnici Lenjigradske fonološke škole (Ščerba, Zinder, Gvozdev, Bondarko i dr.) smatraju da se radi o samostalnoj fonemi ⟨y⟩. Prvi polaze od toga da se ⟨y⟩ upotrebljava samo u određenim fonetskim uslovima (poslije tvrdih suglasnika i nikad na početku riječi), a drugi da su ⟨y⟩ i ⟨i⟩ različitog reda. Samoglasnički sistem srpskohrvatskog jezika čine ⟨a⟩, ⟨o⟩, ⟨u⟩, ⟨i⟩, ⟨e⟩, ⟨r̥⟩ (vokalno **r**). Glas ⟨r̥⟩ može biti samoglasnička fonema kada se nađe u sredini riječi između dva suglasnika, a vrlo rijetko ispred ili iza samoglasnika: **prst, vrt, vrh, krt.**

Ruski jezik	Srpskohrvatski jezik
⟨a⟩, ⟨o⟩	⟨a⟩, ⟨o⟩
⟨u⟩	⟨u⟩
⟨i⟩, ⟨e⟩	⟨i⟩, ⟨e⟩
(⟨y⟩)	⟨r̥⟩

Suglasnički sistem ruskoga jezika sadrži 37 fonema, a srpskohrvatskog 25. Osjetna razlika u broju suglasničkih fonema rezultat je postojanja velikog broja mekih suglasnika u ruskom jeziku.

Ruski jezik				Srpskohrvatski jezik		
⟨p⟩	⟨p'⟩	⟨b⟩	⟨b'⟩	⟨p⟩	⟨b⟩	
⟨v⟩	⟨v'⟩	⟨f⟩	⟨f'⟩	⟨v⟩	⟨f⟩	
⟨t⟩	⟨t'⟩	⟨d⟩	⟨d'⟩	⟨t⟩	⟨d⟩	
⟨k⟩	⟨k'⟩	⟨g⟩	⟨g'⟩	⟨k⟩	⟨g⟩	
⟨h⟩	⟨h'⟩	⟨m̥⟩	⟨m'⟩	⟨h⟩	⟨m⟩	
⟨n⟩	⟨n'⟩	⟨s⟩	⟨s'⟩	⟨n⟩	⟨n,⟩	⟨s⟩
⟨z⟩	⟨z'⟩	⟨š⟩	⟨š':⟩	⟨z⟩	⟨š⟩	⟨ž⟩
⟨l⟩	⟨l'⟩	⟨ž⟩	⟨ž':⟩	⟨l⟩	⟨l,⟩	⟨r⟩
⟨r⟩	⟨r'⟩	⟨c⟩		⟨j⟩	⟨c⟩	⟨č⟩
⟨j⟩			⟨č'⟩	⟨ć⟩	⟨ǯ⟩	⟨d,⟩

Druga razlika odnosi se na nejednak značaj pojedinih diferencijalnih obilježja fonema. U fonemskom sistemu ruskog i srpskohrvatskog jezika izdvajaju se dvije opozicije fonema, koje predstavljaju specifičnost ovih jezika. To je dužina — kratkoća samoglasnika u srpskohrvatskom jeziku (što je, istina, više vezano za akcenat) i tvrdoća — mekoća suglasnika u ruskom jeziku. Opozicija samoglasnika po dužini trajanja nije bitno obilježje ruskog jezika jer se ono ne može iskoristiti za razlikovanje riječi i oblika; nema, dakle, semantičkorazlikovno značenje, odnosno — na osnovu njega se ne mogu izdvajati zasebne foneme. Razlike, recimo, između dugog i kratkog ⟨o⟩ ili dugog i kratkog ⟨i⟩ ne mogu se pretvoriti u fonemske razlike. U srpskohrvatskom jeziku situacija je drugačija: opozicija samoglasnika po dužini — kratkoći (samo pod akcentom) veoma je bitna, jer u nizu riječi ova distinkcija pravi diferencijaciju značenja:

Kratki samoglasnik	Dugi samoglasnik
lȕk (povrće)	*lûk* (oružje)
grȁd (tuča)	*grâd* (mjesto)
pàs (životinja)	*pâs* (pojas)
kȕpiti (sakupljati)	*kúpiti* (novcem)

U sistemu suglasničkih fonema nepodudarnost između ruskog i srpskohrvatskog jezika najviše se zapaža u korelativnim parovima po tvrdoći — mekoći. U ruskom jeziku takvih je parova 15, a u srpskohrvatskom svega 4:

Ruski jezik		Srpskohrvatski jezik
1. ⟨p⟩ — ⟨p'⟩	*нам* (u šahu) *пять* (pet)	1. ⟨l⟩ — ⟨l,⟩ mala — malja
2. ⟨b⟩ — ⟨b'⟩	*быть* (postojati) *бить* (tući)	2. ⟨n⟩ — ⟨n,⟩ mana — manja
3. ⟨v⟩ — ⟨v'⟩	*выть* (urlati) *вить* (uvijati)	3. ⟨č⟩ — ⟨ć⟩ čar — ćar
4. ⟨f⟩ — ⟨f'⟩	*фон* (fon) *фён* (fen — suvi topli južni vjetar)	4. ⟨ǯ⟩ — ⟨d,⟩ džak — đak
5. ⟨t⟩ — ⟨t'⟩	*тýрки* (Turci) *тюрки* (tatarsko-mongolski narodi)	
6. ⟨d⟩ — ⟨d'⟩	*дудá* (zast. frula) *дя́дя* (ujak, stric)	
7. ⟨k⟩ — ⟨k'⟩	*курú* (puši) *Кюрú* (Kiri)	
8. ⟨g⟩ — ⟨g'⟩	—	
9. ⟨h⟩ — ⟨h'⟩	—	
10. ⟨m⟩ — ⟨m'⟩	*мать* (majka) *мять* (gnječiti)	
11. ⟨n⟩ — ⟨n'⟩	*ныть* (jadikovati) *нить* (konac)	
12. ⟨s⟩ — ⟨s'⟩	*вес* (težina) *весь* (sav)	
13. ⟨z⟩ — ⟨z'⟩	*гроза́* (oluja) *грозя́* (prijeteći)	
14. ⟨l⟩ — ⟨l'⟩	*мел* (kreda) *мель* (plićak)	
15. ⟨r⟩ — ⟨r'⟩	*рад* (drago mi je) *ряд* (red)	

Parovi ⟨g⟩ — ⟨g'⟩ i ⟨h⟩ — ⟨h'⟩ nemaju funkcionalno opterećenje, tj. gotovo da se ne može naći primjer u kome će se pomoću njih razlikovati dvije riječi ili dva oblika. Lenjigradska škola smatra ⟨k'⟩, ⟨g'⟩, ⟨h'⟩ samostalnim fonemama. Moskovska fonološka škola isključuje ⟨k'⟩, ⟨g'⟩, ⟨h'⟩ iz sistema samostalnih fonema jer se one u riječima ruskog porijekla ne mogu naći na kraju i ispred ⟨a⟩, ⟨o⟩, ⟨u⟩. U našem jeziku na nekim područjima i kod dijela stanovništva izgovara se samo [ć] ili [č], [đ,] ili [ǯ], mada se u nizu riječi pravi razlika u značenju (*jahačica* — žena koja jaše: *jahaćica* — mazga za jahanje, spavačica — žena koja spava: *spavaćica* — košulja za spavanje; *đak* — džak; *đem* — gvožđe na konjskoj uzdi: *džem* — vrsta pekmeza).

U ostalim diferencijalnim elementima se foneme ruskog i srpskohrvatskog jezika manje razlikuju. Tako, prema zvučnosti, ruski jezik ima 12 fonemskih parova, a srpskohrvatski 7, odnosno 8 ako računamo ⟨v⟩ kao zvučni suglasnik:

Ruski jezik		Srpskohrvatski jezik	
Zvučni	Bezvučni	Zvučni	Bezvučni
1. ⟨b⟩ — *бáшенка* (tornjić)	⟨p⟩ — *пáшенка* (njivica)	⟨b⟩ — b a r	⟨p⟩ — p a r
2. ⟨b'⟩ — *бить* (tući)	⟨p'⟩ — *пить* (piti)	⟨d⟩ — d a m a	⟨t⟩ — t a m a
3. ⟨v⟩ — *вáза*	⟨f⟩ — *фáза*	⟨z⟩ — k o z a	⟨s⟩ — k o s a
4. ⟨v'⟩ — *вéны* (vene)	⟨f'⟩ — *фéны* (fenovi)	⟨ž⟩ — ž a l	⟨š⟩ — š a l
5. ⟨d⟩ — *доскá* (daska)	⟨t⟩ — *тоскá* (tuga)	⟨g⟩ — g a s	⟨k⟩ — k a s
6. ⟨d'⟩ — *день* (dan)	⟨t'⟩ — *тень* (sjena)	⟨đ,⟩ — v o đ e	⟨ć⟩ — v o ć e
7. ⟨z⟩ — *зад* (zadnji dio)	⟨s⟩ — *сад* (vrt)	⟨ǯ⟩ — dž a k	(⟨č⟩) — č a k
8. ⟨z'⟩ — *зев* (ždrijelo)	⟨s'⟩ — *сев* (sjetva)	(⟨v⟩) — (v a r)	(⟨f⟩) (f a r)
9. ⟨ž⟩ — *жар* (žega)	⟨š⟩ — *шар* (kugla)		
10. ⟨ž':⟩ — *визжáть* (cičati)	⟨š':⟩ — *вещáть* (emitovati)		
13. ⟨g⟩ — *горá* (planina)	⟨k⟩ — *корá* (kora)		
12. ⟨g'⟩ — *гид* (vodič)	⟨k'⟩ — *кит* (kit)		

MORFOLOŠKE OSOBINE

35. Neki gramatički oblici pojedinih vrsta riječi imaju specifičan izgovor glasova. To se, prije svega, odnosi na imenice, pridjeve i glagole.

IMENICE

36. Nastavak *—ья* u nominativu množine imenica srednjeg roda izgovora se kao [jь]: *крыло́ — кры́лья* [krýl'jь]. Nepravilnim se smatra izgovor *—ья* kao [ji] — [krýl'ji].

Imenica *бог* izgovare se kao [boh] (u ostalim oblicima [g] se izgovara kao [g] — *бо́га, бо́гу*, mn. *бо́ги, богóв*).

PRIDJEVI

37. Nekoliko pridjevskih nastavaka ima osoben izgovor.

Nastavak *—ый* pridjeva i participa izgovara se kao da je napisano *—ой*: *ста́рый, но́вый, сы́тый* — [stárъj], [nóvъj], [sýtъj]. Međutim, jednako ispravnim se smatra i izgovor ovog nastavka kao [yj], koji je danas dosta raširen zbog načina pisanja; znači [stáryj], [nóvyj], [sýtyj].

Nastavak *—ий* takođe se izgovara kao da piše *—ей*: *си́ний* [s'ín'ьj], *ле́тний* [l'ét'n'ьj]. I ovdje postoji ravnopravna varijanta sa izgovorom [ij], koju podržava način pisanja: [s'ín'ij], [l'ét'n'ij].

Nastavak *—ий* poslije tvrdih šuštavih suglasnika [š] i [ž] na isti se način izgovora: kao da piše *—ой* — *хоро́ший* [hăróšъj], odnosno sa [y] — [hăróšyj].

U genitivu jednine pridjeva muškog i srednjeg roda u nastavku *—ого, —его* izgovara se glas [v]: *до́брого*, [dóbrъvъ], *си́него* [s'ín'ьvъ].

Nastavak *— ые* i *—ие* u nominativu — akuzativu množine izgovara se kao [yi], [ii]: *но́вые* [nóvyi], *ле́тние* [l'ét'n'ii].

ZAMJENICE

38. I u genitivu jednine zamjenica u nastavku *—ого/—его* izgovara se [v]: *того́* [tăvó], *чего́* [č'i^{e}vó],

GLAGOLI

39. Povratna riječca *— сь* poslije samoglasnika u ličnim oblicima glagola i u prošlom vremenu izgovara se na dva načina — češće [s], a rjeđe [s']: *бою́сь, мо́юсь, собира́лась, смея́лась*. To se odnosi i na glagolski prilog sa *— сь*: *боя́сь, умыва́ясь*.

U glagolskim oblicima na *—тся* i *—ться* [t] i [s] se spajaju u tvrdo dugo [c:] *у́чится* (3. l. jednine sadašnjeg vremena) [úč'ic:ъ], *у́чатся* (3. l. množine) [úč'ьc:ъ] (infinitiv) [uč'íc:ъ]. Znači, *—тся* i *—ться* izgovaraju se jednako.

U oblicima na *—шься* i *—жься* preporučuje se izgovor tvrdog [š]: *мо́жешься, уте́шься, мажься*. Tvrd se izgovor preporučuje i u postfiksu *—ся* poslije sufiksa *—л*: *взя́лся, бра́ля*

40. U prilogu *сегóдня* (i pridjevu *сегóдняшний*) [g] se izgovara kao [v].

MORFONOLOŠKE OSOBINE

41. Glasovi se mogu proučavati i na nivou povezanosti morfologije i i fonologije, i to ako se razmatra sastav fonema koje učestvuju u obrazovanju morfoloških elemenata, kao što su korijen, sufiks, prefiks, nastavak, a, također, ako se razmatraju raspored i sastav fonema prilikom povezivanja tih elemenata u riječ. Lingvistička disciplina koja proučava vezu između morfologije i fonetike, odnosno fonologije naziva se *morfonologija* (морфонолóгия). Ona se bavi fonemom kao elementom strukture morfeme (v. § 73) i riječi te se kao takva nalazi na granici između fonologije i morfologije. Dok fonologija istražuje foneme i njihovu funkciju u jeziku, a morfologija promjenu riječi i njihovu strukturu, dotle morfonologija razmatra u kakvome su odnosu foneme, s jedne strane, i morfeme i oblici, s druge. U morfonologiju, prije svega, spadaju fonemske promjene morfema tipa *пекý — печёшь, бегý — бежúшь, рукá — рýчка*, koje se odnose na variranje fonema u jednakim morfemama pri obrazovanju riječi i oblika riječi. Na ovom planu također je važno utvrditi fonemsku strukturu morfema različitih tipova, međusobni spoj fonema na sastavu dvaju morfema i sl. O pojedinim ovim aspektima biće govora u dijelu o oblicima.

LEKSIČKE OSOBINE

42. Neke ruske riječi koje se razlikuju po značenju i načinu pisanja jednako se izgovaraju. U leksikologiji se takva pojava naziva *glasovna* ili fonetska *homonimija* (звукóвая ili фонети́ческая омонимúя). Riječi sa istim izgovorom, a različitim značenjem i načinom pisanja zovu se *homofoni* (омофóны). Oni nastaju usljed djelovanja fonetskih zakona ruskoga jezika, i to:

a) redukcije samoglasnika, odnosno podudaranja u neakcentovanim slogovima, npr. *компáния* (društvo) — *кампáния* (kampanja); *посвятúть* (posvetiti) — *посветúть* (osvijetliti):

Он емý не ***компáния*** — On nije za njegovo *društvo*.

Началáсь избирáтельная ***кампáния*** — Počela je izborna *kampanja*.

b) desonorizacije krajnjih parnih zvučnih suglasnika i njihovoga podudaranja u jednom glasu sa odgovarajućim bezvučnim suglasnicima, npr. *луг* (livada) — *лук* (luk), *мóлод* (mlad) — *мóлот* (čekić), *плод* (plod) — *плот* (splav), *гриб* (gljiva) — *грипп* (grip), *груздь* (gljiva mliječnica) — *грусть* (tuga):

Перéд нáми был зелёный ***луг*** — Pred nama je bila zelena *livada*.

Мы посадúли ***лук*** — Zasadili smo *luk*.

c) jednačenja po zvučnosti u sredini riječi, npr. *везти́* (voziti) — *вести́* (voditi):

В пионéрский лáгерь нáдо ***везти́*** *детéй на автóбусе* — U pionirski logor autobusom treba *voziti* djecu.

Детей нáдо ***вести́*** *на прогýлку* — Djecu treba *voditi* u šetnju.

Više o ***везти́ — вести́*** v. § 345 — 346.

d) uprošćavanja suglasničkih grupa i ispadanja suglasnika, npr. ***кóстный*** (koštani) — ***кóсный*** (duhovno zaostao):

Солдáт заболéл ***кóстным*** *туберкулёзом* — Vojnik je dobio tuberkulozu *kostiju*.

Рáньше крестьяне велú ***кóсный*** *óбраз жúзни* — Ranije su seljaci imali *zaostao* način života.

e) sastavljenog izgovora dviju riječi, npr. *сумá* (zast. torba) — *с умá* (od pameti), ***отдéл*** (odjel) — ***от дел*** (od poslova), ***сортá*** (vrste) — ***изо рта*** (sa usta):

Мы зашлú в ***отдéл*** *óбуви в универмáге* — Svratili smo u *odjeljenje* obuće u robnoj kući.

Мы устáли ***от дел*** — Umorili smo se *od posla*.

Sastavljen izgovor koji dovodi do pojave fonetske homonimije predstavlja markantno sredstvo za građenje poslovica, izreka i sl. Npr.:

Хотéлось бы ***полежáть,*** *да нáдо* ***пóле жать.***

Dobro bi se bilo *odmoriti*, ali treba *njivu* žeti.

Нéчего говорúть ***про жúто,*** *когдá онó* ***прóжито.***

Nema šta da se govori o *žitu* kada je ono *potrošeno*.

ORTOEPSKE OSOBINE

43. U svakodnevnom govoru pojedini glasovi ponekad se izgovaraju na više načina. Iz praktičnih razloga, a posebno za potrebe obrazovanja, sredstava javnog informisanja, pozorišta i dr., neophodno je od dvije ili više varijanti izabrati jednu, preporučivati je i smatrati normativnom. Lingvistička disciplina koja se bavi normiranjem izgovora i analizom izgovora pojedinih riječi naziva se *ortoepija* (орфоэ́пия), što u bukvalnom prevodu s grčkog znači „pravilan izgovor".

Na primjer, u izgovoru samoglasnika [a] (označenog sa *я*) i [e] u slogu ispred akcenta i poslije mekih suglasnika postoje dvije varijante — ekanje i ikanje. Pod *ekanjem* podrazumijevamo izgovor [a] (grafički *я*) i [e] kao [e], a pod *ikanjem* — izgovor [a] (grafički я) i [e] kao [i]. Ekanje imamo ako riječi *пятáк, рекá* ovako izgovorimo: [p'eták], [r'eká], a ikanje [p'iták], [r'iká]. U ekanju može se [e] zatvorenije izgovarati — kao [e^{i}] — [p'e^{i}ták], [r'e^{i}ká], a u ikanju [p'i^{e}ták], [r'i^{e}ká]. Ekanje je bilo norma u XIX vijeku, ali je pred kraj ovog stoljeća počelo da prodire ikanje, koje se danas čuje naporedo sa ekanjem.

Kao i u našem jeziku, ruski jezik ima specifičnosti u izgovoru po pojedinim gradovima i regijama. Način izgovora karakterističan za stanovnike Moskve smatra se, međutim, normom ruskog jezika. Osnovne karakteristike moskovskog izgovora su sljedeće: 1. akanje (jednak izgovor neakcentovanih [a] i [o] — kao redukovano [*ə*], 2. izgovor *щ* i *сч* kao [š':] — *ещё* [ji^{e}š':ó], *счёт* [š':ot], *жж, зж, жд*, kao [ž':] — *жужжáть* [žuž':át'], *пóзже* [póž':ъ], *дождя́* [dăž':á] (kratko [ž] i [š] čuje se u stranim riječima tipa *жюрú, парашю́т*), **3.** izgovor *что* i *чтóбы* kao [što] i [štóby], **4.** ikanje itd.

Srpskohrvatska ortoepija također se bavi varijantama izgovora pojedinih riječi. Ona posebnu pažnju obraća leksemima sa [č] i [ć], [ǯ] i [đ,], [v] i [h], [j], zamjeni jata, a također izgovoru na pojedinim dijelovima srpskohrvatskog govornog područja. Pod ortoepskom normom kod nas neki podrazumijevaju samo pravila akcentovanja u standardnom jeziku.

AKCENATSKE OSOBINE

44. U izgovoru mogu se isticati pojedini dijelovi riječi. Takvo naročito isticanje jačine i visine glasova, slogova i samih riječi naziva se *akcenat* (ударéние), a disciplina koja se bavi proučavanjem i objašnjavanjem naglaska — *akcentologija* (акцентолóгия). Akcenat ima nekoliko aspekata, od kojih su posebno značajni fonetski, morfonološki, leksički, sintaksički i ortoepski.

FONETSKI ASPEKT

45. U fonetskom smislu akcenat može biti muzički ili melodijski i dinamički ili ekspiratorni. *Muzički izgovor* se karakteriše melodičnošću; nenaglašeni slogovi izgovaraju se dovoljno jasno, jer se fonaciona struja ravnomjerno raspoređuje na sve slogove. U *dinamičkoj akcentuaciji* naglašeni slogovi izgovaraju se jače od nenaglašenih. Muzički akcenat imaju srpskohrvatski, slovenački, i dr. jezici, a dinamički akcenat imaju ruski, francuski, njemački itd.

MORFONOLOŠKI ASPEKT

46. Akcenat u pojedinim jezicima može da bude stalan, da se uvijek nalazi na određenom mjestu u riječi, a može, opet, da se mijenja, da je čas na jednom čas na drugom slogu. Na ovom planu takođe razlikujemo dvije vrste akcenata — pokretan ili slobodan i stalan ili fiksiran akcenat (подви́жное и неподви́жное ударéние). Pokretan akcenat odnosi se na jezike u kojima se akcenat može nalaziti na bilo kojem mjestu u riječi. Ako je pak vezan samo za jedan slog, govorimo o *stalnom akcentu.*

U ruskom jeziku akcenat je slobodan, što znači da svaki slog ruskih riječi, bez obzira na to gdje se nalazio — na početku, u sredini ili na kraju — može biti naglašen, npr. ***дом, домá, úз дому, домовóй.*** Ovi primjeri pokazuju da ruski akcenat ne mora biti vezan za određenu morfemu u riječi.

Srpskohrvatski akcenat je djelimično slobodan. Kratkosilazni akcenat (̏) može biti samo na kratkim slogovima i uvijek samo na prvim — *brȁt.* Dugosilazni akcenat (̑) takođe može da stoji samo u prvom slogu, i to dugom (mâjka). Kratkouzlazni akcenat (̀) može se naći na svakom slogu izuzev na posljednjem (samo na kratkim slogovima) — *sèlo.* Dugouzlazni akcenat (́) stoji na dugim slogovima i nalazimo ga na svim slogovima izuzev na posljednjem — *zíma.* Jednosložne riječi mogu imati samo silazni akcenat. Zadnji slog ne može biti naglašen (osim, naravno, stranih riječi i imena tipa Martinè). Akcenti silazne intonacije fiksirani su za prvi slog.

Ako pogledamo riječi koje su etimološki jednake u oba jezika, zapazićemo neke opšte zakonitosti u izgovoru takvih riječi. Recimo, ako u ruskom jeziku akcenat nije na prvom slogu, u srpskohrvatskom on će biti pomjeren za jedan slog naprijed — ***селó: sèlo.*** Ako je u našem jeziku silazni akcenat, u ruskome je na istom mjestu — ***нéбо: nȅbo.*** Ukoliko je kod nas ulazan akcenat, u ruskome će biti za jedan slog pomjeren prema kraju — ***водá: vòda.*** Od ovih pravila, naravno, postoje odstupanja.

LEKSIČKI ASPEKT

47. Akcenat može imati i semantičko-diferencijalnu funkciju, odnosno pomoću njega se mogu oblikovno razlikovati dvije iste riječi. Ruski jezik ima čitav niz riječi kod kojih akcenat pokazuje o kakvom se značenju radi. Na primjer:

1. *áтлас* — geografski atlas
атлáс — svilena tkanina „atlas"

Мы смотрéли на ***áтлас*** *мúра* — Gledali smo *atlas* svijeta.
Мать сшúла плáтье из ***атлáса*** — Majka je sašila haljinu od *atlasa.*

2. *мýка* — muka
мукá — brašno

Я прочитáл книгу А. Н. Толстóго „Хождéние по ***мýкам***" — Pročitao sam knjigu A. H. Tolstoja „Hod po *mukama*".

Э́то хлеб из хорóшей бéлой ***мукú*** — To je hljeb od dobrog bijelog *brašna.*

3. *дýхи* — duhovi
духú — parfem

Бабушка говорúла о злых ***дýхах*** — Baka je govorila o zlim *dusima.*
Мать купúла крéпкие ***духú*** — Majka je kupila jak *parfem.*

4. *зáмок* — zamak
замóк — brava, katanac

В ***зáмке*** *тепéрь нахóдится музéй* — U *zamku* se sada nalazi muzej.
Я закрыл дверь на ***замóк*** — *Zaključao* sam vrata.

5. *óрган* — organ
орган — orgulje

Глаз — ***óрган*** *зрéния* — Oko je *organ* vida.
Из ресторáна неслúсь звýки ***органа*** — Iz restorana dopirali su zvuci *orgulja.*

6. *прóпасть* — ponor, provalija
пропáсть — nestati

Напрáво былá ***прóпасть*** — Desno je bila *provalija.*

Мóжет ли талáнт пропáсть у худóжника? — Može li *nestati* talenat umjetnika?

7. *срéзать* — odsjeći
срезáть — odsijecati

Дровосéк ***срéзал*** *вéтку* — Drvosječa je *odsjekao* granu.
Дровосéк ***срезáл*** *вéтку* — Drvosječa je *odsijecao granu.*

Riječi koje se međusobno razlikuju samo akcentom nazivaju se *homografi* (омóграфы).

ORTOEPSKI ASPEKT

48. Pošto u ruskom jeziku akcenat može da stoji na svakom slogu i pošto se on često u oblicima pojedinih riječi mijenja, neke riječi imaju akcentske dublete. U većini slučajeva, od dva (ili čak tri) akcenta samo se jedan smatra književnim, odnosno normativnim. Npr. u sljedećim parovima prvi akcenat je pravilan:

ампе́р — а́мпер	*тамо́жня — та́можня* (carinarnica)
рома́н — ро́ман	*шофёр — шо́фер*
катало́г — ката́лог	*хле́бец — хлебе́ц*

Postoje, međutim, i parovi u kojima se izdvajaju normativni akcenat i akcenat koji je dozvoljan (kao sekundarna varijanta). Npr.:

твороr — тво́рог (drugo je razgovorno; znači urda, mlad kravlji sir)
высо́ко — высоко́
глубо́ко — глубоко́
мышле́ние — мы́шление
одновре́менно — одновре́менно

Do variranja u akcentu dolazi zbog: 1. djelovanja analogije, 2. uticaja strane leksike i 3. uticaja dijalekatskog akcenta.

Akcenat u nerusificiranim imenima i prezimenima, geografskim nazivima, umjetničkim djelima i sl. obično je stalan. Srpskohrvatski geografski pojmovi, imena i prezimena, nazivi novina i časopisa, umjetničkih djela i sl. izgovaraju se po jedinstvenoj ortoepskoj normi. Tako ćemo naše riječi ovako izgovoriti na ruskom jeziku:

a) geografski nazivi

Югосла́вия
Бо́сния и Герцегови́на
Македо́ния
Се́рбия
Слове́ния
Хорва́тия
Черного́рия
Воево́дина
Ко́сово

Ко́тор
Кра́гуевац
Ло́зница
Лу́кавац
Лю́бине
Лю́бия
Любля́на
Мора́ва
Му́рска-Со́бота

Банáт
Ба́чка
Белгра́д
Бо́сански-Брод
Бо́сна
Бо́сния
Ва́лево
Гра́хово
Далма́ция

Не́готин
Но́ви-Сад
Обре́новац
О́хрид
Пожа́ревац
Подрома́ния
По́стойна
Пу́ла
Ро́гатица

Джя́ковица
За́греб
Зе́мун
Зе́ница
Зре́нянин
Йбар
Ива́ница
Ка́рловац
Ко́совска-Ми́тровица

Сараéво
Ско́пье
Со́мбор
Сре́бреница
Сре́мска-Ми́тровица

Ста́ра-Загóра
Ста́ра-Планина́
Суботица
Ти́мок
Ти́тов-Ве́лес
Ти́тово-У́жице

Титогра́д
Тре́бине
Тре́бишница
Хан-Пиéсак
Цáвтат
Цéтине

Шума́дия
Я́бланица
Я́бука

b) imena i prezimena — *Ба́бич*, *Ба́карич*, *Бо́жидар*, *Бо́жович*, *Бо́ян* (*А́дамич*), *Бра́нко* (*Крсту́лович*), *Во́йслав*, *Ву́чинич*, *Вучéтич*, *Го́йко*, *Го́товац*, *Гу́бец* (*Ма́тия*), *Гу́ндулич*, *Да́бчевич*, *Да́ничич*, *Джура́шевич*, *Джу́рич*, *Джу́ро* (*Джа́кович*), *До́бривое* (*Ви́дич*), *Же́жель* (*Ми́лан*), *Е́ркович* (*Ма́те*), *Здра́вко* (*Чо́лич*), *Ива́н* (*Божи́чевич*), *Иса́кович*, *Йо́ван* (*Йова́нович*), *Йо́ванка*, *Карабе́гович*, *Каракла́ич*, *Ка́рдель* (*Э́двард*), *Па́влович*, *Ма́мула* (*Богда́н*), *Ма́рко* (*Кра́левич*), *Мата́нович*, *Мило́йко* (*Дру́лович*), *Ми́рко* (*Милути́нович*), *Не́гош*, *Ни́колич*, *По́ляк*, *Ра́иф* (*Диздаревич*), *Ри́стич*, *Ру́жич*, *Рука́вина*, *Ста́мболич*, *Ста́нкович*, *Сте́рия-По́пович*, *Сте́фан* (*Ду́шан*), *Ти́то* (*Йо́сип Броз*), *Тодо́рович*, *У́глеша* (*Дани́лович*), *Удо́вчич*, *Шу́моня*, *Яво́рский*, *Яно́шевич*

c) razni nazivi — „*Бо́рба*“
„*Виéсник*“
„*Са́обрачај*“ (preduzeće)
„*Црвéна Звéзда*“ (tim)

Obratite pažnju: — *Богдано́вич* — rusko prezime
Богда́нович — jugoslovensko prezime i rusko ime po ocu (patronim)
— *Ильи́ч* — rusko ime po ocu (patronim)
И́лич — jugoslovensko prezime
— *Петро́вич* — rusko imo po ocu (patronim)
Пе́трович — jugoslovensko prezime
— *собо́р* — saborna crkva
са́бор — skupština SR Hrvatske

Inače, mjesto akcenta u istokorijenskim ruskim i srpskohrvatskim riječima često se ne podudara. To pokazuju i najfrekventnije riječi ruskog jezika i njihovi sh. oblikovni ekvivalentni:

она́ — òna	*душа́* — dúša
они́ — òni	*наза́д* — nàzād
рука́ — rúka	*колхо́з* — kòlhoz
страна́, сторона́ — strána	*жена́* — žèna
земля́ — zèmlja	*далеко́* — dalèko
борьба́ — bòrba	*генера́л* — genèrāl
вода́ — vòda	*зако́н* — zákon
голова́ — gláva	*давно́* — dávno
лицо́ — líce	*проце́сс* — pròces
заво́д — závod	*стена́* — sténa (stijèna)
оно́ — òno	*гора́* — gòra
нога́ — nòga	*приме́р* — prímjer
окно́ — òkno	*кабине́т* — kabìnēt
солда́т — sòldāt	*результа́т* — rezùltāt
письмо́ — písmo	*язы́к* — jèzik

SINTAKSIČKI ASPEKT

49. U izgovoru se riječi vežu u pojedine akcenatske cjeline. Do vezivanja dolazi zbog toga što postoji jedan broj leksema koji nemaju svoj akcenat, pa se u izgovoru naslanjaju na riječi iza sebe ili riječi ispred sebe. Samostalne vrste riječi (imenice, glagoli, zamjenice, pridjevi, brojevi, prilozi) najčešće imaju akcenat na sebi. Većina nesamostalnih riječi (prijedlozi, veznici, riječce) ne naglašava se ili se pak izgovara sa slabim akcentom. Nenaglašena riječ koja se nalazi ispred riječi sa akcentom i koja se zajedno sa njom izgovara kao jedna cjelina naziva se *proklitikom* (прокли́тика). U ruskom jeziku proklitike su jednosložni (rijetko dvosložni) prijedlozi i veznici tipa: ***на*** *у́лице,* ***у*** *го́рода,* ***под*** *Москво́й,* ***и*** *сестра́.* U srpskohrvatskom je slično: npr.: ***ná*** *ruku,* ***òd*** *kuće,* ***zà*** *brata.* Neakcentovana riječ koja se u izgovoru veže za riječ ispred sebe naziva se *enklítikom* (энкли́тика). U ruskom jeziku to mogu biti riječce (*чита́л* ***ли,*** *хоте́л* ***бы***), *postfiksi* (*что́-****то***) i riječi koje prenose akcenat na prijedlog (***из*** *дому,* ***на*** *дом,* ***за*** *ночь,* ***под*** *руки*). U našem jeziku enklitikama se smatraju skraćeni, nenaglašeni oblici ličnih zamjenica (*me* — mene, *te* — tebe, *ga* i *nj* — njega, *je* i *ju* — nju, *mi* — meni, *ti* — tebi, *mu* — njemu, *joj* — njoj, *nam* — nama, *vam* — vama, *ih* — njih) i pomoćnih glagola (*sam* — jesam, *si* — jesi, *je* — jeste, *smo* — jesmo, *ste* — jeste, *su* — jesu; *ću* — hoću, *ćeš* — hoćeš, *će* — hoće, *ćemo* — hoćemo, *ćete* — hoćete, *će* — hoće). Prenošenje akcenta na prijedlog karakteristično je i za srpskohrvatski jezik, npr. *nà* ruku, *òd* kuće, *zà* brata.

INTONACIJSKE OSOBINE

50. U jeziku se riječi mogu izgovarati samostalno ili se pak međusobno povezivati. Ukoliko se riječi lančano vežu u obliku posebnih iskaza tipa rečenice, sintagme i sl., njihov će se izgovor odlikovati promjenom osnovnog tona, njegovog intenziteta, ritma i dužine. Svaki takav iskaz fonetski se uobličava u jednu cjelinu omeđenu pauzama. Ovakva ritmično-melodijska pojava naziva se *intonacijom* (интона́ция). Pod intonacijom podrazumijevamo, dakle, način strukturisanja govornog iskaza. Mi ne možemo govoriti, a da se ne opredjeljujemo za određen tip intonacije. Pomoću nje ističemo da li je iskaz završen ili nije, da li se radi o pitanju ili odgovoru, u kakvom smo emocionalnom stanju — da li o nečemu govorīmo s radošću ili s tugom, izražavamo li poštovanje, povjerenje, prezir, osudu i sl.

Svaki jezik ima osobenu intonaciju. Iako su ruski i srpskohrvatski jezik srodni slovenski jezici, i na ovom planu između njih postoji razlika. Ona se ispoljava u broju i vrsti intonacionih konstrukcija. U našem jeziku obično se govori o uzlaznoj, silaznoj i ravnoj intonaciji. Uzlazna intonacija karakteristična je za upitne rečenice tipa *On će doći sutra?* Vrh uzlazne intonacije nalazi se na kraju rečenice ili na onoj riječi na koju se odnosi pitanje (u ovom slučaju intonacijski centar može biti, recimo, na riječi *doći*, iza koje se ton spušta). Za uzvične rečenice karakteristična je na početku uzlazna i na kraju silazna intonacija (npr. *Kako je danas divan dan!*). Ravnu intonaciju nalazimo u izjavnim rečenicama tipa *On će doći sutra*, mada se i kod njih pri kraju zapaža izvjesno sniženje tona.

U ruskom jeziku izdvaja se mnogo više intonacionih konstrukcija. Istraživanja su pokazala da u ovom jeziku postoji sedam intonacionih konstrukcija (skraćeno IK), koje možemo svrstati u tri osnovne vrste intonacija: 1. završnu intonaciju, 2. upitnu intonaciju, 3. uskličnu intonaciju. U intonacionoj konstrukciji razlikujemo tri segmenta: prvi dio IK, centar IK, drugi dio IK. Slog na kome ton dostiže maksimum ili nakon koga se on spušta naziva se centrom IK. Ispred njega nalazi se prvi ili početni dio, a iza njega — drugi ili završni dio:

Он	*зна́*	*ет, где я живу́.*
I dio IK	Centar IK	II dio IK

ZAVRŠNA INTONACIJA

51. Završnom intonacijom izgovaraju se izjavne rečenice (kojima se nešto potvrđuje ili odriče). U njoj razlikujemo samo jednu intonacionu konstrukciju: IK-1.

Prva intonaciona konstrukcija (IK-1)

52. Pomoću IK-1 izražava se završenost izjavne rečenice (ne upitne i uzvične):

Он зна́ет, где я живу́.

Prvi dio IK-1 izgovara se srednjim tonom, na centru IK ton opada i niži je od srednjeg. Drugi dio izgovara se sniženim tonom:

Ton	I dio	Centar	II dio
Povišen			
Srednji	Он	з н а́	
Snižen			ет, где я живу́.

Centar IK uvijek se nalazi na riječi čiji je sadržaj nepoznat sabesjedniku. Npr.:

У меня́ нет словаря́. И у меня́ нет словаря́.

Оте́ц верну́лся. И его́ сын верну́лся.

Обе́д гото́в. Не ну́жно разговаривать.

Grafički IK-1 može se ovako predstaviti:

Ton	Dio IK		
	Prvi	C.	Drugi
Povišen			
Srednji			
Snižen			

U rečenicama tipa *Обе́д гото́в* IK nema drugog dijela.

UPITNA INTONACIJA

53. Upitne rečenice ruskoga jezika imaju drugačiju intonaciju u odnosu na izjavne rečenice. U upitnoj intonaciji čitav iskaz dobija ubrzaniji tempo, a slog na kome se nalazi centar IK izgovara se sa jačim intenzitetom i manjim duženjem. Ton u centru IK izgovara se sa jačim intenzitetom i manjim duženjem. Ton u centru IK dobija maksimalnu visinu.

Postoje tri vrste upitnih intonacija — 1. sa upitnom riječju (IK-2), 2. bez upitne riječi (IK-3), 3. sa poredbenim veznikom **a** (IK-4).

Druga intonaciona konstrukcija (IK-2)

54. Druga intonaciona konstrukcija upotrebljava se u rečenicama sa upitnim riječima *кто, что, како́й, когда́, где, почему́, заче́м* itd.:

Где ты у́чишься?

Prvi dio izgovara se srednjim tonom ili neznatnim podizanjem tona, akcenat je pojačan, a drugi dio izgovara se sniženim tonom:

Ton	Dijelovi IK		
	I dio	C.	II dio
Povišen			
Srednji	Где ты	у́ ч	
Snižen			и шься?

Ovakvom intonacijom može se izraziti i zahtjev:

Закро́йте дверь! Наза́д!

U takvim slučajevima ton se u centru IK izraženije diže, ali se pri kraju sloga spušta.

Evo još nekoliko primjera IK-2 sa upitnim riječima:

Как тебя́ зову́т? Что ты де́лаешь? Когда́ он прие́дет?

Кому́ ты пи́шешь? Каку́ю кни́гу он чита́ет?

Grafički IK-2 može se ovako predstaviti:

Ton	Dijelovi IK		
	Prvi	C.	Drugi
Povišen			
Srednji			
Snižen			

Treća intonaciona konstrukcija (IK-3)

55. Treća intonaciona konstrukcija upotrebljava se u upitnim rečenicama bez upitne riječi. Formalno od izjavnih rečenica upitne se razlikuju u pisanom vidu samo time što imaju upitnik na kraju:

Ты не зна́ешь, кто э́то. = IK-1

Ты не зна́ешь, кто э́то? = IK-3

Prvi dio izgovara se srednjim tonom. U centru IK dolazi do naglog podizanja tona, koji dostiže maksimalne vrijednosti da bi se pred kraj sloga koji je u centru IK ton počeo spuštati. Drugi dio izgorara se snišenim tonom:

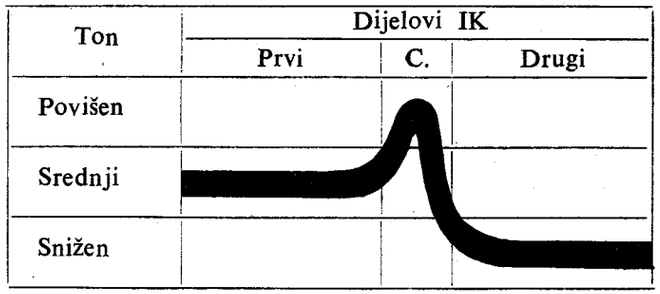
Ton	Dijelovi IK		
	I dio	C.	II dio
Povišen		á	
Srednji	Ты не	н з	
Snižen			е ш ь, кто э́то?

Ovako se izgovaraju i sljedeće rečenice:

Ты написа́ла письмо́? Вы прие́дете к нам ле́том?

Ваш брат у́чится в университе́те? Вы идёте в кино́?

Grafički IK-3 može se ovako predstaviti:

Četvrta intonaciona konstrukcija (IK-4)

56. Četvrta intonaciona konstrukcija upotrebljava se u nepotpunoj upitnoj rečenici sa poredbenim veznikom **a**:

— *Вы идёте сего́дня в теа́тр?*

— *Да.*

— *А ва́ша сестра́?*

Prvi dio izgovara se srednjim tonom, a pred centrom IK ton se neznatno spušta, pa je intonacija u centru IK malo niža od intonacije u prvom dijelu, ali se i ona pred kraj centralnog sloga penje na normalnu vrijednost. Ukoliko postoji i drugi dio intonacije, ton se ravnomjerno diše na srednji nivo:

— *А ва́ши роди́тели?*

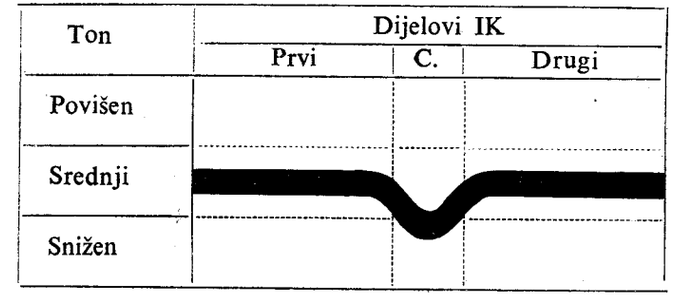
Izgovor ove rečenice biće ovakav:

Ton	Dijelovi IK		
	I dio	C.	II dio
Povišen			
Srednji	А ва́ши ро		ели?
Snižen	д	й	т

Istu intonaciju imaju sljedeće rečenice:

1. — *Са́ша, ты был ле́том до́ма?*
   — *Да, был.*
   — *А Ната́ша?*
2. — *Что ты де́лаешь сего́дня?*
   — *Иду́ на пла́ванье.*
   — *А за́втра?*
3. — *Мой брат у́чится на филосо́фском факульте́те.*
   — *А на како́й факульте́т вы собира́етесь поступа́ть?*

Grafički IK-4 može se ovako predstaviti:

USKLIČNA INTONACIJA

57. U uskličnim rečenicama postoje tri vrste intonacija—1. za izražavanje visokog stepena obilježja, radnje i stanja (IK-5), 2. za izražavanje nezavršenosti i visokog stepena svojstva (IK-6) i 3. za izražavanje ekspresivne negacije i pojačavanje ocjene (IK-7).

Peta intonaciona konstrukcija (IK-5)

58. Peta intonaciona konstrukcija upotrebljava se u uskličnim rečenicama za izražavanje visokog stepena nekog obilježja, radnje ili stanja:

Ско́лько он рабо́тает!

Ovo je jedina intonaciona konstrukcija koja ima dva centra, pa je stoga moguća samo u rečenicama koje imaju najmanje dvije riječi. Prvi dio izgovara se srednjim tonom, koji zatim raste, pa se dužina glasova prvog centra IK dva puta povećava. Ton se zatim smanjuje, ali je i dalje viši od srednjeg tona. Na drugom centru intonacija ponovo opada, pa se drugi dio izgovara niže od tona prvog dijela:

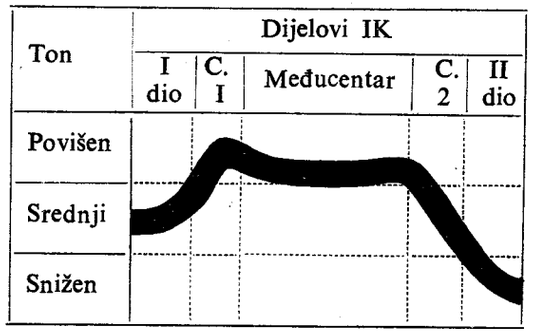
Ton	Dijelovi IK				
	I dio	C. I	Međucentar	C. II	II dio
Povišen		ó	лько он раб	ó	
Srednji	С к				т
Snižen					а е т!

Ovakvu intonaciju također imaju i rečenice:

Как здесь хорошó! Какóй у неё гóлос!

Какáя поэ́зия! Настоя́щая весна́!

Grafički IK-5 može se ovako predstaviti:

Šesta intonaciona konstrukcija (IK-6)

59. Šesta intonaciona konstrukcija upotrebljava se u uskličnim rečenicama sa zamjeničkim riječima tipa *какóй, как, скóлько, кто, что, кудá, где,* i sl., a također i bez njih. Ona ukazuje na visok stepen nečega:

Какие́ я́блоки спе́лые!

Prvi dio izgovara se srednjim tonom, a u centru IK ton se povećava i ostaje takav u drugom dijelu IK:

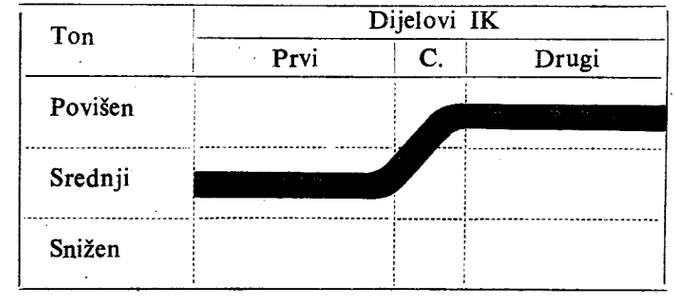
Ton	Dijelovi IK		
	I dio	C.	II dio
Povišen			я́блоки спе́лые!
Srednji	Какú е		
Snižen			

Evo još nekoliko primjera;

Все систе́мы косми́ческого корабля́ рабо́тают норма́льно!

Во́ды! Загоре́л Пе́тя! Ско́лько грибо́в!

Grafički IK-6 može se ovako predstaviti:

Sedma intonaciona konstrukcija (IK-7)

60. Sedma intonaciona konstrukcija upotrebljava se u uskličnim rečenicama kojima se izražava ekspresivna negacija ili se ističe, pojačava ocjena nečeg. Negaciju imamo u ovakvoj rečenici:

Какóй он специали́ст!

Isticanje svojstva, osobine karakteristično je za rečenice tipa:

Хорóший до́ктор!

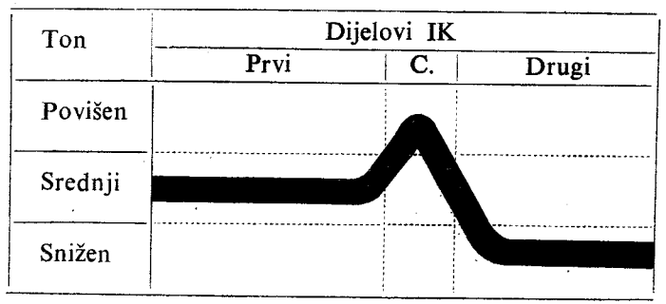
Prvi dio IK izgovara se srednjim tonom. U centru IK ton se povećava kao kod IK-3, ali se od nje razlikuje time što se samoglasnik izgovara zatvorenim glasnim žicama, što dovodi do oštrog prekida u zvučnosti samoglasnika (otvoreni slog postaje zatvoren). Drugi dio IK izgovara se sniženim tonom:

Ton	Dijelovi IK		
	Prvi dio	Centar	Drugi dio
Povišen		ó й	о
Srednji	Ка	к	н
Snižen			специали́ст!

IK-7 imamo i u sljedećim primjerima:

Где там он отли́чник! Четвёрки да тро́йки.
Как там жа́рко! В пальто́ хо́дим.
Тишина́! Смотри́! Не бо́йся!

Grafički IK-7 može se ovako predstaviti:

SEMANTIČKO—DIFERENCIJALNA OBILJEŽJA INTONACIJE

61. Jedna te ista rečenica može se izgovarati na različite načine. Ako se u takvim rečenicama promijeni intonacija, može doći i do promjene u njihovom značenju. Stoga intonacija ima i semantičko-diferencijalnu funkciju. Ta se funkcija ispoljava na planu zamjene jedne intonacione konstrukcije drugom i na planu promjene centra u jednoj intonacionoj konstrukciji.

Zamjena intonacionih konstrukcija

62. Semantično-diferencijalna funkcija intonacije najbolje se zapaža u zamjeni IK-1 i IK-3:

a) Он уе́хал в Белгра́д. — On je otputovao u Beograd.
Он уе́хал в Белгра́д? — Je li on otputovao u Beograd?
b) Мари́я Ива́нова до́ма. — Marija Ivanova je kod kuće.
Мари́я Ива́нова до́ма? — Je li Marija Ivanovna kod kuće?

U semantičko-diferencijalnu opoziciju sa IK-1 i IK-3 može doći i IK-2, IK-5 i IK-7:

Кака́я у них кварти́ра. (Naslov, npr. priče)
Кака́я у них кварти́ра? (Pitanje)
Кака́я у них кварти́ра? (Ponavljanje pitanja pri odgovoru)
Кака́я у них кварти́ра! (Izražavanje oduševljenja)
Кака́я у них кварти́ра! (Izražavanje negativne ocjene)

Semanitički se mogu razlikovati rečenice i sa drugim intonacionim konstrukcijama.

Zamjena centra u intonacionoj konstrukciji

63. U IK-1 centar se nalazi obično na kraju rečenice:

Э́тот фи́льм нам о́чень понра́вился.

Međutim, on može biti i na početku i u sredini rečenice:
Вы то́же пое́дете. И О́льги нет до́ма.

Centar IK-2 nalazi se na riječi koja traži odgovor, što znači da on može biti na svakom leksemu. Recimo, rečenicu *Где он рабо́тает?* možemo izgovoriti na tri različita načina (sa istom intonacionom konstrukcijom — IK-2):

1. Где он рабо́тает?
2. Где он рабо́тает?
3. Где он рабо́тает?

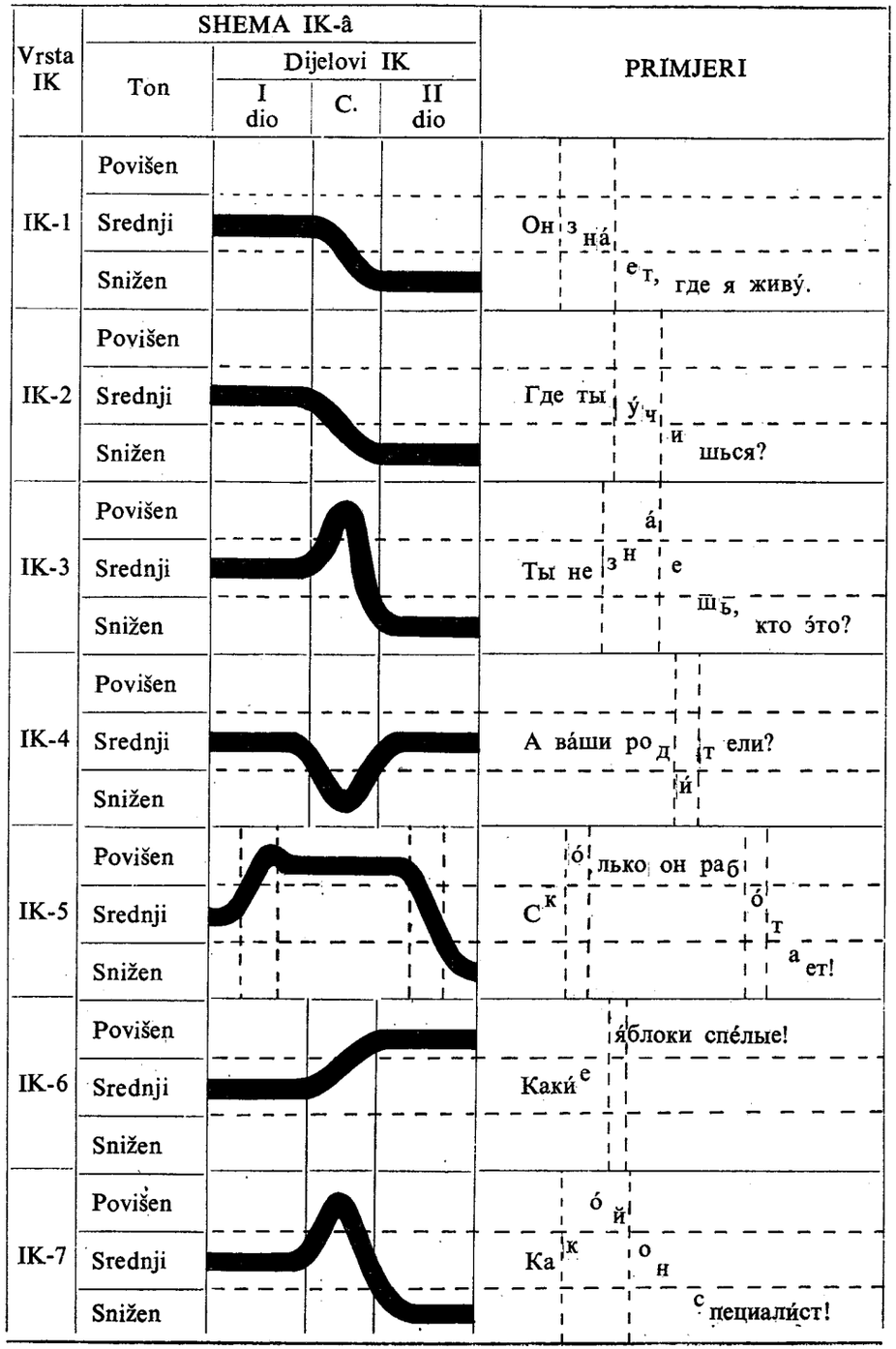
Odgovor će, međutim, biti isti:

На заво́де. (Он рабо́тает на заво́де. На заво́де он рабо́тает. Он на заво́де рабо́тает.).

Ista je stvar i sa pitanjem *Что вы де́лаете?*

Что вы де́лаете?
Что вы де́лаете? } Я пишу́ письмо́.
Что вы де́лаете?

Pregled intonacionih konstrukcija ruskoga jezika:

Centar IK-3 može se mijenjati u zavisnosti od cilja iskaza. Rečenicu *Вы бы́ли в шко́ле?* možemo izgovarati na sljedeće načine:

Вы [3]бы́ли в шко́ле? Да, был.

Вы бы́ли в [3]шко́ле. Да, в шко́ле.

[3]Вы бы́ли в шко́ле. Да, я.

Centar IK-4 nalazi se uvijek na onoj riječi koja se poredi:

— Я иду́ сего́дня в библиоте́ку.

— А [4]ты где бу́дешь занима́ться?

U IK-5 centar je obično na zamjeničkoj riječi:

Како́й [5]сего́дня день!

U IK-6 centar nije, međutim, na zamjeničkoj riječi:

Како́й [6]суп вку́сный!

Centar IK-7 može biti na različitim mjestima:

Како́й [7] он специали́ст! Хоро́ший [7] до́ктор!

FONOSTILISTIČKE OSOBINE

64. Glasovi imaju i stilističke vrijednosti. Dio stilistike koji se bavi proučavanjem stilova izgovora i ekspresivne, odnosno estetske funkcije glasova naziva se *fonostilistika* (фоностили́стика). Ona objašnjava kako se pomoću izgovora, akcenta, intonacije dobijaju različite stilski efekti. Fonostilistiku posebno interesuje milozvučnost govora, koja podrazumijeva spajanje glasova najpogodnijih za izgovor i za slušanje. Svaki jezik ima svoju specifičnu milozvučnost. Od suglasnika se melodičnošću izdvajaju sonanti [l], [r], [m], [n], koji se, kao i vokali, mogu otezati: *l-l-l-l-l*, *m-m-m-m-m* i sl. Milozvučnost ruskog jezika pojačava se time što četvrtina riječi počinje sonantima. U ruskom jeziku 74,5 procenata glasova čine samoglasnici, sonanti i zvučni suglasnici, glasovi koji pojačavaju muzikalnost i uopšte blagozvučnost jezika. Prosječna dužina ruskih riječi iznosi tri sloga. Eufoničnost našeg jezika narušavaju suglasnički sklopovi teški za izgovor, npr. u riječima: *krv*, *čvrst*, *žrtve*.

U okviru fonostilistike posebna pažnja posvećuje se stilovima izgovora.

STILOVI IZGOVORA

65. I pored fonetsko-fonoloških opisa i strogih ortoepskih pravila mi ipak glasove ne izgovaramo uvijek isto. U zavisnosti od toga gdje se nalazimo, sa kime razgovaramo, o čemu pričamo, u kakvome smo emocionalnome stanju i sl., glasove izgovaramo s većom ili manjom jasnoćom, sporije ili brže, pravilno ili nepravilno i sl. Stoga se u fonostilistici konstatuje da postoji više stilova izgovora.

U ruskom jeziku izdvajaju se tri stila izgovora: neutralni, knjiški i razgovorni.

Neutralni stil ja onaj koji odgovara standardno-jezičkom izgovoru i koji se ne odlikuje nekim posebnim stilskim vrijednostima. To je izgovor u kome se ne odstupa od ortoepskih pravila.

Knjiški ili visoki stil upotrebljava se u svečanim prilikama, a i onda kada se želi istaći zvaničan ili uzvišen karakter nečega. Njegove su osobine: izgovor neakcentovanog [*o*] kao [o] — *поэ́т* [poét], izgovor neakcentovanog [e] iza mekih suglasnika kao [e^{i}] — *весна́* [v'e^{i}sná], tvrd izgovor suglasnika ispred [e] u nekim riječima stranog porijekla — *фоне́тика* [fonét'ikъ] i sl.

Razgovorni stil odlikuje se ubrzanim i manje preciznim i razgovijetnim izgovorom. Osnovna mu je odlika pojačana redukcija: ona ponekad dovodi i do ispadanja samoglasnika. Tako se u ovom stilu riječ *Здра́вствуйте* umjesto [zdrástvujt'ъ], kako se čuje u neutralnom stilu, izgovara kao [zdrást'ъ], pa čak i [zdras'], [zъs's'].

Ili: *о́чень хорошо́* [oč'hъrašó], *почему́* [pč'u], *когда́* [kădá] *с кем-нибу́дь* [sk'emn't'], *Алекса́ндр Алекса́ндрович* [san sanč'], *говори́т* [g'r'it], *челове́к* [č'ek]. Druga osobina razgovornog stila odnosi se na pojačano umekšavanje suglasnika: *отби́л* [ăt'b'il], *отме́тил* [ăt'm'ét'il].

Posebnu vrstu izgovara predstavlja onaj kojim se zbog nepoznavanja ortoepskih normi, neobrazovanosti, niskog kulturnog nivoa i sl. narušavaju pravila književnog izgovora. Takav se stil naziva *prostonarodnim* (просторе́чный стиль). U njemu se, recimo, umjesto jednog glasa izgovara drugi (*серьёзно—сурьёзно, давно́—дамно́*), umjesto tvrdog čuje se meki izgovor (*Он идёт—Он идёть*) i veoma često griješi u akcentu (umjesto pravilnog *киломе́тр* kaže se *кило́метр* i sl.).

U srpskohrvatskom jeziku takođe se može izdvojiti neutralni, knjiški, razgovorni i prostonarodni stil izgovora. Neutralni ima iste vrijednosti kao i u ruskom, knjiški se odlikuje osobenim isticanjem pojedinih glasova, njihovim duljenjem, a razgovorni—skraćivanjem vokala i ispadanjem (*fizika—fiska*). Za prostonarodni stil može se naći dosta primjera: izgovor sekvence [dj] kao [d,] — djevojka [d,evojka], [č] kao [ć] — čovjek [ćovjek], [ć] kao [č] — moći [moči], [d,] kao [ǯ] — đon [džon], [ǯ] kao [d,] — ođak [od,ak], ispadanje suglasnika — hoćeš [oćeš], disimilacija — mnogo [mlogo], ljepše — [l,evše] itd.

U ruskoj fonostilistici upotrebljavaju se i izrazi razgovjetan i nerazgovijetan stil (по́лный и непо́лный сти́ли), koji predstavljaju uži pojam od termina „stil", jer podrazumijevaju samo tip izgovora.

DIJAHRONIJSKI KOMENTAR

66. Sistem glasova svakog jezika ima svoj razvoj. Prikazivanje istorijskog razvitka jezika i jezičkih pojava naziva se *dijahronija* (диахрони́я). Povijesnim slijedom u razvoju glasova i glasovnih promjena bave se dijahronijska fonetika i dijahronijska fonologija.

Glasovni sistem ruskog jezika nastao je kao rezultat dugog istorijskog procesa, u kome su jedni glasovi nestajali, a drugi se pojavljivali. Najvažnijim promjenama smatraju se sljedeće.

SAMOGLASNICI

67. Savremeni ruski jezik ima 6 samoglasnika [a], [o], [e], [i], [y], [u], a u praslovenskom jeziku bilo ih je 11. Tokom istorije nestali su nazalni vokali [ǫ i [ę], jat [ê] i veoma kratki samoglasnici [ь] i [ъ] (danas su to samo slova, a prije su oni označavali glasove i zvali su se poluglasnici). Samoglasnik [ъ] izgovarao se kao kratko, reduktivno [o], a [ь] kao kratko [e]. Oni su se mogli nalaziti i u jakim i u slabim pozicijama. U jakim pozicijama (pod akcentom, ispred sloga sa slabim [ъ] i [ь] itd.) krajem XII i početkom XIII vijeka oni su prešli u [o] i [e], a u slabim su se skratili i potpuno nestali, npr: *сънъ→сон, дьнь→день*. U okviru jedne riječi izmjenjivale su se jake i slabe pozicije, što je dovelo do pojave tzv. *nepostojanih samoglasnika* (бе́глые гла́сные) [o] i [e]: *сон—сна, день—дня*. U srpskohrvatskom jeziku poluglasnici [ъ] i [ь] dali su [a]: *сънъ→*san, *дьнь→*dan, a time i samo jedan nepostojani vokal — [a]: san — sna, konac — konca.

Samoglasnik „jat" Ѣ [ê] prešao je u [e]: *ме́сто, снег*. U srpskohrvatskom jeziku došlo je do jednosložne i dvosložne zamjene jata: mjesto — snijeg (u ekavskom mesto — sneg). Rusko [e] nastalo od jata nije prešlo u [o], poput *берёза, лён, пёс* i sl.

Nazalni vokal [ǫ] dao je u ruskom i sh. [u] *рѫка→*рука́, rúka, a [ę] je u ruskom prešao u vokal [a], dok se u našem jeziku umjesto njega razvilo [e] — мѧсо→*мя́со*, meso.

U našem jeziku ranije je postojao i „jeri" [y], ali on je, kao i u svim južnoslovenskim jezicima, zamijenjen glasom [i] (*сын* — sin). Taj proces završen je u prvoj polovini XIII vijeka. Međutim, znak za „jeri" je po tradiciji upotrebljavan sve do Vukove reforme pravopisa.

Treba dodati da u staroruskom jeziku nije bilo redukcije samoglasnika, odnosno oni su jednako izgovarani i kad su bili pod akcentom i kad nisu bili pod akcentom (kao sada u našem jeziku). Akanje, karakteristično za savremeni ruski jezik, pojavilo se negdje u XIII vijeku.

SUGLASNICI

68. U staroruskom jeziku (X — XI vijek) bilo je mnogo manje *mekih suglasnika*. Dok u savremenom ruskom 15 suglasnika mogu biti i tvrdi i meki, 3 su samo tvrda ([ž], [š], [c]), a 4 samo meka ([č'], [š':], [ž':], [j]), dotle je u staroruskom bilo svega 5 parova mekih i tvrdih suglasnika, 9 je bilo neparnih tvrdih, i 6 neparnih mekih: parove su činili [s]—[s'], [z]—[z'], [l]—[l'], [n]—[n'], [r]—[r']. Samo tvrdi bili su [p], [b], [v], [m], [t], [d], [k], [g], [h] i samo meki [č'], [c'], [š'], [ž'], [j]. Iskonskim mekim smatraju se [l'], [r'], [n'], [s'], [z'], [š'], [ž'], [š':], [c'], [č'], jer ih je staroruski naslijedio od praslovenskog jezika. Od sredine XI do početka XIII stoljeća od tvrdih suglasnika razvili su se novi meki suglasnici ispred samoglasnika prednjeg reda. To su bili [p'], [b'], [v'], [m'], [t'], [d']. Suglasnici [k], [g], [h] u jeziku istočnih Slovena iskonski se nisu mogli nalaziti ispred samoglasnika prednjega reda, pa su se izgovarali tvrdo. Međutim, različitim fonetskim procesima i oni su dospjeli u takav položaj, te su obrazovali svoje meke parnjake [k'], [g'], [h']. U konsonantskom sistemu staroruskog jezika nije bilo [f] i [f']. Ruski ih je dobio posuđujući grčke riječi (*фило́соф, фона́рь* i sl.) i procesom desonorizacije na kraju riječi u XIV vijeku.

Suglasnici [ž], [š] i [c] u ruskom jeziku su tokom vremena postali tvrdi, a [č'] je sačuvalo mekoću.

Naš jezik je jedno vrijeme imao meko [r], što dokazuju riječi tipa *more*, oblici *carem, carevi* (da nije [r] bilo meko, moralo bi stajati [o] kao u riječima *bedro, darom, darovi* i sl.). Međutim, vremenom, jezik ga je izgubio. Srpskohrvatski jezik razvio je iz praslovenskih glasovnih grupa [tj] i [dj] meke suglasnike [ć] i [đ,]: medja→*međa*, svetja→*sveća* i *svijeća*.

Između savremenog ruskog i staroruskog postoji razlika i na planu *zvučnosti suglasnika*. Ona se ispoljava u tome što u staroruskom nije bilo desonorizacije, pošto se parni zvučni i bezvučni suglasnici nisu mogli nalaziti na apsolutnom kraju riječi i u poziciji ispred zvučnog ili bezvučnog suglasnika, što se vidi i iz ovih primjera: *рогъ* (danas *рог*), *пити* (*пить*), *ложька* (*ло́жка*), *сватьба* (*сва́дьба*). Tek gubljenjem poluglasnika u XII-XIII vijeku stvoreni su uslovi za desonorizaciju suglasnika na kraju i u sredini reči.

Ruski jezik se razlikuje od srpskohrvatskog tzv. *punoglasjem* (полногла́сие). To je pojava u kojoj su praslovenske grupe [er], [el], [or], [ol] između dva suglasnika prešle u ruskom u [ere], [oro], [olo] (*bergъ—*бе́рег*, *melko—*молоко́*, *borda—*борода́*, *golva—*голова́*), a u srpskohrvatskom u [re], [rije], [le], [lije], [ra], [la] npr.: *breg* i *brijeg, mleko* i *mlijeko, brada, glava*.

PALATALIZACIJA

69. I za ruski i za srpskohrvatski jezik karakteristična je palatalizacija—glasovna promjena u kojoj zadnjonepčani suglasnici [k], [g], [h] u spoju sa samoglasnicima [e], [i], [ь], [ê], [ę] prelaze u prednjonepčane [č], [ž], [š] ili [c], [z], [s]. Tokom istorije slovenskih jezika izvršene su tri palatalizacije i tako razlikujemo prvu, drugu i treću palatalizaciju.

Prva palatalizacija (пе́рвая палатализа́ция) vršila se ako su se [k], [g], [h] našli ispred [e], [i], [ь], [ê] i [ę]. Oni su prelazili u [č], [ž], [š]. Stoga sada u ruskom jeziku imamo *могу́—мо́жешь, о́ко—о́чи* (arhaizam), *страх—стра́шно* (iz *страшьно*). Isto je i u srpskohrvatskom jeziku: *mogu—možeš, oko—oči, strah—strašno*. Pošto se prvi glas (zadnjonepčani suglasnik) prilagođava drugom (vokalu prednjeg reda), ovakva palatalizacija naziva se regresivnom.

Druga palatalizacija (втора́я палатализа́ция) bila je takođe regresivna i podrazumijevala je promjenu [k], [g], [h] ispred samoglasnika prednjeg reda [ê] i [i] (nastali od diftonga [oi]) u [c], [z], [s] (koji su nekada bili vrlo meki). Tako smo u staroruskom jeziku imali *нога́—ногѣ* (dativ i lokativ jednine), *оученикъ—оученицѣ* (lokativ jedn.) i *оученици* (nominativ množine), *соха́—сосѣ* (dativ i lokativ jedn.). Međutim, kasnije u nastavcima imenica i glagola [k], [g], [h] potiskuju [c], [z], [s] tako da se posljedice druge palatalizacije gube u ruskom jeziku (*нога́ — ноѓи, ноге́, учени́к — об ученике́, ученики́, соха́ — сохе́, сохи́*). U srpskohrvatskom jeziku, naprotiv, rezultati druge palatalizacije i danas se čuvaju u imeničkoj promjeni (*noga—nozi, ruka—ruci, duh—dusi, junak—junaci—junacima*), imperativu (*peći—peku—peci, stići—strigu* — strizi, *vrći—vrhu* — vrsi), imperfektu (*peći—pecijah, stići—strizijah, vrći—vrsijah*).

Treća palatalizacija (тре́тья палатализа́ция) progresivnog je karaktera, jer su se [k], [g], [h] mijenjali u [c], [z], [s] pod uslovom da su se našli iza [ь], [i], [ę], a da iza njih nije bio suglasnik, odnosno [ъ], [y]. Tragove treće palatalizacije imamo u oba jezika: *овца́* — ovca<овька, *кня́зья* — kneza<*кьнęга, *все*—sve<*vьse<*vьhь. To se odnosi i na primjere *лицо́*—lice, *девица*—djevica, *венец*—vijenac i dr.

Sve palatalizacije vežu se za praslovenski jezik.

JOTOVANJE

70. Glasovnu pojavu u kojoj se suglasnik [j] stapa sa drugim suglasnikom ispred sebe i pri kojoj nastaje nepčani suglasnik nazivamo *jotovanjem* (йотиза́ция ili смягче́ние). Postoje dvije vrste jotovanja—stara i nova. Stara se odnose na praslovenska jotovanja i njihovi tragovi postoje i u ruskom i u srpskohrvatskom jeziku. Novo jotovane razvio je samo naš jezik.

Stara (praslovenska) jotovanja vršila su se u glagolskim oblicima, komparativu i izvedenim riječima, a odnosila su se na promjenu zadnjonepčanih suglasnika [k], [g], [h] u [č], [ž], [š] (*плач*<*plak—jь, *ложь*—laž<*lъg—jь, *гуша́*—duša<* duh—ja), dentalnih [s], [z] u [š], [ž] (*пи́шешь*—pišeš<pisješ, *ли́жешь*—ližeš<*lizješ), alveolarnih [n] i [l] u [n,] i [l'] (жать—*жнёшь*, žeti—žanješ<*žęti—žnjšь, *млеть—млéешь*, mljeti—melješ<*melti—melješь), labijalnih [p], [b], [m], [v] y [pl'], [bl'], [ml'], [vl'] (*ка́пля*—kaplja<*kapja, *люблю́*<*<*люблъ*—ią, *дре́млешь*< dremješ, nadimati—nadimlješ<nadymješ, javiti—javljen<*javjenь, *объяви́ть—объя́влен*), dentalnih [t] i [d] u ruskom u [č'] i [ž] (*свечá*<*světja, *межá*<*medja), a u srpskohrvatskom i [ć] i [đ,] (svijeća, međa).

Nova (naša) jotovanja odnose se samo na srpskohrvatski jezik, i to na period nakon gubljenja poluglasa u otvorenom slogu, što je omogućavalo nov dodir glasa [j] sa nepalatalnim suglasnicima. Prema hronološkom redoslijedu nastajanja jotovanja razlikujemo novo, novije i najnovije jotovanje. *Novo* jotovanje nalazimo samo u sastavu glagola obrazovanih od *iti*—ideš i tiče se promjene suglasnika [t] i [d]: *do—iti*>doći, *do—ideš*>dođeš (isto se odnosi na *poći*—pođeš, *sići*— siđeš, *proći*—prođeš i dr.). U ruskom jeziku ovdje nije došlo do jotovanja: *гойти́—гоёгу́, нойти́—ноёгу́, сойти́—соёгу́, пройти́—пройдý* i sl. Novo jotovanje počinje od XIV vijeka. *Novije* jotovanje obuhvatilo je gotovo sve suglasničke grupe i hronološki se veže za početak XVII stoljeća. Nalazimo ga: u izvedenim zbirnim i apstraktnim imenicama na—**ьje** (тьрn—ње>*trnje*, kolьje>*kolje*, cvětьje>*cvеće* — *cvijeće*, milosrdьje>*milosrđe*, listьje>*lišće*, grozdьje>*grožđe*, grobьje>*groblje*, zdravьje>*zdravlje* i sl.); u instrumentalu imenica ženskog roda na suglasnik (sol—ju>*solju*, smrt—ju>*smrću*, kost—ju>*košću*, kap—ju>*kaplju* itd.); u imenicama na—**ьjакъ** (rodьjakъ>**rođak**, đjakъ>**đak**); u rednom broju *treći*<tretьji. Navedeni suglasnici u odgovarajućim ruskim riječima ostali su nepromijenjeni: *милосе́рдие, ли́стья, здоро́вье, со́лью, сме́ртью, ко́стью, ка́плей, дьяк* (naravno, izgovaraju se meko). *Najnovije* jotovanje odnosi se na dodir nepalatalnog suglasnika sa [j] u kratkoj zamjeni „jata" (najranije je moglo početi krajem XIV v.): l-jepota>*ljepota*, n-ježan>*nježan*. U književnom jeziku ono se tiče promjene [l] i [n] u [l,] i [n,], dok je u kolokvijalnom govoru (razgovornom jeziku) i dijalektima obuhvatio i [t], [d] (tjerati>*ćerati*, djevojka>*đevojka*), afrikatu [c] (cjepanica>*ćepanica*), [s], [z] (sjekira>*s'ekira*, izjesti>*iz'esti*), usnene suglasnike [b], [p], [v], [m] obje>*oblje*, pjesma>*pljesma*, živjeti>*življeti*, umjeti>*umljeti*). U ruskom jeziku jotovanje i ovdje nije izvršeno (*лепота́*—zast., *не́жный, ге́вушка, секи́ра, пе́сня* i sl.).

TRANSKRIPCIJA

71. Da bi se na pismu pokazalo kako se izgovaraju pojedini glasovi, potreban je poseban sistem znakova koji se naziva *transkripcijom* (транскри́пция). U ovoj gramatici primjenjuje se transkripcija prilagođena našoj sredini (v. str. 5—6). U sovjetskoj lingvistici se za fonetske opise ruskoga jezika najčešće koristi transkripcija sastavljena na bazi ruskoga pisma. Takvu transkripciju nazivamo

ruskom. U ruskoj transkripciji glasovi ruskoga jezika obično se obilježavaju na sljedeći način:

Za označavanje samoglasnika koriste se slova ***а, о, у, и, ы, е, э, ѣ, ь*** i poseban znak ʌ; samoglasnici ***а*** i ***о*** pod akcentom obilježavaju se kao [a] i [o], u prvom slogu ispred akcenta i na apsolutnom početku kao [ʌ] ili [a], a u drugom i trećem slogu iza akcenta i u slogu poslije akcenta kao [ъ]: *вода́* [вʌда́], *сара́й* [сʌра́j], *она́* [ʌна́], *потоло́к* [пътʌло́к], *парово́з* [пърʌво́с]. Samoglasnik ***е*** pod akcentom označava se kao [e], u prvom slogu ispred akcenta kao [и^{e}], a u ostalim slogovima kao [ь]: *мел* [м'ел], *река́* [р'и^{e}ка́], *берегово́й* [б'ьр'ьгʌво́j], *по́ле* [по́л'ь].

Samoglasnici ***и, ы, у*** obilježavaju se, bez obzira na to jesu li akcentovani ili nisu, istim slovima: [и], [ы], [у]: *быть* [б'ит'], *писа́ть* [п'иса́т'], *быть* [быт'], *было́й* [было́j], *лук* [лук], *сунду́к* [сунду́к].

Za označavanje suglasnika koriste se slova ***п, б, т, д, с, з, в, ф, к, г, х, ж, ш, ц, ч, л, м, н, р, j***. Mekoća suglasnika obilježava se apostrofom: *пить* [п'ит'], *сестра́* [с'и^{e}стра́], *мя́со* [м'асъ], *брю́ки* [бр'ук'и], *берёза* [б'и^{e}р'озъ]. Duljina suglasnika ističe se crticom iznad slova ili udvajanjem slova: *ва́нна* [ва́нъ] i [ва́ннъ], *ещё* [ји^{e}ш̄'о] i [ји^{e}ш'ш'о́].

Osim ruske postoji i međunarodna transkripcija, koju je izradila Međunarodna fonetska asocijacija, 1886. godine. Međutim, ona još uvijek nije stekla opšte priznanje pa ima ograničenu upotrebu i uglavnom se koristi u priručnicima za zapadnoevropske jezike.

U međunarodnoj transkripciji se za oznaku samoglasnika koriste slova ***a, o, u, i, e, ɨ***, („jeri"), ***ə*** (redukovano [a], [o], [e]), a za suglasnike ***b, v, g, d***, ʒ (***ж***), ***z, k, l, m, n, p, r, s, t, f, x*** (***х***), ***t͡s'*** (***ц***), ***t'ɔ*** (ч), ɔ (ш), ɔ̄' (щ) ʒ̄', (ж̄), ***j***.

Saodnos ruske (R) i međunarodne transkripcije (M):

R	M	R	M	R	M	R	M	R	M
а	a	ъ, ь	ə	з	z	р	r	ч	t'ɔ'
о	o	б	b	к	k	с	s	ш	ɔ
у	u	в	v	л	l	т	t	ш̄'	ɔ̄'
ы	ɨ	г	g	м	m	ф	t	ж̄'	ʒ̄'
и	i	д	d	н	n	х	x	j	j
е	e	ж	ʒ	п	p	ц	ts		

OBLICI

72. Glasovi objedinjeni u jednu cjelinu daju riječ, koja ima dvije vrste značenja: jedno je karakteristično samo za datu riječ (*стол* označava predmet za kojim se sjedi, *стул* predmet na kome se sjedi, *соба́ка* vrstu životinje, *окно́* dio kuće i sl.), a drugo se odnosi na više predmeta (recimo, *челове́к, оте́ц, брат* označavaju lica muškog roda, a *же́нщина, мать, сестра́* lica ženskog roda). Za izražavanje takvih kategorija kao što su rod, broj, lice i sl., kao i za izražavanje različitih odnosa u stvarnosti te za međusobno povezivanje riječi u sintagme i rečenice postoje posebne forme koje se nazivaju *oblicima* (фо́рмы слов). To mogu biti padeži (*предме́т, предме́та, предме́ту* itd.), vremena (*чита́ю, прочита́ю, чита́л*), lica (*чита́ю, чита́ешь, чита́ет* . . .), načini i sl. Nauka o oblicima naziva se *morfologija* (морфоло́гия).

MORFOLOŠKA STRUKTURA RIJEČI

73. Svaka riječ ima svoju strukturu, svoje sastavne dijelove, koje nazivamo *morfemama* (морфе́ма). Postoji nekoliko vrsta morfema. Prije svega, u riječi se razlikuju korijen i afiksi. Korijen (ко́рень) jeste nosilac značenja što pripada samo toj riječi (takvo značenje nazivamo leksičkim značenjem). Afiksi se dodaju korijenu i unose dopunske nijanse u značenje; dopunska značenja svojstvena široj grupi riječi nazivaju se gramatičkim značenjem. Afiksi (а́ффиксы) se dijele na prefikse, sufikse, nastavke, interfikse i postfikse.

Prefiksi (приста́вки) predstavljaju morfeme koje se nalaze ispred korijena: ***прочита́ть, отве́тить, написа́ть***. Pod sufiksima *(су́ффиксы)* podrazumijevamo morfeme koje stoje iza korijena: *до́мик, лесни́к*.

U riječi takođe razlikujemo nastavak ili fleksiju (оконча́ние), koji većinom ne unosi promjenu u leksičko značenje riječi, već služi da se izrazi gramatičko značenje, odnosno da se data riječ dovede u sintaksičku vezu sa drugim riječima:

Ученики́ чита́ют кни́гу.

Interfiksi (интерфи́ксы) jesu dijelovi riječi koji nemaju samostalnog značenja, nisu tvorbeno sredstvo, već služe kao svojevrstan umetak između korijena i sufiksa, npr. ***-ан-*** u riječi *америка́нский*.

Postfiksima (по́стфиксы) nazivamo afikse koji stoje iza nastavka. U ruskom jeziku postoji pet postfiksa: zamjenički postfiksi ***-то, -либо, -нибудь*** *(кто́-**то**, что́-**либо**, како́й-**нибудь**)* i glagolski ***-ся/-сь*** (*зани́мать-**ся**, занима́ю-**сь***).

VRSTE RIJEČI

74. Vrsta riječi (*часть ре́чи*) predstavlja grupu riječi koju karakterišu određena obiježja svojstvena svim riječima te grupe. U ruskom i srpskohrvatskom jeziku postoje sljedeće vrste riječi:

1. imenica *(и́мя существи́тельное)*
2. pridjev *(и́мя прилага́тельное)*
3. zamjenica *(местоиме́ние)*
4. broj *(и́мя числи́тельное)*
5. glagol *(глаго́л)*
6. prilog *(наре́чие)*
7. prijedlog *(предло́г)*
8. veznik *(сою́з)*
9. riječca *(части́ца)*
10. uzvik *(междоме́тие)*

Neke od ovih vrsta riječi samostalno se mogu upotrebljavati u rečenici, imaju svoju promjenu, te ih nazivamo *samostalnim* vrstama riječi (*знамена́тельные ча́сти ре́чи*). To su: imenice, pridjevi, zamjenice, brojevi, glagoli i prilozi[1]. Drugu grupu čine riječi koje se samostalno ne mogu upotrebljavati u rečenici niti mogu biti njen član. To su *nesamostalne* vrste riječi (*служе́бные ча́сти ре́чи*), i tu spadaju prijedlozi, veznici i riječce. Uzvici ne pripadaju nijednoj od ovih grupa jer izražavaju različita osjećanja, preživljavanja, raspoloženja i slično.

IMENICE

75. U sistemu vrsta riječi jedno od najznačajnijih mjesta pripada imenici (*и́мя существи́тельное*), koja zajedno sa glagolom predstavlja njegovu okosnicu. Imenicu karakterišu osobene leksičko-semantičke, tvorbene, morfološke, sintaksičke, stilističke i dijahronijske vrijednosti.

LEKSIČKO-SEMANTIČKE OSOBINE

76. Imenice su vrsta riječi koja označava bića, predmete, pojave i uopšte pojmove u živoj i neživoj prirodi. One odgovaraju na pitanje „Ko je to? Šta je to?“, npr.:

челове́к, сестра́, стол, па́рта (klupa), *окно́, зда́ние* (zgrada), *молодёжь* (omladina), *вре́мя.*

Semantička baza imenica veoma je široka. Imenicom se označavaju:

1. geografski pojmovi — *со́лнце, земля́, звезда́, гора́, мо́ре, о́стров, о́зеро, река́*;
2. prirodne pojave — *дождь* (kiša), *ту́ча* (kišni oblak), *о́блако, мо́лния* (munja);
3. biljni svijet — *лес, де́рево, трава́, по́ле; дуб* (hrast), *сосна́* (bor), *берёза, я́блоня* (jabuka); *пшени́ца, рожь, кукуру́за* (kukuruz); *ро́за* (ruža), *подсне́жник* (visibaba), *тюльпа́н; лук, огуре́ц* (krastavac), *пе́рец* (paprika), *капу́ста* (kupus), *помидо́р* (paradajz); *я́блоко* (jabuka — plod), *гру́ша* (kruška), *сли́ва, лимо́н*;

[1] Prilozi mogu biti i samostalna i nesamostalna vrsta riječi.

4. životinjski svijet — *ло́шадь* (konj), *коро́ва* (krava), *овца́, кот* (mačak), *соба́ка* (pas), *медве́дь, волк, слон, солове́й* (slavuj), *пчела́, ры́ба*;
5. čovjek — *ма́льчик* (dječak), *де́вочка* (djevojčica), *ю́ноша* (mladić), *стари́к; оте́ц, мать, сестра́, брат; Влади́мир, Бори́с, Лари́са, Татья́на; Петро́вич, Пу́шкин, Толсто́й; голова́, рука́, нога́, глаза́* (oči), *во́лосы* (kosa), *ше́я* (vrat);
6. vrijeme — *ле́то, о́сень, зима́, весна́* (proljeće), *у́тро, ве́чер, день, ночь; январь, февра́ль, апре́ль, дека́брь; вто́рник, среда́, суббо́та*;
7. mjerne jedinice — *метр, санти́метр, милли́метр, литр, грамм, килогра́мм*;
8. objekti — *дом, зда́ние* (zgrada), *шко́ла, библиоте́ка, музе́й, больни́ца, факульте́т, стадио́н*;
9. odjeća — *брю́ки* (pantalone), *ю́бка* (suknja), *чулки́* (čarape), *шля́па* (šešir);
10. vrste ljudske aktivnosti — *промы́шленность* (industrija), *се́льское хозя́йство* (poljoprivreda), *спорт, охо́та* (lov), *иску́сство* (umjetnost);
11. događaji, pojave — *война́* (rat), *пожа́р, спекта́кль* (pozorišna predstava), *кани́кулы* (raspust), *страх, печа́ль* (tuga);
12. osobine, svojstva — *доброта́, глу́пость*;
13. radnje — *бег* (trčanje), *чте́ние* (čitanje) itd.

77. Pošto imenice označavaju najrazličitije pojmove, one se mogu podijeliti u nekoliko vrsta: a) vlastite i zajedničke, b) konkretne i apstraktne, c) gradivne, d) zbirne, e) za živo i za neživo.

Vlastite imenice (*со́бственные существи́тельные*) označavaju samo jedno lice ili jedan predmet. To mogu biti imena, prezimena, patronimi (*о́тчества*), nadimci, geografski nazivi i sl. Na primjer:

Пётр, Са́ня, Макси́м, Го́рький, Алекса́ндр Серге́евич Пу́шкин, Москва́, Сара́ево, Югосла́вия

Ovakve imenice nemaju oblik množine. Prezimena ponekad mogu imati množinu, npr. *В до́ме* ***Петро́вых*** — u kući Petrovih.

Zajedničke imenice (*нарица́тельные существи́тельные*) označavaju grupu istorodnih predmeta, npr. *учени́к* je naziv za svu djecu koja idu u školu, *стол* je bilo koja vrsta stola (veliki ili mali sto, bijeli ili zeleni, okrugli ili četverougaoni i sl.).

Konkretne imenice (*конкре́тные существи́тельные*) predstavljaju nazive predmeta, stvari, živih bića i svega onog što je dostupno organima čula (dakle, sve što vidimo, čujemo i osjećamo putem očiju, ušiju, nosa, usta, kože). Takvi se predmeti mogu i brojati. To su, recimo, *па́рта* (klupa), *кни́га, каранда́ш* (olovka).

Anstraktne imenica (*отвлечённые существи́тельные*) izražavaju ono što je nestvarno, apstraktno, ono što se ne može ni izbrojati ni izmjeriti. To su različita stanja, svojstva i sl.: *ра́дость, печа́ль* (tuga), *мо́лодость, страх, жела́ние.*

Gradivne imenice (*веществе́нные существи́тельные*) označavaju materiju ne ukazujući na količinu: *зо́лото, нефть, бето́н, са́хар* (šećer), *соль, вода́.*

Imenice za živo (*одушевлённые существи́тельные*) ukazuju na živa bića ljude i životinje: *челове́к, сын, дочь, мать, сестра́, соба́ка, пти́ца, ры́ба, медве́дь.*

Imenice za neživo (*неодушевлённые существи́тельные*) odnose se na nežive predmete, a također na biljke: *па́рта* (klupa), *каранда́ш* (olovka), *окно́* (prozor), *берёза* (breza), *ро́за* (ruža), *де́рево* (drvo).

Zbirne imenice (*собира́тельные существи́тельные*) predstavljaju nazive predmeta što obrazuju posebnu grupu u kojoj se ne izdvajaju pojedini predmeti ili lica, odnosno one označavaju skupinu predmeta ili ljudi kao neraskidivu cjelinu: *молодёжь* (omladina), *пролетариа́т*, *студе́нчество* (studenti), *о́бувь* (obuća), *ме́бель* (namještaj), *посу́да* (posuđe), *бельё* (rublje). U srpskohrvatskom jeziku to su, recimo, ove imenice: *lišće*, *cvijeće*, *drveće*, *kamenje*, *momčad*, *unučad*, *djeca*, *braća* i sl.

U okviru imenica izdvajaju se dvije grupe riječi koje se razlikuju od ostalih imenica svojim sintaksičkim funkcijama. To su predikativi i modalne riječi.

Predikativi (*предикати́вы*) predstavljaju imenice koje se upotrebljavaju u funkciji glavnog člana rečenice, odnosno imaju predikativnu funkciju. U predikative spadaju riječi: *вре́мя* (*vrijeme je, povoljno je vrijeme*), *пора́* (*vrijeme je* — u značenju „došlo je ili dolazi vrijeme za nešto"), *охо́та* (razg. *željeti, imati želju*), *неохо́та* (razg. *ne željeti, nemati želju*), *лень* (razg. *ne željeti, nemati želju — iz ljenosti*) i dr. Ovdje dolazi i riječ *жаль* (žaliti, biti žao), koja se u savremenom ruskom jeziku kao imenica ne upotrebljava. Primjeri:

Вре́мя *спать. Vrijeme je* da se ide na spavanje.

Пора́ *в шко́лу. Vrijeme je* da se ide u školu.

Тепе́рь мне чита́ть ***охо́та***. Sad mi *se* čita. *На́до встава́ть, а встава́ть* ***неохо́та***. Treba ustajati, a *ne* ustaje *mi se*. *Я оши́бся, поду́мав, что ему́ бы́ло* ***лень*** *слу́шать расска́з о пье́се*. Pogriješio sam pomislivši da mu *se nije* slušala priča o drami. ***Жаль*** *расстава́ться с друзья́ми. Žao mi je* da se rastajem sa prijateljima.

O predikativima v. također § 363.

U *modalne riječi* (*moда́льные слова́*) spadaju riječi koje su izgubile svoje leksičko značenje i koje izražavaju odnos govornog lica prema sadržaju iskaza, npr. *пра́вда* (istina), *сло́вом* (riječju), *к сожале́нию* (na žalost) i sl. Primjeri:

Пра́вда*, он за́нят. Istina,* on je zauzet. ***Сло́вом****, все обошло́сь благополу́чно.* (*Jednom*) *riječju,* sve je ispalo dobro. ***К сожале́нию****, я забы́л кни́гу до́ма. Na žalost,* zaboravio sam knjigu kod kuće.

78. U sistemu vrsta riječi ruskoga jezika imenice po frekvenciji zauzimaju vodeće mjesto.

Imenice nalazimo u svim leksičkim pojavama, kao što su: sinonimija, polisemija, antonimija, hononimija, paronimija.[1] One također ulaze u sastav idioma[2] najrazličitije vrste (frazeologizme, poslovice, izreke, krilatice i dr.). O tome v. § 85—145.

[1] *Sinonimija* — podudaranje riječi po njihovom osnovnom značenju. *Polisemija* — višeznačnost riječi, odnosno postojanje kod jedne te iste riječi nekoliko međusobno povezanih značenja. *Antonimija* — sposobnost riječi da označavaju semantički suprotne pojmove. *Homonimija* — podudaranje dviju riječi ili više riječi različitih po značenju. *Paronimija* — sličnost riječi po zvučanju, ali različitih po značenju.

Od ovih leksičkih pojava u gramatici se navode primjeri samo za homonimiju, međujezičku homonimiju i paronimiju, koja je shvaćena u njenom širem smislu.

[2] *Idiom* — cjelovita konstrukcija čiji se smisao ne može izvesti iz značenja riječi koje u nju ulaze. U idiome spadaju ustaljeni izrazi, frazeologizmi, poslovice, izreke, krilatice, aforizmi i sl. U ovoj gramatici termin *idiom* upotrebljava se u značenju „ustaljen izraz u najširem smislu riječi".

TVORBENE OSOBINE

79. Od svih vrsta riječi imenice imaju najrazličitiji način obrazovanja. One se tvore na nekoliko načina: 1. sufiksacijom, 2. prefiksacijom, 3. sufiksacijom i prefiksacijom, 4. udvajanjem osnova, 5. odbacivanjem krajnje morfeme, 6. abrevijacijom, 7. supstantivizacijom.

Sufiksacija (*суффикса́ция*) predstavlja obrazovanje riječi dodavanjem sufiksa korijenu ili osnovi. Za obrazovanje imenica ruskog jezika koristi se oko 400 sufiksa. Tako nastaju imenice za označavanje lica (*учить* → ***учи́тель***, *фи́зика* → ***фи́зик***, *Бо́сния* → *босни́ец*, *борода́* → ***борода́ч***, *насле́довать* → ***насле́дник***, *Пари́ж* → ***парижа́нин***; *студе́нт* → *студе́нтка*, *учи́тель* → ***учи́тельница***), apstraktnog pojma (*све́жий* → ***све́жесть***, *лири́ческий* → ***лири́зм***), predmeta (*виногра́д* → ***виногра́дник***, *регули́ровать* → ***регуля́тор***, *гра́дус* → ***гра́дусник***), subjektivnog stava (*дом* → ***до́мик***, *лес* → ***лесо́к***, *у́лица* → ***у́лочка***) itd.

Prefiksacija (*префикса́ция*) označava dodavanje prefiksa korijenu ili osnovi. Ovakvim načinom tvorbe rijetko nastaju imenice (prefiksacija je više karakteristična za glagole). Dodavanjem prefiksa dobijaju se imenice koje izražavaju suprotnost i negaciju (***анти****пати́я*, ***анти****те́ло*, ***демобилиза́ция***, ***нелюбо́вь***, zajedništvo (***со****а́втор*, ***со****уча́стник*), visok stepen osobine (***экстра****кла́сс*, ***супер****обло́жка*), obratan proces (***реорганиза́ция***), lažnost (***псевдо****нау́ка*), zamjenu (***прора́ктор***) i sl.

Prefiksacija i sufiksacija podrazumijevaju istovremeno dodavanje prefiksa i sufiksa ili prelazak prijedloga u prefiks:

бессо́нница, ***безрабо́тица*** (od *без рабо́ты*), ***сотру́дник*** i dr.

Slaganje osnova (*сложе́ние осно́в*) nastaje kada se spoje dvije osnove u jednu riječ: ***само****кри́тика*, ***пыле****со́с* (*usis*ivač) itd.

Odbacivanje krajnje morfeme (*отсече́ние коне́чной морфе́мы*) ili nulta sufiksacija (нулева́я суффикса́ция) predstavlja način tvorbe imenica pri kome se odbacuje krajnja morfema glagola i pridjeva (uz moguće fonološke promjene): *захвати́ть* → *захва́т*, *промахну́ть* → *про́мах*, *зелёный* → *зе́лень*, *ди́кий* → *дичь*.

Abrevijacija (*аббревиа́ция*) označava nastajanje imenice iz sintagme. To su, u stvari, skraćenice tipa: *комсомо́л* (od *Коммунисти́ческий сою́з молодёжи*), *ТАНЮГ* (od *Телегра́фное аге́нтство но́вой Югосла́вии*), *замдека́на* (*замести́тель дека́на* — prodekan) i sl.

Supstantivizacija (*субстантива́ция*) podrazumijeva način tvorbe imenica putem prelaska pridjeva i participa u imenice: *больно́й*, *слу́жащий*. O tome v. §144 (pridjevska promjena).

U tvorbi imenica ruskoga i srpskohrvatskog jezika postoji dosta identičnog i sličnog. Međutim, zapažaju se i ne male razlike. One mogu biti djelimične i potpune. Djelimične imamo u slučajevima kada se ne podudaraju, recimo, sufiksi (*певе́ц* — pjevač, *представи́тель* — predstav**nik**, *руководи́тель* — rukovodi**lac**) ili osnove (***строи́тель*** — **gradi**telj, ***корми́лец*** — hrani**lac**), a potpune kada se ne podudaraju ni osnove ni nastavci (*води́тель* — vozač, *счастли́вец* — sretnik). Prilikom identičnog obrazovanja mogu nastati i tzv. međujezički homonimi[1] tipa *носа́ч* (čovjek velikog nosa, nosonja) — nosač

[1] *Međujezički homonimi* — riječi dvaju ili više jezika iste ili slične po zvučanju, ali različite po značenju.

(*носи́льщик*), *великáн* (div) — velikan (znamenit čovjek), *бессме́ртник* (neven, smilje) — besmrtnik (besmrtan čovjek), *любúтель* (amater) — ljubitelj (čovjek koji nešto voli, obožava) i dr.

Razlike se zapažaju u obrazovanju i upotrebi augmentativa (izvedene riječi koje označavaju nešto uvećano) i deminutiva (riječi koje označavaju nešto umanjeno).

U ruskom jeziku za tvorbu augmentativa najčešće se koristi sufiks ***-ищ-***: *челове́чище* (čovječetina), *бородúща* (bradurina). U srpskohrvatskom jeziku najproduktivniji je sufiks ***-in***(a), dok se slabo upotrebljava sufiks koji formalno i po postanku odgovara ruskom ***-ищ-***, a to je **-išt(e)**: *knjižurina, ručurina*; *ljuđište* (ljudina). Naš jezik karakteriše velik broj augmentativnih izvedenica za koje ne možemo naći paralele u ruskom jeziku (npr. srpskohrvatskom augmentativnom nizu *baba — babetina, baburina, babuskara, baburda...* nije adekvatno ni *бáбушка* ni *старушóнка*), pa se stoga smatra da je u tvorbi augmentativa srpskohrvatski bogatiji od ruskog.

Neke ruske augmentative prevodimo opisno: *бóмбища* — ogromna bomba, *хаóсище* — strašan haos i sl.

Srpskohrvatski se razlikuje od ruskog i po tome što se u njemu češće i slobodnije upotrebljavaju augmentativi i pejorativi (pejorativ — ružna ili pogrdna riječ nastala dodavanjem različitih sufiksa) od vlastitih imenica: *Marketina* (od Marko), *Sanjetina* (Sanja), *Nikoletina* (Nikola), *Smiljetina* (Smilja) i sl.

Što se tiče deminutiva, oni se u ruskom jeziku šire upotrebljavaju, pa i tamo gdje ih u srpskohrvatskom nikada ne bismo mogli obrazovati. To se odnosi i na hipokoristike (riječi kojima se izražava bliskost, nježost i simpatija prema imenovanom predmetu, te se one još zovu imena odmila). U ruskoj terminologiji deminutivi i hipokoristici objedinjavaju se pod jednim nazivom: уменьши́тельно-ласка́тельные слова́. Evo nekoliko primjera za koje ne možemo naći tvorbene adekvate u srpskohrvatskom jeziku:

го́ре — го́рюшко (nevolja, jad), *мóре — мóрюшко* (more), *мéд — медóк* (med).

Međutim, ima i dosta deminutiva i hipokoristika koji se podudaraju:

хлéбец — hljebić, *голосóк* — glasić, *дóмик* i *домóк* — kućica, *листóк* i *листóчек* — listić, *ручеёк* — potočić, *карма́нчик* — džepić, *гвóздик* — ekserčić, *дóждик* — kišica, *сестри́ца* — sestrica, *дóчка* — kćerčica, *кни́жка* — knjižica, *нóжка* — nožica, *сéточка* — mrežica, *кáрточка* — kartica, *пáпочка* — tatica, *дéдушка* — djedica, *жёнушка* — ženica, *мáмочка* i *мáменька* — mamica, *зéркальце* — ogledalce.

MORFOLOŠKE OSOBINE

80. Imenice imaju kategoriju roda, broja i padeža, što znači da spadaju u promjenljive vrste riječi.

Kategorija roda

81. Rod predstavlja leksičko-gramatičku kategoriju koja je karakteristična za sve imenice ruskoga jezika (izuzev za one koje se upotrebljavaju samo u množini). Postoji prirodni i gramatički rod te se razlikuje muški, ženski, srednji i zajednički rod.

Prirodni rod imaju imenice koje označavaju prirodni muški rod (*челове́к, брат, отéц*) ili ženski rod (*же́нщина, сестрá, мать*). On se odnosi na živa bića — ljude i neke životinje i ukazuje na njihov pol.

Gramatički rod imaju sve imenice i njime se rod ne određuje prema prirodi onog što se izražava nego prema obliku imenice ili nekim drugim gramatičkim osobinama. Tako se razlikuje muški, ženski, srednji i zajednički rod. Nastavak **-а(-я)** karakterističan je za ženski rod, ali ga imaju i neke imenice muškog roda, i u ruskom i srpskohrvatskom jeziku:

a) *дéдушка, ю́ноша, дя́дя* (stric, ujak), *судья́*;
b) sudija, starješina, vojvoda, vladika, tata, gazda, djeda, poglavica, Nikola, Andrija.

Pod *zajednickim rodom* podrazumijevaju se imenice koje se mogu odnositi kako na lica muškog pola tako i na lica ženskog pola. One čine malu grupu riječi koja najčešće označava osobinu, karakterističnu crtu u karakteru, fizičku osobinu ili sklonost prema nečemu. U ruskom jeziku ima ih mnogo više nego u srpskohrvatskom (Gramatički rječnik ruskog jezika za 310 riječi daje oznaku da pripadaju imenicama opšteg roda), pa se prevode na nekoliko načina:

1. imenicama muškog roda:

   ханжá — licemjer
   калéка — bogalj

2. imenicama ženskog roda:

   самоубúйца — samoubica
   трусúшка — kukavica
   дýшенька — dušica

3. imenicama srednjeg roda:

   брюзгá — gunđalo, zanovijetalo
   занóза — zanovijetalo
   сиротá — siroče

4. imenicama zajedničkog roda:

   бродя́га — skitnica
   скря́га — tvrdica, cicija
   подлúза — ulizica
   незна́йка — neznalica
   всезна́йка — sveznalica
   лежебóка — danguba
   пьянчýга — pijandura
   пья́ница — pijanica
   убúйца — ubica

5. muškim i ženskim rodom:

   тёзка — imenjak, imenjakinja
   бедня́шка — bijednik, bijednica

зайка́ — mucavac, mucavica
обжо́ра — proždrljivac, proždrljivica (izjelica)
левша́ — ljevak, ljevakinja
вру́ша — lažljivac, lažljivica
одино́чка — samac, samica
со́ня — spavalica

6. ženskim i srednjim rodom:

зубри́ла — bubalo, bubalica

7. sintagmom:

скро́мница — skroman čovjek, skromna žena
цареуби́йца — ubica cara
неве́жа — neuljudno, nepristojno čeljade

U srpskohrvatskom jeziku ovakvih imenica vrlo je malo. To su, recimo: *budala, bol, danguba, gulikoža, lutalica, neznalica, izjelica, bubalica, varalica, krvopija, mušterija, pijanica, pristalica, propalica, tvrdica, skitnica, sveznalica, sluga, ubica* i dr. Sve se odnose na čovjeka (u ruskom to mogu biti, istina u malom broju, i životinje). U oba jezika one uglavnom izražavaju negativne osobine i upotrebljavaju se u razgovornom stilu i književnim djelima.

Kategorija roda može imati semantičko-diferencijalnu funkciju, odnosno razlika između rodova može biti zasnovana na minimalnoj opoziciji ⟨ø⟩ : ⟨а⟩, npr.:

1. ***грана́т***, -а: šipak, nar

Грана́т *о́чень вку́сный* — *Šipak* je vrlo ukusan.
грана́та, -ы: (ručna) bomba
Партиза́ни останови́л танк ***грана́той***. — Partizan je zaustavio tenk *bombom*.

2. ***жар***, -а: povišena temperatura tijela, vrućica

Я заболе́л: у меня́ был ***жар***, *и я не мог поднять голово́й.*
Razbolio sam se: imao sam *temperaturu* i nisam mogao dići glavu.
жара́, -ы: jara, vrućina
На у́лице ***жара́***. Napolju je *vrućina*.

3. ***банк***, -а: banka

Ря́дом с по́чтой находи́лся ***ба́нк***. Kraj pošte se nalazila *banka*.
ба́нка, -и: tegla, limenka, konzerva
Мать откры́ла ***ба́нку***. Majka je otvorila *teglu*.

4. ***змей***, -я: zmaj

И жил тот ***змей*** *в пеще́ре*. I živio je taj *zmaj* u pećini.
змея́, -и; zmija
Змея́ *ползёт. Zmija* puže.

5. ***пар***, а: para (vodena)

Из ча́йника идёт ***пар***. Iz čajnika ide *para*.
па́ра, -ы: par
Э́то была́ молода́я ***па́ра***. To je bio mladi *par*.

6. ***рот***, рта: usta

Ма́льчик откры́л ***рот***. Dečak je otvorio *usta*.
ро́та, -ы: četa
В ко́мнату вошёл команди́р ***ро́ты***. U sobu uđe komandir *čete*.

U kategoriji roda između ruskog i srpskohrvatskog jezika postoje podudarnosti, sličnosti i razlike.

U ruskom jeziku kategorija roda morfološki i sintaksički se ne izražava u množini, a u našem jeziku izražava. Up.:

Э́то бы́ли ма́льчики. } To su bili dječaci.
Э́то бы́ли де́вочки. } To su bile djevojčice.
Э́то бы́ли де́ти. } To su bila djeca.

U ruskom jeziku u odnosu na srpskohrvatski mnogo je više riječi koje se ne mijenjaju. Tako one nepromjenljive imenice stranoga porijekla koje označavaju neživo najčešće pripadaju srednjem rodu: *кино́, такси́, метро́, како́о*. Nepromjenljive imenice za živo po pravilu imaju muški rod: *кенгуру́, шимпанзе́*. One koje označavaju lica muškoga pola biće, naravno, u muškom rodu: *атташе́*, a ženskog u ženskom: *мисс, мада́м, ле́ди*. Za srpskohrvatski je karakteristično da su neke imenice po obliku srednjeg roda, a, u stvari, znače muško ili žensko (*momče, djevojče* i sl.).

Na rusko-srpskohrvatskom međujezičkom planu imenice po rodu obrazuju nekoliko grupa.

a) *Rod se podudara*

1. Muški rod i u ruskom i u srpskohrvatskom

Ruski jezik	Srpskohrvatski jezik
a) Tvrd suglasnik: *предме́т, -а* *друг* *труд*	a) Tvrd suglasnik: predmet, -a drug[1] trud
b) Mek suglasnik: *учи́тель -я* ⟨а⟩ *портфе́ль* (torba) *ка́шель* *у́голь* *коро́ль* *пень* *ого́нь* *конь*	b) Mek suglasnik: učitelj, -a portfelj kašalj ugalj kralj panj oganj konj

[1] Ovdje nisu uzimane u obzir razlike u značenju.

Ruski jezik	Srpskohrvatski jezik
c) Mek suglasnik:	c) Tvrd suglasnik:
медве́дь, -я ⟨a⟩	medvjed, -a
го́лубь	golub
ле́бедь	labud
червь	crv
князь	knez
ви́тязь	vitez
фестива́ль	festival
ансáмбль	ansambl
журáвль	ždral
туннéль, тоннéль	tunel
отéль	hotel
хрустáль	kristal
январь	januar
феврáль	februar
апрéль	april
сентя́брь	septembar
октя́брь	oktobar
ноя́брь	novembar
декáбрь	decembar
d) Mek suglasnik:	d) Nastavak ***-a***:
вождь, -я́ ⟨a⟩	vođa, -e

2. Ženski rod i u ruskom i u srpskohrvatskom

Ruski jezik	Srpskohrvatski jezik
a) Tvrd suglasnik	a) Tvrd suglasnik:
рабóта, -ы (rad)	rabota, -e
прáвда (istina)	pravda
водá	voda
b) Mek suglasnik	b) Mek suglasnik:
ночь, -и	noć, -i
печь	peć

Ruski jezik	Srpskohrvatski jezik
c) Mek suglasnik:	c) tvrd suglasnik:
любóвь, -и	ljubav, -i
кровь	krv
соль	so
óбласть	oblast
власть	vlast
сласть	slast
речь (govor)	riječ (*слóво*)
масть (boja dlake ili karata)	mast (r. *жир*)
страсть	strast
рáдость	radost
коры́сть (pohlepa)	korist (r. *пóльза*)
чéлюсть	čeljust
чéтверть	četvrt
смерть	smrt
часть (dio)	čast (*честь*)
óсень	jesen
d) Mek suglasnik:	d) Nastavak ***-a***:
óбувь, -и	obuća, -e
степь	stepa
казнь (pogubljenje)	kazna (*наказáние*)
медáль	medalja
педáль	pedala
вертикáль	vertikala
горизонтáль	horizontala
цéрковь	crkva
морко́вь	mrkva
свекрóвь	svekrva
параллéль	paralela
магистрáль	magistrala
газéль	gazela
постéль	postelja
мигрéнь	migrena

b) *Rod se ne podudara*

1. Ženski rod u ruskom, muški u srpskohrvatskom

Ruski jezik	Srpskohrvatski jezik
моря́ль, -и	moral, -a
дуэ́ль	duel
сте́пень	stepen
шаль	šal
моде́ль	model
шине́ль	šinjel
на́дпись	natpis
за́пись	zapis
по́дпись	potpis
ру́копись	rukopis
ле́топись	ljetopis
брошь	broš
мышь	miš
кукуру́за, -ы	kukuruz, -a
телегра́мма	telegram
систе́ма	sistem
пробле́ма	problem
цита́та	citat
да́та	datum
лю́стра	luster
ра́ма	ram
Обь	Ob
Сибирь	Sibir

2. Muški rod u ruskom, ženski u srpskohrvatskom

Ruski jezik	Srpskohrvatski jezik
рубль, -я́	rublja, -e
шни́цель	šnicla
нуль (*ноль*)	nula
то́поль	topola
паро́ль (lozinka, parola)	parola
контро́ль	kontrola
патру́ль	patrola
зверь -я ⟨a⟩	zvijer, -i

Ruski jezik	Srpskohrvatski jezik
дипло́м, -а	diploma, -e
бана́н	banana
гимн	himna
сезо́н	sezona
фонта́н	fontana
кли́мат	klima
барье́р	barijera
гарниту́р	garnitura
шифр	šifra
эта́п	etapa
суп	supa
сала́т	salata
торт	torta
паште́т	pašteta
лимона́д	limunada
шокола́д	čokolada
плаж	plaža
пара́д	parada
банк	banka
ку́пол	kupola
прогно́з	prognoza
ти́тул	titula
ана́лиз	analiza
туберкулёз	tuberkuloza
рома́нс	romansa
диа́гноз	dijagnoza
а́дрес	adresa
масса́ж	masaža
ко́фе	kafa

3. Nepostojanje gramatički izraženog prirodnog roda u jednom jeziku

Ruski jezik	Srpskohrvatski jezik
воробе́й, воробьи́ха	vrabac
орёл, орли́ца	orao
го́лубь	golub, golubica
лиса́	lisac, lisica

c) Rod se podudara, ali ne i završeci (krajnji suglasnici)

Ruski jezik	Srpskohrvatski jezik
бронхи́т, -а	bronhitis, -a
гастри́т	gastritis
диабе́т	dijabetes
тиф	tifus
цикл	ciklus
цирк	cirkus

Za oba jezika karakteristično je da pojedine riječi imaju dubletne oblike. U ruskom to su, recimo, *кла́виш — кла́виша* (dirka; drugo je češće), *манже́та — манже́т* (drugo rjeđe). U srpskohrvatskom: *komunist — komunista, arhitekt — arhitekta, osnov — osnova, minut — minuta, sekund — sekunda, sistem — sistema, kvalitet — kvaliteta, front — fronta, veče — večer, juče — jučer* i sl.

Kategorija broja

82. Svaka imenica označava jedan predmet ili više predmeta, a to se gramatički izražava u obliku *jednine* i *množine*.

Jedninom (еди́нственное число́) označava se jedan predmet u nizu istorodnih (*стол, учени́к, ме́сто*). *Množina* (мно́жественное число́) izražava neodređen broj istorodnih predmeta (*столы́, учени́цы, места́*).

U kategoriji broja razlikujemo tri vrste imenica: a) imenice koje imaju i jedninu i množinu (tu spada najveći broj imenica, npr. *дом, го́род, ме́сто, кни́га, окно́, село́, учени́к, каранда́ш, плечо́, вре́мя, зда́ние*), b) imenice koje imaju samo jedninu (singularia tantum) — neke zbirne imenice (*дичь* — divljač, *молодёжь* — omladina, *листва́* — lišće, *сырьё* — sirovina i sl.), apstraktne imenice (*смех, го́лод, сла́ва, тоска́* — tuga, *здоро́вье, сосе́дство, добро́* itd.), vlastite imenice (*Москва́, Белгра́д, Во́лга, Нере́тва, Югосла́вия, Алекса́ндр Пу́шкин* i dr.), gradivne imenice u svom osnovnom značenju (*молоко́, зо́лото, таба́к* — duvan; *нефть* i sl.); nazivaćemo ih *singulativima*[1] c) imenice koje imaju samo množinu (pluralia tantum) — neke apstraktne imenice (*вы́боры* — izbori, *су́мерки* — sumrak, *кани́кулы* — raspust), gradivne imenice (*дрова́* — drva, *черни́ла* — mastilo, *духи́* — parfem), konkretne imenice koje označavaju parne predmete (*брю́ки* — pantalone, *но́жницы* — makaze, *очки́* — naočari), vlastite imenice (*А́льпы, Афи́ны* — Atina, *Балка́ны* — Balkan); nazivaćemo ih *pluralitivima*.

[1] Termin *singulativ* (*сингулати́в*) upotrebljavamo u značenju „imenica koja ima samo jedninu" mada se u nauci o jeziku njime obično označava imenica izvedena od oblika množine (npr. *штани́на* — nogavica od *штаны́* — pantalone).

Na međujezičkom planu pažnju najviše privlače imenice koje pripadaju kategoriji pluralia tantum. Ovakve imenice obrazuju dvije grupe riječi: 1. imenice koje su u oba jezika plurativi, 2. imenice koje su u jednom jeziku plurativi, a u drugom singulativi.

1. *Plurativi u oba jezika*:

анали́ — anali
чётки — brojanice
бро́нхи — bronhije
гра́бли — grablje
гу́сли — gusle
шарова́ры — dimije, šalvare
ви́лы — vile
я́сли — jasle
о́трубы — mekinje
кани́кулы — ferije
носи́лки — nosila
очки́ — naočari
но́жницы — makaze
пла́вки — kupaće gaćice
мемуа́ры — memoari

2. *Plurativ u jednom jeziku, singulativ u drugom:*

a) u ruskom plurativ, u srpskohrvatskom singulativ

воро́та — kapija
по́хороны — sahrana
хло́поты — briga, trčkaranje
бу́дни — radni dan, svakidašnjica
духи́ — parfem
часы́ — sat, časovnik
весы́ — vaga
боеприпа́сы — municija
дро́жжи — kvas
имени́ны — imendan
ша́хматы — šah
Балка́ны — Balkan
Афи́ны — Atina
де́ньги — novac
мозги́ — mozak (jelo)
су́мерки — sumrak

b) u ruskom singulativ, u srpskohrvatskom plurativ:

газе́та — novine
спина́ — leđa
дверь — vrata
маши́на — kola
ви́селица — vješala
ма́сленица — poklade
орга́н — orgulje
домино́ — domine
о́спа — boginje

Posebnu grupu čine plurativi (jednog i drugog jezika) koji se prevode opisno, npr.:

a) *сýтки* — 24 sata, dan i noć
нáры — daščani krevet

b) babine — *послеродовóй пери́од, посеще́ние роже́ницы*
bisage — *сýмка перемётная*
dvojnice — *двойна́я пасту́шья свире́ль*
diple — *пасту́шья свире́ль*

Može se reći da je kategorija pluralia tantum šire razvijena u ruskom nego u srpskohrvatskom.

U grupu plurativa spadaju:

1. Imenice koje označavaju parne predmete, npr. *брю́ки* — pantalone, *весы́* — vaga, *воро́та* — kapija, *но́жницы* — makaze, *очки́* — naočari, *кавы́чки* — navodnici;

2. zbirne imenice, npr. *алиме́нты* — alimentacija, *де́ньги* — novac, *мемуа́ры* — memoari, *мозги́* — mozak (jelo), *по́чки* — bubrezi (jelo), *стихи́* — pjesma (djelo u stihovima), *химика́лии* — hemikalije;

3. zbirne imenice za oznaku lica, npr. *де́ти* — djeca, *роди́тели* — roditelji, *лю́ди* — ljudi;

4. materijalne imenice, npr. *дрова́* — drva, *духи́* — parfem, *макаро́ны* — makaroni, *обо́и* — tapete, *черни́ла* — mastilo, tinta, *щи* — šči (vrsta jela);

5. apstraktne imenice, npr. *бега́* — konjske trke, utrke, utrka, *бре́дни* — buncanje, pusti snovi, *вы́боры* — izbori, *деба́ты* — debata, *перегово́ры* — pregovori, *по́хороны* — sahrana, *ро́ды* — porođaj, *хло́поты* — briga, trčkaranje;

6. imenice koje označavaju neke vremenske periode, npr. *сýтки* — dan i noć (24 sata), *кани́кулы* — raspust, *су́мерки* — sumrak;

7. geografski nazivi, npr. *Балка́ны* — Balkan, *А́льпы* — Alpe, *Афи́ны* — Atina, *Карпа́ты* — Karpati;

8. nazivi nekih sazvježđa, npr. *Близнецы́* — Blizanci, *Весы́* — Vaga, *Ры́бы* — Ribe.

Plurativi obrazuju različite vrste, spojeva, npr.:

часы́ — *карма́нные* ***часы́***: džepni sat, *нару́чные* (*ручны́е*) ***часы́***: ručni sat, *насте́нные* (*сте́нные*) ***часы́***: zidni sat, *ба́шенные* ***часы́***: sat na tornju, *мужски́е* ***часы́*** — muški sat, *да́мские* ***часы́*** — ženski sat, *электро́нные* ***часы́*** — električni sat;

сýтки — *кру́глые* ***сýтки***: non-stop, *пе́рвые* ***сýтки*** — prvih 24 sata;

воро́та — *триумфа́льные* ***воро́та:*** trijumfalna kapija;

де́ти — *грудны́е* ***де́ти***: bebe, *побо́чные* ***де́ти***: djeca iz prvog braka, *сво́дные* ***де́ти*** — pastorčad, *шумли́вые* ***де́ти*** — bučna djeca.

Obratite pažnju

Оте́ц откры́л широ́кие ***воро́та***. Otac je otvorio široku *kapiju*.
Оте́ц откры́л широ́кую ***дверь***. Otac je otvorio široka *vrata*.
У него́ на руке́ ***часы́***. Na ruci ima *sat*.
Югосла́вия нахо́дится на ***Балка́нах***. Jugoslavija se nalazi na *Balkanu*.

Сестра́ верну́лась домо́й за ***деньга́ми***. Sestra se vratila kući po *novac*.
Я люблю́ слу́шать ***орга́н***. Volim slušati *orgulje*.
Ученики́ игра́ют в ***ша́хматы***. Učenici igraju *šah*.
Я прочита́л сего́дняшнюю ***газе́ту***. Pročitao sam današnje *novine*.
На́до е́хать це́лые ***сýтки***. Treba putovati čitav *dan i noć*.

Kategorija padeža

83. Veza između pojedinih imenica u rečenici i drugih vrsta riječi izražava se pomoću padeža (паде́ж). Oni ukazuju na to kakva je uloga imenice u rečenici, tačnije pomoću njih se izražavaju veze i odnosi koji postoje u realnosti.

Ruski jezik ima *šest* padeža, odnosno padežnih oblika (nominativ — именительный п., genitiv — роди́тельный п., dativ — да́тельный п., akuzativ — вини́тельный п., instrumental — твори́тельный п. i lokativ — предло́жный паде́ж) a srpskohrvatski *sedam*. U našem jeziku postoji poseban oblik za obraćanje — vokativ, koji je nekad bio i u ruskom jeziku (tzv. зва́тельный паде́ж), ali se tokom vremena izgubio. U savremenom ruskom jeziku se za obraćanje upotrebljava oblik nominativa:

Milane, dođi ovamo! ***Ми́лан***, *иди́ сюда́*!
Анто́н, *почему́ не пи́шешь? Antone*, zašto ne pišeš?

Svaki padež odgovara na određeno pitanje: 1. nominativ — ***кто***? (za živo), ***что***? (za neživo), 2. genitiv — ***кого́***? ***чего́***? ***чей***? 3. dativ — ***кому́***? ***чему́***? 4. akuzativ — ***кого́***? ***что***? 5. instrumental — ***кем***? ***чем***? 6. lokativ — ***о ком***? ***о чём***?

Neki se padeži mogu upotrebljavati samostalno, nezavisno od drugih riječi i nazivaju se *nezavisnim padežima* (прямы́е паде́жи). U ruskom je to nominativ, a u srpskohrvatskom nominativ i vokativ. Svi ostali (genitiv, dativ, akuzativ, lokativ i instrumental) zavise od drugih riječi u rečenici i stoga se nazivaju *zavisnim padežima* (ко́свенные паде́жи).

Po upotrebi prijedloga izdvajaju se nominativ i lokativ: prvi se nikad ne upotrebljava sa prijedlozima, a drugi se uvijek sa njima upotrebljava. Ostali padeži mogu biti i sa prijedlozima i bez prijedloga.

Svaki padež ima svoja značenja.

Nominativ (именительный паде́ж) predstavlja osnovni oblik imenice. Ovaj padež upotrebljava se kao naziv za pojedine predmete i bića (*стол, па́рта, окно́, брат, сестра́, мать*). I u ruskom i u srpskohrvatskom se uz nominativ nikad ne upotrebljavaju prijedlozi. U ruskom nominativ ima ulogu obraćanja, onu ulogu koju u našem jeziku vrši vokativ (***Влади́мир***, *принеси́ кни́гу* — *Vladimire*, donesi knjigu). U rečenici može biti u funkciji subjekta, predikata i apozicije.

Genitiv (роди́тельный паде́ж) i u ruskom i u našem jeziku po značenju je najsloženiji i po funkcijama najraznovrsniji padež. Njime se izražava objekat radnje, pripadnost, količina i sl. Svako značenje daje određenu vrstu genitiva; tako razlikujemo:

1. *prisvojni* ili posesivni *genitiv* (роди́тельный принадле́жности), koji označava pripadnost: *Я люби́л чита́ть кни́ги* ***отца́*** — Volio sam čitati *očeve* knjige;

2. *objekatski genitiv* (роди́тельный объе́кта), kojim se imenuje objekat radnje: *Чте́ние* ***кни́ги*** *продолжа́лось до́лго* — Čitanje knjige dugo je trajalo;

3. *subjekatski genitiv* (роди́тельный субъе́кта), koji ukazuje na vršioca radnje: *В саду́ мы услы́шали пе́ние* ***соловья́*** — U vrtu smo čuli pjevanje *slavuja*;

4. *temporalni genitiv* (роди́тельный вре́мени), koji označava vrijeme vršenja radnje: *По го́роду го́сти гуля́ли* ***с утра́ до ве́чера*** — Po gradu gosti su šetali *od jutra do mraka*;

5. *partitivni genitiv* (роди́тельный ча́сти), koji izražava dio nečega, jer se radnja ne odnosi na čitav objekat, već samo na njegov dio: *Оте́ц вы́пил* ***воды́*** — Otac je popio *vode*;

6. *kvalitativni genitiv* (роди́тельный определи́тельный), koji pokazuje osobinu, karakteristiku predmete ili lica: *В дом вошёл челове́к* ***высо́кого ро́ста*** — U kuću uđe čovjek *visokoga rasta*;

7. *genitiv materije* (роди́тельный материа́ла), koji označava materiju od koje je napravljen predmet: *Мать хоте́ла купи́ть стол* ***кра́сного де́рева*** — Majka je htjela da kupi sto *od mahagonija*.

Dativ (да́тельный паде́ж) ima mnogo manje značenja. Njime se najčešće označava namjena, smjer, pravac kretanja, mjesto i vrijeme. Postoji:

1. *dativ koristi i šteše* (да́тельный вы́годы — невы́годы), koji služi za označavanje lica ili predmeta u čiju se korist ili štetu vrši radnja: *Он постро́ил дом своему́* ***сы́ну*** — Sagradio je kuću svome *sinu*;

2. *dativ pravca* (да́тельный направле́ния) — on ukazuje na objekat na na koji je usmjerena radnja: *Учи́тельница подошла́* ***к окну́*** — Učiteljica priđe *prozoru*;

3. *dativ stanja* (да́тельный субъе́кта), koji se upotrebljava u bezličnim rečenicama (v. § 448—453) za označavanje stanja u kome se neko nalazi: ***Ребёнку*** *не спи́тся* — *Dječaku* se ne spava;

4. dativ namjene (да́тельный назначе́ния), koji izražava namjenu: *Неда́вно в на́шем го́роде поста́вили па́мятник* ***неизве́стному солда́ту*** — Nedavno je u našem gradu sagrađen spomenik *neznanom vojniku*.

Akuzativ (вини́тельный паде́ж) ukazuje na objekat radnje ili pokazuje vremenske, prostorne, količinske i druge odnose. To može biti:

1. *akuzativ objekta* (вини́тельный объе́кта), koji označava predmet na koji je usmjerena radnja: *Учени́к чита́ет* ***кни́гу*** — Učenik čita *knjigu*;

2. *temporalni akuzativ* (вини́тельный вре́мени), koji označava vrijeme vršenje radnje: *Го́сти прие́дут* ***в суббо́ту*** — Gosti će doputovati *u subotu*;

3. *akuzativ količine i mjere* (вини́тельный коли́чества и ме́ры), koji označava količinu i mjeru: *Мои́ роди́тели купи́ли* ***то́нну*** *у́гля* — Moji su roditelji kupili *tonu* uglja.

Instrumental (твори́тельный паде́ж) ima značenje subjekta i objekta radnje, a također može izražavati vrijeme, mjesto i sl. Razlikujemo:

1. *instrumental oruđa ili sredstva* (твори́тельный инструмента́льный или оруди́йный), kojim se označava sredstvo vršenja radnje: *Хлеб на́до ре́зать* ***ножо́м*** — Hljeb treba rezati *nožem*;

2. *instrumental objekta* (твори́тельный объе́кта), koji označava objekat u vezi s kojim se vrši radnja: *Бассе́йн попо́лнили* ***водо́й*** — Bazen su ispunili *vodom*;

3. *temporalni* instrumental (твори́тельный вре́мени), koji ukazuje na vrijeme vršenja radnje: ***Пе́ред отъе́здом*** *они́ поцелова́лись* — *Pred polazak* se poljubiše;

4. *mjesni instrumental* ili prosekutiv (твори́тельный простра́нства), koji služi za označavanje mjesta radnje: *Мы шли* ***ле́сом*** — Išli smo *šumom*;

5. *načinski instrumental* (твори́тельный о́браза и спо́соба де́йствия), koji označava način vršenja radnje: *Ма́льчики шли* ***бы́стрыми шага́ми*** — Dječaci su išli *brzim koracima*;

6. *predikatski instrumental* (твори́тельный предикати́вный), koji se upotrebljava uz glagole nepotpunog značenja u predikatu: *Мой брат стал* ***преподава́телем*** — Moj je brat postao *nastavnik*;

7. *kvalitativni* instrumental (твори́тельный определи́тельный), koji označava osobinu: *У него́ борода́* ***кли́ном*** — On ima *klinastu* bradu (bradu kao klin);

8. *subjekatski instrumental* (твори́тельный производи́теля де́йствия): *Зда́ние постро́ено* ***рабо́чими*** — Zgradu su sagradili *radnici*.

Lokativ (предло́жный паде́ж) uvijek se upotrebljava sa prijedlozima i označava:

1. *objekat* radnje: *Ученики́ пи́шут* ***о зиме́*** — Učenici pišu *o zimi*.

2. *vrijeme* radnje: *Уче́бный год начина́ется* ***в сентябре́*** — Školska godina počinje *u septembru*;

3. *mjesto* radnje: ***В шко́ле*** *бы́ло мно́го ученико́в. U školi* bijaše mnogo učenika;

4. *orude* radnje: *Де́вушка игра́ла* ***на роя́ле*** — Djevojka je svirala *na klaviru*;

5. *način vršenja* radnje: *Он отверну́лся* ***в негодова́нии*** — Okrenuo se *u znak negodovanja*;

Promjena *imenica*

84. Kao što smo već istakli, imenice su promjenljiva vrsta riječi. Promjena riječi po padežima naziva se *deklinacijom* (склоне́ние). U ruskoj gramatici tradicionalno se razlikuju tri deklinacije: 1. deklinacija — imenice sa nastavkom ***-а*** (***-я***) u nominativu jednine, npr. *кни́га, дя́дя, сирота́*, 2. deklinacija — imenice muškog roda bez nastavka u nominativu jednine (*конь, предме́т*)*, i 3. deklinacija — imenice ženskog roda bez nastavka u nominativu jednine (*кость*). Međutim, mi ćemo imenice dijeliti na pet vrsta. Po toj klasifikaciji razlikujemo sljedeće tipove deklinacija:

a) **prva deklinacija** (пе́рвое склоне́ние) — imenice muškoga roda sa nultim nastavkom, odnosno imenice koje se završavaju na suglasnik ili na **-j** (izuzev imenice *путь*): *слон, конь, слу́чай*;

b) **druga deklinacija** (второ́е склоне́ние) — imenice srednjeg i muškog roda sa nastavkom ***-о*** (***-ё***), ***-е***, npr. *село́, ружьё, по́ле*;

c) **treća deklinacija** (тре́тье склоне́ние) — imenice ženskoga, muškoga i zajedničkog roda sa nastavkom ***-а*** (***-я***), npr. *па́рта, пе́сня, па́ртия — ста́роста, дя́дя — сирота́, со́ня*;

---

* Za ovakve imenice kaže se da imaju ***nulti nastavak***.

d) **četvrta deklinacija** (четвёртое склоне́ние) — imenice ženskoga roda s nultim nastavkom i sa osnovom na mek suglasnik (osim **j**) ili šuštavi suglasnik (tvrdi i meki), npr. *кость, ночь, рожь*;

e) **peta deklinacija** (пя́тое склоне́ние) — imenice srednjega roda na ***-мя***, npr. *вре́мя, и́мя*.

Osim imenica koje ulaze u ovih pet tipova deklinacija, postoje i one što se drugačije mijenjaju. To se odnosi na imenice obrazovane od pridjeva i participa, koje se sklanjaju kao pravi pridjevi muškoga roda, npr. *рабо́чий, столо́вая, живо́тное*. Takvu promjenu nazivamo ***pridjevskom***. U ruskom jeziku postoji čitav niz imenica koje se uopšte ne mijenjaju, npr. *кино́, ко́фе, пальто́*. To su *nepromjenljive* imenice ili imenice sa ***nultom deklinacijom***.

U okviru prve, druge i treće deklinacije razlikujemo tvrdu i meku promjenu (твёрдое и мя́гкое склоне́ние). U *tvrdu promjenu* spadaju imenice sa krajnjim tvrdim suglasnikom osnove (*предме́т*: *предме́т-а, сел-о́*: *сел-а́, па́рт-а*: *па́рт-ы*), a u *meku* imenice sa krajnjim mekim suglasnikom osnove (*конь*: *кон-я́, мо́р-е*: *мо́р-я, пе́сн-я*: *пе́сн-и*). Neke pak imenice imaju elemente i tvrde i meke promjene, pa se takav tip deklinacije naziva *mješovitim* (сме́шанное склоне́ние). Tako se mijenjaju imenice na ***к, г, х*** (*парк, па́рка*, ali *па́рки; сапо́г, сапога́* — *сапоги́, дух, ду́ха* — *ду́хи; рука́* — *руки́, нога́* — *ноги́, му́ха* — *му́хи*), ***ч, ж, ш, щ*** i ***ц***, (*ключ, ключа́* — *ключи́, нож, ножа́* — *ножи́, ла́ндыш, ла́ндыша* — *ла́ндыши, това́рищ, това́рища* — *това́рищи, ме́сяц, ме́сяца* — *ме́сяцем; свеча́* — *свечи́, продажа* — ***продажи, душа́*** — *души́, пи́ща* — *пи́щи, улица* — *у́лицей; плечо́, плеча́* — *плечи́, учи́лище* — ***учи́лища***, *се́рдце, се́рдца* — *се́рдцем*.

Tvrda promjena		Meka promjena[1]	
Nastavak	Kontekst	Nastavak	Kontekst
-а	*У меня́ нет* ***бра́та***. *Я ви́жу* ***бра́та***. *Это моя́* ***сестра́***.	*-я* ⟨a⟩	*У меня́ нет* ***словаря́***. *Я ви́жу* ***учи́теля***. *Э́то моя́* ***ня́ня***.
-о	*Пе́ред на́ми бы́ло* ***село́***. *Он говори́т с* ***бра́том***. *Он говори́т с* ***ма́мой***.	*-е* ⟨e⟩	*Пе́ред на́ми бы́ло* ***мо́ре***. *Он говори́т с* ***учи́телем***. *Он говори́т с* ***ня́ней***.
-у	*Я говорю́* ***бра́ту***. *Я иду́ к* ***селу́***. *Я ви́жу* ***ма́му***.	*-ю* ⟨u⟩	*Я говорю́* ***учи́телю***. *Я иду́ к* ***мо́рю***. *Я ви́жу* ***ня́ню***.
-ы	***Пионе́ры*** *пою́т*. *У меня́ нет* ***сестры́***. *Э́то на́ши* ***газе́ты***.	*-и*	***Го́сти*** *разгова́ривают*. *У меня́ нет* ***ня́ни***. *Э́то на́ши* ***пе́сни***.

a) Prva deklinacija

85. Po prvoj deklinaciji mijenjaju se imenice muškoga roda sa nultim nastavkom u nominativu. U ovoj deklinaciji razlikujemo tvrdu, meku, mješovitu i specifičnu promjenu.

[1] Nastavci se u tekstu i u paradigmama uvijek daju grafički. Međutim, tamo gdje grafičke oznake mogu da izazovu nedoumicu ili zabunu, navodi se i fonološka struktura nastavaka.

86. *Tvrdu* promjenu imaju imenice koje se završavaju na tvrd suglasnik (izuzev na ***к, г, х, ж, ш*** i ***ц***) , npr. ***студе́нт*** i ***журна́л***:

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то.....	*студе́нт* *журна́л*	∅	*студе́нты* *журна́лы*	-ы
G.	Нет	*студе́нта* *журна́ла*	-а	*студе́нтов* *журна́лов*	-ов
D.	(Я иду́) к.....	*студе́нту* *журна́лу*	-у	*студе́нтам* *журна́лам*	-ам
A.	Я ви́жу.....	*студе́нта* *журнал*[1]	-а ∅	*студе́нтов* *журна́лы*	-ов -ы
I.	(Я си́жу) ря́дом с....	*студе́нтом* *журна́лом*	-ом	*студе́нтами* *журна́лами*	-ами
L.	Я говорю́ о.....	*студе́нте* *журна́ле*	-е ⟨e⟩	*студе́нтах* *журна́лах*	-ах

87. Po *mekoj* promjeni mijenjaju se imenice koje se završavaju na mek suglasnik, npr. **учи́тель** i **слова́рь**:

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*учи́тель* *слова́рь*	∅	*учителя́* *словари́*	-я ⟨a⟩ -и
G.	Нет	*учи́теля* *словаря́*	-я ⟨a⟩	*учителе́й* *словаре́й*	-ей ⟨ej⟩
D.	(Я иду́) к.....	*учи́телю* *словарю́*	-ю ⟨u⟩	*учителя́м* *словаря́м*	-ям ⟨am⟩
A.	Я ви́жу.....	*учи́теля* *слова́рь*	-я ⟨a⟩ ∅	*учителе́й* *словари́*	-ей ⟨ej⟩ -и
I.	(Я сижу́) ря́дом с....	*учи́телем* *словарём*	-ем ⟨em⟩ -ём ⟨om⟩	*учителя́ми* *словаря́ми*	-ями ⟨ami⟩
L.	Я говорю́ о.....	*учи́теле* *словаре́*	-е ⟨e⟩	*учителя́х* *словаря́х*	-ях ⟨ah⟩

88. Po *mješovitoj* promjeni (сме́шанное склоне́ние) mijenjaju se imenice s osnovom na ***к, г, х*** (npr. *ма́льчик, парк, враг, бе́рег, пету́х, оре́х*), ***ч, ж, ш*** (npr. *врач, мяч, сто́рож, нож, малы́ш, каранда́ш*), ***щ*** (npr. *това́рищ, о́вощ*), ***ц*** (npr. *оте́ц, дворе́ц*) i *j* (npr. *солове́й, трамва́й*).

[1] U daljem tekstu, tamo gdje se u akuzativu ne daje imenica za živo i imenica za neživo, zvjezdicom će se ukazati na postojanje razlike u izražavanju kategorije živog — neživog u ovom padežu.

a) Imenice *па* **к, г, х**

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*ма́льчик*	∅	*ма́льчики*	-и
G.	Нет	*ма́льчика*	-а	*ма́льчиков*	-ов
D.	Я иду́ к	*ма́льчику*	-у	*ма́льчикам*	*-ам*
A.	Я ви́жу	*ма́льчика**	-а	*ма́льчиков**	-ов
I.	Я сижу́ ря́дом с.....	*ма́льчиком*	-ом	*ма́льчиками*	-ами
L.	Я говорю́ о.....	*ма́льчике*	-е ⟨e⟩	*ма́льчиках*	-ах

Imenice s osnovom na **к, г, х** imaju nastavke tvrde promjene u svim padežima izuzev nominativa množine (i akuzativa množine imenica za neživo) u kome se pojavljuje **-и**, a ne **-ы**, pošto se iza **к, г, х** ne može pisati **ы**: *ма́льчики* (a ne *ма́льчикы*), *враги́* (a ne *врагы́*), *оре́хи* (a ne *оре́хы*).

b) *Imenice na šuštave suglasnike* **ч, ж, ш, щ**, npr. ***врач*** (ljekar), ***каранда́ш*** (olovka):

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*врач* *каранда́ш*	∅	*врачи́* *карандаши́*	-и
G.	Нет	*врача́* *карандаша́*	-а	*врачей* *карандаше́й*	-ей ⟨ej⟩
D.	(Я иду́) к.....	*врачу́* *карандашу́*	-у	*врача́м* *карандаша́м*	-ам
A.	Я ви́жу	*врача́* *каранда́ш*	-а ∅	*врачей* *карандаши́*	-ей ⟨ej⟩ -и
I.	(Я сижу́) ря́дом с	*врачо́м* *карандашо́м*	-ом	*врачами* *карандаша́ми*	-ами
L.	Я говорю́ о.....	*враче́* *карандаше́*	-е ⟨e⟩	*врача́х* *карандаша́х*	-ах

Kod ovih imenica samo nominativ množine (i akuzativ imenica za neživo) kao i genitiv množine nemaju nastavke tvrde promjene, već meke: N. *врачи́, ножи́, карандаши́, това́рищи*, G. *врачей́, ножей́, карандаше́й, това́рищей*. Međutim, nastavak meke promjene može se naći i u instrumentalu jednine ako se akcenat nalazi na osnovi: *Я разгова́риваю со* ***сто́рожем*** — Razgovaram sa *stražarem*. *Я ре́жу* ***ножо́м*** — Režem *nožem*. *Ря́дом с* ***това́рищем*** *сиде́ла де́вочка* — Pored druga sjedila je *djevojčica*. *Ря́дом с* ***плащо́м*** *лежа́ла су́мка* — Kraj mantila ležala je *tašna*. Isto tako: ***царе́вичем*** — *мячо́м*, ***ла́ндышем*** — *малыше́м*.

c) *Imenice na* **ц**, npr. ***за́яц*** (zec), ***пе́рец*** (paprika):

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*за́яц* *пе́рец*	∅	*за́йцы* *пе́рцы*	-ы
G.	Нет	*за́йца* *пе́рца*	-а	*за́йцев* *пе́рцев*	-ев ⟨ev⟩
D.	(Я иду́) к.....	*за́йцу* *пе́рцу*	-у	*за́йцам* *пе́рцам*	-ам
A.	Я ви́жу.....	*за́йца* *пе́рец*	-а ∅	*за́йцев* *пе́рцы*	-ев ⟨ev⟩ -ы
I.	(Я си́жу) ря́дом с	*за́йцем* *пе́рцем*	-ом	*за́йцами* *пе́рцами*	-ами
L.	Я говорю́ о	*за́йце* *пе́рце*	-е ⟨e⟩	*за́йцах* *пе́рцах*	-ах

Kod imenica na **ц** nastavke tvrde promjene imamo u svim padežima izuzev instrumentala jednine i genitiva množine, i to pod uslovom da je u ova dva padeža akcenat na osnovi. Up.: *Я разгова́ривал с* ***не́мцем*** (Razgovarao sam sa *Nijemcem*) — *Я разгова́ривал с* ***отцо́м*** (Razgovarao sam sa *ocem*). Isto tako: *па́льцем* (prstom) — *борцо́м* (borcem), *ме́сяцем* (mjesecom) — *кузнецо́м* (kovačem), *та́нцем* (plesom) — *концо́м* (krajem) itd.

d) *Imenice na* **j**, npr. ***соловей́*** (slavuj), ***трамва́й*** (tramvaj):

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*соловей́* *трамва́й*	∅	*соловьи́* *трамва́и*	-и
G.	Нет	*соловья́* *трамва́я*	-я ⟨a⟩	*соловьёв* *трамва́ев*	-ёв ⟨ov⟩ -ев ⟨ev⟩
D.	(Я иду́) к	*соловью́* *трамва́ю*	-ю ⟨u⟩	*соловья́м* *трамва́ям*	-ям ⟨am⟩
A.	Я ви́жу.....	*соловья́* *трамва́й*	-я ⟨a⟩ ∅	*соловьёв* *трамва́и*	-ёв ⟨ov⟩ -и
I.	(Я сижу́) ря́дом с	*соловьём* *трамва́ем*	-ём ⟨om⟩ -ем ⟨em⟩	*соловья́ми* *трамва́ями*	-ями ⟨ami⟩
L.	Я говорю́ о.....	*соловье́* *трамва́е*	-е ⟨e⟩	*соловья́х* *трамва́ях*	ях ⟨ah⟩

Imenice na *j* mijenjaju se po mekoj promjeni izuzev u genitivu množine gdje umjesto ***-ей*** ⟨ej⟩ (*конь — коне́й*) stoji nastavak ***-ев*** ⟨ev⟩ ili ***ёв*** ⟨ov⟩: *Нет* ***трамва́ев*** — Nema *tramvaja*; *Нет* ***соловьёв*** — Nema *slavujâ*. Treba napomenuti da se kod imenica tipa *соловей́* ispred nastavka piše meki znak svuda osim u nominativu jednine.

Najfrekventnije imenice mješovite promjene su:

a) na ***ш*** — *малы́ш* (mališan)
каранда́ш (olovka)
ла́ндыш (đurđevak)

b) na ***щ*** — *това́рищ* (drug)
плащ (mantil)
о́вощ (povrće)

c) na ***ц*** — *ме́сяц* (mjesec u godini)
комсомо́лец (komsomolac)
оте́ц (otac)
па́лец (prst)
та́нец (ples)
не́мец (Nijemac)

d) na ***j*** — *слу́чай* (slučaj)
край (kraj, oblast)
бой (boj, bitka)
чай (čaj)
строй (uređenje)
музе́й (muzej)
сара́й (šupa)
слой (sloj)

89. Neke imenice prve deklinacije imaju specifičnu promjenu. To se odnosi na imenice sa sufiksom ***-j-*** u osnovi množine, sufiksom ***-анин*** (***-янин***), imenice koje gube sufiks ***-ин*** u množini, imenice sa sufiksom ***-ёнок*** (***-онок***), imenice ***сосе́д*** i ***чёрт*** (đavo) te supletivizme.

1. Imenice sa sufiksom ***-j*** u osnovi množine

90. Jedan broj imenica muškog roda ima u jednini tvrdu promjenu, a u množini se osnova proširuje sa ***-j-*** ispred koga je suglasnik mek (izuzev ***ж***). Tako se recimo, mijenjaju imenice ***брат*** i ***стул*** (stolica):

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*брат* *стул*	∅	*бра́тья* *сту́лья*	-я ⟨a⟩
G.	Нет	*бра́та* *сту́ла*	-a	*бра́тьев* *сту́льев*	-ев ⟨ev⟩
D.	(Я иду́) к.....	*бра́ту* *сту́лу*	-у	*бра́тьям* *сту́льям*	-ям ⟨am⟩
A.	Я ви́жу.....	*бра́та* *стул*	-a ∅	*бра́тьев* *сту́лья*	-ев ⟨ev⟩ -я ⟨a⟩
I.	(Я сижу́) ря́дом с	*бра́том* *сту́лом*	-ом	*бра́тьями* *сту́льями*	-ями ⟨ami⟩
L.	Я говорю́ о.....	*бра́те* *сту́ле*	-е ⟨e⟩	*бра́тьях* *сту́льях*	-ях ⟨ah⟩

Ovako se mijenjaju: *друг, муж, клин, ко́лос* (klas), *крюк* (kuka). Up.:

Э́то мой ***друг***. To je moj *prijatelj*. *Э́то мои́* ***друзья́***. To su moji *prijatelji*. *Она́ пошла́ в теа́тр со свои́м* ***му́жем***. Ona je pošla u pozorište sa svojim *mužem*. *Они́ пошли́ в теа́тр со свои́ми* ***мужья́ми***. One su pošle u pozorište sa svojim *muževima*. *Э́то бы́л спе́лый* ***ко́лос***. To je bio zreo *klas*. *Э́то бы́ли спе́лые* ***коло́сья***. To su bili zreli *klasovi*.

Sufiks ***-j-*** dobijaju u množini i neke imenice koje se u jednini mijenjaju po mekoj promjeni, npr. *князь* i *зять*.

Князь *е́здил верхо́м. Knez* je jahao. ***Князья́*** *е́здили верхо́м. Knezovi* su jahali. ***Зять*** *помога́ет тёще. Zet* pomaže punici. ***Зятья́*** *помога́ют тёщам. Zetovi* pomažu punicama.

Neke od imenica ove promjene imaju dvojake nastavke u množini, ali i različita značenja. Tu spadaju:

1. ***лист*** — *ли́стья, ли́стьев* (lišće) i *листы́, листо́в* (listovi)
Ли́стья *уже́ пожелте́ли. Listovi* su već požutjeli. *Учени́к вы́рвал* ***листы́*** *из тетра́ди*. Učenik je istrgao *listove* iz sveske.

2. ***зуб*** — *зу́бы, зубо́в* (zubi) i *зу́бья, зу́бьев* (zupci)
У него́ краси́вые ***зу́бы***. On ima lijepe zube. *Игорь слома́л* ***зу́бья*** *у гра́блей*. Igor je slomio *zupce* na grabljama.

3. ***муж*** — *мужья́, муже́й* (muževi) i *мужи́, муже́й* (muškarac u zreloj dobi; veliki sinovi otadžbine — visoki stil).
Мужья́ *помога́ли жёнам. Muževi* su pomagali ženama. *Э́то бы́ли не ма́льчики, но* ***мужи́***. To nisu bili dječaci, već *odrasli ljudi*.

4. ***ко́рень*** — *ко́рни, корне́й* (korjenovi) i *коре́нья, коре́ньев* (začin)
Ко́рни *дере́вьев нахо́дятся глубоко́ в земле́. Korjenovi* drveća nalaze se duboko pod zemljom. *Брат лю́бит суп с* ***коре́ньями***. Brat voli supu sa *povrćem*.

5. ***кол*** — *колы́, коло́в* (jedinice, kečevi) i *ко́лья, ко́льев* (kolje).
Он учи́лся на одни́ „колы́“. On je imao sve same „kečeve“. *На земле́ лежа́ли деревя́нные* ***ко́лья***. Na zemlji ležaše drveno *kolje*.

6. ***у́голь*** — *у́гли, угле́й* (ugljenovi) i *уго́лья, уго́льев* (ugljevlje, žeravica).
Ба́бушка вы́гребла ***у́гли*** *из пе́чи*. Baka je očistila peć od *ugljevlja*. *Ма́льчик сиде́л как на уго́льях*. Dječak je sjedio kao da *žeravici*.

2. Imenice sa sufiksom ***-анин*** (***-янин***)

91. Ove imenice, koje inače označavaju predstavnike nacionalnih, socijalnih i teritorijalnih grupacija, u množini gube sufiks ***-ин***, u nominativu množine imaju nastavak ***-е*** ⟨e⟩, a u genitivu i akuzativu mn. nulti nastavak, npr. ***граждани́н*** (građanin) i ***англича́нин*** (Englez):

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*граждани́н* *англича́нин*	∅	*гра́ждане* *англича́не*	-е ⟨е⟩
G.	Нет	*граждани́на* *англича́нина*	-а	*гра́ждан* *англича́н*	∅
D.	Я иду́ к	*граждани́ну* *англича́нину*	-у	*гра́жданам* *англича́нам*	-ам
A.	Я ви́жу.....	*граждани́на* *англича́нина*	-а	*гра́ждан* *англича́н*	∅
I.	Я сижу́ ря́дом с..	*граждани́ном* *англича́нином*	-ом	*гра́жданами* *англича́нами*	-ами
L.	Я говорю́	о *граждани́не* об *англича́нине*	-е ⟨е⟩	о *гра́жданах* об *англича́нах*	-ах

Ovako se mijenjaju: *крестья́нин* (seljak), *славяни́н* (Sloven), *мусульма́нин* (Musliman i musliman), *дворяни́н* (plemić), *мещани́н* (malograđanin), *христиа́нин* (hrišćanin), *ри́млянин* (Rimljanin), *армяни́н* (Jermen), *марсиа́нин* (Marsovac) i dr. Obratite pažnju:

граждани́н — državljanin, odrastao čovjek; također služi za uljudnu formu obraćanja
Я граждани́н СФРЮ. Ja sam *državljanin* SFRJ. *К нам обрати́лся с вопро́сом незнако́мый* ***граждани́н.*** Nama se obratio s pitanjem nepoznati *čovjek*. ***Граждани́н,*** *вы урони́ли де́ньги.* *Druže,* ispustili ste novac.

горожа́нин — stanovnik grada
Горожа́не *гуля́ли.* *Građani* su šetali.

3. Imenice sa sufiksom *-ин*

92. Imenice ove promjene (mala grupa) gube u množini sufiks ***-ин*** (imaju različitu osnovu u jednini i množini), npr. ***хозя́ин*** (domaćin) i ***господи́н***:

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*хозя́ин* *господи́н*	∅	*хозя́ева* *господа́*	-а
G.	Нет	*хозя́ина* *господи́на*	-а	*хозя́ев* *госпо́д*	∅
D.	Я иду́ к	*хозя́ину* *господи́ну*	-у	*хозя́евам* *господа́м*	-ам
A.	Я ви́жу.....	*хозя́ина* *господи́на*	-а	*хозя́ев* *госпо́д*	∅
I.	Я сижу́ ря́дом с.....	*хозя́ином* *господи́ном*	-ом	*хозя́евами* *господа́ми*	-ами
L.	Я говорю́ о.....	*хозя́ине* *господи́не*	-е ⟨е⟩	*хозя́евах* *господа́х*	-ах

Ovako se mijenjaju *болга́рин* (Bugar), *тата́рин* (Tatar) s tim što u nominativu množine imaju nastavak ***-ы***: ***Болга́ры*** *на́ши сосе́ди* (***Bugari*** su naši susjedi), *В Сове́тском Союзе живу́т и* ***тата́ры*** (U Sovjetskom Savezu žive i *Tatari*). Istu deklinaciju imaju i imenice *ба́рин* (gospodin, vlastelin, gospodar) i *боя́рин* (boljar, velikaš u srednjovjekovnoj Rusiji), koje jedino u nominativu množine dobijaju nastavak — ***е*** ⟨е⟩: *ба́ре*, *боя́ре*.

4. Imenice sa sufiksom *-ёнок* (*-онок*)

93. Ove imenice označavaju mladunčad, a mijenjaju se tako što u množini sufiks ***-ёнок*** (***-онок***) zamjenjuju sufiksom ***-ят*** (***-ат***), u nominativu množine imaju nastavak ***-а***, a u genitivu množine nulti nastavak, npr. *телёнок* (tele), ***медвежо́нок*** (medvjedić):

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*телёнок* *медвежо́нок*	∅	*теля́та* *медвежа́та*	-а
G.	Нет	*телёнка* *медвежо́нка*	-а	*теля́т* *медвежа́т*	∅
D.	Я иду́ к	*телёнку* *медвежо́нку*	-у	*теля́там* *медвежа́там*	-ам
A.	Я ви́жу	*телёнка* *медвежо́нка*	-а	*теля́т* *медвежа́т*	∅
I.	(Я сижу́ ря́дом) с ..	*телёнком* *медвежо́нком*	-ом	*теля́тами* *медвежа́тами*	-ами
L.	Я говорю́ о	*телёнке* *медвежо́нке*	-е ⟨е⟩	*теля́тах* *медвежа́тах*	-ах

Ovako se mijenjaju: а) *жеребёнок* (ždrijebe), *ястребёнок* (mladi jastreb), *львёнок* (lavić), *журавлёнок* (ždralić), *козлёнок* (kozlić), *цыплёнок* (pile), *орлёнок* (orlić), *ягнёнок* (jagnje), *тигрёнок* (tigrić), *поросёнок* (prase), *гусёнок* (gušče), *котёнок* (mače), *утёнок* (pače), *зайчо́нок* (zečić), *волчо́нок* (vučić), *рачо́нок* (račić), *галчо́нок* (čavčica), *лягуши́нок* (žabica), *цыганёнок* (Cigančić), *чертёнок* (đavolčić), *октябрёнок* (pionir od 6. do 10. godine) itd.

U ovu vrstu promjene spada i imenica *ребёнок* (dijete), s tim što joj u množini odgovaraju i oblici od imenice *де́ти* (*дете́й*, *де́тям*, *детьми́*, *де́тях*):

1. ***Ребя́та*** *игра́ют во дворе́.* *Djeca* se igraju u dvorištu.
   Ребя́та *хо́дят в шко́лу.* *Djeca* idu u školu.
   Ребя́т *во́дят в де́тский сад.* *Djeci* vode u obdanište.

2. ***Де́ти*** *с семи́ лет хо́дят в шко́лу.* *Djeca* od sedam godina idu u školu.
   Де́ти *лю́бят ката́ться на лы́жах.* *Djeca* se vole skijati.
   Де́ти *рису́ют.* *Djeca* crtaju.

Množina od imenice *ребёнок* upotrebljava se i u značenju "mladi ljudi, momci": *На́ши **ребя́та** хорошо́ игра́ли про́тив францу́зов* — Naši su *momci* dobro igrali protiv Francuza. Oblik *ребя́та* koristi se u razgovornom stilu kao oblik obraćanja i zamjenjuje zvaničnu formu "*Това́рищи*" — "*Drugovi*", "*Drugarice i drugovi*" i sl. Npr. ***Ребя́та***, *вперёд*! — *Drugovi*, naprijed!

5. Imenice *сосе́д* (susjed) i *чёрт* (đavo)

94. Deklinacija ovih imenica smatra se specifičnom zbog toga što se u jednini one mijenjaju po tvrdoj, a u množini po mekoj promjeni:

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*сосе́д* *чёрт*	∅	*сосе́ди* *че́рти*	-и
G.	Нет	*сосе́да* *чёрта*	-а	*сосе́дей* *черте́й*	-ей ⟨ej⟩
D.	(Я иду́) к	*сосе́ду* *чёрту*	-у	*сосе́дям* *чертя́м*	-ям ⟨am⟩
A.	Я ви́жу	*сосе́да* *чёрта*	-а	*сосе́дей* *черте́й*	-ей ⟨ej⟩
I.	(Я си́жу) ря́дом с	*сосе́дом* *чёртом*	-ом	*сосе́дями* *чертя́ми*	-ями ⟨ami⟩
L.	Я говорю́ о	*сосе́де* *чёрте*	-е ⟨e⟩	*сосе́дях* *чертя́х*	-ях ⟨ah⟩

Primjeri:

Сосе́д. *Ми́ша мой **сосе́д** по ко́мнате* — Miša je moj drug iz sobe. *Ми́ша и Са́ша мои́ **сосе́ди** по кварти́ре* — Miša i Saša su moji drugovi iz sobe. *Моя́ семья́ живёт дру́жно с **сосе́дями*** — *Moja porodica živi u slozi sa susjedima. Оте́ц и ма́ть ча́сто захо́дят к **сосе́дям*** — Otac i majka često svraćaju kod *susjeda. У нас хоро́шие **сосе́ди*** — Imamo dobre *susjede. Э́сад мой **сосе́д** по па́рте* — Esad i ja *sjedimo u istoj klupi.*

Чёрт. *В ти́хом о́муте **че́рти** во́дятся* — Iz mire sto *đavola* viri. *Тут сам **чёрт** ногу сло́мит* — Tu se ne zna ni ko pije ni ko plaća. *Они́ живу́т у **че́рта** на кули́чках* — Oni žive bogu iza leđa (tamo gdje je vrag rekao laku noć). *Он бои́тся как **чёрт** ладана* — On se boji kao zmija vatre. *Э́то и сам **чёрт** не разберёт* — U tome se se ni đavo ne bi snašao. ***Чёрт** возьми́!* Đavola! ***Чёрт** с ним!* Neka ga đavo nosi! *Что за **чёрт**!* Koji je to vrag!

Obratite pažnju: ***чёрт*** (m. r.) đavo — ***черта́*** (ž. r.) crta — *Он ни **черта́** не зна́ет* (ovdje je akcent pomjeren) — prost. On nikakvog v r a g a ne zna. *В тетра́ди проведена́ прямая́ **черта́***. U svesci je nacrtana prava *crta.*

— ***Че́рти** не существу́ют* — *Đavoli* ne postoje.
*У моего́ това́рища пра́вильные **черты́** лица́.*
Moj drug ima pravilne *crte* lica.

6. Supletivizmi (imenice sa različitom osnovom)

95. Obrazovanje oblika jedne te iste riječi od različitih korjenova ili osnova naziva se *supletivizmom* (супплетивизм). U prvoj deklinaciji supletivne oblike imaju imenice *челове́к — лю́ди* i *ребёнок — де́ти*.

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*челове́к*	∅	*лю́ди*	-и
G.	Нет	*челове́ка*	-а	*люде́й*	-ей ⟨ej⟩
D.	Я иду́ к	*челове́ку*	-у	*лю́дям*	-ям ⟨am⟩
A.	Я ви́жу	*челове́ка*	-а	*люде́й*	-ей ⟨ej⟩
I.	Я сижу́ ря́дом с	*челове́ком*	-ом	*людьми́*	-ми
L.	Я говорю́ о.....	*челове́ке*	-е ⟨e⟩	*лю́дях*	-ях ⟨ah⟩

O supletivizmu *ребёнок — де́ти* v. § 93.

Imenica ***челове́к*** ima množinu kao i druge imenice *(челове́ки, челове́к, челове́кам, челове́ками, челове́ках)*, ali se od tih oblika gotovo jedino upotrebljava množina u spojevima sa glavnim brojevima, npr.: *В ко́мнату вошло́ пять **челове́к*** — U sobu je ušlo pet *ljudi.* Nominativ množine može se sresti samo u frazeološkim spojevima kao što je *Все мы **лю́ди**, все мы **челове́ки*** — Svi smo ljudi, svi griješimo (Svi su ljudi smrtnici).

Primjeri: a) *Я встре́тил двух **челове́к***. Susreo sam dva *čovjeka. Коми́ссия в соста́ве трёх **челове́к** вы́сказала своё мне́ние.* Komisija u sastavu od pet *ljudi* izrazila je svoje mišljenje. ***Челове́к** — э́то звучи́т го́рдо!* Čovjek — kako to gordo zvuči!

b) *Улицы полны́ **люде́й***. Ulice su pune *ljudi. Мы просты́е **лю́ди***. Mi smo obični *ljudi. Поспеши́шь — **люде́й*** насмеши́шь. — Ko žurio — vrat slomio! *На мо́ре мы встре́тились с интере́сными **людьми́**.* Na moru smo se susreli sa interesantnim *ljudima. Ле́нин забо́тился о **лю́дях**.* Lenjin se brinuo o *ljudima. Таки́е **лю́ди** наперечёт.* Takvi se *ljudi* na prste mogu izbrojati. *На **лю́дях** и смерть краснá.* Nevolja se *zajedno* lakše podnosi.

96. **Nominativ jednine.** U ovom padežu sve imenice imaju nulti nastavak, a krajnji je suglasnik tvrd (*студе́нт, журна́л, нож, каранда́ш, за́яц*) ili mek (*учи́тель, врач, солове́й*). To se isto odnosi i na imenice muškog roda srpskohrvatskog jezika (*student, učitelj*).

97. **Genitiv jednine.** Sve imenice u ovom padežu imaju nastavak ***-а***, s tim što se kod imenica meke promjene on grafički označava slovom ***-я*** (glas *j* se ne čuje): *студе́нта, журна́ла, учи́теля, словаря́, ма́льчика, врага́, врача́, ножа́, каранда́ша, това́рища, за́йца, пе́рца, соловья́, граждани́на, хозя́ина, ребёнка, сосе́да.*

Pored nastavka ***-а*** (grafički ***-а*** i ***-я***), jedan ograničeni broj imenica može imati i nastavak ***-у*** (grafički ***-у*** i ***-ю***). Ovaj nastavak nalazimo kod nekih gradivnih, zbirnih i apstraktnih imenica.

Gradivne imenice dobijaju ovaj nastavak kada označavaju cjelinu iz koje se izdvaja određen dio, npr.:

— *Я купи́л* ***виногра́ду*** (grožđa), ***карто́фелю*** (krompira), ***лу́ку*** (luka), ***мёду*** (meda), ***шокола́ду*** (čokolade), ***маргари́ну*** (margarina)...
— *Оте́ц принёс* ***са́хару*** (šećera), ***ча́ю*** (čaja), ***сала́ту*** (salate), ***ри́су*** (riže), ***пе́рцу*** (paprike), ***ме́лу*** (krede), ***одеколо́ну*** (kolonjske vode)...
— *Они́ купи́ли* ***ше́лку*** (svile), ***цеме́нту*** (cementa), ***спи́рту*** (alhohola)...
— *Нет* ***коньяку́*** (konjaka), ***чесноку́*** (bijeloga luka), ***чайку́*** (čaja), ***сахарку́*** (šećera), ***медку́*** (meda)

Ako gradivna imenica ne označava dio nečega, upotrebljava se nastavak ***-а*** (grafički ***-а*** i ***-я***):

На база́ре ни́зкая цена́ ***виногра́да.*** Na pijaci je niska cijena *grožđa. Крестья́не бо́рются за высо́кий урожа́й* ***карто́феля.*** Seljaci se bore za visoke prinose *krompira. Э́то вкус* ***ча́я.*** To je ukus čaja. *Мне ка́жется, что арбу́з сла́ще* ***са́хара.*** Čini mi se da je lubenica slađa od *šećera. Руба́шка бра́та боле́е* ***сне́га.*** Bratova je košulja bjelja od *snijega.*

Vrlo je malo *zbirnih* imenica koje imaju nastavak ***-у*** (grafički ***-у*** i ***-ю***), npr.:

На у́лицах мно́го ***наро́ду.*** Na ulicama je mnogo *naroda.*

Imenica *наро́д* u drugim kontekstima ima nastavak ***-а***:

Ученики́ познакоми́лись с исто́рией ру́сского ***наро́да.*** Učenici su se upoznali sa istorijom ruskoga *naroda. Улучша́ется жизнь* ***наро́да.*** Poboljšava se život *naroda. Э́то интере́сы* ***наро́да.*** To su interesi *naroda.*

Apstraktne imenice dobijaju ovaj nastavak ako pokazuju da nešto nije u punom obimu:

— мно́го *кри́ку* (galame), *ве́су* (težine), *бра́ку* (škarta)...
— ма́ло *разгово́ру* (razgovora), *спо́ру* (diskusije), *све́ту* (svjetlosti)...

Genitiv na ***-у*** (***-ю***) često se susreće u *idiomima* tipa:

У меня́ ***не хвати́ло ду́ху.*** Nisam imao *smjelosti. Па́рни и де́вушки* ***танцева́ли до упа́ду.*** Momci su i djevojke plesali do iznemoglosti. *Ма́ма* ***рабо́тает без о́тдыху.*** Mama radi bez prestanka. *Мно́гие партиза́ни* ***у́мерли с го́лоду.*** Mnogi su partizani umrli od gladi. *Они́* ***дви́гались без шу́му.*** Kretali su se bez buke. *Солда́ты* ***приба́вили ша́гу.*** Vojnici su ubrzali korak. ***Что́бы и твоего́ ду́ху здесь не́ бы́ло!*** Idi bestraga! *От бра́тьев не́ было* ***ни слу́ху ни ду́ху.*** Od braće ne bijaše ni traga ni glasa.

Ната́ша ***час о́т часу*** *бо́лее нра́вилась Алексе́ю.* Nataša se sve više sviđala Alekseju. *Сын оста́лся с отцо́м* ***с гла́зу на гла́з.*** Sin je ostao sa ocem u četiri oka. ***За́дали*** *мы тогда́ фаши́стам* ***пе́рцу.*** Skuvali smo tada fašistima poparu. *Я знако́ма с ним* ***бе́з году неде́ля.*** Znam se sa njim veoma kratko vrijeme. *При мы́сли об экза́мене мне не* ***до сме́ху.*** Kada se sjetim ispita, nije mi do smijeha. *Каза́лось,* ***нет*** *мо́рю* ***конца́-кра́ю.*** da moru nema kraja.

U savremenom ruskom jeziku nastavak ***-у*** (***-ю***) sve se manje upotrebljava. Njega potiskuje fleksija ***-а*** (***-я***), koja je karakteristična za jezik omladine, dok se ***-у*** (***-ю***) još čuva kod starije generacije. Prema tome, danas nastavak ***-у*** (***-ю***) predstavlja sekundarnu varijantu, a osnovnom se smatra ***-а*** (***-я***).

U srpskohrvatskom jeziku genitiv imenica ovog tipa ima samo jedan nastavak (*-a*).

Za ruski genitiv karakteristična je i jedna promjena u osnovi. Naime, od ovoga padeža pa nadalje kod nekih se imenica gubi tzv. *nepostojano* ***о*** i ***е***, koje nalazimo u nominativu jednine, npr.:

— *Ма́льчик откры́л* ***рот.*** Dječak je otvorio *usta. Не на́до дыша́ть* ***ртом.*** Ne treba disati na *usta. Во* ***рту*** *сла́дко.* U *ustima* je slatko.
— *Ко́нчился трудово́й* ***день.*** Završio se radni *dan. Сестра́ прие́дет че́рез два* ***дня.*** Sestra će doći kroz dva *dana. В сентя́бре 30* ***дней.*** Septembar ima 30 dana.

Isto tako:

лев — льва (lav — lava), *лёд — льда* (led — leda), *лоб — лба* (čelo — čela), *мох — мха* (mahovina — mahovine), *пень — пня* (panj — panja), *пёс — пса* (pas — psa), *ров — рва* (rov — rova), *сон — сна* san — sna), *шов — шва* (šav — šava), *посо́л — посла́* (ambasador — — ambasadora), *у́гол — угла́* (ugao — ugla), *узел — узла́* (čvor — čvora), *козёл — козла́* (jarac — jarca), *орёл — орла́* (orao — orla), *ковёр — ковра́* (ćilim — ćilima), *ка́мень — ка́мня* (kamen — kamena), *солове́й — соловья́* (slavuj — slavuja), *ло́коть — ло́ктя* (lakat — lakta), *у́голь — у́гля* (ugalj — uglja), *кусо́к — куска́* (komadić — komadića), *боре́ц — борца́* (borac — borca), *оте́ц — отца́* (otac — oca) i sl.

Srpskohrvatski se razlikuje od ruskog time što ima samo jedan nepostojani samoglasnik — to je ***а*** (*san — sna, orao — orla*). Na međujezičkome planu mogu se izdvojiti dvije grupe imenica: one koje u oba jezika imaju nepostojani vokal i one koje ga samo u jednom jeziku imaju.

a) *Nepostojani vokal u oba jezika: пёс — пса,* pas — psa, *сон — сна,* san — sna, *у́гол — угла́,* ugao — ugla, *орёл — орла́,* orao — orla, *ло́коть — ло́ктя,* lakat — lakta, *у́голь — у́гля,* ugalj — uglja, *боре́ц — борца́,* borac — borca, *оте́ц — отца́,* otac — oca.

b) *Nepostojani vokal samo u jednom jeziku,* i to r u s k o m — *день — дня,* dan — dana, *лев — льва,* lav — lava, *пень — пня,* panj — panja, *ров — рва,* rov — rova, *шов — шва,* šav — šava, *ка́мень — ка́мня,* kamen — kamena.

98. ***Dativ jednine.*** Sve imenice ove deklinacije imaju nastavak ***-у***, samo što se kod imenica meke promjene grafički obilježava pomoću ***-ю***:

Тури́сты до́лго ходи́ли по ***го́роду.*** Turisti su dugo hodali po *gradu. Учи́тель подошёл к* ***столу́.*** Učitelj je prišao *stolu.* ***Бра́ту*** *на́до помо́чь.* Bratu treba pomoći. *Студе́нты гото́вились к* ***экза́мену.*** Studenti su se spremali za *ispit. Они́ зако́нчили рабо́ту к* ***ве́черу.*** Oni su završili posao pred *veče.*

Актёр обратúлся к ***зрúтелю.*** Glumac se obratio *gledaocu*. *Водúтель подошёл к* ***автомобúлю.*** Vozač je prišao *automobilu*. *Лóдка плылá к* ***бéрегу.*** Čamac je išao prema *obali*. *Мать помоглá* ***ребёнку*** *встать*. Majka je pomogla *dječaku* da ustane.

U srpskohrvatskom jeziku ove imenice također imaju nastavak ***-у***, što se vidi iz prevoda navedenih ruskih primjera.

99. ***Akuzativ jednine.*** U oba jezika, ruskom i srpskohrvatskom, imenice za živo imaju akuzativ jednak genitivu (*Нет* ***товáрища*** *—* *Я вúжу* ***товáрища;*** Nema *druga* — Vidim *druga*), a za neživo akuzativ jednak nominativu (*Э́то* ***хлеб*** *—* *Я вúжу* ***хлеб;*** To je *hljeb* — Vidim *hljeb*). Ukoliko se radi o prenesenom značenju, imenice za neživo mogu se upotrebljavati kao imenice za živo, odnosno mogu imati akuzativ jednak genitivu:

На нéбе мы вúдели ***звёзды.*** Na nebu smo vidjeli *zvijezde*. *На фестивáле в Пýле мы вúдели всех* ***звёзд*** *экрáна.* Na festivalu u Puli vidjeli smo sve *zvijezde* ekrana. *Дéвочка одевáет* ***кýкол.*** Djevojčica oblači *lutke*. *Он не хотéл вúдеть* ***покóйника.*** On nije htio da vidi *pokojnika*.

U srpskohrvatskom: Sahranili su *pokojnika;* Vidjeli su *mrtvaca;* Nacrtao je *konja* i sl.

Današnje gramatike ruskoga jezika preporučuju da se imenica *змей* (zmaj) mijenja kao imenica za živo:

Мáльчик сдéлал бумáжного ***змéя.*** Dječak je napravio *zmaja* od papira.

U skladu sa rečenim, imenice za neživo u ovom padežu imaju nulti nastavak, a imenice za neživo nastavak ***-а*** (grafički ***-а*** i ***-я***):

В окнó Татья́на увúдела высóкий ***дом.*** Kroz prozor Tatjana je vidjela visoku *kuću*. *Мы сéли за* ***стóл.*** Sjeli smo za sto. *Чéрез* ***час*** *мы бы́ли на вокзáле.* Kroz *sat* smo bili na željezničkoj stanici. *Ученúк положúл* ***словáрь*** *на пáрту.* Učenik je stavio *rječnik* na klupu. *Шкóльники бы́стро перешлú чéрез* ***мост.*** Učenici su brzi prešli preko *mosta*. *На ýлице отéц встрéтил своегó* ***товáрища.*** Na ulici otac je susreo svog *druga*. *Председáтель попросúл* ***секретаря́*** *помóчь емý.* Predsjednik je zamolio sekretara da mu pomogne. *Все знáли э́того извéстного* ***писáтеля.*** Svi su znali tog poznatog *pisca*.

100. ***Instrumental jednine.*** U instrumentalu jednine pojavljuju se tri nastavka: ***-ом*** (***-ём***), ***-ым*** i ***-ем***, odnosno ⟨om⟩, ⟨ым⟩, ⟨em⟩.

Nastavak ***-ом*** imaju imenice tvrde promjene (*предмéт — предмéтом, брат — брáтом*) i imenice mješovite promjene sa akcentom na kraju (*враг — врагóм, язы́к — языкóм, петýх — петухóм, врач — врачóм, нож — ножóм, карандáш — карандашóм, плащ — плащóм, отéц — отцóм*). Isti nastavak, ali grafički označen slovima ***-ём*** dobijaju imenice meke promjene i imenice na ***-ј*** pod uslovom da je nastavak pod akcentom: *день — днём, соловéй — соловьём.* Nastavak ***-ем*** ⟨em⟩ nalazimo kod imenice meke promjene sa akcentom na osnovi (*учúтель — учúтелем, кáмень — кáмнем*) i mješovite promjene također sa akcentom na osnovi (*царéвич — царéвичем, стóрож — стóрожем, лáндыш — лáндышем, товáрищ — товáрищем, мéсяц — мéсяцем, слýчай — слýчаем*). Npr.:

Пéред ***дóмом*** *сидéл дéдушка.* Pred *kućom* je sjedio djeda. *Рабóчие познакóмились с нóвым* ***инженéром.*** Radnici su se upoznali s novim *inžinjerom*. *Партизáны воевáли с* ***врáгом.*** Partizani su ratovali sa *neprijateljem*. *Мы занимáемся рýсским* ***языкóм.*** Mi se bavimo ruskim *jezikom*. *Ученúк пúшет* ***карандашóм.*** Učenik piše *olovkom*. *Сын долго разговáривал с* ***отцóм.*** Sin je dugo razgovarao sa *ocem*. *Рядом с* ***плащóм*** *лежáл костю́м.* Kraj *mantila* ležalo je odijelo. *Поздравля́ю Вас с* ***днём*** *рождéния!* Čestitam Vam *rođendan! Я хочý быть* ***учúтелем.*** Želim da postanem *učitelj*. *Брат гуля́л с* ***товáрищем.*** Brat je šetao sa *drugom*. *Мать угостúла* ***чáем*** *моúх друзéй.* Majka je ugostila *čajem* moje prijatelje.

U srpskohrvatskom jeziku postoje dva nastavka: ***-ом*** i ***-ем***. Prvi dolazi kod imenica na tvrd suglasnik (*drug — drugom*), a drugi kod imenica na mek suglasnik (*slučaj — slučajem*). Neke imenice obrazuju dublete — mogu imati i jedan i drugi nastavak. To se odnosi na imenice sa tvrdim prednjonepčanim suglasnikom na kraju osnove (*pjevač — pjevačem, pasoš — pasošem*), višesložne imenice na mek suglasnik (*učitelj — učiteljem, prijatelj — prijateljem*), imenice na ***-r*** koje označavaju nosioca nekog zanimanja i lice uopšte (*sekretarom — sekretarem, pastirom — pastirem*), imenicu *put* (*putom — putem*).

101. ***Lokativ jednine.*** Ruski jezik u lokativu jednine ovih imenica ima tri nastavka: ***-е***, ***-ý*** (***-ю́***) i ***-и***, odnosno ⟨e⟩, ⟨u⟩, ⟨i⟩.

Nastavak ***-е*** ⟨e⟩ ima većina imenica, npr.:

Мы давнó живём в ***гóроде.*** Odavno živimo u *gradu*. *В* ***сентябрé*** *начинáется учéбный год.* U *septembru* počinje školska godina. *Дéти игрáют во* ***дворé.*** Djeca se igraju u *dvorištu*. *Подрýги мне расскáзали об интерéсном* ***слýчае.*** Drugarice su mi ispričale o interesantnom *slučaju*. *За столóм все говорúли о* ***фúльме.*** Za stolom su svi govorili o *filmu*. *Книгá лежúт на столé.* Knjiga leži na *stolu*. *Мáльчик сидúт на* ***стýле.*** Dječak sjedi na *stolici*. *Отéц рабóтает на* ***завóде.*** Otac radi u *fabrici*. *Мой стáрший брат был на* ***урóке.*** Moj je stariji brat bio na *času*. *Лéтом мы отдыхáли на* ***ю́ге.*** Ljetos smo se odmarali na *jugu*. *Кáждый день я éзжу на* ***трамвáе.*** Svaki dan idem *tramvajem*. *Э́та книгá напúсана на рýсском* ***языкé.*** Ova je knjiga napisana na ruskom *jeziku*.

Nastavak ***-ý*** (***-ю́***), odnosno ⟨u⟩, koji je uvijek pod akcentom, ima ograničen broj imenica. Za upotrebu ove fleksije moraju postojati sljedeći uslovi: 1. da ispred takve imenice bude prijedlog ***в*** ili ***на;*** 2. da bude isključivo imenica za neživo, 3. da akcenat bude na osnovi (mada ima izuzetaka), 4. da postoji značenje mjesta, vremena i okolnosti. Ovaj nastavak pretežno imaju jednosložne imenice, recimo *сад, бéрег, мост, лес, шаг, ýгол, вéтер, круг, луг, рот, ряд, бал, мозг, час* i dr. Npr.:

В ***садý*** *растýт я́блони.* U vrtu rastu jabuke. *Нéсколько дней пионéры отдыхáли на* ***берегý*** *óзера.* Nekoliko dana pioniri su se odmarali na obali jezera. *Милиционéр стоя́л на* ***мостý.*** Milicioner stajaše na *mostu*. *Мои́ родúтели лю́бят собирáть в* ***лесý*** *грúбы.* Moji roditelji vole da sakupljaju u *šumi* gljive. *Нас останáвливали на кáждом* ***шагý.*** Zaustavljali su nas na svakom *koraku*. *Нельзя́ стоя́ть на* ***ветрý.*** Ne smije se stajati na *vjetru*. *Мы находúлись в тéсном* ***кругý*** *друзéй.* Nalazili smo se u uskom *krugu* prijatelja. *Сестрá лю́бит собирáть цветы́ на* ***лугý.*** Sestra voli da skuplja cvijeće na *livadi*. *Во* ***рту*** *слáдко.* U *ustima* je slatko. *В тéатре мы сидéли в пéрвом* ***рядý.*** U pozorištu smo sjedili u prvom *redu*. *Он ушёл в пéрвом* ***часý*** *нóчи.* Otišao je iza *ponoći*. *Книгá лежúт* ***в шкафý*** *на сáмом* ***верхý.*** Knjiga leži u ormaru na samom *vrhu*. *Дéти игрáют на* ***полý.*** Djeca se igraju na *podu*. *Всю ночь я лежáл на* ***бокý.***

Čitavu sam noć ležao na *boku. Отéц Натáши погúб в* ***бою́.*** Natašin je otac poginuo u *borbi. У собáки на* ***лбу*** *бéлое пятнó.* Pas na *čelu* ima bijelu mrlju. *Во дворцé спóрта мы смотрéли балéт на* ***льду.*** U palati sportova gledali smo balet na ledu. *Брат купúл сестрé перчáтки на* ***мехý.*** Brat je kupio sestri rukavice od *krzna. Отéц служúл в* ***полкý.*** Otac je služio u *puku. Дéти éли на* ***ходý.*** Djeca su jela u *hodu. Лúпа вся в* ***цветý.*** Lipa je sva u *beharu. Он находúлся на* ***краю́*** *гúбели.* On se nalazio na rubu propasti. *Пусть он вáрится в сóбственном* ***сокý.*** Neka se kuva u sopstvenom *sosu.*

Uz ovakve imenice, ukoliko postoji atribut, može se upotrijebiti nastavak *-e*: *в* ***снегý*** *— в* ***большóм снéге****, на* ***краю́*** *— на* ***перéднем крáе*** i sl.

Mali broj ovih riječi dozvoljava slobodno variranje nastavka *-e* i ***-ý (-ю́)*** odnosno ⟨*e*⟩ i ⟨*u*⟩ — i to bez izraženijih dopunskih semantičkih i gramatičkih vrijednosti: *на* ***балý*** *—* ***бáле****, на* ***ветрý*** *—* ***вéтре****, в* ***жирý*** *—* ***жúре*** (u masnoći), *на* ***дубý*** *—* ***дýбе*** (na *hrastu*), *на* ***зубý*** *—* ***зýбе****, в* ***кругý*** *—* ***крýге****, в* ***парý*** *—* ***пáре*** (u pari), *на* ***пирý*** *—* ***пúре*** (na gozbi), *в* ***супý*** *—* ***сýпе****, в* ***слою́*** *—* ***слóе****, в* ***спиртý*** *—* ***спúрте*** (u alkoholu), *в* ***хлевý*** *—* ***хлéве*** (u *štali*), *на* ***холмý*** *—* ***холмé*** (na *brdu*), *в* ***цехý*** *—* ***цéхе*** (u *pogonu*), *в* ***чаю́*** *—* ***чáе*** (u *čaju*), *в* ***шкафý*** *—* ***шкáфе*** (u *ormaru*), *в* ***дымý*** *—* ***ды́ме*** i sl.

Nastavak *-e* ⟨*e*⟩ karakterističan je za pisani stil izražavanja, a *-y* za govorni. U ruskom jeziku postoji tendencija smanjivanja upotrebe nastavka ***-y (-ю)***, odnosno ⟨*u*⟩.

Srpskohrvatske imenice ovog tipa imaju u lokativu samo jedan nastavak: ***-u*** (v. prevode ruskih primjera).

Pošto u srpskohrvatskom jeziku lokativ i dativ imaju isti nastavak, treba obratiti pažnju na slučajeve tipa:

Idem po *gradu. Я идý по* ***гóроду.***

Govorim o *gradu. Я говорю́ о* ***гóроде.***

Nastavak ***-u*** imaju imenice koje se u nominativu jednine završavaju na ***-ий***: *гéний, жрéбий* (kocka), *санатóрий* (sanatorijum), *сценáрий* (scenario), *пролетáрий* (proleter), *комментáрий* (komentar), *критéрий* (kriterij), *алюмúний* (aluminijum), *нáтрий* (natrijum), *Васúлий* i dr. Npr.:

Онú говорúли о нóвом сценáрии. Oni su govorili o novom *scenariju. Бáбушка отдыхáет в* ***санатóрии.*** Baka se odmara u *sanatorijumu. Мать вспóмнила о* ***Васúлии.*** Majka se sjetila *Vasilija.*

102. ***Nominativ množine.*** U nominativu množine postoje četiri nastavka: ***-ы, -и, -а (-я), -е***, odnosno ⟨*ы*⟩, ⟨*i*⟩, ⟨*a*⟩, ⟨*e*⟩.

Nastavak ***-ы*** imaju imenice tvrde promjene tipa *час, стол, класс, вопрóс, завóд, совéт, расскáз, ответ, вéтер, пионéр* i sl. Npr.:

Это бы́ли ***часы́*** *óтдыха.* To su bili *sati* odmora. *В кóмнате стоя́т нúзкие* ***столы́.*** U sobi se nalaze niski *stolovi. Стáршие* ***клáссы*** *закóнчили заня́тия.* Stariji su razredi završili nastavu. ***Отве́ты*** *бы́ли прáвильны. Odgovori* su bili pravilni. *Дýют сúльные* ***вéтры.*** Duvaju snažni vjetrovi.

Nastavak ***-и*** dodaje se imenicama meke promjene (tipa *читáтель, словáрь*), imenicama mješovite promjene (tipa *ученúк, карандáш*), imenicama *сосéд* i *чёрт* i supletivizma *человéк, лю́ди.* Npr.:

Отéц и мать постоя́нные ***читáтели*** *газéты „Прáвда".* Otac i majka stalni su *čitaoci* novina „Pravda". *На пóлке лежáли рáзные* ***словарú.***

Na polici su ležali različiti *rječnici.* ***Мáльчики*** *пошлú гуля́ть. Dječaci* su pošli u šetnju. ***Успéхи*** *нас рáдуют. Uspjesi* nas raduju. ***Врагú*** *мúра хотя́т войны́. Neprijatelji* mira žele rat. ***Москвúчи*** *приéхали к ленингрáдцам. Moskovljani* su doputovali Lenjingrađanima. ***Врачú*** *отдыхáют. Ljekari* se odmaraju. *Все* ***падежú*** *бы́ли напúсаны.* Svi su *padeži* bili napisani. ***Ножú*** *и вилки лежáт на столé. Noževi* i viljuške leže na stolu. *У меня́ цветны́е* ***карандашú.*** Imam *olovke* u boji. *Здрáвствуйте,* ***товáрищи!*** Zdravo, *drugovi* (*drugarice i drugovi*). *У сестры́ длúнные красúвые* ***пáльцы.*** Sestra ima dugačke lijepe *prste. В лесý поют* ***соловьú.*** U šumi pjevaju *slavuji. Мои́* ***сосéди*** *хорóшие* ***лю́ди.*** Moji su *susjedi* dobri *ljudi.*

Nastavak ***-á (-я́)***, odnosno ⟨*a*⟩ ima ograničen broj imenica ove deklinacije. Uslov da se pojavi fleksija ***-á (-я́)***, koja je uvijek pod akcentom, jeste da nastavak ***-а (-я)*** u genitivu jednine ne bude pod akcentom. Prema tome, sve imenice sa naglašenim ***-á (-я́)*** u genitivu jednine ne mogu imati u nominativu množine ***-а (-я)***, npr. *стол — столá,* ***столы́****; старúк — старикá,* ***старикú****; словáрь — словаря́,* ***словарú****, пастýх — пастухá,* ***пастухú****, дождь — дождя́* ***дождú.*** Izuzetak čine imenice *рукáв* i *обшлáг* (suvratak na rukavu), koje i u genitivu jednine i u nominativu množine imaju isti nastavak — naglašeno ***-á***: *Длинá одного* ***рукавá*** *былá корóче.* Dužina jednoga *rukava* bila je manja. *Корóткие* ***рукавá*** *не закрывáли рук.* Kratki *rukavi* nisu pokrivali ruke.

Sljedeće imenice u genitivu jednine imaju neakcentovano ***-а (-я)***, a u nominativu množine akcentovano ***-á (-я́)***: *гóрод, бéрег, óстров, кýпол* (kupola), *кóлокол* (zvono), *жéмчуг* (biser), *вéер* (lepeza), *пáрус* (jedro), *пáспорт* (pasoš), *пóезд* (voz), *профéссор, дóктор, дирéктор, мáстер, кондýктор, пéкарь, стóрож, глаз, гóлос, рог, вéчер, áдрес, бег, сорт* (vrsta), *снег, луг, пóгреб* (podrum), *тóполь, хóлод* (hladnoća), *óкорок* (šunka), *тéтерев* (tetrijeb) i dr. Npr.:

Городá *Югослáвии óчень крáсивые. Gradovi* Jugoslavije veoma su lijepi. *Вдалú виднéлись* ***берегá*** *Вóлги.* U daljini su se vidjele obale Volge. ***Островá*** *находúлись спрáва. Ostrva* su se nalazila zdesna. *Там тёплые* ***крáя́.*** Tamo su topla *područja.* ***Домá*** *бы́ли из кирпичá. Kuće* su bile od cigle. ***Паспортá*** *лежáли на столé. Pasoši* su ležali na stolu. *У дéвушки бы́ли крáсивые* ***глазá.*** Djevojka je imala lijepe *oči. Наступúли тёплые* ***вечерá.*** Dođoše tople *večeri.*

Neke imenice mogu obrazovati dublete i imati nastavke ***-ы (-и)*** i ***-á (-я́)*** sa različitim značenjem. Takve su, recimo:

1. *хлеб —* ***хлéбы*** (hljebovi) i ***хлебá*** (žito)

   В пекáрне бы́ли тóлько крýглые ***хлéбы.*** U pekari su bili samo okrugli *hljebovi.* ***Хлебá*** *созревáют. Žito* sazrijeva.

2. *цвет —* ***цветы́*** (cvijeće) *—* ***цветá*** (boje)

   В вáзе бы́ли полевы́е ***цветы́.*** U vazi bijaše poljsko *cvijeće. Э́то я́ркие* ***цветá.*** To su jarke *boje.*

Tu također spadaju:

мех — ***мехú*** (mijehovi) i ***мехá*** (krzna), ***учúтель — учителя́*** (učitelji) i ***учúтели*** (najviši autoriteti u nekoj oblasti), *прóпуск —* ***прóпуски*** (propusti) i ***пропускá*** (propusnica), *тон —* ***тóны*** (zvučni tonovi) i ***тонá*** (tonovi boja), *тóрмоз —* ***тóрмозы*** (prepreke) i ***тормозá*** (kočnice), *кóрпус —* ***кóрпусы*** (tijela životinja ili ljudi) i ***корпусá*** (zgrade, a također vojni korpusi), *лáгерь —* ***лáгери*** (društveno-političke grupacije) i ***лагеря́*** (logori, privremena naselja), *óбраз —* ***óбразы*** (umjetnički likovi) i ***образá*** (ikone), *пóяс —* ***пóясы*** (geogr. zone, pojasevi) i ***поясá*** (opasači) i dr.

I imenica *год* ima dvojake nastavke, ali bez ovako semantički izražene diferencijacije. Nastavak **-ы** (*го́ды*) dolazi u sintagmama tipa

ми́рные		godine mira
вое́нные		ratne godine
де́тские	***го́ды***	godine djetinjstva
шко́льные		godine školovanja
семидеся́тые		sedamdesete godine

го́ды ***уче́бы*** *в университе́те* — *godine* studiranja na univerzitetu
го́ды ***ю́ности*** — *godine* mladosti

Nastavak **-а́** (*года́*) upotrebljava se u spojevima tipa ***Года́*** *прохо́дят* — *Godine* prolaze.

Naglašen nastavak **-а́** (**-я́**) imaju neke imenice sa sufiksom **-j-** u osnovi množine (*друг* — ***друзья́***, *муж* — ***мужья́***, *князь* — ***князья́*** (v. § 90).

Nenaglašeni nastavak **-а** (**-я**) nalazimo kod nekih imenica sa sufiksom **-j-** u osnovi (*лист* — ***ли́стья***, v. § 90), kod imenice *хозя́ин* (***хозя́ева***) i kod imenica su sufiksom — **ёнок** (**-онок**). Npr.:

Ли́стья *желте́ют. Lišće* žuti. *Пришли́* ***хозя́ева****.* Dođoše *domaćini*. ***Бра́тья*** *верну́лись из кино́. Braća* su se vratila iz kina. ***Ребя́та*** *хо́дят в шко́лу. Djeca* idu u školu. *На лугу́ пасу́тся* ***теля́та.*** Na livadi pasu *telad.*

Nastavak **-е** ⟨*e*⟩ imaju imenice sa sufiksom **-анин** (**-янин**), npr. *граждани́н*, *англича́нин*), imenice *ба́рин*, *боя́рин* (v. § 92), npr.:

К нам ча́сто приезжа́ют ***англича́не.*** Kod nas često dolaze *Englezi.* ***Гра́ждане,*** *соблюда́йте пра́вила у́личного движе́ния! Građani*, pridržavajte se saobraćajnih propisa!

Imenica *цыга́н* (Cigan) danas ima nominativ ***цыга́не,*** dok se ranije govorilo i *цыга́ны*, npr.: ***Цыга́не*** *танцева́ли — Cigani* su plesali, *Пу́шкин написа́л поэ́му* ***„Цыга́ны“*** — Puškin je napisao poemu *„Cigani“*.

U srpskohrvatskom jeziku imenice ovoga tipa imaju nastavak **-i** bez obzira na karakter krajnjeg suglasnika osnove, po čemu se ruski i sh. jezik razlikuju. Up. *предме́ты — ко́ни:* predmeti — konj*i*. Srpskohrvatski jezik nema takvo bogatstvo nastavaka kakvo nalazimo u ruskom jeziku. U našem jeziku, pored nastavka **-i** jedino se još može govoriti o nastavcima duge i kratke množine: sto — *stolovi*, drug — *drugovi*, miš — *miševi* (duga množina), *prsti*, *konji*, *đaci* (kratka množina). Ponekad imamo i dublete: *golubi* — *golubovi*, *slučaji* — *slučajevi*. Izuzetak čini imenica *posao* koja, pored oblika *poslovi* ima i nastavak **-a**, karakterističan za ruski jezik, što susrećemo u sintagmi *lopovska posla*. Osim toga, u oblicima duge množine postoje dubletni nastavci *-ovi* i *-evi* (*kursovi* — *kursevi*, *putovi* — *putevi* i sl.), **-i** i **-a** (*dokumenti* — *dokumenta*, *fakti* — *fakta*).

103. ***Genitiv množine.*** U ovom padežu postoje četiri nastavka: **-ов**, **-ев**, ⟨*ev*⟩, **-ей** ⟨*ej*⟩ i Ø (nulti nastavak).

Nastavak **-ов** imaju imenice tvrde promjene (tipa *студе́нт*, *час*), imenice na **к**, **г**, **х** (*учени́к*, *шаг*, *успе́х*) i imenice na **ц** ako je nastavak pod akcentom (*оте́ц*). Npr.:

Прошло́ пять ***часо́в.*** Prošlo je pet sati. *Жела́ю вам* ***успе́хов!*** Želim vam *uspjeha*! *В на́шем кла́ссе нет плохи́х* ***ученико́в.*** U našem razredu nema loših *učenika*. *Ма́льчик сде́лал не́сколько* ***шаго́в*** *вперёд.* Dječak je učinio nekoliko *koraka* naprijed. *Нельзя́ забыва́ть по́двиги на́ших* ***отцо́в.*** Ne smiju se zaboravljati podvizi naših *očeva*.

Nastavak **-ёв** ⟨**-ов**⟩ imaju imenice na **-й** ako im je nastavak pod akcentom (*соловей́*, *бой*). Npr.:

Де́ти с восто́ргом слу́шали пе́ние ***соловьёв.*** Djeca su s oduševljenjem slušala pjevanje *slavuja*. *В тече́ние второ́й мирово́й войны́ бы́ло мно́го жесто́ких* ***боёв.*** U toku drugog svjetskog rata bilo je mnogo surovih *bitaka*.

Nastavak **-ев** ⟨*ev*⟩ dobijaju imenice na **-ц** i **-й** sa akcentom na osnovi (*не́мец*, *ме́сяц*, *музе́й*, *слу́чай*) i imenice tipa *лист* — *ли́стьев*. Npr.:

Наступле́ние ***не́мцев*** *начало́сь в ма́е 1943 го́да.* Ofanziva *Nijemaca* počela je u maju 1943. godine. *В году́ две́надцать* ***ме́сяцев.*** Godina ima dvanaest *mjeseci*. *В Сара́еве мно́го* ***музе́ев.*** U Sarajevu ima dosta *muzeja*. *Я расскажу́ вам не́сколько* ***слу́чаев*** *из жи́зни.* Ispričaću vam nekoliko *slučajeva* iz života. *О́сенью в па́рке много* ***ли́стьев.*** U jesen je u parku mnogo *lišća*.

Nastavak **-ей** ⟨*ej*⟩ karakterističan je za imenice meke promjene (*медве́дь*, *автомоби́ль*), imenice na **ч**, **ж**, **ш** i **щ** (*врач*, *паде́ж*, *каранда́ш*, *това́рищ*) i imenice tipa *сосе́д*, *чёрт*. Npr.:

В лесу́ охо́тники заме́тили следы́ ***медве́дей.*** U šumi su lovci primijetili tragove *medvjeda*. *На центра́льных у́лицах Москвы́ движе́ние* ***автомоби́лей*** *о́чень интенси́вное.* Na centralnim ulicama Moskve *saobraćaj* je veoma intenzivan. *Ско́лько в ру́сском языке́* ***паде́жей?*** Koliko u ruskom jeziku ima *padeža? Оте́ц купи́л сы́ну точи́лку для* ***каранда́шей.*** Otac je kupio sinu šiljilo za *olovke*. *В тре́тьем кла́ссе у меня́ мно́го* ***това́рищей.*** U trećem razredu imam dosta *prijatelja*.

Nulti nastavak nalazimo kod nekih imenica tvrde i mješovite promjene. To se odnosi na: 1. neke imenice koje označavaju dio ljudskog tijela (*глаз*, *во́лос* — dlaka) ili odjeće (*сапо́г*, *боти́нок* — cipela, *чуло́к* — čarapa, *погон* — epoleta), 2. neke vojne nazive (*солда́т* — vojnik, *партизан*), 3. neke nazive nacija (*тю́рок* — Turčin, *цыга́н* — Cigan, *грузи́н*), 4. neke nazive mjernih jedinica (*ампе́р*, *рентге́н*, *герц*), 5. neke imenice iz grupe plurativa (*брю́ки* — pantalone, *шарова́ры* — dimije, *кани́кулы* — raspust, *су́мерки* — sumrak, *ша́хматы* — šah), 6. neke nazive voća (*грана́т* — šipak, *баклажа́н* — patlidžan). Npr.:

Из ***глаз*** *теку́т слёзы.* Iz *očiju* teku suze. *Мне ну́жен шампу́нь для жи́рных* ***воло́с.*** Potreban mi je šampon za masnu *kosu*. *В прода́же нет ко́жаных* ***сапо́г.*** U prodaji nema kožnih *čizama*. *Ле́том девушки хо́дят без* ***чуло́к.*** Ljeti djevojke ne nose duge *čarape*. *В дере́вню вошёл отря́д* ***солда́т.*** U selo je ušao odred *vojnika*. *В та́боре* ***цыга́н*** *зажгли́ костры́.* U *ciganskom* taboru upaljene su vatre. *Во вре́мя* ***кани́кул*** *шко́льники побыва́ют в Москве́.* Za vrijeme *raspusta* učenici borave u Moskvi. *Како́й разме́р* ***брюк*** *Вам ну́жен?* Koji Vam broj *pantalona* treba? *Я принёс корзи́ну* ***грана́т.*** Donio sam korpu *šipaka*.

Nulti nastavak imaju i imenice sa sufiksom **-анин** (**-янин**) i **-чанин-** (*мусульма́нин*, *славяни́н*, *англича́нин*), imenice sa sufiksom **-ин** (*болга́рин*, *хозя́ин*), imenice sa sufiksom **-ёнок** (**-онок**) — *ягнёнок*, *волчо́нок*, imenice sa sufiksom *-j-* u množini tipa *князь*, *друг*, *муж*, imenice *челове́к*, *раз* (puta). Npr.:

В Бо́снии и Герцегови́не мно́го ***мусульма́н.*** U Bosni i Hercegovini dosta ima *Muslimana. Переселе́ние* ***славя́н*** *начало́сь в шесто́м ве́ке.* Seoba *Slovena* počela je u šestom vijeku. *В гости́нице ма́ло* ***англича́н.*** U hotelu je malo *Engleza. Хозя́ева испо́лнили жела́ния* ***болга́р.*** Domaćini su ispunili želje *Bugara. На лугу́ пасло́сь пять* ***ягня́т.*** Na livadi je paslo petoro *jagnjadi. В авто́бусе бы́ло со́рок* ***челове́к.*** U autobusu je bilo četrdeset *ljudi. Учи́тель не́сколько* ***раз*** *повтори́л вопро́с.* Učitelj je nekoliko *puta* ponovio pitanje.

Obratite pažnju:

1. *дина́р —* ***дина́ров,*** *рубль —* ***рубле́й***
   Ско́лько ***дина́ров*** *сто́ит э́та кни́га?* Koliko *dinara* staje ova knjiga? *Ско́лько* ***рубле́й*** *сто́ит э́та кни́га?* Koliko *rubalja* staje ta knjiga?

2. *бана́н —* ***бана́нов,*** *лимо́н —* ***лимо́нов,*** *апельси́н —* ***апельси́нов*** (kajsija), *помидо́р —* ***помидо́ров*** (paradajz, rajčica).
   На база́ре бы́ло мно́го ***бана́нов, лимо́нов, апельси́нов и помидо́ров.*** Na pijaci bijaše mnogo *banana, limuna, narandža* i *paradajza.*

3. *серб —* ***се́рбов,*** *хорва́т —* ***хорва́тов,*** *мусульма́нин —* ***мусульма́н***
   Реше́ния А́ВНОЮ закрепи́ли вековы́е стремле́ния ***се́рбов, хорва́тов, мусульма́н, слове́нцев, македо́нцев, черного́рцев*** *к воссоедине́нию.* Odluke AVNOJ-a osnažile su vjekovne težnje *Srba, Hrvata, Muslimana, Slovenaca, Makedonaca, Crnogoraca* ka ujedinjenju.

4. *килогра́мм —* ***килогра́ммов,*** *грамм —* ***гра́ммов,*** *гекта́р —* ***гекта́ров***
   Мать купи́ла 5 ***килогра́ммов*** *муки́ и 200 гра́ммов ма́сла.* Majka je kupila 5 *kilograma* brašna i 200 *grama* maslaca. *У него́ бы́ло сто* ***гекта́ров*** *земли́.* On je imao sto *hektara* zemlje.

5. *чуло́к —* ***чулко́в*** (duga čarapa), *носо́к —* ***носко́в*** (kratka čarapa)
   В э́том отде́ле идёт прода́жа чуло́к и носко́в. Na ovom odjeljenju prodaju se duge i *kratke čarape.*

U srpskohrvatskom jeziku imenice ovoga tipa imaju tri nastavka: ***-a*** (imenice duge i kratke množine, npr. *predmeta, konja, darova, vrabaca, učitelja, noževa*), ***-i*** (imenice kratke množine tipa *ljudî, mjesecî, satî*), i ***-iju*** (imenice *gost, nokat, prst — gostiju, noktiju, prstiju*). Imenice tipa *nokat,* upotrebljavaju se i sa nastavkom ***-a:*** *nokata.* Nastavak ***-a*** u genitivu množine uvijek je dug. Za naš jezik karakteristična je pojava nepostojanog ***a*** u genitivu množine (*vrabac — vrabaca*).

104. ***Dativ, instrumental i lokativ množine.*** U ova tri padeža sve imenice I deklinacije imaju iste nastavke: ***-ам*** (dativ), ***-ами*** (instrumental) i ***-ах*** (lokativ) samo što se kod imenica na mek suglasnik ***а*** obilježava slovom ***я:*** ***-ям, -ями, -ях.*** Npr.:

a) *dativ —* ***Студе́нтам*** *понра́вилась ле́кция профе́ссора. Studentima* se svidjelo profesorovo predavanje. *По* ***пра́здникам*** *ученики́ отдыха́ют.* Za vrijeme *praznika* učenici se odmaraju. *У нас заня́тия по* ***четвергам.*** Nastavu imamo *četvrtkom. Просклоня́йте по* ***паде́жам*** *сле́дующие имена́ существи́тельные.* Deklinirajte po *padežima* sljedeće imenice. *Пойдём к* ***малыша́м!*** Hajdemo kod *mališana! Я сове́товал* ***това́рищам*** *помо́чь Влади́миру.* Savjetavao sam *drugovima* da pomognu Vladimiru. ***Комсомо́льцам*** *объясни́ли значе́ние рабо́ты. Komsomolcima* je objašnjen značaj rada. *Це́лый день тури́сты ходи́ли по* ***музе́ям.*** Čitav dan turisti su išli po *muzejima. Сестра́ пое́хала к* ***бра́тьям.*** Sestra je otputovala *braći. Обраща́емся всем* ***гра́жданам*** *Югосла́вии.* Obraćamo se svim *građanima* Jugoslavije. *К* ***волча́там*** *нельзя́ подходи́ть. Vučićima* se ne smije prilaziti. *На́до хорошо́ относи́ться к* ***лю́дям.*** Treba se lijepo odnositi prema *ljudima.*

b) *instrumental—Студе́нты разгова́ривали с* ***профессора́ми.*** Studenti su razgovarali sa *profesorima. Брат двумя́* ***года́ми*** *ста́рше сестры́.* Brat je dvije *godine* stariji od sestre. *Де́ти лю́бят разгова́ривать с* ***писа́телями.*** Djeca vole da razgovaraju sa *piscima. Каки́ми* ***языка́ми*** *вы влади́ете?* Koje *jezike* govorite? *В тече́ние исто́рии на́ши наро́ды воева́ли с многочи́сленными* ***врага́ми.*** Tokom istorije naši su narodi ratovali s mnogobrojnim *neprijateljima. Преподава́тель познако́мил учеников с но́выми* ***стиха́ми*** *изве́стного поэ́та.* Nastavnik je upoznao učenike sa novim *pjesmama* poznatoga pjesnika. *Ребёнок рисова́л цветны́ми* ***каранда́шами.*** Dijete je crtalo *olovkama* u boji. *Ми́лан и Э́сад ста́ли лу́чшими* ***това́рищами.*** Milan i Esad postali su najbolji *drugovi. Тури́сты познако́мились с дре́вними* ***обы́чаями*** *ру́сского наро́да.* Turisti su se upoznali sa drevnim *običajima* ruskoga naroda. *Они́ оста́лись* ***друзья́ми.*** Oni su ostali *prijatelji. Гид бесе́довал с* ***англича́нами.*** Vodič je razgovarao sa *Englezima. Они́ бы́ли хоро́шими* ***хозя́евами.*** Oni su bili dobri *domaćini. Петро́вы оказа́лись хоро́шими* ***сосе́дями.*** Petrovi su se pokazali kao dobri *susjedi.*

c) *lokativ — В* ***дома́х*** *никого́ не́ было.* U *kućama* nikoga ne bijaše. *Все ду́мали о но́вых* ***преподава́телях.*** Svi su razmišljali o novim *nastavnicima.* ***На уро́ках*** *ученики́ должны́ быть внима́тельными.* Na *časovima* učenici moraju biti pažljivi. ***На берега́х*** *Невы́ распо́ложен Ленингра́д.* Na *obalama* Neve smješten je Lenjingrad. *Спортсме́ны мечта́ют о но́вых* ***успе́хах.*** Sportisti maštaju o novim *uspjesima.* ***В цеха́х*** *фа́брики бы́ло мно́го рабо́чих.* U *pogonima* fabrike bijaše mnogo radnika. ***На пля́жах*** *Адриа́тики ле́том о́чень мно́го тури́стов.* Na *plažama* Jadrana ljeti ima veoma mnogo turista. *Вдруг он вспо́мнил о* ***ла́дышах.*** Odjednom se sjetio *đurđevaka.* ***На та́нцах*** *Бори́с познако́мился с Ната́шей.* Na *plesu* Boris se upoznao sa Natašom. ***В боя́х*** *с врагом погибло мно́го партиза́н.* U *bitkama* sa neprijateljem poginulo je dosta partizana. *О* ***слава́нах*** *напи́сано мно́го нау́чных тру́дов.* O *Slovenima* je napisano mnogo naučnih radova. *Мы ча́сто вспомина́ли о на́ших* ***хозя́евах.*** Često smo se sjećali naših *domaćina. Мать забо́тится о де́тях.* Majka se brine o *djeci.*

Izuzetak čine imenice *лю́ди* i *де́ти* koje u instrumentalu množine imaju nastavak ***-ми:*** *Я разгова́риваю с* ***людьми́*** — Razgovaram sa *ljudima; Ря́дом с* ***детьми́*** *бы́ли их ма́тери* — Kraj *djece* bile su njihove majke.

U srpskohrvatskom jeziku imenice ovog tipa imaju u dativu, instrumentalu i lokativu isti nastavak ***-ima:*** *Idem* ***ljudima,*** *Razgovaram sa* ***ljudima,*** *Govorim o* ***ljudima.***

105. **Akuzativ množine.** U ovom padežu imenice za živo dobijaju nastavke genitiva množine, a imenice za neživo nastavke nominativa jednine:

Я ви́жу ***това́рищей.*** Vidim *drugove. Рабо́чие стро́ят* ***дома́.*** Radnici grade *kuće. Я посети́л мно́гие* ***города́.*** Posjetio sam mnoge *gradove. Студе́нт сда́ёт* ***экза́мены.*** Student polaže ispite. *Преподава́тель спра́шивает* ***студе́нтов.*** Nastavnik pita studente. *Мы запо́мнили ваши* ***адреса́.*** Zapamtili smo vaše *adrese. В па́рке мы уви́дели* ***друзе́й.*** U parku smo vidjeli *prijatelje. На вокза́ле мы до́лго жда́ли* ***това́рищей.*** Na željezničkoj stanici dugo smo čekali *drugove. Учени́к взял* ***каранда́ш*** *со стола́.* Učenik je uzeo *olovke* sa stola.

U srpskohrvatskom jeziku imenice za živo i imenice za neživo imaju poseban nastavak *-е* (nastavak različit i od nominativa i od genitiva pošto se u sh. jeziku kategorija živo-neživo gramatički realizuje samo u jednini muškog roda): Vidim *drugove* — Vidim *stolove*. Stoga treba obratiti pažnju na ovu nepodudarnost između ruskog i našeg jezika. Up.:

Я ви́жу ⟨ ***това́рищей.*** / ***столы́.*** ⟩ Vidim ⟨ *drugove.* / *stolove.* ⟩

Akcenat imenica prve deklinacije

106. Već je rečeno da su dva nastavka uvijek pod akcentom: *-у́* (*-ю́*) u lokativu jednine (v. § 101) i *-а́* (*-я́*) u nominativu množine imenica tipa *го́род* — mn. *города́* (v. § 102).

Riječi mogu imati fiksiran i slobodan akcenat (o tome v. § 46) i u skladu s tim izdvaja se nekoliko akcenatskih tipova imenica prve deklinacije.

Tip A_1 odnosi se na imenice koje u svim padežima imaju stalan akcenat na osnovi, npr. ***знак:***

P	Jednina	O	N	Množina	O	N
N.	зна́к	o		зна́ки	o	
G.	зна́ка	o		зна́ков	o	
D.	зна́ку	o		зна́кам	o	
A.	зна́к	o		зна́ки	o	
I.	зна́ком	o		зна́ками	o	
L.	зна́ке	o		зна́ках	o	

O — akcenat na osnovi
N — akcenat na nastavku

U tip A_1 spadaju: *класс* (razred), *вопро́с* (pitanje), *разгово́р*, *заво́д*, *наро́д*, *сове́т*, *план*, *взгляд* (pogled), *рассказ* (priča), *отве́т* (odgovor), *пионе́р*, *институ́т*, *карма́н* (džep), *инжене́р*, *приме́р*, *председа́тель*, *чита́тель*, *преподава́тель*, *зри́тель* (gledalac), *писа́тель*, *победи́тель*, *води́тель* (vozač), *уро́к*, *шко́льник*, *я́щик* (sanduk), *звук*, *пра́здник*, *парк*, *по́двиг*, *универма́г* (robna kuća), *успе́х*, *пейза́ж*, *ла́ндыш* (đurđevak), *ме́сяц*, *па́лец* (prst), *та́нец*, *музе́й*, *трамва́й*, *обы́чай*, *брат*, *стул*, *крестья́нин* (seljak), *хозя́ин* (domaćin), *телёнок* (tele), *сосе́д* i druge.

Tip A_2 imaju imenice sa stalnim akcentom na nastavku (u oblicima sa nultim nastavkom akcenat je uslovno na nastavku), npr. ***стол***:

P.	Jednina	O	N	Množina	O	N
N.	стол	o		столы́		•
G.	стола́		•	столо́в		•
D.	столу́		•	стола́м		•
A.	стол	o		столы́		•
I.	столо́м		•	стола́ми		•
L.	столе́		•	стола́х		•

Ovakav akcenat imaju:

блин (palačinak), *вождь* (vođa), *воробе́й* (vrabac), *враг*, *врач* (ljekar), *гара́ж*, *герб*, *гриб* (gljiva), *двор*, *дека́брь*, *дождь* (brod), *календа́рь*, *каранда́ш* (olovka), *кирпи́ч* (cigla), *коне́ц*, *кора́бль*, *коро́ль*, *кот* (mačak), *кула́к* (pesnica), *куст* (grm), *меч*, *монасты́рь*, *мяч* (lopta), *нож*, *носо́к* (kratka čarapa), *ноя́брь*, *нуль*, *ого́нь*, *октя́брь*, *орёл*, *осёл* (magarac), *паде́ж*, *пасту́х* (pastir), *певе́ц*, *пету́х*, *пиджа́к* (sako), *пиро́г*, *плащ*, *плод*, *полк*, *рубе́ж* (granica), *рубль*, *рука́в*, *ручей́* (potok), *сапо́г* (čizma), *секрета́рь*, *сентя́брь*, *скот* (stoka), *солове́й*, *таба́к* (duvan), *у́зел* (čvor), *февра́ль*, *фона́рь*, *холм* (brdo), *царь*, *четве́рг*, *чуло́к* (duga čarapa), *эта́ж*, *язы́к*, *янва́рь* i dr.

Tip A_3 karakterističan je za imenice koje imaju akcenat na osnovi u nominativu jednine i množine (kod imenica za neživo također u akuzativu jednine i množine) i na nastavku u svim ostalim oblicima (u padežu sa nultim nastavkom akcenat je uslovno na fleksiji). Takva je npr. imenica ***конь:***

P.	Jednina	O	N	Množina	O	N
N.	конь	o		ко́ни	o	
G.	коня́		•	коне́й		•
D.	коню́		•	коня́м		•
A.	коня́		•	коне́й		•
I.	конём		•	коня́ми		•
L.	коне́		•	коня́х		•

Ovakav akcenat imaju *гвоздь* (ekser) i *червь* (crv).

Tip A_4 tiče se imenica koje u jednini imaju akcenat na osnovi, a u množini na nastavku, npr. ***дом:***

P.	Jednina	O	N	Množina	O	N
N	дом	o		дома́		•
G.	до́ма	o		домо́в		•
D.	до́му	o		дома́м		•
A.	до́м	o		дома́		•
I.	до́мом	o		дома́ми		•
L.	до́ме	o		дома́х		•

Poveća grupa imenica ima ovaj akcenatski tip, recimo:

а́дрес, бал (ali: *на балу́*) *бе́рег* — obala (*на берегу́*), *ве́чер, глаз* — oko (*на глазу́*), *го́лос, го́род, дире́ктор, до́ктор, долг* (*в долгу́*), *дом, дуб* — hrast (*на дубу́*), *зять* — zet, *князь, ко́локол* — zvono, *край* (*в краю́*), *круг* (*в кругу́*), *ку́пол, лес* — šuma (*в лесу́*), *ма́стер, мех* (krzno), (*в меху́*), *но́мер, о́стров, па́рус* — jedro, *па́спорт* — pasoš, *по́езд* (voz), ***профе́ссор***, *рог, сад* — vrt (*в саду́*), *снег* (*в снегу́*), *сто́рож, тра́ктор, холод* (*на холоду́*), *цвет, цех* — pogon (*в цеху́*), *час* (*в кото́ром часу́*), *шаг* — korak (*на ка́ждом шагу́*), *я́стреб* i dr.

O imenicama *ко́рпус, ла́герь, мех, о́браз, про́пуск, тон, то́рмоз, учи́тель, хлеб, год* v. § 102.

Tip A_5 odnosi se na imenice kod kojih je akcenat na osnovi i u nominativu — akuzativu množine, a u drugim oblicima množine na nastavcima, npr. ***волк:***

P.	Jednina	O	N	Množina	O	N
N.	волк	o		во́лки	o	
G.	во́лка	o		волко́в		•
D.	во́лку	o		волка́м		•
A.	во́лка	o		волко́в		•
I.	во́лком	o		волка́ми		•
L.	во́лке	o		волка́х		•

Ovakav je akcenat i kod imenica:

бок, век, во́лос — dlaka, *вор* (lopov), *го́лубь, гость, гром, гусь, зверь, ле́бедь, ло́коть* — lakat, *медве́дь, о́вощ* — povrće, *па́рень* — momak, *пол* — pod (*на полу́*), *порт* — luka (*в порту́*), *фронт, чёрт* — đavo (*ни черта́*).

O imenicama tipa *зуб, ко́рень* и *тон* v. § 102.

Leksička struktura

107. Imenice ove deklinacije ulaze u sve leksičke pojave — sinonimiju, antonimiju, homonimiju, paronimiju i dr., a također predstavljaju jedan od elemenata mnogobrojnih idioma. Navešćemo najkarakterističnije primjere.

Homonimi

Брак — 1. brak (*счастли́вый брак* — sretan brak),
2. škart (*изде́лие с бра́ком* — proizvod sa škartom).

Двор — 1. dvorište (*вы́йти во* ***двор*** — izaći u dvorište),
2. napolju (*Де́ти игра́ют на* ***дворе́*** — Djeca se igraju napolju),
3. dvor (*ца́рский* ***двор*** — carski dvor).

Класс — 1. razred (*учени́к тре́тьего* ***кла́сса*** — učenik trećeg razreda),
2. klasa (*рабо́чий* ***класс*** — radnička klasa).

Ключ — 1. ključ (***ключ*** *от две́ри* — ključ od vrata),
2. izvor (*Из-под ка́мня бьёт* ***ключ.*** Ispod kamena voda izvire).

Кран — 1. česma (*Вода́ течёт из* ***кра́на*** — Voda teče iz česme),
2. dizalica (*поднима́ть* ***кра́ном*** — dizati dizalicom).

Кула́к — 1. pesnica (*бить* ***кулако́м*** — udarati pesnicom),
2. kulak (*ста́рый* ***кула́к*** — stari kulak).

Мир — 1. mir (*бороться за* ***мир*** — boriti se za mir).
2. svijet (*весь* ***мир*** — čitav svijet).

Перево́д — 1. prevod (***перево́д*** *на ру́сский язы́к*) i prevođenje (***перево́д*** *на ру́сский язы́к* — prevođenje na ruski jezik),
2. poštanska uplatnica (***перево́д*** *де́нег*), 3. premještaj (***перево́д*** *на другу́ю рабо́ту* — premještaj na drugi posao).

Пол — 1. pol (*мужско́й* ***пол*** — muški pol),
2. pod (*деревя́нный* ***пол*** — drveni pod).

Часы́ — 1. sati, časovi (***часы́***, *мину́ты, секу́нды* — sati, minute, sekunde),
2. sat, časovnik (*ручны́е* ***часы́*** — ručni sat).

Язы́к — 1. jezik (*ру́сский* ***язы́к*** — ruski jezik),
2. jezik (*У него́ боли́т* ***язы́к*** — Boli ga jezik).

Međujezički homonimi

Бе́рег — obala. Brijeg — *холм.*
Бор — borik. Bor — *сосна́.*
Велика́н — div. Velikan — *вели́кий челове́к.*
Виногра́д — grožđe. Vinograd — *виногра́дник.*
Враг — neprijatelj. Vrag — *чёрт.*
Врач — ljekar. Vrač — *колду́н.*
Гроб — mrtvački sanduk. Grob — *моги́ла.*

Живо́т — stomak. Život — *жизнь.*
Жир — mast. Žir — *жёлудь.*
Зной — vrućina. Znoj — *пот.*
Оби́тель — manastir (zast.). Obitelj — *семья́.*
Па́лец — prst. Palac — *большо́й па́лец.*
Пасту́х — pastir. Pastuh — *припускно́й жеребе́ц.*
Певе́ц — pjevač. Pijevac — *пету́х.*
По́греб — podrum. Pogreb — *по́хороны.*
Поно́с — proliv. Ponos — *го́рдость.*
Рок — sudbina. Rok — *срок.*
Свине́ц — olovo. Svinjac — *свина́рня.*
Труп — leš. Trup — *ту́ловище.*
У́жин — večera. Užina — *по́лдник.*
Швейца́р — portir. Švajcarac — *швейца́рец.*
Шкаф — ormar. Škaf — *таз.*

Paronimi

Хлеб — hljeb. *Хлев* — staja.
Мёд — med. *Медь, -и* (ž. r.) — bakar.
Пар — pȁra. *Па́ра* — par.
Шофёр — šofer. *Ша́фер* — djever na vjenčanju.

b) Druga deklinacija

108. Po drugoj deklinaciji mijenjaju se imenice srednjeg i muškog roda sa nastavkom ***-о*** **(*-ё*)** i ***-е*** (fonološki ⟨*o*⟩ i ⟨*e*⟩) u nominativu jednine. Imenica muškoga roda nema mnogo, a završavaju se na ***-шко*** (*домишко* — pej. kućerak, *хлебушко* — hip. krušac), i ***-ище*** (*городи́ще* — augm. veliki grad, *пожа́рище* — zgarište, augm. velik požar, *топори́ще* — držak sjekire, augm. velika sjekira i sl.).

Razlikujemo tvrdu, meku, mješovitu i specifičnu promjenu.

109. *Tvrdu* promjenu imaju imenica čija se osnova završava na tvrd suglasnik (izuzev ***ч, ж, ш*** i ***ц*** ako je akcenat na osnovi), npr. ***окно́*** (prozor):

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*окно́*	-о	*о́кна*	-а
G.	Нет	*окна́*	-а	*о́кон*	∅
D.	(Я иду́) к	*окну́*	-у	*о́кнам*	-ам
A.	Я ви́жу	*окно́*	-о	*о́кна*	-а
I.	(Я сижу́) ря́дом с	*окно́м*	-ом	*о́кнами*	-ами
L.	Я говорю́ об	*окне́*	-е ⟨e⟩	*о́кнах*	-ах

110. *Po mekoj* promjeni dekliniraju se imenice na mek suglasnik, npr. ***мо́ре:***

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*мо́ре*	-е ⟨e⟩	*моря́*	-я ⟨a⟩
G.	Нет	*мо́ря*	-я ⟨a⟩	*море́й*	-ей ⟨ej⟩
D.	(Я иду́) к	*мо́рю*	-ю ⟨u⟩	*моря́м*	-ям (am)
A.	Я ви́жу	*мо́ре*	⟨e⟩ e	*моря́*	-я ⟨a⟩
I.	(Я сижу́ ря́дом) с..	*мо́рем*	-ем⟨em⟩	*моря́ми*	-ями⟨ami⟩
L.	Я говорю́ о	*мо́ре*	-е ⟨e⟩	*моря́х*	-ях ⟨ah⟩

Ovako se mijenja vrlo mali broj imenica, npr. *по́ле* (polje); *го́ре* (nevolja) nema množine.

111. *Po mješovitoj* promjeni mijenjaju se u jednini imenice na ***ч, ж, щ*** i ***ц*** i to samo one one koje imaju akcenat na osnovi, u jednini sa akcentom na nastavku, (ostale se mijenjaju po tvrdoj promjeni). Tako mješovitu promjenu imaju ***вéче*** (vijeće), ***ло́же*** (riječno korito, kundak) ***се́рдце*** (srce), ***учи́лище*** (škola, učilište) i dr., a tvrdu ***кольцо́*** (prsten), ***лицо́*** (lice) i sl. Npr. ***се́рдце:***

Pedež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*се́рдце*	-е ⟨e⟩	*сердца́*	-а
G.	Нет	*се́рдца*	-а	*серде́ц*	∅
D.	(Я иду́) к	*се́рдцу*	-у	*сердца́м*	-ам
A.	Я ви́жу.....	*се́рдце*	-е ⟨e⟩	*сердца́*	-а
I.	(Я сижу́ ря́дом) с..	*се́рдцем*	-ем ⟨em⟩	*сердца́ми*	-ами
L.	Я говорю́ о	*се́рдце*	-е ⟨e⟩	*сердца́х*	-ах

Imenice mješovite promjene imaju u nominativu i instrumentalu jednine nastavke meke promjene (***вéче, ло́же, учи́лище, се́рдце*** — ***вéчем, ло́жем, се́рдцем, учи́лищем***), a u svim ostalim padežima nastavke tvrde promjene.

Ruski jezik nema mnogo imenica koje se mijenjaju po ovoj promjeni. Tu spadaju imenice na ***щ*** (najfrekventnije su *кла́дбище* — groblje, *про́звище* — nadimak, *чудо́вище* — čudovište, *ту́ловище* — anat. trup, *сокро́вище* — blago, dragocjenost, *прибе́жище* — utočište, *убе́жище* — sklonište, *зре́лище* — prizor, slika, *жили́ще* — stan, kuća, *храни́лище* — spremište, skladište, *водохрани́лище* — rezervoar, *учи́лище, по́прище* — polje rada, poprište i dr.), na ***ц*** *со́лнце* — sunce, *се́рдце* — srce, *блю́дце* — tanjirić ispod čaše ili šolje, *зе́ркальце* — ogledalce, *коле́нце* — koljence i dr.), samo jedna na ***ч*** (*вéче* — vijeće; o *плечо́* v. § 112), na ***ж*** (*ло́же*). Također malo je imenica na ***ч, ж, щ*** i ***ц*** koje se mijenjaju po tvrdoj promjeni (svega ima dvadesetak na ***ц*** tipa *лицо́, яйцо́* — jaje, *кольцо́* — — prsten, *крыльцо́* — doksat).

112. U *specifičnu* promjenu ubrajaju se imenice sa osnovom na ***j***, imenice koje u množini dobijaju sufiks ***-j-***, imenice na ***-ко*** tipa *я́блоко* i pojedinačne imenice *о́ко*, *у́хо*, *коле́но*, *плечо́* (rame), *су́дно* (brod), *не́бо* i *чу́до*.

a) Imenice sa osnovom na ***-j*** završavaju se na ***-ие***, ***-ье*** i ***ьё***, npr. *зда́ние* (zgrada), *ущ́елье* (klanac), *копьё* (koplje).

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*зда́ние*	-е ⟨e⟩	*зда́ния*	-я ⟨a⟩
G.	Нет	*зда́ния*	-я ⟨a⟩	*зда́ний*	∅
D	(Я иду́) к	*зда́нию*	-ю ⟨u⟩	*зда́ниям*	-ям (am)
A.	Я ви́жу	*зда́ние*	-е ⟨e⟩	*зда́ния*	-я ⟨a⟩
I.	(Я сижу́) ря́дом с..	*зда́нием*	-ем ⟨em⟩	*зда́ниями*	-ями ⟨ami⟩
L.	Я говорю́ о.....	*зда́нии*	-и ⟨i⟩	*зда́ниях*	-ях ⟨ah⟩

U instrumentalu jednine nastavak zavisi od akcenta: *ущ́ельем* — *копьём*. Imenice na ***-ие*** u lokativu jednine dobijaju nastavak ***-и*** (*зда́нии*), a imenice na ***-ье*** i ***-ьё*** nastavak ***-е*** (*ущ́елье*, *копье́*). U genitivu množine imenice na ***-ье*** i ***-ьё*** imaju nepostojano ***е*** i ***и***: *ущ́елье* — *ущ́елий*, *питьё* (pijenje, piće) — *пите́й*. Imenica *ружьё* (puška) u genitivu množine glasi *ру́жей*. Neke imenice imaju grafički nastavak ***-ев***, npr. *подмасте́рье* — *подмасте́рьев* (kalfa), *низо́вье* — *низо́вьев* (donji tok rijeke, područje ušća), *верхо́вье* — *верхо́вьев* (gornji tok rijeke).

Među najfrekventnije imenice ove promjene spadaju:

a) *na* ***-ие***

отноше́ние (odnos)
положе́ние (položaj)
зда́ние (zgrada)
зна́ние (znanje)
собра́ние (sastanak)
собы́тие (događaj)
разви́тие (razvoj)
усло́вие (uslov)
соревнова́ние (natjecanje)
зва́ние (zvanje)
образова́ние (obrazovanje)
уча́стие (učešće)
предприя́тие (preduzeće)
помеще́ние (prostorija)
назва́ние (naziv)
настрое́ние (raspoloženje)
удово́льствие (zadovoljstvo)
уваже́ние (poštovanje)
удивле́ние (čuđenje)
откры́тые (otkriće)
де́йствие (radnja)
выраже́ние (izraz)
волне́ние (uzbuđenje)
свида́ние (ljubavni sastanak)

b) *na* ***-ье***

сча́стье (sreća)
пла́тье (haljina)
здоро́вье (zdravlje)
побере́жье (primorje)
подземе́лье (podzemlje)
новосе́лье (novi stan, useljenje)
ку́шанье (jelo)
варе́нье (slatko)
пече́нье (keks)
многобо́рье (višeboj)
ожере́лье (ogrlica)
у́стье (ušće)

ущ́елье (klanac)
раздо́лье (širina, prostor)
подпо́лье (ilegalnost)
несча́стье (nesreća)
захолу́стье (palanka, zabit)
весе́лье (veselje)

c) *na* ***-ьё***

ружьё (puška)
бельё (rublje)
жильё (stambeni prostor)
копьё (koplje)
зверьё (zvjerad, zvjerinje)
сырьё (sirovina)
чутьё (osjećanje)
питьё (piće)

b) Imenice koje u množini dobijaju sufiks ***-j*** — tipa ***де́рево*** (drvo) mijenjaju se na sljedeći način:

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*де́рево*	-о	*дере́вья*	я ⟨a⟩
G.	Нет	*де́рева*	-а	*дере́вьев*	-ев ⟨ev⟩
D.	Я иду́ к	*де́реву*	-у	*дере́вьям*	-ям ⟨am⟩
A.	Я ви́жу.....	*де́рево*	-о	*дере́вья*	-я ⟨a⟩
I.	Я сижу́ ря́дом с....	*де́ревом*	-ом	*дере́вьями*	-ями ⟨ami⟩
L.	Я говорю́ о.....	*де́реве*	-е ⟨e⟩	*дере́вьях*	-ях ⟨ah⟩

U ovu grupu imenica spadaju:

крыло́ — *кры́лья*, *кры́льев* (krilo)
перо́ — *пе́рья*, *пе́рьев* (pero)
звено́ — *зве́нья*, *зве́ньев* (karika)
поле́но — *поле́нья*, *поле́ньев* (cjepanica, klada)

c) Imenice na ***-ко*** tipa *я́блоко* mijenjaju se po tvrdoj promjeni, samo što u nominativu množine dobijaju nastavak ***-и***: *я́блоко* — *я́блоки*, *очко́* — *очки́* (poen), deminutivi muškog roda sa sufiksom ***-ушк-о***, ***-ишк-о*** tipa *хле́бушко* — *хле́бушки*, *доми́шко* — *доми́шки*. Ukoliko kod imenica na ***-ко*** dođe u množini, do prelaska akcenta sa osnove na nastavak, nastavak će u nominativu biti ***-а***: *во́йско* — *войска́*, *о́блако* — *облака́*, *о́блачко* — *облачка́*. U genitivu množine imenice na ***-ико*** i imenice na ***-ко*** sa akcentom na kraju, a također imenice *о́блако*, i *дре́вко* (motka, držak) imaju nastavak ***-ов*** (*пле́чико* — *пле́чиков*, *очко́* — *очко́в*, *о́блако* — *облако́в*).

d) Imenice ***о́ко*** i ***у́хо*** u množini glase: *о́чи*, *оче́й*; *у́ши*, *уше́й*. Imenica ***коле́но***, kada označava dio tijela, u nominativu i akuzativu množine dobija nastavak ***-и*** (*коле́ни*), a u genitivu se naporedo sa oblikom *коле́н* upotrebljava i *коле́ней*. ***Пле́чо*** u nominativu i akuzativu množine dobija nastavak ***-и*** (*плечо́* — *пле́чи*, *плеч*, *плеча́м*). Množina od imenice ***су́дно*** (brod) glasi *суда́*, *судо́в*, *суда́м*, *суда́*, *суда́ми*, *суда́х*. Imenice ***не́бо*** i ***чу́до*** u množini proširuju osnovu sufiksom ***-ес-***: *не́бо* — *небеса́*, *небе́с*, *чу́до* — *чудеса́*, *чуде́с*.

113. ***Nominativ i akuzativ jednine.*** U ovim padežima pojavljuju se dva nastavka **-*o*** **(-*ë*)** i **-*e***, fonološki ⟨o⟩ i ⟨e⟩. Primjeri:

Окно́ *выхо́дит во двор. Prozor* gleda na dvorište. *Я смотрю́* ***в окно́.*** Gledam kroz *prozor. Назови́те* ***ме́сто*** *ва́шего рожде́ния.* Recite *mjesto* vašeg rođenja. *Ребёнок дал отцу́ че́стное* ***сло́во.*** Dijete je dalo ocu časnu *riječ. Де́ло немудрённое.* Nije nikakva mudrost. *На́до боро́ться за о́бщее* ***де́ло.*** Treba se boriti za opštu *stvar. Де́ло зашло́ далеко́.* Stvar je otišla predaleko. *В то́м-то и* ***де́ло.*** U tome i jeste *stvar. У отца́ но́вое* ***ружьё.*** Otac ima novu *pušku. Я люблю́* ***мо́ре.*** Volim *more. Спорт укрепля́ет* ***се́рдце.*** Sport jača *srce. Зда́ние* *нахо́дится в це́нтре го́рода. Zgrada* *ce* nalazi u centru grada. *Его́* ***отноше́ние*** *к лю́дям измени́лось.* Njegov se *odnos* prema ljudima promijenio. *Э́то ста́рое* ***де́рево.*** Ovo je staro *drvo.*

Obratite pažnju na neke spojeve sa imenicama ove deklinacije, npr.:

число́

Како́е сего́дня ***число́?*** Koji je danas datum?
Кру́глое ***число́*** — zaokružen broj
Чётное ***число́*** — paran broj
Нечётное ***число́*** — neparan broj
Еди́нственное ***число́*** — jednina
Мно́жественное ***число́*** — množina

ле́то

Ба́бье ***ле́то*** — miholjsko ljeto

сло́во

Бра́нное ***сло́во*** — psovka, ružna riječ
Че́стное ***сло́во*** — časna riječ

у́тро

До́брое ***у́тро***! Dobro jutro!

U srpskohrvatskom jeziku imenice ovoga tipa također imaju dva nastavka: **-*o*** (*selo, jezero*) i **-*e*** (*polje, znanje*).

114. ***Genitiv jednine.*** Ovaj padež ima samo jedan nastavak **-*a*** **(-*я*)**, fonološki ⟨a⟩:

Он встал с ***ме́ста.*** Ustao je s *mjesta. Бе́рег* ***мо́ря*** *был в тума́не.* Obala *mora* bijaše u magli. *Поздравля́ю вас от всего́* ***се́рдца.*** Čestitam Vam od sveg *srca. Из* ***кры́ла*** *вы́пало пе́ро.* Iz *krila* je ispalo pero.

U srpskohrvatskom jeziku, također, samo je jedan nastavak: **-*a*** (*sela, jezera, polja, znanja*). Vlastita imena tipa *Pero* imaju dva nastavka: **-*a*** (*Pera*) i **-*e*** (*Pere*). Nastavak **-*e*** dolazi iz promjene ovih imenica kao imenica ženskog roda na **-*a*** (tipa *žena*). Stoga se i u drugim padežima pojavljuju dubletni oblici.

115. ***Dativ jednine.*** U ovom padežu također imamo samo jedan nastavak **-*y*** **-(*ю*)**, odnosno ⟨*u*⟩, npr.:

К ***утру́*** *дождь переста́л.* Pred *jutro* kiša prestade. *Крестья́не шли по* ***полю.*** Seljaci su išli po *polju. Мы вме́сте, плечо́м к* ***плечу́****, воева́ли про́тив фаши́стов.* Mi smo zajedno, rame uz *rame*, ratovali protiv fašista. *К* ***сча́стью****, он ещё не ушёл.* Na *sreću* on još nije otišao.

Obratite pažnju: *Коне́ц —* ***де́лу*** *вене́ц.* Konac *djelo* krasi.

U srpskohrvatskom jeziku također se upotrebljava nastavak -u (selu, jezeru, polju, znanju).

116. ***Instrumental jednine.*** Za ovaj padež karakteristična su dva nastavka **-*ом*** **(-*ём*)** i **-*ем***, fonološki ⟨om⟩ i ⟨em⟩. Nastavak **-*ом*** imaju imenice tvrde promjene (*окно́ — окно́м*), imenice na šuštave i na **-*ц*** ako im je akcenat na nastavku (*плечо́ — плечо́м, кольцо́ — кольцо́м*). Isti nastavak, ali grafički izražen slovima **-*ём*** (izgovara se **-*ом***), dobijaju imenice na **-*ьё*** (*ружьё — ружьём*). Nastavak **-*ем*** ⟨em⟩ imaju imenice meke promjene (*мо́ре — мо́рем*), imenice na šuštave suglasnike i na **-*ц*** ako im je akcenat na osnovi (*ве́че — ве́чем, ло́же — ло́жем, се́рдце — се́рдцем*) i imenice na **-*ие*** i **-*ье*** (*зда́ние — зда́нием, сча́стье — сча́стьем*). Npr.:

Тури́сты любова́лись ***о́зером.*** Turisti su s uživanjem promatrali *jezero. Он толкну́л меня́* ***плечо́м.*** On me je gurno *ramenom. Врач стоя́л* ***лицо́м*** *к окну́.* Ljekar je *licem* bio okrenut prema prozoru. *К сосе́дям зашёл охо́тник с* ***ружьём.*** Susjedima je svratio lovac s *puškom. Над* ***по́лем*** *лете́ли пти́цы.* Iznad *polja* letjele su ptice. *Он э́то* ***се́рдцем*** *чу́вствовал.* On je to *srcem* osjećao. *Он отлича́ется хоро́шим* ***здоро́вьем.*** On se odlikuje dobrim *zdravljem.*

Obratite pažnju: *одни́м* ***сло́вом*** — jednom *riječju,*
не уда́рить ***лицо́м*** *в грязь* — ne osramotiti se,
за́дним ***число́м*** — prekasno, naknadno, sa zakašnjenjem, nakon svega

Iste nastavke **(-*ом*** i **-*ем*)** ima i naš jezik: *mjestom, poljem, vijećem, suncem, licem, zvanjem.*

117. ***Lokativ jednine.*** Sve imenice imaju u ovom padežu nastavak **-*e*** ⟨*e*⟩ *о сло́ве, мо́ре, ве́че, ло́же, се́рдце, кла́дбище, сча́стье, ружье́*) izuzev imenica na **-*ие*** kod kojih je nastavak **-*и*** (*о зда́нии*). Npr.

Они́ живу́т в ***селе́.*** Oni žive na selu. *Ле́том пионе́ры отдыха́ли на* ***мо́ре.*** Ljetos su se pioniri odmarali *na moru. На* ***кла́дбище*** *мно́го па́мятников.* Na *groblju* ima dosta spomenika. *Нельзя́ до́лго лежа́ть на* ***со́лнце.*** Ne smije se dugo ležati na *suncu. Оте́ц рабо́тает на* ***предприя́тии.*** Otac radi u *preduzeću. До́ма разгова́ривали о но́вом ружье́* ***отца́.*** Kod kuće se razgovaralo o novoj očevoj *puški.*

Obratite pažnju: *в са́мом* ***де́ле*** — zaista, doista, baš, u stvari
на са́мом ***де́ле*** — u stvarnosti, uistinu, stvarno, zaista
в интере́сном ***положе́нии*** — u drugom stanju (žena)

Srpskohrvatski jezik ima samo jedan nastavak **-*u*** (*o djelu, cilju, moru, vijeću, zdanju, suncu, licu*).

118. ***Nominativ i akuzativ množine.*** Ovi padeži imaju iste nastavke, i to: 1) nastavak **-*a*** kod imenica tvrde promjene (*окно́ — о́кна, лицо́ — ли́ца*), mješovite promjene (*ве́че — ве́ча, ло́же — ло́жа, учи́лище — учи́лища, се́рдце — сердца́*) i nekih imenica specifične promjene (*во́йско — войска́, су́дно — суда́, не́бо — небеса́, чу́до — чудеса́*); 2) nastavak **-*a*** grafički izražen slovom **-*я*** kod imenica meke promjene (*мо́ре — моря́*), imenica na **-*ие*, -*ье*, -*ьё*** (*зда́ние — зда́ния, ущ́елье — ущ́елья, копьё — ко́пья*) i imenica sa sufiksom **-*j-*** u množini (*де́рево — дере́вья*); 3) nastavak **-*и*** kod nekih imenica specifične promjene (*я́блоко — я́блоки, очко́ — очки́, плечо́ — пле́чи, коле́но — коле́ни, о́ко — о́чи, у́хо — у́ши* i sl.). Npr.:

*Все **места́** бы́ли за́няты.* Sva *mjesta* bijahu zauzeta. *Ива́н ча́сто полу-ча́ет **пи́сьма** от това́рищей.* Ivan često dobija *pisma* od drugova. *Ю́жные **моря́** тепле́е, чем се́верные.* Južna su *mora* toplija od sjevernih. *На база́ре мать купи́ла кру́пные **я́йца**.* Na pijaci je majka kupila krupna *jaja*. *В на́шем го́роде стро́ят высо́кие **зда́ния**.* U našem gradu prave se visoke *zgrade*. *В универма́ге продаю́т мо́дные **пла́тья**.* U robnoj kući prodaju se moderne *haljine*. *На стене́ висе́ли стари́нные **ру́жья**.* Na zidu su visjele stare *puške*. *В на́шем саду́ расту́т высо́кие **дере́вья**.* U našem vrtu raste visoko *drveće*. *Я люблю́ **я́блоки**.* Volim *jabuke*. *У меня́ широ́кие **пле́чи**.* Imam široka *ramena*. *Бабу́шка наде́ла **очки́**.* Baka je stavila *naočari*. *На соревнова́ниях на́до бы́стро счита́ть **очки́**.* Na takmičenjima treba brzo računati *poene*. *По не́бу плы́ли бе́лые **облака́**.* Po nebu su plovili bijeli *oblaci*. ***Суда́** перево́зят гру́зы и люде́й.* *Brodovi* prevoze teret i ljude.

Obratite pažnju: *Как **дела́**?* Kako je? Šta ima novo? Kako poslovi?

U srpskohrvatskom jeziku imenice ovog tipa imaju nastavak **-*a*** (*djela, lica, polja, mora, vijeća, zdanja*).

119. ***Genitiv množine.*** Ovaj padež ima četiri nastavka: **Ø, -ей, -ов, -ев,** fonološki ⟨ej⟩, ⟨ov⟩, ⟨ev⟩. Najveći je broj imenica u genitivu množine sa nultim nastavkom Ø. To su imenice tvrde promjene (*окно́ — о́кон, лицо́ — лиц*), mješovite promjene (*учи́лище — учи́лищ, се́рдце — серде́ц*), imenice na **-ие, -ье, -ьё** (*зда́ние — зда́ний, ущ́елий — ущ́елий, копьё — ко́пий*) i neke druge imenice specifične promjene (*я́блоко — я́блок, плечо́ — плеч, не́бо — небе́с, чу́до — чуде́с*). Nastavak **-ей** ⟨ej⟩ dobijaju imenice meke promjene (*мо́ре — море́й*) i neke imenice specifične promjene (*у́ши — ушей́, о́чи — очей́*). Nastavak **-ов** imaju samo neke imenice specifične promjene (*очко́ — очко́в, о́блако — облако́в, су́дно — судо́в*), a **-ев** imenice sa sufiksom **-j-** u množini (*де́рево — дере́вьев*). Npr.

*Напиши́те не́сколько **слов**.* Napišite nekoliko *riječi*. *Ве́ра купи́ла де́сять **я́иц** в магази́не.* Vera je kupila deset *jaja* u prodavnici. *В Сара́еве много промы́шленных **предприя́тий**.* U Sarajevu ima mnogo industrijskih *preduzeća*. *Охо́тники стреля́ли из **ру́жей**.* Lovci su pucali iz *pušaka*. *Ли́стья па́дают с **дере́вьев**.* Lišće opada sa *drveća*. *Наши спортсме́ны набра́ли мно́го **очко́в**.* Naši su sportisti sakupili dosta *poena*. *Де́душка не ви́дит без **очко́в**.* Djed ne vidi bez *naočara*. *Партиза́ны сража́лись про́тив вра́жеских **войск**.* Partizani su se borili protiv neprijateljskih *jedinica*. *Из-за **облако́в** появи́лось со́лнце.* Iza *oblaka* pojavi se sunce.

Obratite pažnju: *Ско́лько **лет**, ско́лько зим!* Otkad se nismo vidjeli! Čitavu se vječnost nismo vidjeli!

Srpskohrvatski genitiv ima nastavak **-*a*** (*sela, polja, zdanja, koljena*). Imenice sa osnovom na dva suglasnika obično kao i u ruskom jeziku imaju nepostojani vokal, samo što je to u ruskom **-*o***- (*окно́ — о́кон, стекло́ — сте́кол*) ili **-*e***- (*письмо́ — пи́сем, се́рдце — серде́ц*), a u srpskohrvatskom **-*a***- (*jutro — jutara, koplje — kopalja, sedlo — sedala*). Pored nastavka **-*a*** postoji još i nastavak **-*i***, ali samo za imenicu *govedo* (*Nema govedi*). Imenice *oči, uši* dobijaju nastavak **-*iju*** (*očiju, ušiju*), a neke druge obrazuju dubletne oblike (*pleća — pleći* i *plećiju, prsa — prsi* i *prsiju, usta — usta* i *ustiju*).

120. ***Dativ, instrumental i lokativ množine.*** Sve imenice ove deklinacije u dativu imaju nastavak **-*ам*** **(-*ям*)**, u instrumentalu **-*ами*** **(-*ями*)**, i u lokativu **-*ах*** **(-*ях*)**, fonološki ⟨am⟩, ⟨ami⟩, ⟨ah⟩. Npr.:

a) **dativ** — *Он прие́хал сюда́ по ва́жным **дела́м**.* Doputovao je ovamo zbog važnih *poslova*. *Мы приближа́лись к высо́ким **зда́ниям**.* Približavali smo se visokim *zgradama*.

b) **instrumental** — *Самолёт лете́л над прекра́сными **озёрами**.* Avion je letio iznad predivnih *jezera*. *Па́вел пожа́л **плеча́ми**.* Pavel je slegao *ramenima*. *Они́ владе́ют необходи́мыми **зна́ниями**.* Oni raspolažu neophodnim *znanjem*.

c) **lokativ** — *В не́жных **пи́сьмах** Татья́ны бы́ло мно́го тоски́.* U Tatjaninim nježnim *pismima* bijaše mnogo tuge. *В **соревнова́ниях** уча́ствовали лу́чшие спортсме́ны.* Na *natjecanjima* su učestvovali najbolji sportisti. *На **дере́вьях** не́ было ли́стьев.* Na *drveću* nije bilo lišća.

Obratite pažnju: *по **утра́м*** — svakoga jutra

*в пе́рвых **чи́слах** ма́я* — prvih dana maja

I u ovoj deklinaciji srpskohrvatski jezik ima potpunu unifikaciju — za sva tri padeža upotrebljava se samo jedan nastavak: **-*ima*** (*djelima, licima, poljima, zdanjima, vijećima, ušima*).

Akcenat imenica druge deklinacije

121. I u ovoj deklinaciji postoje imenice koje imaju stalan akcenat (na osnovi ili na nastavku) i pokretan akcenat. Dvosložne imenice gotovo uvijek u množini mijenjaju akcenat: ako je u jednini na osnovi, u množini je na nastavku (*де́ло — дела́*), ako je u jednini na nastavku, u množini je na osnovi (*письмо́ — пи́сьма*). Kod trosložnih imenica akcenat se u množini ne mijenja ako se nalazi na srednjem slogu (*коры́то — коры́та*). Ako je pak na prvom slogu, u množini prelazi na krajnji (*зе́ркало — зеркала́*), ako je na kraju, pomjera se za jedan slog naprijed (*колесо́ — колёса*).

U okviru akcenatskih tipova razlikujemo stalne akcenatske strukture (B_1 — na osnovi, B_2 — na nastavku) i pokretne akcenatske strukture (B_3 — akcenat se mijenja samo u nominativu — akuzativu množine, B_4 — akcenat se mijenja u čitavoj množini, B_5 — akcenat se mijenja u čitavoj množini, B_6 — akcenat se mijenja u množini izuzev u nominativu — akuzativu, B_7 — akcenat se mijenja u osnovi).

Tip B_1 odnosi se na imenice koje imaju stalan akcenat na osnovi, npr. *боло́то*:

P	Jednina	O	N	Množina	O	N
N.	*боло́то*	o		*боло́та*	o	
G.	*боло́та*	o		*боло́т*	o	
D.	*боло́ту*	o		*боло́там*	o	
A.	*боло́то*	o		*боло́та*	o	
I.	*боло́том*	o		*боло́тами*	o	
L.	*боло́те*	o		*боло́тах*	o	

Ovakav akcenat imaju sljedeće imenice: a) dvosložne tipa *со́лнце, блю́дце, блю́до* (jelo), *го́рло, ущ́елье, ме́сто, ру́сло* (korito), *се́но, и́го* (jaram), *ве́ко* (vjeđa, očni kapak), *се́но*, b) trosložne i višesložne tipa *я́блоко, коле́но, пра́вило, коры́то, копы́то, нача́ло, полоте́нце* (peškir), *зо́лото* (zlato), *желе́зо, жела́ние, поня́тие* (pojam), *жили́ще, бога́тство, варе́нье* i sl.

Tip B_2 imaju imenice sa stalnim akcentom na nastavku, npr. *очкó*:

P	Jednina	O	N	Množina	O	N
N.	очкó		•	очки́		•
G.	очкá		•	очкóв		•
D.	очкý		•	очкáм		•
A.	очкó		•	очки́		•
I.	очкóм		•	очкáми		•
L.	очкé		•	очкáх		•

Ovakav akcenat ima malen broj imenice (*добрó, озерцó* — jezerce, *письмецó* — — pisamce i dr.).

Tip B_3 karakteriše promjena akcenta samo u nominativu — akuzativu množine (akcenat prelazi sa nastavka na osnovu), npr. *плечó*:

P.	Jednina	O	N	Množina	O	N
N.	плечó		•	плéчи	o	
G.	плечá		•	плеч		-•-
D.	плечý		•	плечáм		•
A.	плечó		•	плéчи	o	
I.	плечóм		•	плечáми		•
L.	плечé		•	плечáх		•

Ovakav akcenat ima još imenica *крыльцó* (doksat, trijem): *кры́льца, крылéц, крыльцáм, крыльцáми, крыльцáх* (nulti nastavak uslovno je pod akcentom).

Tip B_4 tiče se imenica kod kojih se akcenat mijenja u čitavoj množini — sa osnove prelazi na nastavak, npr. *слóво*:

P.	Jednina	O	N	Množina	O	N
N.	слóво	o		слова́		•
G.	слóва	o		слов		-•-
D.	слóву	o		словáм		•
A.	слóво	o		слова́		•
I.	слóвом	o		словáми		•
L.	слóве	o		словáх		•

Nulti akcenat u genitivu množine uslovno je pod akcentom (-•-). U tip B_4 spadaju: *дéло, мéсто, прáво, вóйско, мóре, пóле, сéрдце, стáдо, мы́ло* (sapun), *зéркало, óблако, сýдно* (brod), *нéбо, чýдо тéло* (*телá, телáм*) i dr.

Tip B_5 odnosi se na imenice kod kojih se akcenat takođe mijanje u čitavoj množini, ali on, za razliku od tipa B_4, prelazi sa nastavka na osnovu, npr. *окнó*:

P.	Jednina	O	N	Množina	O	N
N.	*окнó*		•	*óкна*	o	
G.	*окнá*		•	*óкон*	o	
D.	*окнý*		•	*óкнам*	o	
A.	*окнó*		•	*óкна*	o	
I.	*окнóм*		•	*óкнами*	o	
L.	*окнé*		•	*óкнах*	o	

Ovdje spadaju: *бедрó, бревнó, ведрó, весло́, винó, гнездó, гумнó, звенó* (karika), *зернó, кольцó*, (prsten), *копьё, лицó, перó, письмó, пятнó, ребрó, ружьё, седлó, селó, стеклó, сукнó, числó, ядрó* (jezgro), *яйцó* itd.

Tip B_6 imaju imenice kod kojih akcenat prelazi sa osnove na nastavak u zavisnim padežima množine, npr. *ýхо:*

P.	Jednina	O	N	Množina	O	N
N.	*ýхо*	o		*ýши*	o	
G.	*ýха*	o		*ушéй*		•
D.	*ýху*	o		*ушáм*		•
A.	*ýхо*	o		*ýши*	o	
I.	*ýхом*	o		*ушáми*		•
L.	*ýхе*	o		*ушáх*		•

Ovaj akcenatski tip ima još imenica *óко*.

Tip B_7 odnosi se na imenice koje mijenjaju akcenat u osnovi, npr. *дéрево*:

N.	Jednina	O	N	Množina	O	N
N.	*дéрево*	o		*дерéвья*	o	
G.	*дéрева*	o		*дерéвьев*	o	
D.	*дéреву*	o		*дерéвьям*	o	
A.	*дéрево*	o		*дерéвья*	o	
I.	*дéревом*	o		*девéвьями*	o	
L.	*дéреве*	o		*дерéвьях*	o	

Ovom tipu pripada i imenica *óзеро* (*озёра, озёр, озёрам, озёрами, озёрах*).

122. U tipične primjere leksičkih pojava kod imenica druge deklinacije spadaju sljedeći slučajevi.

Homonimi

Очки́ — 1. naočari (*тёмные* ***очки́*** — tamne naočari, ***очки́*** *для дальнозо́рких* — naočari za dalekovide, ***очки́*** *для близору́ких* — naočari za kratkovide, *ходи́ть в* ***очка́х*** — nositi naočari),

2. poeni (*набра́ть бо́льшóе коли́чество* ***очкóв*** — skupiti velik broj poena).

Заключе́ние — 1. zaključak (*сде́лать* ***заключе́ние*** — izvući zaključak),

2. kraj (*сказа́ть в* ***заключе́ние*** — reći na kraju),

3. nalaz (***заключе́ние*** *врача́* — ljekarski nalaz),

4. hapšenje (***заключе́ние*** *кого́-н. в тюрьму́* — hapšenje nekog, odvođenje u zatvor, *пожи́зненное* ***заключе́ние*** — doživotni zatvor).

Состоя́ние — 1. stanje (***состоя́ние*** *здоро́вья* — zdravstveno stanje),

2. imetak (*не име́ть* ***состоя́ния*** — nemati imetka, imovine).

Пра́во — 1. pravo (*избира́тельное* ***пра́во*** — izborno pravo, ***пра́во*** *на образова́ние* — pravo na obrazovanje),

2. zaista — modalna riječ (***Пра́во***, *э́то тро́гательно* — Doista, to je dirljivo).

Существо́ — 1. biće (*ни одного́* ***существа́*** — ni jednog živog bića),

2. suština (*по* ***существу́*** — u suštini).

Тепло́ — 1. toplina (***тепло́*** *со́лнечных луче́й* — toplina sunčanih zraka),

2. toplo (***тепло́*** *оде́ться* — toplo se obući, *на дворе́* ***тепло́*** — napolju je toplo).

Međujezički homonimi

Боло́то — močvara. Blato — *грязь*.
Оде́яло — pokrivač. Odijelo — *костю́м*.
О́лово — kositar, kalaj. Olovo — *свине́ц*.
Позо́рище — sramota, sramno djelo. Pozorište — *теа́тр*.
Сло́во — riječ. Slovo — *бу́ква*.

Paronimi

Воскресе́нье — nedjelja (dan u sedmici). *Воскре́сение* — uskrsnuće.
Варе́нье — slatko. *Варе́ние* — kuvanje.
Я́блоко — jabuka (plod). *Я́блоня* — jabuka (drvo).
Пече́нье — keks. *Пече́ние* — pečenje (proces). Sh. pečenje (meso) — *жарко́е*.

c) Treća deklinacija

123. Po trećoj deklinaciji mijenjaju se imenice ženskog, muškog i zajedničkog roda koje u nominativu jednine imaju nastavak ***-а*** **(*-я*)**, fonološki ⟨*a*⟩, npr. *вода́*, *дя́дя* (ujak), *сирота́* (siroče). I ovdje razlikujemo tvrdu, meku, mješovitu i specifičnu promjenu.

124. *Tvrdu* promjenu imaju imenice čija se osnova završava na tvrd suglasnik, izuzev na ***к, г, х, ж*** i ***ш***, npr. *же́нщина* (žena) i *газе́та* (novine):

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*же́нщина газе́та*	-а	*же́нщины газе́ты*	-ы
G.	Нет	*же́нщины газе́ты*	-ы	*же́нщин газе́т*	Ø
D.	(Я иду́) к	*же́нщине газе́те*	-е ⟨*e*⟩	*же́нщинам газе́там*	-ам
A.	Я ви́жу	*же́нщину газе́ту*	-у	*же́нщин газе́ты*	Ø -ы
I.	(Я сижу́) ря́дом с	*же́нщиной газе́той*	-ой	*же́нщинами газе́тами*	-ами
L.	Я говорю́ о	*же́нщине газе́те*	-е ⟨*e*⟩	*же́нщинах газе́тах*	-ах

125. *Meku* promjenu imaju imenice čija se osnova završava na mek suglasnik, npr. *дя́дя* (stric, ujak; imenica m. r.) i *ды́ня* (dinja):

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*дя́дя* *ды́ня*	-я ⟨a⟩	*дя́ди* *ды́ни*	-и ⟨i⟩
G.	Нет	*дя́ди* *ды́ни*	-и ⟨i⟩	*дя́дей* *ды́нь*	-ей ⟨ej⟩ Ø
D.	(Я иду́) к	*дя́де* *ды́не*	-е ⟨e⟩	*дя́дям* *ды́ням*	-ям ⟨am⟩
A.	Я ви́жу	*дя́дю* *ды́ню*	-ю ⟨u⟩	*дя́дей* *ды́ни*	-ей ⟨ej⟩ -и ⟨i⟩
I.	(Я сижу́) ря́дом с ...	*дя́дей* *ды́ней*	-ей ⟨ej⟩	*дя́дями* *ды́нями*	-ями ⟨ami⟩
L.	Я говорю́ о	*дя́де* *ды́не*	-е ⟨e⟩	*дя́дях* *ды́нях*	-ях ⟨ah⟩

126. *Mješovitu* promjenu imaju imenice na ***к, г, х*** (tipa *река́*, *подру́га* — drugarica, *стару́ха* — starica) i na ***ч, ж, ш, щ*** i ***ц*** (tipa *да́ча* — vikendica, *госпожа́* — gospođa, *ю́ноша* — mladić, *ро́ща* — gaj, šumarak, *учени́ца*).

a) Imenice na *к, г, х*

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*река́* *подру́га*	-а	*ре́ки* *подру́ги*	-и
G.	Нет	*реки́* *подру́ги*	-и	*рек* *подру́г*	Ø
D.	(Я иду́) к.....	*реке́* *подру́ге*	-е ⟨*е*⟩	*ре́кам* *подру́гам*	-ам
A.	Я ви́жу	*реку́* *подру́гу*	-у	*ре́ки* *подру́г*	-и Ø
I.	(Я сижу́) ря́дом с....	*реко́й* *подру́гой*	-ой	*ре́ками* *подру́гами*	-ами
L.	Я говорю́ о	*реке́* *подру́ге*	-е ⟨*е*⟩	*ре́ках* *подру́гах*	-ах

Imenice na *к, г, х* samo u genitivu jednine i nominativu — akuzativu množine imaju nastavak meke promjene **(-и)** — *реки́, ре́ки, подру́ги, стару́хи*, a u svim ostalim padežima nastavci su tvrde promjene.

Najfrekventnije imenice na *к, г, х* su sljedeće:

1) na ***к:*** *рука́*
де́вушка (djevojka)
де́вочка (djevojčica)
те́хника
респу́блика (republika)
река́
фа́брика
нау́ка
улы́бка (osmijeh)
доска́ (tabla)
кра́ска (boja)
му́зыка
ба́бушка (baka)
вы́ставка (izložba)
соба́ка (pas)

2) na ***г:*** *нога́*
доро́га (put)
кни́га
подру́га (drugarica)
бума́га (papir)
супру́га
услу́га
вла́га
тайга́
слуга́

3) na ***х:*** *эпо́ха*
уха́ (riblja čorba)
му́ха
стару́ха
блоха́ (buha)
за́суха (suša)

b) Imenice na *ч, ж, ш, щ*

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*да́ча* *ю́ноша*	-а	*да́чи* *ю́ноши*	-и
G.	Нет	*да́чи* *ю́ноши*	-и	*дач* *ю́ношей*	∅ -ей (ej)
D.	(Я иду́) к	*да́че* *ю́ноше*	-е ⟨е⟩	*да́чам* *ю́ношам*	-ам
A.	Я ви́жу	*да́чу* *ю́ношу*	-у	*да́чи* *ю́ношей*	-и -ей (ej)
I.	(Я сижу́ ря́дом) с	*дачей* *ю́ношей*	-ей ⟨ej⟩	*да́чами* *ю́ношами*	-ами
L.	Я говорю́ о	*да́че* *ю́ноше*	-е ⟨е⟩	*да́чах* *ю́ношах*	-ах

Sve ove imenice imaju u genitivu jednine i nominativu — akuzativu množine nastavak meke promjene ***-и*** (*да́чи, госпожи́, ю́ноши, ро́щи*). U instrumentalu jednine ove imenice imaju nastavak meke promjene **(-ей)** ako je akcenat na nastavku (*да́чей, ко́жей, ро́щей, ю́ношей*) i nastavak tvrde promjene **(-ой)** ako je nastavak pod akcentom (*свечо́й, межо́й, левшо́й*). Neke imenice u genitivu množine dobijaju nastavak ***-ей*** (*ю́ношей, левше́й, свече́й, вожже́й*). U ostalim padežima upotrebljavaju se nastavci tvrde promjene.

Među imenice sa najvećom frekvencijom spadaju:

1) na ***ч:*** *да́ча* (vikendica)
за́дача (zadatak, zadaća)
свеча́ (svijeća)
ту́ча (kišni oblak)
встре́ча (susret)
неуда́ча (neuspjeh)
переда́ча (emisija)
сда́ча (kusur)
добы́ча (dobitak, plijen)

2) na ***ж:*** *ко́жа*
госпожа́
прода́жа (prodaja)
межа́ (međa)
лу́жа (lokva, barica)
лы́жа (skija)
кра́жа (krađa)
ло́жа
ха́нжа (licemjer)
сту́жа (studen, ciča zima)

3) na ***ш:*** *душа́*
ю́ноша
левша́ (ljevak)
кры́ша (krov)
гру́ша (kruška)
ка́ша
су́ша (kopno)
лапша́ (rezanci)
ра́туша (gradska vijećnica)
катю́ша (kaćuša)

4) na ***щ:*** *пи́ща* (hrana)
ро́ща (šumarak)
тёща (punica, tašta)
ча́ща (čestar, gusta šuma)

c) Imenice na ***ц***

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*учени́ца* *гости́ница*	-а	*учени́цы* *гости́ницы*	-ы
G.	Нет	*учени́цы* *гости́ницы*	-ы	*учени́ц* *гости́ниц*	Ø
D.	(Я иду́) к	*учени́це* *гости́нице*	-е ⟨e⟩	*учени́цам* *гости́ницам*	-ам
A.	Я ви́жу	*учени́цу* *гости́ницу*	-у	*учени́ц* *гости́ницы*	Ø -ы
I.	(Я сижу́) ря́дом с	*учени́цей* *гости́ницей*	-ой -ей ⟨ej⟩	*учени́цами* *гости́ницами*	-ами
L.	Я говорю́	*об учени́це* *о гости́нице*	-е ⟨e⟩	*об учени́цах* *о гости́ницах*	-ах

Kod imenica na ***ц*** instrumental jednine imaće nastavak tvrde promjene **(*-ой*)** ako je nastavak naglašen (*овца́ — овцо́й*) i nastavak meke promjene **(*-ей*)** ako je nenaglašen (*гости́ница — гости́ницей*). U svim ostalim padežima susreću se samo nastavci tvrde promjene.

U najfrekventnije imenice spadaju:

у́лица
овца́
учени́ца
пти́ца
гости́ница (hotel)
учи́тельница (učiteljica)
ле́стница (stepenice)
ку́рица (kokoš)
пшени́ца
едини́ца (jedinica)
грани́ца
певи́ца (pjevačica)
краса́вица (ljepotica)
ра́зница (razlika)
лати́ница
части́ца (riječca)
пя́тница (petak)
у́мница (pametan čovjek)
пу́говица (dugme)
ро́дственница (rođaka)
худо́жница (umjetnica)
яи́чница (kajgana)
реснича (trepavica)
ме́льница (mlin)
черепи́ца (crijep)
цари́ца
первоку́рсница (brucoškinja)
я́щерица (gušter)
безрабо́тица (nezaposlenost)
кори́ца (cimet)
уби́йца (ubica)
самоуби́йца (samoubica)
горчи́ца (senf)
сени́ца (sjenica)
я́бедница (tužibaba)
любо́вница (ljubavnica)
ма́сленица (poklade)

127. *Specifičnu* promjenu imaju imenice sa osnovom na *j* (tipa *ли́ния, галере́я* — galerija, *ста́я* — jato, čopor, *ста́туя* — statua, *судья́* — sudija, *го́стья* — gošća).

b) Imenice na ***-ия, -ея, -оя, -уя***

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*галере́я*	-я ⟨a⟩	*галере́и*	-и ⟨i⟩
G.	Нет	*галере́и*	-и ⟨i⟩	*галере́й*	Ø
D.	(Я иду́) к	*галере́е*	-е ⟨e⟩	*галере́ям*	-ям ⟨am⟩
A.	Я ви́жу	*галере́ю*	-ю ⟨u⟩	*галере́и**	-и* ⟨i⟩
I.	(Я сижу́) ря́дом с	*галере́ей*	-ей ⟨ej⟩	*галере́ями*	-ями ⟨ami⟩
L.	Я говорю́ о	*галере́е*	-е ⟨e⟩	*галере́ях*	-ях ⟨ah⟩

U dativu i lokativu jednine imenice na ***-ия*** dobijaju nastavak ***-и*** (*ли́ния — ли́нии*), a imenice na ***-ая, -ея, -уя*** nastavak ***-е*** (*ста́я — ста́е, галере́я — галере́е, ста́туя — ста́туе*). U instrumentalu jednine nastavak je ***-ёй*** ⟨*oj*⟩ ukoliko je fleksija pod akcentom (*струя́ — струёй, mlaz; колея́ — колеёй*, kolosijek). U genitivu množine ove imenice imaju nulti nastavak.

Najčešće se upotrebljavaju sljedeće imenice:

1) na ***-ия***
исто́рия
па́ртия
а́рмия
организа́ция
ли́ния
профе́ссия
ста́нция (stanica)
фами́лия
револю́ция (revolucija)
фотогра́фия
ле́кция (predavanje)
электроста́нция (elektrana)
проду́кция
экску́рсия (ekskurzija)
опера́ция
акаде́мия
террито́рия
тео́рия

2) na ***-ея***
иде́я
ше́я (vrat)
орхиде́я
алле́я (aleja)
колея́
змея́ (zmija)
эпопе́я
батаре́я (baterija; radijator)
галере́я (galerija)
лотере́я (lutrija)

3) na ***-ая***
ста́я (jato)
сва́я (kolac, motka)

4) na ***-уя***
ста́туя
чешуя́ (ljuštura, krljušt)

5) na ***-оя***
со́я (soja)

b) Imenice na ***-ья***

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Это	*судья́* *го́стья*	-я ⟨a⟩	*су́дьи* *го́стьи*	-и ⟨i⟩
G.	Нет	*судьи́* *го́стьи*	-и ⟨i⟩	*суде́й* *го́стий*	Ø
D.	Я иду́ к	*судье́* *го́стье*	-е ⟨e⟩	*су́дьям* *го́стьям*	-ям ⟨am⟩
A.	Я ви́жу	*судью́* *го́стью*	-ю ⟨u⟩	*суде́й* *го́стий*	Ø
I.	Я сижу́ ря́дом с	*судьёй* *го́стьей*	-ёй ⟨oj⟩ ей ⟨ej⟩	*су́дьями* *го́стьями*	-ями ⟨ami⟩
L.	Я говорю́ о	*судье́* *го́стье*	-е ⟨e⟩	*су́дьях* *го́стьях*	-ях ⟨ah⟩

Nastavak u instrumentalu jednine zavisi od akcenta: ako je nastavak nenaglašen, biće ***-ей*** (*го́стья — го́стей*), ako je naglašen, biće ***-ёй*** (*судья́ — судьёй*). U genitivu množine je nulti nastavak s tim što se u osnovi pojavljuje nepostojani vokal isto tako u zavisnosti od akcenta: ukoliko je akcenat na posljednjem slogu, dolazi ***е*** (*судья́ — суде́й*), ukoliko nije na posljednjem slogu, imamo ***и*** (*го́стья — го́стий*).

Najčešće se upotrebljavaju sljedeće imenice:

семья́ (porodica)
статья́ (članak)
судья́
го́стья (gošća)
скамья́ (klupa)
ке́лья (ćelija u manastiru)
свинья́ (svinja)
лгу́нья (lažljivica)
вру́нья (lažljivica)
плясу́нья (plesačica)
болту́нья (brbljivica)
хохоту́нья (cerekalo)
хвасту́нья (hvalisavka)

128. ***Nominativ jednine.*** U ovom padežu postoji samo jedan nastavak: ***-а***. Kod imenice meke promjene (tipa *пе́сня*) i imenica sa osnovom na ***j*** (*исто́рия, иде́я, ста́я, ста́туя, семья́*) ovaj se nastavak grafički obilježava slovom ***-я***. Npr.

Рабо́та *начина́ется в семь часо́в. Rad* počinje u sedam sati. ***Бу́ря*** *продолжа́лась три часа́. Bura* je trajala tri sata. *Э́то* ***бума́га*** *для рисова́ния.* Ovo je *papir* za crtanje. *Начала́сь но́вая* ***эпо́ха.*** Počela je nova *epoha.* ***Зада́ча*** *по матема́тике была́ тру́дная. Zadaća* iz matematike bijaše teška. *Сего́дня начина́ется* ***прода́жа*** *но́вых това́ров в универма́ге.* Danas počinje *prodaja* nove robe u robnoj kući. ***У́лица*** *Ле́нина о́чень широ́кая.* Lenjinova *ulica* vrlo je široka. *На́ша* ***армия*** *защища́ет ро́дину.* Naša *armija* brani domovinu. *Э́та* ***иде́я*** *мне понра́вилась.* Ta mi se *ideja* svidjela. ***Ста́туя*** *нахо́дится в па́рке. Statua* se nalazi u parku. *Моя́* ***семья́*** *больша́я.* Moja je *porodica* velika.

Obratite pažnju na neke spojeve sa najfrekventnijim imenicama ove deklinacije:

рабо́та — *пи́сьменная* ***рабо́та*** — pismeni rad, *обще́ственная* ***рабо́та*** — društveni rad, *дру́жная* ***рабо́та*** — složan rad, *безукори́зненная* ***рабо́та*** — nesebičan rad, ***рабо́та*** *кипи́т* — posao je u punom jeku;

голова́ — ***голова́*** *садо́вая* — nespretnjaković, *дубо́вая* ***голова́*** — glupan, tikvan;

сторона́ — *лицева́я* ***сторона́*** — prednja strana (lice), *оборо́тная* ***сторона́*** — naličje, *пра́вая* ***сторона́*** — desna strana;

шко́ла — ***шко́ла*** *для взро́слых* — škola za odrasle, ***шко́ла*** *продлённого дня* — škola sa produženim boravkom;

ко́мната — *де́тская* ***ко́мната*** — dječja soba, ***ко́мната*** *ма́тери и ребёнка* — čekaonica za majku i dijete, *кури́тельная* ***ко́мната*** — prostorija za pušače;

земля́ — *плодоро́дная* ***земля́*** — plodna zemlja, *необрабо́танная* ***земля́*** — neobrađena zemlja, *обетова́нная* ***земля́*** — obećana zemlja.
U našem jeziku nastavak je također ***-а*** (*žena, zemlja, armija*).

129. ***Genitiv jednine.*** U genitivu jednine imenice tvrde promjene (izuzev imenica na ***к, г, х, ж*** i ***ш***) i imenice na ***ц*** imaju nastavak ***-ы*** (*рабо́та — рабо́ты, у́лица — у́лицы*, a sve ostale nastavak ***-и*** (*земля́ — земли́, рука́ — руки́, нога́ — ноги́, эпо́ха — эпо́хи, зада́ча — зада́чи, ко́жа — ко́жи, душа́ — души́, пи́ща — пи́щи, исто́рия — исто́рии, иде́я — иде́и, ста́я — ста́и, ста́туя — ста́туи, семья́ — семьи́*). Npr:

Та́ня верну́лась из ***шко́лы.*** Tanja se vratila iz *škole. Мать вы́шла из* ***ку́хни.*** Majka je izašla iz *kuhinje. Изуче́ние* ***грамма́тики*** *необходи́мо.* Neophodno je proučavanje *gramatike. У* ***стару́хи*** *не́ было никого́. Starica* nije imala nikog. *Он боя́лся но́вой* ***встре́чи*** *с ней.* Bojao se novoga *susreta* sa njom. *Покажи́те мне, пожа́луйста, су́мку из крокоди́ловой* ***ко́жи.*** Pokažite mi, molim Vas, tašnu od krokodilske *kože. С* ***кры́ши*** *упа́ла черепи́ца.* Sa *krova* je pao crijep. *Челове́к не мо́жет жить без* ***пи́щи.*** Čovjek ne može živjeti bez *hrane. Тяжела́ была́ жизнь до* ***револю́ции.*** Težak život bijaše prije *revolucije. До* ***алле́и*** *на́до идти́ не́сколько мину́т.* Do *aleje* treba ići nekoliko minuta. *У моего́ дру́га ещё нет* ***семьи́.*** Moj prijatelj još nema *porodice.*

Obratite pažnju: *Поздравля́ю Вас от всей* ***души́***! Čestitam Vam od sveg *srca*.
Ты из како́й ***страны́***? Iz koje si *zemlje*?

U srpskohrvatskom jeziku imenice ove promjene dobijaju nastavak **-e** (*škole, kuhinje, knjige, kože, revolucije, aleje*).

130. ***Dativ jednine.*** Ovdje imamo dva nastavka: **-е** ⟨e⟩ i **-и**. Sve imenice imaju nastavak **-е** ⟨e⟩ izuzev onih koje se završavaju na *-ия* (*ли́ния — ли́нии*). Npr.:

Все дру́жно приступи́ли к ***рабо́те***. Svi su složno prionuli na *posao*. ***Ба́бушке*** *на́до помо́чь*. *Baki* treba pomoći. *Де́ти бегу́т к* ***реке́***. Djeca trče prema *rijeci*. *Солда́ты шли по* ***доро́ге***. Vojnici su išli *putem*. *Ма́льчики подошли́ к* ***черепа́хе***. Dječaci pridoše *kornjači*. *Мы гото́вимся к* ***встре́че*** *госте́й*. Spremamo se za *doček* gostiju. *Мы его́ иска́ли по* ***фами́лии***. Tražili smo **ga** po *prezimenu*. *Тури́сты ходи́ли по* ***галере́е***. Turisti su išli po *galeriji*. *Учени́к подошёл к* ***учи́тельнице***. Učenik priđe *učiteljici*. *На́до прочита́ть приложе́ние к* ***статье́***. Treba pročitati prilog uz *članak*.

Obratite pažnju: *Иди́те к* ***доске́***! Idite na *tablu*!
Сего́дня у нас контро́льная рабо́та по ***матема́тике.***
Danas imamo kontrolni rad iz *matematike*.

Srpskohrvatski jezik ima jedan nastavak. To je **-i** (*glavi, zemlji, ruci, supruzi, epohi, zadaći, ovci, istoriji, aleji*). Ovaj nastavak, u obliku **-ы** i **и**, ruski jezik dobija u genitivu jednine, a srpskohrvatski jezik ima, opet, u tome padežu nastavak **-е**, koji je karakterističan za ruski dativ. Na ovo ukrštanje padeških nastavaka u dva jezika treba obratiti posebnu pažnju. Up.:

Нет ***де́вушки.***	Nema *djevojke*.
Я иду́ к ***де́вушке.***	Idem *djevojci*.

Treba također dodati da se u ruskom ne vrši palatalizacija kao u našem jeziku (*djevojci, ruci, nozi, eposi*, i sl.).

131. ***Akuzativ jednine.*** U ovom padežu postoji samo jedan nastavak **-у**, koji se kod imenica meke i specifične promjene piše kao **-ю**. Npr.:

Де́ти хо́дят в ***шко́лу***. Djeca idu u *školu*. *Солда́ты пе́ли гру́стную* ***пе́сню***. Vojnici su pjevali tužnu *pjesmu*. *Брат лю́бит* ***уху́***. Brat voli *riblju čorbu*. *Со́лнце зашло́ за* ***ту́чу***. Sunce zađe za *oblak*. *В* ***прода́жу*** *поступи́ли но́вые това́ры*. U *prodaju* je stigla nova roba. *В* ***пя́тницу*** *у нас бу́дет экза́мен*. U *petak* ćemo imati ispit. *Мы посети́ли* ***галере́ю*** *изобрази́тельных иску́сств*. Posjetili smo *galeriju* likovne umjetnosti. *Назови́те свою* ***фами́лию***. Recite svoje *prezime*. *Сего́дня я прочита́л интере́сную* ***статью́***. Danas sam pročitao interesantan *članak*.

Obratite pažnju:
идти́ рука́ в ***ру́ку*** — ići pod ruku, *пожа́ть* ***ру́ку*** *кого́-н. или чью-н.* — stisnuti ruku, *рука́* ***ру́ку*** *мо́ет* — ruka ruku mije, *ходи́ть на* ***рабо́ту*** — ići na posao, *потеря́ть го́лову* — izgubiti glavu, *отда́ть в* ***шко́лу*** — dati u školu, *ходи́ть в* ***шко́лу*** — pohađati školu, ići u školu, školovati se, *убра́ть* ***ко́мнату*** — spremiti sobu, *идти́ нога́ за* ***ногу*** — jedva se vući. *Подожди́те одну́* ***мину́ту***. Sačekajte samo malo.

U srpskohrvatskom jeziku također imamo samo jedan nastavak: **-u** (*školu, pjesmu, djevojku, kuću, prodaju, galeriju*).

132. ***Instrumental jednine.*** Ovdje postoje dva nastavka: **-ой (-ёй)** i **-ей**, odnosno ⟨oj⟩ i ⟨ej⟩. Nastavak **-ой** dobijaju imenice tvrde promjene (*рабо́той, войно́й*), imenice na **к, г, х** (*руко́й, ного́й, блохо́й*) i imenice na **ч, ж, ш, щ** i **ц** sa akcentom na nastavku (*свечо́й, госпожо́й, душо́й, пращо́й, овцо́й*). Isti nastavak, ali grafički izražen slovima **-ёй** (fonološki ⟨oj⟩), imaju imenice meke promjene i imenice na **-j** ako je nastavak pod akcentom (*зарёй, змеёй, чешуёй, семьёй*). Nastavak **-ей** dodaje se imenicama meke promjene s akcentom na osnovi (*пе́сней*) i imenice na **-j** također sa akcentom na osnovi (*па́ртией, идеей, ста́ей, го́стьей*). U ovom padežu kao varijanta susreće se, umjesto **-ой (-ёй)** i **-ей**, nastavak **-ою** (**-ёю**), **-ею** (fonološki ⟨oju⟩ i ⟨eju⟩), ali pretežno u književnom govoru i poeziji (najčešće radi ritmičnosti): *жено́ю, землёю, пе́снею*.

Я гуля́ю с ***ма́мой***. Šetam sa *mamom*. *Пти́цы лета́ют над* ***землёй***. Ptice lete iznad *zemlje*. *Он до́лго рабо́тал над но́вой эстра́дной* ***пе́сней***. Dugo je radio na novoj zabavnoj *pjesmi*. *С ра́достной* ***улы́бкой*** *мать встреча́ет госте́й*. S radosnim *osmijehom* majka dočekuje goste. *Ве́ра переписывается с* ***подру́гой*** *из Москвы́*. Vera se dopisuje sa *drugaricom* iz Moskve. *С* ***господжо́й*** *Смидт бы́ло интере́сно бесе́довать*. Sa *gospođom* Smit bijaše interesantno razgovarati. *Когда́ он был* ***ю́ношей***, *мы жи́ли ря́дом*. Kada je on bio *mladić*, stanovali smo blizu. *Мои́ роди́тели не́сколько лет бу́дут жить за грани́цей*. Moji će roditelji živjeti nekoliko godina u *inostranstvu*. *Инжене́р вы́ступил со сме́лой* ***иде́ей***. Inženjer je istupio sa smjelom *idejom*. *Оте́ц разгова́ривал с* ***го́стьей***. Otac je razgovarao sa *gošćom*.

Obratite pažnju:
обрати́ться с ***про́сьбой*** — obratiti se s *molbom*, *поздра́вить с* ***побе́дой*** — čestitati *pobjedu*, *сиде́ть за* ***па́ртой*** — sjediti u *klupi*, *следи́ть за* ***чистото́й*** — paziti na *čistoću*, *пойти́ в библиоте́ку за* ***кни́гой*** — poći u biblioteku po *knjigu*, *запла́тить* ***голово́й*** — platiti *glavom*.

U srpskohrvatskom jeziku imenice ovog tipa imaju samo jedan nastavak: **-om** (*mamom, zemljom, pjesmom, markom, gospođom, zadaćom, lekcijom, granicom, idejom, zmijom*).

133. ***Lokativ jednine.*** Ovde postoje dva nastavka: **-е** (⟨e⟩) i **-и**. Nastavak **-и** dobijaju samo imenice na **-ия** (*исто́рия — об исто́рии*), a sve ostale imaju nastavak **-е** (*рабо́те, земле́, руке́, ноге́, эпо́хе, зада́че, ко́же, душе́, ро́ще, у́лице, иде́е, змее́, ста́е, ста́тье, семье́, го́стье*). Npr.:

Мать гото́вит обе́д в ***ку́хне***. Majka sprema ručak u *kuhinji*. *На* ***ку́хне*** *жа́рко*. U *kuhinji* je vruće. *Его́ нет на* ***рабо́те***. Nema ga na *poslu*. *Оте́ц рабо́тает на* ***фа́брике***. Otac radi u *fabrici*. *На* ***доро́ге*** *большо́е движе́ние*. Na *putu* je gust saobraćaj. *Но́вый слова́рь ещё есть в* ***прода́же***. Novi rječnik je još uvijek u *prodaji*. *На* ***кры́ше*** *ещё лежи́т снег*. Na krovu još leži snijeg. *В* ***гости́нице*** *мно́го тури́стов*. U *hotelu* je puno turista. *На уро́ке учи́тель говори́л об* ***исто́рии*** *на́ших наро́дов и наро́дностей*. Na času profesor je govorio o *istoriji* naših naroda i narodnosti. *В Октя́брьской*

революции *участвовали и югославы.* U oktobarskoj *revoluciji* učestvovali su i Jugosloveni. *Конструктор рассказал о новой* ***идее.*** Konstruktor je ispričao o novoj ideji. *В галерее открыта выставка детских рисунков.* U *galeriji* je otvorena izložba dječjih crteža. *Я живу в дружной* ***семье.*** Živim u složnoj porodici.

Obratite pažnju: *Я живу на* ***улице*** *Ленина.* Stanujem u Lenjinovoj *ulici.*

Дети учатся в ***школе.*** Djeca idu u *školu.*

Он едет на ***автобусе.*** On ide *autobusom.*

U srpskohrvatskom jeziku postoji samo jedan nastavak. To je ***-i*** (*kuhinji, fabrici, eposi, prodaji, šumi, istoriji, revoluciji, ideji, galeriji*) ispred koga se vrši palatalizacija *k, g, h* u *c, z, s* (*ruka — ruci, knjiga — knjizi, epoha — eposi*), što nije karakteristično za ruski jezik.

134. ***Nominativ množine.*** Ovdje postoje dva nastavka: ***-ы*** i ***-и.*** Nastavak ***-ы*** dobijaju imenice tvrde promjene i imenice na ***ц*** (*газеты, женщины, улицы, овцы*), a sve ostale imenice ***-и*** (*песни, руки, ноги, мухи, задачи, лужи, юноши, рощи, партии, идеи, стаи, статуи, статьи, лгуньи*). Npr.:

Высокие ***горы*** *находятся на юге страны.* Visoke *planine* nalaze se na jugu zemlje. *Из парка доносятся* ***песни.*** Iz parka *dopiru* pjesme. ***Руки*** *у меня замёрзли. Ruke* su mi se smrzle. ***Свечи*** *горят. Svijeće* gore. ***Лыжи*** *чемпиона лежали на снегу.* Šampionove *skije* ležahu na snijegu. *Это* ***груши.*** Ovo su *kruške. В альбоме были только цветные* ***фотографии.*** U albumu su bile samo *fotografije* u boji. *Все* ***галереи*** *сегодня закрыты.* Sve su *galerije* danas zatvorene. ***Стаи*** *птиц закрывали небо. Jata* ptica prekrivahu nebo. ***Судьи*** *были справедливы. Sudije* su bile pravedne.

Obratite pažnju:

идти куда ***ноги*** *носят* — ići kuda oči vode i noge nose; ***ноги*** *колесом* — krive noge; *грязные* ***руки*** — prljave ruke; *колыбельные* ***песни*** — uspavanke.

U našem jeziku samo je jedan nastavak: ***-e*** (*gore, planine, ulice, ovce, pjesme, ruke, noge, muhe, zadaće, partije, ideje, statue*).

135. ***Genitiv množine.*** Ovaj padež ima dva nastavka: ∅ (nulti nastavak) i ***-ей*** ⟨ej⟩. Gotovo sve imenice imaju nulti nastavak (*минут, песен, рук, ног, старух, груш, рощ, улиц, партий, идей, стай, статей*). Nastavak ***-ей*** dobijaju neke imenice meke promjene s osnovom pretežno na ***л, р, н,*** koji najčešće dolaze iza suglasnika (*цапля — цаплей: čaplja, броня — броней: oklop, ступня — ступней: stopalo, taban, ноздря — ноздрей: nozdrva*), i na zubne suglasnike (*дядя — дядей, мётя — мётей*), zatim neke imenice mješovite promjene sa akcentom na nastavku (*свеча — свечей, бахча — бахчей: bostan, вожжа — вожжей: uzda*). Kod imenica na ***-j*** tipa *статей, лгуний* ***-ей*** i ***-ий*** nisu nastavci, već dio osnove. U genitivu množine se kod nekih imenica pojavljuje nepostojano ***о*** i ***е.*** Nepostojani vokal ***о*** dobijaju imenice sa osnovom na ***к*** kome prethodi tvrd suglasnik, izuzev ***ж, ш, ц***: *доска — досок, сказка — сказок.* Nepostojani vokal ***е*** imaju imenice s osnovom na suglasnik ***л, н*** (*земля — земель, башня — башен: kula, сосна — сосен: bor*), na ***к*** (*двойка — двоек, книжка — книжек*) na ***ц*** (*овца — овец*), na ***б*** (*судьба — судеб*); ovo se, naravno, odnosi samo na neke imenice. Imenice na ***-ня*** imaju meki znak ako ispred ***н*** stoji samoglasnik (*баня — бань, дыня — дынь*) i nemaju ga ako se ispred ***н*** nalazi suglasnik (*песня — песен, вишня — вишен*). Izuzetak su imenice *деревня — деревень* (selo), *кухня — кухонь, барышня — барышень* (gospođica), koje imaju meki znak iako je ispred ***н*** suglasnik.

Саша придёт через несколько ***минут.*** Saša će doći kroz nekoliko *minuta. Это книги моих* ***сестёр.*** Ovo su knjige mojih *sestara. Какой это размер* ***туфель***? Koji je to broj *cipela* (ženskih)? *В саду было много* ***вишен, черешен, груш.*** U vrtu je bilo dosta *višanja, trešanja, krušaka. У моих* ***подруг*** *новые платья.* Moje *drugarice* imaju nove haljine. *Луна вышла из-за* ***туч.*** Mjesec je izašao iza *oblaka. У меня нет* ***лыж.*** Ja nemam skije. *Игорь чемпион по шахматам среди* ***юношей.*** Igor je šampion u šahu za *juniore. В России много берёзовых* ***рощ.*** U Rusiji ima mnogo *brezika. Пастух гнал стадо* ***овец.*** Pastir je gonio stado *ovaca. Сколько у вас сегодня* ***лекций***? — *Четыре.* Koliko danas imate *predavanja*? — Četiri. *На острове Лопуд нет ядовитых* ***змей.*** Na ostrvu Lopudu nema otrovnih *zmija. Миша говорит по-русски без* ***ошибок.*** Miša govori ruski bez *grešaka. На сельскохозяйственную ярмарку приехали крестьяне из многих* ***деревень.*** Na poljoprivredni sajam su doputovali seljaci iz mnogih *sela.*

Obratite pažnju:

Играй не стоит свеч (***свечей***). Skuplja pita nego tepsija. *У нас квартира из двух* ***комнат.*** Imamo stan od dvije sobe.

U srpskohrvatskom jeziku nastavak je ***-а*** (*minuta, sestara, višanja, trešanja, dinja, drugarica, skija, ovaca, lekcija*). Kod mnogih imenica, kao i u ruskom, pojavljuje se nepostojani vokal, ali ovdje je samo jedan, i to ***а,*** dok su u ruskom nepostojani vokali ***о*** i ***е.*** Jedan broj imenica ima nastavak ***-i*** (*smetnja — smetnji, vojska — vojski, lopta — lopti, molba — molbi, radnja — radnji, kazna — kazni* i dr.). Imenice *ruka, noga* i *sluga* u ovom padežu dobijaju nastavak ***-u*** (*rȕkû, nȏgû, slùgû*). Prvi oblici genitiva množine ovih imenica glase: *ruka, noga, sluga.*

136. ***Akuzativ množine.*** U ovom padežu imenice za živo imaju nastavke genitiva množine, a imenice za neživo nastavke nominativa množine. Npr.:

Я люблю наши ***горы.*** Volim naše *planine. Я люблю своих* ***подруг.*** Volim svoje *drugarice. Бабушка помнит старинные* ***песни.*** Baka se sjeća starinskih *pjesama. Я забыла своих* ***соседок*** *по дому.* Ja se ne sjećam svojih *komšinica.*

Obratite pažnju: *сидеть сложа* ***руки*** — sjediti skrštenih ruku.

U srpskohrvatskom jeziku akuzativ je jednak nominativu bez obzira na to je li imenica za živo ili za neživo. Up.:

Volim *planine* — Volim *drugarice.*

Я люблю ***горы*** — *Я люблю* ***подруг.***

137. ***Dativ, instrumental i lokativ množine.*** I u ovoj deklinaciji sve imenice u ova tri padeža imaju jednake nastavke. To su nastavci ***-ам, -ами, -ах,*** (*минутам, минутами, минутах*) koji se kod imenica meke promjene i imenica sa osnovom na ***j*** pišu kao ***-ям, -ями, -ях*** (*песням, песнями, песнях; идеям, идеями, идеях*). Npr.:

a) **dativ** — *Наши ученицы часто пишут письма своим* ***подругам*** *в СССР.* Naše učenice često pišu pisma svojim *drugaricama* iz SSSR-a. ***Женщинам*** *надо помогать. Ženama* treba pomagati. *Все радовались* ***победам*** *наших спортсменов.* Svi su se radovali *pobjedama* naših sportaša. *По* ***деревням*** *ходили разные слухи. Selima* su kružile razne glasine. *Благодаря новым* ***идеям*** *работа была закончена в срок.* Zahvaljujući novim *idejama* posao je bio završen na vrijeme.

b) **instrumental** — *В галерée турúсты любовáлись* ***картúнами.*** U galeriji su turisti uživali gledajući *slike. Тетрáди лежáт под* ***книгáми.*** Sveske leže pod *knjigama. Отношéния мéжду нáшими* ***стрáнами*** *улýчшились.* Odnosi između naših *zemalja* su poboljšani. *Интерéсно бы́ло разговáривать с* ***гóстьями.*** Interesantno bijaše sa *gošćama. Брат написáл рабóту с* ***ошúбками.*** Brat je napisao rad sa *greškama. И пóсле революции мы борóлись с реакциóнными* ***идéями.*** I posle revolucije mi smo se borili protiv reakcionarnih *ideja.*

c) **lokativ** — *Они бы́ли во мнóгих* ***стрáнах*** *мúра.* Oni su bili u mnogim *zemljama* svijeta. *Дéти вспóмнили о весёлых* ***пéснях.*** Djeca su se sjetila veselih *pjesama. Мать держáла ребёнка на* ***рукáх.*** Majka je držala dijete na *rukama. В нáших общéственных* ***организáциях*** *мнóго члéнов.* Naše društvene *organizacije* imaju dosta članova. *О революции Лéнин писáл в своúх многочúсленных* ***статьях.*** O revoluciji Lenjin je pisao u svojim mnogobrojnim *člancima.*

Obratite pažnju:

бить по ***рукáм*** — udarati dlanom o dlan (pri zaključivanju pogodbe), *гуля́ть* (*ходúть*) *по* ***рукáм*** — ići iz ruke u ruku (od ruke do ruke), *брать гóлыми* ***рукáми*** — osvajati golim rukama (bez oružja), *отбивáться* ***рукáми*** *и ногáми* — braniti se rukama i nogama, *размáхивать* ***рукáми*** — mahati rukama, *держáть себя́ в* ***рукáх*** — vladati sobom; *лýчше синúца в* ***рукáх,*** *чем журáвль в нéбе* — bolje je imati vrapca u ruci, nego slavuja na grani.

Srpskohrvatski za sva tri padeža ima samo jedan nastavak: ***-ama*** (*školama, zemljama, rukama, nogama, ovcama, armijama, zmijama*). Up.:

Idem *učenicama.*	*Я идý к* ***ученúцам.***
Razgovaram sa *učenicama.*	*Я разговáриваю с* ***ученúцами.***
Govorim o *učenicama.*	*Я говорю́ об* ***ученúцах.***

Akcenat imenica treće deklinacije

138. U ovoj deklinaciji imenice takođe mogu imati stalan i pokretan akcenat. Stalan akcenat može biti na osnovi ili na nastavku, a pokretan je onaj koji se odnosi na promjenu akcenta u akuzativu jednine, nominativu — akuzativu množine ili se on mijenja u čitavoj množini. U skladu s tim razlikujemo pet akcenatskih tipova.

Tip B_1 imaju imenice sa akcentom na osnovi, npr. *кóмната*:

P.	Jednina	O	N	Množina	O	N
N.	*кóмната*	o		*кóмнаты*	o	
G.	*кóмнаты*	o		*кóмнат*	o	
D.	*кóмнате*	o		*кóмнатам*	o	
A.	*кóмнату*	o		*кóмнаты*	o	
I.	*кóмнатой*	o		*кóмнатами*	o	
L.	*кóмнате*	o		*кóмнатах*	o	

Ovdje spadaju sve dvosložne i višesložne imenice sa nenaglašenim nastavkom ***-а*** **(*-я*)** u nominativu jednine: *áрмия, бáня, батарéя, бáшня* (kula), *берёза, бумáга, бýря, встрéча* (susret), *выюга* (vijavica), *галерéя, гóстья, грýппа, дáча, дéдушка, дорóга, дýма, дыня, дя́дя, задáча, кáпля, кáрта, книга, кóмната, красáвица, кукурýза* (kurukuz), *лúния, мужчúна, награ́да, недéля, ня́ня* (dadilja), *оснóва, пéсня, птúца, рóща* (gaj), *рыба, свобóда, сúла, собáка* (pas), *стáя* (jato), *тýча* (oblak), *ýлица, учúтельница, фáбрика, частúца, шéя* (vrat), *эпóха, юноша* (mladić), *я́блоня* i dr.

Tip B_2 odnosi se na imenice koje imaju stalan akcenat na nastavku, npr. *чертá* (*crta*):

P.	Jednina	O	N	Množina	O	N
N.	*чертá*		●	*черты́*		●
G.	*черты́*		●	*черт*		●-
D.	*чертé*		●	*чертáм*		●
A.	*чертý*		●	*черты́*		●
I.	*чертóй*		●	*чертáми*		●
L.	*чертé*		●	*чертáх*		●

U ovom tipu, kao i u drugim, nulti je nastavak uslovno pod akcentom.

Ovakav akcent imaju: *длинá* (dužina), *добротá, жарá* (vrućina), *колея́* (kolosijek), *левшá* (ljevak), *скамья́* (klupa), *статья́* (članak), *майгá, ханжá* (licemjer), *чертá, чепухá* (glupost), *чешуя́* (ljuštura), i dr.

Tip B_3 karakterističan je za imenice kod kojih akcenat prelazi sa nastavka na osnovu u akuzativu jednine i nominativu-akuzativu množine, npr. *стенá* (zid):

P.	Jednina	O	N	Množina	O	N
N.	*стенá*		●	*стéны*	o	
G.	*стены́*		●	*стен*		●-
D.	*стенé*		●	*стенáм*		●
A.	*стéну*	o		*стéны*	o	
I.	*стенóй*		●	*стенáми*		●
L.	*стенé*		●	*стенáх*		●

Ovaj tip imaju: a) dvosložne imenice *водá, горá, доскá* (tabla), *душá, земля́, зимá, ногá, порá* (vrijeme), *рекá, рукá, спинá* (leđa), *средá, ценá, щекá* (obraz) — *щёку,* mn. *щéки* i dr.; b) trosložne imenice *бородá, головá, сторонá* itd.

Tip B_4 susreće se kod imenica kod kojih akcenat prelazi sa nastavka na osnovu samo u nominativu — akuzativu množine, npr. *свечá* (svijeća):

P.	Jednina	O	N	Množina	O	N
N.	*свечá*		●	*свéчи*	o	
G.	*свечú*		●	*свечéй*		-●-
D.	*свечé*		●	*свечáм*		●
A.	*свечý*		●	*свéчи*	o	
I.	*свечóй*		●	*свечáми*		●
L.	*свечé*		●	*свечáх*		●

Ovakav akcenat nalazimo kod sljedećih imenica: *вожжá* (uzda), *волнá* (talas, val), *губá* (usna), *полосá* (traka), *серьгá* (minđuša), *скороводá* (tava), *слезá* (suza), *строкá* (red).

Tip B_5 imaju imenice kod kojih akcenat prelazi sa nastavka na osnovu u čitavoj množini, npr.: *сестрá*:

P.	Jednina	O	N	Množina	O	N
N.	*сестрá*		●	*сёстры*	o	
G.	*сестры́*		●	*сестёр*	o	
D.	*сестрé*		●	*сёстрам*	o	
A.	*сестрý*		●	*сестёр*	o	
I.	*сестрóй*		●	*сёстрами*	o	
L.	*сестрé*		●	*сёстрах*	o	

Ovde spadaju: *бедá* (*бéды*; *бéдам*), *вдовá* (udovica), *веснá* (*вёсны*), *вина* (krivica), *войнá*, *грозá* (oluja), *женá* (*жёны*), *змея́*, *иглá*, *козá*, *косá* (pletenica), *лисá* (lisica), *луна́*, *метлá* (*мётлы*), *овцá*, *пчелá* (*пчёлы*), *свинья́*, *семья́* (porodica), *слугá*, *сосна́* (bor), *странá* (zemlja), *стрелá*, *толпá* (gomila), *травá*, *тюрьмá* (zatvor) i dr.

Leksička struktura

139. U trećoj deklinaciji nalazimo takođe sinonime, antonime, homonime, međujezičke homonime i paronime. Navešćemo nekoliko primjera.

Homonimi

Главá — 1. poglavlje (*пéрвая **главá** кни́ги* — prva glava knjige),
2. starješina (***главá** семьи́* — glava porodice, domaćin),
3. arh. kupola (*Церко́вные **гла́вы** сия́ли на со́лнце* — Crkvene kupole sijahu na suncu).

Косá — 1. pletenica (*заплести́ **ко́су*** — zaplesti pletenicu, *носи́ть **ко́сы*** — nositi pletenice, kike),
2. kosa (polj. oruđe; *коси́ть **косо́й*** — kositi kosom),
3. pruga, pojas (*у́зкая **косá*** — uski pojas).

Охóта — 1. lov (***охóта** на волко́в, медве́дей* — lov na vukove, medvjede),
2. bezl. želja, volja, namjera (*Мне **охóта** чита́ть* — Imam volju da čitam, htio bih čitati, *по своéй **охóте*** — dobrovoljno).

Палáта — 1. palata, palača (***палáта** Диоклециáна* — Dioklecijanova palača),
2. bolnička soba (*больни́чная **палáта***),
3. komora (*торго́вая **палáта*** — trgovinska komora).

Пáпа — 1. tata (***пáпа** и **мáма*** — tata i mama),
2. rimski papa.

По́чка — 1. pupoljak (*На дерéвьях распусти́лись **по́чки*** — Drveće je propupalo),
2. bubreg (*воспалéние **по́чек*** — upala bubrega).

Срéда — 1. srijeda (dan u sedmici; *Совещáние бýдет в **срéду*** — Savjetovanje će biti u srijedu),
2. sredina (*охрáна окружáющей **среды́*** — zaštita čovječije okoline).

Međujezički homonimi

Бáба — nar. žena. Baba — *бáбушка.*
Бáйка — čupava vunena tkanina. Bajka — *скáзка.*
Бáнка — tegla. Banka — *банк.*
Бахчá — polje sa dinjama i lubenicama. Bašča — *сад.*
Бýква — slovo. Bukva — *бук.*
Верени́ца — dugačak red, niz. Vjerenica — *невéста.*
Досáда — srdžba, gnjev, jed. Dosada — *скýка.*
Измéна — izdaja. Izmjena — *изменéние.*
Казнá — državna kasa, gotovina. Kazna — *наказáние.*
Косá — pletenica. Kosa — *вóлосы.*
Кýча — gomila. Kuća — *дом.*
Лéкция — predavanje. Lekcija — *урóк.*
Недéля — nedjelja, sedmica, tjedan. Nedjelja (dan) — *воскресéнье.*
Пáра — par. Para — *пар.*
Пýшка — top. Puška — *ружьё, винтóвка.*
Расправа — obračun. Rasprava — *разбóр, обсуждéние, дискýссия.*
Рукави́ца — rukavica s jednim prstom. Rukavica sa pet prstiju — *перчáтка.*
Стáя — jato. Staja — *хлев.*
Столи́ца — prijestonica. Stolica — *стул.*
Сýша — kopno. Suša — *зáсуха.*
Тýча — crn (kišni) oblak. Tuča — *град.* Tučnjava — *дрáка.*
Фами́лия — prezime. Фамилия — *семья́.*
Чáша — pehar. Čaša — *стакáн.*
Четá — par. Četa — *рóта.*

Семья́ — porodica. *Се́мя* — sjeme.

Же́нщина — žena (uopšte). *Жена́* — udata žena, supruga.

d) Četvrta deklinacija

140. Po četvrtoj deklinaciji mijenjaju se imenice ženskoga roda sa osnovom na mek suglasnik (izuzev *j*) i na šuštave suglasnike ***ч, ж, ш, щ*** sa nultim nastavkom u nominativu, npr. *крова́ть* (krevet), *дочь* (kćerka), *вещь* (stvar):

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*крова́ть* *дочь*	∅	*крова́ти* *до́чери*	-и
G.	Нет	*крова́ти* *до́чери*	-и	*крова́тей* *дочере́й*	-ей ⟨ej⟩
D.	(Я иду́) к.....	*крова́ти* *до́чери*	-и	*крова́тям* *дочеря́м*	-ям ⟨am⟩
A.	Я ви́жу	*крова́ть* *дочь*	∅	*крова́ти* *дочере́й*	-и -ей ⟨ej⟩
I.	(Я сижу́) ря́дом с..	*крова́тью* *до́черью*	-ью ⟨ju⟩	*крова́тями* *дочерьми́*	-ями⟨am'i⟩ -ми ⟨m'i⟩
L.	Я говорю́ о.....	*крова́ти* *до́чери*	-и	*крова́тях* *дочеря́х*	-ях ⟨ah⟩

U ovoj deklinaciji genitiv, dativ i lokativ jednine imaju isti nastavak ***-и*** (*нет* ***крова́ти***, *иду́ к* ***крова́ти***, *говорю́ о* ***крова́ти***). U dativu, instrumentalu i lokativu množine imenice na mek suglasnik dobijaju nastavke ***-ям, -ями, -ях***, a imenice na ***ч, ж, щ, ш*** nastavke ***-ам, -ами, -ах*** (radi se, dakle, o istom nastavku, samo što se vokal ***а*** kod meke promjene grafički obilježava slovom ***я***). U instrumentalu množine *дверь*, *ло́шадь* i *дочь* imaju dubletne oblike: *дверь — дверьми́* (primaran oblik), *дверя́ми* (razgovorni oblik), *ло́шадь — лошадьми́* (primaran oblik), *лошадя́ми* (razgovorni oblik), *дочь — дочерьми́* (primaran oblik), *дочеря́ми* (razgovorni oblik). Imenica *це́рковь* (crkva) u svim zavisnim padežima jednine, osim akuzativa i instrumentala, i množine gubi ***о***, a u dativu, instrumentalu i lokativu množine mijenja se po tvrdoj promjeni: *це́рковь, це́ркви, це́ркви, це́рковь, це́рковью, це́ркви — це́ркви, церквей, церквам, це́ркви, церквами, церквах*. Zajednička imenica *любо́вь* gubi u promjeni ***о*** (*любви́*) izuzev u instrumentalu jednine (*любо́вью*), a vlastita imenica *Любо́вь* čuva ***о*** (*Любо́ви*). Imenice *любо́вь, рожь* (raž), *ложь* upotrebljavaju se samo u jednini i sve gube ***о*** u genitivu, dativu i lokativu. Imenice *мать* (majka) i *дочь* (kći) oblike zavisnih padeža tvore od osnove *матер-, дочер-*.

U ovoj promjeni, kategorija živog i neživog razlikuje se samo u množini (*Я ви́жу* ***крова́ть — дочь;*** *Я ви́жу* ***крова́ти — дочере́й***).

Po ovoj promjeni mijenja se i jedna imenica muškog roda. To je *путь* (put), koja se jedino razlikuje time što u instrumentalu jednine ima nastavak ***-ём*** ⟨om⟩ umjesto ***-ю*** ⟨u⟩ (up.: *ря́дом с* ***путём*** *— ря́дом с* ***ло́шадью***).

Među najfrekventnije imenice ove deklinacije spadaju:

жизнь (život)	*цель* (cilj)	*посте́ль* (postelja)
мысль (misao)	*любо́вь* (ljubav)	*специа́льность* (struka)
ночь (noć)	*связь* (veza)	*тру́дность* (teškoća)
часть (dio)	*власть* (vlast)	*ско́рость* (brzina)
мать (majka)	*крова́ть* (krevet)	*грязь* (blato)
по́мощь (pomoć)	*пло́щадь* (trg)	*о́сень* (jesen)
молодёжь (omladina)	*ладо́нь* (dlan)	*пыль* (prašina)
ра́дость (radost)	*о́бласть* (oblast)	*благода́рность* (zahvalnost)
о́чередь (red)	*смерть* (smrt)	*кровь* (krv)
речь (govor)	*бровь* (obrva)	*мо́лодость* (mladost)
грудь (grudi)	*ло́шадь* (konj)	*дочь* (kćerka)
возмо́жность (mogućnost)	*ло́коть* (lakat)	*степь* (stepa)
па́мять (pamćenje)	*го́рдость* (ponos)	*промы́шленность* (industrija)
кость (kost)		

Od ovih imenica treba razlikovati imenice muškoga roda koje također imaju u nominativu jednine nulti nastavak sa mekim suglasnikom tipa:

день (dan)	*ла́герь* (logor)
па́рень (momak)	*чита́тель* (čitalac)
председа́тель (predsjednik)	*октя́брь* (oktobar)
секрета́рь (sekretar)	*февра́ль* (februar)
строи́тель (graditelj)	*ноя́брь* (novembar)
дождь (kiša)	*преподава́тель* (nastavnik)
ка́мень (kamen)	*замести́тель* (zamjenik)
кора́бль (brod)	*контро́ль* (kontrola)
сле́сарь (bravar)	*портфе́ль* (tašna)
учи́тель (učitelj)	*зверь* (zvijer)

Ove se imenice mijenjaju po prvoj deklinaciji (v. § 87). Imenice muškog i ženskog roda lako se razlikuju prema genitivu jednine. Up.:

Нет { ***жи́зни, две́ри, ча́сти*** = ženski rod
дня, па́ря, секретаря́ = muški rod

Važno je zapamtiti da imenice muškoga roda na ***ч, ж, ш, щ*** nikad nemaju mekog znaka u nominativu jednine, dok je on obavezan kod istih imenica ženskog roda.

Rod	ч	ж	ш	щ
MUŠKI	*врач* *ключ* *мяч* *меч* *кирпи́ч* *луч* *матч*	*нож* *этáж* *падéж* *гарáж*	*каранда́ш* *марш* *ла́ндыш* *душ*	*плащ* *това́рищ*
ŽENSKI	*ночь* *дочь* *речь* *печь* *мéлочь*	*ложь* *рожь* *молодёжь*	*мышь* *брошь* *пу́стошь* *тушь*	*вещь* *пóмощь*

U srpskohrvatskom jeziku postoje također imenice ženskog roda sa nultim nastavkom u nominativu jednine (*stvar, peć, noć, bolest, mladost, ljubav, pomoć, pamet, krv*). U jednini one imaju iste nastavke kao i odgovarajuće imenice u ruskom jeziku, s tom razlikom što u instrumentalu postoje dva nastavka **-*i*** i **-*ju*** (*stvar, stvari, stvari, stvar, stvari — stvarju, stvari*). U množini nominativ, genitiv, akuzativ i vokativ dobijaju nastavak **-*i*** (*stvari*), a u dativu, instrumentalu i lokativu nastavak **-*ima*** (*stvarima*). Imenice *kost, vaš* i *kokoš* u genitivu množine imaju dublete: *kòstî — kòstijû, vášî — vášijû, kokóšî — kokòšijû.*

Ovu promjenu ima i jedna imenica na **-*i***. To je *kći.*

Primjeri:

a) **jednina** — *Что э́то за* ***вещь?*** Kakva je ovo *stvar? Мла́дшая* ***дочь*** *хóдит в трéтий класс.* Mlađa *kćerka* ide u treći razred. *У негó былá тя́жёлая* ***жизнь.*** On je imao težak *život. Э́то былá горя́чая* ***любóвь.*** To bijaše vatrena *ljubav. Моя́* ***мать*** *инженéр.* Moja je *majka* inžinjer. *У нас хорóшая* ***молодёжь.*** Mi imamo lijepu *omladinu. Наступи́ла лу́нная* ***ночь.*** Dođe *noć* s mjesečinom. *Пришлá* ***о́сень.*** Došla je *jesen. Крáсная* ***плóщадь*** *нахóдится в Москвé.* Crveni *trg* nalazi se u Moskvi. *У мóей* ***мáтери*** *мнóго друзéй.* Moja *majka* ima dosta prijatelja. *Мы гуля́ли до пóздней* ***нóчи.*** Šetali smo dugo u *noć. Уже́ в áвгусте появи́лись пéрвые* ***при́знаки*** *óсени.* Već su se u avgustu pojavili prvi *znaci* jeseni. *Отéц подошёл к* ***дóчери.*** Otac priđe *kćeri. Крестья́не готóвились к* ***óсени.*** Seljaci su se pripremali za *jesen. Тури́сты шли по* ***плóщади.*** Turisti su išli po *trgu. Он воспи́тал хорóшую* ***дочь.*** On je odgojio lijepu *kćer. Бóшко Бу́ха отдал* ***жизнь*** *за Рóдину.* Boško je Buha dao *život* za domovinu. *Солдáты óтдали свою* ***кровь*** *больнóму.* Vojnici su dali svoju *krv* za bolesnika. *Мою* ***мать*** *вы́брали в Общи́нный комитéт Сою́за коммуни́стов.* Moja je *majka* izabrana u Opštinski komitet Saveza komunista. *Мать остáвила нá* ***ночь*** *окнó откры́тым.* Majka je ostavila *noći* prozor otvoren. *Пу́шкин óчень любúл* ***о́сень.*** Puškin je veoma volio *jesen. Ра́неный был*

мéжду ***жи́знью и смéртью.*** Ranjenik je bio između *života* i *smrti. Я горжýсь своéй* ***мáтерью.*** Ponosim se svojom *majkom. Влади́мир Пе́рич Ва́льтер погúб* ***смéртью*** *геро́я.* Vladimir Perić Valter poginuo je kao heroj. *Емý постáвили пáмятник ещё при* ***жи́зни.*** Njemu su podigli spomenik još za *života.*

b) **množina** — *Бéлые* ***нóчи*** *в Ленингрáде начинáются в ию́не.* Bijele *noći* u Lenjingradu počinju u junu. ***Дóчери*** *моегó сосéда óчень краси́вые. Kćeri* moga susjeda veoma su lijepe. *Где твои́* ***ве́щи?*** Gdje su tvoje *stvari? Он поéхал на вокза́л без* ***вещéй.*** On je pošao na željezničku stanicu bez *stvari. Брат имéет трёх* ***дочерéй.*** Brat ima tri *kćeri. В интернáт привезли́ нóвые* ***кровáти.*** U internat su dovezeni novi *kreveti. Не обращáй внимáния на* ***мéлочи.*** Ne obraćaj pažnju na *sitnice. Отéц по* ***ночáм*** *мнóго рабóтал.* Otac je *noći* mnogo radio. *Мы подошли́ к* ***лошадя́м.*** Pridosmo *konjima. Пишúте пи́сьма* ***матеря́м.*** Pišite pisma *majkama.*

Obratite pažnju:

Спокóйной ***нóчи!*** Laku *noć! Кóшка поймáла бóльшýю мышь.* Mačka je uhvatila velikog *miša. Он э́то запóмнил на всю* ***жизнь.*** On je to zapamtio za čitav *život. Убúйца покóнчил с* ***жизнью.*** Ubica je izvršio *samoubistvo.* ***Жизнь*** *бьёт ключóм. Život* vri. *Э́то былá безмятéжная* ***жизнь.*** To bijaše miran *život.* ***Дверь*** *выхóдит во двор. Vrata* gledaju u dvorište. *Нельзя ломáться в откры́тую* ***дверь.*** Ne treba probijati otvorena *vrata. Кто́-то стучúт в* ***дверь.*** Neko kuca na *vrata.* ***Дверь*** *на замкé. Vrata* su zaključana.

Akcenat imenica četvrte deklinacije

141. Stalan akcenat na osnovi imaju sve imenice koje se upotrebljavaju samo u jednini (*рожь, ложь, пóмощь, пáмять, грусть* — tuga, *грязь, дичь* — divljač, *медь* — bakar, *нефть* — nafta, *ртуть* — živa, *бóдрость, молодёжь, морковь* — mrkva, *óбувь* — obuća, *пéчень* — jetra) i neke koje imaju množinu (*боль, ель* — jela, *жизнь, мысль, связь, ткань, кровáть, ладóнь, форéль* — pastrmka).

Sve ovakve imenice svrstavamo u akcenatski **tip G_1**.

P.	Jednina	O	N	Množina	O	N
N.	*кровáть*		o	*кровáти*	o	
G.	*кровáти*		o	*кровáтей*	o	
D.	*кровáти*		o	*кровáтям*	o	
A.	*кровáть*		o	*кровáти*	o	
I.	*кровáтью*		o	*кровáтями*	o	
L.	*кровáти*		o	*кровáтях*	o	

U *tip* G_2 spadaju imenice kod kojih akcenat prelazi sa osnove na nastavke u zavisnim padežima množine, npr. *кость*:

P.	Jednina	O	N	Množina	O	N
N.	*кость*	o		*ко́сти*	o	
G.	*ко́сти*	o		*косте́й*		•
D.	*ко́сти*	o		*костя́м*		•
A.	*ко́сть*	o		*ко́сти*	o	
I.	*ко́стью*	o		*костя́ми*		•
L.	*ко́сти*	o		*костя́х*		•

Ovakav akcenat imaju: *бровь* (obrva), *ветвь* (grana), *вещь* (stvar), *грудь*, *дверь*, *дочь*, *кровь*, *мать*, *мышь*, *ночь*, *печь* (peć), *речь*, *сеть* (mreža), *смерть*, *соль* (so), *степь*, *часть*.

Jednosložne imenice *грудь*, *дверь*, *кость*, *кровь*, *ночь*, *печь*, *связь*, *сеть*, *степь*, *тень* (sjena), *цепь* (lanac), *честь* (čast) u lokativu jednine uz prijedlog ***в*** i ***на*** prenose akcenat sa osnove na nastavak: ***в кости́, в крови́, в ночи́, в связи́, в сети́, в степи́, в тени́, в чести́: на груди́, на двери́, на печи́, на цепи́.***

Leksička struktura

142. Imenice četvrte deklinacije takođe ulaze u sve leksičke pojave. Navešćemo nekoliko primjera.

Homonimi

Знать — 1. visoko plemstvo, aristokratija (***вы́сшая, ста́рая, родови́тая знать***),
2. znati (***знать*** *матема́тику* — znati matematiku),
3. čini se, izgleda, vjerovatno (***Знать,*** *он не придёт*. Vjerovatno on neće doći).

Напа́сть— 1. nesreća, nevolja, zla kob (*Что за* ***напа́сть!*** Kakva nesreća!),
2. napasti (***напа́сть*** *на врага́* — napasti na neprijatelja, *тоска́* ***напа́ла*** *на него́* — tuga ga je obuzela; *на него́ страх* ***напа́л*** — obuzeo ga je strah).

Печь — 1. peć (*больша́я* ***печь*** — velika peć, *топи́ть* ***печь*** — ložiti peć),
2. peći (***печь*** *хлеб* — peći hljeb).

Međujezički homonimi

Масть — boja (karata, životinjske dlake ili kože). Mast — *жир*.

Медь — bakar. Med — *мёд*.

Мразь — smeće, nečistoća, đubre, fig. gad, podlac. Mraz — *моро́з*.

Ре́вность — ljubomora. Revnost — *усе́рдие*.

Речь — govor. Riječ — *честь*.

Крова́ть — krevet. Kravata — *га́лстук*.

e) Peta deklinacija

143. Po petoj deklinaciji mijenja se samo deset imenica srednjega roda koje se u nominativu jednine završavaju na ***-мя***:

вре́мя (vrijeme) *се́мя* (sjemenka) *бре́мя* (breme) *пла́мя* (plamen)
и́мя (ime) *те́мя* (tjeme) *вы́мя* (vime)
зна́мя (zastava) *пле́мя* (pleme) *стре́мя* (stremen, uzengija)

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*пле́мя*	∅	*племена́*	-а
G.	Нет	*пле́мени*	-и	*племён*	∅
D.	(Я иду́) к	*пле́мени*	-и	*племена́м*	-ам
A.	Я ви́жу	*пле́мя*	∅	*племена́*	-а
I.	(Я сижу́) ря́дом с ..	*пле́менем*	-ем ⟨em⟩	*племена́ми*	-ами
L.	Я говорю́ о	*пле́мени*	-и	*племена́х*	-ах

U sufiksu ***-ен-*** suglasnik ***н*** je u jednini mek, a u množini tvrd. Množinu nemaju *пла́мя*, *бре́мя*, *те́мя*, *вы́мя*. Imenice *се́мя* u genitivu množine glasi *семя́н*, a *стре́мя — стремя́н*.

Akcenat ovih imenica je pokretan: u jednini je na osnovi, a u množini na nastavku (nulti nastavak u genitivu množine uslovno se smatra naglašenim), tako da u ovoj deklinaciji možemo izdvojiti samo jedan akcenatski tip: G_1. Npr. *время*:

P.	Jednina	O	N	Množina	O	N
N.	*вре́мя*	o		*времена́*		•
G.	*вре́мени*	o		*времён*		-•-
D.	*вре́мени*	o		*времена́м*		•
A.	*вре́мя*	o		*времена́*		•
I.	*вре́менем*	o		*времена́ми*		•
L.	*вре́мени*	o		*временах*		•

Jedino imenica *зна́мя* ima u množini akcenat na osnovi: *знамёна, знамён, знамёнам, знамёнами, знамёнах*.

U srpskohrvatskom jeziku imenice ovog tipa (*vrijeme, ime, pleme, sjeme, tjeme, breme, vime*) u genitivu jednine dobijaju nastavak ***-a*** (*imena, vremena*), u dativu i lokativu jednine nastavak ***-u*** (*vremenu, imenu*), instrumentalu nastavak ***-om*** (*vremenom, imenom*), a u množini postoje samo tri nastavka: ***-a*** za nominativ, genitiv (dugo ***a***), akuzativ, vokativ (*vremena, imena*) i ***-ima*** za dativ, instrumental i lokativ (*vremenima, imenima*).

Primjeri:

*Часы́ пока́зывают то́чное **вре́мя.*** Sat pokazuje tačno *vrijeme.* ***Вре́мя** лети́т. Vrijeme* juri. *Э́то бы́ло пионе́рское **зна́мя.*** To je bila pionirska *zastava. Как ва́ше **и́мя**?* Kako vam je *ime? **Пла́мя** охвати́ло весь дом. Plamen* je obuhvatio čitavu kuću. *Его́ называ́ли по **и́мени.*** Zvali su ga po *imenu. Во **вре́мя** обе́да де́ти молча́ли.* Za *vrijeme* ručka djeca su ćutala. *Он все **вре́мя** за́нят.* On je čitavo *vrijeme* zauzet. *Пионе́р несёт **зна́мя.*** Pionir nosi *zastavu. Я посла́л письмо́ на **и́мя** дру́га.* Poslao sam pismo na *ime* prijatelja. *Са́ша пошёл на ми́тинг со **знаме́нем** в рука́х.* Saša je pošao na miting sa *zastavom* u ruci. *У́лица на́звана **и́менем** Го́рького.* Ulica je dobila *ime* Gorkog. *Я учу́сь в шко́ле **и́мени** Ма́ршала Ти́то.* Idem u Školu „Maršal Tito". *На пло́щади бы́ло мно́го **знамён.*** Na trgu je bilo mnogo *zastava. Учи́тель познако́мился с **имена́ми** ученико́в.* Učitelj se upoznao sa *imenima* učenika.

Obratite pažnju:

— *Ле́то лу́чшее **вре́мя** го́да.* Ljeto je najljepše godišnje doba. ***Время** — де́ньги. Vrijeme* je novac. ***Вре́мя** рабо́тает на нас.* Vrijeme radi za nas. *Ско́лько **вре́мени**?* Koliko je sati? *Не хвата́ет **вре́мени.*** Nema dovoljno vremena. *Заходи́те к нам в любо́е **вре́мя.*** Svratite kod nas u bilo koje vrijeme. *В настоя́щее вре́мя лю́ди живу́т хорошо́.* Sada (danas) ljudi dobro žive. *В ближа́йшее **вре́мя** я пое́ду в За́греб.* U najskorije vrijeme otputovaću u Zagreb.

— *Во **и́мя** ми́ра и дру́жбы* — u ime mira i prijateljstva. *Назва́ться чужи́м **и́менем*** — krivo se predstaviti.

— *У меня́ есть **вре́мя.*** Imam vremena. *У меня́ нет **вре́мени.*** Nemam vremena.

— *Красное **зна́мя*** — crvena zastava. *Боево́е **зна́мя*** — ratna zastava.

U ruskom jeziku treba razlikovati imenicu *время* u značenju „vrijeme uopšte" od imenice *пого́да* koja označava meteorološko stanje (u našem jeziku oba značenja pokriva ista imenica — *vrijeme*). Prema tome biće:

lijepo *vrijeme — хоро́шая **пого́да,*** loše *vrijeme — плоха́я (дурна́я, сквёрная) **пого́да,*** kišovito *vrijeme — дождли́вая пого́да,* hladno *vrijeme — холо́дная **пого́да,** vrijeme* pogodno za letenje *— ле́тная **пого́да,*** prognoza *vremena — прогно́з **пого́ды,*** razvedravanje *— проясне́ние **пого́ды,*** prognozirati vrijeme *— предска́зывать **пого́ду,** vrijeme* se kvari *— пого́да **по́ртится,** vrijeme* se popravlja *— **пого́да** проясня́ется,* lijepo je *vrijeme — стои́т хоро́шая **пого́да.***

f) Pridjevska deklinacija

144. Jedan broj imenica nastao je od pridjeva, participa i brojeva pa se mijenja po pridjevskoj promjeni (o tome v. § 79, 335-338). One mogu biti muškog, ženskog i srednjeg roda.

Muški rod:

рабо́чий (radnik)	*ру́сский* (Rus)
учёный (naučnik)	*прохо́жий* (prolaznik)
дежу́рный (dežurni)	*сумасше́дший* (luđak)
знако́мый (poznanik)	*слу́жащий* (službenik)
ра́неный (ranjenik)	*начина́ющий* (pripravnik)
пле́нный (zarobljenik)	*слепо́й* (slijepac)
заключённый (zatvorenik)	*глухонемо́й* (gluvonijemi)
гра́мотный (pismen)	*свято́й* (svetac)
безгра́мотный (nepismen)	*взро́слый* (odrasli)
безрабо́тный (nezaposlen)	*лы́сый* (ćelav čovjek)
тифо́зный (tifusar)	

Ženski rod:

столо́вая (menza)	*слу́жащая* (službenica)
ру́сская (Ruskinja)	*ве́рующая* (vjernica)
де́тская (dječija soba)	*пере́дняя* (predsoblje)
мастерска́я (radionica)	*мостова́я* (kaldrma)
ва́нная (kupatilo)	*заку́сочная* (bife, ekspres-restoran)
кладова́я (ostava)	*начина́ющая* (početnica)
бу́лочная (pekara)	*конди́терская* (slastičarna)

Srednji rod:

живо́тное (životinja)	*горю́чее* (gorivo)
пиро́жное (kolač)	*лёгкое* (plućno krilo)
моро́женое (sladoled)	*млекопита́ющее* (sisar)
настоя́щее (sadašnjost)	*насеко́мое* (insekt)
проше́дшее (prošlost)	*подлежа́щее* (subjekat)
бу́дущее (budućnost)	*сказу́емое* (predikat)
шампа́нское (šampanjac)	*прида́ное* (miraz)
це́лое (cjelina)	*жарко́е* (pečenje, pečeno meso)
пе́рвое (predjelo)	*ископа́емое* (fosil)
второ́е (glavno jelo)	

Pridjevsku promjenu takođe imaju prezimena na ***-ой, -ий*** (*Трубецко́й, Достое́вский, Ча́цкий*), ***-ая*** (*Кру́пская, Достое́вская*).

Obratite pažnju na neke spojeve sa imenicama.

Рабо́чий. *Квалифици́рованный **рабо́чий*** — kvalifikovani radnik. *Сезо́нный **рабо́чий*** — sezonski radnik. *О́пытный **рабо́чий*** — iskusan radnik. *Сою́з **рабо́чих** и крестья́н* — savez radnika i seljaka. *Сельскохозя́йственный **рабо́чий*** — poljoprivredni radnik.

Живо́тное. *Ди́кое **живо́тное*** — divlja životinja. *Морско́е **живо́тное*** — morska životinja. *Дома́шние **живо́тные*** — domaće životinje. *Млекопита́ющие **живо́тные*** — sisari. ***Хи́щные живо́тные*** — zvijeri, grabežljivci, grabežljive životinje. *О́бщество охра́ны **живо́тных*** — društvo za zaštitu životinja. *Пресмыка́ющиеся **живо́тные*** — gmizavci.

U srpskohrvatskom jeziku manje ima imenica ove vrste, npr. *slijepi, (škola za slijepe), nepismeni, dežurni, gluvonijemi, nezaposleni, odrasli; žensko, muško* i sl.

Homonimi

Косóй — 1. zec,

2. kosom (instrumental jednine od ***косá***: *коси́ть* ***косóй*** — kositi kosom).

Međujezički homonimi

Жаркóе — pečenje (pečeno meso). Žarko (sr. r. pridjeva) — ***жáркое.***

g) Nulta deklinacija

145. U nultu deklinaciju (нулевóе склоне́ние) spadaju nepromjenljive imenice stranoga porijekla, geografski nazivi, strana muška imena i prezimena, ruska i ukrajinska prezimena te skraćenice.

146. Od imenica stranoga porijekla najviše je srednjeg roda, manje muškog, a najmanje ženskog. Navešćemo najkarakterističnije primjere.

Srednji rod	**Muški rod**	**Ženski rod**
кинó	*кóфе* (kafa)	*лéди*
пальтó (kaput)	*аташé*	*мадáм*
купé	*шимпанзé*	*мисс*
кафé (kafana)	*метрó*	
рáдио	*такси́*	
какáо	*фóто* (fotografija)	
бюрó (biro)	*шоссé* (cesta, drum, auto-put)	
лотó	*тáнго*	
доминó	*рандевý*	
ателье́ (radionica, radnja)	*парú* (opklada)	
жюрú (žiri)	*интервью́* (intervju)	
желé		
резюмé (rezime)		
эсперáнто		

Отéц заказáл костю́м в ***ателье́.*** Otac je naručio odijelo u *krojačkoj radionici.* ***Ателье́*** *по ремóнту óбуви сегóдня не рабóтает. Radnja* za popravku obuće danas ne radi. *Справóчное* ***бюрó*** *нахóдится в цéнтре гóрода.* Informativni *biro* nalazi se u centru grada. ***Какáо*** *мне нрáвится бóльше, чем* ***кóфе.*** *Kakao* mi se više sviđa nego *kafa. Мой дом рядóм с* ***кафé.*** Moja je kuća blizu *kafane. Я вы́пил чáшку* ***кóфе в кафé.*** Popio sam šoljicu *kafe* u *kafani. Мúша и Серёжа пришлú из* ***кинó*** *пóздно.* Miša i Serjoža došli su kasno iz *kina. Мать сварúла крéпкий* ***кóфе.*** Majka je skuvala jaku *kafu. Я люблю́* ***кóфе*** *с молокóм.* Volim bijelu

kavu. Отéц вы́пил две чáшки чёрного ***кóфе.*** Otac je popio dvije šoljice crne *kafe. Онú прочитáли в* ***меню́*** *назва́ния блюд.* Oni su pročitali u *jelovniku* nazive jela. *Брат надéл лéтнее* ***пальтó.*** Brat je obukao ljetnji *kaput.* ***Рáдио*** *изобрёл рýсский учёный Попóв. Radio* je pronašao ruski naučnik Popov. *По* ***радио*** *передаю́т мýзыку.* Na *radiju* emituju muziku. *Я сел на* ***такси́*** *и поéхал домóй.* Sjeo sam na *taksi* i pošao kući.

Obratite pažnju:

кинó — *звукóвóе* ***кинó*** — zvučni film, *немóе* ***кинó*** — nijemi film, *учéбное* ***кинó*** — nastavni film;

рáдио — *слýшать* ***рáдио*** — slušati radio, *выступáть на* ***рáдио*** — nastupati na radiju, *передавáть по* ***рáдио*** — emitovati na radiju, *передáча по* ***рáдио*** — radio-emisija, *Сарáевское* ***рáдио*** — Sarajevski radio, *трансля́ция по* ***рáдио*** — radio prenos.

кóфе — *чёрный* ***кóфе*** — crna kafa, *жáреный* ***кóфе*** — pržena kafa, ***кóфе*** *в зёрнах* — kafa u zrnu, nemljevena kafa, ***кóфе*** *по-турéцки* — turska kafa, ***кóфе*** *с молокóм* — bijela kafa, ***кóфе*** *со слúвками* — kafa sa šlagom, *крéпкий* ***кóфе*** — jaka kafa, *мóлотый* ***кóфе*** — mljevena kafa, *сварúть* ***кóфе*** — skuhati kafu, *пригласúть на чáшку* ***кóфе*** — pozvati na šoljicu kafe;

бюрó — *бюрó путешéствий* — putnička agencija, *справóчное* ***бюрó*** — biro za informacije, ***бюрó*** *нахóдок* — biro za nađene stvari, ***бюрó*** *дóбрых услýг* — uslužni servis, *конструкторское* ***бюрó*** — konstruktorski biro, *сообще́ние* ***бюрó*** *погóды* — izvještaj meteorološke službe.

147. U ruskom se jeziku ne mijenjaju neki geografski nazivi, npr. *Бакý, Тбилúси, Хéльсинки, Тóкио, Чúли, Перý* i sl. Geografski nazivi na ***-ово, -ево, -ино*** i ***-ыно*** tipa *Ивáново, Бородинó, Сарáево* i sl. u pisanom jeziku mijenjaju se, što je u skladu sa postojećim gramatičkim pravilima. U razgovornom i publicističkom stilu postoji tendencija da se ovakve imenice ne mijenjaju. Promjenu nemaju strana muška imena i prezimena na samoglasnik, npr. *Тúто, Мáме, Пéро, Брýно, Гёте, Шóу* i sl. To se odnosi i na strana imena i prezimena za lica ženskoga pola koja se završavaju na tvrd suglasnik, npr. *Кармéн, Элéн, Плáнинц, Шмидт* i sl. (ista prezimena za lica muškoga pola imaju promjenu). U grupu nepromjenljivih imenica spadaju i ruska prezimena sa okamenjenim oblicima genitiva jednine (*Живáго, Дурновó, Суховó*) i množine (*Чернúх, Долгúх, Кручёных*), zatim ukrajinska prezimena na ***-ко*** (*Шевчéнко, Франкó, Ляшкó*). Tu su i neke skraćenica tipa *ТАСС, ТАНЮГ, завкáфедрой* (šef katedre).

Каспáров живёт в ***Бакý.*** Kasparov živi u *Bakuu. О Ио́сипе* ***Броз Тúто*** *напúсано мнóго книг.* O Josipu *Brozu Titu* napisano je dosta knjiga. *Мы разговáривали с* ***Черны́х.*** Mi smo razgovarali sa *Černihom. Сообще́ние* ***ТАСС*** *появúлось в газéте.* Saopštenje *TAS-a* pojavilo se u novinama.

SINTAKSIČKE OSOBINE

148. Imenica zajedno sa glagolom predstavlja stožer rečenice. Zahvaljujući svojim leksičko-semantičkim, morfološkim i stilističkim vrijednostima, ova vrsta riječi ulazi u najrazličitije sintaksičke sklopove i saodnose.

Imenica kao član rečenice

149. Imenica može da vrši funkciju bilo kojeg člana rečenice: subjekta, predikata, objekta, atributa, apozicije, priloške odredbe (o članovima rečenice v. § 412—441). Međutim, njenom osnovnom funkcijom u rečenici može se smatrati izražavanje subjekта (***Ученúк пúшет.*** *Učenik* piše) i objekta (*Ученúк пúшет* ***письмó.*** Učenik piše *pismo*). U drugim sintaksičkim funkcijama imenica se upotrebljava sa ograničenjima. Tako imenica može da izražava predikat (*Я* ***ученúк.*** Ja *sam učenik*), atribut (*На пáрте лежáла тетрадь* ***ученикá.*** Na klupi je ležala *učenikova* sveska), adverbijal (*Ученúк читáет книгу* ***в клáссе.*** Učenik čita knjigu *u razredu*), apoziciju (***Ученúк*** *Петрóв ешё не пришёл. Učenik* Petrov još nije stigao).

Imenica u sintaksičkim spojevima

150. U rečenici imenica ulazi u različite spojeve. Njeni padeški oblici mogu se upotrebljavati bez prijedloga i sa prijedlozima. Nominativ se uvijek nalazi u besprijedloškim sklopovima, a lokativ u prijedloškim.

a) Spojevi bez prijedloga

151. Besprijedložne spojeve mogu obrazovati svi padeži izuzev lokativa, koji uvijek dolazi sa prijedlozima.

Nominativ

152. Kako u ruskom, tako i u srpskohrvatskom jeziku nominativ se nikad ne upotrebljava sa prijedlogom. On se koristi za izražavanje subjekta (***Ученúк*** *читáет.* Učenik čita), predikata (*Мой брат —* ***ученúк.*** Moj je brat *učenik*) i apozicije (***Ученúк*** *Петрóв пúшет. Učenik* Petrov piše).

Genitiv

153. Besprijedloški genitiv može biti nekoliko vrsta: posesivni, objekatski, subjekatski, partitivni, kvalitativni, genitiv materije i sl. (v. § 83). Na kontrastivnome planu pažnju treba obratiti na sljedeće.

Posesivni genitiv se u ruskom i srpskohrvatskom jeziku različito upotrebljavaju. U našem jeziku posesivnost, odnosno pripadnost obično se izražava posesivnim pridjevima i posesivnim zamjenicama. Npr. ako hoćemo kazati da olovka pripada učeniku, reći ćemo *učenikova olovka.* Ukoliko pak uz pojam kome nešto pripada stoji odrednica u obliku atributa, upotrijebiće se posesivni genitiv: *olovka dobroga učenika.* U ruskom jeziku posesivni pridjev na ***-ов, -ев, -ин*** upotrebljava se krajnje rijetko (v. § 189 — 190), što je, znači, potpuno suprotno srpskohrvatskom jeziku — pripadnost se izražava posesivnim genitivom: *Книга* ***ученикá*** *лежúт на столé. Učenikova* knjiga leži na stolu. *Э́то книга* ***брáта.*** To je *bratova* knjiga. *Я люблю́ читáть стихú* ***Пýшкина.*** Volim čitati *Puškinove* pjesme.

Slovenski genitiv (genitiv umjesto akuzativa uz negirane prelazne glagole u funkciji bližeg objekta) mnogo se šire upotrebljava u ruskom nego u srpskohrvatskom jeziku. Npr.: *Я не пóнял* ***вопрóса*** — Nisam shvatio *pitanje.* U našem jeziku uz negirane prelazne glagole najčešće dolazi akuzativ, a vrlo rijetko genitiv, najvećim dijelom uz glagol *nemati* (Nemam *vremena*). Stoga treba obratiti pažnju na ovu nepodudarnost. Recimo:

Мы не получúли твоегó ***письмá.*** Nismo dobili tvoje *pismo. Он ещё не вúдел нóвого* ***фúльма.*** On još nije vidio novi *film. Ученúк не вы́полнил* ***задáния.*** Učenik nije riješio *zadatak. Э́тих* ***трýдностей*** *тепéрь не существýет.* Te *teškoće* sada ne postoje. ***Журнáла*** *на столé нé было.* Nije bilo *časopisa* na stolu.

U razgovornom stilu ruskoga jezika moguć je i akuzativ u ovakvim slučajevima. Treba zapamtiti da se uz negaciju *нет* i uz riječi *нé было, не бýдет* upotrebljiva genitiv (*У меня́ нет* ***врéмени***), iako ne uvijek.

Objekatski genitiv također ispoljava razlike na međujezičkome planu, a one se ogledavaju u tome što se ruski jezik šire koristi mogućnošću upotrebe genitiva u značenju objekta uz glagole koji označavaju želju, očekivanje, molbu, zahtjev i sl. Up.:

Все нарóды ***хотя́т мúра.*** Svi narodi *žele mir. Гид* ***пожелáл*** *турúстам счастливóго* ***путú.*** Vodič *je zaželio* turistima sretan *put.* ***Желáю вам успéхов*** *в учёбе. Želim* vam *uspjeha* u učenju. *Отéц* ***пожелáл счáстья*** *сыну.* Otac je *zaželio sreću* sinu. *Ученúки* ***пожелáли здорóвья*** *учителя́м.* Učenici su *poželjeli zdravlje* učiteljima. *Рáненые* ***ждáли пóмощи.*** Ranjenici su *čekali pomoć. Крестья́не* ***ждáли*** *хорóшей* ***погóды.*** Seljaci su *čekali* lijepo *vrijeme. Докладчик попросúл слóва.* Referent je *zatražio* riječ. *Онú* ***просúли поддéржки.*** Oni su *tražili podršku. Болéзнь* ***трéбует лечéния.*** Bolest *zahtijeva liječenje. Э́тот вопрóс* ***трéбует внимáния.*** Ovo pitanje *zahtijeva pažnju. Онú* ***добúлись*** *отли́чных* ***успéхов*** *в шкóле.* Oni su *postigli* odličan *uspjeh* u školi. *СССР* ***добúлся*** *бóльших* ***успéхов*** *в освоéнии кóсмоса.* SSSR je *postigao* odlične *uspjehe* u osvajanju kosmosa. *Мы* ***достúгли*** *намéченной* ***цéли.*** Mi smo *postigli* naznačeni *cilj.*

Ova dva posljednja glagola *добúться — добивáться* (postići — postizati) i *достúчь* (dostići) isključivo traže genitiv. Ostali navedeni glagoli (*хотéть, ждать, искáть, просúть, трéбовать*) upotrebljavaju se u ovakvom značenju i sa genitivom i sa akuzativom. Akuzativ se obično upotrebljava kada se radi o konkretnom, određenom predmetu ili licu. Up.:

Ученúк ***úщет*** *кнúгу.* — Učenik *traži knjigu.*	*Ученик* ***úщет поддéржки.*** — Učenik *traži podršku.*
Брат ***ждёт сестрý.*** — Brat *čeka sestru.*	*Брат ждёт* ***отвéта*** *на вопрóс.* — Brat *čeka odgovor* na pitanje.

Genitiv materije nema uza se prijedlog u ruskom jeziku, a u našem ima: *Мать хотéла купúть стол крáсного* ***дерева*** — Majka je htjela da kupi sto *od mahagonija.*

Genitiv poređenja (*родúтельный сравнéния* — genitiv koji dolazi uz komparativ) u ruskom dolazi bez prijedloga, a u srpskohrvatskom sa prijedlozima: *Сестрá* ***стáрше брáта*** — Sestra je *starija od brata.* U ruskom se uz komparativ može upotrijebiti i nominativ: *Сестрá* ***стáрше, чем брат*** (v. § 204).

Dativ

154. Besprijedloški dativ uglavnom ima iste vrijednosti u oba jezika. (v. §. 83). Do razlike dolazi usljed rekcijske nepodudarnosti, pa se našem jeziku kao adekvat pojavljaje drugi padež (o rekciji v. §. 406). Npr.:

Он измени́л ***Ро́дине.*** On je izdao *domovinu. Она́ измени́ла* ***му́жу.*** Ona je prevarila *muža. Профе́ссор обуча́л студе́нтов ру́сскому* ***языку́.*** Profesor je učio studente ruski *jezik. Мы у́чимся ру́сскому* ***языку́.*** Mi učimo ruski *jezik. Преподава́тель учи́л студе́нтов пра́вильному* ***произноше́нию.*** Nastavnik je učio studente da pravilno *izgovaraju.*

Akuzativ

155. U oba jezika imamo jednak besprijedloški akuzativ objekta (*Учени́к чита́ет* ***кни́гу*** — Učenik čita knjigu) i akuzativ količine i mjere (*Мы купи́ли* ***то́нну*** *у́гля* — Kupili smo *tonu* uglja).

Instrumental

156. Besprijedloški instrumental se u oba jezika podudara kada se radi o instrumentalu oruđa ili sredstva (*Ученик пи́шет* ***карандашо́м*** — Učenik piše olovkom), instrumentalu objekta (*Бассе́йн напо́лнили* ***водо́й*** — Bazen je ispunjen *vodom*), mjesnom instrumentalu (*Мы шли* ***ле́сом*** — Išli smo *šumom*), načinskom instrumentalu (*Ма́льчики шли бы́стрыми* ***шага́ми*** — Dječaci su išli brzim *koracima*). U ruskom i srpskohrvatskom jeziku različite vrijednosti ima predikatski instrumental, atributski instrumental i instrumental vršioca radnje.

Predikatski instrumental u našem se jeziku rjeđe upotrebljava nego u ruskom, jer je kod nas u toj službi običniji nominativ. Up.:

Мой друг хо́чет ***быть лётчиком.*** Moj drug želi da *bude pilot. Я бу́ду инжене́ром.* Ja ću *biti inžinjer. Че́хов ско́ро* ***стал*** *изве́стным* ***писа́телем.*** Čehov je uskoro *postao* poznati *pisac. По́двиг Матро́сова* ***яви́лся*** *при-* ***ме́ром*** *для мно́гих бо́йцов.* Matrosovljev podvig *bio je primjer* za mnoge borce. *Облака́* ***каза́лись*** *мне ска́зочными* ***пти́цами.*** Oblaci su mi *se činili kao ptice* iz bajke. *Она* ***каза́лась ма́льчиком.*** Ona *je izgledala kao da je dječak. Он* ***оказа́лся*** *мои́м* ***знако́мым.*** *Ispostavilo se* da je on moj *poznanik.*

Glagolima nepotpunog značenja, uz koje dolazi ovakav instrumental, smatraju se *быть* (biti), *стать* (postati), *явля́ться* (biti), *каза́ться* (činiti se, izgledati), *оказа́ться* (pokazati se, biti, ispostaviti se).

Atributski instrumental karakterističan je samo za ruski jezik: *У него́ борода́* ***кли́ном*** — On ima *klinastu* bradu (bradu kao klin).

Subjektski instrumental specifičnost je ruskoga jezika, mada se i u našem jeziku mogu naći primjeri za njega. Sljedeće ruske primjere mi ne možemo prevesti instrumentalom:

Зда́ние постро́ено ***рабо́чими.*** Zgradu su sagradili *radnici. Поля́ обраба́ты-ваются* ***колхо́зниками.*** Polja obrađuju *kolhoznici.* ***Ве́тром*** *сорва́ло кры́шу. Vjetar* je skinuo krov. ***Мо́лнией*** *зажгло́ де́рево. Grom* je zapalio drvo. *Оши́бка допу́щена* ***учеником.*** Grešku je napravio *učenik.*

Sve su ovo pasivne konstrukcije koje se na naš jezik moraju prevoditi aktivnim konstrukcijama (v. također § 453). U srpskohrvatskom jeziku ovakav

instrumental ide uz pasivni particip, i to kada vršilac radnje nije živo biće (Vraćala se bijena hladnom jesenjom *kišom*).

Osim toga, u srpskohrvatskom jeziku nalazimo instrumental bez prijedloga kome ne odgovara isti padež u ruskom. Tu spada *temporalni instrumental.* U našem jeziku on ima dva značenja: a) označava radnju koja se jednom događa i b) radnju koja se ponavlja. Za prvo značenje u ruskom jeziku upotrebljava se lokativ, a za drugo dativ (u oba slučaja sa prijedlozima):

Krajem 1942. godine počela je nova neprijateljska ofanziva. ***В конце́*** *1942 го́да начало́сь но́вое вра́жеское наступле́ние. Početkom* juna počeće ispiti. ***В нача́ле*** *ию́ня начну́тся экза́мены.* Doktor prima *utorkom* i *subotom. До́ктор принима́ет* ***по вто́рникам и суббо́там.*** Praznicima se odmaramo. ***По пра́здникам*** *мы отдыха́ем.*

b) Spojevi sa prijedlozima

157. U prijedloškim spojevima dolaze genitiv, dativ, akuzativ, instrumental i lokativ.

Genitiv

158. Sa genitivom se upotrebljavaju prijedlozi koji označavaju: 1. **mjesto** (gdje?) — *близ* (blizu, kraj, u blizini), *во́зле* (kraj), *о́коло* (kod), *у* (kod), *вокру́г* (oko), *вдоль* (uz), *внутри́* (unutra), *вне* (van), *ми́мо*, *посреди́* (usred, nasred, unutar), *между* (između), *проти́в* (nasuprot). 2. **vrijeme** (kada?) — *до* (prije, do), *по́сле*, *среди́* (među), *накану́не* (uoči); 3. **pravac** (odakle?) — *из*, *с*, *от* (od), *и́з-за* (iza), *и́з-под* (ispod); 4. **uzrok** (zašto?) — *и́з-за* (zbog), *от* (od), *с* (od); 5. **razne odnose** — *без*, *вме́сто* (umjesto), *для* (za), *кро́ме* (osim). Neki od ovih prijedloga upotrebljavaju se i sa drugim padežima (*с* sa akuzativom i instrumentalom, *ме́жду* sa akuzativom). Šire o prijedlozima v. § 353—380

Дом стои́т ***бли́з реки́.*** Kuća se nalazi *blizu rijeke.* ***Во́зле до́ма*** *lec. Kraj kuće* je šuma. ***О́коло*** *на́шей* ***шко́лы*** *большо́й сад. Kraj* naše *škole* je veliki vrt. *Ученики́ собрали́сь* ***вокру́г учи́теля.*** Učenici su se sakupili *oko nastavnika.* ***Внутри́ шка́фа*** *бы́ло мно́го* ***вещей.*** U ormaru je bilo dosta stvari. *Ученики́ находи́лись* ***вне шко́лы.*** Učenici su se nalazili *izvan škole. Тури́сты прохо́дят* ***ми́мо мавзоле́я*** *Ле́нина.* Turisti prolaze *pokraj* Lenjinovog *mauzoleja.* ***Посреди́*** *ле́са возвыша́лся одино́кий дом. Usred šume* dizala se usamljena kuća. *Сто́л стои́т* ***проти́в све́та.*** Stol stoji *nasuprot svjetlosti. Он живёт* ***напро́тив шко́лы.*** On stanuje *preko puta škole. Э́то бы́ло* ***до револю́ции.*** To bijaše *prije revolucije.* ***По́сле уро́ков*** *ну́жно отдохну́ть. Poslije časova* treba se odmoriti. ***Среди́ пло́щади*** *стои́т краси́вый па́мятник. Na sredini trga* stoji lijep spomenik. *Я вер-нулся из пое́здки* ***накану́не*** *Но́вого* ***го́да.*** Vratio sam se sa putovanja *uoči* Nove *godine. Ве́тер ду́ет* ***с мо́ря.*** Vjetar duva *s mora. Я хожу́ пешко́м* ***от до́ма*** *до шко́лы.* Idem pješke od kuće po škole. *Он встал* ***и́з-за стола́.*** On je ustao *iza stola. Учени́к пропусти́л уро́к* ***и́з-за боле́зни.*** Učenik nije došao na čas *zbog bolesti. Он не сказа́л ни сло́ва* ***от волне́ния.*** On ne reče ni riječi *od uzbuđenja. Я убежа́л* ***со стра́ху.*** Pobjegao sam *od straha. Мой това́рищ оста́лся* ***без отца́.*** Moj je drug ostao *bez oca. Студе́нты рабо́тали* ***без о́тдыха.*** Studenti su radili *bez odmora. Нельзя́ ходи́ть* ***без пальто́.*** Ne smije se ići *bez kaputa. Э́то тетра́дь* ***для рисова́ния.*** Ovo je sveska *za crtanje. Я ничего́ сего́дня не купи́л* ***кро́ме*** ***са́хара.*** Ništa danas nisam kupio *osim šećera.*

Na međujezičkom planu treba obratiti pažnju na sljedeće prijedloške spojeve sa genitivom:

У отца́ *бы́ло три сы́на. Otac je imao* tri sina. *Рабо́чие стро́или* ***дом из кирпича́.*** Radnici su gradili *kuću od cigle. Моя́ семья́ состои́т* ***из трёх челове́к.*** Moja se porodica sastoji *od tri člana. Э́то лека́рство* ***от гри́ппа.*** Ovo je lijek *za grip. Оте́ц пришёл домо́й* ***до обе́да.*** Otac je došao kući *prije ručka. Заня́тия начина́ются* ***с пе́рвого сентября́.*** *Nastava počinje od prvog septembra. Си́льный дождь идёт* ***с утра́.*** Jaka kiša pada *od jutros.* ***С де́тства*** *Ми́ша люби́л спорт. Od djetinjstva* Miša je volio sport. *Я купи́ла пла́тье* ***из ше́рсти.*** Kupila sam haljinu *od vune.*

Dativ

159. Sa dativom se upotrebljavaju prijedlozi koji označavaju: 1. **pravac** (kuda?) — *к* (prema, ka), *навстре́чу* (ususret), 2. **mjesto** (gdje?) — *по*, 3. **vrijeme** (kada?) — *по*, 3. **uzrok** (zašto?) — *по*, *благодаря́* (zahvaljujući), 4. **različite odnose** — *к*, *по*, *согла́сно* (prema, u skladu sa), *вопреки́* (uprkos, unatoč).

Учи́тель подошёл ***к столу́.*** Učitelj je prišao *stolu.* ***Навстре́чу солда́там*** *шла маши́на. Ususret vojnicima* išla su kola. *Мы гуля́ем* ***по го́роду.*** Šetamo *po gradu.* ***По суббо́там*** *мы хо́дим в кино́. Subotom* idemo u kino. ***Я по оши́бке*** *сел не в свой по́езд.* Ja sam *greškom* sjeo u drugi voz. ***Благодаря́ хоро́шей пого́де*** *урожа́й был у́бран бы́стро. Zahvaljujući lijepom vremenu,* usjevi su brzo pokupljeni. ***Вопреки́ моему́ жела́нию,*** *они́ не познако́мились. Uprkos mojoj želji,* oni se nisu upoznali.

U upotrebi prijedloškog dativa između ruskog i srpskohrvatskog jezika postoji niz razlika (ne podudaraju se padeži, razlikuju se prijedlozi i sl.). Navešćemo neke.

Dativu sa *к* u našem jeziku često odgovara besprijedloška konstrukcija: *Я иду́* ***к дру́гу.*** Idem *prijatelju. Он подошёл* ***к милиционе́ру.*** Prišao je *milicioneru. Я сего́дня иду́* ***к врачу́.*** Danas idem *ljekaru.*

Dativu sa *к* može da odgovara neki drugi prijedloški padež, npr. akuzativ:

Ну́жно прикле́ить ма́рку ***к конве́рту.*** Treba prilijepiti marku *na koverat. Мать мне приши́ла пу́говицу* ***к пальто́.*** Majka mi je prišila dugme *na kaput. Он не привы́к* ***к на́шему кли́мату.*** On nije navikao *na našu klimu. Студе́нты хорошо́ подгото́вились* ***к экза́мену.*** Studenti su se dobro pripremili *za ispit. Он пришёл* ***к обе́ду.*** Došao je *pred ručak. Мы зако́нчили рабо́ту* ***к ве́черу.*** Završili smo posao *pred veče. Иди́те* ***к доске.*** Idite *na tablu. Сестра́ получи́ла пода́рок* ***ко дню рожде́ния.*** Sestra je dobila poklon *za rođendan. Больно́й засну́л только́* ***к утру́.*** Bolesnik je zaspao tek *pred jutro.*

genitiv:

Студе́нты должны́ прие́хать ***к пе́рвому сентября́.*** Studenti moraju doputovati *do prvog septembra.*

I dativu sa prijedlogom ***по*** može odgovarati: a) besprijedloška konstrukcija:

Мой брат лю́бит рабо́тать ***по ночам.*** Moj brat voli da radi *noću.* ***По вечера́м*** *мы ходи́ли на та́нцы. Uveče* smo išli na ples. ***У нас заня́тия по вто́рникам.*** Imamo nastavu *utorkom. Э́то мои́ това́рищи* ***по шко́ле.*** Ovo su moji *školski* drugovi.

b) neki drugi padež sa prijedlogom:

Сего́дня у нас бу́дет контро́льная рабо́та ***по ру́сскому языку́.*** Danas ćemo imati kontrolni rad *iz ruskoga jezika. До́ма я забы́л тетра́дь* ***по фи́зике.*** Kod kuće sam zaboravio teku *iz fizike. Ми́ша за́втра дежу́рный* ***по кла́ссу.*** Miša je sutra dežurni *u razredu. В шко́ле прохо́дит соревнова́ние* ***по ша́хматам.*** U školi se odvija takmičenje *u šahu. Он чемпио́н* ***по прыжка́м*** *в во́ду.* On je šampion *u skokovima* u vodu. *Он не пришёл на заня́тия* ***по уважи́тельным причи́нам.*** Nije došao na nastavu *iz opravdanih razloga. Учени́к сде́лал оши́бку* ***по небре́жности и рассе́янности.*** Učenik je napravio grešku *zbog nepažnje i rasijanosti.*

Obratite pažnju: *письмо́ ма́тери* — majčino pismo, *письмо́* ***к ма́тери*** — pismo majci; *интере́с* ***к му́зыке*** — interesovanje za muziku, *любо́вь* ***к ро́дине*** — ljubav prema domovini; *не́нависть* ***к врагу́*** — mržnja prema neprijatelju; *специали́ст* ***по*** *междунаро́дным вопро́сам* — stručnjak za međunarodna pitanja; *специали́ст* ***по ру́сскому языку́*** — stručnjak za ruski jezik; *специали́ст* ***по*** *вну́тренним боле́зням* — stručnjak za unutrašnje bolesti; *заня́тия* ***по*** *ру́сскому языку́* — nastava iz ruskoga jezika; *сосе́д* ***по*** *ко́мнате* — kolega iz sobe; *позвони́ть* ***по*** *телефо́ну* — telefonirati; *выступа́ть* ***по*** *ра́дио* — istupati na radiju; *слу́шать* ***по*** *ра́дио* — slušati na radiju, preko radija; *получи́ть* ***по*** *уче́бнику* — dobiti po udžbenik.

Akuzativ

160. Sa akuzativom se upotrebljavaju prijedlozi koji označavaju: 1) **pravac** (kuda?) — *в* (u), *на*, *за*, *под*; 2. **vrijeme** (do kada?) — *по*, 3. **približnost** — *о*, 4. **objekatske odnose** — *о*, *про* (o), *сквозь* (kroz), 5. **prostorne odnose** — *че́рез* (kroz, preko).

Де́ти вошли́ ***в дом.*** Djeca su ušla *u kuću. Мой ста́рший брат поступи́л* ***на факульте́т.*** Moj se stariji brat upisao *na fakultet. Я записа́лся* ***в библиоте́ку.*** Upisao sam se u *biblioteku. Рабо́чие отдыха́ют* ***в суббо́ту и в воскресе́нье.*** Radnici se odmaraju *u subotu* i *u nedelju. Мать вста́ла* ***в семь часо́в*** *утра́.* Majka je ustala *u sedam sati* ujutro. *Он сел* ***на стул.*** On je sjeo *na stolicu. Ученики́ иду́т* ***на уро́к.*** Učenici idu *na čas. Можно́ ли э́то перевести́* ***на ру́сский язы́к?*** Može li se ovo prevesti *na ruski jezik? Де́вочка се́ла* ***за роля́ль.*** Djevojčica je sjela *za klavir. Мы держа́лись* ***за́ руки.*** Mi smo se držali *za ruke. Они́ сража́лись* ***за Ро́дину.*** Oni su se borili *za otadžbinu. Я купи́л кни́гу* ***за два рубля́.*** Kupio sam knjigu *za dvije rublje. Мы се́ли* ***под де́рево.*** Mi smo sjeli *pod drvo. Я уда́рился* ***о ка́мень.*** Ja sam se udario *o kamen. Во́лны бью́тся* ***о бе́рег.*** Talasi udaraju *o obalu. Мы уви́дели* ***сквозь облака́*** *со́лнце.* Vidjeli smo *kroz oblake* sunce. *Свет проника́л сквозь о́кна.* Svjetlost je prodirala *kroz prozore. Мы шли* ***че́рез лес.*** Išli smo kroz šumu.

U navedenim primjerima ruskoj prijedloškoj konstrukciji sa akuzativom također odgovara srpskohrvatska prijedloška konstrukcija sa akuzativom. Međutim, postoje slučajevi kada između dva jezika dolazi do nepodudaranja. Prvo, ruskoj prijedloškoj konstrukciji može da odgovara besprijedloška, npr.:

Я хожу́ ***в шко́лу.*** Ja pohađam *školu* (idem *u školu, školujem se*). *Учени́к внима́тельно смотре́л* ***на учи́теля.*** Učenik je pažljivo gledao *učitelja. Он опозда́л* ***на час.*** On je *sat* zakasnio. *Мы взя́лись* ***за рабо́ту.*** Mi smo se prihvatili *posla.*

Drugo, u našem se jeziku upotrebljava prijedloška konstrukcija sa drugim padežom ili sa prilogom:

Я живу́ в Сара́еве ***по настоя́щее вре́мя.*** Živim u Sarajevu *do danas. Выста́вка откры́та* ***по сего́дняшний день.*** Izložba je otvorena *do današnjeg dana. Они́ зашли́ в во́ду* ***по по́яс.*** Uđoše u vodu *do pojasa. Пётр провали́лся* ***по коле́на*** *в снег.* Petar je *do koljena* upao u snijeg. *У нас дел* ***по го́рло.*** Imamo posla *do grla. Нельзя́ так говори́ть* ***про друзе́й.*** Ne smije se tako govoriti *o drugovima. Они́ рассказа́ли* ***про пое́здку.*** Oni su su ispričali *o putovanju.*

Treće, u našem se jeziku uopšte ne upotrebljava padeška konstrukcija, npr. *закры́ть* ***на ключ*** — zaključati, *запере́ть* ***на замо́к*** — zaključati.

Obratite pažnju: ***Под Но́вый год*** *в дома́х украша́ют ёлки. Pred Novu godinu* kite se jelke. *Оте́ц верну́лся домо́й* ***под ве́чер.*** Otac se vratio kući *predveče. Ю́ноши и де́вушки танцева́ли* ***под му́зыку.*** Mladići i devojke plesali su *uz muziku. Он поёт* ***под ги́тару.*** On pjeva *uz gitaru. Магази́н закры́т* ***на учёт.*** Prodavnica je zatvorena *radi inventure. Магази́н закры́ли* ***на ремо́нт.*** Prodavnica je zatvorena *radi opravke. Мой оте́ц получи́л о́тпуск* ***по пе́рвое сентября́.*** Moj otac je dobio godišnji odmor *do prvog septembra zaključno. Он зако́нчил речь* ***под аплодисме́нты.*** On je završio govor *uz aplauz. Он пло́хо игра́ет* ***в ша́хматы.*** On loše igra *šaha.*

Zapamtite: drugog dana (sutradan) — *на друго́й день*, sledećeg dana — *на сле́дующий день*, za glavu viši — *на го́лову вы́ше.*

Instrumental

161. Uz ovaj se padež upotrebljavaju prijedlozi koji označavaju objekatske, prostorne i uzročne odnose: *с, над, под, пе́ред* (ispred, pred), *за, ме́жду* (između). U oba jezika često postoji puna podudarnost, npr.:

Мы живём ***с роди́телями.*** Živimo *sa roditeljima. Ми́ша разгова́ривает* ***с това́рищем.*** Miša razgovara *sa drugom. Ната́ша поссо́рилась* ***с подру́гой.*** Nataša se posvađala *sa drugaricom. Я ем бутербро́д* ***с колба́сой.*** Jedem sendvič *sa kobasicom.* ***Над столо́м*** *висит портре́т. Nad stolom* visi portret. *Он сиди́т* ***под де́ревом.*** On sjedi *pod drvetom. Мы идём* ***под зо́нтиком.*** Mi idemo *pod kišobranom. Де́вушка до́лго стои́т* ***пе́ред зе́ркалом.*** Djevojka dugo stoji *pred ogledalom.*

Ruskoj prijedloškoj konstrukciji sa instrumentalom ponekad u našem jeziku odgovara besprijedloška konstrukcija:

Они́ смея́лись ***над тру́сом.*** Oni su se smijali *kukavici. Он извини́лся* ***пе́ред бра́том.*** On se izvinio *bratu. Поздравля́ю Вас* ***с днём рожде́ния.*** Čestitam vam *rođendan.*

Takođe ima dosta slučajeva kada se u srpskohrvatskom jeziku, umjesto prijedloške konstrukcije sa instrumentalom, upotrebljava prijedloška konstrukcija sa nekim drugim padežom, recimo:

На́до следи́ть ***за чистото́й.*** Treba voditi računa *o čistoći. На́до сходи́ть* ***за хле́бом.*** Treba otići *po hljeb. Сестра́ пошла́ в библиоте́ку* ***за кни́гой.*** Sestra je otišla u biblioteku *po knjigu.* ***Ме́жду до́мом и реко́й*** *нахо́дится сад. Između kuće i rijeke* nalazi se vrt. *Пусть кре́пнет дру́жба* ***ме́жду на́шими наро́дами.*** Neka jača prijateljstvo *između naših naroda. Самолёт лети́т* ***над го́родом.*** Avion leti *iznad grada.*

Obratite pažnju: *Я люблю́ пить* ***ко́фе с молоко́м.*** Volim piti bijelu kafu. *Его́ оте́ц уча́ствовал в би́тве* ***под Москво́й.*** Njegov je otac učestvovao u bici *nedaleko od Moskve. Я ка́ждое у́тро встаю́* ***с зарёю.*** Svako jutro *zorom* ustajem. ***С Но́вым го́дом!*** *Sretna nova godina! Поздравля́ю вас* ***с Но́вым го́дом!*** Čestitam vam *Novu godinu!*

Lokativ

162. Lokativ se upotrebljava sa prijedlozima *o, в* (u), *на, по, при*, koji označavaju objekatske, prostorne i vremenske odnose. Na međujezičkom planu ovdje takođe postoje tri mogućnosti:

a) oba jezika imaju prijedlošku konstrukciju sa lokativom —

Ученики́ говори́ли ***о фи́льме.*** Učenici su govorili *o filmu. Я ду́маю* ***о бу́дущей профе́ссии.*** Razmišljam *o budućoj profesiji. Ба́бушка живёт* ***в дере́вне.*** Baka živi *na selu. Де́ти игра́ют* ***во дворе́.*** Djeca se igraju *u dvorištu.* ***В перча́тках*** *ру́ки не мёрзнут. U rukavicama* se ruke ne smrzavaju. *Уче́бный год начина́ется* ***в сентябре́.*** Školska godina počinje *u septembru. Я сижу́* ***на сту́ле.*** Sjedim *na stolici. Ле́том мы отдыха́ли* ***на мо́ре.*** Ljeti smo se odmarali *na moru;*

b) u našem je jeziku besprijedloška konstrukcija —

Я учу́сь ***в школе.*** Pohađam *školu* (idem *u školu*). *Мы е́дем* ***на трамва́е.*** Idemo *tramvajem. Он ка́ждый день е́здит* ***на по́езде.*** On svaki dan ide *vozom. Я лечу́* ***на самолёте.*** Letim *avionom. Сестра́ хорошо́ игра́ет* ***на роя́ле.*** Sestra lijepo svira *klavir* (*na klaviru*). *Де́душка ещё по́мнит* ***об э́том собы́тии.*** Djed se još sjeća *toga događaja.*

c) u srpskohrvatskom se upotrebljava prijedloška konstrukcija sa drugim padežom —

При Петре́ Пе́рвом *был постро́ен го́род на Неве́. Za vrijeme Petra Prvog* bijaše sagrađen grad na Nevi. ***При но́вой вла́сти*** *постро́ено мно́го но́вых городо́в. Za vrijeme nove vlasti* sagrađeno je dosta novih gradova.

Obratite pažnju: zamoliti za pomoć — *попроси́ть* ***о по́мощи,*** sjetiti se djetinjstva — *вспо́мнить* ***о де́тстве,*** znati za sastanak — *знать* ***о собра́нии,*** pod uslovom — ***при усло́вии,*** uz postojanje — ***при нали́чии,*** uz pomoć — ***при по́мощи,*** uz podršku — ***при подде́ржке,*** u fabrici — ***на фа́брике*** (***заво́де***), u pošti — ***на по́чте,*** u preduzeću — ***на предприя́тии,*** na univerzitetu — ***в университе́те,*** na akademiji — ***в акаде́мии,*** u domovini — ***на ро́дине,*** na Krimu — ***в Крыму́,*** po dolasku — ***по прие́зде,*** (o)ženiti se lijepom djevojkom — *жени́ться* ***на краси́вой де́вушке,*** (o)ženiti se studentkinjom — *жени́ться* ***на студе́нтке,*** voziti bicikl — *е́хать* ***на велосипе́де,*** čitati uz lampu — *чита́ть* ***при лампе,*** govoriti u prisustvu svjedoka — *говори́ть* ***при свиде́телях,*** na mjesečini — ***при луне́,*** na dnevnom svjetlu — ***при дневно́м све́те,*** stanovati u uskoj ulici — *жить* ***на у́зкой у́лице.***

STILISTIČKE OSOBINE

163. Imenica raspolaže bogatim stilističkim potencijalom. To se tiče svih njenih gramatičkih kategorija — roda, broja, padeža. Po funkcionalnim stilovima ova vrsta riječi ima različite vrijednosti. Imenica, u odnosu na glagol preovladava, u naučnom, administrativnom i publicističkom stilu, dok se nešto manje upotrebljava u razgovornom i književnoumjetničkom, u kojima više do izražaja dolazi glagol.

Stilističke vrijednosti roda

164. Kategorija roda ima osobeno funkcionalno-stilističko raslojavanje. Recimo, u naučnom i administrativnom stilu zapaža se visok procenat imenica srednjega roda, zbog njihove apstraktnosti. Po umjetničkim i slikovitim mogućnostima prvo mjesto zauzima opšti rod, a zatim slijedi ženski rod, dok su slabije ekspresivne vrijednosti muškog i srednjeg roda.

U kategoriji roda postoji niz slučajeva sa varijantnim oblicima. Najizraženija varijativnost odnosi se na upotrebu imenica koje označavaju nazive profesija, zanimanja i sl. Mnoge takve imenice, iako se odnose i na lica ženskoga pola, isključivo su muškoga roda, npr. *до́ктор, генера́л, мини́стр, дипло́мат, посо́л* (ambasador), *врач* i sl. U spoju sa glagolom one se, međutim, upotrebljavaju po smislu. Ako se npr. radi o muškarcu, reći će se *Врач пришёл*, a ako se radi o ženi — *Врач пришла́*. Danas je ovo karakteristika svih stilova ruskoga jezika. Ipak u zvaničnom izražavanju prihvaćeno je da se za lica ženskoga pola upotrebljavaju imenice muškoga roda (*студе́нт* umjesto *студе́нтка, учи́тель* umjesto *учи́тельница* i sl.).

Čitav niz riječi ima kolebanja u rodu. Tako je npr. imenica *ко́фе* (kafa) prema normi muškoga roda (*кре́пкий ко́фе* — jaka kava), ali se u razgovornom stilu može susresti i srednji rod (*кре́пкое ко́фе*).

Stilističke vrijednosti brojeva

165. Kategorija broja ima specifičnosti po pojedinim funkcionalnim stilovima. Tako je za naučni stil karakteristična upotreba u množini apstraktivnih i materijalnih imenica tipa: *кли́мат* (klima) — ***кли́маты***, *глубина́* (dubina) — ***глубины***, *величина́* — ***величины***, *ма́сло* (ulje) — ***ма́сла***, *кислота́* (kiselina) — ***кислоты***, *у́голь* (ugalj) — ***у́гли***, *песо́к* — ***пески***, *вода́* — ***воды***.

Množina od imenice *вре́мя* označava dugotrajan vremenski segment ili istorijski period, a jednina izražava bilo koji dio vremena. Up.: *весёлое* ***вре́мя*** (veselo *vrijeme*) — *весёлые* ***времена́*** (vesela vremena), *но́вое* ***вре́мя*** (novo *vrijeme*) — *но́вые* ***времена́*** (nova *vremena*).

Stilističke vrijednosti padeža

166. U svim padežima, osim u dativu, pojavljuju se varijantni oblici, a najviše ih ima u genitivu množine.

Genitiv jednine imenica prve deklinacije. U ovom padežu dolaze dva paralelna nastavka: ***-а (-я)*** i ***-у (-ю)***, odnosno fonološki ⟨*а*⟩ i ⟨*и*⟩ — v. § 97. U naučnom stilu nastavak ***-у (-ю)*** uopšte se ne upotrebljava, a u administrativnom potpuno je istisnut nastavkom ***-а (-я)***. Fleksija ***-а (-я)*** još se drži u razgovornom i književnoumjetničkom stilu. U savremenom ruskom jeziku ona danas ima fakultativan karakter i stilsku markiranost. Osnovnim oblikom genitiva u svim

njegovim značenjima i za sve stilove smatra se ***-а (-я)***, a ***-у (-ю)*** je sekundarni varijantski oblik (mada ima slučajeva obavezne upotrebe ***-у (-ю)***, i to u ustaljenim izrazima). Međutim, ove dvije varijante mogu ponekad imati i semantičko-diferencijalnu funkciju, odnosno mogu da izražavaju različita značenja. Up.: *Я вы́шел* ***и́з дому*** (izašao sam iz svoje kuće, iz kuće gdje stanujem) — *Я вы́шел* ***и́з до́ма*** (izašao sam iz određene, date kuće). Isto tako:

— *уйти́* ***и́з дому*** — otići od kuće na izvjesno vrijeme,
уйти ***из до́ма*** — napustiti porodicu;
— *проводи́ть* ***до́ дому*** — ispratiti kući,
проводить ***до до́ма*** — ispratiti do određenog mjesta (do neke kuće).

Akuzativ. U akuzativu dolazi do variranja oblika za živo i za neživo. Tako npr. književna norma traži da se kaže *купи́ть* ***двух коро́в*** (kupiti *dvije krave*), *поймать* ***четырёх рыб*** (uloviti *četiri ribe*), a u razgovornom stilu može se čuti *купи́ть* ***две коро́вы***, *поймать* ***четы́ре ры́бы***. Međutim, nepravilno je ako se kaže *проэкзаменова́ть* ***два́дцать двух студе́нтов*** (ispitati *dvadeset dva studenta*) jer opšte i normativno pravilo kaže da se u spoju imenica za živo sa brojevima 2, 3, 4 oblik akuzativa podudara sa oblikom genitiva (*встре́тить* ***двух това́рищей*** — susresti dva druga), ali u spoju istih imenica sa složenim brojevima koji se završavaju ciframa 2, 3, 4 akuzativ je jednak nominativu, npr. *вы́звать* ***два́дцать два ученика́*** (pozvati *dvadeset dva učenika*.).

Uz prelazne glagole sa negacijom objekat može biti u genitivu (v. § 153) — *не закры́ть* ***трубу́*** — ***трубы́*** (ne zatvoriti *cijev*). Akuzativ se više upotrebljava u razgovornom stilu. Kada se radi o konkretnim predmetima, preporučuje se akuzativ, a ako je u pitanju partitivno značenje — genitiv (up. *купи́ть* ***хлеб*** — *купить* ***хле́ба***).

Lokativ jednine imenica prve deklinacije. U lokativu neke imenice mogu imati paralelne nastavke: ***-е*** i ***-у́ (-ю́)***, — v. 101. Npr.: *в* ***бы́те*** — *в* ***быту́*** (u svakodnevnom životu), *в* ***пруде́*** — *в* ***пруду́*** (u *ribnjaku, umjetnom jezercetu*), *в* ***спи́рте*** — *в* ***спирту́*** (u *alkoholu*). U savremenom ruskom jeziku primijetna je tendencija smanjivanja broja riječi koje dobijaju nastavak ***-у́ (-ю́)***.

Obratite pažnju: *Он зна́ет толк* ***в ле́се*** — On se razumije u *šumu*. *Высо́кие дере́вья расту́т* ***в лесу́***. Visoko drveće raste *u šumi*. *Мы сиде́ли* ***в вишнёвом саду́*** *во́зле до́ма*. Sjedili smo *u višnjiku* kraj kuće. ***В „Вишнёвом са́де“*** *Чехов поста́вил серьёзные пробле́мы*. *U „Višnjiku“* Čehov je iznio važne probleme.

Nominativ množine imenica prve deklinacije. U ovom padežu se kao dubleti pojavljuju oblici sa nastavcima ***-ы (-и)*** i ***-а́ (-я́)*** — v. 102. U knjiškim stilovima ruskoga jezika češće se upotrebljava nastavak ***-ы (-и)***, a u razgovornom stilu nastavak ***-а́ (-я́)***. U nekim slučajevima (u profesionalnom govoru) norma se nije ustalila. Recimo, govori se *инспе́кторы — инспектора́, то́мы — тома́, корре́кторы — корректора́, сле́сари — слесаря́* i sl.

Genitiv množine. Neke imenice prve deklinacije, pored normativnog nastavka ***-ов***, imaju u razgovornom stilu i nulti nastavak: *мно́го* ***абрико́сов*** — ***абрико́с*** (kajsija), ***апельси́нов*** — *апельси́н* (narandži), *помидо́ров* — *помидо́р* (paradajza), *мандари́нов* —*мандари́н* (mandarina). U knjiškim stilovima nulti nastavak nije dozvoljen. Od imenice *грамм* normativnim se u pisanom jeziku smatra oblik *гра́ммов*, ali se u razgovornom stilu susreće i *грамм*, što postepeno prodire i u druge stilove. To se isto odnosi i na imenicu *килогра́мм*.

Sinonimija padeža. Postoji niz slučajeva kada se jedan padež može upotrijebiti u značenju drugoga. Npr. sinonimični mogu biti besprijedloški dativ i genitiv sa prijedlogom *для: Мать привезла́* ***до́чери*** *му́фли* (Majka je donijela *kćerci* cipele) — *Мать привезла́* ***для до́чери*** *му́фли* (Majka je donijela cipele *za kćerku*). Dativ označava lice kome je predmet namijenjen, a genitiv ukazuje na cilj, namjenu. U istom odnosu mogu biti besprijedloški instrumental i lokativ sa prijedlogom *по* u značenju mjesta: *Мы е́хали* ***го́родом*** (Vozili smo se *gradom*) — *Мы е́хали* ***по го́роду*** (Vozili smo se *po gradu*). Zatim može se reći *по пра́здникам* i *в пра́здники* (za vrijeme praznika), *прошёл* ***лес*** — *прошёл* ***по ле́су*** (prošao je kroz *šumu* — prošao je *šumom* — prošao je *po šumi*) i sl.

DIJAHRONIJSKI KOMENTAR

167. Kao i druge vrste riječi, imenice su tokom istorijskoga razvitka jezika mijenjale svoje vrijednosti — jedni su oblici nestajali, drugi su se pojavljivali u jednoj je gramatičkoj kategoriji bilo više promjena, u drugoj manje i sl. Na ovom planu pažnju treba obratiti na izmjene u kategoriji roda, broja, padeža, živog — neživog i deklinaciji.

Kategorija roda. Tokom razvoja ruskoga jezika rod imenica pretrpio je samo neznatne izmjene, koje se manifestuju u preraspodjeli roda kod nekih imenica. Npr. imenice *ле́бедь* (labud) i *гусь* (gusak) danas su muškoga roda, a u staroruskom jeziku bile su ženskoga roda.

Kategorija broja. Staroruski jezik imao je, pored jednine i množine, još jedan broj: *dvojinu* ili *dual* (*двойственное число́*). Kada se govorilo o jediničnim predmetima (o jednome predmetu ili pojavi), upotrebljavala se jednina, kada se radilo o mnoštvu predmeta (tri i više), korišćena je množina, a ukoliko je izražavano značenje dvojine (dva predmeta ili parni predmeti), primjenjivali su se oblici dvojine. Sada u ruskom jeziku, kao i u srpskohrvatskom, postoje samo jednina i množina, a dvojina je izgubljena (ona je počela nestajati u XIII stoljeću pa čak i ranije).

Ovako se mijenjao i broj *два, две*. Nastavak nominativa množine ***-а (-я)*** kod imenica prve deklinacije koje označavaju parne predmete predstavlja, u stvari, nastavke nominativa — akuzativa dvojine: *глаза́, берега́, рукава́ рога́, бока́* i sl.

Ostatke dvojine nalazimo i u genitivu jednine: naglašeni nastavci imenica *час, шаг, ряд* i sl. predstavljaju stare oblike nominativa — akuzativa dvojine (upotrebljavaju se sa brojevima 2, 3, 4: *два* ***часа́*** — dva *sata*, *два* ***шага́*** — dva *koraka*, *два* ***ряда́*** — dva *reda*), a nenaglašeni nastavci — oblik genitiva jednine (*нет ни* ***часа*** *вре́мени* — nema nimalo vremena, *до после́дного* ***часа*** — do posljednjeg *trena*, *с пе́рвого* ***шага*** — s prvog *koraka*, *с тре́тьего* ***ря́да*** — s trećeg *reda* i sl.).

Kategorija padeža. Staroruski jezik imao je sedam padeža, koliko ih sada nalazimo u srpskohrvatskom. Pored nominativa, genitiva, dativa, akuzativa, instrumentala i lokativa, postojao je i vokativ (*зва́тельный паде́ж*), koji se još u ranom periodu staroruskog počeo zamjenjivati nominativom. Danas se mogu naći samo ostaci ovog padeža, npr. *го́споди* (*г* se izgovara kao *[g]* i kao frikativno *[h]*), *бо́же*, koji se u savremenoj gramatici smatraju uzvicima.

Kategorija živog i neživog. U staroruskom jeziku iskonski je akuzativ jednine imenica uvijek bio jednak nominativu (*ви́жу* ***столь***, *ви́жу* ***сынъ***). Pojava dviju različitih oblika u akuzativu jednine (*ви́жу* ***стол***, *вижу* ***сы́на***) dolazi kao rezultat potrebe da se subjekt radnje razlikuje od objekta radnje, jer se u rečenicama tipa ***Отьць*** *видить* ***сынъ*** (danas: ***Оте́ц*** *ви́дит* ***сы́на***) nije znalo ko je bio vršilac radnje (mogao je biti i otac i sin). Stoga je došlo do razgraničenja u akuzativu, odnosno do pojave kategorije živog i neživog. Ona se nije razvila u srednjem rodu, odnosno nije došlo do razgraničavanja između padeža subjekta i padeža objekta. Kod imenica ženskog roda nastavak ***-а*** ***(-я)*** u nominativu jednine i ***-у*** ***(-ю)*** dovoljno jasno izražavaju ovaj odnos, ali zato se u množini u akuzativu morala napraviti diferencijacija (*ви́жу* ***кни́ги*** — — *ви́жу* ***подру́г***). U savremenom ruskom jeziku postoje ostaci starog akuzativa koji je bio jednak nominativu: *брать* ***в жёны*** — uzimati *za ženu*, *вы́йти* ***в лю́ди*** — postati *svoj čovjek*, *произвести́* ***в генера́лы*** — proizvesti *u generala* i sl.

Promjena imenica: Što se tiče promjene imenica, ona je u staroruskom bila složenija nego u savremenom jeziku, jer je bilo više tipova deklinacija. Stoga se razvitak imenica u ruskom jeziku može okarakterisati kao proces smanjivanja broja deklinacija i unifikacije različitih padeških oblika. U svakoj deklinaciji došlo je do manjih ili većih promjena.

Prva deklinacija. Imenice na ***ч, ж, ш, щ*** i ***ц*** mijenjale su se po mekoj promjeni jer je, pored ***ч*** i ***щ***, nekad bio mek i suglasnik ***ж, ш, ч.*** Ostatak meke promjene predstavlja nastavak ***-ем*** u instrumentalu jednine (*сто́рожем, ла́ндышем, ме́сяцем*), koji pod akcentom prelazi u ***-ом*** (*ножо́м, карандашо́м, отцо́м*). To se odnosi i na nastavak ***ей-*** (*ножей, карандашей*) i ***-ев*** (*ме́сяцев*) u genitivu množine. Imenice na ***к, г, х*** u nominativu i akuzativu množine imale su iza ovih suglasnika ***ы,*** ali su tokom istorije grupe ***-кы, -гы, -хы,*** prešle u ***-ки, -ги, -хи.***

Nepostojani vokali ***о*** i ***е*** (*сон — сна, день — дня*) vode porijeklo od nekadašnjih poluglasa ***ъ*** i ***ь***, koji su se izgovarali (v. § 67). Ova dva poluglasa u našem su jeziku dala samo ***а*** (*san — sna, pas — psa* od ***сънъ, пьсъ***).

Završetak ***-ья*** u srpskohrvatskom su imale zbirne imenice, koje su bile ženskog roda i mijenjale se samo u jednini.

Druga deklinacija. I ovdje su se imenice na ***ч, ж, ш*** i ***ц*** ranije mijenjale po mekoj promjeni, a ostatak te promjene nalazimo u instrumentalu jednine (*ве́чем, ло́жем, учи́лищем, се́рдцем*).

Imenice tvrde promjene ranije su u dativu množine imale nastavak ***-ом*** koji je sačuvan jedino u izrazu *по дело́м ему́ — tako mu i treba.*

Imenice na ***-ие*** su po porijeklu staroslovenske riječi, a imenice na ***-ье*** ruske.

Treća deklinacija. Imenice na ***ч, ж, ш, щ*** i ***ц*** u staroruskom jeziku imale su meku promjenu, što pokazuje današnji instrumental jednine sa nenaglašenim nastavkom (*да́чей, ко́жей, кры́шей, ро́щей, учени́цей*).

U genitivu množine nepostojani vokali ***о*** i ***е*** vode porijeklo od poluglasa ***ъ*** i ***ь*** ili su nastali kao rezultat analogije.

Imenice na ***-ия*** staroslovenskog su porijekla, a na ***-ья*** ruskog.

Četvrta deklinacija. U ovoj deklinaciji tokom istorijskog razvoja nije došlo ni do kakvih značajnijih promjena. Treba istaći da su u savremenom ruskom jeziku sačuvani neki tragovi starog instrumentala množine sa nastavkom ***-ми*** (*детьми́, людьми́, лошадьми́, костьми́, дверьми́*).

I u ovoj deklinaciji pojavljuju se nepostojani vokali nastali od poluglasa: *ложь* (od *лъжь*) — *лжи*, *любóвь* — *любви́*. Kod imenica *дверь*, *месть* (laskanje), *месть* (osveta) poluglas je u svim padežima zamijenjen samoglasnikom.

Peta deklinacija. Morfema **-ен-** kod ovih imenica (*врéмя* — *врéмени*) nastala je od nosnog suglasnika **е**, kome u ruskom jeziku odgovara **я**, a u srpskohrvatskom **е** (up. *мясо* — *мя́со*, meso).

PRIDJEVI

168. Pridjevi (имена́ прилага́тельные) su vrsta riječi koja stoji uz imenice ili imenički upotrijebljene riječi i bliže ih određuje. Njih, kao i imenice, karakterišu specifične leksičko-semantičke, tvorbene, morfološke, sintaksičke, stilističke i dijahronijske osobine.

LEKSIČKO—SEMANTIČKE OSOBINE

169. Pridjevi pokazuju osobinu, kvalitet, svojstvo, pripadnost, građu, vrijeme, mjesto i sl. Oni odgovaraju na pitanje „koji", „kakav", „čiji". Pridjevi obrazuju nekoliko leksičko-semantičkih grupa. Njima se označava:

1. veličina

высóкий — visok
ни́зкий — nizak
дли́нный — dug
коро́ткий — kratak
широ́кий — širok
у́зкий — uzak
то́лстый — debeo
то́нкий — tanak
глубо́кой — dubok
ме́лкий — plitak

2. težina

тяжёлый — težak
лёгкий — lagan

3. ukus, miris

сла́дкий — sladak
ки́слый — kiseo
солёный — slan
го́рький — gorak
души́стый — mirisan, mirišljiv

4. temperatura

горя́чий — vruć
тёплый — topao
жа́ркий — vreo
холо́дный — hladan
прохла́дный — prohladan

5. boja

бе́лый — bijel
чёрный — crn
кра́сный — crven
зелёный — zelen
жёлтый — žut
голубо́й — svijetloplav
си́ний — modroplav
кори́чневый — mrk, smeđ
ро́зовый — ružičast
ора́нжевый — narandžast
фиоле́товый — ljubičast, lila
бордо́вый — bordo
сире́невый — boje jorgovana
золото́й — zlatan
кирпи́чный — boja cigle
кре́мовый — krem-boja, svijetložut
мали́новый — tamnocrven, grimizan
сала́товый — svijetlozelen
тёмный — taman
све́тлый — svijetao
блестя́щий — blistav
я́ркий — jarki
прозра́чный — jasan, providan

6. poredak

пе́рвый — prvi
после́дний — posljednji

7. oblik

прямо́й — prav
кру́глый — okrugao
крово́й — kriv
о́стрый — oštar
тупо́й — tup
ова́льный — ovalan
во́гнутый — udubljen, ugnut
вы́пуклый — izbočen
ло́маный — prelomljen, izlomljen
волни́стый — valovit
гла́дкий — gladak, ravan
вью́щийся — kovrdžast, kudrav, valovit (kosa)

8. osobine predmeta

це́лый — čitav
разби́тый — razbijen
по́лный — pun
пусто́й — prazan
откры́тый — otvoren
закры́тый — zatvoren
дорого́й — skup
дешёвый — jeftin
мя́гкий — mek
твёрдый — tvrd
бы́стрый — brz
ме́дленный — spor

9. osobine ljudi

у́мный — pametan
глу́пый — glup
сме́лый — smio
трусли́вый — plašljiv
лени́вый — lijen
краси́вый — lijep
голо́дный — gladan
сы́тый — sit
здоро́вый — zdrav
больно́й — bolestan
си́льный — snažan, jak
сла́бый — slab
то́лстый — debeo
худо́й — mršav
молодо́й — mlad
ста́рый — star
до́брый — dobar
злой — zao
слепо́й — slijep
глухо́й — gluv
хромо́й — hrom

10. građa

деревя́нный — drven
желе́зный — željezni
стекля́нный — staklen
ко́жаный — kožni
бума́жный — papirni
ка́менный — kameni
серебряный — srebren

11. pripadnost

бра́тов — bratov
се́стрин — sestrin
Ве́рин — Verin
Са́шин — Sašin
пу́шкинский — Puškinov
ле́нинский — Lenjinov

12. odnos prema mjestu

зде́шний — ovdašnji
дома́шний — domaći
ве́рхний — gornji
ни́жний — donji
сосе́дний — susjedni
вне́шний — vanjski
вну́тренний — unutarnji

13. odnos prema vremenu

осе́нний — jesenji
зи́мний — zimski
ле́тний — letnji
весе́нний — proljećni
сего́дняшний — današnji
у́тренний — jutarnji
вече́рний — večernji
ра́нний — rani
дре́вний — drevni

170. Prema značenju pridjevi se u ruskom i našem jeziku dijele na opisne ili kvalitativne (ка́чественные прилага́тельные), odnosne (относи́тельные прилага́тельные) i prisvojne ili posesivne (притяжа́тельные прилага́тельные).

Opisni pridjevi pokazuju osobinu imenice uz koju stoje, odnosno izražavaju svojstvo i kvalitet predmeta koji su neposredno dostupni čulima, uključujući boje, prostorne odnose, fizička svojstva ljudi i životinja, npr. *кра́сный* — crven, *зелёный* — zelen, *горя́чий* — vruć, *у́зкий* — uzak, *босо́й* — bos, *то́лстый* — debeo. Ovi pridjevi ne izražavaju svojstvo u odnosu na druge predmete, već neposredno pokazuju obilježje predmeta (***бе́лый*** *снег* — *bijeli* snijeg, ***высо́кое*** *де́рево* — *visoko* drvo).

Odnosni pridjevi, za razliku od opisnih, posredno izražavaju svojstvo. Oni pokazuju građu, obilježje kroz odnos prema nekom drugom predmetu, radnji i sl. Npr.; ***деревя́нный*** *мост* — *мост* ***из де́рева*** (*drveni* most — most *od drveta*), ***городско́й*** *сад* — *gradski* vrt, ***молодёжная*** *брига́да* — *omladinska* brigada, ***спорти́вное*** *о́бщество* — *sportsko* društvo.

Prisvojni pridjevi označavaju pripadnost određenome licu ili životinji: ***бра́това*** *кни́га*, ***се́стрин*** *каранда́ш* (*sestrina* olovka), ***де́душкин*** *дом* (*djedova* kuća), ***ко́шкин*** *хвост* (mačkin rep). Postoji i grupa *odnosno-prisvojnih pridjeva*, koji mogu da vrše funkciju i odnosnih i prisvojnih pridjeva, npr. ***за́ячьи*** *следы́* (*zečiji* tragovi), ***Но́белевская*** *пре́мия* (*Nobelova* nagrada), ***пу́шкинский*** *стиль* (*Puškinov* i *puškinski* stil) i sl.

171. U ruskom jeziku pridjeva nema toliko mnogo koliko imenica ili glagola. Po frekvenciji se ispred pridjeva nalaze još zamjenice i prijedlozi.

172. Pridjevi čine jedan od važnijih dijelova leksičkih pojava — sinonimije, antonimije, homonimije, paronimije i dr. Navešćemo nekoliko primjera.

Homonimi

Рабо́чий — 1. radni (*рабо́чий* ***челове́к*** — radni čovjek),
2. radnik (*госуда́рство* ***рабо́чих*** *и крестья́н* — država radnika i seljaka).

Худо́й — 1. mršav (***худы́е*** *ру́ки* — mršave ruke, ***худо́й*** *ребёнок* — mršavo dijete),
2. loš (***худо́й*** *жре́бий* — loša sudbina, *на* ***худо́й*** *коне́ц* — u najgorem slučaju).

Međujezički homonimi

Блатно́й — lopovski. Blatni — *гря́зный*.
Бы́стрый — brz. Bistar — *прозра́чный*.
Вре́дный — štetan. Vrijedan — *доро́гой*.
Зно́йный — vruć. Znojav — *по́тный*.
Кори́стный — sebičan. Koristan — *поле́зный*.
Кра́сный — crven. Krasan — *краси́вый*.
На́глый — drzak. Nagao — *поспе́шный*.
Напра́сный — uzaludan. Naprastan — *внеза́пный*.

Поно́сный — ružan. Ponosan — *го́рдый*.
Пра́вый — desni. Prav — *прямо́й*.
Пре́сный — sladak (voda). Prijesan — *сыро́й*.
Скупо́й — škrt. Skup — *дорого́й*.
Спо́рый — razg. brz; vješt. Spor — *ме́дленный*.
Узо́рный — sa šarama (šaren). Uzoran — *приме́рный, образцо́вый*.
То́мный — sjetan. Taman — *тёмный*.

Paronimi

Броди́лка — skitničin. *Броди́льный* — skitnički. *Броди́льщик* (glagolski pridjev) — onaj koji luta. Npr.:
броди́лкина *соба́ка* — skitničin pas, ***броди́льная*** *соба́ка* — pas lutalica, ***броди́льщика*** *соба́ка* — pas koji luta.
Га́дкий — gadan. *Гадли́вый* — gadljiv.
Еди́ный — jedinstven. *Еди́нственный* — jedini.
Жёсткий — tvrd. *Жесто́кий* — okrutan.
Ка́менный — kamen. *Камени́стый* — kamenit.
Лесно́й — šumski. *Леси́стый* — šumovit.

TVORBENE OSOBINE

173. Osnovni oblik tvorbe pridjeva jeste sufiksacija (v. § 79), dok su svi ostali tipovi tvorbe manje izraženi.

Sufiksacija

174. U tvorbi pridjeva sufiksacijom razlikujemo dvije vrste sufiksa: sufikse za obrazovanje opisnih i odnosnih pridjeva i sufiksi za obrazovanje prisvojnih pridjeva. Ponekad su to isti sufiksi.

a) Opisni i odnosni pridjevi

175. Opisni i odnosni pridjevi ruskoga jezika tvore se pomoću sljedećih sufiksa:

1. ***-ов-*** (***-ев-***), npr. *берёзовый* — brezov, *бро́нзовый* — bronzani, *берегово́й* — — obalski, *боево́й* — ratni, *краево́й* — pokrajinski;
2. ***-ав-*** (***-яв-***), npr. *крова́вый* — krvav, *кудря́вый* — kudrav;
3. ***-ат-***, npr. *борода́тый* — bradat, *волоса́тый* — dlakav, *носа́тый* — nosat, *уса́тый* — brkat, *крыла́тый* — krilat, *рога́тый* — rogat;
4. ***-чат-***, npr. *бревёнчатый* — od brvana (*бревёнчатый дом* — brvnara), *звончатый* — zvonak, *коле́нчатый* — koljenast;
5. ***-оват-*** (***-еват-***), npr. *дорогова́тый* — poskup (prilično skup), *горькова́тый* — pogrk (dosta grk), *слабова́тый* — slabašan, *сладкова́тый* — posladak; ovi pridjevi imaju značenje oslabljenog svojstva u odnosu na ono što označava osnova;
6. ***-аст-***, npr. *волоса́стый* — dlakast, *рога́стый* — rogast;

7. **-ит-**, npr. *знамени́тый* — znamenit, *серди́тый* — ljutit;
8. **-овит-**, npr. *дарови́тый* — darovit, *ледови́тый* — ledeni;
9. **-ист-**, npr. *волни́стый* — valovit, *ветви́стый* — (raz)granat, *гори́стый* — — brdovit, planinski, *холми́стый* — brdovit;
10. **-ив-**, npr. *лени́вый* — lijen, *лжи́вый* — lažljiv, *плакси́вый* — plačljiv, *фальши́вый* — lažan;
11. **-лив-**, npr. *бережли́вый* — štedljiv, *болтли́вый* — brbljiv, *стыдли́вый* — stidljiv, *суетли́вый* — užurban, usplahiren, *трусли́вый* — plašljiv, *щекотли́вый* — škakljiv;
12. **-чив-**, npr. *вду́мчивый* — sklon dubokom razmišljanju, pronicljiv, *влю́бчивый* — zaljubljiv, *вспы́льчивый* — plah, plahovit;
13. **-к-**, npr. *гро́мкий* — gromki, *зво́нкий* — zvonki;
14. **-ск-**, npr. *апре́льский* — aprilski, *сове́тский* — sovjetski;
15. **-анск-**, npr. *африка́нский* — afrički, *италья́нский* — italijanski;
16. **-истск-**, npr. *ма́ркси́стский* — marksistički, *большеви́стский* — boljševički;
17. **-овск-**, npr. *де́довский* — djedovski, *отцо́вский* — očinski;
18. **-ичес-**, npr. *идеалисти́ческий* — idealistički, *коммунисти́ческий* — komunistički;
19. **-ческ-**, npr. *перево́дческий* — prevodilački, *языкове́дческий* — jezikoslovni;
20. **-н-**, npr. *во́дный* — vodeni, *вре́дный* — štetan, *го́рный* — planinski;
21. **-ельн-**, npr. *смерте́льный* — smrtonosni;
22. **-енн-**, *дру́жественный* — prijateljski, *иску́сственный* — vještački, *суще́ственный* — suštinski;
23. **-ичн-**, npr. *первичный* — primaran, *вторичный* — sekundaran, *третичный* — tercijaran;
24. **-льн-**, npr. *обруча́льный* — vjeridben, *копирова́льный* — kopirni;
25. **-тельн-**, npr. *избира́тельный* — izborni, *убеди́тельный* — ubjedljiv;
26. **-альн-**, npr. *гениа́льный* — genijalan, *центра́льный* — centralni;

b) Prisvojni pridjevi

176. Za obrazovanje prisvojnih pridjeva upotrebljava se manje sufiksa nego za obrazovanje opisnih i gradivnih. To su:

1. **-ов (-ев)**, npr. *бра́тов, де́дов, вну́ков* — unukov, *кня́зев* — knežev;
2. **-ин (-ын)**, npr. *до́чкин* — kćerkin, *вну́чкин* — unukin, *ма́мин* — mamin, *сосе́дкин* — susjetkin;
3. **-нин**, npr. *бра́тнин* — bratov;
4. **-н-**, *дочерний* — kćerin, kćerinski, *мужний* — muževlji;
5. **-ин-**, npr. *мышиный* — mišji, *ослиный* — magareći, *утиный* — pačiji;
6. **-ий (-ья, -ье)** npr. *ры́бий* — riblji, *бара́ний* — ovnujski, *во́лчий* — vučji, *медве́жий* — medvеđi, *коро́вий* — kravlji, *охо́тничий* — lovački, *де́вичий* — djevojački;
7. **-ск-**, npr. *пу́шкинский* — Puškinov, *ле́нинский* — Lenjinov.

O nepodudarosti u upotrebi ruskih i naših prisvojnih pridjeva v. § 189—190.

Prefiksacija

177. Velik broj pridjeva ruskoga i srpskohrvatskog jezika obrazuje se pomoću istih prefiksa. Takvi su:

1. ***а-***, npr. *аритми́чный* — aritmičan, *ассиметри́чный* — asimetričan;
2. ***анти-***, npr. *антифаши́стский* — antifašistički, *антикоммунисти́ческий* — antikomunistički;
3. ***интер-***, npr. *интернациона́льный* — internacionalni;
4. ***наи-***, npr. *наилу́чший* — najbolji, *наимéньший* — najmanji;
5. ***не-***, npr. *невесёлый* — neveseo, *небольшо́й* — nevelik, *незначи́тельный* — neznatan;
6. ***пре-***, npr. *предо́брый* — veoma dobar;
7. ***про-***, npr. *просове́тский* — prosovjetski, *проамерика́нский* — proamerički;
8. ***ультра-***, npr. *ультрарадика́льный* — ultraradikalan, *ультрале́вый* — ultralijevi;
9. ***без-***, npr. *беззабо́тный* — bezbrižan, *безжи́зненный* — beživotan, *беззу́бый* — bezub, *безопа́сный* — bezopasan.

Ruski tvorbeni tipovi sa prefiksima ***архи-***, ***небез-***, ***раз-*** i ***сверх-*** na srpskohrvatski se različito prevode:

1. ***архи-***, npr. *архиглу́пый* — krajnje glup, veoma glup, *архиреакцио́нный* — krajnje reakcionaran;
2. ***небез-***, npr. *небезвре́дный* — prilično škodljiv, *небезвы́годный* — donekle (prilično) koristan, *небезгре́шный* — koji nije bezgrešan (bez grijeha), *небезда́рный* — prilično darovit, *небезопа́сный* — prilično opasan, *небезукори́зненный* — koji nije besprijekoran (s nedostacima), *небезуча́стный* — koji nije ravnodušan (neindiferentan), *небесполе́зный* — koji nije bez koristi (prilično koristan), *небескоры́стный* — sebičan (koristoljubiv);
3. ***раз-***, npr. *развесёлый* — vrlo veseo, *разлюбе́зный* — preljubazan, *разуда́лый* — vrlo smion, hrabar (drzak, otresit), *разухабистый* — raspojasan (raskalašen), *распроклятый* — sto puta proklet;
4. ***сверх-***, npr. *сверхзвукова́й* — nadzvučni (supersonični), *сверхмо́щный* — superjak, *сверхпла́новый* — iznad plana (prekoplanski), *сверхсекре́тный* — strogo povjerljiv, *сверхскоростно́й* — nadzvučni (supersonični), *сверхсро́чный* — vrlo hitan, neodložan (posao), *сверхчу́вственный* — natčulan, *сверхъесте́ственный* — natprirodan, *сверхда́льний* — superdaleki.

MORFOLOŠKE OSOBINE

178. Pridjevi su promjenljiva vrsta riječi. Oni se mijenjaju u padežu, broju i rodu, spadaju u nesamostalne vrste riječi, jer oblici roda, padeža i broja

nemaju samostalnu ulogu u rečenici. Pridjevi imaju osobenu deklinaciju, mogu imati dulji i kraći oblik i komparaciju.

Promjena pridjeva

179. U promjeni pridjeva razlikujemo deklinaciju opisnih i odnosnih pridjeva, s jedne strane, i prisvojnih pridjeva, s druge.

a) Promjena opisnih i odnosnih pridjeva

180. Opisni i odnosni pridjevi imaju tri tipa promjene: tvrdu, meku i mješovitu.

181. *Tvrdu* promjenu imaju pridjevi čija se osnova završava na tvrd suglasnik (izuzev na **к**, **г**, **х**, **ж** i **ш**), npr. *но́вый, но́вое, но́вая* — nov, nova, novo:

a) **muški rod**

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*но́вый* студе́нт *но́вый* журна́л	-ый	*но́вые* студе́нты *но́вые* журна́лы	-ые
G.	Нет	*но́вого* студе́нта *но́вого* журна́ла	-ого	*но́вых* студе́нтов *но́вых* журна́лов	-ых
D.	(Я иду́) к	*но́вому* студе́нту *но́вому* журна́лу	-ому	*но́вым* студе́нтам *но́вым* журна́лам	-ым
A.	Я ви́жу	*но́вого* студе́нта *но́вый* журна́л	-ого -ый	*но́вых* студе́нтов *но́вые* журна́лы	-ых -ые
I.	(Я сижу́) ря́дом с	*но́вым* студе́нтом *но́вым* журна́лом	-ым	*но́выми* студе́нтами *но́выми* журна́лами	-ыми
L.	Я говорю́ о ..	*но́вом* студе́нте *но́вом* журна́ле	-ом	*но́вых* студе́нтах *но́вых* журна́лах	-ых

b) **srednji rod**

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*но́вое* окно́	-ое	*но́вые* о́кна	-ые
G.	Нет	*но́вого* окна́	-ого	*но́вых* о́кон	-ых
D.	(Я иду́) к	*но́вому* окну́	-ому	*но́вым* о́кнам	-ым
A.	Я ви́жу	*но́вое* окно́	-ое	*но́вые* о́кна*	-ые*
I.	(Я сижу́) ря́дом с	*но́вым* окно́м	-ым	*но́выми* о́кнами	-ыми
L.	Я говорю́ о....	*но́вом* окне́	-ом	*но́вых* о́кнах	-ых

c) **ženski rod**

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*но́вая* кни́га	-ая	*но́вые* кни́ги	-ые
G.	Нет	*но́вой* кни́ги	-ой	*но́вых* книг	-ых
D.	(Я иду́ к)	*но́вой* кни́ге	-ой	*но́вым* кни́гам	-ым
A.	Я ви́жу.....	*но́вую* кни́гу	-ую	*но́вые* кни́ги*	-ые*
I.	(Я си́жу) ря́дом с	*но́вой* кни́гой	-ой	*но́выми* кни́гами	-ыми
L	Я говорю́ о....	*но́вой* кни́ге	-ой	*но́вых* кни́гах	-ых

U nominativu — akuzativu jednine pridjeva muškog roda nastavak je ponekad **-ой** (*молодо́й* — mlad, *живо́й* — živ i sl.; v. § 184).

Primjeri:

У меня́ есть ***но́вый*** *костю́м.* Imam *novo* odijelo. *Он* ***молодо́й*** *по́эт.* On je *mlad* pjesnik. *В па́рке бы́ло то́лько одно́* ***ста́рое*** *де́рево.* U parku bijaše samo jedno *staro* drvo. *Э́то была́* ***ну́жная*** *вещь.* To je bila *potrebna* stvar. *Э́то кни́ги* ***молодо́го*** *челове́ка.* To su knjige *mladoga* čovjeka. *Мы слу́шали пе́ние* ***молодо́й*** *же́нщины.* Slušali smo pjesmu *mlade* žene. *Успе́хи* ***молодо́го*** *поколе́ния всех ра́дуют.* Uspjesi *mladog* pokoljenja sve raduju. *Мы подошли́ к* ***гла́вному*** *вхо́ду.* Prišli smo *glavnome* ulazu. *Секрета́рь гото́вился к* ***ва́жному*** *собра́нию.* Sekretar se spremao za *važan* sastanak. *Мой брат проявля́ет интере́с к* ***но́вой*** *исто́рии.* Moj brat ispoljava interes za *novu* istoriju. *Я вспо́мнил* ***ста́рого*** *дру́га.* Sjetio sam se *staroga* prijatelja. *Ма́ма мне сши́ла* ***краси́вое*** *пла́тье.* Mama mi je sašila *lijepu* haljinu. *На дня́х я прочита́л* ***интере́сную*** *кни́гу.* Ovih sam dana pročitao *interesantnu* knjigu. *Мы встре́тились пе́ред* ***но́вой*** *шко́лой.* Našli smo se ispred *nove* škole. *Ми́ша отве́тил на* ***родно́м*** *языке́.* Miša je odgovorio na *maternjem* jeziku. ***Ста́рые*** *зда́ния нахо́дятся в це́нтре го́рода. Stare* zgrade nalaze se u centru grada. *Сего́дня на́до реши́ть мно́го* ***ва́жных*** *вопро́сов.* Danas treba riješiti dosta *važnih* pitanja. *В те́ксте бы́ло ма́ло* ***иностра́нных*** *слов.* U tekstu je bilo malo *stranih* riječi. *Мы собира́лись писа́ть* ***но́вым*** *това́рищам.* Spremali smo se da pišemo *novim* drugovima. *Они́ бы́ли благода́рны* ***но́вым*** *подру́гам за по́мощь.* Oni su bili zahvalni *novim* drugaricama za pomoć. *На у́лице Ве́ра встре́тила* ***но́вых*** *подру́г.* Na ulici Vera je susrela nove drugarice. *Ната́ша познако́милась с* ***но́выми*** *това́рищами.* Nataša se upoznala sa *novim* drugovima. *Пти́ца маха́ла* ***си́льными*** *кры́льями.* Ptica je mahala *snažnim* krilima. *Мы разгова́ривали о* ***ва́жных*** *вопро́сах.* Razgovarali smo o *važnim* pitanjima. *В* ***спорти́вных*** *соревнова́ниях уча́ствовали почти́ все ученики́.* U *sportskim* takmičenjima učestvovali su gotovo svi učenici.

Obratite pažnju: *пра́здновать* ***Но́вый*** *год* — slaviti Novu godinu, *встре́ча* ***Но́вого*** *го́да* — doček Nove godine; *С* ***Но́вым*** *го́дом* — Srećna Nova godina.; *до* ***но́вой*** *зо́ри* — prije nove ere, *с* ***но́вой*** *строки́* — novi red; ***гла́вный*** *почта́мт* — glavna pošta, ***гла́вным*** *о́бразом* — uglavnom, ***гла́вный*** *вход* — glavni ulaz, ***гла́вный*** *ко́зырь* — glavni adut.

182. *Meku* promjenu imaju pridjevi čija se osnova završava na mek suglasnik, npr. ***сре́дний*** учени́к — *osrednji* učenik, ***сре́днее*** окно́ — *srednji* prozor, ***сре́дняя*** *дверь* — *srednja* vrata:

a) **muški rod**

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*сре́дний* учени́к *сре́дний* стол	-ий	*сре́дние* ученики́ *сре́дние* столы́	-ие
G.	Нет	*сре́днего* ученика́ *сре́днего* стола́	-его ⟨evo⟩	*сре́дних* учеников *сре́дних* столо́в	-их
D.	(Я иду́) к	*сре́днему* ученику́ *сре́днему* столу́	-ему ⟨emu⟩	*сре́дним* ученика́м *сре́дним* стола́м	-им
A.	Я ви́жу.....	*сре́днего* ученика́ *сре́дний* стол	-его ⟨evo⟩ -ий	*сре́дних* учеников *сре́дние* столы́	-их -ие
I.	(Я сижу́) ря́дом с	*сре́дним* учеником́ *сре́дним* столо́м	-им	*сре́дними* ученика́ми *сре́дними* стола́ми	-ими
L.	Я говорю́ о....	*сре́днем* ученике́ *сре́днем* столе́	-ем ⟨em⟩	*сре́дних* ученика́х *сре́дних* стола́х	-их

b) **srednji rod**

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*сре́днее* окно́	-ее ⟨eje⟩	*сре́дние* о́кна	-ие
G.	Нет	*сре́днего* окна́	-его ⟨evo⟩	*сре́дних* о́кон	-их
D.	(Я иду́) к	*сре́днему* окну́	-ему ⟨emu⟩	*сре́дним* о́кнам	-им
A.	Я ви́жу.....	*сре́днее* окно́	-ее ⟨eje⟩	*сре́дние* о́кна*	-ие*
I.	(Я сижу́) ря́дом с	*сре́дним* окно́м	-им	*сре́дними* о́кнами	-ими
L.	Я говорю́ о....	*сре́днем* окне́	-ем ⟨em⟩	*сре́дних* о́кнах	-их

c) **ženski rod**

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*сре́дняя* дверь	-яя ⟨aja⟩	*сре́дние* две́ри	-ие
G.	Нет	*сре́дней* две́ри	-ей ⟨ej⟩	*сре́дних* дверей́	-их
D.	(Я иду́) к	*сре́дней* две́ри	-ей ⟨ej⟩	*сре́дним* дверя́м	-им
A.	Я вижу.....	*сре́днюю* дверь	-юю ⟨uju⟩	*сре́дние* две́ри*	-ие*
I.	(Я сижу́) ря́дом с	*сре́дней* две́рью	ей ⟨ej⟩	*сре́дними* дверя́ми	-ими
L.	Я говорю́ о....	*сре́дней* две́ри	ей ⟨ej⟩	*сре́дних* дверя́х	-их

Po mekoj primjeni mijenja se mali broj pridjeva. Oni uglavnom označavaju ili vrijeme ili mjesto:

a) **vrijeme**

осе́нний (jesenji)
зи́мний (zimski)
весе́нний (proljetni)
ле́тний (ljetnji)
вчера́шний (jučerašnji)
сего́дняшний (današnji)
за́втрашний (sutrašnji)
у́тренний (jutarnji)
вече́рний (večernji)
ра́нний (rani)
по́здний (kasni)
да́вний (davni)
дре́вний (drevni)
тогда́шний (tadašnji)
ны́нешний (sadašnji)
тепе́решний (sadašnji)
пре́жний (prijašnji)
прошлого́дний (prošlogodišnji)
новогодний (novogodišnji)
трёхле́тний (trogodišnji)
пятиле́тний (petogodišnji)
многоле́тний (višegodišnji)
совершеннолетний (punoljetan)

b) **mjesto**

ве́рхний (gornji)
ни́жний (donji)
пере́дний (prednji)
сре́дний (srednji)
кра́йний (kajnji)
вну́тренний (unutarnji)
сосе́дний (susjedni)
дома́шний (domaći)
посторо́нний (sporedan)
поро́жний (prazan)
вне́шний (vanjski)
зде́шний (ovdašnji)
после́дний (posljednji)

c) **druga značenja**

си́ний (modar)
ли́шний (suvišan)
односторо́нний (jednostran)
разносторо́нний (raznostran)
и́скренний (iskren)
за́мужний („udat")
незамужний („neudat")
супру́жний (supružni)
ка́рий (tamnosmeđ — samo: *глаза́*; doratast).

Kod pridjeva meke promjene akcenat nikad nije na nastavku. Ovakve pridjeve ne treba miješati sa prisvojnim pridjevima tipa *коро́вий* (kravlji), *воло́вий* (volovski), *слоно́вий* (slonovski), koji se drugačije mijenjaju (v. § 188). Primjeri:

Начался́ ***после́дний*** *уро́к*. Počeo je *posljednji* čas. *Наступи́ла* ***по́здняя*** *о́сень*. Dođe *kasna* jesen. *Он вы́шел из* ***кра́йнего*** *до́ма*. On je izašao iz krajnje kuće. *Дождь идёт с* ***ра́ннего*** *утра́*. Kiša pada od *ranoga* jutra. *До* ***сосе́дней*** *дере́вни на́до идти́ два часа́*. Do *susjednog* sela treba ići dva sata. *Студе́нты хорошо́ подгото́вились к* ***сего́дняшнему*** *экза́мену*. Studenti su se dobro pripremili za *današnji* ispit. *Тури́сты приближа́лись к* ***си́нему*** *мо́рю*. Turisti su se približavali *plavome* moru. *Сестра́ приши́ла пу́говицу к* ***си́ней*** *руба́шке*. Sestra je prišila dugme na *plavu* košulju. *Я люби́л э́того* ***семиле́тнего*** *ма́льчика*. Zavolio sam tog *sedmogodišnjeg* dječaka. *В* ***зи́мнее*** *у́тро хорошо́ гуля́ть*. U *zimsko* jutro lijepo je šetati. *Я по́мню на́шу* ***прошлого́днюю*** *встре́чу*. Sjećam se našeg *prošlogodišnjeg* susreta. *Учи́тель разгова́ривает с* ***восьмиле́тней*** *де́вочкой*. Učitelj razgovara sa *osmogodišnjom* djevojčicom. *Ма́льчик рису́ет* ***си́ним*** *каранда́шом*. Dječak crta *plavom* olovkom. *В* ***сосе́днем*** *до́ме живёт мой това́рищ*. U *susjednoj* kući živi moj drug. *Всю ночь Андре́й ду́мал о* ***вчера́шней*** *встре́че*. Čitavu noć Andrej je razmišljao o *jučerašnjem* susretu. ***Осе́нние*** *дни коро́тки*. *Jesenji* dani su

kratki. ***Зи́мние*** *но́чи хо́лодны. Zimske* noći su hladne. ***Ле́тние*** *утра́ тёплые. Ljetna* jutra su topla. *Успе́хи* ***семиле́тних*** *ма́льчиков всех удиви́ли.* Uspjesi *sedmogodišnjih* dječaka sve su začudili. *Каки́е у неё* ***си́ние*** *глаза́!* Kakve ona ima *plave* oči! *В прода́же нет мо́дных* ***си́них*** *пла́тьев.* U prodaji nema modernih *plavih* haljina. *Мы слу́шали пе́ние* ***восьмиле́тних*** *де́вочек.* Slušali smo pjevanje *osmogodišnjih* djevojčica. *Крестья́не гото́вились к* ***зи́мним*** *холода́м.* Seljaci su se spremali za *zimske* hladnoće. *Мой оте́ц изуча́ет* ***дре́вние*** *ру́кописи.* Moj otac proučava *stare* rukopise. *Мы собира́ли* ***ра́нние*** *о́вощи.* Skupljali smo *rano* povrće. *Мы любова́лись* ***ра́ними*** *цвета́ми.* Uživali smo gledajući *rano* cvijeće. *Учи́тель нас познако́мил с* ***дре́вними*** *леге́ндами.* Nastavnik nas je upoznao sa *drevnim* legendama. *Мы заинтересова́лись* ***ра́нними*** *произведе́ниями Пу́шкина.* Zainteresovali smo se za *rana* Puškinova djela. *В* ***тогда́шних*** *усло́виях тру́дно бы́ло* ***рабо́тать.*** U *tadašnjim* uslovima teško je bilo raditi. *На* ***ве́рхних*** *по́лках ничего́ не́ было.* Na *gornjim* policama ničeg ne bijaše.

Obratite pažnju:

— *Он у́чится на* ***после́днем*** *ку́рсе факульте́та.* On studira posljednju godinu fakulteta. *Мы опозда́ли на* ***после́дний*** *авто́бус.* Zakasnili smo na posljednji autobus.

— ***Сре́дний*** *сын* — srednji sin, ***сре́дняя*** *дочь* — srednja kći, ***сре́дний*** *па́лец* — srednji prst, ***сре́дние*** *века* — srednji vijek, *боксёр* ***сре́днего*** *ве́са* — bokser srednje kategorije, ***сре́днее*** *образова́ние* — srednje obrazovanje.

183. *Mješovitu* promjenu imaju pridjevi sa osnovom na **к**, **г**, **х**, **ч**, **ж**, **ш**, **щ**, i **ц**. Pridjevi na **ч**, **ж**, **щ** sa neakcentovanim nastavkom imaju u muškom i srednjem rodu nastavke meke promjene (*горя́чий — горя́чее, све́жий — све́жее, настоя́щий — настоя́щее*), a u ženskom mješovite (*горя́чая, све́жая, настоя́щая*). Ukoliko je nastavak naglašen, u svim su rodovima nastavci mješovite promjene (*чужо́й — чужа́я — чужо́е, большо́й — больша́я — большо́е* i sl.).

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*бли́зкий* *дорого́й* *плохо́й* } това́рищ	-ий -ой -ой	*бли́зкие* *дороги́е* *плохи́е* } това́рищи	-ие
G.	Нет	*бли́зкого* *дорого́го* *плохо́го* } това́рища	-ого	*бли́зких* *дороги́х* *плохи́х* } това́рищей	-их
D.	Я иду́ к	*бли́зкому* *дорого́му* *плохо́му* } това́рищу	-ому	*бли́зким* *дороги́м* *плохи́м* } това́рищам	-им
A.	Я ви́жу	*бли́зкого* *дорого́го* *плохо́го* } това́рища*	-ого	*бли́зких* *дороги́х* *плохи́х* } това́рищей*	-их*
I.	Я сижу́ ря́дом с	*бли́зким* *дорого́м* *плохи́м* } това́рищем	-им	*бли́зкими* *дороги́ми* *плохи́ми* } това́рищами	-ими
L.	Я говорю́ о ..	*бли́зком* *дорого́м* *плохо́м* } това́рище	-ом	*бли́зких* *дороги́х* *плохи́х* } това́рищах	-их

Pridjevi na **ч**, **ж**, **ш**

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*рабо́чий* *чужо́й* *большо́й* } коллекти́в	-ий -ой -ой	*рабо́чие* *чужи́е* *большие́* } коллекти́вы	-ие
G.	Нет	*рабо́чего* *чужо́го* *большо́го* } коллекти́ва	-его -ого -ого	*рабо́чих* *больши́х* *чужи́х* } коллекти́вов	-их
D.	(Я иду́) к ..	*рабо́чему* *чужо́му* *большо́му* } коллекти́ву	-ему -ому -ому	*рабо́чим* *чужи́м* *больши́м* } коллекти́вам	-им
A.	Я ви́жу	*рабо́чий* *чужо́й* *большо́й* } коллекти́в*	-ий -ой -ой	*рабо́чие* *чужи́е* *большие́* } коллекти́вы*	-ие*
I.	(Я сижу́) ря́дом с	*рабо́чим* *чужи́м* *больши́м* } коллекти́вом	-им	*рабо́чими* *чужи́ми* *больши́ми* } коллекти́вами	-ими
L.	Я говорю́ о	*рабо́чем* *чужо́м* *большо́м* } коллекти́ве	-ем ⟨em⟩ -ом -ом	*рабо́чих* *чужи́х* *больши́х* } коллекти́вах	-их

Pridjevi na **щ**

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*настоя́щий* това́рищ	-ий	*настоя́щие* това́рищи	-ие
G.	Нет	*настоя́щего* това́рища	-его ⟨evo⟩	*настоя́щих* това́рищей	-их
D.	Я иду́ к	*настоя́щему* това́рищу	-ему ⟨emu⟩	*настоя́щим* това́рищам	-им
A.	Я вижу ..	*настоя́щего* това́рища*	-его ⟨evo⟩	*настоя́щих* това́рищей*	-их*
I.	Я сижу́ ря́дом с	*настоя́щим* това́рищем	-им	*настоя́щими* това́рищами	-ими
L.	Я говорю́ о	*настоя́щем* това́рище	-ем ⟨em⟩	*настоя́щих* това́рищах	-их

Pridjevi na **ц**

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*белоли́цый* друг	-ый	*белоли́цые* друзья́	-ые
G.	Нет	*белоли́цего* дру́га	-его ⟨evo⟩	*белоли́цых* друзе́й	-ых
D.	Я иду́	*белоли́цему* дру́гу	-ему ⟨emu⟩	*белоли́цым* друзья́м	-ым
A.	Я ви́жу	*белоли́цего* дру́га*	-его ⟨evo⟩	*белоли́цых* друзе́й	-ых*
I.	Я сижу́ ря́дом с	*белоли́цым* дру́гом	-ым	*белоли́цыми* друзья́ми	-ыми
L.	Я говорю́ о ..	*белоли́цем* дру́ге	-ем ⟨em⟩	*белоли́цых* друзья́х	-ых

b) **Ženski rod**

Pridjevi na *к, г, х*

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*бли́зкая* *дорога́я* *плоха́я* подру́га	-ая	*бли́зкие* *дороги́е* *плохи́е* подру́ги	-ие
G.	Нет	*бли́зкой* *дорого́й* *плохо́й* подру́ги	-ой	*бли́зких* *дороги́х* *плохи́х* подру́г	-их
D.	Я иду́	*бли́зкой* *дорого́й* *плохо́й* подру́ге	-ой	*бли́зким* *дороги́м* *плохи́м* подру́гам	-им
A.	Я ви́жу	*бли́зкую* *дорогу́ю* *плоху́ю* подру́гу	-ую	*бли́зких* *дороги́х* *плохи́х* подру́г*	их*
I.	Я сижу́ ря́дом с	*бли́зкой* *дорого́й* *плохо́й* подру́гой	-ой	*бли́зкими* *дороги́ми* *плохи́ми* подру́гами	-ими
L.	Я говорю́ о....	*бли́зкой* *дорого́й* *плохо́й* подру́ге	-ой	*бли́зких* *дороги́х* *плохи́х* подру́гах	-их

Pridjevi na *ч, ж, ш*

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*рабо́чая* *чужа́я* *больша́я* газе́та	-ая	*рабо́чие* *чужи́е* *больши́е* газе́ты	-ие
G.	Нет	*рабо́чей* *чужо́й* *большо́й* газе́ты	-ей ⟨ej⟩ -ой -ой	*рабо́чих* *чужи́х* *больши́х* газе́т	-их
D.	(Я иду́) к.....	*рабо́чей* *чужо́й* *большо́й* газе́те	-ей ⟨ej⟩ -ой -ой	*рабо́чим* *чужи́м* *больши́м* газе́там	-им
A.	Я ви́жу	*рабо́чую* *чужу́ю* *большу́ю* газе́ту	-ую	*рабо́чие* *чужи́е* *больши́е* газе́ты*	-ие*
I.	(Я сижу́) ря́дом с	*рабо́чей* *чужо́й* *большо́й* газе́той	-ей ⟨ej⟩ -ой -ой	*рабо́чими* *чужи́ми* *больши́ми* газе́тами	-ими
L.	Я говорю́ о....	*рабо́чей* *чужо́й* *большо́й* газе́те	-ей ⟨ej⟩ -ой -ой	*рабо́чих* *чужи́х* *больши́х* газе́тах	-их

Pridjevi na *щ*

Padaž	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*настоя́щая* подру́га	-ая	*настоя́щие* подру́ги	-ие
G.	Нет	*настоя́щей* подру́ги	-ей ⟨ej⟩	*настоя́щих* подру́г	-их
D.	Я иду́ к	*настоя́щей* подру́ге	-ей ⟨ej⟩	*настоя́щим* подру́гам	-им
A.	Я ви́жу	*настоя́щую* подру́гу	-ую	*настоя́щих* подру́г*	-их*
I.	Я сижу́ ря́дом с	*настоя́щей* подру́гой	-ей ⟨ej⟩	*настоя́щими* подру́гами	-ими
L.	Я говорю́ о..	*настоя́щей* подру́ге	-ей ⟨ej⟩	*настоя́щих* подру́гах	-их

Pridjevi na *ц*

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*белоли́цая* подру́га	-ая	*белоли́цые* подру́ги	-ые
G.	Нет	*белоли́цей* подру́ги	-ей ⟨ej⟩	*белоли́цых* подру́г	-ых
D.	Я иду́ к	*белоли́цей* подру́ге	-ей ⟨ej⟩	*белоли́цым* подру́гам	-ым
A.	Я ви́жу	*белоли́цую* подру́гу	-ую	*белоли́цых* подру́г*	-ых*
I.	Я сижу́ ря́дом с	*белоли́цей* подру́гой	-ей ⟨ej⟩	*белоли́цыми* подру́гами	-ыми
L.	Я говорю́ о..	*белоли́цей* подру́ге	-ей ⟨ej⟩	*белоли́цых* подру́гах	-ых

c) **Srednji rod**

Pridjevi na *к, г, х*

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*высо́кое* *друго́е* *ти́хое* зда́ние	-ое	*высо́кие* *други́е* *ти́хие* зда́ния	-ие
G.	Нет	*высо́кого* *друго́го* *ти́хого* зда́ния	-ого	*высо́ких* *други́х* *ти́хих* зда́ний	-их
D.	(Я иду́) к.....	*высо́кому* *друго́му* *ти́хому* зда́нию	-ому	*высо́ким* *други́м* *ти́хим* зда́ниям	-им
A.	Я ви́жу	*высо́кое* *друго́е* *ти́хое* зда́ние	-ое	*высо́кие* *други́е* *ти́хие* зда́ния*	-ие*
I.	(Я сижу́) ря́дом с	*высо́ким* *други́м* *ти́хим* зда́нием	-им	*высо́кими* *други́ми* *ти́хими* зда́ниями	-ими
L.	Я говорю́ о ..	*высо́ком* *друго́м* *ти́хом* зда́нии	-ом	*высо́ких* *други́х* *ти́хих* зда́ниях	-их

Pridjevi na *ч, ж, ш*

Padež	Kontekst	Jednina		Nastavak	Množina		Nastavak
N.	Э́то	*рабо́чее* *чужо́е* *большо́е*	общежи́тие	-ее -ое -ое	*рабо́чие* *чужи́е* *большие*	общежи́тия	-ие
G.	Нет	*рабо́чего* *чужо́го* *большо́го*	общежи́тия	-его -ого -ого	*рабо́чих* *чужи́х* *больши́х*	общежи́тий	-их
D.	(Я иду́) к..	*рабо́чему* *чужо́му* *большо́му*	общежи́тию	-ему -ому -ому	*рабо́чим* *чужи́м* *больши́м*	общежи́тиям	-им
A.	Я ви́жу....	*рабо́чее* *чужо́е* *большо́е*	общежи́тие	-ее ⟨eje⟩ -ое -ое	*рабо́чие* *чужи́е* *большие*	общежи́тия*	-ие*
I.	(Я сижу́) ря́дом с....	*рабо́чим* *чужи́м* *больши́м*	общежи́тием	-им	*рабо́чими* *чужи́ми* *больши́ми*	общежи́тиями	-ими
L-	Я говорю́ о	*рабо́чем* *чужо́м* *большо́м*	общежи́тии	-ем ⟨em⟩ -ом -ом	*рабо́чих* *чужи́х* *больши́х*	общежи́тиях	-их

Pridjevi na *щ*

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*о́бщее* сре́дство	-ее ⟨eje⟩	*о́бщие* сре́дства	-ие
G.	Нет	*о́бщего* сре́дства	-его ⟨evo⟩	*о́бщих* сре́дств	-их
D.	(Я иду́ к)	*о́бщему* сре́дству	-ему ⟨emu⟩	*о́бщим* сре́дствам	-им
A.	Я ви́жу.....	*о́бшее* сре́дство	-ее ⟨eje⟩	*о́бщие* сре́дства*	-ие*
I.	(Я сижу ря́дом с)	*о́бщим* сре́дством	-им	*о́бщими* сре́дствами	-ими
L.	Я говорю́ об ..	*о́бщем* сре́дстве	-ем ⟨em⟩	*о́бщих* сре́дствах	-их

Pridjevi na *ц*

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*ку́цее* живо́тное	-ее ⟨eje⟩	*ку́цые* живо́тные	-ые
G.	Нет	*ку́цего* живо́тного	-его ⟨evo⟩	*ку́цых* живо́тных	-ых
D.	(Я иду́) к	*ку́цему* живо́тному	-ему ⟨emu⟩	*ку́цым* живо́тным	-ым
A.	Я ви́жу	*ку́цее* живо́тное	-ее ⟨eje⟩	*ку́цых* живо́тных*	-ых*
I.	(Я сижу́ ря́дом)с	*ку́цым* живо́тным	-ым	*ку́цыми* живо́тными	-ыми
L.	Я говорю́ об	*ку́цем* живо́тном	-ем ⟨em⟩	*ку́цых* живо́тных	-ых

Ovi se pridievi ubrajaju u mješovitu promjenu zbog toga što imaju nastavke i tvrde i meke promjene.

Među najfrekventnije pridjeve mješovite promjene spadaju:

большо́й (veliki)	*небольшо́й* (malen)	*све́жий* (svjež)
друго́й (drugi)	*рабо́чий* (radnički)	*глубо́кий* (dubok)
хоро́ший (dobar)	*ру́сский* (ruski)	*городско́й* (gradski)
ма́ленький (mali)	*де́тский* (dječiji)	*морско́й* (morski)
высо́кий (visoki)	*лёгкий* (laki)	*у́зкий* (uzak)
мно́гий (mnogi)	*коро́ткий* (kratki)	*ме́лкий* (plitak)
сове́тский (sovjetski)	*я́ркий* (jarki)	*ночно́й* (noćni)
настоя́щий (pravi)	*далёкий* (deleki)	*до́лгий* (dug)
ста́рший (stariji)	*бли́зкий* (bliski)	*социалисти́ческий*
вели́кий (veliki)	*коммунисти́ческий* (komunistički)	(socijalistički)
широ́кий (široki)	*пионе́рский* (pionirski)	*неме́цкий* (njemački)
лу́чший (najbolji)	*кре́пкий* (jak)	*москóвский* (moskovski)
о́бщий (zajednički)	*ти́хий* (tih)	*стро́гий* (strog)
похо́жий (sličan)	*плохо́й* (loš)	*мла́дший* (mlađi)
бу́дущий (budući)	*челове́ческий* (ljudski)	*се́льский* (seoski)
дорого́й (drag)	*то́нкий* (tanak)	*заводско́й* (fabrički)
горя́чий (vatren)	*чужо́й* (tuđi)	*техни́ческий* (tehnički)

Primjeri:

Ми́ша мой ***бли́зкий*** *друг.* Miša je moj *bliski* prijatelj. *Я получи́ла письмо от* ***дорого́го*** *дру́га.* Dobila sam pismo od *dragog* prijatelja. *Мы дошли́ до* ***ти́хой*** *реки́.* Došli smo do *tihe* rijeke. *На́шему* ***рабо́чему*** *коллекти́ву обеща́ли по́мощь.* Našem *radničkom* kolektivu obećana je pomoć. *Сего́дня мы пойдём к мое́й* ***хоро́шей*** *подру́ге.* Danas ćemo poći mojoj *dobroj* drugarici. *Мы встре́тили* ***настоя́щего*** *учёного.* Susreli smo *pravog* naučnika. *Ба́бушка до́лго смотре́ла на своего́* ***кругли́цего*** *вну́ка.* Baka je dugo gledala svoga unuka *okrugla lica.* *Мы зашли́ в* ***у́зкую*** *у́лицу.* Svratili smo u *usku* ulicu. *Я по́мню э́то* ***ти́хое*** *ме́сто.* Sjećam se tog *tihog* mjesta. *Песо́к на берегу́ стал* ***горя́чим*** *от со́лнца.* Pijesak na obali postao je *vreo* od sunca. *На́до подыша́ть* ***све́жим*** *во́здухом.* Treba izaći na *svjež* zrak. *Учи́тель разгова́ривал с* ***хоро́шей*** *учени́цей.* Nastavnik je razgovarao sa *dobrom* učenicom. *Мы находи́лись на* ***бли́зком*** *расстоя́нии от музе́я.* Nalazili smo se na *bliskom* rastojanju od muzeja. *Послы́шались* ***ти́хие*** *зву́ки гита́ры.* Začuli su se *tihi* zvuci gitare. ***Рабо́чие*** *общежи́тия нахо́дятся на окра́ине го́рода.* *Radnički* domovi nalaze se u predgrađu grada. *Э́то бы́ли* ***све́жие*** *следы́ во́лка.* To bijahu *svježi* tragovi vuka. *Ты купи́л* ***све́жие*** *газе́ты?* Jesi li kupio novi broj lista? *У меня́ мно́го* ***хоро́ших*** *новосте́й.* Ja imam dosta *dobrih* vijesti. *Ученики́ привы́кли к* ***стро́гим*** *учи́тельницам.* Učenici su navikli na *stroge* nastavnice. *Шлю вам* ***горя́чие*** *приве́ты.* Šaljem vam *vatrene* pozdrave. *Поздравля́ю вас с* ***хоро́шими*** *успе́хами!* Čestitam vam *dobre* uspjehe! *Студе́нты познако́мились с* ***настоя́щими*** *нау́чными иссле́дованиями.* Studenti su se upoznali sa *pravim* naučnim istraživanjima. *На пля́же мы встре́тились со* ***смугли́цыми*** *де́вушками.* Na plaži smo se susreli sa *crnoputim* djevojkama. *Ученики писа́ли о* ***ве-***

ли́ких идеа́лах революции. Učenici su pisali o *velikim* idealima revolucije. *Во мно́гих места́х Югосла́вии нахо́дятся истори́ческие па́мятники.* U *mnogim* mjestima Jugoslavije nalaze se istorijski spomenici. *На ти́хих у́лицах на́шего го́рода начина́лась но́вая жизнь.* U *tihim* ulicama našeg grada počinjao je nov život.

Obratite pažnju:

— ***Большо́й*** — velik po dimenzijama, npr. ***большо́й дом*** — velika kuća, ***больша́я кварти́ра*** — veliki stan, ***большо́е о́зеро*** — veliko jezero. ***Вели́кий*** — istaknut, npr. ***вели́кий челове́к*** — velik (istaknut) čovjek, ***вели́кий писа́тель*** — veliki pisac, ***вели́кое де́ло*** — velika stvar, ***вели́кая побе́да*** — velika pobjeda, ***вели́кие держа́вы*** — supersile.

— ***О́бщее де́ло*** — opšta stvar, ***о́бщее помеще́ние*** — zajednička prostorija, ***о́бщие интере́сы*** — zajednički interesi, ***о́бщие фра́зы*** — uopštene fraze, ***в о́бщем*** — uglavnom (*В о́бщем в го́роде жило́сь не очень интере́сно* — U glavnom, u gradu život ne bijaše veoma interesantan).

— ***Дорого́й*** — drag, npr. ***дорого́й челове́к*** — drag čovjek, ***дорого́е лицо́*** — drago lice, ***дороги́е черты́*** — drage crte. ***Дорого́й*** — skup, npr. ***дорога́я вещь*** — skupa stvar, ***дорого́й телеви́зор*** — skup televizor, ***дорого́е вино́*** — skupo vino.

— ***Ру́сский*** — ruski, npr. ***ру́сский язы́к*** — ruski jezik, ***ру́сское сло́во*** — ruska riječ, ***ру́сская речь*** — ruski govor. ***Ру́сский*** — Rus, npr. *В СССР живу́т* ***ру́сские,*** *украи́нцы, белору́сы и др. наро́ды.* — U SSSR-u žive Rusi, Ukrajinci, Bjelorusi, i dr. narodi. ***Ру́сская*** — ruska (pridjev) i Ruskinja (imenica).

184. *U morfološkoj strukturi* padeža opisnih i gradivnih pridjeva pažnju treba obratiti na sljedeće.

Nominativ i akuzativ jednine. U nominativu — akuzativu jednine pridjeva muškoga roda ako je nastavak naglašen, on će glasiti ***-о́й***, a ako nije naglašen, biće ***-ы́й*** ili ***-и́й***. Najfrekventniji pridjevi sa nastavkom ***-о́й*** su sljedeći:

большо́й (veliki)	*голубо́й* (plav)	*полево́й* (poljski)
друго́й (drugi)	*городско́й* (gradski)	*ледяно́й* (ledeni)
молодо́й (mlad)	*морско́й* (morski)	*пожило́й* (postariji)
живо́й (živ)	*ночно́й* (noćni)	*земно́й* (zemaljski)
дорого́й (drag; skup)	*прямо́й* (prav)	*злой* (zao)
небольшо́й (malen)	*основно́й* (osnovni)	*жило́й* (stambeni)
просто́й (običan)	*заводско́й* (fabrički)	*седо́й* (sijed)
родно́й (maternji)	*пусто́й* (prazan)	*мирово́й* (svjetski)
золото́й (zlatan)	*очередно́й* (redovan)	*мужско́й* (muški)
остально́й (ostali)	*передово́й* (napredni)	*цветно́й* (u boji)
плохо́й (loš)	*сухо́й* (suv)	*речево́й* (govorni)
густо́й (gust)	*боево́й* (bojni, ratni)	*вековы́й* (vjekovni)
трудово́й (radni)	*смешно́й* (smiješan)	*языковы́й* (jezički)
чужо́й (tuđ)	*глухо́й* (gluh)	*делово́й* (poslovni)
больно́й (bolestan)	*лесно́й* (šumski)	*групповы́й* (grupni)

Genitiv jednine. U genitivu jednine pridjeva muškog i srednjeg roda *г* se u nastavku čita kao [v], npr. *но́вого* [nòvъvъ], *си́него* [s'ínʲvъ].

Instrumental jednine. U instrumentalu jednine imenice ženskog roda postoje dva nastavka: ***-ой*** (***-ей***) i ***-ою*** (***-ею***). U savremenom jeziku kao osnovni nastavak smatra se ***-ой*** (***-ей***), a ***-ою*** (***-ею***) kao sekundarni (najčešće se susreće u poeziji). Up.: *но́вой — но́вою, си́ней — си́нею.*

185. Dok se u ruskome jeziku govori o tvrdoj, mekoj i mješovitoj promjeni opisnih i odnosnih pridjeva, dotle se u srpskohrvatskom jeziku razlikuje promjena određenog i neodređenog pridjevskog vida. Kategoriju određenog i neodređenog pridjevskog vida ruski jezik je izgubio, a u našem jeziku ona se veže samo za opisne i gradivne pridjeve. Oblicima neodređenoga vida izražavaju se osobine ranije neodređenin lica, predmeta, pojava i sl., a oblici određenoga vida bliže označavaju ranije određena lica, predmete, pojave ili već poznate pojmove. Neodređeni vid svršava se u nominativu jednine muškoga roda na suglasnik ili na ***o*** (bijel, zelen, mio), a određeni vid na ***-i*** (bijeli, zeleni, mili). Npr. U razred je stigao *nov* učenik. Taj *novi* učenik bio je odlikaš. Na ruski jezik i određeni i neodređeni vid prevodimo duljim oblikom pridjeva (***но́вый ученик***).

Između ruskog i srpskohrvatskog jezika postoji razlika i u izražavanju kategorije živog i neživog. Dok se u ruskom jeziku ova kategorija manifestuje u akuzativu jednine imenica muškog roda, te u akuzativu množine imenica muškog, ženskog i srednjeg roda, dotle se u srpskohrvatskom ona ispoljava samo u akuzativu jednine. Up.:

a)	*Я ви́жу* ***но́вый*** *предме́т.*	Vidim *nov*	predmet.
	Я ви́жу ***но́вого*** *това́рища.*	Vidim *novoga*	druga.
b)	*Я ви́жу* ***но́вые*** *предме́ты.*	Vidim *nove*	predmete.
	Я ви́жу ***но́вых*** *това́рищей.*	Vidim *nove*	drugove.
	Я ви́жу ***но́вых*** *подру́г.*	Vidim *nove*	drugarice.
	Я ви́жу ***но́вых*** *живо́тных.*	Vidim *nove*	životinje.

Osjetna razlika između ruskog i srpskohrvatskog jezika postoji u nominativu — akuzativu množine, gdje naš jezik ima različite nastavke za sva tri roda, a ruski ima samo jedan. Up.:

Ovo su *novi* drugovi.
Ovo su *nove* drugarice.
Ovo su *nova* mjesta.

Э́то ***но́вые*** *това́рищи. / подру́ги. / места́.*

b) Promjena prisvojnih pridjeva

186. U promjeni prisvojnih pridjeva razlikujemo dva tipa: 1. pridjevi sa sufiksima ***-ов***, ***-ев***, 2 pridjevi sa sufiksom ***-ин***.

187. Prisvojni pridjevi sa sufiksima ***-ов, -ев, -ин*** označavaju individualnu pripadnost, odnosno pokazuju da nešto pripada nekome, npr. ***старико́в*** *дом — starčev* dom, ***кня́зев*** *дворе́ц — knežev* dvorac, ***се́стрина*** *кни́га — sestrina* knjiga. Oni se tvore od imenica koje označavaju živo. Mijenjaju se na sljedeći način.

1. Pridjevi sa sufiksima ***-ов, -ев.***

a) **Muški rod**

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*бра́тов / Игоре́в* костю́м	Ø	*бра́товы / Игоревы* костю́мы	-ы
G.	Нет	*бра́това / Игорева* костю́ма	-а	*бра́товых / Игоревых* костю́мов	-ых
D.	(Я иду́) к ..	*бра́тову / Игореву* костю́му	-у	*бра́товым / Игоревым* костю́мам	-ым
A.	Я ви́жу ..	*бра́тов / Игорев* костю́м*	Ø*	*бра́товы / Игоревы* костю́мы*	-ы*
I.	(Я сижу́) ря́дом с ..	*бра́товым / Игоревым* костю́мом	-ым	*бра́товыми / Игоревыми* костю́мами	-ыми
L.	Я говорю́ о	*бра́товом / Игоревом* костю́ме	-ом	*бра́товых / Игоревых* костю́мах	-ых

b) **Srednji rod**

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*бра́тово / Игорево* письмо́	-о	*бра́товы / Игоревы* пи́сьма	-ы
G.	Нет	*бра́това / Игореви* письма́	-а	*бра́товых / Игоревых* пи́сем	-ых
D.	(Я иду́) к ..	*бра́тову / Игореву* письму́	-у	*бра́товым / Игоревым* пи́сьмам	-ым
A.	Я ви́жу	*бра́тово / Игорево* письмо́	-о	*бра́товы / Игоревы* пи́сьма*	-ы*
I.	(Я сижу́) ря́дом с	*бра́товым / Игоревым* письмо́м	-ым	*бра́товыми / Игоревыми* пи́сьмами	-ыми
L.	Я говорю́ о	*бра́товом / Игоревом* письме́	-ом	*бра́товых / Игоревых* пи́сьмах	-ых

c) **Ženski rod**

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*бра́това / Игорева* кни́га	-а	*бра́товы / Игоревы* кни́ги	-ы
G.	Нет	*бра́товой / Игоревой* кни́ги	-ой	*бра́товых / Игоревых* кни́г	-ых
D.	Я иду́ к	*бра́товой / Игоревой* кни́ге	-ой	*бра́товым / Игоревым* кни́гам	-ым
A.	Я ви́жу	*бра́тову / Игореву* кни́гу	-у	*бра́товы / Игоревы* кни́ги*	-ы*
I.	Я сижу́ ря́дом с	*бра́товой / Игоревой* кни́гой	-ой	*бра́товыми / Игоревыми* кни́гами	-ыми
L.	Я говорю́ о ..	*бра́товой / Игоревой* кни́ге	-ой	*бра́товых / Игоревых* кни́гах	-ых

2. Pridjevi sa sufiksom ***-ин***

a) **Muški rod**

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*ма́мин* костю́м	Ø	*ма́мины* костю́мы	-ы
G.	Нет	*ма́миного* костю́ма	-ого	*ма́миных* костю́мов	-ых
D.	(Я иду́) к.....	*ма́миному* костю́му	-ому	*ма́миным* костю́мам	-ым
A.	Я ви́жу	*ма́мин* костю́м*	-Ø*	*ма́мины* костю́мы*	-ы*
I.	(Я сижу́) ря́дом с	*ма́миным* костю́мом	-ым	*ма́миными* костю́мами	-ыми
L.	Я говорю́ о....	*ма́мином* костю́ме	-ом	*ма́миных* костю́мах	-ых

b) **Srednji rod**

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*ма́мино* письмо́	-о	*ма́мины* пи́сьма	-ы
G.	Нет	*ма́миного* письма́	-ого	*ма́миных* пи́сем	-ых
D.	(Я иду́) к.....	*ма́миному* письму́	-ому	*ма́миным* пи́сьмам	-ым
A.	Я ви́жу	*ма́мино* письмо́	-о	*ма́мины* пи́сьма*	-ы*
I.	(Я сижу́) ря́дом с	*ма́миным* письмо́м	-ым	*ма́миными* пи́сьмами	-ыми
L.	Я говорю́ о	*ма́мином* письме́	-ом	*ма́миных* пи́сьмах	-ых

c) **Ženski rod**

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*ма́мина кни́га*	-а	*ма́мины кни́ги*	-ы
G.	Нет	*ма́миной кни́ги*	-ой	*ма́миных кни́г*	-ых
D.	(Я иду́ к).....	*ма́миной кни́ге*	-ой	*ма́миным кни́гам*	-ым
A.	Я ви́жу	*ма́мину кни́гу*	-у	*ма́мины кни́ги**	-ы*
I.	(Я сижу́) ря́дом с	*ма́миной кни́гой*	-ой	*ма́миными кни́гами*	-ыми
L.	Я говорю́ о ..	*ма́миной кни́ге*	-ой	*ма́миных кни́гах*	-ых

a) Ovako se mijenja većina prisvojnih pridjeva na ***-ин*** i pridjevi na ***-ын*** (***лиси́цын, лиси́цыно, лиси́цына***). Prisvojni pridjevi na ***-нин*** (***бра́тнин, до́чернин***) također imaju promjenu kao pridjevi sa sufiksom ***-ин.*** Prisvojni pridjevi na ***-ний*** (***супру́жний, му́жний***) deklíniraju se kao opisni i odnosni pridjevi meke promjene.

Prezimena i nazivi gradova koji su nastali od prisvojnih pridjeva pomoću sufiksa ***-ов, -ев, -ин, -ын*** u promjeni se djelimično razlikuju od prisvojnih pridjeva.

Prezimena na ***-ов, -ев, -ин***

Muški rod

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*Петро́в* *Ради́щев* *Пу́шкин*	Ø	*Петро́вы* *Ради́щевы* *Пу́шкины*	-ы
G.	Нет	*Петро́ва* *Ради́щева* *Пу́шкина*	-а	*Петро́вых* *Ради́щевых* *Пу́шкиных*	-ых
D.	Я иду́ к.....	*Петро́ву* *Ради́щеву* *Пу́шкину*	-у	*Петро́вым* *Ради́щевым* *Пу́шкиным*	-ым
A.	Я ви́жу	*Петро́ва* *Ради́щева* *Пу́шкина*	-а	*Петро́вых* *Ради́щевых* *Пу́шкиных*	-ых
I.	Я сижу́ ря́дом с	*Петро́вым* *Ради́щевым* *Пу́шкиным*	-ым	*Петро́выми* *Ради́щевыми* *Пу́шкиными*	-ыми
L.	Я говорю́ о....	*Петро́ве* *Ради́щеве* *Пу́шкине*	-е ⟨е⟩	*Петро́вых* *Ради́щевых* *Пу́шкиных*	-ых

Ženski rod

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*Петро́ва* *Серге́ева* *Ильина́*	-а	*Петро́вы* *Серге́евы* *Ильины́*	-ы
G.	Нет.....	*Петро́вой* *Серге́евой* *Ильино́й*	-ой	*Петро́вых* *Серге́евых* *Ильины́х*	-ых
D.	Я иду́ к.....	*Петро́вой* *Серге́евой* *Ильино́й*	-ой	*Петро́вым* *Серге́евым* *Ильины́м*	-ым
A.	Я ви́жу	*Петро́ву* *Серге́еву* *Ильину́*	-у	*Петро́вых* *Серге́евых* *Ильины́х*	-ых
I.	Я сижу́ ря́дом с	*Петро́вой* *Серге́евой* *Ильино́й*	-ой	*Петро́выми* *Серге́евыми* *Ильины́ми*	-ыми
L.	Я говорю́ о....	*Петро́вой* *Серге́евой* об *Ильино́й*	-ой	*Петро́вых* *Серге́евых* *Ильины́х*	-ых

Promjena prezimena na ***-ов, -ев, -ин*** razlikuje se od promjene prisvojnih pridjeva na ***-ов, -ев, -ин*** u lokativu jednine muškog roda. U ovom padežu prisvojni pridjevi imaju nastavak ***-ом*** (*Я говорю́ о* ***бра́товом,*** *Йгоревом,* ***се́стрином*** *костю́ме*), a prezimena nastavak ***-е*** (*Я говорю́ о* ***Петро́ве, Ради́щеве, Пу́шкине***). Osim toga, množina od prezimena upotrebljava se dosta rijetko, ali češće u ruskom nego u srpskohrvatskom.

Geografski nazivi na ***-ов, -ев, -ин*** mijenjaju se po imenskoj deklinaciji tako da u instrumentalu jednine muškoga roda umjesto nastavka ***-ым,*** koji imaju pridjevi na ***-ов, -ев, -ин,*** dobijaju nastavak ***-ом*** (*Под го́родом* ***Ива́новом, Сара́евом, Пу́шкином***).

Primjeri:

Та́ня была́ о́чень дово́льна ***ма́миным*** *и* ***па́пиным*** *пода́рком.* Tanja je bila veoma zadovoljna *maminim* i *tatinim* poklonom. *Соверше́нно случа́йно я очути́лся у* ***дя́дюшкиной*** *да́чи.* Sasvim slučajno naðoh se kod *strikove* (*ujakove*) vikendice. ***Дя́дино*** *ружьё стреля́ло лу́чше, чем* ***бра́тнино.*** Ujakova puška bolje je pucala nego *bratova. Серёжа ле́том жил в* ***ба́бушкином*** *до́ме.* Serjoža je ljetos stanovao u *bakinoj* kući. *Де́ти были окружены* ***дя́диным*** *внима́нием и* ***тётиной*** *забо́той.* Djeca su bila okružena *ujakovom* (*stričevom*) pažnjom i *tetkinom* brigom. ***Пе́тина*** *ма́ма пришла́ в шко́лу спра́виться об успе́хах сы́на. Petjina* mama došla je u školu da se informiše o sinovljevim uspjesima. *В* ***Та́нином*** *альбо́ме мно́го интере́сных рису́нков.* U *Tanjinom* albumu dosta ima interesantnih crteža. *Това́рищи зову́т меня́* ***Каши́риным.*** Drugovi me zovu *Kaširin. Под го́родом* ***Ива́новом*** *живёт мой большо́й прия́тель.* Nedaleko od *Ivanova* živi moj veliki prijatelj. *Валенти́ном* ***Ката́евым*** *напи́сано нема́ло интере́сных расска́зов для дете́й.* Valentin *Katajev* napisao je dosta interesantnih priča za djecu. *Ученики́ вме́сте со свои́м учи́телем Петро́м Ива́новичем* ***Козло́вым*** *пошли́ в музе́й.* Učenici zajedno sa svojim učiteljem Petrom Ivanovičem *Kozlovom* pošli su u muzej.

Strana prezimena na ***-ов, -ин,*** imaju nastavak ***-ом:***

Учёные разговáривали с ***Дарвúном.*** Naučnici su razgovarali sa *Darvinom. Рядом с* ***Чаплúном*** *сидéла егó дочь.* Kraj *Čaplina* sjedila je njegova kćerka. *Встрéча с* ***Крóнином*** *дóлго продолжáлась.* Susret sa *Kronjinom* dugo je trajao.

U srpskohrvatskom jeziku prisvojni pridjevi na ***-ov, -ev, -in, -ljev,*** (*bratov, knežev, sestrin, sinovljev*) imaju u nominativu jednine samo neodređen oblik. U ostalim padežima pojavljuju se dubletni oblici, jer se ovi pridjevi mogu mijenjati i po imeničkoj promjeni (*bratov, bratova, bratovu* itd.) i po pridjevskoj promjeni (*bratov, bratovog, bratovom* itd.). Danas su mnogo češći oblici pridjevske promjene.

Ruska imena na ***-ov*** i ***-ev*** tipa *Čehov, Vasiljev* u sh. jeziku imaju u instrumentalu nastavak ***-om*** (*Čehovom, Vasiljevom*).

c) **Promjena odnosno-prisvojnih pridjeva**

188. Odnosno prisvojni pridjevi sa sufiksima ***-ий, -ья, -ье*** (sa osnovom na ***-j***, označavaju grupnu pripadnost, pripadnost čitavoj vrsti ili rasi životinja, svojstvo i odnos, npr. ***пти́чий*** *след* (*ptičiji* trag), ***пти́чье*** *гнездó* (*ptičje* gnezdo), ***пти́чья*** *клéтка* (*ptičji* kavez). Mijenjaju se ovako:

a) **Muški rod**

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*пти́чий* след	Ø	*пти́чьи* следы́	-и
G.	Нет	*пти́чьего* слéда	-его ⟨evo⟩	*пти́чьих* следóв	-их
D.	(Я иду́) к	*пти́чьему* слéду	-ему ⟨emu⟩	*пти́чьим* слéдам	-им
A.	Я ви́жу	*пти́чий* след*	Ø	*пти́чьи* следы́	-и*
I.	(Я сижу́) рядом с	*пти́чьим* слéдом	-им	*пти́чьими* следáми	-ими
L.	Я говорю́ о ..	*пти́чьем* слéде	-ем ⟨em⟩	*пти́чьих* следáх	-их

b) **Srednji rod**

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то.....	*пти́чье* гнездó	-е ⟨e⟩	*пти́чьи* гнёзда	-и
G.	Нет.....	*пти́чьего* гнездá	-его ⟨evo⟩	*пти́чьих* гнёзд	-их
D.	(Я иду́) к	*пти́чьему* гнездý	-ему ⟨emu⟩	*пти́чьим* гнёздам	-им
A.	Я ви́жу.....	*пти́чье* гнездó	-е ⟨e⟩	*пти́чьи* гнёзда*	-и*
I.	(Я сижу́) рядом с	*пти́чьим* гнездóм	-им	*пти́чьими* гнёздами	-ими
L.	Я говорю́ о.....	*пти́чьем* гнездé	-ем ⟨em⟩	*пти́чьих* гнёздах	-их

c) **Ženski rod**

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*пти́чья* клéтка	-я ⟨a⟩	*пти́чьи* клéтки	-и
G.	Нет	*пти́чьей* клéтки	-ей ⟨ej⟩	*пти́чьих* клéток	-их
D.	(Я иду́) к	*пти́чьей* клéтке	-ей ⟨ej⟩	*пти́чьим* клéткам	-им
A.	Я ви́жу	*пти́чью* клéтку	-ю⟨u⟩	*пти́чьи* клéтки*	-и*
I.	(Я сижу́) рядом с	*пти́чьей* клéткой	-ей ⟨ej⟩	*пти́чьими* клéтками	-ими
L.	Я говорю́ о.....	*пти́чьей* клéтке	-ей ⟨ej⟩	*пти́чьих* клéтках	-их

Među najčešće pridjeve na ***-ий, -ья, -ье*** spadaju:

a) **pripadnost u odnosu na čovjeka**

челове́чий (čovječiji, ljudski, što pripada čovjeku, ljudima)
дéви́чий (djevojački)
ребя́чий (razg. dječji, djetinji, fig. djetinjast, neozbiljan)
охóтничий (lovački)
броди́жий (skitnički, lutalički)
бóжий (božji)
вдóвий (udovičin, udovički)
бáбий (ženski)
каза́чий (kozački)
полкóвничий (pukovnički)
разбóйничий (razbojnički)
пасту́ший (pastirski)
плóтничий (tesarski)

b) **pripadnost u odnosu na životinje**

волóвий (volovski)
коро́вий (kravlji)
говя́жий (goveđi)
кóзий (kozji)
кобы́лий (kobilji)
бара́ний (ovnujski, ovčji)
соба́чий (pasji, pseći)
коша́чий (mačji)
ове́чий (ovčji)
теля́чий (teleći)
вóлчий (vučji)
медве́жий (medvjeđi)
лúсий (lisičji)
за́ячий (zečji)
пти́чий (ptičji)
ры́бий (riblji)
оле́ний (jelenji)
обезья́ний (majmunski, majmunov)
каба́ний (veprov, od vepra)

Primjeri:

Э́то бы́ли ***каза́чьи*** *кóни.* To bijahu *kozački* konji. *Из сосéдней кóмнаты вы́шел казáк в* ***кóзьей*** *сéрой папáхе.* Iz susjedne sobe izađe kozak u *kozjoj* sivoj šubari. *Охóтники шли по* ***медве́жьим*** *следáм.* Lovci su išli po *medvеđim* tragovima. *„****Пти́чье*** *сéрдце, а* ***за́ячья*** *душа“, — говоря́т о трусли́вом челове́ке.* *„Ptičje* srce, *zečja* duša“ — kaže se za plašljiva čo-

vjeka. *На равни́не виднéлось мнóго* ***олéньих*** *следóв.* Na ravnici se vidjelo mnogo *jelenjih* tragova. *Далекó в* ***рыбáчьем*** *селé мелькáли огонькú.* Daleko u *ribarskom* selu svjetlucali su plamičci. *Отéц был одéт в* ***охóтничью*** *кýртку.* Otac bijaše obučen u *lovačku* vjetrovku.

Obratite pažnju:

дéвúчья *пáмять* — šalj. loše pamćenje, ***бóжья*** *корóвка* — bubamara, *ясно как* ***бóжий*** *день* — savršeno jasno, ***бáбьи*** *скáзки* — bapske priče, ***разбóйничий*** *притóн* — razbojnička jazbina, ***разбóйничья*** *шáйка* — razbojnička družina (banda), ***пастýший*** *рожóк* — frula, ***корóвье*** *молокó* — kravlje mlijeko, ***кóзье*** *молокó* — kozje mlijeko, ***кóзья*** *нóжка* — zubarska kliješta, ***бараний*** *мех* — ovčje krzno, *согнýть* (*скрутúть*) *в* ***бараний*** *рог* — satjerati u mišju rupu, ***собáчий*** *хóлод* — pasja (ciča) zima, ***собáчий*** *нюх* — pasji (oštar) njuh, ***кошáчий*** *концéрт* — mačji koncert, *волк в* ***овéчьей*** *шкýре* — vuk u ovčjoj koži, ***телячий*** *востóрг* — ludo veselje, ***телячий*** *вагóн* — teretni vagon, ***вóлчья*** *пасть* — razljubak (pukotina između usne i nosne šupljine), ***медвéжья*** *шкýра* — medvjeđa koža, ***медвéжья*** *охóта* — lov na medvjede, ***медвéжья*** *услýга* — medvjeđa usluga, ***зáячья*** *лáпка* — zečja šapa (noga), ***зáячья*** *душá* — plašljivac (kukavica), ***рыбий*** *жир* — riblje ulje, *пальтó на* ***рыбьем*** *мехý* — šalj. slabo podstavljen, loš kaput, ***петýший*** *грéбень* — pijetlova kresta, ***рáчьи*** *глазá* — izbuljene oči.

U srpskohrvatskom jeziku prisvojni pridjevi sa sufiksom **-ji, -jâ, -jê** (*kozji, vučji, pasji*) imaju promjenu određenoga vida (*kozji, kozjega, kozjemu* i sl.).

Upotreba prisvojnih pridjeva

189. **Pridjevi sa sufiksom *-ов, -ев, -ин, -нин.*** Ovi pridjevi izražavaju pripadnost jednome licu i ne mogu označavati pripadnost grupi lica. Oni se tvore samo od imenica koje označavaju žive predmete (krajnje su rijetki slučajevi da se obrazuju od imenica za neživo).

U upotrebi prisvojnih pridjeva postoji velika razlika između ruskog i srpskohrvatskog jezika. Naime, osnovno sredstvo za izražavanje posesivnosti u ruskom je prisvojni genitiv (*На столé лежúт* ***книгá брáта***), a u srpskohrvatskom prisvojni pridjev na **-ov, -ev, -in** (Na stolu leži ***bratova*** *knjiga*). Ruski prisvojni pridjev na ***-ов, -ев, -ин*** dolazi u upotrebi samo u značenju porodičnih odnosa (***сéстрин, бáбушкин, дéдушкин*** i sl.) i hopokoristika — imena odmila (***Пéтин, Сáшин, Вéрин, Мáшин***). Međutim, i njih sve više istiskuje posesivni genitiv, tako da je danas njihova upotreba ograničena na razgovorni i književnoumjetnički stil. Oni se također mogu naći u krilaticama, ali se tada pišu malim početnim slovom: ***ахиллéсова*** *пятá* — *Ahilova* peta, ***валтасáров*** *пир* — *Baltazarov* pir, ***гóрдиев*** *ýзел* — *Gordijev* čvor, ***дамóклов*** *меч* — *Damoklov* mač, ***колýмбово*** *яйцó* — *Kolumbovo* jaje, ***пúррова*** *побéда* — *Pirova* pobjeda, ***сизúфов*** *трýд* — *Sizifov* posao, ***адáмово*** *яблоко* — *Adamova* jabuka i dr.

Prema tome, treba voditi računa o tome da se naš prisvojni pridjev na **-ov, -ev -in** gotovo uvijek prevodi na ruski jezik posesivnim genitivom, npr.:

Ovo je *bratova* olovka. *Э́то карандáш* ***брáта.*** Ovo je *sestrina* sveska. *Э́то тетрáдь* ***сестры́.*** Učitelju se svidio *učenikov* odgovor. *Учúтелю понрáвился отвéт* ***ученика.*** Razgovaram sa *bratovim* drugom. *Я разговáриваю с товáрищем* ***брáта.*** Pročitao sam gotovo sva *Puškinova* djela. *Я прочитáл почтú все произведéния* ***Пýшкина.***

Kada se prevodi sa ruskog na srpskohrvatski jezik i obratno, treba znati da se i u našem jeziku može upotrijebiti posesivni genitiv, i to onda kada uz njega stoji atribut, apozicija ili odnosna rečenica, tj. ako uz njega postoji neki dodatak, npr.:

Э́то карандáш стáршего ***брáта.*** Ovo je olovka starijeg *brata.* *Э́то тетрáдь моéй мláдшей* ***сестры́.*** Ovo je teka moje mlađe *sestre.* *Я разговáриваю с товáрищем моегó* ***брáта.*** Razgovaram sa drugom mojega *brata.* *Я прочитáл почтú все произведéния велúкого пóэта* ***Пýшкина.*** Pročitao sam gotovo sva djela velikog pjesnika *Puškina.*

U nekim slučajevima i u ruskom jeziku je za označavanje pripadnosti neophodno, umjesto posesivnog genitiva, upotrijebiti prisvojni pridjev. Međutim. i tada se ne koriste pridjevi sa sufiksima ***-ов, -ев, -ин,*** već sa sufiksom ***-ск-,*** npr.:

Шóхолов получúл ***Нóбелевскую*** *прéмию.* Šoloĥov je dobio *Nobelovu* nagradu. *В 1961 году извéстному совéтскому пóэту А. Твардóвскому былá присуждена* ***Лéнинская*** *прéмия.* Godine 1961. poznatom sovjetskom pjesniku A. Tvardovskom bila je dodijeljena *Lenjinova* nagrada. *Э́то* ***отцóвский*** *пиджáк.* Ovo je očev kaput. *Студéнтам понрáвились* ***некрáсовские*** *пóэмы.* Studentima su se svidjele *Nekrasovljeve* poeme.

Prema tome, značenje sufiksa ***-ск- (-еск-)*** u određenoj mjeri je korelativno sa opštim značenjem sufiksa ***-ов, -ев, -ин.*** Pošto je upotreba prisvojnih pridjeva na ***-ов, -ев, -ин*** krajnje ograničena, u ruskom jeziku tamo gdje se osjeća potreba za pridjevom, a ne za posesivnim genitivom, koriste se pridjevi sa sufiksom ***-ск-.*** Međutim, ovakve pridjeve moguće je na srpskohrvatski jezik prevoditi dvojako (jer u ruskom jeziku mogu imati značenje i pripadnosti i korelativnosti), npr. ***пýшкинский*** — *Puškinov* i *puškinski,* ***гóрьковский*** — *Gorkovljev* i *gorkovljevski,* ***жюльвéрновский*** — *Žil Vernov* i *žilvernovski* i sl. Dakle, pridjevi sa sufiksom ***-ск-*** u ruskom jeziku mogu izražavati pripadnost i svojstvo (ako su obrazovani od imena, prezimena), te ćemo ih u skladu s tim prevoditi na naš jezik pomoću sufiksa ***-ov-, -ev, -in*** ili ***-sk-.*** Npr.:

Э́то ***лéнинский*** *стиль рабóты.* To je *lenjinski* stil rada. ***Петрóвская*** *рефóрма касáлась всей жúзни Рóссии. Petrova* reforma ticala se čitavog života Rusije.

Up. u ruskom: ***цáрская*** *награ́да — награ́да царя́,* ***пушкúнские*** *стихú — стихú Пýшкина,* ***гóрьковский*** *реализм — реализм Гóрького.*

Sufiksi ***-ов, -ев, -ин,*** sufiks ***-ск-*** i posesivni genitiv ponekad mogu stvarati i sinonimski niz sa određenim nijansama u značenju. Npr. u ruskom se najčešće kaže *дом* ***отцá*** (*očeva kuća*), u razgovornom stilu, kao što smo istakli, susreće se ***отцóв*** *дом,* a ukoliko želimo da ukažemo više na karakter predmeta nego na njegovu pripadnost, reći ćemo ***отцóвский*** *дом.* U našem jeziku ista je situacija: *dom mog* ***oca, očev*** *dom,* ***očinski*** *dom.*

Ruski i srpskohrvatski mogu se razilaziti u pojedinačnim slučajevima. Npr. u našem jeziku može da bude sufiks ***-sk-,*** a u ruskom — ***ов: крокодúловы*** *слёзы — krokodilske* suze, ***соломóново*** *решéние — solomonsko* rješenje.

190. **Ostali odnosno prisvojni pridjevi.** Pridjevi na ***-ий, -ья, -ье*** izražavaju grupnu pripadnost i jednako se upotrebljavaju u ruskom i srpskohrvatskom jeziku (v. § 188). Pridjevi na ***-овый*** i ***-иный*** također izražavaju grupnu pripadnost (sorti ili vrsti životinja) i na naš jezik ih prevodimo različito: ***ежо́вый*** — *ježev* (*держа́ть в* ***ежо́вых*** *рукави́цах* — držati u strogoj pokornosti), ***крокоди́ловый*** — *krokodilski, od krokodilove kože,* ***слоно́вый*** — *slonov* (***слоно́вая*** *кость* — *slonovača*), ***змейный*** — *zmijski* (***змейная*** *улы́бка* — *pakostan* smiješak), ***орли́ный*** — *orlovski,* ***льви́ный*** — *lavlji, lavovski* (***льви́ная*** *до́ля* — *lavovski* dio), ***лошади́ный*** — *konjski* (***лошади́ная*** *си́ла* — *konjska* snaga), ***пчели́ный*** — *pčelinji* (***пчели́ный*** *у́лей* — košnica, ***пчели́ная*** *ма́тка* — matica), ***осли́ный*** — *magareći,* ***звери́ный*** — *zvjerski, životinjski* (***звери́ная*** *шку́ра* — *životinjska* koža), ***мыши́ный*** — *mišji* (***мыши́ная*** *но́ра* — *mišja* rupa, ***мыши́ный*** *хво́стик* — *tanka* pletenica), ***соловьи́ный*** — *slavujev.* Pridjevi sa sufiksom ***-нин*** (pomoću koga se gradi veoma mali broj pridjeva, i to od imenica koje označavaju srodnike) prevode se na srpskohrvatski jezik pridjevima sa sufiksom ***-ov***: ***бра́тнин*** — *bratov.*

Dulji i kraći oblik pridjeva

191. Ruski jezik u odnosu na srpskohrvatski jezik ima specifične oblike pridjeva, koje nazivamo duljim i kraćim oblikom (по́лная и кра́ткая фо́рма имён прилага́тельных), npr.: ***но́вый, но́вое, но́вая, но́вые*** — ***нов, новá, но́во, но́вы.*** U našem jeziku, kao što smo vidjeli, također postoje dvije vrste pridjeva, ali se oni i po značenju i po upotrebi ne podudaraju sa ruskim. To su određeni i neodređeni vid, npr. *novi, novo, nova, nov, novo, nova* (prvi ukazuje na već određen predmet ili lice, a drugi na osobine nepoznatog predmeta ili lica) — v. § 185.

Dulji i kraći oblik pridjeva imaju jedino opisni pridjevi. Gradivni pridjevi mogu imati samo puni oblik (***деревя́нный*** — drven, ***желе́зный*** — željezni), a prisvojni samo kraći (***бра́тов, Са́шин***). Svi pridjevi na ***-ский*** i ***-ий*** imaju isključivo dulji oblik (***ру́сский*** — ruski, ***физи́ческий*** — fizički, ***ле́тний*** — ljetnji, ***ко́зий*** — kozji). Od ova dva oblika osnovnim se smatra dulji (jer je u većoj upotrebi).

Kraći oblik pridjeva tvori sa dodavanjem na osnovu posebnih nastavaka za rod. U jednini muški rod ima nulti nastavak (***нов, синь***), u srednjem rodu ***-о, -е*** (***но́во, си́не***), u ženskom ***-а, -я*** (***новá, синя́***). U množini svi rodovi imaju jedan nastavak: ***-ы*** ili ***-и*** (***но́вы, си́ни***). Pošto u našem jeziku svaki rod u množini ima svoj nastavak, a u ruskom je samo jedan oblik, treba posebnu pažnju obratiti na tu nepodudarnost. Up.:

Predmeti su *novi.*	*Предме́ты*	***но́вы.***
Knjige su *nove.*	*Кни́ги*	
Sredstva su *nova.*	*Сре́дства*	

Kod nekih pridjeva u kraćem se obliku pojavljuje *nepostojani vokal* ***o*** ili ***e***.

Nepostojano o dobivaju pridjevi muškog roda sa osnovom na ***-к-*** ako se ispred njega nalazi tvrd suglasnik (osim ***ж***): *бли́зкий* — ***бли́зок,*** *у́зкий* — ***у́зок,*** *жи́дкий* — ***жи́док.***

Nepostojano e pojavljuje se u dva slučaja: a) ako ispred ***-к-*** na kraju osnove stoji šuštavi suglasnik, ***j*** ili meki suglasnik, npr. *тя́жкий* — ***тя́жек*** (težak), *бо́йкий* — ***бо́ек*** (živahan), *го́рький* — ***го́рек***; b) ispred sufiksa ***-н-***, npr. *бе́дный* — ***бе́ден,*** *больно́й* — ***бо́лен,*** *вре́дный* — ***вре́ден*** (štetan). U pravilu nepostojani vokal ne dolazi ukoliko se osnova završava na ***-р-*** i ***-л-***, npr. *бы́стрый* — ***быстр,*** *до́брый* — ***добри,*** *кру́глый* — ***кругл.*** Međutim: *по́лный* — ***по́лон*** (pun), *до́лгий* — ***до́лог*** (dug), *смешно́й* — ***смешо́н.***

Nepostojani vokal ne pojavljuje se u srednjem i ženskom rodu, a također u množini.

Većina pridjeva na ***-нный*** u muškom rodu ima ***-ен***: *бессмы́сленный* — ***бессмы́слен,*** *есте́ственный* — ***есте́ствен*** (prirodan). Nevelika grupa ovakvih pridjeva završava se u kraćem obliku na ***-енен,*** npr. *своевре́менный* — ***своевре́менен*** (blagovremen), *обыкнове́нный* — ***обыкнове́нен*** (običan).

Iako se kraći oblik obrazuje od opisnih pridjeva, treba reći da svi opisni pridjevi nemaju kraćeg oblika. Tu spadaju: 1. neki nazivi boja i svi nazivi boja konjske dlake, npr. ***кори́чневый*** (smeđ), ***пу́рпурный*** (purpuran), ***ро́зовый*** (ružičast), ***кофе́йный*** (kafen), ***сире́невый*** (boje jorgovana), ***вороно́й*** (vran konj, vranac, vran, crn), ***пе́гий*** (pjegav, šaren; ***пе́гая*** *ло́шадь* — šarac); 2. pridjevi sa sufiksom ***-ск-, -ов, -н-***, npr. ***бра́тский*** (bratski), ***боево́й*** (ratni), ***кро́вный*** (krvni); 3. pridjevi glagolskog porijekla, npr. ***бы́вший*** (bivši), ***мину́вший*** (minuli), ***быва́лый*** (zast. bivši; razg. iskusan, vješt; *э́то де́ло* ***быва́лое*** — to je *poznata* stvar); 4. pridjev ***большо́й*** (veliki; kao kraći oblik upotrebljava se ***вели́к, велика́, велико́, велики́***).

Međutim, neki opisni pridjevi imaju samo kraći oblik. Takvi su ***рад*** (*drago mi je;* ***Я рад*** *ви́деть тебя́* — *Drago mi je* da te vidim), ***горáзд*** (***горáзд*** *на что* — *sposoban* za što; *Шути́ть мы все* ***горáзды*** — Svi *se volimo* šaliti), ***на́добен*** (*nužan, potreban, neophodan*), ***до́лжен*** (***Я до́лжен*** *пойти́* — *Moram* poći). Dulji oblik ***до́лжный, до́лжное, до́лжная*** vrlo se rijetko upotrebljava, npr. *с* ***до́лжным*** *внима́нием* (s *dužnom* pažnjom), ***до́лжным*** *о́бразом* (kako treba), *на* ***до́лжной*** *высоте́* (na *doličnoj, odgovarajućoj* visini). Oblik ***до́лжное*** dolazi i kao imenica srednjeg roda (*отда́ть* ***до́лжное*** — odati *puno priznanje*).

Kraći oblici pridjeva mijenjaju se samo u rodu i broju.

Akcenat kraćeg oblika pridjeva

192. Akcenat kraćih oblika pridjeva dosta je složen jer je on u velikom broju slučajeva pokretan, a nekih posebnih pravila nema. I ovdje postoje dva osnovna tipa: stalan akcenat i pokretan akcenat. Stalan može biti na osnovi ili na nastavku, a pokretan može da bude samo u ženskom rodu ili pak u množini. U skladu s tim razlikujemo tip a_1, a_2, a_3, a_4, a_5.

Tip a_1 imaju kraći oblici pridjeva kod kojih je akcenat uvijek na osnovi, npr. ***богáтый — богáт, богáта, богáто, богáты:***

Dulji oblik	O	N	Kraći oblik	O	N
богáтый	o		*богáт*	o	
			богáта	o	
			богáто	o	
			богáты	o	

Tip a_1 imaju sljedeći pridjevi: ***гото́вый*** — *гото́в, гото́ва, гото́во, гото́вы* (spreman), ***здоро́вый*** — *здоро́в, здоро́ва, здоро́во, здоро́вы* (zdrav), ***знако́мый*** — *знако́м, знако́ма, знако́мо, знако́мы* (poznat), ***печа́льный*** — *печа́лен, печа́льна, печа́льно, печа́льны* (tužan), ***прилёжный*** — *прилёжен, прилёжна, прилёжно, прилёжны* (marljiv), ***прекра́сный*** — *прекра́сен, прекра́сна, прекра́сно, прекра́сны* (prekrasan) i dr.

Tip a_2 karakterističan je za pridjeve koji imaju u duljem obliku akcenat na osnovi, a u kraćem na nastavku, npr. ***хоро́ший*** — ***хоро́ш, хороша́, хорошо́, хороши́*** (u muškom rodu akcenat je uslovno na nastavku):

Dulji oblik	O	N	Kraći oblik	O	N
хоро́ший	o		*хоро́ш*		-●-
			хороша́		●
			хорошо́		●
			хороши́		●

Ovdje spadaju: ***лёгкий*** — *лёгок, легка́, легко́, легки́* (lak), ***ма́лый*** — *мал, мала́, мало́, малы́* (malen), ***тёмный*** — *тёмен, темна́, темно́, темны́* (taman), ***у́мный*** — *умён, умна́, умно́, умны́* (pametan), ***горя́чий*** — *горя́ч, горяча́, горячо́, горячи́* (gorak), ***тяжёлый*** — *тяжёл, тяжела́, тяжело́, тяжелы́* (težak).

Tip a_3 odnosi se na pridjeve koji u duljem obliku imaju akcenat na osnovi i u svim oblicima kraćeg oblika izuzev u žen. rodu, npr. ***кра́ткий*** — ***кра́ток, кратка́, кра́тко, кра́тки***:

Dulji oblik	O	N	Kraći oblik	O	N
кра́ткий	o		*кра́ток*	o	
			кратка́		●
			кра́тко	o	
			кра́тки	o	

Promjenu akcenta u ženskom rodu imaju pridjevi: ***гро́мкий*** — *гро́мок, громка́, гро́мко, гро́мки*, (glasan), ***ди́кий*** — *дик, дика́, ди́ко, ди́ки* (divlji), ***до́лгий*** — *до́лог, долга́, до́лго, до́лги* (dug), ***жа́ркий*** — *жа́рок, жарка́, жа́рко, жа́рки*, ***жи́дкий*** — *жи́док, жидка́, жи́дко, жи́дки*, ***зво́нкий*** — *звонок, звонка́, звонко, звонки*, ***лы́сый*** — *лыс, лыса́, лысо, лысы* (ćelav), ***мо́щный*** — *мо́щен, мощна́, мо́щно, мо́щны* (moćan), ***ро́бкий*** — *ро́бок, робка́, ро́бко, ро́бки* (plašljiv), ***се́рый*** — *сер, сера́, се́ро, се́ры* (siv), ***си́ний*** — *синь, синя́, си́не, си́ни*, ***сла́дкий*** — *сла́док, сладка́, сла́дко, сла́дки*, ***стра́нный*** — *стра́нен, странна́, стра́нно, стра́нны* (čudan), ***це́лый*** — *цел, цела́, це́ло, це́лы* (čitav), ***ча́стый*** — *част, часта́, ча́сто, ча́сты* (čest), ***ю́ный*** — *юн, юна́, ю́но, ю́ны* (mlad) i dr.

Tip a_4 imaju pridjevi kod kojih je akcenat uvijek na nastavku (u muškom rodu uslovno je na nastavku), npr. ***смешно́й*** — ***смешо́н, смешна́, смешно́, смешны́*** (smiješan):

Dulji oblik	O	N	Kraći oblik	O	N
смешно́й		●	*смешо́н*		-●-
			смешна́		●
			смешно́		●
			смешны́		●

Ovaj tip mogu imati samo pridjevi koji se završavaju na ***-о́й***, npr. ***хмельно́й*** — ***хмелён, хмельна́, хмельно́, хмельны́*** (pijan), ***больно́й*** — ***бо́лен, больна́, больно́, больны́*** i dr.

Tip a_5 tiče se pridjeva koji imaju naglašen nastavak u duljem obliku u ženskom rodu, a nenaglašen muški i srednji rod te množinu, npr. ***дорого́й*** — ***до́рог, дорога́, до́рого, до́роги*** (drag, skup):

Dulji oblik	O	N	Kraći oblik	O	N
дорого́й		●	*до́рог*	o	
			дорога́		●
			до́рого	o	
			до́роги	o	

Ovdje spadaju: ***босо́й*** (bos), ***живо́й*** (živ), ***крово́й*** (kriv), ***немо́й*** (nijem), ***слепо́й*** (slijep), ***седо́й*** (sijed), ***свято́й*** (svet), ***сыро́й*** (vlažan), ***худо́й*** (loš), ***молодо́й*** (mlad), ***развито́й*** (razvijen).

Obratite pažnju: *от* ***ма́ла*** *до* ***вели́ка*** — od *malog* do *velikog*,
на́ бо́су *но́гу* — na *bosu* nogu.

Posebnu grupu čine pridjevi koji imaju akcentske dublete. Takvih pridjeva u ruskom ima poprilično broj. Do variranja akcenata dolazi:

a) u **ženskom rodu**, npr. *ви́дный* — *ви́ден*, ***ви́дна*** и ***видна́***, *ви́дно, ви́дны*, *це́нный* — *це́нен*, ***ценна́*** i ***це́нна***, *це́нно, це́нны*;

b) u **množini**, npr. *бе́дный* — *бе́ден, бедна́, бе́дно*, ***бедны́*** *и* ***бе́дны***, *до́брий* — *добр, добра́, добро́*, ***добры́*** и ***до́бры*** (ali samo *бу́дьте добры́* — budite ljubazni), *жа́дный* — *жа́ден, жадна́, жа́дно*, ***жа́дны́*** и ***жадны́***; isto tako *зву́чный* — ***звучны́*** и ***зву́чны***, *кру́глый* — ***круглы́*** и ***кру́глы***, *кру́пный* — ***крупны́*** и ***кру́пны***, *ми́лый* — ***милы́*** и ***ми́лы***, *мо́крый* — ***мокры́*** и ***мо́кры***, *мра́чный* — ***мрачны́*** и ***мра́чны***, *не́жный* — ***нежны́*** и ***не́жны***, *скро́мный* — ***скромны́*** и ***скро́мны***, *ску́чный* — ***скучны́*** и ***ску́чны*** (dosadan), *сло́жный* — ***сложны́*** и ***сло́жны***, *слы́шный* — ***слышны́*** и ***слы́шны***, *стра́шный* — ***страшны́*** и ***стра́шны***, *то́лстый* — ***толсты́*** и ***то́лсты***, *то́чный* — ***точны́*** и ***то́чны***, *тру́дный* — ***трудны́*** и ***тру́дны***, *у́зкий* — ***узки́*** и ***у́зки***, *хра́брый* — ***храбры́*** и ***хра́бры***, *че́стный* — ***честны́*** и ***че́стны*** (častan), *чи́стый* — ***чисты́*** и ***чи́сты***, *шу́мный* — ***шумны́*** и ***шу́мны***, *я́сный* — ***ясны́*** и ***я́сны***; *голо́дный* — ***голодны́*** и ***го́лодны***, *зелёный* — ***зе́лены*** и ***зелены́***, *холо́д-*

*ный — **холодны́** и **хо́лодны**, коро́ткий — **ко́ротки**, **коротки́** и **коро́тки**; густо́й — **гу́сты** и **густы́**, просто́й — **про́сты** и **просты́**, пусто́й — **пусты́** и **пу́сты**; о́бщий — **о́бщи** и **общи́**, све́жий — **свежи́** и **све́жи*** itd.

c) u **srednjem rodu** i **množini**, npr. *бе́лый — бел, бела́, **бело́** и **бе́ло**, **белы́** и **бе́лы**, гре́шный — гре́шен, грешна́, **гре́шно** и **грешно́**, **гре́шны** и **грешны́**, дли́нный — дли́нен, длинна́, **дли́нно** и **длинно́**, **дли́нны** и **длинны́**;* isto tako *жёлтый — **жёлто** и **желто́**, **жёлты** и **желты́**, кра́сный — **кра́сно** и **красно́**, **кра́сны** и **красны́**, мёртвый — **мёртво** и **мертво́**, **мёртвы** и **мертвы́**, о́стрый — остёр* i *остр, **о́стро** и **остро́**, **о́стры** и **остры́**, ста́рый — **ста́ро** и **старо́**, **ста́ры** и **стары́**, хи́трый — хитёр, хитра́, **хи́тро** и **хитро́**, **хи́тры** и **хитры́*** (lukav), *высо́кий — **высо́ко** и **высоко́**, **высо́ки** и **высоки́**, глубо́кий — **глубо́ко** и **глубоко́**, далёкий — **далеко́** и **далёко**, **далеки́** и **далёки**, широ́кий — **широко́** и **широ́ко**, **широ́ки** и **широки́*** i dr.

O upotrebi duljeg i kraćeg pridjeva i njihovim sintaksičkim funkcijama v. § 203.

Komparacije pridjeva

193. Pridjevi, i to samo oni koje nazivamo opisnim (ка́чественные прилага́тельные), imaju osobinu da pomoću određenih oblika izražavaju različite stepene kakvoće, odnosno veći ili manji stepen osobine koja se kazuje pridjevom. Takvu promjenu opisnih pridjeva prema stepenu svojstva koji se njime označava nazivamo *komparacijom* ili poređenjem pridjeva (сте́пени сравне́ния имён прилага́тельных).

Kada se uspoređuju dva predmeta, bića, radnje ili pojave i pri tome ističe da je svojstvo jednog od njih u većoj mjeri izraženo nego svojstvo drugog, onda takav način poređenja nazivamo *komparativom* (сравни́тельная сте́пень). Ukoliko se pak poredi više pojmova (najmanje tri) i ističe svojstvo u najvećoj mjeri, imamo drugi stepen poređenja ili *superlativ* (превосхо́дная сте́пень).

K o m p a r a t i v

194. U ruskom jeziku postoje dvije vrste komparativa — prosti komparativ (проста́я сравни́тельная сте́пень), npr. ***умне́е*** — pametniji, pametnija, pametnije, pametniji, i složeni komparativ (сло́жная сравни́тельная сте́пень), npr. ***бо́лее у́мный*** — pametniji, ***бо́лее у́мная*** — pametnija, ***бо́лее у́мное*** — pametnije, ***бо́лее у́мные*** — pametniji.

a) *Prosti komparativ*

195. Postoje dvije vrste prostog komparativa — prosti nepromjenljivi komparativ i prosti promjenljivi komparativ.

Prosti nepromjenljivi komparativ ima samo jedan oblik za sva tri roda, za jedninu i množinu i ne mijenja se po padežima. Gradi se pomoću tri sufiksa: ***-ее, -е, -ше.***

Pomoću sufiksa ***-ее*** komparativ se obrazuje od većine pridjeva, npr.:

*сла́бый — **слабе́е*** (slabiji, slabija, slabije, — slabiji)[1]
*глу́пый — **глупе́е*** — (gluplji, gluplja, gluplje, — gluplji)
*здоро́вый — **здоровее́*** (zdraviji, zdravija, zdravije, — zdraviji)

[1] U množini je dat samo oblik za muški rod.

*но́вый — **новее́*** (noviji, novija, novije, — noviji)
*ве́рный — **вернее́*** (vjerniji, vjernija, vjernije, — vjerniji)
*бе́лый — **белее́*** (bjelji, bjelja, bjelje, — bjelji)
*си́льный — **сильне́е*** (snažniji, snažnija, snažnije, — snažniji)
*краси́вый — **краси́вее*** (ljepši, ljepša, ljepše, — ljepši)

U razgovornom stilu susreće se i ***-ей*** — varijanta sufiksa ***-ее*** (*весело́е — весело́й, добре́е — добре́й, сильне́е — сильне́й* i sl.).

Sufiks ***-е*** dodaje se pridjevima čija se osnova završava na ***к, г, х*** i ***д, т, ст,*** a također nekim pridjevima sa osnovom na druge suglasnike, npr.:

*лёгкий — **ле́гче*** (lakši, lakša, lakše, — lakši)
*дорого́й — **доро́же*** (draži, draža, draže, — draži; skuplji, skuplja, skuplje, — skuplji)
*стро́гий — **стро́же*** (strožiji, strožija, strožije, — strožiji)
*мя́гкий — **мя́гче*** (mekši, mekša, mekše, — mekši)
*ти́хий — **ти́ше*** (tiši, tiša, tiše, — tiši)
*сухо́й — **су́ше*** (suvlji, suvlja, suvlje, — suvlji)
*молодо́й — **моло́же*** (mlađi, mlađa, mlađe, — mlađi)
*твёрдый — **твёрже*** (tvrđi, tvrđa, tvrđe, — tvrđi)
*бога́тый — **бога́че*** (bogatiji, bogatija, bogatije, — bogatiji)
*крутой — **кру́че*** (krući, kruća, kruće, — krući)
*чи́стый — **чи́ще*** (čistiji, čistija, čistije, — čistiji)
*гу́стой — **гу́ще*** (gušći, gušća, gušće, — gušći)

Sufiksi ***-к-, -ок-*** se kod nekih pridjeva gube, odnosno jotuje se završni suglasnik kraće osnove bez sufiksa ***-к-, -ок-*** npr.:

*гла́дкий — **гла́же*** (glađi, glađa, glađe, — glađi)
*ре́дкий — **ре́же*** (rjeđi, rjeđa, rjeđe, — rjeđi)
*бли́зкий — **бли́же*** (bliži, bliža, bliže, — bliži)
*ни́зкий — **ни́же*** (niži, niža, niže, — niži)
*у́зкий — **у́же*** (uži, uža, uže, — uži)
*высо́кий — **выше*** (viši, viša, više, — viši)
*коро́ткий — **коро́че*** (kraći, kraća, kraće, — kraći)
*широ́кий — **ши́ре*** (širi, šira, šire, — širi)

Međutim:

*сла́дкий — **сла́ще*** (slađi, slađa, slađe, — slađi)

Pridjev *дешёвый* također ima ***-е,*** iako se ne završava na ***к, г, х*** ili ***д, т, ст:***

*дешёвый — **дешёвле*** (jeftiniji, jeftinija, jeftinije, — jeftiniji)

Sufiks ***-ше*** dobija u komparativu samo nekoliko pridjeva:

*далёкий — **да́льше*** (dalji, dalja, dalje, — dalji)
*до́лгий — **до́льше*** (duži, duža, duže, — duži)
*то́нкий — **то́ньше*** (tanji, tanja, tanje, — tanji)
*ста́рый — **ста́рше*** (stariji, starija, starije, — stariji)

Neki pridjevi na dva načina obrazuju komparativ, npr.:

*большо́й — **бо́лее и бо́льше*** (veći, veća, veće, — veći)

далёкий — ***далее и да́льше*** (dalji, dalja, dalje, — dalji)
до́лгий — ***до́лее и до́льше*** (duži, duža, duže, — duži)
маленький — ***ме́нее и ме́ньше*** (manji, manja, manje, — manji)
по́здний — ***позднее́ и по́зже*** (kasniji, kasnija, kasnije, — kasniji)
ра́нний — ***ра́нее и ра́ньше*** (raniji, ranija, ranije, — raniji)

Obratite pažnju: *и так да́лее* — i tako *dalje*, *тем не ме́нее* — pa ipak.

Ovakvom dvostrukom tvorbom može se vršiti i razgraničavanje u značenju. Recimo:

худо́й — ***худе́е*** (mršaviji, mršavija, mršavije, — mršaviji)
ху́же (lošiji, lošija, lošije, — lošiji)
кра́сный — ***красне́е*** (crveniji, crvenija, crvenije, — crveniji)
кра́ше (u nar. govorima: ljepši, ljepša, ljepše, — ljepši)
пу́ще (*бере́чь пу́ще глаз* — čuvati više od očiju)

Pridjevi ***ма́лый*** (***ма́ленький***), ***плохо́й*** и ***хоро́ший*** tvore komparativ od druge osnove:

ма́лый — ***ме́ньше*** (manji, manja, manje, — manji)
плохо́й — ***ху́же*** (lošiji, lošija, lošije, — lošiji)
хоро́ший — ***лу́чше*** (bolji, bolja, bolje, — bolji)

195a. Prosti promjenljivi komparativ obrazuje se od pridjevske osnove pomoću sufiksa ***-ш-*** i mijenja se po pridjevskoj deklinaciji.

Samo nekoliko pridjeva ima komparativ sa sufiksom ***-ш-*** i nastavcima ***-ий, -ая, -ее, -ие.*** To su *большо́й, высо́кий, хоро́ший* i *ста́рый*. Oni obrazuju antonimijske parove sa *ма́ленький, ни́зкий, плохо́й, молодо́й*:

a) ***бо́льший,*** *бо́льшая, бо́льшее, бо́льшие* (veći, veća, veće, — veći) — ***ме́ньший,*** *ме́ньшая, ме́ньшее, ме́ньшие* (manji, manja, manje, — manji)
b) ***вы́сший,*** *вы́сшая, вы́сшее, вы́сшие* (viši, viša, više, — viši) — ***ни́зший,*** *ни́зшая, ни́зшее, ни́зшие* (niži niža, niže, — niži)
c) ***лу́чший,*** *лу́чшая, лу́чшее, лу́чшие* (bolji, bolja, bolje, — bolji) — ***ху́дший,*** *ху́дшая, ху́дшее, ху́дшие* (lošiji, lošija, lošije, — lošiji)
d) ***ста́рший,*** *ста́ршая, ста́ршее, ста́ршие* (stariji, starija, starije, — stariji) — ***мла́дший,*** *мла́дшая, мла́дшее, мла́дшие* (mlađi, mlađa, mlađe, — mlađi)

Oblici na ***-ший*** mogu imati značenje komparativa, značenje superlativa i značenje komparativa i superlativa.

Oblici ***ста́рший, мла́дший*** imaju značenje komparativa i superlativa kada se vrši poređenje po starosti ili činu (kontekst pokazuje da li se radi o komparativu ili superlativu), npr.:

Э́то его́ ***ста́рший*** *сын.* To je njegov *stariji* (*najstariji*) sin.
Э́то его́ ***мла́дшая*** *сестра́.* To je njegova *mlađa* (*najmlađa*) sestra.

Oblik ***лу́чший*** također ima oba značenja, s tim što je komparativno rjeđe, npr.:

Лу́чшего *командо́ра не приду́маешь. Boljeg* komandira ne možeš smisliti.
Ната́ша наде́ла своё ***лу́чшее*** *пла́тье.* Nataša je obukla svoju *najljepšu* haljinu.

Oblik ***бо́льший*** ima značenje komparativa od *большо́й* i *вели́кий*. On je sinonimičan prostom nepromjenjivom komparativu ***бо́льше***, ali se razlikuje od njega time što u rečenici dolazi u funkciji kongruentnog atributa, npr.:

Ма́ма дала́ Са́не ***бо́льшее*** *я́блоко.* Mama je dala Sanji *veću* jabuku.

Komparativ ***бо́льше*** u rečenici ima funkciju predikata (*Терра́са* ***бо́льше*** *ко́мнаты.* Terasa je *veća* od sobe.) i nekongruentnog izdvojenog atributa (*Терра́са,* ***бо́льше*** *ко́мнаты, выходи́ла на се́вер.* Terasa, *veća* od sobe, gledala je na sjever.). Oni se razlikuju i u tome što ***бо́льше*** dolazi u spoju sa genitivom, a također sa veznikom ***чем*** (*Он* ***бо́льше*** *бра́та.* On je *veći* od brata. *Он* ***бо́льше,*** *чем брат.* On je veći od brata.), dok se *бо́льший* upotrebljava samo u konstrukciji sa ***чем*** (***Бо́льшая,*** *чем у тебя́ нагру́зка. Veće* je nego kod tebe opterećenje.).

Oblik ***ме́ньший*** ima komparativno i superlativno značenje, npr.:

Ста́рший брат ро́стом ***ме́ньше*** *мла́дшего.* Stariji brat je po visini niži od mlađeg. *Э́то* ***ме́ньшее,*** *что мы мо́жем сде́лать!* To je *najmanje* što mi možemo uraditi!

Oblik ***вы́сший*** dolazi u značenju superlativa (***вы́сшие*** *о́рганы вла́сти* — najviši organi vlasti), a također u izrazima tipa: ***вы́сшая*** *матема́тика* — *viša* matematika, ***вы́сшее*** *образова́ние* — *visoko* obrazovanje, ***вы́сшее*** *нача́льство* — *više* rukovodstvo, *вы́сшая инста́нция* — (naj)viša instanca i sl.

Također i ***ни́зший*** ima superlativno značenje, npr.: ***ни́зшая*** *до́лжность* — najniža dužnost, ***ни́зший*** *со́рт* — *najslabija* vrsta. Ovdje isto tako postoje izrazi slični: ***ни́зшие*** *организ́мы* — *niži* organizmi, ***ни́зшее*** *образова́ние* — *niže* obrazovanje i sl.

Ху́дший ima samo superlativno značenje.

Obratite pažnju:

1) ***бо́льшая*** *часть вре́мени* — velik dio vremena,
бо́льшая *часть вре́мени* — veći dio vremena,
2) *с* ***бо́льши́м*** *внима́нием* — sa velikom pažnjom,
с ***бо́льшим*** *внима́нием* — sa većom pažnjom,
3) *из двух зол выбира́ют* ***ме́ньшее*** — od dva zla bira se manje
4) ***ста́рший*** *сын* — stariji sin (ako ih je dvoje),
мла́дший *сын* — mlađi sin (ako ih je dvoje)

195b. Prosti komparativ se ne može obrazovati od svih opisnih pridjeva. To se odnosi na: 1. pridjeve sa sufiksom ***-ск-*** (***дру́жеский, траги́ческий*** i sl.), 2. neke pridjeve sa sufiksom ***-н-*** (***больно́й, ручно́й, ли́шний, ра́нний*** i dr.), 3. pridjeve sa sufiksom ***-ов-*** (***-ев-***), npr. ***делово́й*** (poslovni), ***передово́й*** (napredni), ***боево́й*** (ratni) itd.; 4. neke pridjeve sa sufiksom ***-к-*** (***ро́бкий, де́рзкий***) i 5. pojedine besufiksalne pridjeve tipa ***го́рдый, ве́тхий*** (oronuo).

Što se tiče *акцента,* uglavnom važe ova pravila. Pridjevi sa sufiksom ***-е*** i ***-ше*** u komparativu nikad nemaju akcenat na kraju (*ти́ше, гро́мче, у́же, ста́рше*). Kod komparativa na ***-ее*** akcenat može biti stalan i pokretan. Stalan je ako kraći oblik pridjeva ne mijenja akcenat (*лука́вый — лука́в, лука́ва, лука́во лука́вы* → *лука́вее*); ukoliko pak mijenja, prvo ***е*** je naglašeno: *бе́лый — бел,* ***бела́,*** *бе́ло, бе́лы* → ***белее.***

b) *Složeni komparativ*

196. Složeni komparativ obrazuje se tako što se ispred punog oblika pridjeva doda ***бо́лее***; puni oblik pridjeva mijenja se u rodu, broju i padežu, a ***бо́лее*** ostaje nepromjenljivo, npr.:

до́брый — ***бо́лее до́брый*** (bolji)
бо́лее до́брая (bolja)
бо́лее до́брое (bolje)
бо́лее до́брые (bolji)

но́вый — ***бо́лее но́вый*** (noviji)
бо́лее но́вая (novija)
бо́лее но́вое (novije)
бо́лее но́вые (noviji)

Za razliku od prostog oblika, složeni se tvori od svih opisnih pridjeva, ali je uglavnom karakterističan za pisani stil izražavanja (kraći se upotrebljava u svim funkcionalnim stilovima).

§ 197. U srpskohrvatskom jeziku postoji samo jedna vrsta komparativa, i to ona koja se tvori pomoću sufiksa ***-ji***, ***-iji*** i ***-ši***. Sufiks ***-iji*** ima većina pridjeva (*mio — miliji, mudar — mudriji*). Komparativ na ***-ji*** obično dolazi kod pridjeva kojima u ruskom jeziku odgovara komparativ na ***-e*** (*mlad — mlađi, grub — grublji, kratak — kraći* i sl.). A sufiks ***-ši*** imaju samo tri pridjeva: *lak — lakši, lijep — ljepši* i *mek — mekši*). Prema tome, naš komparativ formalno odgovara ruskom prostom komparativu, ali se suštinski od njega razlikuje time što se mijenja u rodu, broju i padežu, dok je ruski prost komparativ nepromjenljiv gramatički lik. Up.:

On je *bolji* od nas. | *Он* ***лу́чше*** *нас.*
Ona je *bolja* od nas. | *Она́* ***лу́чше*** *нас.*
Ono je *bolje* od nas. | *Оно́* ***лу́чше*** *нас.*

Oni su *bolji* od nas. | *Они́* ***лу́чше*** *нас.*
One su *bolje* od nas. | *Они́* ***лу́чше*** *нас.*
Ona su *bolja* od nas. | *Они́* ***лу́чше*** *нас.*

Srpskohrvatski jezik, kao i ruski, ima nekoliko pridjeva sa supletivnim oblicima (*dobar — bolji, zao — gori, velik — veći, malen — manji*).

O upotrebi komparativa i njegovim sintaksičkim funkcijama v. § 204.

Superlativ

198. Superlativ, kao i komparativ, u ruskom jeziku može biti prosti ili sintetički i složeni ili analitički oblik: ***интереснéйший*** *фильм* — ***сáмый интерéсный*** *фильм* (*najinteresantniji* film).

Prosti superlativ

199. Prosti superlativ (простáя превосхóдная стéпень) obrazuje se pomoću sufiksa ***-айш-*** i ***-ейш-*** iza kojeg slijede pridjevski nastavci.

Pomoću sufiksa ***-айш-*** superlativ se obrazuje od pridjeva čija se osnova završava na ***к, г, х*** koji ispred ovog sufiksa prelaze u ***ч, ж, ш***, npr. *высóкий* — ***высочáйший*** (najviši), *стрóгий* — ***строжáйший*** (najstrožiji), *тúхий* — ***тишáйший*** (najtiši).

Od svih ostalih pridjeva superlativ se tvori pomoću sufiksa ***-ейш-***, npr. *крáсивый* — ***красивéйший*** (najljepši), *нóвый* — ***новéйший*** (najnoviji), *стáрый* — ***старéйший*** (najstariji).

Od nekih pridjeva prosti se superlativ obrazuje pomoću sufiksa ***-ш-***, pri čemu se ponekad mijenja i osnova: *хорóший* — ***лýчший*** (najbolji), *плóхой* — ***хýдший*** (najgori), *высóкий* — ***вы́сший*** i ***высочáйший*** (najviši), *нúзкий* — ***нúзший*** (najniži), *мáленький* — ***мéньший*** (najmanji).

Uz superlativ može ponekad da ide i prefiks ***наи-*** (čita se kao [nai], a ne [*naj*]: ***наилýчший*** (najbolji), ***наивы́сший*** (najviši), ***наисильнéйший*** (najsnažniji) i sl. Npr.:

Поздравля́ю Вас с Но́вым го́дом и жела́ю Вам всего́ ***наилу́чшего!*** Čestitam Vam Novu godinu i želim Vam sve najljepše!

Mnogi pridjevi uopšte nemaju prostog superlativa. Takvi su: *больно́й, ра́нний, делово́й, дру́жеский, у́зкий, гúбкий, молодо́й, родно́й* (maternji) i dr.

Prosti superlativ mijenja se u rodu, broju i padežu.

Što se tiče akcenta prostog superlativa, može se reći da uglavnom oblici sa sufiksom ***-ейш*** — imaju sličan akcenat kao i prosti komparativ, a sufiks ***-айш-*** ima uvijek ***а*** pod akcentom (npr. *величáйший, глубочáйший, широчáйший*).

Složeni superlativ

200. Složeni superlativ tvori se tako što se ispred odgovarajućeg pridjeva stavi određena zamjenica ***сáмый***, npr. *сáмый до́брый, сáмый крáсивый* (najljepši) i sl. Složeni superlativ kao i prosti superlativ mijenja se u rodu, broju i padežu (*сáмый крáсивый, сáмая крáсивая, сáмое крáсивое, сáмые крáсивые* i sl.).

Ponekad se, umjesto *сáмый*, može upotrijebiti ***наибóлее***, npr. ***сáмый интерéсный*** *вопрóс* — ***наибóлее интерéсный*** *вопрóс* (najinteresantnije pitanje), a takođe i ***наимéнее***, ali u drugom značenju: ***сáмый слóжный*** *вопрóс* — ***наимéнее слóжный*** *вопрóс* (najsloženije pitanje — najmanje složeno pitanje).

201. U srpskohrvatskom jeziku superlativ se tvori dodavanjem riječce ***naj-*** ispred komparativa: *najbolji, najljepši, najvažniji, najcrnji* i sl. On se takođe mijenja u rodu, broju i padežu. Naš jezik nema složenog oblika superlativa.

O upotrebi superlativa i njegovoj sintaksičkoj funkciji v. § 204.

SINTAKSIČKE OSOBINE

202. Pridjevi su nesamostalne odredbene riječi i kao takve stoje uz imenice ili imenički upotrijebljene riječi da ih bliže odrede. Pridjevi se stoga slažu sa imenicom u rodu, broju i padežu, a mogu da vrše funkciju atributa ili predikata:

a) atributa — *Э́то* ***но́вая*** *кни́га.* Ovo je *nova* knjiga.

b) predikata — *Кни́га —* ***но́вая.*** Knjiga je *nova.*

Na sintaksičkom planu posebnu pažnju treba obratiti na dulji i kraći oblik pridjeva te na komparativ i superlativ.

Dulji i kraći oblik pridjeva

203. Dulji oblik pridjeva može da se upotrijebi i u atributu i u predikatu, npr.:

Я купи́л но́вый каранда́ш. Kupio sam *novu* olovku.

Каранда́ш но́вый. Olovka je *nova.*

Kraći oblik može da se upotrijebi samo u predikatu:

Э́тот каранда́ш нов. Ova je olovka *nova.*

U ruskom se jeziku kraći oblik ne može upotrijebiti u atributu (pogrešno bi bilo ako bismo kazali ***нов*** *каранда́ш,* ***новá*** *книга,* ***но́во*** *окно́*; ispravno je: ***но́вый*** *каранда́ш,* ***но́вая*** *кни́га,* ***но́вое*** *окно́*). Ranije se u ruskom jeziku i kraći oblik mogao naći u atributu, i od takve upotrebe danas su ostali samo pojedinačni slučajevi (u ustaljenim izrazima tipa *на* ***бо́су*** *но́гу, средь* ***белá*** *дня* i sl.)

Dakle, u atributu se može upotrijebiti samo dulji oblik (*Я купи́л* ***но́вый*** *каранда́ш*), a u predikatu i dulji i kraći (*Каранда́ш* ***но́вый*** *—* ***нов***). Upotreba duljeg ili kraćeg oblika u predikatu može ponekad da dovede do različitih nijansi u značenju.

Prvo, kod nekih pridjeva dulji i kraći oblik u predikatu izražavaju različita značenja, npr.:

— *Ма́льчик о́чень* ***живо́й.*** Dječak je veoma *živahan.*

Он оста́лся ***жив.*** On je ostao *živ.*

— *Ко́мната былá* ***плоха́я.*** Soba bijaše *loša.*

Больна́я совсе́м ***плоха́.*** Bolesnici je veoma *loše.*

— *Де́вушка* ***хоро́шая.*** Djevojka je *dobra.*

Де́вушка ***хорошá.*** Djevojka je *lijepa.*

— *День был* ***я́сный.*** Dan bijaše *vedar.*

Отве́т ***я́сен.*** Odgovor je *jasan.*

Drugo, kraći oblik pridjeva može da izražava kategoričnije neku osobinu, svojstvo nego dulji oblik, npr.:

Ты, Ма́ша, ***глу́пая.*** Ti si, Mašo, *glupica.*

Ты ***глупá.*** Ti si *glupa.*

Oblik *глу́пая* dat je u prijateljskom, uljudnom tonu, dok *глупá* je kategoričnije i sa uvredljivim tonom.

Treće, ponekad dulji pridjev označava stalnu, nepromjenjivu osobinu, a kraći trenutnu, privremenu, npr.:

Брат ***больно́й.*** Brat je *bolestan.*

Брат ***бо́лен.*** Brat je *bolestan.*

Dužim se oblikom kazuje da je brat bolestan hronično, duže vremena (npr. od paralize, tuberkuloze i sl.), a kraćim da se radi o bolesti u datom trenutku ili kraćeg trajanja (kada je u pitanju grip, prehlada i sl.). Isto tako:

Рекá ***споко́йная.*** Rijeka je *mirna* (uopšte).

Рекá ***споко́йна.*** Rijeka je *mirna* (u ovom trenutku).

Rečenicom *Де́ву́шка* ***весёлая*** kazujemo da se radi o djevojci vesele naravi, djevojci koja je uvijek vesela, a rečenicom *Де́вушка* ***веселá*** izražavamo da je djevojka vesela samo u datom trenutku, a da inače može biti tužna.

Četvrto, dulji oblik može označavati apsolutno obilježje, obilježje koje nije u vezi sa konkretnom situacijom, a kraći oblik, naprotiv, izražava relativno obilježje, koje se odnosi na datu situaciju. Npr.:

Боти́нки ***ма́ленькие.*** Cipele su *male* (uopšte).

Боти́нки ***малы́.*** Cipele su *male* (za neko lice). (U srpskohrvatskom jeziku to se može izraziti dodavanjem prefiksa ***pre-***: Cipele su *premalene*).

U prvom slučaju (*Боти́нки* ***ма́ленькие***) izražava se opšta osobina predmeta, bez bilo kakvog dovođenja u vezu sa konkretnom situacijom, odnosno konkretnim licem. U drugom (*Боти́нки* ***малы́***) izražava se osobina u odnosu na neko lice (cipele su male za određeno lice; npr. cipele broj 45 su velike, ali mogu biti male za nekog visokog čovjeka, recimo košarkaša i sl.).

Peto, kraći oblik posjeduje reakciju (v. § 406), dok je dulji oblik nema ako je upotrijebljen u nominativu. Stoga se samo može reći:

бо́лен (чем?) *гри́ппом, анги́нной, ко́рью* (*корь* — ospice, male boginje), *скарлати́ной* (*скарлати́на* — šarlah), *ти́фом* (*тиф* — tifus)

гото́в к (чему) *рабо́те, борьбе́, отве́ту, экза́мену, отъе́зду, зиме́*

бога́т (чем) *у́глем, ры́бой, собы́тиями, витами́нами, леге́ндами, тради́циями*

Sljedeći pridjevi u predikatu mogu imati samo kraći oblik:

прав — *Он* ***прав*** *во всем.* On je u pravu u svemu.

Вы соверше́нно ***пра́вы.*** Vi ste apsolutno u pravu.

Я ***правá.*** Ja sam u pravu.

винова́т — *Я* ***винова́т*** *пе́ред ва́ми.* Ja sam pred vama kriv.

Во всём ***винова́т*** *ты́ сам.* Za sve si sam kriv.

благода́рен — *Очень* ***благода́рен!*** Velika hvala!

Он ***благода́рен*** *по своёй приро́де.* On je zahvalan po svojoj prirodi.

вели́к — ***Велика́*** *всенаро́дная любо́вь к Пу́шкину.* Velika je opštenarodna ljubav prema Puškinu.

Э́тот костю́м мне ***вели́к.*** Ovo je odijelo meni veliko.

Ту́фли оказа́лись сли́шком ***велики́.*** Cipele su ispale suviše velike.

необходи́м — *Каранда́ш* ***необходи́м*** *бра́ту.* Olovka je neophodna bratu.

Во́здух ***необходи́м*** *для жи́зни.* Vazduh je nephodan za život.

изве́стен — *Ле́нин* ***изве́стен*** *во всём ми́ре.* Lenjin je poznat u čitavom svijetu.

спосо́бен — *Челове́к с таки́м си́льным хара́ктером* ***спосо́бен*** *вы́держать всё.* Čovjek sa takvim jakim karakterom sposoban je da sve izdrži.

Pridjevi *виновáт* (kriv) i *необходúм* (neophodan) mogu se u predikatu upotrijebiti u duljem obliku ako se nalaze u spoju sa pomoćnim glagolom, npr. *Он вы́глядел* ***виновáтым*** — On je izledao kao da je *kriv*, *Кни́га оказáлась* ***необходúмой*** — Knjiga je bila *neophodna*.

Neki pridjevi koji se u predikatu upotrebljavaju samo u kraćem obliku na naš se jezik ne prevode pridjevima, već pomoću glagola. Takvi su:

согласéн — *Я* ***согласéн***. Slažem se. *Дéвушка* ***согласнá*** *пойтú в кинó*. Djevojka se slaže da pođe u kino. *Мои́ друзья́* ***согласны*** *приéхать на нéсколько дней*. Moji se prijatelji slažu da dođu na nekoliko dana. *Мы* ***согласны*** *с предложéнием*. Slažemo se sa prijedlogom.

дóлжен — *Ученúк* ***дóлжен*** *хорошó учúться*. Učenik mora dobro da uči. *Учúтельница* ***должнá*** *провéрить диктáнт*. Učiteljica mora da provjeri diktat. *Кни́ги* ***должны́*** *лежáть в шкафý*. Knjige moraju da leže u ormaru.

Međutim: *Он* ***дóлжен*** *мне рубль*. Dužan mi je rublju. *Дéвочка* ***должнá*** *подрýге двéсти динáров*. Djevojka je dužna drugarici dvjesta dinara.

ви́ден — *Уже́* ***ви́ден*** *дом*. Već se vidi kuća. *С горы́ дерéвня хорошó* ***видна́***. Sa planine selo se lijepo vidi.

слы́шен — *Не* ***слышны́*** *в садý дáже шóрохи*. Ne čuje se u vrtu čak ni šuštanje. ***Слы́шен*** *зáпах лúпы*. Osjeća se zadah lipe.

похóж — *Ребёнок* ***похóж*** *на мать*. Dijete liči na majku. *На кого́ она* ***похóжа?*** Na koga ona liči?

знакóм — *Очень жаль, что я нé был* ***знакóм*** *с вáшим отцóм*. Veoma mi je žao što nisam poznavao vašeg oca. *Мы* ***знакóмы*** *с ним с дéтства*. Ja i on se poznajemo od djetinjstva. *Я* ***знакóм*** *с Натáшей*. Ja znam Natašu. *Э́то мéсто мне бы́ло* ***знакóмо***. To mi je mjesto bilo poznato. *Мой друг хорошó* ***знакóм*** *с литератýрой и искýсством Совéтского Сою́за*. Moj prijatelj dobro poznaje književnost i umjetnost Sovjetskog Saveza.

замéтен — *В тумáне не* ***замéтна*** *дорóга*. U magli se ne vidi put.

рад — *Я всегдá* ***рад*** *вас ви́деть*. Uvijek mi je drago da vas vidim.

Мы ***рáды***, *что поéдем на экскýрсию в СССР*. Drago nam je što ćemo poći na ekskurziju u SSSR.

подóбен — *Взрыв* ***подóбен*** *удáру грóма*. Eksplozija liči na udar groma.

Pošto se u našem jeziku u predikatu upotrebljava samo neodređeni vid, pomoću njega prevodimo i dulji i kraći oblik ruskih pridjeva. Up.:

Докла́д ***интере́сный***. Referat je *interesantan*.

Докла́д ***интере́сен***. Referat je *interesantan*.

O pridjevskoj rekciji v. § 406.

Kraći oblik pridjeva upotrebljava se kao predikat u nizu ruskih poslovica, krilatica, frazeologizama i drugih ustaljenih izraza. Npr.:

Взя́лся за гуж, не говорú, что не ***дюж***. Ako si se u kolo uhvatio, onda igraj (*гуж* — kožnata petlja, omča na jarmu; *дю́жий* — nar. veoma snažan, jak). *Вся́кая винá* ***виновáта***. Traži se dlaka u jajetu. *Делá как сáжа* — ***белá*** (šalj.). Zlo i naopako (sve je krenulo nizbrdo; *сáжа* — čađ, gar). *Кто* ***смел***, *тот и* (*два*) *съел*. Ko umije, njemu dvije. *Куй желéзо, покá* ***горячó***. Kuj željezo dok je vruće. ***Лихáя*** *бедá начáло*. Svaki je početak težak (*лихóй* — odvažan; vješt). *Насúльно* ***мил*** *не бýдешь*. Na silu ne možeš biti voljen. *Не едúным хлéбом* ***жив*** *человéк*. Ne živi čovjek od samog kruha. *Не* ***красна́*** *избá углáми,* ***красна́*** *пирогáми*. Kuću ne krase ukrasi, već kolači. *Не родúсь* ***краси́в*** (*красúвым*), *а родúсь* ***счастли́в*** (*счастлúвым*). Bolje se roditi srećan, nego lijep. *Тúхие вóды* ***глубóки***. Tiha voda bregove valja. *У стрáха глазá* ***велúки***. U straha su velike oči. ***Хорошá*** *верёвка длúнная, а речь корóткая*. Dobar je dugačak konopac, a kratak govor. *Чем* ***богáты***, *тем и* ***рáды***. Što imamo, to i nudimo (što nama, to i vama). *И дым отéчества нам слáдок и* ***приятен*** (*A. S. Gribojedov*). I dim otadžbine nam je sladak i prijatan. *Как* ***хорошú***, *как* ***свéжи*** *бы́ли рóзы* (I. S. Turgenjev)! Kako su lijepe, kako su svježe bile ruže! *Жизнь* ***коротка́***, *искýсство* ***долговéчно*** (Hipokrat). Život je kratak, a umjetnost vječna. *Любóвь все вóзрасты* ***покóрны*** (A. S. Puškin). Ljubav ne pita za godine. *Тóлько пéрвый шаг* ***трýден*** (markiz Didefan). Samo je prvi korak težak.

Komparativ i superlativ

204. Prosti nepromjenljivi komparativ obično se upotrebljava kao dio predikata: *Брат* ***молóже*** *сестры́*. Brat je *mlađi* od sestre. Međutim, on se može naći i u atributu, npr. *Он получúл кóмнату* ***бóльше*** *моéй*. Dobio je sobu *veću* od moje (*kakvu*?). Kada je u ulozi atributa, prosti nepromjenljivi komparativ uvijek stoji iza riječi koju određuje.

Složeni komparativ također može vršiti funkciju predikata i atributa. Ukoliko vrši funkciju predikata, pridjev u složenom komparativu se upotrebljava u kraćem obliku (***красúвый*** *—* ***бóлее красúв***, ***бóлее красúва***, ***бóлее красúво***, ***бóлее красúвы***), npr. *Сестрá* ***бóлее красúва***, *чем брат*. Sestra je *ljepša* od brata. U atributu pridjev složenog komparativa ima dulji oblik: *Э́то* ***бóлее красúвая*** *дéвушка*. Ovo je *ljepša* djevojka.

Komparativ, kao i svi drugi oblici pridjeva, upotrebljava se u spoju sa imenicom. U takvoj vezi imenica može biti u nominativu i genitivu.

Nominativ imenice stoji uz komparativ sa veznikom *чем*, npr.: *Сестрá* ***прилéжнее, чем брат***. Sestra je marljivija *od brata*. *Genitiv* imenice ide uz prosti nepromjenljivi komparativ, npr. *Сестрá* ***прилéжнее брáта***. Sestra je marljivija *od brata*. Poslije složenog komparativa može se samo upotrijebiti nominativ sa veznikom *чем*. Ispred *чем* uvijek se piše zarez. U odričnim rečenicama, umjesto *чем* može doći *как*, npr. *Нет ничегó* ***полéзнее, как*** *учúться*. Nema ništa korisnijeg od učenja.

U srpskohrvatskom jeziku komparativ se upotrebljava sa prijedlogom ***od*** (*Sestra je marljivija od brata*) i veznikom ***nego*** (*Sestra je marljivija nego brat*) i ***no*** (*Sestra je marljivija no brat*). Uz prijedlog ***od*** ide genitiv, a uz veznike ***nego***, ***on*** nominativ. Ranije je za poređenje u našem jeziku korišćen i ablativni genitiv bez prijedloga, koji je i danas karakterističan za ruski jezik (up. *oštriji mača — ostrée mečá*).

Superlativ (i prosti i složeni) u rečenici može biti u atributu i predikatu, npr.:

a) atribut — *Я разговáриваю с* ***сáмой красúвой*** *дéвушкой*.
Я разговáриваю с ***красúвейшей*** *дéвушкой*.
Razgovaram sa *najljepšom* djevojkom.

b) predikat — *Натáша — **сáмая краси́вая.***
*Натáша — **краси́вейшая** дéвушка в клáссе.*
Nataša je *najljepša* djevojka u razredu.

Prosti se superlativ rjeđe koristi (obično ga nalazimo u naučnom stilu).

I u ruskom i u srpskohrvatskom jeziku oblici za komparaciju mogu se naći u jednom posebnom značenju — da se pomoću njih izrazi visok, pojačan stepen neke osobine bez poređenja sa drugim pojmovima. Tada nema predmeta s kojim se vrši poređenje, niti se on pretpostavlja. U ruskom jeziku u ovakvom značenju dolazi prosti superlativ, a u srpskohrvatskom komparativ. Takav oblik komparacije naziva se *elativ* (элятúв). Ruski elativ prevodi se na naš jezik pomoću riječi *vrlo, veoma, jedan od* . . . i sl. uz odgovarajući pridjev, npr.:

*Он **честнéйший** человéк.* On je *vrlo čestit* čovjek. *Сергéй **добрéйшая** душá.* Sergej je *duša od* čovjeka. *Соколóв **умнéйшая** головá.* Sokolov je *veoma pametan* čovjek. *Э́то **чистéйшая** ложь.* To je *prava* laž. *Пýшкин — **величáйший** рýсский поэ́т.* Puškin je *jedan od najvećih* ruskih pjesnika.

U našem jeziku pojačan stepen neke osobine izražava se komparativom:

*Pao je **veći** snijeg. To je bolji đak. Nastali su ljepši dani.*

Komparativ i superlativ često se mogu naći u poslovicama, npr.:

*Стáрый друг **лýчше** нóвых двух.* Stari prijatelj *bolji* je od sto novih. *Худóй мир **лýчше** дóброй ссóры. Bolji* je tanak mir nego velika svađa. *Незвáный гость **хýже** татáрина.* Nezvanu gostu mjesto za vratima. *Кто **длиннéе**, тому́ **виднéе**.* Ko je *viši* taj bolje *vidi.*

Obratite pažnju: *в **хýдшем** слýчае* — u najgorem slučaju.

O razlici između komparacije pridjeva i komparacije priloga v. § 368.

STILISTIČKE OSOBINE

205. Pridjevi imaju bogat stilistički potencijal. On se ispoljava na funkcionalno-stilističkoj ravni, u tropici, sinonimiji, na morfostilističkom i sintaktostilističkom planu.

Funkcionalno-stilističke vrijednosti. U funkcionalnim stilovima nejednako se upotrebljavaju pojedine vrste pridjeva. Gradivnih pridjeva najviše ima u administrativnom stilu — više od 85 procenata, a u naučnom više od polovine. U književnoumjetničkom i razgovornom stilu preovladavaju opisni pridjevi. Samo u razgovornom stilu i dijaloškom dijelu književnoumjetničkog stila koriste se prisvojni pridjevi na ***-ов, -ев, -ин.*** Elativ se široko koristi u različitim stilovima. U svim stilovima savremenog ruskog jezika odvija se proces postepenog istiskivanja prisvojnih pridjeva tipa *отцóв, сéстрин.* U razgovornom stilu oni se zamjenjuju oblicima na ***-овый*** (*отцóвый*), a u pisanim stilovima — oblicima na ***-овский*** (*отцóвский*), ***-инский*** (*материнский*). Kratki oblici pridjeva obično imaju književni, a dulji oblici neutralan karakter. Npr. *идея́ **простá*** (književ.) — *идея́ **простáя*** (neutr.) Razgovornog su karaktera pridjevi u komparativu sa prefiksom ***по-***, koji ima značenje ne odveć velikog povećavanja ili smanjivanja svojstva (*побóльше, поменьше, пораньше*).

Sinonimija pridjeva i zavisnih padeža imenica. U ruskom jeziku postoji niz primjera kada se pridjev može zamijeniti zavisnim padežom imenica. Osnovna razlika između njih sastoji se u tome da spojevi sa pridjevom označavaju jedan predmet, a spoj imenica jasno ukazuje na dva predmeta. Npr. u izrazu *у́лицы го́рода* postoji jasna predstava o gradu, čega nema u izrazu *городскúе у́лицы* (up. u našem jeziku *ulice grada — gradske ulice*). Druga je razlika u tome što pridjevi izražavaju stalno svojstvo nečega, dok zavisni padež pokazuje samo odnos između dva predmeta, što može biti lišeno stalnosti.

U sinonimske odnose sa pridjevom mogu stupati:

1. *posesivni genitiv*, npr. *нос **птúцы** — **птúчий** нос* (imenice pokazuju samo pripadnost, a pridjev daje karakteristiku);

2. *genitiv materije sa prijedlogom **из***, npr. ***желéзные** воро́та — воро́та **из желéза*** (*željezna* kapija — kapija *od željeza*);

3. *genitiv sa prijedlogom **для*** za oznaku namjene, npr. *игрýшки **для детéй** — **дéтские** игрýшки* (igračke *za djecu — dječije* igračke);

4. *genitiv sa prijedlogom **от***, npr. ***дверна́я** рýчка — рýчка **от двéри*** (u našem jeziku može se kazati samo *ručka za vrata* ili *ručka od vrata;* pridjev se ne upotrebljava);

5. *genitiv porijekla sa prijedlogom **из***, npr. ***персúдский** ковёр — ковёр **из Пéрсии*** (*persijski* ćilim — ćilim *iz Persije*; prvi spoj ukazuje na kvalitet, karakteristiku ćilima, a drugi govori o porijeklu, bez karakteriziranja);

6. *temporalni akuzativ sa prijedlogom **на***, npr. ***годова́я** програ́мма — програ́мма **на год*** (*godišnji* program — program *za godinu*);

7. *kvalitativni genitiv*, npr. *человéк **большóго умá** — **óчень у́мный** человéк* (čovjek *velike pameti — veoma pametan* čovjek; spojevi prvoga tipa su književnoga karaktera);

8. *imenice koje izražavaju svojstvo, kvalitet*, npr. ***румя́ные** щёки — **румя́нец** щёк* (*rumeni* obrazi — *rumenilo* obraza).

DIJAHRONIJSKI KOMENTAR

206. Na dijahronijskoj ravni od značaja su promjene u deklinaciji pridjeva, duljem i kraćem obliku i komparaciji.

Deklinacija pridjeva. U savremenom ruskom jeziku opisni i gradivni pridjevi dijenjaju se po tvrdoj, mekoj i mješovitoj promjeni (v. § 180—193). Mješovita promjena nastala je kao rezultat izmjena u deklinaciji pridjeva. Tako su se pridjevi na ***к, г, х*** iskonski mijenjali po tvrdoj promjeni, i oni padeški oblici koji danas imaju nastavke ***-их, -им, -ими*** u staroruskom su se završavali na ***-ых, -ым, -ыми.*** Međutim, tokom istorije spojevi ***-кы, -гы -хы*** su se promijenili u ***-ки, -ги, -хи.***

Dulji i kraći oblik pridjeva. Od ova dva gramatička lika stariji su kraći oblici, jer su se dulji obrazovali od kraćih dodavanjem oblika pokazne zamjenice ***и, я, е.*** U početku su se i dulji i kraći oblici mijenjali i u rodu i u broju, s tim što su se kraći oblici deklinirali kao imenice, a dulji kao pokazna zamjenica ***тот, то, та*** ili ***весь, всё, вся.*** Tada su se kraći oblici mogli upotrebljavati i kao atributi, slažući se sa imenicom u rodu, broju i padežu. Osim toga, u predikatu su se jedino mogli upotrijebiti kraći oblici, dok dulje oblike u toj funkciji nalazimo od XV stoljeća ili nešto ranije. U funkciji atributa kraći i dulji oblici su se koristili onako kako se danas u srpskohrvatskom koriste određeni i neodređeni vid. Naime, kraći oblik uglavnom je vršio funk-

ciju neodređenog vida (jer se upotrebljavao uz imenice koje su označavale neodređen predmet ili predmet prvi put spomenut, dok su dulji oblici imali ulogu određenog vida, budući da su označavali određen ili već poznat predmet. Međutim, kategorija određenog i neodređenog vida, za razliku od našeg jezika, u ruskom se nije zadržala. Kraći oblici postepeno su se prestajali upotrebljavati u funkciji atributa, a jačala je njihova uloga imenskog dijela predikata. Uz to, kraći pridjevi izgubili su deklinaciju. Funkciju atributa u ruskom su preuzeli dulji oblici.

Komparacija pridjeva. Iskonski komparativ je građen pomoću sufiksa koji je u svom sastavu imao suglasnik ***j***. Zbog toga je u komparativu dolazilo do jotovanja tipa *худо́й* — ***ху́же***. Savremeni oblik superlativa sa sufiksom ***-ейш-*** takođe je bio komparativ. U staroruskom jeziku komparativ se mijenjao u rodu, broju i padežu. Komparativ je imao dulji i kraći oblik. Kraći oblik komparativa tvorio se pomoću sufiksa ***ейш-*** (*добре́йш-*) ili ***-ьш-*** (od *-јьш-*) — *больш-*: muški rod *добре́и, болии*, ženski rod *добре́йши, больши*, srednji rod *добре́е, боле*. Dulji oblici komparativa nastajali su dodavanjem kraćim oblicima komparativa zamjenice ***и, я, е:*** *добре́и, добре́йшия, добре́йшее; болии, больший, большее*. Od tih oblika nastale su današnje forme *добре́йший, добре́йшая, добре́йшее; бо́льший, бо́льшая, бо́льшее*. Dakle, savremeni oblici prostog nepromjenjivog komparativa nastali su od kratkih komparativa, koji su prestali da se upotrebljavaju u atributu, izgubili su promjenu i zadržali samo oblike srednjeg roda na ***-ее*** (*добре́е*), ***-е*** (*вы́ше*) i ***-ше*** (*ста́рше*). Dulji oblici komparativa sačuvali su svoju ulogu u rečenici i promjenu u rodu, broju i padežu, izgubili svoje prijašnje značenje i pretvorili se u superlativ (*добре́йший, добре́йшая, добре́йшее*). U starom značenju komparativa danas se upotrebljava *бо́льший* (veći), *ме́ньший* (manji) i neki drugi.

ZAMJENICE

207. Zamjenice (местоиме́ния) predstavljaju vrstu riječi koja neposredno ne označava predmete i njihova obilježja, već sama ukazuje na njih.

LEKSIČKO—SEMANTIČKE OSOBINE

208. Leksički zamjenice čine vrlo malu i ograničenu grupu riječi, koja se za razliku od imenica, pridjeva, glagola i dr. ne popunjava novim riječima.

U zavisnosti od toga da li ukazuju na predmet (lice) ili pak na njegov kvalitet, njegovo svojstvo, a takođe u zavisnosti od promjene i gramatičke spojivosti sa drugim riječima, razlikujemo:

a) *imeničke* zamjenice (существи́тельные местоиме́ния) — *я, ты, он, она́, оно́; кто, что; себя́; не́кто, не́что, никто́, ничто́;*

b) *pridjevske* zamjenice (прилага́тельные местоиме́ния) — *мой, твой, наш, ваш, свой; како́й, како́в, кото́рый* (koji), *чей; тот* (onaj), *э́тот* (ovaj); *сам, са́мый, весь* (sav), *вся́кий* (svakojak), *ка́ждый* (svaki) i neke druge.

U rečenici imeničke zamjenice su samostalne, ne zavise od drugih vrsta riječi, već, naprotiv, druge su riječi o njima ovisne, npr. *Я чита́ю кни́гу.* Ja čitam knjigu. ***Кто*** *пришёл? Ko* je došao. Pridjevske zamjenice vrše službu pridjeva, upotrebljavaju se uz samostalne riječi (uglavnom uz imenice) i bliže ih određuju, npr. *Э́то* ***мой*** *каранда́ш.* Ovo je *moja* olovka. ***Весь*** *день мы гуля́ли. Čitav* smo dan šetali.

Po značenju zamjenice mogu biti:

1. *lične zamjenice* (ли́чные местоиме́ния) — *я, ты, он, она́, оно́, мы, вы, они́* (ja, ti, on, ona, ono, mi, vi, oni, one, ona);

2. *povratne zamjenice* (возвра́тные местоиме́ния) — *себя́* (sebe); *друг друга* (jedan drugog, jedno drugog, jedna drugu, jedni druge, jedne druge);

3. *prisvojne zamjenice* (притяжа́тельные местоиме́ния) — *мой, твой, наш, ваш, свой* (moj, tvoj, naš, vaš, svoj);

4. *upitno-odnosne zamjenice* (вопроси́тельно-относи́тельные местоиме́ния) — *кто, что, како́й, како́в, кото́рый, чей, каково́й* (ko, što, koji, kakav, čiji);

5. *pokazne zamjenice* (указа́тельные местоиме́ния) — *э́тот, тот, тако́й, таково́й* i dr. (ovaj, taj, onaj, takav);

6. *određene zamjenice* (определи́тельные местоиме́ния) — *сам, са́мый, весь, вся́кий, ка́ждый, любо́й, вся́ческий* (sam, sav, čitav, svaki, bilo koji, svakojak);

7. *odrične zamjenice* (отрица́тельные местоиме́ния) — *никто́, ничто́, ничей́, никако́й; не́кого, не́чего* (niko, ništa, ničiji, nikakav itd.);

8. *neodređene zamjenice* (неопределённые местоиме́ния) — *не́кто, не́что, не́который, не́кий; кто́-то, что́-то, како́й-то, чей́-то; кто́-либо, что́-либо, како́й-либо; кто́-нибудь, что́-нибудь, како́й-нибудь, чей́-нибудь; ко́е-кто́, ко́е-что́, ко́е-како́й* (neko, nešto, neki, poneki, nekakav, ponešto i sl.).

Izvan konteksta, zamjenice su apstraktne; određeno značenje one dobivaju iz govorne situacije. Postoje mišljenja da su to samo leksičke riječi i da ne pripadaju gramatičkim riječima jer one ništa ne imenuju, već iskazuju različite odnose.

209. U ruskom jeziku zamjenica ima vrlo malo, ali su zato vrlo česte u upotrebi.

210. Zamjenice mogu da obrazuju sinonime, antonime, paronime i dr. Međutim, na ovome planu njihove su mogućnosti vrlo ograničene.

TVORBENE OSOBINE

211. Zamjenice predstavljaju grupu riječi koja se ne popunjava novim riječima. Stoga se u ovome dijelu može govoriti samo o tome na koji su način obrazovane postojeće zamjenice.

U tvorbenoj strukturi zamjenica razlikuju se dva tipa: a) zamjenice sa prefiksima i b) zamjenice sa postfiksima (v. § 73).

Zamjenice sa prefiksima. Kod zamjenica prefiksi mogu biti ***ни-***, ***не-*** i ***кое-***. Sa prefiksom ***ни-*** obrazovane su neke odrične zamjenice *(никто́, ничто́, никако́й, ничей́)*. Prefiks ***не-*** imaju odrične zamjenice *(не́кого, не́чего)* i neodređene zamjenice *(не́кто, не́что, не́который, не́кий)*. Prefiks ***кое-*** nalazimo kod neodređenih zamjenica (*ко́е-кто́* — poneko, *ко́е-что́* — ponešto, *ко́е-како́й* — pokoji).

Zamjenice sa postfiksima. Postfikse imaju samo neodređene zamjenice. Postoje tri postfiksa: ***-то*** *(кто́-то, что́-то, како́й-то, чей́-то)*, ***-либо*** *(кто́-либо, что́-либо, чей́-либо)*, ***-нибудь*** *(кто́-нибудь, что́-нибудь, како́й-нибудь, чей́-нибудь)*.

U srpskohrvatskom jeziku zamjenice su, kao i u ruskom, neproduktivna vrsta riječi, odnosno od njih se ne mogu tvoriti nove zamjenice.

MORFOLOŠKE OSOBINE

212. Zamjenice nemaju posebnih morfoloških obilježja, a ona koja posjeduju preuzeta su od vrsta riječi sa kojima su korelativne — imenica, pridjeva, brojeva, priloga. Međutim, svaka vrsta zamjenica ima određene specifičnosti u svojoj morfološkoj strukturi.

Lične zamjenice

213. Lične zamjenice (ли́чные местоиме́ния) predstavljaju vrstu zamjenica koja ukazuje na odnos učesnika u govornoj komunikaciji: *я* (ja) *мы* (mi) — 1. lice, tj. onaj ko govori, *ты* (ti) i *вы* (vi) — 2. lice, tj. onaj kome se govori, *он, она́, оно́* i *они́* (oni, one, ona) — 3. lice, tj. onaj o kome se govori. Mijenjaju se na sljedeći način.

a) Zamjenice za prvo lice *я* i ***мы***

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то.....	*я*	ø	*мы*	-ы
G.	Нет.....	*меня́*	-я ⟨a⟩	*нас*	-ас
D.	Иди́	ко *мне*	-е ⟨e⟩	к *нам*	-ам
A.	Смотри́ на	*меня́*	-я ⟨a⟩	*нас*	-ас
I.	Он сиди́т ря́дом..	со *мной*	-ой	с *на́ми*	-ами
L.	Он говори́т	обо *мне*	-е ⟨e⟩	о *нас*	-ас

b) Zamjenice za drugo lice ***ты*** i ***вы***

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то.....	*ты*	-ы	*вы*	-ы
G.	Нет.....	*тебя́*	-я ⟨a⟩	*вас*	-ас
D.	Я иду́ к.....	*тебе́*	-е ⟨e⟩	*вам*	-ам
A.	Я ви́жу	*тебя́*	-я ⟨a⟩	*вас*	-ас
I.	Я сижу́ ря́дом с..	*тобо́й*	-ой	*ва́ми*	-ами
L.	Я говорю́ о	*тебе́*	-е ⟨e⟩	*вас*	-ас

c) Zamjenice za treće lice ***он, оно́, она́, они́***

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то.....	*он*	ø	*они́*	-и
		оно́	-о		
		она́	-а		
G.	(Нет)	*(н)его́*	-его ⟨evo⟩	*(н)их*	-их
		(н)её	-её ⟨ejo⟩		
D.	(Я иду́ к)	*(н)ему́*	-ему ⟨emu⟩	*(н)им*	-им
		(н)ей	-ей ⟨ej⟩		
A.	(Я ви́жу)	*(н)его́*	-его ⟨evo⟩	*(н)их*	-их
		(н)её	-её ⟨ejo⟩		
I.	(Я сижу́ ря́дом с)..	*(н)им*	-им	*(н)и́ми*	-ими
		(н)ей	-ей ⟨ej⟩		
L.	Я говорю́ о	*нём*	-ём ⟨om⟩	*(н)их*	-их
		ней	-ей ⟨ej⟩		

O inicijalnom ***н-*** v. § 214.

Primjeri:

Я учусь в школе. Ja idem u školu (pohađam školu). *У меня́ есть брат. Ja* imam brata. ***Мне*** *де́сять лет. Meni* je deset godina. ***Меня́*** *зову́т Ива́н (Ива́ном).* Zovem se Ivan. *Пойдём со* ***мной****.* Hajde sa *tnot. Не скуча́й обо́* ***мне****.* Ne tuguj za *tnot.* ***Нас*** *ма́ло. Nas* je malo. *К* ***нам*** *пришли́ го́сти.* Došli su *nam* gosti. ***Нас*** *все зна́ют. Nas* svi znaju. *Учи́тель* ***на́ми*** *дово́лен.* Učitelj je sa *nama* zadovoljan. *О* ***нас*** *писа́ли в газе́те.* O *nama* je pisano u novinama. *У* ***тебя́*** *есть каранда́ш?* Imaš li olovku? *Я шёл к* ***тебе́****.* Išao sam *tebi. Он иска́л* ***тебя́****.* On te je *tražio. Пойдём с* ***тобо́й*** *в шко́лу.* Hajdemo s *tobom* u školu. *Я до́лго ду́мала о* ***тебе́****.* Dugo sam mislila o *tebi. Вчера́* ***вас*** *не́ было.* Juče *vas* nije bilo. ***Вам*** *оста́вить кни́гу?* Da *vam* ostavim knjigu? *Я зайду́ к* ***вам****.* Svratiću kod *vas. Я хочу́ с* ***ва́ми*** *поговори́ть.* Želim da sa *vama* porazgovaram. ***Его́*** *нет здесь. Njega* nema ovdje. *К* ***нему́*** *пришли́ това́рищи. Njemu* su došli drugovi. *Я учу́сь с* ***ним*** *в одно́м кла́ссе.* Sa *njim* idem u isti razred. *Мне говори́ли о* ***нём****.* Govorili su mi o *njemu. Её не́ было до́ма. Nje* ne bijaše kod kuće. *Я встре́тил* ***её*** *в теа́тре.* Ja sam *je* susreo u pozorištu. *Мы с* ***ней*** *живём в одно́м до́ме.* Ja i *ona* stanujemo u istoj zgradi. *Здесь* ***их*** *нет. Njih* ovdje nema. ***Их*** *награди́ли. Njih* su nagradili. ***Им*** *вручи́ли пода́рки. Njima* su uručeni pokloni. *Мы* ***и́ми*** *горди́мся.* Mi se *njima* ponosimo. *О* ***них*** *написа́ли в журна́ле.* O *njima* je pisalo u časopisu. *Зда́ние постро́ено неда́вно,* ***оно́*** *ещё пу́сто.* Zgrada je sagrađena nedavno, *ona* je još prazna.

214. *U morfološkoj* strukturi padeža treba obratiti pažnju na instrumental zamjenica *я, ты* i *она́* te na inicijalno ***н-***.

Instrumental zamjenica ***я, ты, она́.*** U ovome padežu upotrebljavaju se dva nastavka. Za zamjenice *я* i *ты* dominantnim nastavkom smatra se ***-ой*** (*мной, тобо́й*); nastavak ***-ою*** (*мно́ю, тобо́ю*) susreće se u poeziji i upotrebljava zbog ritmičkih i melodijskih razloga. Što se tiče zamjenice *она́*, u ruskom je jednako moguće i ***-ей*** i ***-е́ю***, s tim što je u spoju sa prijedlogom oblik ***ней*** više odlika razgovornog stila.

Inicijalno ***н-***. Poslije prijedloga zamjenice *он, она́, оно́, они́* dobijaju u zavisnim padežima tzv. inicijalno ***-н***, (*нача́льное* ***н-***) npr.:

Я взял у него́ каранда́ш. Uzeo sam *od njega* olovku. ***Без неё*** *мы не мо́жем рабо́тать. Bez nje* mi ne možemo raditi. *Я встре́тился с* ***ним****.* Susreo sam se s *njim. Иди́ к* ***ней****.* Idi *njoj. Мы забо́тимся о* ***них****.* Brinemo se *o njima.* ***С ни́ми*** *мы пойдём гуля́ть. S njima* ćemo poći da šetamo.

Ovako je uvijek kada je u pitanju genitiv, akuzativ, instrumental i lokativ. Međutim, u dativu samo prijedlozi *к* i ***по*** traže upotrebu inicijalnog ***н-*** (*к ней, к нам, по нему́,*) dok se iza prijedloga *благодаря́* (zahvaljujući), *навстре́чу* (u susret), *согла́сно* (u skladu, na osnovu), *вопреки́* (uprkos), *вслед* (za) i još nekih ne dodaje inicijalno ***н-***, npr.:

Благодаря́ ему́ *я спра́вился с зада́нием. Zahvaljujući njemu,* ja sam uspio riješiti zadatak. ***Навстре́чу ей*** *шла маши́на. Ususret njoj* išao je automobil. ***Вопреки́ ей*** *мы вы́полнили зада́ние. Uprkos njoj* mi smo ispunili zadatak. *Мы до́лго смотре́ли* ***вслед ему́****.* Dugo smo gledali *za njim.*

Inicijalnog ***н-*** nema kod prisvojnih zamjenica *его, её, их* (v. § 217).

Ukoliko se između prijedloga i lične zamjenice nađe zamjenica *весь* (sav), može se upotrijebiti oblik i sa inicijalnim ***н-*** i bez inicijalnog ***н-***, npr. *у всех* ***их*** *— у всех* ***них****, для всех* ***их*** *— для всех* ***них****, над всеми* ***и́ми*** *— над все́ми* ***ни́ми****.*

U morfološkoj strukturi ruskih i srpskohrvatskih ličnih zamjenica najizrazitija razlika postoji u nominativu množine gdje srpskohrvatski i formalno izražava kategoriju roda, dok u ruskom jeziku za sva tri roda postoji isti oblik. Up.:

Oni čitaju.
Ona čitaju. } ***Они́*** *чита́ют.*
One čitaju.

Druga bitna razlika tiče se enklitika. U ruskom jeziku nema skraćenih (nenaglašenih) oblika ličnih zamjenica, a u srpskohrvatskom jeziku postoji čitav niz: *me* (mene), *te* (tebe), *ga* i *nj* (njega), *je* i *ju* (nju), *mi* (meni), *ti* (tebi), *mu* (njemu), *joj* (njoj), *nam* (nama), *vam* (vama), *im* (njima), *ih* (njih).

215. U *upotrebi* ličnih zamjenica treba voditi računa o sljedećem.

1. Zamjenica ***мы*** može se upotrijebiti za oznaku pojedinačnog lica, jedne osobe. To su sljedeći slučajevi:

a) u naučnom stilu tzv. *autorsko mi*, kojim se izražava skromnost, npr. *О скло́нении местоиме́ний* ***мы*** *уже́ говори́ли (= я уже́ говори́л).* O promjeni zamjenice *mi* već smo govorili (ja sam već govorio);

b) u razgovornom stilu tzv. *doktorsko mi*, npr. *Как* ***мы*** *сего́дня чу́вствуем себя́? (= как* ***ты*** *сего́дня чу́вствуешь себя́?).* Kako se danas osjećamo (umjesto kako se danas osjećaš)?;

c) u spojevima ***мы + с + instrumental lične zamjenice*** zamjenica *мы* prevodi se našom zamjenicom *ja*, npr. *мы с тобо́й* — ja i ti, *мы с ним* — ja i on, *мы с ва́ми*—ja i vi: *Мы с тобо́й оши́блись. Ja i ti* smo pogriješili.

2. Zamjenica ***вы*** može se, kao i naše *vi*, upotrebljavati radi pristojnijeg ili zvaničnijeg načina obraćanja.

3. Lične zamjenice su vrlo česte u idiomima, npr.:

Все ***мы*** *лю́ди, все* ***мы*** *челове́ки.* Svi smo ljudi, svi griješimo. *Все* ***мы*** *сме́ртны.* Svi smo smrtni. ***Мы*** *ещё посчита́емся.* Još ćemo se mi vidjeti (platićeš ti meni). *Вре́мя рабо́тает на* ***нас****.* Vrijeme radi za *nas.* On *давно́ к* ***нам*** *не жа́лует.* Odavno ga nema kod *nas.* ***Нам*** *дове́лось встре́титься.* Imali smo priliku da se sretnemo. ***Нам с ва́ми*** *не по пути́.* Naši se putevi razilaze. ***Вы меня́*** *не прово́дите?* Hoćete li *me* ispratiti? *Рад* ***вас*** *ви́деть.* Drago mi je da *vas* vidim. *Устра́ивает ли э́то* ***вас****?* Da li *vam* to odgovara? ***Я с ва́ми*** *согла́сен.* Slažem se sa *vama. Вот* ***я тебя́!*** Daću *ja tebi* (dobićeš ti svoje)! ***Я*** *зна́ю то́лько то, что ничего́ не зна́ю.* Znam samo da ništa ne znam. ***Я к ва́шим*** *услу́гам.* Stojim vam na raspolaganju. ***Я*** *кра́йне сожале́ю. Duboko žalim.* ***Я*** *мы́слю, зна́чит существу́ю.* Mislim, dakle — postojim. ***Я*** *не шучу́.* Ne šalim se. ***Мне*** *жаль.* Žao *mi* je. *Что* ***мне*** *де́лать?* Šta da radim? *Как* ***тебя́*** *зову́т?* Kako se zoveš? *Как* ***тебе́*** *не со́вестно (сты́дно)?* Kako *te* nije stid? ***Он тебе́*** *не па́ра. On ti* nije par. *Ско́лько* ***тебе́*** *лет?* Koliko imaš godina? *Как во́лка ни корми́,* ***он*** *всё в лес смо́трит.* Vuk dlaku mijenja, a ćud nikada. ***Он*** *гото́в ко всему́. On* je spreman na sve. ***Он*** *хрома́ет*

по математи́ке. Ne ide mu matematika. ***Его нельзя́ узна́ть.*** *On* se ne može prepoznati.

Obratite pažnju:

среди́ ***нас*** — među nama, *благодарю́* ***вас*** — zahvaljujem vam, *быть на* ***вы (ты)*** *с кем* — biti na vi (ti) s nekim, *говори́ть* ***вы (ты)*** *кому́* — govoriti vi (ti) nekome, *перейти́ на* ***вы (ты)*** — početi govoriti vi (ti), *из уваже́ния к* ***вам*** — iz poštovanja prema vama, *как* ***вам*** *уго́дно* — kako hoćete, *я* ***вам*** *благода́рен* — zahvalan sam vam, *о́чередь за* ***ва́ми*** — red je na vas, *наско́лько* ***я*** *зна́ю* — koliko mi je poznato.

Povratne zamjenice

216. Povratna zamjenica ***себя́*** (возвра́тное местоиме́ние) ukazuje na lice (predmet) koje predstavlja objekat svoje sopstvene radnje. Ova zamjenica u ruskom nema ni kategorije roda ni kategorije broja, a kategorija padeža svedena je samo na tri oblika: genitiv i akuzativ *себя́*, dativ i lokativ *себе́* i instrumental *собо́й* i *собо́ю* (nema, dakle, oblika za nominativ). U srpskohrvatskom jeziku takođe postoje samo tri oblika: *sebe* u genitivu i akuzativu, *sebi* u dativu i lokativu i *sobom* u instrumentalu (ne postoji oblik za nominativ i vokativ). Osim toga, u našem se jeziku upotrebljava enklitički oblik *se* (*ná se*, *ȕzā se* i sl.).

Primjeri:

Мать заста́вила ***себя́*** *рабо́тать*. Majka je primorala *sebe* da radi. *Учени́к чита́ет про* ***себя́***. Učenik čita u *sebi*. *Сосе́ди пригласи́ли нас к* ***себе́*** *в го́сти*. Susjedi su nas pozvali kod *sebe* u goste. *Ве́ра взяла́ с* ***собо́й*** *все свои́ кни́ги*. Vera je uzela sa *sobom* sve svoje knjige. *Расскажи́те, пожа́луйста, о* ***себе́***. Ispričajte, molim vas, o *sebi*. *Я купи́л* ***себе́*** *каранда́ш*. Kupio sam *sebi* olovku. *Он ду́мает то́лько о* ***себе́***. On misli samo o *sebi*.

Dativ ove zamjenice ponekad ne treba prevoditi na naš jezik jer se njime samo pojačava značenje, npr.:

Я её звал, а она́ шла ***себе́***. Zvao sam je, a ona je išla (nije se osvrtala). *Спи́те* ***себе́***. Spavajte.

To se isto odnosi na spojeve koji označavaju spoljašnjost, vanjski izgled čovjeka (*бога́т, хоро́ш, краса́вец* + ***собо́й*** i sl.).

Zamjenica *себя́* nalazi se u čitavom nizu frazeoloških spojeva, npr.:

вести́ ***себя́*** — ponašati se, *не жале́я* ***себя́*** — ne žaleći sebe, *пло́хо* ***себя́*** *чу́вствовать* — loše se osjećati, *чита́ть про* ***себя́*** — čitati u sebi (tiho), *быть вне* ***себя́*** *от ра́дости* — biti izvan sebe od radosti, *чу́вствовать* ***себя́*** *как до́ма* — osjećati se kao kod kuće, *само́* ***собо́й*** *разуме́ется* — samo se po sebi razumije, *быть не в* ***себе́*** — ne biti pri sebi, *дать знать о* ***себе́*** — javiti se, *само́ по* ***себе́*** — samo po sebi, *от* ***себя́*** — u svoje ime, *у* ***себя́*** — u svojoj kući, sobi, kabinetu, kod kuće, *прийти́ в* ***себя́*** — doći sebi (osvijestiti se), *вы́йти из* ***себя́*** — izgubiti kontrolu nad sobom, *мне не по* ***себе́*** — nije mi dobro (nelagodno se osjećam), *он не в* ***себе́*** — on je duševno poremećen, *взять рабо́ту по* ***себе́*** — uzeti posao prema sebi, *быть* ***себе́*** *на уме́* — biti lukav, *оста́вить до́брую па́мять по* ***себе́*** — ostaviti dobru uspomenu iza sebe, *она́ ничего́* ***себе́*** — prilično je zgodna (ljepuškasta).

Obratite pažnju! Na ruskom jeziku natpis na vratima „Vuci" i „Guraj" („Gurni") glasi: *К* ***себе́!*** *От* ***себя́!***

Zamjenica ***друг дру́га*** ima uzajamno-povratno značenje. U srpskohrvatskom jeziku odgovara joj takođe složen oblik, ali poseban za svaki rod i broj: *jedan drugog, jedna drugog, jedno drugog*, mn. *jedni druge, jedne druge*. U ruskom jeziku prvi dio se ne mijenja, a drugi ima imeničku promjenu (nom. *друг дру́га*, gen. i akuz. *друг дру́гу*, inst. *друг дру́гом*; u besprijedloškoj konstrukciji nema oblika za lokativ). Ako se upotrebljava prijedlog, on dolazi između prvog i drugog dijela *(друг у дру́га, друг к дру́гу, друг на дру́га, друг с дру́гом, друг о дру́ге)*. Npr.:

Они́ вспомина́ли ***друг о дру́ге***. Oni su se sjećali *jedni drugih* (One su se sjećale *jedne drugih*). *Мы забы́ли* ***друг друга***. Zaboravili smo *jedan drugog (jedna drugu)*. *Проти́вники стоя́ли ша́гах в сорока́* ***друг от дру́га***. Protivnici su stajali četrdesetak koraka *jedan od drugog*. *Бойцы́ кури́ли и хвали́лись* ***друг пе́ред дру́гом***. Borci su pušili i hvalili se *jedan* pred *drugim*.

Prisvojne zamjenice

217. Prisvojne zamjenice (притяжа́тельные местоиме́ния) ukazuju na to kome nešto pripada i odgovaraju na pitanje ***чей? чья? чьё? чьи?*** U ruskom jeziku to su: *мой, моя́, моё* (moj, moja, moje), *твой, твоя́, твоё* (tvoj, tvoja, tvoje), *наш, на́ша, на́ше* (naš, naša, naše), *ваш, ва́ша, ва́ше* (vaš, vaša, vaše), *его́, её* (njegov, njegovo, njegova), *свой, своя́, своё* (svoj, svoja, svoje). Prisvojne zamjenice *мой, твой* i *свой* u zavisnim padežima mijenjaju se kao pridjevi tipa *ли́сий* (v. § 182), a pridjevi *наш, ваш* kao pridjevi na *-ш*, osim u nominativu-akuzativu množine (npr. *хоро́ший*; v. § 183), dok *его* i *её* uopšte nemaju promjenu (u množini imaju samo *их*).

Evo kako se mijenjaju zamjenice ***мой*** i ***наш***.

a) **Muški rod**

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*мой* друг *наш* дом	Ø	*мои́ друзья́* *на́ши* дома́	-и
G.	Нет	*моего́* дру́га *на́шего* до́ма	-его ⟨evo⟩	*мои́х* друзе́й *на́ших* домо́в	-их
D.	(Я иду́) к	*моему́* дру́гу *на́шему* до́му	-ему ⟨emu⟩	*мои́м* друзья́м *на́шим* дома́м	-им
A.	Я ви́жу	*моего́* дру́га *на́ш* дом	-его ⟨evo⟩ Ø	*мои́х* друзе́й *на́ши* дома́	-их -и
I.	(Я сижу́) ря́дом с	*мои́м* дру́гом *на́шим* до́мом	-им	*мои́ми* друзья́ми *на́шими* дома́ми	-ими
L.	Я говорю́ о	*моём* дру́ге *на́шем* до́ме	-ём⟨om⟩ ем⟨em⟩	*мои́х* друзья́х *на́ших* дома́х	-их

b) **Srednji rod**

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*моё* письмо́ *на́ше* кре́сло	-ё ⟨o⟩ -е ⟨e⟩	*мои́* пи́сьма *на́ши* кре́сла	-и
G.	Нет	*моего́* письма́ *на́шего* кре́сла	-его ⟨evo⟩	*мои́х* пи́сем *на́ших* кре́сел	-их
D.	(Я иду́) к	*моему́* письму́ *на́шему* кре́слу	-ему ⟨emu⟩	*мои́м* пи́сьмам *на́шим* кре́слам	-им
A.	Я ви́жу	*моё* письмо́ *на́ше* кре́сло	-ё ⟨o⟩ -е ⟨e⟩	*мои́* пи́сьма *на́ши* кре́сла	-и
I.	(Я сижу́) ря́дом с	*мои́м* письмо́м *на́шим* кре́слом	-им	*мои́ми* пи́сьмами *на́шими* кре́слами	-ими
L.	Я говорю́ о	*моём* письме́ *на́шем* кре́сле	-ём⟨om⟩ -ем⟨em⟩	*мои́х* пи́сьмах *на́ших* кре́слах	-их

c) **Ženski rod**

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N-	Э́то	*моя́* подру́га *на́ша* кни́га	-я ⟨a⟩ -а	*мои́* подру́ги *на́ши* кни́ги	-и
G.	Нет	*мое́й* подру́ги *на́шей* кни́ги	-ей ⟨ej⟩	*мои́х* подру́г *на́ших* книг	-их
D.	(Я иду́) к	*мое́й* подру́ге *на́шей* кни́ге	-ей ⟨ej⟩	*мои́м* подру́гам *на́шим* кни́гам	им
A.	Я ви́жу	*мою́* подру́гу *на́шу* кни́гу	-ю ⟨u⟩ -у	*мои́х* подруг *на́ши* кни́ги	-их -и
I.	(Я сижу́) ря́дом с	*мое́й* подру́гой *на́шей* кни́гой	-ей ⟨ej⟩	*мои́ми* подру́гами *на́шими* кни́гами	-ими
L.	Я говорю́ о	*мое́й* подру́ге *на́шей* кни́ге	-ей ⟨ej⟩	*мои́х* подру́гах *на́ших* кни́гах	-их

Kao što se vidi, i kod ovih zamjenica rod se u množini ne razlikuje, što je potpuno suprotno našem jeziku. Up.:

Э́то ***на́ши*** { *предме́ты.* Ovo su *naši* predmeti; *места́.* Ovo su *naša* mjesta; *кни́ги.* Ovo su *naše* knjige.

Zamjenica za treće lice ***его́*** (njegov, njegovo), ***её*** (njegova), ***их*** (njegovi, njegove, njegova), za razliku od odgovarajućih srpskohrvatskih zamjenica uopšte se ne mijenja i nikad ne dobija inicijalno ***н-***, koje je karakteristično za lične zamjenice (v. § 214). Npr.: *Мы идём к* ***его́*** *бра́ту.* Idemo *njegovom* bratu. *Я разгова́ривал с* ***её*** *сестро́й.* Razgovarao sam sa *njenom* sestrom. *Э́то* ***их*** *уче́бники.* Ovo su *njihovi* udžbenici. *Э́то* ***их*** *кни́ги.* Ovo su *njihove* knjige. *Э́то* ***их*** *де́ти.* Ovo su *njihova* djeca. Ove su zamjenice po porijeklu oblici genitiva lične zamjenice za treće lice.

Primjeri:

Мой *портфе́ль лежи́т на столе́.* *Moja* tašna leži na stolu. *Дай мне* ***мою́*** *кни́гу.* Daj mi moju knjigu. *Э́то* ***моё*** *пальто́.* Ovo je *moj* kaput. *Я люблю́ гуля́ть с* ***мои́ми*** *това́рищами.* Volim da šetam sa *mojim* drugovima. *Почему́ здесь нет* ***твоего́*** *бра́та?* Zašto ovdje nema *tvoga* brata? *На* ***твоём*** *полоте́нце большо́е пятно́.* Na *tvom* je peškiru velika mrlja. *Я ви́дел* ***твои́х*** *сестёр.* Video sam *tvoje* sestre. *В* ***на́шем*** *кла́ссе 30 учеников.* U našem razredu ima 30 učenika. *Э́то* ***на́ши*** *ученики́.* Ovo su *naši* učenici. *Где* ***ва́ша*** *ко́мната?* Gdje je *vaša* soba? *Мо́жно поговори́ть с* ***ва́шей*** *ма́терью?* Može li se porazgovarati sa *vašom* majkom? *Я храню́* ***ва́ши*** *пи́сьма.* Čuvam *vaša* pisma. *Вот* ***ва́ши*** *перча́тки.* Evo *vaših* rukavica. *Как* ***ва́ше*** *здоро́вье?* Kako ste sa zdravljem? *Как* ***ва́ши*** *дела́?* Šta ima novo? *Э́то* ***его́*** *сестра́.* Ovo je *njegova* sestra. ***Моя́*** *сестра́ разгова́ривала с* ***её*** *бра́том.* Moja je sestra razgovarala s njegovim bratom. *Я люблю́* ***свой*** *го́род.* Volim *svoj* grad. *Я зашёл к* ***своему́*** *това́рищу.* Svratio sam kod *svog* druga.

Prisvojne zamjenice u srpskohrvatskom jeziku imaju u zavisnim padežima duže i kraće oblike: *mojega — moga, tvojega — tvoga, mojemu — mome, našemu — našem* i sl. Duži oblik se upotrebljava kada se zamjenica nađe iza imenice ili kada te imenice nema (Poštuj oca *svojega* — svoga. Rekao sam *tvojima* da dođu).

Prisvojne zamjenice često su jedan od elemenata idioma, npr.:

Как ***ва́ша*** *фами́лия?* Kako se zovete? *Я к* ***ва́шим*** *услу́гам.* Stojim vam na raspolaganju. *Как* ***ва́ше*** *здоро́вье?* Kako ste? *За* ***ва́ше*** *здоро́вье!* U vaše zdravlje! *Он* ***на́шего*** *по́ля я́года.* On je *naše* gore list. *Как* ***ва́ше*** *самочу́вствие?* Kako se osjećate? *Э́то о́чень любе́зно (ми́ло) с* ***ва́шей*** *стороны́.* To je vrlo ljubazno od vas. ***Ва́шими*** *бы устами да мёд пить.* Iz vaših usta u božije uši (dabogda se obistinilo). ***Всему́*** *своё вре́мя.* Sve u svoje vrijeme. *Вся́кому о́вощу* ***своё*** *вре́мя.* Sve u svoje vrijeme. ***Его́*** *пе́сенка спе́та.* Odzvonilo mu je. *Он сам не* ***свой.*** On sam ne zna gdje mu je glava. ***Своя́*** *руба́шка бли́же к те́лу.* Košulja je bliža tijelu. ***Свои́*** *лю́ди — сочтёмся.* Ljudi smo (svoji smo), složićemo se. *Не су́йся не в* ***своё*** *де́ло.* Ne petljaj se gdje ti nije mjesto. *Здесь* ***все*** *свои́.* *Svi* smo ovdje naši. *Во́ля* ***ва́ша.*** Kako hoćete.

Obratite pažnju:

на ***мой*** *взгляд, по* ***моему́*** *мне́нию* — po mome mišljenju, *к вели́кому* ***моему́*** *сожале́нию* — na moju veliku žalost, *без* ***моего́*** *согла́сия* — bez moga odobrenja, *на* ***моём*** *веку́* — u čitavom mom životu, *не* ***на́ше*** *де́ло* — ne tiče nas se, *в* ***на́ше*** *вре́мя* — u naše doba, *до* ***на́шей*** *э́ры* — prije nove ere, *с* ***ва́шего*** *позволе́ния* — s vašim odobrenjem, *в* ***своё*** *вре́мя* — u svoje doba, *пла́каться на* ***свою́*** *судьбу́* — žaliti se na svoju sudbinu, *быть в* ***своём*** *уме́* — biti pri zdravoj pameti, *быть не в* ***своём*** *уме́* — ne biti pri sebi.

Posebnu vrstu frazeoloških spojeva čine izrazi ***наш*** *брат* — ja i meni slični (ovakvi kao ja, mi), ***ваш*** *брат* — ti i tebi slični (ovakvi kao ti, vi), ***свой*** *брат* — sličan nekome, npr. *Пора́ и* ***на́шему*** *бра́ту отдохну́ть.* Vrijeme da se i *mi* odmorimo.

Neki prilozi su obrazovani od dativa prisvojnih zamjenica i prijedloga ***по***, npr.: *по-мóему* — po mom mišljenju, *по-твóему* — po tvome mišljenju, *по-нáшему* — po našem mišljenju, *по-вáшему* — po vašem mišljenju (pažnju treba obratiti na akcenat).

Upitno-odnosne zamjenice

218. Upitno-odnosne zamjenice (вопроси́тельно-относи́тельные местоиме́ния) služe za iskazivanje pitanja, kao upitne zamjenice, i dolaze u funkciji vezničnih riječi u zavisnim rečenicama, kao odnosne zamjenice. To su *кто* (ko), *что* (šta), *какóй* (koji), *котóрый* (koji), *чей* (čiji), *какóв* (kakav).

Zamjenice ***кто*** i ***что*** nemaju kategoriju roda i broja, a mijenjaju se na sljedeći način:

Padež	Kontekst	Oblicl	Nastavak
N.	Э́то	*кто*	Ø
G.	Нет.....	*кого́*	-ого
D.	Я иду́ к.....	*кому́*	-ому
A.	Я ви́жу	*кого́*	-ого
I.	Я сижу́ ря́дом с	*кем*	-ем ⟨em⟩
L.	Я говорю́ о	*ком*	-ом

Padež	Kontekst	Oblici	Nastavak
N.	Э́то	*что*	Ø
G.	Нет	*чего*	-его ⟨evo⟩
D.	Я иду́ к	*чему*	-ему ⟨emu⟩
A.	Я ви́жу.....	*что*	Ø
I.	Я сижу́ ря́дом с ..	*чем*	-ем ⟨em⟩
L.	Я говорю́ о.....	*чём*	ём ⟨om⟩

Zamjenica ***какóй*** (koji, kakav) mijenja se kao pridjev tipa *молодóй*, a ***котóрый*** (koji) kao pridjev tipa *нóвый*.

Zamjenica ***чей, чья, чьё,*** mijenja se kao pridjev tipa *кóзий*, npr.:

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*чей* уче́бник *чьё* письмо́ *чья* кни́га	Ø -ё ⟨o⟩ -я ⟨a⟩	*чьи* {уче́бники, пи́сьма, кни́ги}	-и
G.	Нет	*чьего́* уче́бника *чьего́* письма́ *чьей* кни́ги	-его ⟨evo⟩ -его ⟨evo⟩ -ей ⟨ej⟩	*чьих* {уче́бников, пи́сем, книг}	-их
D.	(Я иду́) к	*чьему́* уче́бнику *чьему́* письму́ *чьей* кни́ге	-ему ⟨emu⟩ -ему ⟨emu⟩ -ей ⟨ej⟩	*чьим* {уче́бникам, пи́сьмам, кни́гам}	-им
A.	Я ви́жу.....	*чей* уче́бник* *чьё* письмо́ *чью* кни́гу	Ø* -ё ⟨o⟩ -ю ⟨u⟩	*чьи* {уче́бники*, пи́сьма, кни́ги}	-и*
I.	(Я сижу́) ря́дом с	*чьим* уче́бником *чьим* письмо́м *чьей* кни́гой	-им -им -ей ⟨ej⟩	*чьи́ми* {уче́бниками, пи́сьмами, кни́гами}	-ими
L.	Я говорю́ о.....	*чьём* уче́бнике *чьём* письме́ *чьей* кни́ге	-ём ⟨om⟩ -ём ⟨om⟩ -ей ⟨ej⟩	*чьих* {уче́бниках, письмах, кни́гах}	-их

U akuzativu jednine i množine zamjenica *чей* imaće nastavke nominativa ili genitiva u zavisnosti da li se ona odnosi na živo ili neživo.

Zamjenica ***какóв, какова́, каково́ каковы́*** uopšte se ne mijenja i ima samo te oblike.

Već samo ime ovih zamjenica govori o tome da mogu imati dvije funkcije: a) za izražavanje pitanja (upitne zamjenice), b) za vršenje funkcije veznika u zavisno-složenoj rečenici (odnosne zamjenice).

Primjeri sa upitnim zamjenicama:

Кто *э́то? Ko* je to? ***Кого́*** *нет в кла́ссе? Koga* nema u razredu? ***О ком*** *вы говори́те?* O *kome* govorite? ***Что*** *э́то тако́е? Šta* je to? ***Чего́*** *ты хо́чешь? Šta* ti hoćeš? ***О чём*** *ты ду́маешь?* O *čemu* razmišljaš? ***Како́й*** *сего́дня день? Koji* je danas dan? ***Кака́я*** *сего́дня пого́да? Kakvo* je danas vrijeme? ***Како́е*** *сего́дня число́? Koji* je danas dan? ***Каки́е*** *в ва́шем го́роде па́рки? Kakvi* su u vašem gradu parkovi? ***Како́го*** *цве́та э́тот каранда́ш? Koje* je boje ova olovka? ***Кото́рый*** *час? Koliko* je sati? ***Чей*** *э́то стул? Čija* je to stolica? ***Чья*** *э́то кни́га? Čija* je to knjiga? ***Чьи*** *э́то учёбники? Čiji* su ovo udžbenici?

Primjeri sa odnosnim zamjenicama (koje vrše funkciju veznika u zavisno-složenim rečenicama — v. § 381):

Кто *и́щет, тот всегда́ найдёт. Ko* traži, taj i nađe. ***Кто*** *за пра́вое де́ло стои́т, тот всегда́ победи́т. Ko* zastupa pravednu stvar taj će uvijek pobijediti. *Всё,* ***что*** *мы ви́дели в музе́е, бы́ло о́чень интере́сно.* Sve *što* smo vidjeli u muzeju bilo je vrlo interesantno. *Италья́нцы музыка́нты,* ***каки́х*** *нет на всём све́те.* Italijani su muzičari *kakvih* nema u čitavom svijetu. *Мы вошли́ в лес, в* ***кото́ром*** *было мно́го гриб о́в.* Uđosmo u šumu u kojoj bijaše mnogo gljiva. *Э́то челове́к,* ***чьё*** *и́мя изве́стно всем.* To je čovjek *čije* je ime poznato svima.

Kad se želi pojačati iskaz, uz zamjenicu može da stoji riječca ***же***. Up.:

Кто *там был? Ko* je tamo bio? — ***Кто же*** *там был? Pa ko* je tamo bio? ***Что*** *э́то? Šta* je to? ***Что же*** *э́то? Dobro, šta* je to?

Umjesto zamjenice *какóй* u pitanju se, samo u nominativu, može upotrijebiti izraz ***что за***:

Что за *челове́к? Kakav je to* čovjek? ***Что за*** *вопро́с? Kakvo je to* pitanje?

Takođe, umjesto *что*, u nekim slučajevima dolazi ***что тако́е***:

Что тако́е *грамма́тика? Šta je to* gramatika? ***Что тако́е*** *челове́к? Šta je to* čovjek?

Zamjenicu ***чей*** u zavisnim rečenicama zamjenjuje zamjenica ***кото́рый***, koja se uvijek upotrebljava iza imenice na koju se odnosi. Na naš jezik prevodimo je zamjenicom *čiji*, npr.:

Э́то писа́тель, рома́ны ***кото́рого*** *все лю́бят чита́ть.* To je pisac *čije* romane svi vole da čitaju.

O tome takođe v. § 466.

Zamjenica ***кто*** može da ima značenje neodređene zamjenice *кто-нибудь* (v. § 232), npr.:

Смотри́, чтоб ***кто*** *коне́й не увёл.* Gledaj da *neko* konje ne odvede. *Я хочу́ идти́ в теа́тр... Не пойдёт ли* ***кто*** *со мной?* Hoću da idem u pozorište... Hoće li *neko* sa mnom?

Riječ ***что*** može da bude i pravi veznik, koji na naš jezik prevodimo na dva načina: sa *da* i sa *što*, npr.:

Скажи́ ему́, ***что*** *я не хочу́ идти́.* Reci mu *da* ja neću ići. *Пётр обра́довался,* ***что*** *пришёл Андре́й.* Petar se obradovao *što* je Andrej došao.

Upitno-odnosne zamjenice ***кто, что*** i ***чей*** nalazimo u mnogim idiomima, npr.;

Кто *в лес, кто по дрова́.* Ko u klin, ko u ploču. (Baba šumom, djeda drumom). ***Кто*** *не рабо́тает, тот не ест.* Ko ne radi, taj i ne jede. ***Кто*** *он тако́й?* Ko je on? *Хорошо́ смеётся тот,* ***кто*** *смеётся после́дним.* Ko se zadnji smije, najslađe se smije. *На* ***кого́*** *ты похо́ж?* Na koga ličiš? ***Кого́*** *сего́дня нет?* Ko je danas odsutan? *Всё хорошо́,* ***что*** *хорошо́ конча́ется.* Sve je dobro što se dobro svrši. ***Что*** *бы́ло, то бы́ло.* Što je bilo — bilo je. ***Что*** *же тут тако́го?* Šta tu ima čudno? ***Что*** *за безобра́зие?* Kakav je to bezobrazluk? ***Что*** *здесь твори́тся?* Šta se ovdje dešava? ***Что*** *де́лать?* Šta da se radi? ***Что*** *посе́ешь, то и пожнёшь.* Kako posiješ, tako ćeš i požnjeti. ***Что*** *пра́вда, то пра́вда.* Što je istina — istina je. ***Что*** *с ва́ми?* Šta vam je? ***Что*** *за база́р?* Kakav je to džumbus (nered)? *Не́ за* ***что.*** Nema na čemu. *К* ***чему́?*** Zašto (s kojim ciljem)? ***Чем*** *бога́ты, тем и ра́ды.* Što imamo, to i nudimo (što nama, to i vama). *Быть иль не быть — вот в* ***чём*** *вопро́с.* Biti ili ne biti — pitanje je sad. *В* ***чём*** *де́ло?* O čemu se radi? *Зна́ет ко́шка,* ***чьё*** *мя́со съ́ела.* Zna mačka čije je meso pojela (zna čovjek ko mu je skrivio).

U srpskohrvatskom jeziku postoje zamjenice *koji* i *što*, a u ruskom jeziku njima odgovaraju *како́й и кото́рый.* ***Кото́рый*** u odgovoru na pitanje traži da se upotrijebi redni broj, npr. ***Кото́рый*** *раз? — Пя́тый. Koji* put? — Peti. Ova zamjenica takođe ukazuje na jedan od nekoliko predmeta koji se biraju, npr. ***Кото́рая*** *кни́га лу́чше? Koja* je knjiga bolja? Zamjenica ***како́й*** ako se upotrebljava u pitanju, pretpostavlja odgovor u kome će se ukazati na kvalitet predmeta uopšte, npr. ***Кака́я*** *у вас кни́га?* U srpskohrvatskom jeziku njoj odgovara zamjenica *kakav: Kakvu* imate knjigu? Zatim, *кото́рый* ima i predmetno značenje, npr. *Я принёс кни́гу,* ***кото́рую*** *вы попроси́ли.* Donio sam knjigu *koju* ste zamolili.

I ove dvije zamjenice ulaze u mnogobrojne frazeološke spojeve, recimo:

Каки́м *о́бразом?* Na koji način? ***Какая́*** *беда́!* Kakva nesreća! ***Како́е*** *сего́дня число́?* Koji je danas dan? ***Како́й*** *стыд!* Kakva sramota. *С* ***како́й*** *це́лью?* S kojim ciljem? *До* ***каки́х*** *пор?* Do kada? *По* ***како́й*** *причи́не?* Iz kog razloga? ***Каки́ми*** *судьба́ми?* Koji te vjetar nosi? *На* ***каком*** *основа́нии?* Na kojoj osnovi? ***Кото́рый*** *раз?* Koji put? ***Кото́рый*** *час?* Koliko je sati? *В* ***кото́ром*** *часу́?* U koliko sati? ***Кото́рый*** *тебе́ год?* Koja ti je godina? *С* ***кото́рых*** *пор?* Otkada? *До* ***каки́х*** *пор?* Do kada? ***Како́й*** *его́ ве́тер занёс?* Koji ga je vetar donio?

Obratite pažnju:

како́й *угодно* — bilo kakav, *ни за* ***каки́е*** *де́ньги* — ni za kakav novac, *ни в* ***каком*** *отноше́нии* — ni u kom smislu, *ни при* ***каки́х*** *усло́виях* — ni uz kakve uslove.

Zamjenica ***како́в, какова́, каково́, каковы́*** po značenju je bliska zamjenici *како́й*, ali se upotrebljava samo kao dio predikata, npr.:

А ***какова́*** *у вас река́?* A *kakva* je kod vas rijeka? ***Каковы́*** *ва́ши дальне́йшие за́мыслы? Kakve* su vaše daljnje zamisli? *А собо́й* ***како́в*** *он: брюне́т или блонди́н?* A *kakav* je on: crn ili plav?

Ona se može naći u retoričkim pitanjima — uzvicima kojima se izražava čuđenje, oduševljenje nečim i sl., recimo:

Како́в *молоде́ц! Не стру́сил. Kakva* junačina! Nije se prepao.

Kao odnosna zamjenica označava svojstvo predmeta:

На́до прове́рить, ***како́в*** *он на де́ле.* Treba provjeriti *kakav* je stvarno.

Tada se obično upotrebljava u spoju sa ***тако́в,*** npr.:

Како́в *я пре́жде был,* ***тако́в*** *и ны́не я. Kakav* sam prije bio, *takav* sam i sada. ***Како́в*** *у него́ хара́ктер,* ***таковá*** *и судьба́. Kakav* mu je karakter, *takva* mu je i sudbina.

Ova se zamjenica takođe susreće u frazeološkim spojevima tipa:

Како́в *поп,* ***тако́в*** *и прихо́д.* Kakav pop, takva i parohija (Od popa i besjeda).

Obratite pažnju:

како́в *ни на е́сть* — kakav je da je, ***како́в*** *бы он ни́ был* — ma kakav bio.

U upitno-odnosne zamjenice srpskohrvatskog jezika spadaju: *ko (tko), što (šta), koji, čiji, kakav.* Odnosna zamjenica *što* može se upotrijebiti umjesto zamjenice *koji* za sva tri roda.

Pokazne zamjenice

219. Pokazne zamjenice (указа́тельные местоиме́ния) ukazuju na predmete i njihova svojstva. To su *э́тот* (ovaj, taj), *тот* (onaj, taj), *тако́й* (takav, ovakav), *тако́в* (takav). Zamjenice ***э́тот*** i ***тот*** mijenjaju se u rodu, broju i padežu. U zavisnim padežima dobiju nastavke pridjeva i pripadaju mješovitoj promjeni jer u genitivu, dativu, akuzativu i lokativu jednine muškog i srednjeg roda imaju nastavke *tvrde* promjene, a u instrumentalu jednine i čitavoj množini nastavke *meke* promjene (ženski rod ima u jednini meku promjenu, a u množini tvrdu).

a) Promjena zamjenica ***э́тот, э́та, э́то.***

Muški i srednji rod

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Где	э́тот учени́к? / учёбник?	ø	э́ти ученики́? / учёбники?	-и
		э́то письмо́?	-о	пи́сьма?	
G.	Нет	э́того ученика́ / учёбника / письма́	-ого	э́тих учеников / учёбников / пи́сем	-их
D.	(Я иду́) к	э́тому ученику́ / учёбнику / письму́	-ому	э́тим ученика́м / учёбникам / пи́сьмам	-им
A.	Я ви́жу	э́того ученика́	-ого	э́тих учеников	-их
		э́тот учёбник	ø	э́ти учёбники	-и
		э́то письмо́	-о	э́ти пи́сьма	-и
I.	(Я сижу) ря́дом с	э́тим учеником / учёбником / письмо́м	-им	э́тими учениками / учёбниками / пи́сьмами	-ими
L.	Я говорю́ об ..	э́том ученике́ / учёбнике / письме́	-ом	э́тих учениках / учёбниках / пи́сьмах	-их

Ženski rod

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Где	э́та учени́ца? / кни́га?	-а	э́ти ученицы́? / кни́ги?	-и
G.	Нет	э́той ученицы́ / кни́ги	-ой	э́тих учени́ц / книг	-их
D.	(Я иду́) к	э́той ученице́ / кни́ге	-ой	э́тим ученицам / кни́гам	-им
A.	Я ви́жу	э́ту учени́цу / кни́гу	-у	э́тих учени́ц	-их
				э́ти кни́ги	-и
I.	(Я сижу́) ря́дом с	э́той ученицей / кни́гой	-ой	э́тими учениками / кни́гами	-ими
L.	Я говорю́ об	э́той ученице́ / кни́ге	-ой	э́тих ученицах / кни́гах	-их

Primjeri:

Э́тот челове́к хорошо́ пла́вает. *Ovaj* čovjek dobro pliva. *Э́то собы́тие я о́чень хорошо́ запо́мнил.* *Taj* događaj sam veoma dobro zapamtio. *Дай мне э́ту кни́гу.* Daj mi *tu* knjigu. *Он бу́дет писа́ть э́тим каранда́шом.* On će pisati *ovom* olovkom. *Э́ти уро́ки о́чень интере́сны.* *Ti* su časovi vrlo interesantni. *Мы зна́ем э́тих де́вушек.* Znamo *ove* djevojke. *Пойдём гуля́ть с э́тими това́рищами.* Hajdemo u šetnju sa *ovim* drugovima.

b) Promjena zamjenice ***тот, та, то.***

Muški i srednji rod

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Где	*тот* учени́к? / учёбник?	Ø	*те* ученики́? / учёбники?	-е ⟨е⟩
		то письмо́?	-о	пи́сьма?	
G.	Нет	*того́* ученика́ / учёбника / письма́	-ого	*тех* учеников / учёбников / пи́сем	-ех ⟨eh⟩
D.	(Я иду́) к	*тому́* ученику́ / учёбнику / письму́	-ому	*тем* ученика́м / учёбникам / пи́сьмам	-ем ⟨em⟩
A.	Я ви́жу	*того́* ученика́	-ого	*тех* учеников	-ех ⟨eh⟩
		тот учёбник	Ø	*те* учёбники	-е ⟨е⟩
		то письмо́	-о	*те* пи́сьма	-е ⟨е⟩
I.	(Я сижу́) ря́дом с	*тем* учеником / учёбником / письмо́м	-ем ⟨em⟩	*те́ми* учениками / учёбниками / пи́сьмами	-еми ⟨emi⟩
L.	Я говорю́ о	*том* ученике́ / учёбнике / письме́	-ом	*тех* учениках / учёбниках / пи́сьмах	-ех ⟨eh⟩

Ženski rod

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Где	*та* учени́ца? / кни́га?	-а	*те* учени́цы? / кни́ги?	-е ⟨е⟩
G.	Нет	*той* учени́цы / кни́ги	-ой	*тех* учени́ц / книг	-ех ⟨eh⟩
D.	(Я иду́) к	*той* учени́це / кни́ге	-ой	*тем* учени́цам / кни́гам	-ем ⟨em⟩
A.	Я ви́жу	*ту* учени́цу / кни́гу	-у	*тех* учени́ц	-ех ⟨eh⟩
				те кни́ги	-е ⟨е⟩
I.	(Я сижу́) ря́дом с	*той* учени́цей / кни́гой	-ой	*те́ми* учени́цами / кни́гами	-еми ⟨emi⟩
L.	Я говорю́ о	*той* учени́це / кни́ге	-ой	*тех* учени́цах / кни́гах	-ех ⟨eh⟩

Primjeri:

Том *учени́к хорошо́ рису́ет. Onaj* učenik lijepo crta. *Дай мне* ***му*** *кни́гу.* Daj mi *onu* knjigu. *Мы сиде́ли на* ***том*** *берегу́.* Sjedili smo na *onoj* obali. *Мо́жно купи́ть* ***те*** *кни́ги?* Mogu li se kupiti *one* knjige?

Zamjenica ***тако́й*** mijenja se kao pridjev, a ***тако́в*** ima samo oblike *тако́в, таковá, таковó, таковы́.*

220. U srpskohrvatskom jeziku postoje sljedeće pokazne zamjenice: *ovaj, taj, onaj, takav, ovakav, ovoliki, toliki, onoliki.* Ruskim dvjema zamjenicama *э́тот* i *тот* u našem jeziku odgovaraju tri zamjenice: *ovaj, taj, onaj,* dakle, našem sistemu tročlane pokaznosti (*ovaj — taj — onaj*) adekvatna je ruska binarna opozicija *(э́тот — тот).* Kako se na međujezičkom planu manifestuje ova razlika?

Zamjenica ***э́тот*** ukazuje na predmet koji se nalazi u neposrednoj blizini i, pošto se u tom značenju kod nas upotrebljavaju zamjenice *ovaj* ili *taj* (*ovaj* znači da se predmet nalazi u blizini 1. lica, a *taj* u blizini 2. lica), koristićemo se jednom od njih, npr. *Возьми́* ***э́ту*** *кни́гу.* Uzmi *ovu* (=knjigu u blizini mene ili u mojim rukama). *Дай мне* ***э́ту*** *кни́гу.* Daj mi *tu* knjigu (=knjigu u blizini tebe ili u tvojim rukama).

Osim toga *э́тот* ukazuje na upravo spomenuti predmet ili na poznat predmet; ovdje se isto može upotrijebiti *ovaj* i *taj,* npr. *На* ***э́тот*** *вопро́с на́до обрати́ть осо́бое внима́ние.* Na *ovo* pitanje treba obratiti posebnu pažnju.

Zamjenica ***тот*** ukazuje na predmet koji je prostorno udaljen pa ćemo je prevoditi našom zamjenicom *onaj: Дай мне* ***му*** *кни́гу.* Daj mi *onu* knjigu. *Тот* također ima dva značenja: može da se odnosi na nešto što je već ranije spomenuto; odgovara mu naša zamjenica *taj: В* ***том*** *год осе́нняя пого́да стоя́ла до́лго на дворе́. Те* godine jesenje vrijeme dugo bijaše napolju. Posebnu funkciju zamjenica *тот* vrši u zavisno-složenoj rečenici — njome se ukazuje na predmet koji se bliže određuje narednom zavisnom rečenicom te *тот* prevodimo našom zamjenicom *onaj: Пусть отве́тит* ***тот****, кто зна́ет.* Neka odgovori *onaj* ko zna. *Дела́й* ***то****, что ну́жно.* Radi *ono* što je potrebno. Zamjenica *э́тот* ne može doći u ovoj posljednjoj funkciji.

Rusku zamjenicu ***тако́й*** možemo također prevoditi trojako: sa *takav, ovakav* i *onakav.* Npr. *Я никогда́ не ви́дел* ***таку́ю*** *пти́цу.* Nikad nisam vidio *takvu* pticu. ***Тако́й*** *спосо́бный студе́нт до́лжен стать хоро́шим инжене́ром. Ovakav* sposoban student mora postati dobar inžinjer. *Takav* i *ovakav* se međusobno zamjenjuju; *onakav* se upotrebljava pri poređenju sa prostorno ili vremenski udaljenim predmetom, npr.: *В* ***таки́х*** *усло́виях тру́дно бы́ло подня́ть восста́ние.* U *onakvim* uslovima teško je bilo dići ustanak.

Među naše pokazne zamjenice spada i zamjenički pridjev *isti,* koji služi za pojačavanje pokaznih zamjenica i rjeđe ličnih zamjenica i imenica. Na ruski takve izraze prevodimo spojevima *тот же, тот же са́мый, тако́й же* i sl. Npr.:

jedan te isti — *оди́н и тот же,* u isto vrijeme — *в то же вре́мя,* u isti tren — *в ту же мину́ту,* u istom duhu — *в том же ду́хе,* na isti način — *таки́м же о́бразом,* govoriti jedno te isto — *говори́ть одно́ и то же.*

Zamjenica ***тако́в*** upotrebljava se kao dio predikata, kao npr. u ovim rečenicama:

Я не ***тако́в.*** Ja nisam *takav. Како́в он,* ***тако́в*** *и ты.* Kakav je on *takav* si i ti. *И был* ***тако́в.*** I nestade ga.

O *тако́в* v. također §218.

U ruskom jeziku ranije je postojala i zamjenica ***сей*** (ovaj) koja se danas sačuvala samo u nekim izrazima, kao: *до сих пор* — do sada: *сию́ мину́ту* — istoga trena, *сей же час* — odmah (isti čas). Ona je jedan od dijelova riječi *сейча́с* (sada) i *сего́дня* (danas).

Pokazne zamjenice su vrlo česte u idiomima. Evo nekoliko primjera:

— ***Э́тот.***

Меня́ ***это*** *устра́ивает.* Meni *to* odgovara. ***Э́то*** *не име́ет смы́сла. То* nema smisla. ***Э́то*** *про́сто невероя́тно. То* je, jednostavno, nevjerovatno. *На* ***э́то*** *тре́буется мно́го вре́мени.* Za *to* je potrebno dosta vremena. ***Э́тим*** *де́ло не ко́нчилось. Time* stvar nije završena. *Вопро́с не в* ***э́том.*** Pitanje nije u *tome. Допу́стим, что* ***э́то*** *так.* Recimo da je *to* tako. *Куда́ ведёт* ***э́та*** *у́лица?* Gdje ide *ova* ulica? *Челове́к —* ***э́то*** *звучи́т го́рдо!* Čovjek — kako *to* gordo zvuči! ***Э́то*** *ещё ничего́. То* još nije ništa (to je tek početak). ***Э́то*** *ещё полбе́ды. То* je još pola jada. ***Э́то*** *ерунда́. То* je glupost. ***Э́то*** *свы́ше мои́х сил. То* prevazilazi moje snage. ***Э́то*** *уже́ сли́шком. То* je već previše. *Мне бо́льно об* ***э́том*** *говори́ть.* Teško mi je da o *tome* govorim.

— ***Тот.***

Что бу́дет, ***то*** *бу́дет.* Šta će biti — biće. *Что бы́ло,* ***то*** *прошло́.* Bilo pa prošlo (nekad bilo, sad se spominjalo). *Что на уме́,* ***то*** *и на языке́.* Što na umu, *to* na drumu. *Что у тре́звого на уме́,* ***то*** *у пья́ного на языке́.* Što trijezan misli, pijan govori. *Чему́ быть,* ***того́*** *не минова́ть.* Što će biti — biće.

Obratite pažnju:

в ***э́то*** *вре́мя* — u to vrijeme, *на* ***э́тот*** *раз* — ovaj put, *по* ***э́ту*** *сто́рону* — s one strane, *с* ***э́тих*** *пор* — otada, *при* ***э́том*** — pri tom, *е́сли не* ***э́тот,*** ***то*** *друго́й* — ako ne ovaj, onda drugi, *и* ***тот*** *и друго́й* — i jedan i drugi, *и* ***то*** *и друго́е* — i jedno i drugo, *и* ***та*** *и друга́я* — i jedna i druga, *ни* ***тот,*** *ни друго́й* — ni jedan ni drugi, ***тот*** *или друго́й* — jedan ili drugi, *в* ***ту*** *по́ру* — tada (u to doba), *в* ***э́ту*** *по́ру* — sada (danas), *кро́ме* ***того́*** — osim toga, *ни с* ***того́,*** *ни с* ***сего́*** — iz čista mira (s neba pa u rebra), *с* ***тех*** *пор* — otada, *с* ***того*** *вре́мени* — otada, *до* ***тех*** *пор* — do tada, *к* ***тому́*** *же* — osim toga, *вме́сте с* ***тем*** — ujedno (uz to), *ме́жду* ***тем*** — međutim, ***тем*** *не ме́нее* — pa ipak, ***тем*** *са́мым* — samim tim, *в* ***том*** *числе́* — uključujući (među kojima), *пе́ред* ***тем*** *как* — prije nego, *встать не с* ***той*** *ноги́ (с ле́вой ноги́)* — ustati na lijevu nogu, *бо́лее (бо́льше)* ***того́*** — štaviše, *несмотря́ на* ***то,*** *что...* — bez obzira na to što... *по* ***ту*** *сто́рону баррика́д* — s one strane barikada, *Федо́т, да не* ***тот*** — isto samo malo drugačije, *ни* ***то*** *ни* ***сё*** — ni ovo ni ono, *все одно́ и* ***то*** *же* — sve jedno te isto, *во что бы* ***то*** *ни ста́ло* — po svaku cijenu.

Određene zamjenice

221. Određene zamjenice (определи́тельные местоиме́ния) ukazuju na uopšteno obilježje predmeta. To su *сам, са́мый, весь* (sav), *ка́ждый* (svaki), *вся́кий* (svakojak), *любо́й* (bilo koji). Svaka od njih ima svoje specifično značenje i upotrebu.

Zamjenica ***сам***

222. Zamjenica ***сам*** pokazuje da se radnja vrši samostalno (*Я* ***сам*** *э́то сде́лаю. Sam* ću to uraditi) ili da neko lično vrši radnju (*Э́то сказа́л* ***сам*** *дире́ктор.* To je rekao *lično* direktor).

Osim toga, ona se upotrebljava zajedno sa povratnom zamjenicom *себя́* (*Я хорошо́ зна́ю* ***самого́*** *себя́.* Ja dobro znam *samog* sebe).

Ova zamjenica ima mješovitu promjenu jer u instrumentalu jednine muškog i srednjeg roda te u čitavoj množini dolaze nastavci meke promjene, a u ostalim oblicima nastavci tvrde promjene:

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*сам* учи́тель	ø	*са́ми* учителя́	-и
G.	Нет	*самого́* учи́теля	-ого	*сами́х* учителе́й	-их
D.	Я иду́ к	*самому́* учи́телю	-ому	*сами́м* учителя́м	-им
A.	Я ви́жу	*самого́* учи́теля*	-ого*	*сами́х* учителе́й*	-их*
I.	Я сижу́ ря́дом с..	*сами́м* учи́телем	-им	*сами́ми* учителя́ми	-ими
L.	Я говорю́ о	*само́м* учи́теле	-ом	*сами́х* учителя́х	-их

Srednji rod glasi *само́* i u promjeni se razlikuje od muškog roda jedino u nominativu i akuzativu jednine.

U ženskom rodu mijenja se ovako:

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*сама́* подру́га	-а	*са́ми* подру́ги	-и
G.	Нет	*само́й* подру́ги	-ой	*сами́х* подру́г	-их
D.	Я иду́ к	*само́й* подру́ге	-ой	*сами́м* подру́гам	-им
A.	Я ви́жу	*саму́* / *самоё* подру́гу	-у / -оё (ojo)	*сами́х* подру́г*	-их*
I.	Я сижу́ ря́дом с	*само́й* подру́гой	-ой	*сами́ми* подру́гами	-ими
L.	Я говорю́ о....	*само́й* подру́ге	-ой	*сами́х* подру́гах	-их

U srpskohrvatskom jeziku postoji zamjenica *sam* i ima ista značenja kao i u ruskom (1. „lično, glavom", 2. „samostalno"). Osim toga, u oba jezika ona služi za pojačavanje ličnih zamjenica (*Он* ***сам*** *не зна́ет, что де́лает.* On *sam* ne zna šta radi.) I u našem jeziku može se naći u spojevima sa povratnom zamjenicom.

Primjeri:

Я ***сам*** *скажу́. Sam* ću reći. *Прочти́ текст* ***сама́.*** Pročitaj *sama* tekst. *Повтори́те слова́* ***са́ми.*** Ponovite riječi *sami. Ну́жно сде́лать э́то* ***само́й.***

Ona *sama* treba da to uradi. *Он реши́л за́дачу* ***сам.*** On je *sam* riješio zadatak. *Я всё сде́лаю* ***сама́.*** Sve ću *sama* uraditi. *Ему́ самому́ бы́ло не о́чень прия́тно.* Njemu *samom* nije bilo veoma prijatno. *К нам пришёл* ***сам*** *дире́ктор.* Nama je došao *lično* direktor.

Zamjenicu *сам* nalazimo u sljedećim idiomima:

Он ***сам*** *не свой.* On ne zna gdje mu je glava. *Мы* ***са́ми*** *с уса́ми.* I mi konja za trku imamo. *Э́то говори́т* ***само́*** *за себя́.* To govori samo za sebe. *Не рой друго́му я́му (я́мы),* ***сам*** *в неё попадёшь.* Ko drugome jamu kopa, sam u nju padne. *Он не ве́рит* ***сам*** *себе́.* On sam sebi ne vjeruje. *Сам ка́шу завари́л,* ***сам*** *и расхлёбывай.* Kako si udrobio, tako ćeš i kusati.

Obratite pažnju:

сам *по себе́* — sam po sebi, ***сама́*** *по себе́* — sama po sebi, ***само́*** *по себе́* — samo po sebi, ***само́*** *собо́й поня́тно* — razumije se samo po sebi, *боро́ться с* ***сами́м*** *собо́й* — boriti se sa samim sobom.

Naša zamjenica *sam* ne može se uvijek prevesti ruskom zamjenicom *сам.* To se odnosi na slučajeve kada se izražava radnja koju vrši jedno lice i kada se u ruskom upotrebljava broj *оди́н,* npr.:

Starac je živio u kućici *sam. Стари́к жил в до́мике* ***оди́н.*** Ona je kod kuće bila *sama. Она́ была́ до́ма* ***одна́.*** Djecu su ostavili *samu. Дете́й оста́вили* ***одни́х.***

Zamjenica ***са́мый***

223. Zamjenica ***са́мый*** upotrebljava se u složenom superlativu (v. §200—201), npr. *Ната́ша* ***са́мая краси́вая*** *де́вушка.* Nataša je *najljepša* djevojka. Ona može doći i uz imenice koje označavaju mjesto i vrijeme radi ukazivanja na krajnju granicu u vremenu i prostoru, npr. *Повтори́м всё с* ***са́мого*** *нача́ла.* Ponovimo sve od *samog* početka. *По́чта нахо́дится в* ***са́мом*** *ко́нце у́лицы.* Pošta se nalazi na *samom* kraju ulice. Zamjenica ***са́мый*** može se upotrijebiti i u značenju „isti": *Э́то та* ***са́мая*** *кни́га, о кото́рой я тебе́ говори́л.* Ovo je ona *ista* knjiga o kojoj sam ti govorio.

Ova se zamjenica mijenja kao pridjev tvrde promjene sa stalnim akcentom na osnovi (npr. *но́вый*).

Treba obratiti pažnju na razliku između ***сам*** i ***са́мый*** u značenju, promjeni i akcentu. Ove dvije zamjenice u zavisnim padežima mogu da imaju isti oblik, ali se u akcentu uvijek razlikuju (*сам* u svim oblicima ima akcenat na nastavku izuzev u *сам* i *са́ми,* a *са́мый* uvijek ima akcenat na osnovi), npr.:

Я подошёл к ***самому́*** *профе́ссору.* Prišao sam samom profesoru. *Я подошёл к* ***са́мому*** *люби́мому профе́ссору.* Prišao sam najmilijem profesoru.

Zamjenicu *са́мый* sa zamjenicom *э́тот, тот* ponekad možemo na srpskohrvatski prevesti pomoću riječi *upravo, baš,* npr.:

Э́тот журна́л тебе́ ну́жен? — Да, э́тот ***са́мый.*** Treba li ti ovaj časopis? — Da, *upravo* taj. *Собы́тие произошло́ на э́том* ***са́мом*** *ме́сте.* Događaj se desio *upravo* na ovom mjestu. *Встре́тимся на э́том же* ***са́мом*** *ме́сте.* Susrešćemo se *baš* na ovom istom mjestu.

Ova se zamjenica može naći u nizu idiomatskih spojeva, npr.:

*Костю́м ему́ в **са́мый раз**.* Odijelo mu je kao saliveno. *Тепе́рь **са́мая** пора́.* Sada je pravo vrijeme.

Obratite pažnju:

*с **са́мого** нача́ла* — od samoga početka, *с **са́мого** ра́ннего де́тства* — od najranijeg djetinjstva, *с **са́мого** утра́* — od samoga jutra, *с **са́мых** ю́ных лет* — od malih nogu, *пе́ред **са́мым** ухо́дом* — pred sam odlazak, *быть в **са́мой** гу́ще собы́тий* — biti u samom središtu događaja, *в **са́мом** де́ле* — zaista (stvarno), *на **са́мом** де́ле* — u stvari (zapravo), *в **са́мом** нача́ле* — na samom početku, *в **са́мый раз*** — upravo (tačno na vrijeme).

*Zamjenica **весь***

224. Zamjenica *весь* odgovara našim zamjenicama *čitav, sav, vas, cijeli, vaskoliki*. Mijenja se na sljedeći način.

a) **Muški i srednji rod**

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*весь* предме́т *всё* окно́	ø -ё⟨о⟩	*все* {предме́ты о́кна	-е⟨о⟩
G.	Нет	*всего́* {предме́та окна́	-его	*всех* {предме́тов о́кон	-ех
D.	(Я иду́) к	*всему* {предме́ту окну́	-ему	*всем* {предме́там о́кнам	-ем
A.	Я ви́жу	*весь* предме́т* *всё* окно́	ø* -ё⟨о⟩	*все* {предме́ты* о́кна	-е*⟨е⟩
I.	(Я сижу́) ря́дом со	*всем* {предме́том окно́м	-ем	*все́ми* {предметами о́кнами	-еми
L.	Я говорю́ о	*всём* {предме́те окне́	-ём⟨ом⟩	*всех* {предме́тах о́кнах	-ех

b) **Ženski rod**

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*вся* кни́га	-я ⟨а⟩	*все* кни́ги	-е ⟨е⟩
G.	Нет	*всей* кни́ги	-ей	*всех* книг	-ех
D.	(Я иду́) ко	*всей* кни́ге	-ей	*всем* кни́гам	-ем
A.	Я ви́жу	*всю* кни́гу	-ю ⟨u⟩	*все* кни́ги*	-е* ⟨е⟩
I.	(Я сижу́) ря́дом со	*всей* кни́гой	-ей	*все́ми* кни́гами	-еми
L.	Я говорю́ о	*всей* кни́ге	-ей	*всех* кни́гах	-ех

Ova zamjenica ima zbirno značenje i upotrebljava se ili kao zamjenica (***Весь** день свети́ло со́лнце.* *Čitav* je dan sijalo sunce. ***Всё** ле́то я провёл в пионе́рском ла́гере.* *Čitavo* sam ljeto proveo u pionirskom logoru. ***Все** наро́ды хотя́т ми́ра.* Svi narodi žele mir) ili kao imenica, i to samo u obliku srednjega roda i množine (***Всё** в поря́дке.* *Sve* je u redu. ***Все** пришли́.* *Svi* su došli.). Zamjenica *весь* može doći u posebnoj vrsti superlativa pridjeva. (*Он **умне́е всех.*** On je *najpametniji*) i priloga (***Э́то ху́же всего́.*** To je *najgore*). O tome v § 368.

Treba voditi računa o tome da oblik *всё* može biti prilog i da ga kao takvog treba prevoditi riječima *uvijek, stalno, čitavo vrijeme, dosad* i sl., npr.:

*Что ты **всё** до́ма сиди́шь?* Zašto *stalno* kod kuće sjediš? *Она́ **всё** ещё не хо́дит в шко́лу.* Ona još *uvijek* ne ide u školu. *Дождь идёт **всё** сильне́е.* Kiša pada *sve* jače.

Zamjenica *весь* česta je u idiomima. Evo nekih:

*Пока́ **всё**.* Za sada to bi bilo sve. ***Всего́** до́брого!* Sve najljepše! ***Всему́** есть грани́ца.* Sve ima svoje granice. *Пролета́рии **всех** стран, соединя́йтесь!* Proleteri svih zemalja, ujedinite se! *Ему́ везёт во **всём**.* Njemu sve ide od ruke. *Он **весь** в отца́.* Isti je otac. ***Всё** течёт, **всё** изменя́ется.* Sve teče, sve se mijenja. *Вот и **всё**.* I to je sve. *Не **всё** зо́лото, что блести́т.* Nije zlato sve što sija. ***Все** за одного́, оди́н за **всех**.* Svi za jednog, jedan za sve. *Не **всё** кото́ма́сленица.* Nije svaki dan Božić. ***Всё** переме́лется, мука́ бу́дет.* Vrijeme liječi sve (I to će proći). *У него́ не **все** до́ма.* Sa njim nešto nije u redu.

Obratite pažnju:

всё** равно́* — svejedno, ***всё** ещё* — još uvijek, ***всё** же* — ipak, ***всё** одно́ и то же* — sve jedno te isto, *всё и вся* — sve i sva (apsolutno sve), ***всё** на све́те* — sve na svijetu, *во **весь** го́лос* — na sav glas, ***всё** вре́мя* — čitavo vrijeme, ***весь** день* — čitav dan, *на **всю** жизнь* — za čitav život, *ора́ть во **всю** ива́новскую* — derati se iz sve snage (što ga grlo nosi), *звони́ть во **все** колоко́ла* — zvoniti na sva zvona, *быть гото́вым ко **всему́ — biti spreman na sve, ***всё** бо́лее и бо́лее* — sve više i više, ***всё** лу́чше и лу́чше* — sve bolje i bolje, *вероя́тнее **всего́*** — najvjerovatnije, ***всего́** понемно́гу* — od svega pomalo, *ви́деть **всё** в ро́зовом све́те (цве́те)* — vidjeti sve u lijepom svjetlu (ružičastim bojama), *склоня́ть во **всех** паде́жах* — deklinirati kroz sve padeže, *от **всей** души́ (от всего́ се́рдца)* — od sveg srca, *со **всех** концо́в* — sa svih strana, *вопреки́ **всему́*** — uprkos svemu, ***всеми́** си́лами* — svom snagom, *изо **всех** сил* — iz sve snage, *быть во **всём** цвету́* — biti u punom cvatu, *во **всей** красе́ (красоте́)* — u svoj ljepoti, *во **всём** ми́ре* — u čitavom svijetu, *во **всём** своём вели́чии* — u svoj svojoj veličini, *при **всём** моём жела́нии* — uza svu moju želju, *при **всём** э́том* — uza sve to (pa ipak), *во **всех** направле́ниях* — u svim pravcima, *кварти́ра со **всеми** удо́бствами* — stan sa svim komforom, *по **всей** вероя́тности* — po svemu sudeći, ***все** подря́д* — svi odreda, ***все** ра́зом* — svi odjednom (zajedno).

*Zamjenica **ка́ждый***

225. Zamjenica *ка́ждый* ima značenje „jedan od svih u datom nizu" te je prevodimo našom zamjenicom *svaki*. Mijenja se kao pridjev tvrde promjene

(tipa *но́вый*). Ona se obično upotrebljava u jednini (***Ка́ждый*** *день я хожу́ в шко́лу. Svaki* dan idem u školu. ***Ка́ждое*** *у́тро я ра́но встаю́. Svako* jutro ranо ustajem), a u množini uz plurative — v. § 82 (*Оте́ц к нам приезжа́л* ***ка́ждые*** *су́тки.* Otac nam je dolazio *svakih* 24 sata) i glavne brojeve (*Они встреча́лись* ***ка́ждые*** *три дня.* Susretali su se *svaka* tri dana). Sa imenicama koje označavaju vrijeme zamjenica *ка́ждый* ide bez prijedloga: ***ка́ждый*** *день — svaki* dan, ***ка́ждое*** *у́тро — svako* jutro, ***ка́ждую*** *ночь — svaku* noć, ***ка́ждый*** *год — svake* godine, ***ка́ждую*** *зи́му — svake* zime i sl. (međutim: *в* ***пе́рвый*** *день —* prvoga dana, *в* ***э́то*** *у́тро —* toga jutra, *в* ***э́тот*** *год —* te godine, *в* ***про́шлую*** *зи́му —* prošle godine itd.).

I ova zamjenica može da se nađe u idiomima, recimo:

Ка́ждый *молоде́ц на свой образе́ц.* Koliko ljudi, toliko ćudi. ***Ка́ждый*** *по-сво́ему с ума́ схо́дит.* Svako je lud na svoj način.

Obratite pažnju:

ка́ждый *раз* — svaki put, *на* ***ка́ждом*** *шагу́* — na svakom koraku, ***ка́ждый*** *семь дней* — svakih sedam dana, ***ка́ждую*** *мину́ту* — svaki čas, *бере́чь* ***ка́ждую*** *копе́йку* — čuvati svaku paru, *цепля́ться к* ***ка́ждому*** *сло́ву* — hvatati se za svaku riječ, *приговаривать на* ***ка́ждом*** *сло́ве* — prigovarati na svaku riječ, ***ка́ждый*** *сам по себе́* — svako za sebe.

Zamjenica ***вся́кий***

226. Zamjenica *вся́кий* označava raznovrsnost u kvalitativnom smislu pa je na srpskohrvatski prevodimo pomoću riječi *svakakav, svaki, svakojak, najrazličitiji, ikakav* i sl. npr.:

Вся́кие *слу́чаи быва́ют. Svakojaki* se slučajevi dešavaju. *Я купи́л на доро́гу* ***вся́ких*** *журна́лов.* Kupio sam za put *svakakve* časopise.

Ova se zamjenica mijenja kao pridjev mješovite promjene tipa *бли́зкий* (v. § 183).

Zamjenicu ***вся́кий*** susrećemo u sljedećim idiomima:

На ***вся́кого*** *мудреца́ дово́льно простоты́.* Niko nije prepametan. *За* ***вся́ким*** *грехи́ко́ вода́тся.* Niko nije bez mane (Niko nije svetac).

Obratite pažnju:

оста́вить ***вся́кую*** *наде́жду* — ostaviti svaku nadu, *потеря́ть* ***вся́кое*** *терпе́ние* — izgubiti svako strpljenje, *придира́ться ко* ***вся́кой*** *ме́лочи* — tražiti dlaku u jajetu, *во* ***вся́ком*** *слу́чае* — u svakom slučaju, *без* ***вся́кого*** *сомне́ния* — bez ikakve sumnje, *без* ***вся́кого*** *по́вода* — bez ikakvog povoda, *без* ***вся́кого*** *основа́ния* — bez ikakve osnove, *на* ***вся́кий*** *слу́чай* — za svaki slučaj, *сверх* ***вся́кого*** *ожида́ния* — iznad svakog očekivanja, *без* ***вся́ких*** *стесне́ний* — bez ikakvog ustručavanja, ***вся́кий*** *встре́чный* — bilo ko (prvi ko naiđe), ***вся́кая*** *вся́чина* — svašta (sve moguće).

Zamjenica ***любо́й***

227. Zamjenica *любо́й* podrazumijeva izbor (bilo ko ili bilo šta po izboru) te je na naš jezik prevodimo na nekoliko načina: *bilo koji, ma koji, koji god, svaki* i sl. npr.:

Любо́й *учени́к отве́тит на э́тот вопро́с. Bilo koji* učenik odgovoriće na to pitanje. *В* ***любо́е*** *вре́мя он помо́жет.* U *bilo koje* vrijeme on će pomoći. *В библиоте́ке мо́жно взять* ***люо́ю*** *кни́гу.* U biblioteci se može uzeti *bilo koja* knjiga. *Сорви́те* ***любо́е*** *я́блоко.* Uberite *koju god hoćete* jabuku.

Obratite pažnju:

в ***любо́м*** *слу́чае* — u bilo kom slučaju, *в* ***люо́ю*** *пого́ду* — po bilo kakvom vremenu, *при* ***любы́х*** *обстоя́тельствах* — u bilo kojim okolnostima, *в* ***любо́е*** *вре́мя (моме́нт)* — bilo kada, ***любо́й*** *цено́й* — po svaku cijenu, ***любы́м*** *спо́собом* — na bilo koji način.

Odrične zamjenice

228. Odrične zamjenice (отрица́тельные местоиме́ния) ukazuju na odsustvo lica, predmeta ili obilježja. U odrične zamjenice spadaju: a) zamjenice s prefiksom ***ни-*** — *никто́* (niko), *ничто́* (ništa), *никако́й* (nikoji, nikakav), *ничье́й* (ničiji), b) zamjenice sa prefiksom ***не-*** — *не́кого* (nemati koga), *не́чего* (nemati šta).

Zamjenice sa prefiksom ***ни-*** obrazovane su od upitno-odnosnih zamjenica *кто, что, како́й, чей* pa imaju istu promjenu kao i te zamjenice (v. § 218). U srpskohrvatskom jeziku imamo isti tip zamjenica *(niko, ništa, nikakav, nikoji, ničiji).*

Primjeri:

Никто́ *не пришёл. Niko* nije došao. ***Нико́го*** *не́ было. Nikog* ne bijaše. *Он* ***никому́*** *не мешает.* On *nikome* ne smeta. *Его́* ***ничто́*** *не интересу́ет.* Njega *ništa* ne interesuje. ***Ничего́*** *нельзя́ бы́ло сде́лать. Ništa* se nije moglo učiniti. *Она́* ***ничем́*** *не занима́ется.* Ona se *ničim* ne bavi. ***Никако́й*** *моро́з нам не стра́шен. Nikakav* mraz nam nije strašan. ***Никаки́е*** *си́лы не мо́гут останови́ть борьбу́ за мир.* Nikakve *snage* ne mogu zaustaviti borbu za mir. *Э́тот мяч* ***ничей́.*** Ovo je lopta *ničija. Я не нуждаю́сь* ***ни в чьей*** *по́мощи.* Meni nije potrebna *ničija* pomoć. *Это была́* ***ничья́*** *земля́.* Bijaše to *ničija* zemlja.

Ako se sa ovim zamjenicama upotrebljava prijedlog, on dolazi kao i u našem jeziku između negacije ***ни-*** i odnosno-upitne zamjenice od koje je obrazovana data odrična zamjenica, npr.:

Брат ***ни с ке́м*** *не говори́л.* Brat *ni s kim* nije govorio. *Мать* ***ни о чём*** *не забыва́ет.* Majka *ništa* ne zaboravlja. *Вчера́ ве́чером мои́ това́рищи* ***ни в како́й*** *теа́тр не попа́ли.* Sinoć moji drugovi nisu uspjeli *ni u jedno* pozorište ući. ***Ни к како́му*** *реше́нию мы не пришли́. Nikakvo* rješenje nismo našli. ***Ни о како́й*** *награ́де он не мечта́л. Ni o kakvoj* nagradi on nije maštao.

Zamjenice sa ***не-*** *(не́кого, не́чего)* u odnosu na srpskohrvatski jezik predstavljaju specifičnost jer takvih zamjenica mi nemamo pa ih prevodimo konstrukcijom *nemati + odnosno-upitna zamjenica.* Ove zamjenice ukazuju na nemogućnost vršenja radnje. One nemaju gramatičkog subjekta, ali mogu imati semantički ili logički subjekat u dativu. Primjeri:

Все пришли, бо́льше ***не́кого*** *ждать.* Svi su došli, *nemamo* više *koga* čekati. ***Не́кому*** *сказа́ть сло́во. Nemam kome* reći riječ. *Нам* ***не́чего*** *пред-*

ложи́ть. Nemamo šta predložiti. ***Не́чему*** *тут удивля́ться. Nema se tu čemu* čuditi. ***Не́чем*** *угости́ть дру́га. Nema se čime* prijatelj počastiti.

I kod ovih zamjenica prijedlog dolazi u sredinu, npr.:

Мне не́ с кем *поговори́ть. Nemam s kime* popričati. ***Ей не́ о ком*** *ду́мать. Ona nema o kome* misliti. ***Нам не́ с чем*** *пить чай. Nemamo s čime* piti čaj. ***Им не́ о чем*** *разгова́ривать. Oni nemaju o čemu* razgovarati.

Zamjenice *не́кого* i *не́чего* nemaju nominativ, a mijenjaju se ovako:

Padež	*Не́кого*		*Не́чего*	
	Bez prijedloga	Sa prijedlozima	Bez prijedloga	Sa prijedlozima
N.	—		—	—
G.	*не́кого*	*не́ от кого*	*не́чего*	*не́ от чего*
D.	*не́кому*	*не́ к кому*	*не́чему*	*не́ к чему*
A.	*не́кого*	*не́ за кого*	*не́чего*	*не́ за что*
I.	*не́кем*	*не́ с кем*	*не́чем*	*не́ с чем*
L.	—	*не́ о ком*	—	*не́ о чем*

Uz ovakve zamjenice vršilac radnje stoji u dativu, a mi prilikom prevođenja upotrebljavamo, ako se radi o zamjenici, odgovarajuće lice:

Мне не́кого *посла́ть за биле́тами. Ja nemam koga* da pošaljem po karte. ***Мне не́ с кем*** *поговори́ть. Nemam s kime* da popričam. ***Ему не́ с кем*** *посове́товаться. On nema s kime* da se posavjetuje. ***Нам не́ о чем*** *говори́ть. Mi nemamo o čemu* pričati. ***Мне не́ от кого́*** *узна́ть э́ту но́вость. Ja nemam od koga* da saznam tu novost. ***Мне не́кого*** *люби́ть. Nemam koga* voljeti. ***Мне не́кому*** *сло́ва сказа́ть. Nemam kome* riječ da kažem. ***Не́ за чем вам*** *приходи́ть ко мне. Nemate mi zašto* dolaziti.

Akcenat kod zamjenice sa ***ни-*** nikad nije na prefiksu, a kod zamjenica sa ***не-*** uvijek je na prefiksu.

U idiomima se mogu naći zamjenice sa oba prefiksa ***(ни-*** i ***не-)***, recimo:

Он верну́лся ***ни с чем.*** On se vratio praznih šaka. *Э́то не игра́ет* ***никако́й*** *ро́ли.* To ne igra nikakvu ulogu. ***Никто́*** *тебя́ и па́льцем не тро́нет.* Niko te neće ni prstom taknuti. ***Не́чего*** *грехá таи́ть.* Šta da se krije (Treba priznati). ***Не́чего*** *разгова́ривать.* Nema se šta razgovarati. *И ду́мать* ***не́чего.*** Šta tu ima da se misli. *Де́лать* ***не́чего.*** Nema se kud (Nema druge). *Об э́том и говори́ть* ***не́чего.*** O tome ne treba ni govoriti. *Не остаётся* ***ничего́*** *друго́го.* Ne preostaje ništa drugo. *Э́то* ***ничего́.*** To nije ništa.

Obratite pažnju:

никого́ *не слу́шаться* — nikoga ne slušati, *не име́ть* ***никако́го*** *значе́ния* — nemati nikakav značaj, *не име́ть* ***никако́го*** *представле́ния* — nemati nikakvu predstavu, *не име́ть* ***ничего́*** *о́бщего* — nemati ničeg zajedničkog, *нет* ***никако́й*** *на́добности* — nema nikakve potrebe, *нет* ***никако́го*** *сомне́ния* — nema nikakve sumnje, *не гнуша́ться* ***никаки́х*** *средств* — ne prezati ni od kakvih sredstava, *мно́го шу́му из* ***ничего́*** — mnogo vike ni oko čega, ***никаки́м*** *о́бразом* — ni na koji način, *и бо́льше* ***ничего́*** — i više ništa, ***никто́*** *ино́й (друго́й), как...* — niko drugi nego..., *нет* ***ничего́*** *удиви́тельного* — nema ničega neobičnog, ***ничего́*** *осо́бенного* — ništa naročito, ***ничего́*** *подо́бного* — ništa slično, *почти* ***ничего́*** — gotovo ništa, ***ничего́*** *не зна́чит* — ništa ne znači.

Napomena. Oblik *ничья́* može da označava i imenicu karakterističnu za sportsku terminologiju u značenju „neriješena, neodlučna igra, remi" (mijenja se kao zamjenica *ничья́*) npr.:

Они́ сыгра́ли в ***ничью́.*** Oni su igrali *neriješeno. Он доби́лся* ***ничье́й.*** On je izborio *remi. Ка́рпов предложи́л* ***ничью́.*** Karpov je predložio *remi. Каспа́ров согласи́лся* na ***ничью́.*** Kasparov se složio sa *remijem.*

Neodređene zamjenice

229. Neodređene zamjenice (неопределённые местоиме́ния) ukazuju na nepoznata, neodređena lica, predmete, pojave i njihova obilježja. Takve zamjenice u ruskom su nastale dodavanjem odnosno-upitnim zamjenicama sljedećih prefiksa i postfiksa (v. § 211).

1. ***не-*** — *не́кто* (neko), *не́что* (nešto), *не́который* (neki);
2. ***-то*** — *кто́-то* (neko), *что́-то* (nešto), *како́й-то* (neki, nekakav), *кото́рый-то* (neki), *чей-то* (nečiji);
3. ***-либо*** — *кто́-либо* (bilo ko), *что́-либо* (bilo što), *како́й-либо* (bilo kakav, bilo koji), *чей-либо* (bilo čiji), *кото́рый-либо* (bilo koji);
4. ***-нибудь*** — *кто́-нибудь* (neko), *что́-нибудь* (nešto), *како́й-нибудь* (neki), *чей-нибудь* (nečiji), *кото́рый-нибудь* (neki);
5. ***кое-*** — *ко́е-кто́* (poneko), *ко́е-что́* (ponešto), *ко́е-како́й* (pokoji).

Zamjenice sa prefiksom ***не-***

230. Zamjenica ***не́кто*** (neko, nekakav) ima književni karakter i upotrebljava se samo u nominativu, obično sa atributom, npr.:

не́кто *в чёрном* — neko u crnom, ***не́кто*** *друго́й* — neko drugi.

Nalazimo je u spojevima sa prezimenima ili imenima kada se radi o malo poznatom čovjeku, npr.:

К нам подошёл ***не́кто*** *Войни́цын.* Nama priđe *nekakav* Vojnicin. *Командо́ром ро́ты был назна́чен* ***не́кто*** *Кома́риков.* Za komandira čete bijaše određen *neki* Komarikov.

Za razliku od našeg *neko* ruska zamjenica *не́кто* ima vrlo ograničenu upotrebu.

I zamjenica ***не́что*** (nešto) književnog je karaktera i obično se upotrebljava sa atributom. Ona dolazi samo u dva padeža — nominativu i akuzativu, npr.:

На э́то своё сча́стье я не смотрю́ как на ***не́что*** *тако́е, что свали́лось на меня́ случа́йно.* Na svoju sreću ne gledam kao na *nešto* što se slu-

čajno svalilo na mene. *Считáю нýжным сообщúть вам **нéчто** о самóм себé.* Smatram za potrebno da vam *nešto* saopštim o samom sebi.

Umjesto nje, u svakodnevnoj komunikaciji koristi se *чтó-то* ili *кóе-чтó*. Naše *nešto* treba prevoditi ovom zamjenicom samo uzimajući u obzir navedene činjenice.

Zamjenica ***нéкоторый***, koja se mijenja kao *котóрый*, ima značenje „neki", „određeni", „izvjesni", npr.:

Нéкоторое *врéмя все молчáли. Neko* vrijeme svi su ćutali. *Мы шли на **нéкотором** расстоя́нии друг от дрýга.* Išli smo na *određenom* rastojanju jedan od drugog. *С **нéкоторого** врéмени от товáрища нет пúсем. Izvjesno* vrijeme od druga nema pisama.

Ukoliko ova zamjenica ima značenje „ne svi", „pojedini", upotrijebiće se samo u množini, recimo:

Нéкоторые *ученúк не пришúл на урóк. Neki* učenici nisu došli na čas. ***Нéкоторые*** *лю́ди лю́бят читáть лёжа, а э́то врéдно. Neki* ljudi vole da čitaju ležeći, a to je štetno.

Zamjenice sa postfiksom ***-то***

231. Zamjenice sa postfiksom ***-то*** upotrebljavaju se onda kada se govori o nekome ili nečemu što je nepoznato govorniku, ali je moguće da je poznato drugima, što znači da postoji izvjestan elemenat određenosti.

Zamjenici ***кто-то*** u našem jeziku odgovara zamjenica *neko*, npr.:

Кто́-то *пришёл. Neko* je došao. ***Кто́-то*** *стучúт в дверь. Neko* kuca na vrata. ***Кóго-то*** *из нас сегóдня нет в клáссе. Nekog* od nas danas nema u razredu. *Я вúдел, что отéц с **кéм-то** разговáривает.* Vidio sam da otac s *nekim* razgovara.

Zamjenicu ***что́-то*** na srpskohrvatski prevodimo zamjenicom *nešto*:

Что́-то *упáло. Nešto* je palo. ***Что́-то*** *хорóшее ожидáет нас. Nešto* nas lijepo očekuje. *Он **что́-то** сказáл.* On je *nešto* rekao.

Zamjenica ***какóй-то*** upotrebljava se pri isticanju teškoće da se tačno odredi kvalitet, svojstvo, osobina i sl. Odgovara joj naša zamjenica *neki, nekakav*:

*Тебя́ ждёт **какóй-то** мáльчик.* Čeka te *neki* dječak. *Для вас есть **какóе-то** письмó.* Ima za vas *neko* pismo. ***Какáя-то дéвочка*** *тебя́ спрáшивала. Neka* te je djevojka tražila. *Всю ночь мне снúлись **какúе-то** стрáшные сны.* Čitavu noć sanjao sam *nekakve* strašne sne.

Zamjenici ***чéй-то*** u našem jeziku odgovara zamjenica *ničiji*:

*За двéрью слы́шен **чéй-то** гóлос.* Iza vrata se čuje *nečiji* glas.

Zamjenice sa postfiksom ***-нибудь***

232. Postfiksom ***-нибудь*** izražava se potpuna neodređenost, odnosno njime se ukazuje da je ono o čemu se govori nepoznato i za govornika i za slušaoca. Radi se, dakle, o apsolutnoj neodređenosti. Pošto srpskohrvatski jezik nije razvio posebne oblike za izražavanje djelimične i potpune neodređenosti, zamjenice sa postfiksom ***-нибудь*** prevodimo istim zamjenicama pomoću kojih prevodimo i zamjenice sa postfiksom ***-то***.

Кто́-нибудь — *neko:*

*Придёт к нам зáвтра **кто́-нибудь**?* Hoće li nam sutra *neko* doći? *Позовúте **кого́-нибудь**.* Pozovite *nekog*.

Что́-нибудь — *nešto:*

Напишúте мне что́-нибудь. Napišite mi nešto. *Придýмайте что́-нибудь.* Smislite nešto.

Какóй-нибудь — neki, nekakav:

У вас есть какóй-нибудь докумéнт? Imate li neki dokument?

Međutim, ove se zamjenice mogu prevoditi i drugim našim neodređenim zamjenicama, npr. *кто́-нибудь* zamjenicama *ma ko, kogod, bilo ko, ko mu drago, ko* i sl.

Primjeri:

*Éсли **кто́-нибудь** из вас, товáрищи, увúдит Зубóва, пошлúте егó, пожáлуйста, ко мне.* Ako *kogod* od vas, drugovi, vidi Zubova, pošaljite ga, molim vas, do mene.

Također se to odnosi i na *что́-нибудь* (štogod, što bilo, ma šta), *какóй-нибудь* (kakav bilo, kakav god, ma kakav):

*Расскажúте **что́-нибудь** интерéсное.* Ispričajte *štogod* interesantno. *Дáйте мне **какýю-нибудь** кнúгу.* Daje mi *bilo kakvu* knjigu.

Zamjenici *чей-нибудь* u našem jeziku odgovara *nečiji, ma čiji, bilo čiji*:

*Дáйте, пожáлуйста, **чью-нибудь** рýчку!* Dajte, molim vas, *nečije* pero!

Zamjenice sa postfiksom ***-либо***

233. Zamjenice sa postfiksom ***-либо*** imaju isto značenje kao i zamjenice sa postfiksom ***-нибудь***, ali je ono opštije. Te zamjenice ne ukazuju na neko neodređeno lice, predmet ili obilježje ili na jedno od nekoliko neodređenih lica, predmeta i obilježja već na bilo koje od tih lica, predmeta, obilježja. Stoga se obično prevode našom zamjenicom u čijem prvom dijelu stoji *bilo*: *кто́-либо* — bilo ko, *что́-либо* — bilo šta, *какóй-либо* — bilo koji (bilo kakav), *чéй-либо* — bilo čiji. Osim toga, ove se zamjenice mogu na naš jezik prevoditi i pomoću drugih neodređenih zamjenica:

кто́-либо — ma ko, kogod, neko, *что́-либо* — ma šta, štogod, nešto, *какóй-либо* — kakav god, ma kakav.

Uopšte, zamjenice sa ***-либо*** odlika su književnoga stila izražavanja.

Primjeri:

*Йгорь не терпéл, когдá **кто́-либо** обижáл егó мать.* Igor nije trpio kada bi *bilo ko* vrijeđao njegovu majku. *Отéц читáл журнáл, чтóбы найтú что́-либо интерéсное для себя́.* Otac je čitao časopis da bi našao *bilo šta* interesantno za sebe. *Я знáю, ты не спосóбен дéйствовать из **какúх-***

либо *ли́чных побужде́ний.* Ja znam, ti nisi sposoban da djeluješ iz *bilo kakvih* ličnih pobuda.

Da bi se shvatila razlika između zamjenica sa postfiksom ***-либо*** i zamjenica sa postfiksom ***-нибудь***, navešćemo sljedeće primjere sa objašnjenjima:

a) *спроси́ть* ***кого́-нибудь*** — upitati *nekog* (jednog od nekolicine nepoznatih ljudi),

спроси́ть ***кого́-либо*** — upitati *bilo koga* (bilo koga od nepoznatih ljudi);

b) *попроси́ть* ***что́-нибудь*** *почита́ть* — zamoliti *nešto* pročitati (jednu od nekoliko nepoznatih knjiga),

попроси́ть ***что́-либо*** *почита́ть* — zamoliti *bilo šta* pročitati (bilo koju od nepoznatih knjiga).

I za ruski i za srpskohrvatski jezik karakteristična je upotreba odnosno-upitnih zamjenica u značenju neodređenih zamjenica, s tim što se ovakva upotreba više veže za razgovorni stil, npr.:

Не пойдёт ли ***кто*** *со мной?* Hoće li *ko* sa mnom? *Е́сли* ***кто*** *зна́ет, пусть ска́жет.* Ako *ko* zna, neka kaže. *Не случи́лось ли* ***чего́?*** Da se nije *šta* desilo? *Сего́дня ко́ни всё вре́мя чего́-то боя́тся — нет ли* ***како́го*** *зве́ря побли́зости?* Danas se konji čitavo vrijeme nečega boje — da nema u blizini *kakva* zvjerka?

Zamjenica sa prefiksom ***кое-***

234. Zamjenice sa prefiksom *кое-* upotrebljavaju se onda kada se govori o onome što je poznato samo govorniku, a nepoznato sabjesedniku ili sabjesjednicima. Na srpskohrvatski jezik prevodimo ih na sljedeći način: *ко́е-кто́* — poneki, neki, ovaj i onaj, *ко́е-что́* — ponešto, nešto, štošta, ovo i ono, *ко́е-како́й* — poneki, nekakav, neki, kojekakav. Prefiks ***ко́е-*** u razgovornom stilu može da glasi *кой-*. Ukoliko se ove zamjenice upotrebljavaju sa prijedlogom, on će se nalaziti u sredini i razdvajati prvi i drugi elemenat zamjenice. Primjeri:

Ко́е-кто́ *из нас верну́лся ра́ньше. Poneko* se od nas ranije vratio. *Мне ну́жно сказа́ть тебе́* ***ко́е-что́́.*** Potrebno mi je da ti *nešto* kažem. *Я ви́дел* ***ко́е-что́́.*** Vidio sam *ponešto. Мне хо́чется поговори́ть с тобо́й* ***ко́е о чём.*** Želio bih da s tobom porazgovaram o *nečem. Майо́р успе́л уже́* ***ко́е с ке́м*** *подружи́ться и* ***ко́е с ке́м*** *поссо́риться.* Major je već uspio da se sa *ovim ili onim* sprijatelji i s *ovim ili onim* posvađa. *Петро́в сообщи́л* ***ко́е-каки́е*** *но́вости.* Petrov je saopštio *neke* novosti. *За́спанные лю́ди, наки́нув на себя́* ***ко́е-какую́*** *оде́жду, выска́кивали из домо́в.* Pospani ljudi, navukavši na sebe *kakvu* odjeću, iskakali su iz kuća.

235. Prema tome, neodređene zamjenice u ruskome jeziku imaju karakteristična značenja i u zavisnosti od toga ih treba upotrebljavati. Semantički, zamjenice sa ***-то***, ***-нибудь***, ***-либо*** i ***кое-*** izražavaju neodređenost, ali je ona kod svake zamjenice različita po stepenu i širini. U jednom slučaju neodređenost je maksimalna i odnosi se kako na govornika tako i na sabesjednika (zamjenice sa ***-нибудь*** i ***-либо***), u drugom ona ima elemente nečeg poznatog, bilo da se to odnosi na govornika (zamjenice sa ***кое-***) bilo na sagovornika (zamjenice sa ***-то***), iako uvijek nije tako. Uslovno, to bi se moglo predstaviti ovako:

Br.	Zamjenice sa:	Apsolutna neodređenost	Relativna neodređenost	
			Govornik može da zna	Sagovornik ili neko drugi može da zna
1.	*-то*	—	—	+
2.	*-нибудь*	+	—	—
3.	*-либо*	+	—	—
4.	*кое-*	—	+	—

U značenju neodređenih zamjenica može da se nađe i pokoji pridjev (*при* ***изве́стных*** *усло́виях* — uz *određene* uslove, *в* ***да́нном*** *слу́чае* — u *datom* slučaju, ***некоторое*** *время* — izvjesno vrijeme i sl.), a takođe i broj ***оди́н*** (*Я зайду́ к* ***одному́*** *челове́ку.* Svratiću kod *jednoga* čovjeka), koji se u ovom značenju manje upotrebljava nego u srpskohrvatskom jeziku.

Neodređene zamjenice, kao i druge, nisu rijetke u raznim spojevima, npr.:

не́что *сре́днее* — nešto između (nešto srednje), *че́рез* ***не́которое*** *вре́мя* — kroz izvjesno vrijeme, *до* ***не́которой*** *сте́пени* — do određene mjere, *в* ***не́которой*** *сте́пени* — u određenoj mjeri, *с* ***не́которых*** *пор (с не́которого вре́мени)* — od izvjesnog vremena, ***не́которым*** *образом* — na određen način, *за* ***не́которыми*** *исключе́ниями* — osim nekih izuzetaka, *в* ***не́котором*** *отноше́нии* — u izvjesnom smislu, *в* ***не́которых*** *слу́чаях* — u nekim slučajevima, *хоть* ***како́й-нибудь*** — bilo kakav (makar i najgori), ***каки́м-то*** *чу́дом спасти́сь* — spasiti se nekim čudom, *найти́* ***како́й-нибудь*** *вы́ход из положе́ния* — naći neki izlaz iz situacije, ***каки́е-нибудь*** *10 дина́ров* — nekih 10-tak dinara.

Obratite pažnju:

Расска́зывай ***кому́-нибудь*** *друго́му.* Pričaj ti to nekom drugom. *Он* ***како́й-то*** *чуда́к.* On je neki čudak.

SINTAKSIČKE OSOBINE

236. U rečenici zamjenice mogu biti samostalne i mogu da budu zavisne od drugih riječi. Samostalnost nalazimo kod imeničkih zamjenica, a zavisnost kod pridjevskih (v. § 208).

U rečenici *imeničke* zamjenice mogu vršiti sljedeće funkcije:

1. subjekta — ***Я*** *чита́ю кни́гу. Ja* čitam knjigu. ***Кто*** *жела́ет отвеча́ть? Ko* želi odgovarati? ***Никто́*** *не пришёл. Niko* nije došao.
2. objekta — *Я зна́ю* ***его́.*** Ja znam *njega.* ***Мне*** *ску́чно. Meni* je dosadno.

Pridjevske zamjenice upotrebljavaju se u funkciji:

1. atributa — *Э́то* ***моя́*** *кни́га.* Ovo je *moja* knjiga. ***Все*** *ученики́ пришли́ на уро́к. Svi* su učenici došli na čas.
2. predikata — *Вот э́тот дом —* ***наш.*** Evo ova je kuća *naša. Не* ***моя́*** *тут вина́.* Nija *moja* tu krivica.

Na ovome planu upotreba zamjenica u ruskom i srpskohrvatskom jeziku ima niz specifičnosti. Jedna od najizraženijih nepodudarnosti tiče se upotrebe ličnih zamjenica. Nominativni oblici ličnih zamjenica više se koriste u ruskom nego u srpskohrvatskom jeziku zbog toga što u ruskom jeziku ne postoji pomoćni glagol koji bi, kao u našem jeziku, ukazivao na vršioca radnje pa je neophodno upotrebljavati ličnu zamjenicu. Up.:

Я чита́л *кни́гу.* *Čitao sam* knjigu.
Ты чита́л *кни́гу.* *Čitao si* knjigu.
Он чита́л *кни́гу.* Čitao *je* knjigu.

Primjeri se odnose na prošlo vrijeme, ali i uz druge glagolske oblike se zamjenice više koriste u ruskom nego u srpskohrvatskom jeziku. Osim toga, uz lične glagolske oblike u ruskom jeziku običniji je nominativ lične zamjenice u funkciji subjekta, a u srpskohrvatskom češće stoji zavisni padež lične zamjenice u funkciji objekta, npr. ***Вы*** *обеща́ли мне помо́чь.* Obećali ste *mi* pomoći. *Иди́те, позови́те её,* ***скажи́те,*** *что о́чень ва́жное де́ло.* Idite, zovite je, *recite joj* da je stvar vrlo važna. O ovome v. također § 322, 413.

STILISTIČKE OSOBINE

237. Na stilističkome planu pažnju treba obratiti na funkcionalno-stilske vrijednosti zamjenica, kontekst u kome se pojavljuju i njihovu sinonimičnost.

Funkcionalno-stilske vrijednosti. Zamjenice, kao i druge vrste riječi, nejednako se upotrebljavaju u pojedinim funkcionalnim stilovima. Npr. lične zamjenice za prvo i drugo lice gotovo uopšte ne nalazimo u administrativnome stilu, u naučnom preovladavaju zamjenice za treće lice, a u razgovornom se mnogo više nego u drugim stilovima susreću zamjenice prvog i drugog lica.

Zamjenice i kontekst. Pošto su zamjenice vrsta riječi koja zamjenjuje druge vrste riječi, neophodno je voditi računa o tome da ta zamjena bude jasna i da ne dođe do nepotrebnih dvosmislenosti. Stoga je kontekst za upotrebu zamjenica, a posebno ličnih, veoma važan. Navešćemo nekoliko primjera stilskih grešaka — mogućnosti dvostrukog shvatanja zamjenice, odnosno njihove dvosmislenosti.

Де́вочка неожи́данно уви́дела мать. ***Она́*** *была́ так ра́да.* Djevojčica je neočekivano ugledala majku. *Ona* je bila tako sretna.

Ovdje se ne zna na koga se odnosi zamjenica *она́* — na djevojčicu ili na majku.

Мать попроси́ла дочь принести́ ***её*** *пла́тье.* — 1. Majka je zamolila kćerku da donese *njenu* (majčinu) haljinu. 2. Majka je zamolila kćerku da donese *svoju* (kćerkinu) haljinu.

U zavisnosti od toga šta se ima u vidu, ova rečenica pravilno treba da glasi:

1. *Мать попроси́ла, что́бы дочь принесла́* ***своё*** *пла́тье.*
2. *Мать попроси́ла, что́бы дочь принесла́* ***её*** *платье.*

Evo i primjera sa zamjenicom *себя́*:

Я застал бра́та у ***себя́*** *в кабине́те.* Ja sam našao brata u *svom* kabinetu.

Nije jasno je li ga našao u svome ili bratovom kabinetu. Stoga je ispravno ako se kaže:

Я застал бра́та в ***своём*** *кабине́те.*
Я застал бра́та в ***его́*** *кабине́те.*

Sinonimičnost zamjenica. Zamjenice često stupaju u međusobne sinonimske zamjene. Navešćemo najvažnije.

Kod *ličnih* zamjenica najveći broj zamjena nalazimo za 1. lice jednine (v. § 214). Upotreba *ты* umjesto *я* karakteristična je za razgovorni stil i odnosi se na slučajeve kada govornik svoju radnju pripisuje uopštenom licu, npr.: ***Ты*** *идёшь по у́лице и ду́маешь . . .* *Ti* ideš ulicom i razmišljaš . . .

Prisvojne zamjenice мой — свой, твой — свой i dr. mogu se međusobno zamjenjivati kada ukazuju na pripadnost subjektu, npr. *Я вас жду в* ***моём*** *до́ме — Я вас жду в* ***своём*** *до́ме.*

Određene zamjenice ***все, ка́ждый, всякий, любо́й*** stupaju u različite sinonimske odnose. Međutim, u nekim slučajevima ove se zamjenice međusobno zamjenjuju, a u drugim isključuju jedna drugu. Za prvi tip odnosa može se navesti sljedeći primjer:

Ка́ждый		*Svaki*	
Вся́кий	*учени́к зна́ет э́то.*	*Svakakav*	učenik to zna.
Любо́й		*Bilo koji*	
Все *ученики́ зна́ют э́то.*		*Svi* učenici to znaju.	

Za slučajeve kada jedna zamjenica isključuje drugu ili druge i ne dozvoljava zamjenu u istom kontekstu bez gubitka smisaone tačnosti može se navesti čitav niz primjera. Recimo:

Заходи́ ко мне в ***любо́е*** *вре́мя!* Ne: *ка́ждое, вся́кое.*
Svrati kod mene u *bilo koje* vrijeme. Ne: *svako, svakakvo.*

Возьми́ ***любу́ю*** *кни́гу.* Ne: *ка́ждую, вся́кую.*
Uzmi *bilo koju* knjigu. Ne: *svaku, svakakvu.*

Postoje i slučajevi kada se od tri zamjenice *ка́ждый, вся́кий* i *любо́й* mogu upotrijebiti samo dvije, naravno, sa semantičkim nijansama, npr.:

Ка́ждый *день неде́ли начина́лся одина́ково. Svaki* dan nedjelje počinjao je jednako. ***Любо́й*** *день неде́ли начина́лся одина́ково. Bilo koji* dan nedjelje počinjao je jednako. Ne: *вся́кий — svakojak.*

Мне нра́вятся ***вся́кие*** *но́вости.* Sviđaju mi se *svakojake* novosti. *Мне нра́вятся* ***любы́е*** *но́вости.* Sviđaju mi se *bilo kakve* novosti. Ne: *ка́ждые — svake.*

Neodređene zamjenice mogu se također međusobno zamjenjivati, ali i ovdje postoje nijanse u značenju, npr.:

Он звал ***кого́-то*** *на по́мощь.* On je zvao *nekog* u pomoć (zvao je određeno lice, ali govornik ne zna o kome je riječ). *Он звал* ***кого́-нибудь*** *на по́мощь.* On je zvao *nekog* u pomoć (zvao je bilo kog u pomoć).

DIJAHRONIJSKI KOMENTAR

238. Svaka vrsta zamjenica imala je nešto specifično u svome istorijskome razvitku. Ukazaćemo na najvažnije promjene.

Lične zamjenice. Supletivizam u 1. i 2. licu karakterističan za savremeni ruski jezik *(я — меня́, мне, мной; мы — нас, нам, на́ми; ты — тебя́, тебе́, тобо́й; вы — вас, вам, ва́ми)* potiče još iz praslovenskoga jezika, iz koga se prenio u staroruski, a zatim i u savremeni ruski jezik. Međutim, supletivizam kod zamjenica za 3. lice nastao je nešto kasnije, u periodu raspadanja praslovenskog jezika *(он — его́, ему́, она́ — её, ей, они́ — их, им* i sl.*)*. U stvari, oblici u zavisnim padežima *его́, ему́, её, ей, их, им* i dr. predstavljaju oblike pokazne zamjenice ***и*** (za muški rod), ***я*** (za ženski) i ***е*** (za srednji), koji su još prije pojave pismenosti vršili funkciju zavisnih padeža lične zamjenice za 3. lice budući da iskonsko ruski jezik, kao i drugi slovenski jezici, nije znao za ličnu zamjenicu 3. lica. Međutim, još u praslovenskom periodu, u nominativu je pokaznu zamjenicu u značenju lične zamjenice potisnula druga pokazna zamjenica — ***онъ, она, оно***. Tako su nastali navedeni supletivni oblici.

U ruskome su postojali i enklitički oblici ličnih zamjenica i povratne zamjenice ***ми, ти, си*** (dativ jedn.), ***мя, тя, ся*** (akuzativ jedn.), ***ны, вы*** (dativ i akuzativ mn.), ali su oni, za razliku od srpskohrvatskog jezika, tokom istorije nestali.

Staroruski je jezik, kao i naš, u nominativu množine razlikovao rodove: ***они*** (muški), ***оны*** (ženski) i ***она*** (srednji), međutim tokom istorije došlo je do unifikacije i oblik muškoga roda preuzeo je ulogu i ženskog i srednjeg roda.

Inicijalno ***н*** kod ličnih zamjenica pri upotrebi uz prijedloge *(к нему́, с ним, о ней, без неё, от них, для них)* vuče svoje porijeklo od prijedloga *в, к, с*, koji su prije glasili **vъn, *kъn, *sъn* i od kojih se ***н*** odvojilo, priključilo zamjenici i postalo njen sastavni dio. Kasnije se to prenijelo i na gotovo sve druge prijedloge (v. § 214).

Pokazne zamjenice. Ranije je u jeziku bilo mnogo više pokazanih zamjenica nego što ih danas ima u ruskom jeziku. U staroruskom jeziku postojale su i ove pokazne zamjenice: ***и, я, е; сей, сия, сие; онъ, она, оно; тъ, та, то.*** Zamjenica *том* nastala je udvajanjem ***тъ:*** *тътъ* → *тотъ* → *том*. Zamjenica *этот* pojavila se tek u drugoj polovini XVII stoljeća, a dobijena je spajanjem riječce ***э*** i zamjenice *тот*.

BROJEVI

239. Brojevi (имена́ числи́тельные) predstavljaju vrstu riječi kojom se označava neka količina ili redoslijed.

LEKSIČKO—SEMANTIČKE OSOBINE

240. Brojevi su zatvorena grupa riječi koja se ne popunjava novim leksemama. Po značenju oni se dijele na glavne (коли́чественные числи́тельные), redne (поря́дковые числи́тельные), zbirne (собира́тельные числи́тельные), razlomke (дро́бные числи́тельные) i neodređeno-količinske (неопределённо-коли́чественные числительные).

Glavni brojevi označavaju koliko ima istorodnih živih bića, predmeta, pojmova, pojava i sl. Oni odgovaraju na pitanje *koliko*? (сколько?). Na primjer: *оди́н, пять, трина́дцать, со́рок* (četrdeset), *сто, ты́сяча* (hiljada), *миллио́н* i sl.

Redni brojevi označavaju redoslijed predmeta, bića, pojava i dr. prilikom njihovog brojanja. Npr. *пе́рвый, пя́тый, трина́дцатый, сороково́й* (četrdeseti), *со́тый, ты́сячный, миллио́нный* itd.

Zbirni brojevi označavaju količinu živih bića, predmeta, pojava i sl. kao jednu cjelinu. U ruskom jeziku zbirni brojevi postoje samo za količinu od dva do deset: *о́ба, о́бе; дво́е, тро́е, че́тверо, пя́теро, ше́стеро, се́меро, во́сьмеро, де́вятеро, де́сятеро*.

Razlomci označavaju dio jedinice: *одна́ втора́я* (jedna polovina), *одна́ пя́тая* (petina), *одна́ восьма́я* (osmina), *шесть восьми́х* — 6/8 (šest osmina); *семь це́лых, пять деся́тых* — 7,5 (sedam zarez pet).

Neodređeno-količinski brojevi označavaju neodređenu količinu, odnosno opšti pojam količine: ***не́сколько*** *слу́чаев* (*nekoliko* slučajeva).

241. Brojevi spadaju u vrstu riječi sa slabom frekvencijom. Od ostalih vrsta riječi — imenica, pridjeva, zamjenica, glagola, priloga, prijedloga, veznika i riječci, samo ova posljednja ima manju upotrebnu vrijednost (v. § 78).

242. U leksičkim pojavama brojevi su slabo zastupljeni.

Homonimi

Пе́рвое — 1. prvo (*пе́рвое пра́вило* — prvo pravilo);
2. prvo jelo, supa, čorba (imenica srednjeg roda; *Я отказа́лся от* ***пе́рвого.*** Nisam uzeo *supu*).

Второ́е — 1. drugo (***второ́е** правило* — drugo pravilo);

2. glavno jelo (imenica srednjeg roda; *Мать пригото́вила на **второ́е** котле́ты*. Majka je za *glavno jelo* spremila kotlete).

Тре́тье — 1. treće (***тре́тье** пра́вило* — treće pravilo);

2. desert, slatkiši (imenica srednjeg roda; *Что у вас сего́дня на **тре́тье***? Šta imate danas za *desert*?).

TVORBENE OSOBINE

243. Svaka vrsta brojeva ima osobenu strukturu. Kod *glavnih* brojeva razlikujemo tri tvorbena tipa: proste ili osnovne brojeve, izvedene brojeve i složene brojeve. *Prosti ili osnovni brojevi* (просты́е имена́ числи́тельные) predstavljaju brojeve od 1 do 10, koji su najstariji i koji služe sa tvorbu ostalih brojeva. To su, dakle, *оди́н, два, три́, четы́ре, пять, шесть, семь, во́семь, де́вять, де́сять*. U ovu grupu mogu se ubrojati još *сто, со́рок, ты́сяча*, a također *миллио́н, миллиа́рд*. U srpskohrvatskom jeziku u osnovne brojeve spadaju oni koji su adekvatni navedenim ruskim. *Izvedeni brojevi* (произво́дные имена́ числи́тельные) nastali su od prostih brojeva, pomoću sufiksa ***-надцать*** (*оди́ннадцать, двена́дцать, трина́дцать четы́рнадцать, пятна́дцать, шестна́дцать, семна́дцать, восемнадцать, девятна́дцать*) ili ***-дцать*** (*два́дцать, три́дцать*). U srpskohrvatskom jeziku u izvedene brojeve ubrajaju se brojevi od 11 do 19.

Složeni brojevi (сло́жные имена́ числи́тельные) odnose se na one brojeve koji su nastali spajanjem brojeva. Oni mogu biti jednočlani (*шестьдеся́т, се́мьдесят, во́семьдесят, две́сти, три́ста, четы́реста, пятьсо́т, шестьсо́т, семьсо́т, восемьсо́т, девятьсо́т*) ili višečlani (*шестьдеся́т пять, три́ста два́дцать пять, семьсо́т во́семьдесят четы́ре*). U našem jeziku također imamo jednočlane i višečlane brojeve (*dvjesta — dvjesta trideset pet*). Dakle, višečlani brojevi nastaju slaganjem jednočlanih brojeva i u tome postoji mala razlika između ruskog i srpskohrvatskog jezika: u našem jeziku ti se brojevi mogu redati jedan za drugim (*sedam hiljada petsto*) ili se između pojedinih članova može umetati veznik ***i*** (*sedam hiljada i pet stotina*), dok se u ruskom jeziku primjenjuje samo prvi postupak (*семь ты́сяч пятьсо́т*).

Prosti redni brojevi nastaju tako što se osnovi glavnih brojeva dodaju, bez sufiksa, pridjevski nastavci: *три* — ***тре́тий***, *пять* — ***пя́тый***, *шесть* — ***шесто́й***, *трина́дцать* — ***трина́дцатый***. Izuzetak su: ***пе́рвый*** (od *оди́н*), ***второ́й,*** (od *два*). Brojevi ***тре́тий*** i ***четвёртый*** nastali su od naziva dijela jedinice (*треть, че́тверть*). Kod složenih jednočlanih brojeva ako se mijenjaju oba dijela, prvi se upotrebljava u genitivu: *пятьдеся́т* — ***пятидеся́тый***, *две́сти* — ***двухсо́тый.*** U složenim višečlanim brojevima samo posljednji broj dobija pridjevski nastavak, a ostali se ne mijenjaju: *семьсо́т пятьдеся́т шесть* — ***семьсо́т пятьдеся́т шесто́й.*** Brojevi *сороковой́* i *ты́сячный* nastali su pomoću sufiksa ***-ов-,*** odnosno ***-н-***.

Zbirni brojevi obrazovani su od glavnih brojeva pomoću neproduktivnih sufiksa ***-ой-*** (*двое, тро́е*) i ***-ер-*** (*че́тверо, пя́теро, ше́стеро, се́меро, во́сьмеро, де́вятеро, де́сятеро*).

Razlomci nastaju spajanjem glavnih i rednih brojeva: *шесть пя́тых* (šest petina). U srpskohrvatskom se kao drugi član upotrebljava imenica za oznaku dijela jedinice (*trećina, petina, šestina, sedmina*).

MORFOLOŠKE OSOBINE

244. Glavni, redni, zbirni i neodređeno-količinski brojevi, te razlomci imaju specifične morfološke vrijednosti (gramatičke kategorije, promjenu, morfološku strukturu i sl.).

Glavni brojevi

245. Glavni brojevi (коли́чественные числи́тельные) čine grupu riječi u kojoj se nalaze brojevi što označavaju:

a) količinu od 1 do 9 — *оди́н, одна́, одно́* *два, две* *три* *четы́ре* *пять* *шесть* *семь* *во́семь* *де́вять*

b) količinu od 11 do 19 — *оди́ннадцать* *двена́дцать* *трина́дцать* *четы́рнадцать* *пятна́дцать* *шестна́дцать* *семна́дцать* *восемна́дцать* *девятна́дцать*

c) desetice — *де́сять* *два́дцать* *три́дцать* *со́рок* *пятьдеся́т* *шестьдеся́т* *се́мьдесят* *во́семьдесят* *девяно́сто*

d) stotine — *сто* *две́сти* *три́ста* *четы́реста* *пятьсо́т* *шестьсо́т* *семьсо́т* *восемьсо́т* *девятьсо́т*

e) hiljadu, milion, milijardu: *ты́сяча* *миллио́н* *миллиа́рд*

f) kombinovane cifre: 25 — *два́дцать пять*, 43 — *со́рок три*, 317 — *три́ста семна́дцать*, 4789 — *четы́ре ты́сячи семьсо́т во́семьдесят де́вять*, 30 000 — *три́дцать ты́сяч*, 2 785 236 — *два миллио́на семьсо́т восемьдесят пять ты́сяч две́сти три́дцать шесть*.

Što se tiče kategorije roda, samo broj *оди́н* ima oblike za sva tri roda (*оди́н, одна́, одно́*), a to se odnosi i na srpskohrvatski jezik (*jedan, jedna, jedno*). Broj *два* u oba jezika ima dva gramatička lika — jedan za muški i srednji (*два — dva*), a drugi za ženski rod (*две — dvije*). Ostali brojevi nemaju kategoriju roda.

Promjena glavnih brojeva

246. U promjeni glavnih brojeva izdvaja se devet grupa: 1. broj *оди́н*, 2. brojevi *два, три, четы́ре*, 3. brojevi *пять — де́сять, оди́ннадцать — девятна́дцать, два́дцать, три́дцать*, 4. desetice *пятьдеся́т — во́семьдесят*, 5. brojevi *со́рок, девяно́сто, сто*, 6. stotine *две́сти, три́ста, четы́реста*, 7. stotine *пятьсо́т — девятьсо́т*, 8. brojevi *ты́сяча, миллио́н, миллиа́рд*, 9. višečlani brojevi, npr. *се́мьдесят во́семь*.

*Broj **оди́н, одна́, одно́***

247. Ovaj se broj mijenja kao zamjenica *сам* (v. § 222):

a) muški i srednji rod ***оди́н, одно́***

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*оди́н,* {предме́т *одно́* {письмо́,	ø -о	*одни́* {предме́ты {пи́сьма	-и
G.	Нет.....	*одного́* {предме́та {письма́,	-ого	*одни́х* {предме́тов {пи́сем	-их
D.	(Я иду́) к	*одному́* предме́ту письму́	-ому	*одни́м* {предме́там {пи́сьмам	-им
A.	Я ви́жу	*оди́н* предме́т* *одно́ письмо́*	ø* -о	*одни́* {предме́ты* {пи́сьма	-и*
I.	(Я сижу́) ря́дом с	*одни́м* {предме́том {письмо́м	-им	*одни́ми* {предме́тами {пи́сьмами	-ими
L.	Я говорю́ об....	*одно́м* {предме́те {письме́	-ом	*одни́х* {предме́тах {пи́сьмах	-их

b) ženski rod ***одна́***

Padež	Kontekst	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
N.	Э́то	*одна́* кни́га	-а	*одни́* кни́ги	-и
G.	Нет	*одно́й* кни́ги	-ой	*одни́х* книг	-их
D.	(Я иду́) к	*одно́й* кни́ге	-ой	*одни́м* кни́гам	-им
A.	Я ви́жу	*одну́* кни́гу	-у	*одни́* кни́ги*	-и*
I.	(Я сижу́) ря́дом с	*одно́й* кни́гой	-ой	*одни́ми* кни́гами	-ими
L.	Я говорю́ об...	*одно́й* кни́ге	-ой	*одни́х* кни́гах	-их

U srpskohrvatskom jeziku broj *jedan, jedna, jedno* također se mijenja kao zamjenica i slaže se sa imenicom u rodu, broju i padežu.

Broj ***оди́н*** može se upotrebljavati u četiri funkcije: a) kao broj, b) kao pridjev, c) kao zamjenica, d) kao imenica.

Kao *broj* označava količinu:

На столе́ лежа́л ***оди́н*** *каранда́ш.* Na stolu je ležala *jedna* olovka. *У меня́ то́лько* ***одна́*** *кни́га.* Imam samo *jednu* knjigu. *Сестра́ сего́дня получи́ла* ***одно́*** *письмо́.* Sestra je danas dobila *jedno* pismo.

Kao *pridjev* broj *оди́н* može da ima značenje:

a) **jedini** — *Ка́рты бы́ли для них* ***одна́*** *забава.* Karte za njih bijahu *jedina* zabava. *Он ей* ***одна́*** *наде́жда.* On joj je *jedina* nada.

b) **samo** — *Де́вушка вы́шла в* ***одно́м*** *пла́тье.* Djevojka je izašla *samo* u haljini. *До́ма* ***одни́*** *лишь ребя́та.* Kod kuće su *samo* djeca.

c) **sam** (v. § 222) — *Он живёт* ***оди́н.*** On živi *sam. Мать верну́лась* ***одна́.*** Majka se *sama* vratila.

d) **isti** — *Он до́лго стоя́л на* ***одно́м*** *ме́сте.* On je dugo stajao na *istom* mjestu. *Я, признаю́сь, рад, что вы* ***одного́*** *мне́ния со мно́ю.* Priznajem da mi je drago što imate *isto* mišljenje kao ja.

e) **jedinstveni** — *Толпа́ каза́лась* ***одни́м*** *существо́м.* Gomila se činila *jedinstvenim* bićem.

Kao *zamjenica* stoji:

a) u značenju neodređene zamjenice (v. također § 235) — ***Оди́н*** *челове́к переплы́л ре́чку и скрылся в прибре́жных кустах. Jedan* čovjek je preplivao rječicu i sakrio se u priobalnom grmlju.

b) radi izdvajanja nekoga ili nečega (u spoju sa prijedlogom *из*) — *Я по́мню то́лько* ***одну́ из де́вушек.*** Sjećam se *jedne od djevojaka.* ***Оди́н из на́ших*** *друзе́й помо́г пожило́й же́нщине. Jedan od naših prijatelja* pomogao je starijoj ženi.

Kao *imenica* broj ***оди́н*** dolazi u ovakvim slučajevima:

Оди́н *за всех и все за* ***одного́.*** *Jedan* za sve i svi za *jednog.* U značenju menice ovaj se broj ne mora odnositi samo na lice, npr.:

Я ***одного́*** *то́лько жела́ю, чтоб ты была́ сча́стлива.* Ja samo *jedno* želim da budeš srećna.

Broj ***оди́н*** nalazi se u nizu frazeologizama, izraza, poslovica, izreka i drugih idioma. Npr.:

Одна́ *ла́сточка весны́ не де́лает.* Jedna lasta ne čini proljeće. *Оста́лось* ***одно́*** *воспомина́ние.* Ostala je samo uspomena (Nekad bilo, sad se spominjalo). *В* ***одно́*** *у́хо вошло́, в друго́е вы́шло.* Na jedno uho ušlo, a na drugo izašlo. *Семь раз примерь,* ***оди́н*** *раз отре́жь.* Sto puta izmjeri, jednom odreži. *За двумя́ за́йцами погна́шься, ни* ***одного́*** *не пойма́ешь.* Ko hoće više i veće izgubi i ono iz vreće. *Се́меро* ***одного́*** *не ждут.* Sedmorica jednoga ne čekaju. *За* ***одного́*** *би́того двух небьи́тых даю́т.* Bolje je jedan pametan nego dva luda. *Семь бед,* ***оди́н*** *отве́т.* Kud puklo da puklo. *От* ***одного́*** *бе́рега отста́ть, к друго́му не приста́ть.* Ni tamo ni amo. ***Одну́*** *мину́ту.* Samo časak (pričekajte malo). *Беда́ никогда́ не прихо́дит* ***одна́.*** Necreća nikad ne dolazi sama. *Двум смертя́м не быва́ть,* ***одно́й*** *не мнова́ть.* Jednom se umire.

Obratite pažnju:

оди́н *за други́м* — jedan za drugim, ***оди́н*** *и тот же* — jedan te isti, ***одно́*** *и то же* — jedno te isto, ***одна́*** *и та же* — jedna te ista, *всё* ***одно́*** *и то же* — sve jedno te isto, *все как* ***оди́н*** — svi kao jedan (složno), ***одни́*** *и те же* — jedni te isti, jedne te iste, jedna te ista, ***оди́н*** *из после́дних* — jedan od posljednjih, ***оди́н*** *на оди́н* — u četiri oka, ***оди́н*** *раз* — jednom, *в* ***одну́*** *мину́ту* — odmah, *ты́сяча и* ***одна*** *ночь* — hiljadu i jedna noć, *дом в* ***оди́н*** *этаж* — prizemna kuća, *быть* ***одного́*** *во́зраста* — biti iste dobi, *быть* ***одного́*** *мне́ния* — biti istoga mišljenja, *все до* ***одного́*** — svi do jednog (svi odreda), *быть* ***одни́х*** *вку́сов* — biti istog ukusa, *но́мер с* ***одно́й*** *крова́тью* — soba sa jednim ležajem, ***одни́м*** *словом* — jednom riječju, ***одни́м*** *уда́ром двух за́йцев уби́ть* — jednim udarcem ubiti dvije muhe, *с* ***одно́й*** *стороны́* — s jedne strane, *в* ***одну́*** *ду́ду дуде́ть* — udariti u iste žice, *де́лать* ***одно́*** — *говори́ть друго́е* — raditi jedno, govoriti drugo, *перескáкивать с* ***одно́й*** *те́мы на другу́ю* — skakati s jedne teme na drugu, *по* ***одному́*** — jedan po jedan.

Brojevi два, три, четы́ре

248. Brojevi ***два, три, четы́ре*** imaju specifičnu promjenu.

Broj ***два***

Padež	Kontekst	Muški i srednji rod	Nastavak	Ženski rod	Nastavak
N.	Э́то	*два* {предме́та / письмá	-а	*две* кни́ги	-е ⟨е⟩
G.	Нет	*двух* {предме́тов / пи́сем	-ух	*двух* книг	-ух
D.	(Я иду́) к	*двум* {предме́там / пи́сьмам	-ум	*двум* кни́гам	-ум
A.	Я ви́жу	*два* {предме́та / письмá	-а	*две* кни́ги	-е ⟨е⟩
I.	(Я сижу́) ря́дом с..	*двумя́* {предме́тами / пи́сьмами	-умя	*двумя* кни́гами	-умя ⟨umá⟩
L.	Я говорю́ о	*двух* {предме́тах / пи́сьмах	-ух	*двух* кни́гах	-ух

Primjeri:

У меня́ ***два*** *бра́та.* Imam dva brata. *Са́ша сего́дня идёт в кино́ с* ***двумя́*** *подру́гами.* Saša danas ide u kino sa *dvjema* drugaricama. *Сестра́ сего́дня получи́ла* ***два*** *письма́.* Sestra je danas dobila *dva* pisma.

Broj *dva* ima poseban oblik za ženski rod — ***две.*** U srpskohrvatskom jeziku broj *dva* ima samo tri oblika: za muški i srednji rod *dva* (nominativ, akuzativ, vokativ), *dvaju* (genitiv), *dvama* (dativ, instrumental, lokativ) i za ženski *dvije* (nominativ, akuzativ, vokativ), *dviju* (genitiv) i *dvjema* (dativ, instrumental, lokativ).

Broj ***три***

Padež	Kontekst	Nastavak
N.	Э́то *три* предме́та.	-и
G.	Нет *трёх* предме́тов.	-ёх ⟨oh⟩
D.	(Я иду́) к *трём* предме́там.	-ём ⟨om⟩
A.	Я ви́жу *три* предме́та.	-и
I.	(Я сижу́) ря́дом с *тремя́* предме́тами.	-емя ⟨em'a⟩
L.	Я говорю́ о *трёх* предме́тах.	-ёх ⟨oh⟩

Broj ***четы́ре***

Padež	Kontekst	Nastavak
N.	Это *четы́ре* предме́та.	-е ⟨е⟩
G.	Нет *четырёх* предме́тов.	-ёх ⟨oh⟩
D.	(Я иду́) к *четырём* предме́там.	-ём ⟨om⟩
A.	Я ви́жу *четы́ре* предме́та.	-е ⟨е⟩
I.	(Я сижу́) ря́дом с *четырьмя́* предме́тами	-мя ⟨má⟩
L.	Я говорю́ о *четырёх* предме́тах.	-ёх ⟨oh⟩

Primjeri:

Профе́сор говори́л о ***трёх*** *нау́чных пробле́мах.* Profesor je govorio o *tri* naučna problema. *Учитель подошёл к* ***четырём*** *учени́цам.* Učitelj je prišao *četirima* učenicama. *Я скажу́ то́лько о* ***трёх*** *слу́чаях.* Reći ću samo o *tri* slučaja.

U srpskohrvatskom jeziku brojevi *tri* i *četiri* imaju samo tri oblika, kao i broj *dva*, i to: *tri* i *četiri* (nominativ, akuzativ i vokativ), *triju* i *četiriju* (genitiv), *trima* i *četirima* (dativ, lokativ, instrumental). Međutim, u savremenom srpskohrvatskom jeziku oblici od brojeva *dva, tri, četiri* sve se rjeđe upotrebljavaju, naročito od broja *četiri,* koji se sada gotovo isključivo upotrebljava samo u ovom obliku.

I ove brojeve nalazimo u raznim izrazima, npr.:

Мне испо́лнилось ***два*** *го́да.* Napunio sam dvije godine. *Они́ похо́жи как* ***две*** *ка́пли воды́.* Liče kao jaje jajetu. *Ум хорошо́, а* ***два*** *лу́чше.* Četiri oka bolje vide. ***Из двух*** *зол выбира́ют ме́ньшее.* Od dva zla bira se manje. *Ста́рый друг лу́чше* ***двух*** *но́вых. Па́лка о* ***двух*** *концах.* Batina ima dva kraja. ***Два*** *сапога́ — па́ра.* Našla krpa zakrpu. *Кто смел, тот* ***два*** *съел.* Ko umije, njemu dvije. *Конь о* ***четырёх*** *ногах, да спотыка́ется.* Svako može pogriješiti. *Обе́щанного* ***три*** *го́да ждут.* Ko čeka, dočeka.

Obratite pažnju:

дом в ***два*** *этажа́* — jednospratnica, *опозда́ть на* ***два*** *часа́* — zakasniti dva sata, *кварти́ра из* ***двух*** *ко́мнат* — stan sa dvije sobe, ***двумя́*** *этажа́ми вы́ше* — dva sprata više, *но́мер с* ***двумя́*** *крова́тями* — soba sa dva kreveta, *кни́га в* ***двух*** *томах* — knjiga u dva toma, *рома́н в* ***двух*** *частя́х* — roman u dva dijela, *ни* ***два*** *ни полтора́* — ni jedno ni drugo, *высото́й в* ***два*** *ме́тра* — visok dva metra, *глубино́й в* ***два*** *ме́тра* — dubok dva metra, *чита́ть на* ***трёх*** *языка́х* — čitati na tri jezika, *заблуди́ться в* ***трёх*** *со́снах* — ne snalaziti se ni u jednostavnim stvarima, *на протяже́нии* ***трёх*** *дней* — tokom tri dana, *комбина́ция из* ***трёх*** *па́льцев* — šipak (šaljivo), *содра́ть* ***три*** *шку́ры* — odrijeti nekom kožu, *обе́д из* ***трёх*** *блюд* — ručak od tri jela, *лить слёзы в* ***три*** *ручья́* — roniti potoke suza, ***четы́ре*** *страны́ све́та* — četiri strane svijeta, *на все* ***четы́ре*** *сто́роны* — na sve četiri strane, ***в четырёх*** *стена́х* — između četiri zida (u zatvorenom).

Brojevi ***пять*** *—* ***два́дцать, три́дцать***

249. Brojevi od 5 do 20 i 30 mijenjaju se kao imenice četvrte deklinacije tipa *кость,* npr.:

Padež	Kontekst	Nastavak
N.	Э́то *пять* предме́тов.	ø
G.	Нет *пяти́* предме́тов.	-и
D.	(Я иду́) к *пяти́* предме́там.	-и
A.	Я ви́жу *пять* предме́тов.	ø
I.	(Я сижу́) ря́дом с *пятью́* предме́тами.	-ю ⟨ju⟩
L.	Я говорю́ о *пяти́* предме́тах.	-и

Instrumental od broja *во́семь* danas glasi *восемью́* i *восьмью́.* Oblik *восьмью́* ima razgovorni karakter.

Ovako se, dakle, mijenjaju brojevi:

пять	*оди́ннадцать*	*семна́дцать*	Kod brojeva od 11 do 19 u zavisnim padežima akcenat je na osnovi (ostaje nepromjenljiv).
шесть	*двена́дцать*	*восемна́дцать*	
семь	*трина́дцать*	*девятна́дцать*	
во́семь	*четы́рнадцать*	*два́дцать*	
де́вять	*пятна́дцать*	*три́дцать*	
де́сять	*шестна́дцать*		

U srpskohrvatskom jeziku glavni se brojevi od 5 pa nadalje uopšte ne mijenjaju. To je, ujedno, najizraženija nepodudarnost između ruskog i srpskohrvatskog jezika, kada su u pitanju brojevi.

Primjeri:

Да́йте, пожа́луйста, ***пять*** *карандаше́й и* ***во́семь*** *тетра́дей.* Dajte mi, molim vas, *pet* olovaka i *osam* svesaka. *Постро́ено* ***де́сять*** *но́вых домо́в.* Sagrađeno je *deset* novih zgrada. *Пре́мия бу́дет дана́* ***семи́*** *лу́чшим ученика́м.* Nagradu će dobiti *sedam* najboljih učenika. *Я встре́тился с* ***десятью́*** *това́рищами.* Susreo sam se sa *deset* drugova. *Сейча́с без* ***пятна́дцати де́вять.*** Sada je *petnaest* minuta do *devet.*

Ovi se brojevi mogu naći u frazeološkim spojevima tipa:

У ***семи́*** *ня́нек дитя́ без гла́зу.* Gdje je mnogo baba, kilava su djeca. *У него́* ***семь*** *пя́тниц на неде́ле.* On stalno mijenja odluku.

Obratite pažnju: ***пять*** *гра́дусов тепла́* — plus pet stepeni, *знать как свои́* ***пять*** *па́льцев* — znati kao svojih pet prstiju, *разменя́ть* ***пять*** *рубле́й* — usitniti pet rubalja, ***семь*** *чуде́с све́та* — sedam svjetskih čuda, ***семь*** *вёрст до небе́с (и всё ле́сом)* — brda i doline (obećavati), ***семи́*** *пя́дей во лбу* — vraški pametan, ***де́сять*** *гра́дусов хо́лода (моро́за)* — deset stepeni ispod nule, ***де́сять*** *гра́дусов по Це́льсию* — deset stepeni Celzija, ***де́сять*** *бо́жьих за́поведей* — deset božjih zapovijesti, *за* ***десятью́*** *замка́ми (под* ***десятью́*** *замка́ми)* — iza devet brava.

Desetice ***пятьдеся́т — во́семьдесят***

250. Desetice *пятьдеся́т, шестьдеся́т, се́мьдесят i во́семьдесят* u zavisnim padežima mijenjaju oba broja od kojih su sastavljene (drugi dio ***десят*** deklinira se kao broj *де́сять*, s tim što u nominativu i akuzativu ima različit završetak suglasničke osnove), npr.:

Padež	Kontekst	Nastavak
N.	Э́то *во́семьдесят* предме́тов.	ø
G.	Нет *восьми́десяти* предме́тов.	-и
D.	(Я иду́) к *восьми́десяти* предме́там.	-и
A.	Я ви́жу *во́семьдесят* предме́тов.	ø
I.	(Я сижу́) ря́дом с *восьмью́десятью* предме́тами.	-ю ⟨ju⟩
L.	Я говорю́ о *восьми́десяти* предме́тах.	-и

U zavisnim padežima akcenat se nalazi na nastavku prvoga dijela broja.

U srpskohrvatskom jeziku desetice se uopšte ne mijenjaju.

Primjeri:

Моему́ отцу́ бо́льше ***шести́десяти*** *лет.* Moj otac ima više od *šezdeset* godina. *Предложе́ние бы́ло при́нято* ***семьюдесятью*** *голоса́ми про́тив* ***пяти́десяти*** *голосо́в.* Prijedlog je bio prihvaćen sa *sedamdeset* glasova za i *pedeset* protiv.

Brojevi ***со́рок, девяно́сто, сто***

251. Brojevi *со́рок* (četrdeset), *девяно́сто* (devedeset) i *сто* imaju samo dva oblika — u nominativu i akuzativu *со́рок, девяно́сто, сто* i u ostalim padežima *сорока́, девяно́ста, ста*, npr.:

Padež	Kontekst	Nastavak
N.	Э́то *со́рок* предме́тов.	ø
G.	Нет *сорока́* предме́тов.	-а
D.	(Я иду́) к *сорока́* предме́там.	-а
A.	Я ви́жу *со́рок* предме́тов.	ø
I.	(Я сижу́) ря́дом с *сорока́* предме́тами.	-а
L.	Я говорю́ о *сорока́* предме́тах.	-а

Broj *сто* u složenim brojevima čuva staru množinu (*сто, ста́м, ста́ми, ста́х*: *три́ста, трёхсо́т, трёмста́м* i sl.).

Primjeri:

Пятью́ во́семь бу́дет ***со́рок.*** Pet puta osam jednako je *četrdeset. От* ***девяно́ста отня́ть со́рок*** *бу́дет пятьдеся́т. Devedeset* minus *četrdeset* jednako je pedeset. *Мой де́душка про́жил бо́льше* ***ста*** *лет.* Moj je djed živio više od *sto* godina.

U srpskohrvatskom jeziku brojevi *četrdeset, devedeset* i *sto* uopšte se ne mijenjaju (umjesto *sto* može se upotrijebiti imenica *stotina*).

Broj *со́рок* nalazimo u sljedećim idiomima:

Ему́ под ***со́рок.*** Ima blizu četrdeset godina. *Ему́ далеко́ за* ***со́рок*** *(лет).* On je dobro prevalio četrdesetu (četrdeset godina). *Ему́ сту́кнуло* ***со́рок*** *лет.* On je navršio četrdeset godina.

Obratite pažnju:

со́рок сороко́в (zast.) — vrlo mnogo (na stotine; *В Москве́* ***со́рок сороко́в*** *церкве́й.* U Moskvi ima na stotine crkvi), *у́гол в* ***девяно́сто*** *гра́дусов* — ugao od devedeset stepeni, ***сто*** *раз* — sto puta, *со ско́ростью (в)* ***сто*** *киломе́тров в час* — brzinom od sto kilometara na sat, *во* ***сто*** *крат лу́чше* — sto puta bolje.

Stotine ***две́сти, три́ста, четы́реста***

252. U zavisnim padežima ovih brojeva mijenjaju se oba dijela.

Broj ***две́сти***

Padež	Kontekst	Nastavak
N.	Э́то *две́сти* предме́тов.	-и
G.	Нет *двухсо́т* предме́тов.	ø
D.	(Я иду́) к *двумста́м* предме́там.	-ам
A.	Я ви́жу *две́сти* предме́тов.	-и
I.	(Я сижу́) ря́дом с *двумястами* предме́тами.	-ами
L.	Я говорю́ о *двухста́х* предме́тах.	-ах

Broj ***три́ста***:

Padež	Kontekst	Nastavak
N.	Э́то *три́ста* предме́тов.	-а
G.	Нет *трёхсо́т* предме́тов.	ø
D.	(Я иду́) к *трёмста́м* предме́там.	-ам
A.	Я ви́жу *три́ста* предме́тов.	-а
I.	(Я сижу́ ря́дом) с *тремястами* предме́тами.	-ами
L.	Я говорю́ о *трёхста́х* предме́тах.	-ах

Broj ***четы́реста***:

Padež	Kontekst	Nastavak
N.	Э́то *четы́реста* предме́тов.	-а
G.	Нет *четырёхсо́т* предме́тов.	ø
D.	(Я иду́) к *четырёмста́м* предме́там.	-ам
A.	Я ви́жу *четы́реста* предме́тов.	-а
I.	(Я сижу́ ря́дом) с *четырьмястами* предме́тами.	-ами
L.	Я говорю́ о *четырёхста́х* предме́тах.	-ах

Drugi dio ovih brojeva u zavisnim padežima (*сот, стам, стáми, стах*) predstavlja ostatke promjene u množini broja *сто*.

U zavisnim padežima akcenat je na nastavcima (nulti nastavak uslovno se uzima da je pod akcentom).

U srpskohrvatskom jeziku stotine *dvjesta, trista, četiristo* uopšte se ne mijenjaju. One mogu da glase i *dvije stotine, tri stotine, četiri stotine.*

Primjeri:

Шла речь о ***четырёхста́х*** *рубля́х* ***де́нег.*** Radilo se o četiristo (četiri stotine) rubalja novca. *Она́ располага́ла тремяста́ми рубля́ми.* Ona je raspolagala sa trista rubalja. *Черепа́хи живу́т до двухсо́т лет.* Kornjače žive do dvjesta godina.

Stotine ***пятьсо́т — девятьсо́т***

253. I kod brojeva *пятьсо́т, шестьсо́т, семьсо́т, восемьсо́т, девятьсо́т* mijenjaju se oba dijela npr. :

Padež	Kontekst	Nastavak
N.	Э́то *пятьсот* предме́тов.	ø
G.	Нет *пятисо́т* предме́тов.	ø
D.	(Я иду́) к *пятиста́м* предме́там.	-ам
A.	Я ви́жу *пятьсо́т* предме́тов.	ø
I.	(Я сижу́) ря́дом с *пятьюста́ми* предме́тами.	-ами
L.	Я говорю́ о *пятиста́х* предме́тах.	-ах

Drugi dio brojeva predstavlja staru promjenu broja *sto* (*сот, стам, стáми, стах*). Akcenat je na nastavcima (nulti nastavak uslovno se smatra da je pod akcentom, npr. *пятисо́т*).

U srpskohrvatskom jeziku stotine *petsto, šesto, sedamsto, osamsto, devetsto* nemaju promjene. Brojke 500, 600, 700, 800, 900 mogu da se iskažu i na sljedeći način: *pet stotina, šest stotina, sedam stotina, osam stotina, devet stotina.*

Primjeri:

В моéй библиоте́ке бóльше ***шестисо́т*** *книг.* U mojoj biblioteci ima više od *šeststo* knjiga. *Мы отпра́вились на экску́рсию с* ***восьмьюста́ми*** *рубля́ми.* Na ekskurziju smo pošli sa *osamsto* rubalja. *Брат постоя́нно ду́мал о полу́ченных* ***девятиста́х*** *дина́рах.* Brat je stalno razmišljao o dobijenih *devetsto* dinara.

Imenice u značenju broja ***ты́сяча, миллио́н, миллиа́рд***

254. Imenice sa značenjem broja *ты́сяча* (hiljada), *миллио́н, миллиа́рд* mijenjaju se kao odgovarajuće imenice (npr. kao *зада́ча, предме́т*). Npr.: *ты́сяча*:

Padež	Kontekst	Jednina		Nastavak
N.	Э́то	*ты́сяча*	рубле́й	-а
G.	Нет	*ты́сячи*	рубле́й	-и
D.	(Я иду́) к	*ты́сяче*	рубля́м	-е ⟨е⟩
A.	Я ви́жу	*ты́сячу*	рубле́й	-у
I.	(Я сижу́) ря́дом с	*ты́сячью*	рубля́ми	-ю⟨ju⟩
L.	Я говорю́ о	*ты́сяче*	рубля́х	-е ⟨е⟩

Množina glasi: *ты́сячи, ты́сяч, ты́сячам, ты́сячи, ты́сячами, о ты́сячах*. U instrumentalu jednine upotrebljava se nastavak ***-ю*** (*ты́сячью*) ako se radi o broju 1000; ukoliko je pak u pitanju brojna imenica (счётное существи́тельное), nastavak će biti ***-ей***, npr.: *С одно́й* ***ты́сячей*** (*солда́т*) *он захвати́л го́род*. Sa jednom *hiljadom* (vojnika) osvojio je grad. U množini *ты́сяча* se uvijek upotrebljava u značenju količinskih imenica.

U našem jeziku brojevi *hiljada* (*tisuća*), *milion* (*milijun*), *milijarda* mijenjaju se kao odgovarajuće imenice.

Broj *ты́сяча* može se naći u idiomima, npr.: ***Ты́сяча*** *извине́ний!* (***Ты́сячу*** *извине́ний!)* — Izvinjavam se (Molim oproštenje. Kriv sam.).

Obratite pažnju:

в ты́сячу *раз лу́чше* — hiljadu puta je bolje, *оди́н на* ***ты́сячу*** — jedan na hiljadu (vrlo rijedak), ***миллио́н*** *терза́ний* — paklene muke.

Višečlani brojevi

255. Višečlani brojevi (v. § 243) mogu biti sastavljeni od:

1. desetica i osnovnih brojeva (1—9), npr. *два́дцать оди́н* (21), *со́рок пять* (45), *се́мьдесят во́семь* (78);

2. stotina i desetica npr. *три́ста пятьдеся́т* (350), *шестьсо́т девяно́сто* (690);

3. stotina i osnovnih brojeva, npr. *четы́реста два* (402), *пятьсо́т де́вять* (503);

4. stotina, desetica i osnovnih brojeva (1—9), npr. *две́сти во́семьдесят четы́ре* (284), *семьсо́т два́дцать пять* (725);

5. brojeva *ты́сяча, миллио́н, миллиа́рд* ... + razne kombinacije glavnih brojeva, npr. *ты́сяча пять* (1 005), *ты́сяча два́дцать три* (1 023), *ты́сяча три́ста со́рок се́мь* (1 347), *пять ты́сяч* (5 000), *два́дцать семь ты́сяч сто во́семьдесят де́вять* (27 189), *миллио́н три́ста* (1 000300), *миллио́н три́ста ты́сяч* (1 300 000), *миллио́н три́ста ты́сяч семьсо́т пятьдеся́т оди́н* (1300 751), *пять миллио́нов* (5 000 000), *два́дцать семь миллио́нов четы́реста восемьсо́т две ты́сячи девятьсо́т со́рок семь* (27 482 947).

U promjeni svaki odvojeni element višečlanog broja ima odgovarajući padeški nastavak, npr. broj *семьсо́т два́дцать пять* (725):

Padež	Kontekst
N.	Э́то *семьсо́т два́дцать пять* предме́тов.
G.	Нет *семисо́т двадцати́ пяти́* предме́тов.
D.	(Я иду́) к *семиста́м двадцати́ пяти́* предме́там.
A.	Я ви́жу *семьсо́т два́дцать пять* предме́тов.
I.	(Я сижу́ ря́дом) с *семьюста́ми двадцатью́ пятью́* предме́тами.
L.	Я говорю́ о *семиста́х двадцати́ пяти́* предме́тах.

Ista je stvar i sa većim brojevima, npr. *во́семь ты́сяч четы́реста девяно́сто три* (8 493):

Padež	Kontekst
N.	Э́то *во́семь ты́сяч четы́реста девяно́сто три* предме́та.
G.	Нет *восьми́ ты́сяч четырёхсо́т девяно́ста трёх* предме́тов.
D.	(Я иду́) к *восьми́ ты́сячам четырёмста́м девяно́ста трём* предме́там.
A.	Я ви́жу *во́семь ты́сяч четы́реста девяно́сто три* предме́та.
I.	(Я сижу́) ря́дом с *восемью́ ты́сячами четырьмя́ста́ми девяно́ста тремя́* предме́тами.
L.	Я говорю́ о *восьми́ ты́сячах четырёхстах девяно́ста трёх* предме́тах.

Redni brojevi

256. Redni brojevi (поря́дковые числи́тельные) označavaju redosljed bića, predmeta, radnji i dr. u prostoru i vremenu. Oni mogu biti obrazovani od sljedećih grupa glavnih brojeva:

a) od 1 do 9 — *пе́рвый, второ́й, тре́тий, четвёртый, пя́тый, шесто́й, седьмо́й, восьмо́й, девя́тый*

b) od 11 do 19 — *оди́ннадцатый, двена́дцатый, трина́дцатый, четы́рнадцатый, пятна́дцатый, шестна́дцатый, семна́дцатый, восемна́дцатый, девятна́дцатый*

c) od desetica — *деся́тый, двадца́тый, тридца́тый, сороково́й, пятидеся́тый, шестидеся́тый, семидеся́тый, восьмидеся́тый, девяно́стый*

d) od stotina — *со́тый, двухсо́тый, трёхсо́тый, четырёхсо́тый, пятисо́тый, шестисо́тый, семисо́тый, восьмисо́тый, девятисо́тый*

e) od hiljade, miliona, milijarde — *ты́сячный, миллио́нный, миллиа́рдный*

f) od višečlanih brojeva — 25. — *два́дцать пя́тый*, 43. — *со́рок тре́тий*, 317. — *три́ста семнадца́тый*, 4 789. — *четы́ре ты́сячи семьсо́т во́семьдесят девя́тый*, 30 000. — *тридцатиты́сячный*, 2 785 236. — *два миллио́на семьсо́т во́семьдесят пять ты́сяч две́сти три́дцать шесто́й* i sl.

Kao što se vidi, svi redni brojevi su korelativni glavnim brojevima. Izuzetak su *пе́рвый, второ́й*, jer nisu obrazovani od brojeva *оди́н, два*, dok je kod *тре́тий* i *четвёртый* osnova djelimično izmijenjena.

Svi redni brojevi mijenjaju se kao opisni i odnosni pridjevi tvrde promjene tipa *но́вый* (v. § 181) izuzev broja *тре́тий*, koji se mijenja kao prisvojni pri-

djevi sa sufiksima **-ий, -ья, -ье** tipa *пти́чий* (§ 188). Brojevi sa akcentom na nastavku *второ́й, восьмо́й* itd. mijenjaju se kao pridjevi tipa *молодо́й*. Redni brojevi imaju promjenu u rodu, broju i padežu.

U višečlanim rednim brojevima i ruskog i srpskohrvatskog jezika mijenja se samo posljednji broj, npr. 359. — *три́ста пятьдеся́т девя́тый*:

Padež	Kontekst
N.	Э́то *три́ста пятьдеся́т* ***девя́тый*** предме́т.
G.	Нет *три́ста пятьдеся́т* ***девя́того*** предме́та.
D.	Я иду́ к *три́ста пятьдеся́т* ***девя́тому*** предме́ту.
A.	Я ви́жу *три́ста пятьдеся́т* ***девя́тый*** предме́т.*
I.	Я сижу́ ря́дом с *три́ста пятьдеся́т* ***девя́тым*** предме́том.
L	Я говорю́ о *три́ста пятьдеся́т* ***девя́том*** предме́те.

Primjeri:

Мой брат у́чится в ***пе́рвом*** *кла́ссе.* Moj brat ide u prvi razred. *Год начина́ется* ***пе́рвого*** *января́.* Godina počinje *prvog* januara. *Я э́то ви́дел в* ***пе́рвый*** *раз.* To sam vidio *prvi* put. *Я живу́ на* ***второ́м*** *этаже́.* Stanujem na *prvom* spratu. *Он сиди́т в* ***тре́тьем*** *ряду.* On sjedi u *trećem* redu. *Мой това́рищ за́нял* ***четвёртое*** *ме́сто в соревнова́нии.* Moj je drug osvojio *četvrto* mjesto na takmičenju. *Его́ сестра́ в шесто́м кла́ссе.* Njegova je sestra u *šestom* razredu. *Наступи́л* ***сороково́й*** *год.* Došla je *četrdeseta* godina. ***В пятидеся́тые*** *го́ды лю́ди на́чали хорошо́ жить. Pedesetih* godina ljudi počeše bolje da žive. *Э́то* ***со́тый*** *слу́чай.* To je *stoti* slučaj. *Он стал* ***миллио́нным*** *пассажи́ром.* On je postao *milioniti* putnik.

U nizu frazeologizama, poslovica, krilatica i drugih idioma upotrebljavaju se redni brojevi. Navešćemo neke.

Пе́рвый — *То́лько* ***пе́рвый*** *шаг тру́ден.* Prvi je korak najteži. ***Пе́рвый*** *блин ко́мом.* Prvi se mačići u vodu bacaju. *Он* ***пе́рвый*** *среди́ ра́вных.* On je prvi među jednakima.

Второ́й — *Отец рабо́тает во* ***вторую*** *сме́ну.* Otac radi u drugoj smjeni.

Тре́тий — *Разда́лся* ***тре́тий*** *звоно́к.* Začulo se treće zvono.

Пя́тый — *Ну́жен как соба́ке* ***пя́тая*** *нога́.* Potreban je kao peti točak u kolima (Potpuno je nepotreban).

Де́сятый — *Э́то де́ло* ***деся́тое.*** To je deveta briga (sporedna stvar).

Obratite pažnju:

Пе́рвый — ***пе́рвый*** *класс* — prvi razred, ***пе́рвая*** *любо́вь* — prva ljubav, ***Пе́рвое*** *ма́я* — Prvi maj, ***пе́рвая*** *краса́вица* — prva ljepotica, ***пе́рвая*** *по́мощь* — prva pomoć, ***пе́рвая*** *скри́пка* — prva violina, ***пе́рвый*** *эта́ж* — prizemlje, ***пе́рвое*** *блю́до* — supa, ***пе́рвая*** *мирова́я война́* — prvi svjetski rat, ***пе́рвые*** *цветы́* — prvo cvijeće, ***пе́рвые*** *ито́ги* — prvi rezultati, ***пе́рвый*** *в ми́ре* — prvi u svijetu, ***в пе́рвый*** *раз* — prvi put, *на* ***пе́рвый*** *взгляд* — na prvi pogled, *на* ***пе́рвое*** *вре́мя* — u prvo vrijeme, *полови́на* ***пе́рвого*** — pola jedan, *студе́нт* ***пе́рвого*** *ку́рса* — student prve godine, *оди́н из* ***пе́рвых*** — jedan od prvih, ***в пе́рвых*** *ряда́х* — u prvim redovima, *на* ***пе́рвых*** *пора́х* — u prvo vrijeme (u početku, isprva), *любо́вь с* ***пе́рвого*** *взгля́да* — ljubav na prvi pogled, *оказа́ть* ***пе́рвую*** *по́мощь* — ukazati prvu pomoć, *игра́ть* ***пе́рвую*** *скри́пку* — svirati prvu violinu, *узна́ть из* ***пе́рвых*** *уст* — saznati iz prve ruke, *сиде́ть за* ***пе́рвой*** *па́ртой* — sjedeti u prvoj klupi, *сиде́ть на* ***первой парте*** — sjediti u prvoj klupi, *заня́ть ме́сто в* ***пе́рвом*** *ряду́* — zauzeti mjesto u prvom redu, *прие́хать в* ***пе́рвых*** *чи́сла ма́я* — doputovati prvih dana maja.

Второ́й — ***второ́й*** *эта́ж* — prvi sprat, ***втора́я*** *мирова́я война́* — drugi svjetski rat, ***второ́й*** *го́лос* — drugi glas, ***втора́я*** *мо́лодость* — druga mladost, ***втора́я*** *скри́пка* — druga violina, ***втора́я*** *строка́ све́рху* — drugi red odozgo.

Тре́тий — ***тре́тье*** *лицо́* — treće lice, ***тре́тье*** *поколе́ние* — treće pokoljenje, ***тре́тья*** *часть* — treći dio, ***тре́тьего дня*** — prekjuče (razg.), *занима́ться с* ***тре́тьим*** *кла́ссом* — raditi sa trećim razredom, *узна́ть из* ***тре́тьих*** *рук* — saznati iz treće ruke, *сказа́ть в* ***тре́тьем*** *лице́* — reći u trećem licu.

Пя́тый — ***пя́тая*** *до́ля* — peti dio, ***пя́тая*** *коло́нна* — peta kolona.

Седьмо́й — *рабо́тать* (*труди́ться*) *до* ***седьмо́го*** *по́та* — raditi do posljednjih snaga (do iznemoglosti), *быть на* ***седьмо́м*** *не́бе* — biti na devetom nebu.

Девя́тый — ***девя́тый*** *вал* — deveti val (najveća opasnost).

O upotrebi brojeva *пе́рвое, второ́е, тре́тье* kao imenica v. § 242.

Zbirni brojevi

257. Zbirni brojevi (собира́тельные числи́тельные) pokazuju tačan broj lica ili predmeta koji čine neku cjelinu. U ruskom jeziku samo postoje zbirni brojevi koji se odnose na količinu do deset. To su:

дво́е	*пя́тero*	*во́сьмеро*	
тро́е	*ше́стеро*	*де́вятеро*	*о́ба, о́бе*
че́тверо	*се́меро*	*де́сятеро*	

Brojevi *дво́е, тро́е* imaju u zavisnim padežima iste nastavke kao pridjevi meke promjene u množini tipa *си́ний* (v. § 182). Npr.:

Padež	Kontekst			Nastavak
N.	Э́то	*дво́е*	дете́й	-е ⟨е⟩
G.	Нет	*двои́х*	дете́й	-их
D.	Я иду́ к	*двои́м*	де́тям	-им
A.	Я ви́жу	*двои́х*	дете́й*	-их*
I.	Я сижу́ ря́дом с ..	*двои́ми*	детьми́	-ими
L.	Я говорю́ о	*двои́х*	де́тях	-их

Ako se radi o imenici za neživo, u akuzativu će biti *дво́е*.

Ostali brojevi sa sufiksom ***-ер-*** (*чéтверо, пя́терo, шéстерo, сéмерo, вóсьмерo, дéвятерo, дéсятерo*) u zavisnim padežima imaju nastavke pridjeva tvrde promjene u množini tipa *нóвый* (v. § 181). Npr.:

Padež	Kontekst			Nastavak
N.	Э́то	*пя́терo*	детéй	-o
G.	Нет	*пятеры́х*	детéй	-ых
D.	Я иду́ к	*пятеры́м*	дéтям	-ым
A.	Я ви́жу	*пятеры́х*	детéй	-ых
I.	Я сижу́ ря́дом с	*пятеры́ми*	детьми́	-ыми
L.	Я говорю́ о	*пятеры́х*	дéтях	-ых

U akuzativu uz imenice za neživo biće *пя́терo*. Kod svih zbirnih brojeva prvog i drugog tipa promjene u zavisnim padežima akcenat je uvijek na nastavku.

Brojevi *óба u óбе* u zavisnim padežima imaju osnovu *обоj-* i *обej-*, a nastavci su kao kod brojeva *двóе, трóе*.

a) ***Оба***

Padež	Kontekst			Nastavak
N.	Э́то	*óба*	бра́та	-a
G.	Нет	*обóих*	бра́тьев	-их
D.	Я иду́ к	*обóим*	бра́тьям	-им
A.	Я ви́жу	*обóих*	бра́тьев*	-их*
I.	Я сижу́ ря́дом с ..	*обóими*	бра́тьями	-ими
L.	Я говорю́ об	*обóих*	бра́тьях	-их

b) ***Обе***

Padež	Kontekst			Nastavak
N.	Э́то	*обе*	сестры́	-e ⟨e⟩
G.	Нет	*обéих*	сестёр	-их
D.	Я иду́ к	*обéим*	сёстрам	-им
A.	Я ви́жу	*обéих*	сестёр*	-их*
I.	Я сижу́ ря́дом с ..	*обéими*	сёстрами	-ими
L.	Я говорю́ об	*обéих*	сёстрах	-их

U akuzativu će uz imenice za neživo stajati *óба*, odnosno *óбе*.

U srpskohrvatskom jeziku takođe postoje ovi brojevi, ali se od ruskih razlikuju u sljedećem:

1. pored sufiksa ***-or-*** (*četvoro, petoro, šestoro, desetoro* i sl.) zbirni brojevi od *četvoro* pa nadalje mogu imati i sufiks *-er-* (*četvero, petero, šestero, desetero*), koji se na većem dijelu srpskohrvatskog govornoga područja danas osjećaju kao arhaični;

2. u našem jeziku postoje i složeni zbirni brojevi (od deset naviše) kod kojih samo posljednji član ima oblik zbirnoga broja, a ostali članovi su u obliku glavnog broja (*trideset sedmoro, osamdeset dvoje, sto trideset troje* i sl.);

3. osim *dvoje*, postoji i *obadvoje*;

4. u srpskohrvatskom jeziku postoje i tzv. brojni pridjevi koji služe za izražavanje određene količine; oni su obrazovani od sufiksa: ***-oj-*** (*dvoj, oboj, troj*) ili ***-er-***, ***-or-*** (*četver, petor*), npr. U hodniku se nalazi *dvoja* (*troja, četvora, petora*) vrata. Na ruski se prevode pomoću zbirnih ili glavnih brojeva;

5. u našem jeziku imamo jednu specifičnost — to su tzv. brojne imenice izvedene od osnove zbirnog broja sufiksom ***-ica*** npr. *obojica, dvojicu, trojica, četvorica, dvanaestorica* i sl.; njih isto tako prevodimo na ruski jezik ili zbirnim ili glavnim brojem; u brojne imenice takođe spadaju i imenice koje označavaju približnu količinu i koje se tvore nastavkom ***-ak*** od glavnih brojeva *deset, petnaest, dvadeset* i većih desetica te od broja 1000 (*desetak, petnaestak, dvadesetak, stotinjak, hiljadak* i sl.) — o izražavanju približnosti u ruskom jeziku v. § 266.

Ruski i srpskohrvatski se podudaraju u tome što u oba jezika postoje zbirne imenice tipa *двóйка* — dvojka, *трóйка* — trojka, *четвёрка* — četvorka, *пятёрка* — petorka, *шестёрка* — šestorka (dalje će biti nešto drugačije — *семёрка* — sedmica, *восьмёрка* — osmica, *девя́тка* — devetka i devetica, *деся́тка* — desetka i desetica). Međutim, u srpskohrvatskom jeziku ovakve imenice postoje i od većih brojeva (jedanaestica, dvanaestica, trinaestica i sl.).

U srpskohrvatskom jeziku zbirni se brojevi sve manje mijenjaju, naročito kada uza se imaju prijedloge. (Došao je sa *troje* djece.)

Za razliku od ruskog, naši zbirni brojevi imaju i jedninu i množinu.

Viši brojevi obično se upotrebljavaju samo u nominativu. Od svih zavisnih padeža najobičniji je dativ.

Obratite pažnju:

но́мер на ***двои́х*** — dvokrevetna hotelska soba, *рабо́тать на* ***двои́х*** — raditi za dvojicu, *получи́ть* ***двóйку*** — dobiti jedinicu (dvojka je u ruskom jeziku neprolazna ocjena), *влепи́ть* (*залепи́ть*) ***двóйку*** — dati jedinicu, *поста́вить* ***трóйку*** — dati trojku, *схвати́ть* ***четвёрку*** — zaraditi četvrticu, *нахвата́ть* ***двóек*** — nakupiti se jedinica, *схвати́ть* ***двóйку*** — zaraditi jedinicu, *сплошны́е* ***пятёрки*** — sve same petice.

Razlomci

258. Razlomci (дрóбные числи́тельные) označavaju dio jedinice. Tu spadaju brojevi tipa: *одна́ втора́я* — polovina, *одна́ девя́тая* — devetina, *пять восьмы́х* — pet osmina, *две пя́тых* — devet petina, *вóсемь цéлых, шесть деся́тых* — osam zarez šest (osam i šest desetih), *одна́ цéлая и пять шесты́х* — jedan i pet šestina. Osim toga, funkciju razlomaka imaju brojevi *полтора́* (jedan i po, jedno i po), *полторы́* (jedna i po), *полтора́ста* (sto pedeset), a takođe i sljedeće imenice: a) *полови́на, треть* (trećina), *че́тверть* (četvrtina),

b) složenice sa prvim dijelom ***пол*** — (***полу́***) npr. *пол-Аме́рики* (pola Amerike), *полго́да* (pola godine), *полуго́дие* (polugodište).

U okviru razlomaka razlikujemo: 1. obične razlomke, 2. decimalne razlomke i 3. mješovite razlomke.

Obični razlomci (*обы́чные дро́би*) sastoje se od brojioca i imenioca: brojilac (*числи́тель*) jeste glavni broj, a imenilac (*знамена́тель*) redni broj. Npr. 1/5 — *одна́ пя́тая*, 2/5 — *две пя́тых*, 3/5 — *три пя́тых*, 3 i 2/5 — *три це́лых и две пя́тых* i sl. Ženski rod stoji u brojiocu jer iza glavnog broja dolazi imenica *до́ля* ili *часть* (dio).

U promjeni mijenjaju se oba dijela, npr.:

Padež	Kontekst
N.	Э́то *две пя́тых* предме́та.
G.	Нет *двух пя́тых* предме́та.
D.	(Я иду́) к *двум пя́тым* предме́та.
A.	Я ви́жу *две пя́тых* предме́та.
I.	(Я сижу́) ря́дом с *двумя́ пя́тыми* предме́та.
L.	Я говорю́ о *двух пя́тых* предме́та.

U srpskohrvatskom jeziku obični razlomci se tvore na sličan način, s tim što se u imeniocu, umjesto rednog broja (*две пя́тых*), upotrebljava brojna imenica obrazovana od rednog broja sufiksom ***-ina***, npr. 1/5 — *jedna petina*, 2/5 — *dvije petine*, 3/5 — *tri petine*.

Decimalni razlomci (*десяти́чные дро́би*) predstavljaju brojeve pomoću kojih se izražavaju deseti, stoti, hiljaditi i dr. dijelovi neke jedinice. Oni se sastoje od dva dijela: a) glavnog broja i veznika ***и*** ili pridjeva ***це́лый*** u genitivu množine — za označavanje cijelog broja, b) glavnog broja i decimala *деся́тых*, *со́тых*, *ты́сячных* itd. — za označavanje dijela jedinice, npr. 7,2 — *семь це́лых и две деся́тых* ili *семь це́лых две деся́тых*, 5,34 — *пять це́лых (и) три́дцать четы́ре со́тых*, 25,797 — *два́дцать пять це́лых (и) семьсо́т девяно́сто семь со́тых*. U promjeni decimalnih razlomaka mijenjaju se sve riječi koje ulaze u njegov sastav.

U razgovornom stilu susrećemo se skraćeni oblici decimalnih razlomaka. Recimo, umjesto *пять це́лых и семь деся́тых* čuje se samo *пять и семь деся́тых*.

U srpskohrvatskom jeziku decimalni razlomci drugačije se grade npr.: 7,2 — *sedam zarez (koma) dva*, 5,34 — *pet zarez (koma) trideset četiri* ili se pak i kod nas za 7,2 kaže *sedam cijelih i dva deseta dijela*.

Mješoviti razlomci (*сме́шанные дро́би*) sastavljeni su od glavnog broja, prijedloga ***с*** i instrumentala brojne imenice, npr. *два с полови́ной* — dva i po, *три с че́твертью* — tri i petnaest (kada se radi o satu) i sl.

Broj ***полтора́*** upotrebljava se uz imenice muškog i srednjeg roda te ima značenje „jedan i po“, jedno i po“. Broj *полторы́* ide uz imenice ženskoga roda i ima značenje „jedna i po“. Broj *полтора́ста* ima značenje „sto pedeset“. Ovi brojevi u promjeni posjeduju samo dva oblika, npr.:

a) ***полтора́***

Padež	Kontekst
N.	Э́то *полтора́* ведра́ воды́.
G.	Нет *полу́тора* вёдер воды́.
D.	(Я иду́ к) *полу́тора* вёдрам воды́.
A.	Я вижу́ *полтора́* ведра́ воды́.
I.	(Я сижу́) ря́дом с *полу́тора* вёдрами воды́.
L.	Я говорю́ о *полу́тора* вёдрах воды́.

b) ***полторы́***

Padež	Kontekst
N.	Э́то *полторы́* свечи́.
G.	Нет *полу́тора* свеч.
D.	(Я иду́) к *полу́тора* свеча́м.
A.	Я вижу́ *полторы́* свечи́.
I.	(Я сижу́) рядом с *полу́тора* свеча́ми.
L.	Я говорю́ о *полу́тора* свеча́х.

c) ***полтора́ста***

Padež	Kontekst
N.	Э́то *полтора́ста рубле́й*.
G.	Нет *полу́тораста рубле́й*.
D.	(Я иду́) к *полу́тораста рубля́м*.
A.	Я ви́жу *полу́тораста рубле́й*.
I.	(Я сижу́) ря́дом с *полу́тораста рубля́ми*.
L.	Я говорю́ о *полу́тораста рубля́х*.

Primjeri:

Да́йте мне, пожа́луйста, ***полтора́*** *килогра́мма са́хара.* Dajte mi, molim vas, *jedan i po* kilogram šećera. *Мать купи́ла* ***полтора́*** *ли́тра молока́.* Majka je kupila *litar i po* mlijeka. *Прошло́* ***полтора́*** *часа́.* Prošao je *sat i po*. *Я ждал* ***полтора́*** *ме́сяца.* Čekao sam *mjesec i po*. *Он рабо́тал* ***полторы́*** *сме́ны.* On je radio *jednu i po* smjenu. *Рабо́чие вы́полнили* ***полторы́*** *но́рмы.* Radnici su ispunili *jednu i po* normu. *Река́ находи́лась в* ***полтора́ста*** *шага́х от нас.* Rijeka se nalazila *sto pedeset* koraka od nas. *За су́тки мы проезжа́ли всего́* ***полтора́ста*** *киломе́тров.* Za dan i noć prelazili smo svega *sto pedeset* kilometara. *Э́то случи́лось в* ***полу́тора*** *киломе́трах от дере́вни.* To se desilo *kilometar i po* od sela. *Мы жда́ли това́рищей бо́льше* ***полу́тора*** *часо́в.* Čekali smo drugove više od *sat i po*.

Brojeve *полтора́, полторы́* prevodimo na dva načina: 1. brojem *jedan i po, jedno i po, jedna i po* (***полтора́*** *килогра́ма — jedan i po* kilogram), 2. imenicom uz koju stoji *полтора́ + i po* (***полтора́*** *килогра́мма* — kilogram *i po*.)

Brojne imenice ***полови́на, треть*** i ***че́тверть*** mijenjaju se i upotrebljavaju kao i druge imenice, npr.:

Прошла́ пе́рвая ***полови́на*** *го́да.* Prošla je prva *polovina* godine. ***Полови́на*** *отря́да поги́бла в боя́х. Polovina* odreda poginula je u bitkama. *Начала́сь втора́я* ***полови́на*** *игры́.* Počelo je drugo *poluvrijeme. Мы прошли́* ***полови́ну*** *пути́.* Prošli smo *polovinu* puta. *Они́ прие́хали на мо́ре во второ́й* ***полови́не*** *дня.* Oni su doputovali na more *poslije podne. Мы вернёмся в* ***полови́не*** *восьмо́го.* Vratićemo se u *pola osam. Заря́ охвати́ла* ***треть*** *не́ба.* Zora je obuhvatila *trećinu* neba. *Сле́дующая* ***треть*** *игры́ была́ весьма́ печа́льна по результа́там.* Sljedeća *trećina* bila je veoma sumorna po rezultatima. *Дай мне* ***че́тверть*** *я́блока.* Daj mi *četvrtinu* jabuke. *Прошла́* ***че́тверть*** *часа́.* Prošlo je *četvrt* sata. *Сейча́с без* ***че́тверти*** *час.* Sada je *petnaest* do jedan (*četvrt* do jedan). *Все ученики́ в на́шем кла́ссе хорошо́ ко́нчили* ***че́тверть.*** Svi učenici u našem razredu dobro su završili *tromjesečje.*

Složenice sa ***пол—(полу-)*** odgovaraju po značenju sintagmi: brojna imenica *полови́на* + odgovarajuća imenica, npr. *полме́тра — полови́на ме́тра, пол-Евро́пы — полови́на Евро́пы.* U zavisnim padežima postoje dubletni oblici — u književnim stilovima ***пол-*** se mijenja u ***полу-***, a u razgovornom stilu ***пол-*** ostaje bez promjene (npr. *полча́са — от получа́са* i *полчаса́*).

Primjeri:

Я уже́ ***полуго́да*** *не быва́л у них.* Ja već *pola godine* nisam bio kod njih. ***Полго́дом*** *по́зже я написа́л но́вое стихотворе́ние. Pola godine* kasnije napisao sam novu pjesmu. *Пе́рвые* ***полчаса́*** *прошли́ незаме́тно.* Prvih *pola sata* prođe neprimjetno.

Obratite pažnju:

ни два, ни ***полтора́*** — ni jedno ni drugo (ni dobro ni loše, ni tamo, ni ovamo), ***полтора́*** *челове́ка* (šalj.) — malo ljudi (bukvalno: jedan i po čovjek), ***полови́на*** *игры́* (sport.) — poluvrijeme, *в пе́рвой (второ́й)* ***полови́не*** *дня* — ujutro (prije podne), u prvoj polovini radnog vremena, prije ručka, *во второ́й* ***полови́не*** *дня* — popodne (poslije podne), poslije ručka, *дража́йшая* ***полови́на*** (šalj.) — bolja polovina (o ženi ili mužu), *моя́* ***полови́на*** (šalj.) — moja bolja (gora) polovina (o ženi ili mužu), *уменьши́ть на* ***треть*** — smanjiti na trećinu, ***че́тверть*** *сто́имости* — četvrtina vrijednosti, ***че́тверть*** *уче́бного го́да* (*уче́бная* ***че́тверть***) — tromjesečje (kvartal), ***че́тверть*** *часа́* — četvrt sata, *разме́р в три* ***че́тверти*** (muz.) — tročetvrtinski takt.

Neodređeno količinski brojevi

259. Neodređeno količinski brojevi (неопределённо-коли́чественые числи́тельные) predstavljaju vrstu brojeva sa značenjem neodređene količine (ne izražavaju izdiferencirani već opšti pojam količine). Postoje zamjenički brojevi i priloški brojevi.

Zamjenički brojevi su: ***ско́лько*** (koliko), ***сто́лько*** (toliko), ***не́сколько*** (nekoliko). To su promjenljive riječi. Imaju pridjevsku promjenu (u zavisnim padežima osnova se završava na mek suglasnik, a nastavci su kao u množini pridjevske promjene).

Npr. *не́сколько*:

Padež	Kontekst	Nastavak
N.	Э́то *не́сколько* предме́тов.	-о
G.	Нет *не́скольких* предме́тов.	-их
D.	Я иду́ к *не́скольким* предме́там.	-им
A.	Я ви́жу *не́сколько* предме́тов.*	-о*
I.	Я сижу́ ря́дом с *не́сколькими* предме́тами.	-ими
L.	Я говорю́ о *не́скольких* предме́тах.	-их

Primjeri:

Прошло́ ***не́сколько*** *лет.* Prošlo je *nekoliko* godina. *Расскажи́те в* ***не́скольких*** *слова́х.* Ispričajte u *nekoliko* riječi. ***Ско́лько*** *вре́мени? Koliko* je sati? *В* ***ско́льких*** *тома́х произведе́ния Че́хова? Koliko* tomova imaju Čehovljeva djela? ***Сто́лько*** *раз я говори́л об э́том! Toliko* sam puta o tome govorio! *Где мо́жет быть* ***сто́лько*** *вре́мени?* Gdje može biti *toliko* sati?

Riječi *ско́лько, сто́лько* i *не́сколько* mogu imati i priloš ku funkciju, npr.:

Ско́лько *сто́ит пла́тье? Koliko* košta haljina. *Возьми́* ***ско́лько*** *хо́чешь.* Uzmi *koliko* hoćeš. *Он* ***сто́лько*** *сде́лал.* On je *toliko* uradio. *Э́то на́до* ***не́сколько*** *увели́чить.* To treba *nešto* povećati.

Priloški brojevi su: ***ма́ло, нема́ло*** (prilično, dosta, veoma mnogo), ***мно́го,*** (mnogo, suviše mnogo, puno, dosta), ***немно́го*** (malo, donekle, pomalo), ***ниско́лько*** (nimalo). Brojevi *мало, нема́ло* i *ниско́лько,* nemaju promjenu po padežima. Brojevi *мно́го, немно́го* mogu se mijenjati, i tada u zavisnim padežima imaju nastavke kao pridjevi *мно́гие, немно́гие.* Npr. ***много***:

Padež	Kontekst	Nastavak
N.	Э́то *мно́го* предме́тов.	-о
G.	Нет *мно́гих* предме́тов.	-их
D.	(Я иду́ к) *мно́гим* предме́там.	-им
A.	Я ви́жу *мно́го* предме́тов.	-о
I.	(Я сижу́ ря́дом с) *мно́гими* предме́тами.	-ими
L.	Я говорю́ о *мно́гих* предме́тах.	-их

Uz imenice za živo akuzativ može biti jednak i nominativu i genitivu (u savremenom jeziku preovladava oblik nominativa):

Я посети́л ⟨ ***мно́го*** *друзе́й.* / ***мно́гих*** *друзе́й.* Posjetio sam ⟨ *mnogo* prijatelja. / *mnoge* prijatelje.

Мне не хвата́ло ***мно́гих*** *све́дений.* Nisam imao *mnoge* podatke. *Прошло́* ***мно́го*** *вре́мени.* Prošlo je *dosta* vremena. *Вре́мени оста́лось* ***немно́го.*** *Malo* je ostalo vremena. *Всё э́то* ***нисколько*** *не занима́тельно.* Sve to nije nimalo zanimljivo.

SINTAKSIČKE OSOBINE

Na sintaksičkome planu pažnju treba posvetiti brojevima kao članovima rečenice, sintaksičkoj spojivosti brojeva, izražavanju približnosti, izražavanju vremena i računskim operacijama.

Brojevi kao članovi rečenice

260. Brojevi mogu vršiti sljedeće funkcije u rečenici:

1. subjekta — ***Семь*** *бо́льше пяти́. Sedam* je više od pet.
2. predikata — *Пять ми́нус три —* ***два.*** Pet minus tri *je dva. Он* ***прие́хал пе́рвым.*** On je *doputovao prvi. Их* ***бы́ло дво́е.*** Njih *je bilo dvoje.*
3. atributa — ***Оди́н*** *челове́к шёл по ули́це. Jedan* je čovjek išao ulicom. ***Пе́рвое*** *ма́я — пра́здник труда́. Prvi* maj je praznik rada.
4. objekta — *От пяти́ отня́ть* ***два.*** Od pet oduzeti *dva.*

Osim toga, brojevi mogu imati i druge sintaksičke funkcije u spoju sa ostalim vrstama riječi.

Sintaksička spojivost brojeva

261. U rečenici brojevi se spajaju sa imenicama i to na različite načine. Svaka vrsta brojeva (glavni, redni, zbirni, razlomci) ima svoje specifičnosti.

Glavni brojevi

261. Prema karakteru spojivosti glavni se brojevi mogu podijeliti u četiri grupe: 1. broj *оди́н* (jedan), 2. brojevi *два, три, четы́ре* (dva, tri, četiri), 3. brojevi od *пять* pa nadalje (izuzev *ты́сяча, миллио́н, миллиа́рд*) *и* 4. brojevi *ты́сяча, миллио́н, миллиа́рд* (hiljada, milion, milijarda).

Broj *оди́н*. U spoju sa brojem *оди́н, одна́, одно́* (jedan, jedna, jedno), a također u spoju sa višečlanim brojevima koji se završavaju cifrom 1 (21, 31, 341, 581...) imenica dolazi u nominativu, npr.:

Оди́н челове́к *пришёл к нам. Jedan* je *čovjek* došao nama. *На столе́ лежи́т* ***одна́ кни́га.*** Na stolu leži *jedna knjiga. Я сего́дня написа́л* ***одно́ письмо́.*** Danas sam napisao *jedno pismo.*

Iz primjera se vidi da je i u srpskohrvatskom jeziku isti slučaj.

Brojevi *два, три, четы́ре* (dva, tri, četiri). U spoju sa brojem ***два, три, четы́ре*** i brojevima koji se završavaju ciframa 2, 3, 4 (22, 34, 43, 282, 4153...), imenica dolazi u *genitivu jednine*, npr.:

Сего́дня на уроке отвеча́ли ***два ученика́.*** Danas su na času odgovarala dva učenika. *Э́то* ***две подру́ги*** *мое́й сестры́.* Ovo su *dvije drugarice* moje sestre. *Я ждал* ***три часа́.*** Čekao sam *tri sata. Бра́ту* ***четы́ре го́да.*** Brat ima *četiri godine. В на́шем кла́ссе* ***три́дцать четы́ре ученика́.*** U našem razredu ima *trideset četiri učenika.*

U sh. jeziku imenica stoji u N., A., V. duala, koji je jednak genitivu jednine.

Brojevi od *пять* pa nadalje. Uz sve brojeve od *пять* (pet) naviše (izuzev *ты́сяча, миллио́н, миллиа́рд*) i višečlane brojeve koji se završavaju tim ciframa imenica se upotrebljava u *genitivu množine*, npr.:

В на́шем городе ***пять теа́тров.*** U našem gradu ima *pet pozorišta. В году́* ***двена́дцать ме́сяцев.*** Godina ima *dvanaest mjeseci. Ему́ неда́вно испо́лнилось* ***со́рок пять лет.*** On je nedavno napunio *četrdeset pet godina. В году́* ***триста шестьдеся́т пять дней.*** Godina ima *trista šezdeset pet dana.*

U srpskohrvatskom jeziku imenica također stoji u istom padežu.

Brojevi *ты́сяча, миллио́н, миллиа́рд*. U spoju sa brojevima *ты́сяча, миллио́н, миллиа́рд* (hiljada, milion, milijarda) imenica dolazi u *genitivu množine*, npr.:

Ты́сяча дина́ров *лежа́ла на столе́. Hiljadu dinara* bijaše na stolu. *В на́шем го́роде* ***миллио́н жи́телей.*** Naš grad ima *milion stanovnika.* ***Миллиа́рд рубле́й*** *сто́ит строи́тельство э́той желе́зной доро́ги. Milijardu rubalja* košta izgradnja ove željezničke pruge.

Iza *hiljade* (*tisuće*), *miliona, milijarde* i kod nas se upotrebljava genitiv množine.

Navedena objašnjenja za ove četiri grupe brojeva odnose se na upotrebu brojeva u nominativu — akuzativu (u srpskohrvatskom nominativu, akuzativu, vokativu) — *оди́н предме́т, два предме́та, пять предме́тов, ты́сяча предме́тов.* U zavisnim padežima brojevi prve, druge i treće grupe (*оди́н, два, три, четы́ре, пять*..) imaju isti padež kao i imenica, dok se uz brojeve četvrte grupe (*ты́сяча*[1], *миллио́н, миллиа́рд*) imenica uvijek nalazi u genitivu množine. Up.:

I, II i III grupa

P.	*Оди́н, одна́, одно́*	*Два, три, четы́ре*	*Пять...*
N.	Э́то ***одна́ кни́га.***	Э́то ***две кни́ги.***	Э́то ***пять книг.***
G.	Нет ***одно́й кни́ги.***	Нет ***двух кни́г.***	Нет ***пяти́ книг.***
D.	(Я иду́) к ***одно́й кни́ге.***	(Я иду́) к ***двум кни́гам.***	(Я иду́) к ***пяти́ кни́гам.***
A.	Я ви́жу ***одну́ кни́гу.***	Я ви́жу ***две кни́ги.***	Я ви́жу ***пять книг.***
I.	(Я сижу́) ря́дом с ***одно́й кни́гой.***	(Я сижу́) ря́дом с ***двумя́ кни́гами.***	(Я сижу́) ря́дом с ***пятью́ кни́гами.***
L.	Я говорю́ об ***одно́й кни́ге.***	Я говорю́ о ***двух кни́гах.***	Я говорю́ о ***пяти́ кни́гах.***

IV grupa

P.	*Ты́сяча, миллио́н, миллиа́рд*
N.	Э́то { *ты́сяча / миллио́н / миллиа́рд* } ***книг.***
G.	Нет { *ты́сячи / миллио́на / миллиа́рда* } ***книг.***
D.	(Я иду) к { *ты́сяче / миллио́ну / миллиа́рду* } ***книг.***
A.	Я ви́жу { *ты́сячу / миллио́н / миллиа́рд* } ***книг.***
I.	(Я сижу́) ря́дом с { *ты́сячей / миллио́ном / миллиа́рдом* } ***книг.***
L.	Я говорю́ о { *ты́сяче / миллио́не / миллиа́рде* } ***книг.***

U srpskohrvatskom jeziku, prema tome u kakvom se obliku nalazi imenica iza broja, također postoje dvije grupe, ali u prvu ulaze brojevi *jedan, dva tri i četiri*, a u drugu svi ostali. Iza brojeva prve grupe imenica dolazi u istom padežu u kome se nalazi i broj (jedna *knjiga*, jedne *knjige*, jednoj *knjizi*; dvije *knjige*, dviju *knjiga*, dvjema *knjigama;* tri *knjige*, triju *knjiga*, trima *knjigama;* četiri *knjige*, četiriju *knjiga*, četirma *knjigama*). Brojevi od *pet* naviše (osim brojnih imenica *stotina, hiljada — tisuća, milion, milijarda*) ne mijenjaju se, a imenica iza njih stoji u genitivu množine (bez pet *knjiga*, sa pet *knjiga*, o pet *knjiga;* bez stotine *knjiga*, sa stotinom *knjiga*, o stotini *knjiga*, bez hiljade *knjiga*, sa hiljadom *knjiga*, o hiljadi *knjiga*).

Ako iza brojeva *ты́сяча, миллио́н, миллиа́рд* stoji još koji broj, imenica će se mijenjati. npr.:

P.	*Ты́сяча, миллио́н, миллиа́рд* + drugi broj
N.	Э́то *ты́сяча три́ста* ***книг.***
G.	Нет *ты́сячи трёхсот* ***книг.***
D.	(Я иду́) к *ты́сяче трёмстам* ***кни́гам.***
A.	(Я ви́жу) *ты́сячу три́ста* ***книг.***
I.	(Я сижу́) ря́дом с *ты́сячью тремяста́ми кни́гами.*
L.	Я говорю́ о *ты́сяче трёхста́х* ***кни́гах.***

Spoj *broj* + *imenica* može da se proširi pridjevom i zamjenicom. U nominativu — akuzativu taj spoj ima različite vrijednosti.

Poslije broja *оди́н одна́, одно́* pridjev dolazi u nominativu i slaže se sa imenicom u rodu:

Оди́н краси́вый па́рень *сиде́л в па́рке. Jedan lijep momak* sjedio je u parku. ***Одна́ краси́вая де́вушка*** *сиде́ла в па́рке. Jedna lijepa djevojka* sjedila je u parku. ***Одно́ краси́вое перо́*** *лежа́ло на столе́. Jedno lijepo pero* ležalo je na stolu.

Iza brojeva *два, три, четы́ре* pridjev stoji u nominativu ili genitivu množine: obično ako je imenica muškog ili srednjeg roda, upotrebljava se genitiv množine, a ako je ženskog roda — nominativ množine. Npr.:

Пе́ред на́ми бы́ли ***три больши́х до́ма.*** Pred nama bijahu *tri velike kuće.* *Пе́ред на́ми бы́ли* ***три больши́х окна́.*** Pred nama bijahu *tri velika prozora.* *Пе́ред на́ми бы́ли* ***три больши́е ко́мнаты.*** Pred nama bijahu *tri velike sobe.*

Poslije svih ostalih brojeva pridjev se nalazi u genitivu množine, npr.:

В на́шем кла́ссе ***семь но́вых ученико́в.*** U našem razredu ima *sedam novih učenika.* *Мой оте́ц зна́ет* ***пять иностра́нных языко́в.*** Moj otac zna *pet stranih jezika.* *В кла́ссе бы́ло* ***пятна́дцать ста́рых и во́семь но́вых парт.*** U razredu je bilo *petnaest starih* i *osam novih klupa.* *Я купи́л* ***два́дцать шесть кра́сных каранда́шей.*** Kupio sam *dvadeset šest crvenih olovaka.*

U zavisnim padežima broj i pridjev se slažu sa imenicom, npr.:

Padež	Kontekst
N.	Э́то *три больши́х окна́.*
G.	Нет *трёх больши́х о́кон.*
D.	(Я иду́) к *трём больши́м о́кнам.*
A.	Я ви́жу *три больши́х окна́.*
I.	(Я сижу́) ря́дом с *тремя́ больши́ми о́кнами.*
L.	Я говорю́ о *трёх больши́х о́кнах.*

U srpskohrvatskom jeziku situacija je slična: iza *jedan, jedna, jedno* pridjev dolazi u nominativu (*jedan* lijep momak, *jedna* lijepa djevojka, *jedno* lijepo pero), iza *dva, tri, četiri* u bivšem dualu (*dva* velika predmeta, *dvije* velike kuće, *dva* velika pisma), a iza ostalih brojeva u genitivu množine (*pet* velikih predmeta, *osamnaest* velikih soba, *trideset* novih pisama).

Ukoliko se u spoju sa brojevima od *пять* pa naviše nađe zamjenica, ona će biti upotrijebljena u nominativu ili genitivu u zavisnosti od toga gdje se nalazi: ako je ispred broja, biće nominativ (***мой*** *пять кра́сных каранда́шей*), ako je iza broja — genitiv (*пять* ***мои́х*** *кра́сных каранда́шей*). Uopšte, po pravilu, atribut ispred spoja broj + imenica nalazi se u nominativu nezavisno od gramatičkog roda imenice: ***пе́рвые*** *два дня* — ***пе́рвые*** *две неде́ли,* ***лу́чшие*** *три стихотворе́ния* — ***лу́чшие*** *три пе́сни.* Međutim, pridjevi ***це́лый*** (čitav), ***по́лный*** (pun), ***до́брый*** (dobar) i neki drugi dolaze u genitivu: ***це́лых*** *три ме́сяца* — ***це́лых*** *две неде́ли* (*cijela* tri mjeseca — *cijele* tri nedjelje), ***по́лных*** *три стака́на* (*pune* tri čaše), ***до́брых*** *че́тверо су́ток* (*dobra* četiri dana i noći).

Posebnu vrstu spoja broj i imenica obrazuju u tzv. *distributivnom* značenju. U našem jeziku postoji i poseban naziv za takve brojeve — dioni ili dijelni brojevi. To su brojevi koji se odnose na jedinice ili skupine, od kojih se svaka sastoji od određenog broja članova. Oni odgovaraju na pitanje *po koliko?* i takav spoj u oba jezika sastoji se od tri člana: *broj + prijedlog* ***no*** *+ imenica*. U takvam spoju brojevi *два, три, четы́ре, девяно́сто, сто, две́сти, три́ста, четы́реста* upotrebljavaju se u obliku koji se podudara sa oblikom nominativa, npr.:

Все мы получи́ли ***по два динара́***. Svi smo dobili *po dva dinara*. *Оте́ц рабо́тает* ***по три часа́*** *в день*. Otac padi *po tri sata* dnevno. *Больно́й до́лжен принима́ть* ***по две табле́тки***. Bolesnik mora uzimati *po dvije tablete*. *Стари́к дал де́тям* ***по четы́ре я́блока***. Starac dade djeci *po četiri jabuke*. *Ка́ждый рабо́чий получи́л* ***по три́ста рубле́й***. Svaki je radnik dobio *po trista rubalja*.

Ostali brojevi stoje u dativu:

Я дал де́тям ***по одному́ я́блоку***. Djeci sam dao *po jednu jabuku*. *Ка́ждый учени́к получи́л* ***по пяти́ книг***. Svaki je učenik dobio po pet knjiga. *Я рабо́таю* ***по во́семь часо́в*** *в день*. Radim po osam sati dnevno. *Ученика́м разда́ли* ***по сорока́ тетра́дей***. Učenicima je podijeljeno *po četrdeset teka*.

Razgovorni karakter ima uporeba ovih brojeva u obliku koji se podudara sa oblikom nominativa (*по* ***пять*** *книг, по* ***со́рок*** *рубле́й*).

U srpskohrvatskom jeziku dioni broj dolazi u akuzativu (po *jedan* dinar, po *dva pet, deset, sto...* dinara).

Redni brojevi

263. Redni brojevi obično idu uz imenice, sa kojima se slažu u rodu, broju i padežu, npr.:

Начался́ ***пе́рвый уро́к***. Počeo je *prvi čas*. *В соревнова́нии брат за́нял* ***пе́рвое ме́сто***. Na takmičenju brat je zauzeo *prvo mjesto*. *Его́ оте́ц поги́б во* ***второ́й мирово́й войне́***. Njegov je otac poginuo *u drugom svjetskom ratu*. *Я живу́ на* ***пя́том этаже́***. Stanujem na *četvrtom spratu*. *Спекта́кли в теа́трах начина́ются в* ***семьо́м часу́ ве́чера***. Pozorišne predstave počinju poslije *šest sati* naveče. *Москва́ осно́вана в* ***ты́сяча сто со́рок семьо́м году́***. Moskva je osnovana *hiljadu sto četrdeset sedme godine*.

Tako je i u srpskohrvatskom jeziku.

Zbirni brojevi

264. Zbirni se brojevi upotrebljavaju sa imenicama i to: 1. imenicama *muškog i zajedničkog roda* koje označavaju lice muškoga pola (***дво́е*** *друзе́й* — *dva* prijatelja, ***пя́теро*** *рабо́чих* — *petoro* radnika, ***тро́е*** *сиро́т* — *troje* siročadi), 2. sa imenicama koje označavaju *mladunčad* (***тро́е*** *котя́т* — *troje* mačića), 3. sa imenicama ***де́ти, лю́ди, ли́ца*** (u značenju „ ljudi "), npr. ***четверо*** *дете́й* — *četvoro* djece, ***тро́е*** *люде́й* — *tri* čovjeka, ***се́меро*** *лиц* — *sedam* ljudi; 4. sa *pluralitivima* (***че́тверо*** *но́жниц* — *četvoro* makaza, ***тро́е*** *су́ток* — *tri* dana i noći, ***се́меро*** *воро́т* — *sedam* kapija, 5. sa ličnim zamjenicama *мы, вы, они́ (нас бы́ло* ***че́тверо*** — bijaše nas *četvoro, вас* ***тро́е*** — vas *troje)*, 6. samostalno *(Дво́е вошли́ в ко́мнату.* *Dvoje* uđe u sobu. ***Се́меро*** *одного́ не ждут.* *Sedmoro* (sedmorica) jednog ne čeka. U ruskome se jeziku ne mogu upotrijebiti zbirni brojevi uz imenice koje znače ženska lica i ženska imena životinja (umjesto ***дво́е*** *же́нщин* kaže se ***две*** *же́нщины*, umjesto ***че́тверо*** *соба́к* kaže se ***четы́ре*** *соба́ки* i sl.).

U srpskohrvatskom jeziku zbirni brojevi dolaze uz imenice koje označavaju lica različita pola (Njih je *dvoje* ostalo bez djece), različite dobi (Od *troje* djece ostalo je dvoje), životinje različite dobi i vrste (*dvoje* teladi, *troje* jagnjadi), uz zbirne imenice na ***-a*** (*djeca, braća* i sl.) i ***-ad*** (*čeljad, jarad*) i plurative (*kola, ljestve, pantalone, hlače*).

U ruskom jeziku *дво́е, тро́е, че́тверо* u spoju sa imenicama koje označavaju predmete obično se upotrebljavaju samo u nominativu — akuzativu, a u ostalim padežima zamjenjuju ih glavni brojevi. Up.:

Он ждал ***дво́е су́ток***. Čekao je *dva dana i noći*. *Он ждал бо́лее* ***двух су́ток***. Čekao je više od *dva dana i noći*.

Iza zbirnog broja, osim *о́ба*, i *о́бе*, imenica stoji u genitivu množine (*дво́е, тро́е, че́тверо... дете́й*), a lična zamjenica ili u nominativu (***Мы дво́е*** *пришли́ во́время*) ili u genitivu (***Нас дво́е*** *пришло́ во́время*). Poslije brojeva *о́ба, о́бе*, dolazi genitiv jednine (*о́ба бра́та, о́бе сестры́*).

U našem jeziku imenica također dolazi u genitivu množine (*dvoje djece*) i genitivu jednine (*oba* brata, *obje* sestre).

Razlomci

265. Uz sve razlomke imenica se uvijek upotrebljava u genitivu jednine: 0,9 *грамма*, 3/4 *плане́ты*, 5,8 *килогра́мма*, 1,9 *миллиа́рда* i sl. U promjeni imenica također ostaje u genitivu jednine, npr.:

Padež	Kontekst
N.	Э́то *две пя́тых* ***пло́щади.***
G.	Нет *двух пя́тых* ***пло́щади.***
D.	Я иду́ к *двум пятым* ***пло́щади.***
A.	Я ви́жу *две пя́тых* ***пло́щади.***
I.	Я сижу́ рядом с *двумя́ пя́тыми* ***пло́щади.***
L.	Я говорю́ о *двух пя́тых* ***пло́щади.***

Izražavanje približnosti

266. Za izražavanje približne količine upotrebljavaju se sljedeća sredstva: a) inverzija (obratan red riječi), b) neodređeni količinski brojevi *мно́го, ма́ло* i sl., c) pridjevi *не́которые, мно́гие* i sl. i d) prijedloške konstrukcije.

Inverzija. Približnost se može izraziti obrnutim redom riječi, i to tako što se poredak *broj + imenica* pretvori u poredak *imenica + broj*. Npr.:

а) *Ему́* ***два́дцать лет***. On ima *dvadeset godina*.
Ему́ ***лет два́дцать***. On ima *oko dvadeset godina*.

б) *Я ждал* ***два с полови́ной часа́***. Čekao *sam sat i po*.
Я ждал ***часа́ два с полови́ной***. Čekao sam *oko sat i po*.

Neodređeno količinski brojevi. Količinska neodređenost može se izraziti neodređenim količinskim brojevima, i to:

a) **zajedničkim brojevima** *ско́лько* (koliko), *сто́лько* (toliko), *не́сколько* (nekoliko), npr. ***Ско́лько взял, сто́лько и отда́л.*** *Koliko* sam uzeo, *toliko* sam i dao. *Прошло́* ***не́сколько*** *лет.* Prođe *nekoliko* godina;

b) **priloškim brojevima** *мно́го, ма́ло, немно́го, нема́ло, ниско́лько* (nimalo) npr. *В теа́тре* ***мно́го*** *наро́ду.* U pozorištu je *dosta* naroda. *Он прочита́л за ле́то* ***ма́ло*** *книг.* On je tokom ljeta pročitao *malo* knjiga. *Он* ***немно́го*** *ста́рше меня́.* On je *malo* stariji od mene. *Прошло́* ***нема́ло*** *вре́мени.* Prošlo je *dosta* vremena. *Вы о́чень оби́делись?* — ***Ниско́лько.*** Jeste li se jako uvrijedili? — Ni *najmanje.*

Pridjevi. Neki se pridjevi mogu upotrijebiti u ovoj funkciji, npr. *мно́гие* (u značenju veći dio neke cjeline) i *не́которые* (manji dio neke cjeline):

Мно́гие *мои́ друзья́ занима́ются спо́ртом.* Mnogi se moji prijatelji bave sportom. ***Не́которые*** *расска́зы Че́хова мне понра́вились. Neke* su mi se Čehovljeve priče svidjele.

Prijedloške konstrukcije. Približnost može biti izražena i sljedećim prijedloškim konstrukcijama:

a) *о́коло* (nešto manje od, skoro)
бо́лее (više od)
ме́нее (manje od)
свы́ше (više od)
} + genitiv broja

Primjeri:

Мы не ви́делись ***о́коло трёх лет.*** Nismo se vidjeli *skoro tri godine. Э́та вещь сто́ит* ***бо́лее двухсо́т рубле́й.*** Ta stvar košta *više od dvjesta rubalja. На́до ждать авто́бус* ***не ме́нее ча́су.*** Treba čekati autobus *najmanje sat. В кинотеа́тре бы́ло* ***свы́ше ста челове́к.*** U kinu je bilo *više od stotinu ljudi.*

b) *от + генитив — до + генитив*

Primjer:

Я бу́ду до́ма ***от двух часо́в до пяти́.*** Biću kod kuće *od dva do pet.*

Približnost se može izraziti i na druge načine, npr.: *Сейча́с* ***тре́тий*** *час.* Prošlo je *dva.* ***Ско́ро шесть.*** Uskoro će *šest. Он пришёл* ***в нача́ле тре́тьего.*** Došao je odmah *poslije dva. Звоно́к разда́лся* ***во второ́м часу́*** *но́чи.* Zvonce se začulo *nešto poslije jedan. Он придёт* ***по́сле трёх.*** Doći će *iza tri.*

U srpskohrvatskom jeziku približnost se ne može iskazati inverzijom, već se u te svrhe upotrebljavaju brojne imenice sa sufiksom *-ak* od glavnih brojeva 9, 10, 15, 20, većih desetica i 1000 (*desetak* ljudi, *stotinjak* djece i sl.), neodređeni količinski brojevi (*mnogo, dosta, malo, koliko, nimalo* i sl.), pridjevi (*mnogi, neki* i dr.) i prijedloške konstrukcije (*oko, više od, manje od* + genitiv; *od — do* itd.).

Izražavanje vremena

267. Brojevi se upotrebljavaju za izražavanje vremena na satu, za izražavanje datuma, a također ih nalazimo u raznim besprijedloškim i prijedloškim konstrukcijama za označavanje drugih vremenskih odnosa.

Vrijeme na satu

268. Vrijeme na satu različito se izražava u zvaničnom govoru i razgovornom stilu.

U *zvaničnom* govoru (saopštenjima u štampi, na radiju i televiziji) obavezno se upotrebljavaju imenice *час* i *мину́та* u genitivu, npr.:

Ско́лько вре́мени? — ***Пятна́дцать часо́в де́сять мину́т.***

U srpskohrvatskom zvanično izražavanje vremena razlikuje se od ruskog jedino u tome što između dva dijela stoji veznik *i*:

Koliko je sati? — *Petnaest sati i deset minuta.*

Primjeri:

Моско́вское вре́мя ***14,35 (четы́рнадцать часо́в три́дцать пять мину́т).*** Po moskovskom vremenu sada je *14,35 (četrnaest sati i trideset pet minuta. Ско́рый по́езд прибыва́ет в Сара́ево в* ***22,05 (два́дцать два часа́ пять мину́т).*** Brzi voz stiže u u Sarajevo u *22,05 (dvadeset dva nula pet).*

U *razgovornom* stilu postoje dvije vrste konstrukcija: a) za izražavanje punog sata, b) za izražavanje dijela sata.

Puni sat se izražava na sljedeći način. Ukoliko se traži odgovor na pitanje *Ско́лько вре́мени? Кото́рый час?* (Koliko je sati?), upotrijebiće se nominativna konstrukcija: *broj* + ***часо́в*** + *naziv dijela dana* ***(у́тро, день, ве́чер, ночь).*** Npr.:

Ско́лько вре́мени. Кото́рый час?
Пять часо́в утра́.
Два часа́ дня.
Семь часо́в ве́чера.
Два часа́ но́чи.

Za razliku od ruskog u srpskohrvatskom jeziku umjesto imenica *jutro, dan, veče, noć* upotrebljavaju se prilozi *ujutru — ujutro, uveče,* spojevi *prije podne, po podne,* koje se pišu sastavljeno ako se radi o cijelom vremenu dana prije, odnosno poslije 12 sati.

Koliko je sati?
Pet sati ujutro.
Dva sata po podne.
Sedam sati uveče.
Dva sata po ponoći.

Ukoliko se traži odgovor na pitanja *Когда́? В кото́ром часу́?* (Kada? U koliko sati?), koristiće se prijedloška konstrukcija ***в*** + *broj* + ***часа́*** *(часо́в)* + *naziv dijela dana* ***(у́тро, день, ве́чер, ночь).*** Npr.:

Когда́? В кото́ром часу́? *В*
пять часо́в утра́.
два часа́ дня.
семь часо́в ве́чера.
два часа́ но́чи.

U srpskohrvatskom se upotrebljava prijedloška konstrukcija:

Kada? U koliko sati? U { *pet sati ujutro.* / *dva sata po podne.* / *sedam sati uveče.* / *dva sata po ponoći.*

Primjeri:

Котóрый час? — Сейчáс ***семь часóв утрá.*** Koliko je sati? — Sada je *sedam sati. В котóром часý вы ложúтесь спать? —* ***В дéсять часóв вéчера.*** U koliko sati idete na spavanje? — *U deset naveče.*
Dio sata izražava se pomoću nekoliko konstrukcija.

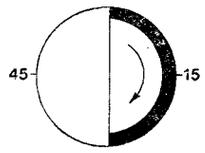
Ako se radi o polovini sata, u ruskom će se upotrijebiti konstrukcija ***половúна*** + *genitiv jednine rednog broja,* a u srpskohrvatskom ***pola*** + *nominativ glavnog broja,* npr.:

Сейчáс ***половúна восьмóго.*** Sada je *pola osam* (sedam i po). *Я придý* ***в половúне девя́того.*** Doći ću *u pola devet* (osam i po).

U govoru se ova konstrukcija skraćuje u složenicu: *половúна восьмóго* → ***полвосьмóго,*** *половúна девя́того* → ***полдевя́того.***

Ako se radi o minutima, upotrebljavaju se dvije konstrukcije, u zavisnosti od toga o kome dijelu sata je riječ — prvom (1—29 minuta) ili drugom (31—59 minuta).

Za označavanje minuta iz prvoga dijela sata (1—29) služi konstrukcija bez prijedloga *glavni broj* + ***минýты*** *(****минýт****)* + *genitiv jednine rednog broja.*

Сейчáс

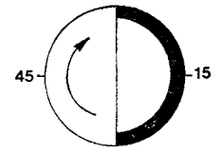
пять минýт второ́го.	1.05
дéсять минýт седьмóго.	6.10
трина́дцать минýт пя́того.	4.13
два́дцать пять минýт девя́того.	8.25
две минýты тре́тьего.	2.03

U srpskohrvatskom jeziku upotrebljava se konstrukcija *glavni broj* + *veznik „i"* + *glavni broj.*

Sada je

jedan i pet.	1.05
šest i deset.	6.10
četiri i trideset.	4.13
osam i dvadeset pet.	8.25
dva i tri.	2.03

Za označavanje minuta drugoga dijela sata (31—59) služi prijedloška konstrukcija *без* + *genitiv glavnog broja (+* ***минýт****)* + *nominativ glavnog broja (****час, два, три...****):*

Сейчáс без

пятú (минýт) два.	1.55
десятú (минýт) семь.	6.50
трина́дцати (минýт) пять.	5.47
двадцатú пятú (минýт) дéсять.	9.35
двух (минýт) три.	2.58

U našem jeziku upotrebljava se konstrukcija *glavni broj (+* ***minuta—minute****)* + *prijedlog* ***do*** + *glavni broj:*

Sada je

pet do dva.	1.55
deset do sedam.	6.50
trinaest do pet.	5.47
dvadeset pet do deset.	9.35
dvije minute do tri.	2.58

Umesto broja *пятна́дцать* u govornom se jeziku upotrebljava imenica *че́тверть* (četvrt), a u našem jeziku obično ostaje broj:

Сейчáс ***че́тверть шестóго.*** Sada je *pet i petnaest. Сейчáс* ***без че́тверти час.*** Sada je *petnaest do jedan.*

Obratite pažnju:

Пробúло ***шесть часóв*** — otkucalo je šest sati, *опоздáть* ***на два часá*** — zakasniti dva sata, ***ждать часáми*** — čekati satima, ***в пе́рвом часý*** — poslije dvanaest sati (između dvanaest i 12.30), ***в пя́том часý*** — poslije četiri (između četiri i 4.30), ***к пя́ти часáм*** — do pet sati (koji minut prije pet), ***в час дня*** — u jedan čas po podne, ***в час но́чи*** — u jedan sat po ponoći, ***в три часá но́чи*** — u tri sata po ponoći (pred zoru u tri sata), ***двена́дцать часóв но́чи*** — ponoć, ***двена́дцать часóв дня*** — podne, ***два часá хóду*** — dva sata hoda, ***пя́тый час*** — pet sati (prošlo je četiri sata), ***с час*** — otprilike jedan sat, ***часы́ пик*** — špica (vrijeme najveće gužve), ***час в час*** — tačno u ugovoreno vrijeme, ***яви́ться в назна́ченный час*** — doći u određeno vrijeme, ***с ча́су на ча́с*** — svakog časa.

Datumi

269. Datum može bit nepotpun (sadrži samo dan i mjesec) i cjelovit sadrži dan, mjesec, godinu, vijek). U zavisnosti od toga u ruskom se upotrebljavaju različite konstrukcije.

Dan i mjesec. Za izražavanje datuma sastavljenog od dana i mjeseca koriste se dvije konstrukcije. Ako želimo da odgovorimo na pitanje koji je danas dan, upotrijebićemo konstrukciju *redni broj* (*srednji rod jednine*) + *naziv mjeseca u genitivu jednine,* npr.

Какóе сегóдня числó? Сегóдня ***деся́тое апре́ля.***
Naša se konstrukcija razlikuje u padežu — mi imamo nominativ:

Koji je danas dan (datum)? Danas je *deseti april.*
Ako hoćemo da odgovorimo na pitanje kada, kojeg se dana nešto desilo, u oba jezika koristićemo se konstrukcijom *genitiv rednog broja + genitiv imenice*, npr.:

Како́го числа́ э́то случи́лось? Э́то случи́лось ***деся́того апре́ля.*** Koga se to dana desilo? To se desilo *desetog aprila.*

Samo mjesec, godina ili vijek. Ukoliko se želi izraziti datum sastavljen samo od mjeseca, ili samo godine, ili samo vijeka, upotrijebiće se konstrukcija ***в*** *+ lokativ*, npr.:

Э́то случи́лось ***в апре́ле.*** To se desilo u *aprilu. Э́то случи́лось* ***в 1985 году́.*** To se desilo *1985. godine. Э́то случи́лось* ***в XX ве́ке.*** To se desilo *u XX vijeku.*

Kad je u pitanju mjesec i vijek, srpskohrvatski će se podudariti sa ruskim (***и*** + lokativ: ***в апре́ле*** *— u aprilu,* ***в XX веке́*** *— u XX vijeku*), međutim, ukoliko se radi o godini, naš jezik ima besprijedlošku konstrukciju sa genitivom (***в 1985 году́*** *— 1985. godine*).

Puni datum. Pod punim datumom podrazumijevamo datum sastavljen od dana, mjeseca i godine. On se i u ruskom i u srpskohrvatskom jeziku izražava na sličan način:

Сего́дня ***деся́тое апре́ля 1985 го́да.*** Danas je *deseti april 1985. godine. Э́то случи́лось* ***деся́того апре́ля 1985 года.*** To se desilo *desetog aprila 1985. godine.*

Kada je u pitanju puni i kraći datum (bez dana i mjeseca), u srpskohrvatskom jeziku imaćemo istu konstrukciju (To je bilo ***1985.*** To je bilo 10. aprila *1985. godine*), a u ruskom različitu:

Э́то бы́ло в 1985 ***году́.*** *Э́то бы́ло 10 апре́ля 1985.*

Srpskohrvatskoj konstrukciji *u noći između... i...* (npr. *u noći između šestog i sedmog novembra*) odgovara ruska ***в ночь с... на...*** *(в ночь с шесто́го на седьмо́е ноября́)*, npr.:

В ночь с 18-го на 19 января́ 1943 го́да *блока́да Ленингра́да била́ про́рвана. U noći između 18. i 19. januara 1943. godine* blokada Lenjingrada bila je probijena.

Spojevi sa imenicom *год*

270. U nizu konstrukcija i idioma brojevi dolaze u spoju sa imenicom *год*, npr.:

В Москве́ я был ***три го́да тому́ наза́д.*** U Moskvi sam bio *prije tri godine.* ***Пять лет наза́д*** *он прие́хал из Фра́нции. Prije pet godina* doputovao je iz Francuske. *Мне* ***испо́лнилось два́дцать лет.*** *Navršio sam dvadeset godina. Она* ***восемна́дцати лет (в восемна́дцать лет)*** *вышла за́муж.* Udala se *od osamnaest godina. Брат* ***на двадца́том году́*** *ко́нчил гимна́зию.* Brat je *u dvadesetoj godini* završio gimnaziju. *Ему́* ***за со́рок лет.*** On *je prevalio četrdesetu. Ему* ***под три́дцать (лет).*** On *nema još ni trideset godina. Ему́* ***под со́рок (лет).*** *Nema još četrdeset* (godina). *Он* ***десятью́ года́ми (на де́сять лет)*** *моло́же меня́.* On je *deset godina* mlađi od mene. *Я там оста́нусь* ***по деся́тое ма́рта.*** Tamo ću ostati *do desetog marta.* ***В пятьдеся́т лет*** *не начнёшь учи́ться, а* ***в се́мьдесят*** *не начнёшь пляса́ть. U pedesetoj godini* nećeš početi učiti, a *u sedamdesetoj* plesati. *Он* ***два́дцати лет (в два́дцать лет)*** *ко́нчил гимна́зию. Kada mu je bilo dvadeset godina,* završio je gimnaziju. *Мы* ***оди́х лет.*** Mi *smo vršnjaci.*

Obratite pažnju: *в во́зрасте* ***деся́ти лет*** — u dobi *od deset godina,* ***оста́вить на второ́й год*** — oboriti *na godinu* (u školi), ***че́тверть*** *учёбного го́да* — tromjesečje.

Računske operacije

271. Računske operacije (sabiranje, oduzimanje, množenje, dijeljenje) izražavaju se na sljedeći način.

Sabiranje (сложе́ние): 8 + 4 = 12 *во́семь да четы́ре двена́дцать*
(osam plus četiri jednako je dvanaest);

Oduzimanje (вычита́ние): 8 — 4 = 4 *четы́ре из восьми́ четы́ре*
(osam minus četiri jednako je četiri)

Množenje (умноже́ние): 8 × 4 = 32 *восьмью́ четы́ре три́дцать два*
(osam puta četiri jednako je trideset dva);

Dijeljenje (деле́ние): 8 : 4 = 2 *во́семь на четы́ре два*
(osam podijeljeno sa četiri jednako je četiri).

U ruskome se upotrebljavaju i sljedeće konstrukcije:
К *восьми́* ***приба́вить*** *четы́ре* ***бу́дет*** *двена́дцать* (8 + 4 = 12).
От *восьми́* ***отня́ть*** *четы́ре* ***бу́дет*** *четы́ре* (8 — 4 = 4).
Во́семь ***умножи́ть на*** *четы́ре* ***бу́дет*** *три́дцать два* (8 × 4 = 32).
Во́семь ***раздели́ть на*** *четы́ре* ***бу́дет*** *два* (8 : 4 = 2).

STILISTIČKE OSOBINE

272. Stilističke mogućnosti brojeva dosta su ograničene jer je to zatvorena gramatička kategorija koja se ne popunjava novim riječima i koja ima vrlo ograničenu sinonimičnost, ekspresivnost i izražajnost.

Funkcionalno stilske vrijednosti. Proste brojeve nalazimo podjednako u svim funkcionalnim stilovima, dok se složeni malo upotrebljavaju u književno-umjetničkom, a veoma mnogo u nekim tekstovima naučnog stila (matematičkim. fizičkim i sl.).

Sinonimija brojeva. Sinonime obrazuju glavni i zbirni brojevi:

У них бы́ло ***три*** *ребёнка. У них бы́ло* ***трое*** *дете́й.*
Ova sinonimija praktično se gubi sa brojem sedam pa se, recimo, umjesto *У них бы́ло* ***де́вятеро*** *дете́й,* kaže *У них бы́ло* ***де́вять*** *дете́й.*

Upotreba zbirnoga broja može imati sniženu stilsku vrijednost. Stoga se, umjesto ***дво́е*** *профессоро́в,* ***че́тверо*** *генера́лов,* preporučuje ***два*** *профе́ссора,* ***четы́ре*** *генера́ла.*

Uz riječ *часы́* (sat, časovnik) stoji zbirni broj ili riječ *шту́ка* (komad), npr. *Не хвата́ет* ***семьры́х*** *часо́в* (Nedostaje *šest* časovnika) — *Не хвата́ет* ***семь штук*** *часо́в* (Nedostaje *šest komada* časovnika).

Pošto u ruskom jeziku ne postoje složeni zbirni brojevi (npr. *dvadeset dvoje*), umjesto njih se upotrebljavaju odgovarajući glavni brojevi. Npr. može se kazati *два́дцать оди́н су́тки* (dvadeset jedan dan i noć), *два́дцать семь су́ток* (dvadeset sedam dana i noći), ali ne i *двадцать тро́е су́ток* (dvadeset tri dana i noći). Ako se radi o višečlanim brojevima, može se upotrijebiti spoj glavnog broja i odgovarajuće riječi: *два́дцать три дня*. Uz imenice *но́жницы* (makaze), *щипцы́* (kliješta), može doći *шту́ка* (komad): *три́дцать четы́ре шту́ки но́жниц* (trideset četiri komada makaza).

Varijante brojeva. U instrumentalu broj *во́семь* ima dva oblika: *восемью́* i *восмью́*. Drugi je oblik razgovorni. U izrazu *два и бо́лее...*, *три и бо́лее...* itd. imenica se obično upotrebljava u genitivu jednine *(два и бо́лее* ***слу́чая****)*. Iza decimalnih razlomaka ona dolazi u genitivu jednine *(15,9* ***проце́нта****; 38,5* ***килогра́мма****)*.

DIJAHRONIJSKI KOMENTAR

273. Brojevi su nastali u kasnijem periodu razvoja ruskog jezika. U staroruskom jeziku oni nisu predstavljali samostalnu vrstu riječi, već su se ubrajali u pridjeve, imenice ili spojeve određene vrste.

Istorija brojeva. Brojevi *оди́н, два, три четы́ре* spadali su u pridjeve jer su se slagali u rodu, broju i padežu sa imenicom, što je danas karakteristično samo za broj *оди́н*. Brojevi od 5 do 10, *со́рок*, *сто* i *ты́сяча* u staroruskom bili su imenice sa odgovarajućom promjenom. Broj *со́рок* prvobitno je imao značenje „košulja" (danas *соро́чка*) ili „vreća", u koju je moglo da stane 40 koža od samura. On je zamijenio stariji broj *четыредесять*. Ostatak stare promjene *со́рок* kao imenice predstavlja izraz *со́рок сороко́в* (1 600). Broj *девясто* ima nejasno porijeklo, ali se pretpostavlja da je nastao iz spoja *де́вять до ста*. Broj *ты́сяча* je stara slovenska riječ, *миллио́н* je došloiz italijanskog, a *миллиа́рд* iz francuskog jezika. Brojevi 20—30, 50—80, 200, 300, 400 i 500—900 prvobitno su predstavljali spojeve različitih riječi, koje su se kasnije pretvorile u samostalne riječi. Brojevi od 11 do 19 prije su bili sastavljeni od tri elementa *оди́ннадцать — один-на-десяте*).

Redni brojevi su ranije imali i kraći oblik, npr. od *пе́рвый — пьрвъ, -а, -о, второ́й — вторъ, -а, -о,* (češće *другъ, -а, -о*), koji je nestao istovremeno sa oblicima kraćeg pridjeva u zavisnim padežima. Ostatak kraćih oblika predstavlja broj *полтора́, полторы́* nastao iz spoja *полъ вторá (рубля́), полъ торы́ (копейки)*.

GLAGOLI

274. Glagoli (глаго́лы) predstavljaju samostalnu vrstu riječi koja označava radnju ili stanje. To je poslije imenice najfrekventnija vrsta riječi — približno jednu petinu svih riječi ruskoga jezika čine glagoli. Nijedna druga vrsta riječi nema tako široku semantičku bazu i tako bogat i razgranat sistem gramatičkih oblika.

LEKSIČKO-SEMANTIČKE OSOBINE

275. Glagoli se odlikuju izuzetnom širinom značenja. Oni označavaju konkretne radnje (*стро́ить* — graditi, *рисова́ть* — crtati), kretanja u prostoru (*ходи́ть* — ići, *лета́ть* — letjeti), fizička i psihička stanja (*спать* — spavati, *тосковáть* — tugovati), aktivnost organa čula (*ви́деть* — vidjeti, *слы́шать* — čuti), promjenu stanja (*слабе́ть* — slabiti, *красне́ть* — crvenjeti) itd.

Glagoli se mogu podijeliti u dvije osnovne grupe: 1. glagoli koji označavaju *radnju* i 2. glagoli koji označavaju *stanje*. Prvi izražavaju procese, radnje, zbivanja (*чита́ть, ду́мать, стро́ить*), a drugi stanje u kome se neko ili nešto nalazi (*быть* — biti, *существова́ть* — postojati, *жить* — živjeti, *красне́ть* — crvenjeti).

Ova se vrsta riječi može klasificirati na leksičko-semantičke grupe i prema drugim kriterijuma. Navešćemo neke.

Tematski (denotativni) pristup. Glagoli se mogu razvrstati prema tome šta iz realne stvarnosti izražavaju, odnosno kakvu imaju tematiku. U skladu s tim može se govoriti o sljedećim tipovima glagola.

I — Glagoli psihičke aktivnosti

1. **Glagoli mišljenja** (*глаго́лы мышле́ния*). Oni izražavaju:
   a) misaone procese — *ду́мать* (misliti), *размышля́ть* (razmišljati),
   b) predstave o nečem — *представля́ть*, (predstavljati), *вообража́ть* (zamišljati), *мечта́ть* (maštati).
   c) pretpostavke — *полага́ть* (pretpostavljati), *счита́ть* (smatrati),
   d) odlučivanje o nečemu — *реша́ть* (rješavati),
   e) vjerovanje u nešto — *ве́рить* (vjerovati),

f) shvatanje nečega — *понима́ть* (razumijevati),

g) griješenje u nečemu — *ошиба́ться* (griješiti).

2. **Glagoli znanja** *(глаго́лы зна́ния)*. Oni izražavaju rezultate misaone aktivnosti čovjeka ili sticanje znanja: *знать* (znati), *познава́ть* (saznavati), *усва́ивать* (usvajati), *учи́ть* (učiti), *воспринима́ть* (usvajati).

3. **Glagoli pamćenja** *(глаго́лы па́мяти): по́мнить* (pamtiti), *забыва́ть* (zaboravljati), *вспомина́ть* (sjećati se).

4. **Glagoli opažanja** (*глаго́лы восприя́тия)*. Ovi glagoli izražavaju odraze u čovjekovoj svijesti vanjske sredine putem:

a) vida — *ви́деть* (vidjeti), *смотре́ть* (gledati), *гляде́ть* (gledati),

b) sluha — *слы́шать* (čuti), *слу́шать* (slušati), *слыха́ть* (čuti),

c) njuha — *обоня́ть (*mirisati, osjećati miris, njušiti), *ню́хать* (njušiti, mirisati), *чу́вствовать* (osjećati), *замеча́ть* (primjećivati),

d) dodira — *осяза́ть* (pipati), *щу́пать* (pipati),

e) uopšte — *чу́вствовать* (osjećati), *воспринима́ть* (primati),

5. **Glagoli osjećanja** (*глаго́лы ощуще́ния)*. Oni izražavaju unutarnja osjećanja: *ощуща́ть* (osjećati), *чу́вствовать* (osjećati), *боле́ть* (boljeti), *мёрзнуть* (smrzavati se).

6. **Glagoli želje** *(глаголы желания): хоте́ть* (htjeti), *желать* (željeti), *жа́ждать* (žudjeti).

7. **Glagoli emocionalnih stanja i raspoloženja** (глаго́лы эмоциона́льного состоя́ния и пережива́ния): *грусти́ть* (tugovati), *скуча́ть* (dosađivati se), *тосковáть* (tugovati), *чу́вствовать* (osjećati), *ра́доваться* (radovati se), *люби́ть* (voljeti), *ненави́деть* (mrziti), *нра́виться* (sviđati se), *жале́ть* (žaliti).

II — Glagoli fizičke aktivnosti

1. **Glagoli fizioloških radnji i stanja** *(глаго́лы физиологи́ческих де́йствий и состоя́ний)*: *дыша́ть* (disati), *есть* (jesti), *пить* (piti), *лиза́ть* (lizati), *поте́ть* (znojiti se), *плева́ть* (pljuvati), *спать* (spavati).

2. **Glagoli kretanja u prostoru** *(глаго́лы переме́щения в простра́нстве)*: *идти́* (ići), *ходи́ть* (ići), *е́хать* (putovati), *бежа́ть* (trčati).

3. **Glagoli govorenja** *(глаго́лы ре́чи)*: *говори́ть* (govoriti), *сказа́ть* (reći), *крича́ть* (vikati), *шепта́ть* (šaputati), *петь* (pjevati), *расска́зывать* (pričati), *спра́шивать* (pitati).

4. **Glagoli običnih radnji** *(глаго́лы просты́х де́йствий)*: *взять* (uzeti), *ре́зать* (rezati), *бить* (tući), *шить* (šiti), *открыва́ть* (otvarati).

III — Glagoli odnosa

Ovdje spadaju glagoli: *дружи́ть* (družiti se), *ссо́риться* (svađati se), *напада́ть* (napadati), *встреча́ть* (susretati), *провожа́ть* (ispraćati), *знако́мить* (upoznavati), *жени́ться* (ženiti se).

Semantički (sintagmatski) pristup. Prema leksičkom značenju, sintaksičkoj samostalnosti i spojivosti razlikujemo sljedeće glagole.

1. **Glagoli punog značenja** *(полнозна́чные глаго́лы)*. Oni imaju puno leksičko značenje i upotrebljavaju se samostalno, npr. *чита́ть* (čitati), *говори́ть* (govoriti), *знать* (znati) i sl.

2. **Glagoli nepotpunog značenja** *(полувспомога́тельные глаго́лы)*. Ovi glagoli (glagoli sa oslabljenim leksičkim značenjem) samo djelimično čuvaju svoje leksičko značenje, samostalno se ne upotrebljavaju, već zahtijevaju dopunu. U rukom jeziku to su *каза́ться* (činiti se), *станови́ться* (postajati), *счита́ться* (smatrati se), *явля́ться* (biti), *де́латься* (zbivati se, događati se) i dr., a u srpskohrvatskom trebati, morati, htjeti, moći, smjeti, znati, smatrati i dr. U ruskom se još zovu полусвя́зочные *глаго́лы*.

3. **Pomoćni glagoli** (вспомога́тельные глаго́лы). Ovi glagoli u spoju sa drugim riječima manje-više gube leksičko značenje i služe kao spona između subjekta i predikata (više u srpskohrvatskom jeziku) i za obrazovanje analitičkih glagolskih oblika (i u ruskom i srpskohrvatskom jeziku), a također služe da se pomoću njih izraze gramatička značenja lica, broja, vremena i sl. U ruskom jeziku ulogu pomoćnog glagola ima glagol *быть* (biti), pomoću kojega se tvori složeno buduće vrijeme (*бу́ду писа́ть* — budem pisao). U srpskohrvatskom jeziku pomoćni su glagoli *jesam, biti i htjeti*. Pomoću njih tvore se sljedeći složeni glagolski oblici: *jesam* — perfekt *(sam čitao)*, *biti* — futur II *(budem čitao)*, pluskvamperfekt *(bijah čitao — bio sam čitao)*, potencijal *(bih čitao)*, *htjeti* — futur I *(ću čitati)*. U našem jeziku više nego u u ruskom pomoćni glagol služi kao veza, spona između subjekta i predikata. Up.: Milan *je* dobar učenik. *Ми́лан — хоро́ший учени́к*. Ovakva veza između subjekta i predikata u kojoj kopula nije izražena naziva se *nultom kopulom* (*нулева́я свя́зка*). Spona sa pomoćnim glagolom *быть* (*Татья́на* ***была́*** *учи́тельницей*. Tatjana *je bila* učiteljica) zove se *čista* (ili apstraktna kopula), r. *чи́стая[отвлечённая свя́зка*, a sa glagolom nepotpunog značenja (*Никола́й* ***каза́лся*** *у́мным*. Nikolaj *je izgledao* pametan) *poluapstraktna* kopula (*полуотвлечённая свя́зка*).

Leksičko-gramatički pristup. Uzimajući u obzir leksičko-semantičke vrijednosti glagola i njihove gramatičke (morfološke i sintaksičke) karakteristike može se govoriti o prelaznim, neprelaznim i povratnim glagolima.

1. **Prelazni glagoli** (*перехо́дные глаго́лы*). Ova vrsta glagola označava radnju koja se vrši na nekom predmetu (radnja je usmjerena na predmet, ona ga mijenja ili stvara), npr. ***чита́ть*** *кни́гу — čitati* knjigu, ***писа́ть*** *письмо́ — pisati* pismo i sl. U odnosu na objekat na kome se vrši radnja može se govoriti o sljedećim vrstama prelaznih glagola: a) *kreativni (ili stvaralački) glagoli* — radnjom se gradi neki objekat, npr. ***стро́ить*** *дом — graditi* kuću, b) *transformativni glagoli* — radnjom se nešto mijenja, npr. ***стира́ть*** *бельё — prati* rublje, c) *motivni glagoli* (glagoli premještanja objekta) — radnjom se mijenja mjesto ili položaj objekta, npr. ***принести́*** *кни́гу — donijeti* knjigu, g) *neutralni glagoli* — radnjom se ne vrši nikakva vidljiva promjena objekta, npr. ***чита́ть*** *кни́гу — čitati* knjigu. Prelazni glagoli još se zovu tranzitivnim glagolima.

2. **Neprelazni glagoli** (*непереходные глаго́лы*). Ovi glagoli izražavaju radnju koja se ne vrši na nekom predmetu. Oni označavaju radnju ili položaj u prostoru, fizička i psihička stanja i sl. Npr.: *бе́гать* — trčati, *лете́ть* — letjeti, *сиде́ть* — sjediti, *па́дать* — padati, *грусти́ть* — tugovati, *пла́кать* — plakati, *расти́* — rasti i sl. Zovu se još intranzitivnim glagolima (интранзи́тивные глаго́лы).

3. **Povratni glagoli** (*непереходные глаголы*). Ovi glagoli uza se imaju postfiks *-ся* (u srpskohrvatskom povratnu zamjenicu — riječcu *se* odvojenu od glagola). Oni mogu biti: a) *pravi povratni glagoli* (собственно-возвратные глаголы), kod kojih se subjekat i objekat radnje podudaraju npr. *умывáться* — umivati se, *причёсываться* — češljati se, b) *uzajamno-povratni glagoli* (*взаимно-возвратные глаголы*), koji izražavaju uzajamno radnju nekoliko subjekata npr. *целовáться* — ljubiti se, *обнимáться* — grliti se, *ссóриться* — svađati se, c) *opštepovratni glagoli* (*общевозвратные глаголы*), koji izražavaju radnju što se dešava u samome subjektu, odnosno označavaju promjene u psihičkom i fizičkom stanju subjekta npr. *рáдоваться* — radovati se, *сердúться* — ljutiti se, d) *bezobjekatsko-povratni glagoli* (*безобъéктно-возвратные глаголы*), koji izražavaju radnju subjekta kao njegovu stalnu karakteristiku, npr. *Крапúва* ***жжётся*** — Kopriva *žari*, *Собáка* ***кусáется*** — Pas *ujeda*; postoje i još neke druge grupe.

U ruskom i srpskohrvatskom jeziku većina se povratnih glagola podudara, recimo: *боя́ться* — bojati se, *смея́ться* — smijati se, *верну́ться* — vratiti se, *собира́ться* — spremati se i dr. Međutim, jedan dio ovih glagola nema iste vrijednosti u oba jezika: u jednom jeziku glagol je povratni, a u drugom nije — i obratno.

Svi ovi glagoli koji se u ruskom i srpskohrvatskom ne podudaraju mogu se razvrstati u dvije grupe: 1. ruski jezik — povratni glagoli, srpskohrvatski — nepovratni glagoli, 2. ruski jezik — nepovratni glagoli, srpskohrvatski jezik — povratni glagoli. Ovo se odnosi i na istodokorijenske i na raznokorijenske glagole.

a) Istokorijenski glagoli

Prva grupa		Druga grupa	
Ruski jezik: POVRATNI GLAGOLI	Srpskohrvatski jezik: NEPOVRATNI GLAGOLI	Ruski jezik: NEPOVRATNI GLAGOLI	Srpskohrvatski jezik: POVRATNI GLAGOLI
учúться	učiti	*игрáть*	igrati se
остáться	ostati	*дружúть*	družiti se
ложúться	lijegati	*состоя́ть*	sastojati se
сомневáться	sumnjati	*заболéть*	razboljeti se
садúться	sjedati	*вы́сохнуть*	osušiti se
признáться	priznati	*противостоя́ть*	suprostavljati se
намеревáться	namjeravati		
сни́ться	sanjati		
начáться	početi		
проголодáться	ogladnjeti		
кружúться	kružiti		
слýшаться	slušati		
хотéться	htjeti		
прислýшиваться	osluškivati		

b) Raznokorijenski glagoli

Prva grupa		Druga grupa	
Ruski jezik: POVRATNI GLAGOLI	Srpskohrvatski jezik: NEPOVRATNI GLAGOLI	Ruski jezik NEPOVRATNI GLAGOLI	Srpskohrvatski jezik: POVRATNI GLAGOLI
становúться	postajati	*вспоминáть*	sjećati se
добивáться	postizati	*шутúть*	šaliti se
стремúться	težiti	*устáть*	umoriti se
старáться	nastojati	*благодарúть*	zahvaljivati se
торопúться	žuriti	*скучáть*	dosađivati se
продолжáться	trajati	*потéть*	znojiti se
доноси́ться	dopirati	*мстить*	svetiti se
удавáться	uspijevati	*произойтú*	desiti se
дождáться	dočekati	*тáять*	topiti se
ошибáться	griješiti	*хорошéть*	proljepšavati se
отказáться	odustati	*остывáть*	hladiti se
получáться	ispadati	*лезть*	penjati se
приходúться	doći	*загорáть*	sunčati se
стучáться	kucati		
мчáться	juriti		
отпрáвиться	krenuti		
охóтиться	loviti		
ругáться	psovati		

Napomena: većina navedenih glagola je višeznačna pa kao ekvivalent uzimamo samo jedno značenje.

Izvan ovog sistema nalaze se glagoli tipa: osjećati se — *чýвствовать себя*, voljeti se — *любúть друг дрýга* i sl.

Primjeri:

Он ***ýчится*** *отли́чно.* On odlično *uči*. *Дóма дéти* ***остáлись*** *с бáбушкой.* Kod kuće su djeca *ostala* sa bakom. *Отéц рáно* ***ложúтся*** *спать.* Otac rano *liježe* da spava. *Мы не* ***сомневáемся*** *в способностях товáрища.* Mi ne *sumnjamo* u sposobnosti druga. ***Садúтесь.*** *Sjedite. Он* ***признáлся*** *в свои́х оши́бках.* On je *priznao* svoje greške. *Мне чáсто сни́тся мóре.* Često *sanjam* more. *Я* ***проголодáлся.*** Ja sam *ogladnio*. *Пти́цы* ***крýжатся*** *в нéбе.* Ptice *kruže* na nebu. *Ей* ***хотéлось петь.*** Ona je *htjela* da pjeva. *Дéти* ***игрáют*** *во дворé.* Djeca *se igraju* u dvorištu, *Они́ давнó* ***дрýжат.*** Oni *se* odavno *druže*. *Квартúра* ***состои́т*** *из четы́рёх кóмнат.* Stan *se sastoji* od četiri sobe. *Андрéй* ***заболéл.*** Andrej *se razbolio*. *Мóкрая рубáшка бы́стро* ***вы́сохла*** *на сóлнце.* Mokra *se* košulja brzo *osušila* na suncu. *Он* ***станóвится*** *взрóслым.* On *postaje* odrastao. *Брат* ***добивается*** *отли́чных успехов в учёбе.* Brat *postiže* odlične uspjehe u učenju. *Сестрá* ***старáлась*** *хорошó учúться.* Sestra je *nastojala* da dobro uči. *Не нáдо* ***торопúться.***

Ne treba *žuriti*. *Занятия ещё* ***продолжаются.*** Nastava još *traje*. *С трéтьего этажá* ***донóсится*** *мýзыка*. Sa drugog sprata *dopire* muzika. *Óпыт* ***удáлся.*** Eksperiment *je uspio*. *Мать* ***дождалáсь*** *дóчери из шкóлы*. Majka je *dočekala* kćer iz škole. *Вы* ***ошибáетесь.*** Vi *griješite*. *Дéдушка чáсто* ***вспоминáет*** *дéтство*. Djed se često *sjeća* djetinjstva. *Владúмир лю́бит* ***шутúть.*** Vladimir *se* voli *šaliti*. *Я* ***устáл.*** *Umorio* sam *se*. ***Благодáрю*** *вас. Zahvaljujem* vam *se*. *Снег* ***máет.*** Snijeg *se topi*. *Лéтом мы* ***загорáли*** *на пляже*. Ljetos smo *se sunčali* na plaži.

Obratite pažnju:

1. Naš glagol *početi i počinjati* odgovara ruskim glagolima ***начáть*** — ***начáться, начинать*** — ***начинáться***. Up.: *Počinje* koncert, orkestar *počinje* svirati. ***Начинáется*** *концéрт, оркéстр* ***начинáет игрáть.*** Isto tako: *Он* ***начинáет*** *говорúть по-рýсски*. On *počinje* govoriti ruski. ***Начинáется*** *фúльм*. *Počinje* film.
2. Našem glagolu *slušati* odgovaraju ruski glagoli ***слýшать*** i ***слýшаться.*** Ako se radi o procesu slušanja, upotrebljava se, kao i u srpskohrvatskom, glagol ***слýшать:*** *Я слýшаю мýзыку*. *Slušam* muziku. Ukoliko se pak radi o značenju „postupati onako kako se kaže, naredi ili savjetuje", upotrebljava se povratni glagol ***слýшаться.*** Up.: *Нáдо* ***слýшаться*** *родúтелей*. Treba *slušati* roditelje. *Он* ***послýшался*** *совéта друзéй*. On je *poslušao* savjete prijatelja.
3. Glagol ***состоя́ть*** ima značenje „sastojati se", a ***состоя́ться*** „desiti se". Npr.: *Кни́га* ***состои́т*** *из двух глав*. Knjiga se *sastoji* od dvije glave. *Собра́ние* ***состои́т*** *за́втра*. Sastanak će se *održati* sutra.
4. Glagol ***стучáть*** (kucati) stilski je neutralan, a ***стучáться*** (kucati) odlika je razgovornog stila. Up.: *Ктó-то* ***стучúт*** *в дверь*. Neko *kuca* na vrata. *К нам* ***стучáтся*** *ночны́е гóсти*. Nama *kucaju* noćni gosti.
5. ***Дружúть*** je književni oblik, a ***дружúться*** prostonarodni. Međutim, svršeni vid glasi ***подружúться:*** *Онú* ***подружúлись*** *давнó*. Oni su se odavno *počeli družiti*.

276. Glagol je poslije imenice najfrekventnija vrsta riječi ruskoga jezika.

277. Glagol nalazimo u svim leksičkim pojavama, u kojima ponekad zauzima i centralno mjesto. On raspolaže izuzetnom višeznačnošću, sinonimičnošću, a vrlo je čest u antonimskim i homonimskim parovima. To ćemo ilustrovati sa nekoliko primjera.

Homonimi

Выходúть — 1. izlaziti (***выходúть*** *на сцéну* — izlaziti na scenu),
2. odnjegovati (***выходúть*** *больнóго* — odnjegovati bolesnika).

Гнать — 1. goniti, tjerati (***гнать*** *стáдо* — tjerati stado),
2. brzo voziti (***гнать*** *машúну* — brzo voziti kola),
3. peći rakiju, destilirati (***гнать*** *вóдку из пшенúцы* — praviti votku od pšenice).

Жать — 1. stiskati (***жать*** *рýку* — stiskati ruku; *жму, жмёшь*),
2. žnjeti (***жать*** *пшенúцу* — žnjeti pšenicu; *жну, жнёшь*).

Изменúть — 1. izmijeniti, promijeniti (***изменúть*** *конструкцию* — promijeniti konstrukciju),
2. prevariti, izdati (***изменúть*** *мýжу* — prevariti muža, ***изменúть*** *Рóдине* — izdati domovinu).

Крáсить — 1. bojiti, bojadisati, (***крáсить*** *вóлосы* — bojiti kosu, ***крáсить*** *дом* — farbati kuću),
2. ukrašavati, uljepšavati (*улы́бка* ***крáсит*** *егó* — osmijeh ga uljepšava).

Мешáть — 1. miješati (***мешáть*** *суп* — miješati supu, ***мешáть*** *кáрты* — miješati karte),
2. smetati (***мешáть*** *брáту читáть* — smetati bratu da čita).

Перевестú — 1. prevesti (***перевестú*** *с рýсского языкá* — prevesti s ruskog jezika),
2. prevesti preko čega (***перевестú*** *кого-то чéрез ýлицу* — prevesti nekog preko ulice),
3. poslati (***перевестú*** *дéньги по телегрáфу* — telegramski poslati novac).

Проигрáть — 1. izgubiti u igri (***проигрáть*** *пáртию в шáхматы* — izgubiti partiju šaha),
2. čuti (preslušati) ploču (***проигрáть*** *пластúнку* — čuti ploču),
3. provesti neko vrijeme u igri (***проигрáть*** *всю ночь в кáрты* — provesti čitavu noć za kartama).

Сесть — 1. sjesti (***сесть*** *за стол* — sjesti za sto),
2. skupiti se — o tkanini (*плáтье* ***сéло*** — haljina se skupila).

Сечь — 1. sjeći, rezati (***сечь*** *капýсту* — sjeći kupus),
2. šibati, bičevati (***сечь*** *плёткой* — šibati korbačem).

Топúть — 1. ložiti peć (***топúть*** *печь*),
2. topiti (***топúть*** *сáло* — topiti mast),
3. potapati (***топúть*** *сýдно* — potapati brod).

Точúть — 1. oštriti (***точúть*** *карандáш* — oštriti olovku),
2. nagrizati (*водá* ***тóчит*** *кáмень* — voda nagriza kamen),
3. liti suze, krv i sl. (***точúть*** *слёзы* — liti suze).

Ходúть — 1. ići (***ходúть*** *пешкóм* — ići pješke),
2. njegovati, dvoriti, paziti (***ходúть*** *за больны́м* — dvoriti bolesnika, ***ходúть*** *за ребёнком* — čuvati dijete, *ходúть за скотúной* — čuvati stoku).

Glagol može biti u homonimskom odnosu i sa drugim vrstama riječi, npr.:

Знать — 1. glagol znati (***знать*** *математúку* — znati matematiku),
2. imenica — visoko plemstvo, aristokratija (*принадлежáть к* ***знáти*** — pripadati visokom plemstvu),
3. modalna riječ — čini se, vjerovatno, izgleda, biće, po svoj prilici (***Знать,*** *у негó сегóдня былá причúна для плохóго настроéния*. Izgleda da je danas imao razlog za loše raspoloženje.).

Напáсть — 1. glagol napasti (***напáсть*** *на врагá* — napasti neprijatelja),
2. glagol obuzeti, spopasti (*на негó тоскá* ***напáла*** — tuga ga je spopala),
3. imenica nesreća, nedaća, nevolja, zla kob (*Что за* ***напáсть***! Kakva nesreća!).

Пасть — 1. glagol pasti (*лóшадь* ***пáла*** — konj je pao),
2. imenica — čeljust, ždrijelo (*звéриная* ***пасть*** — životinjska čeljust, *в* ***пастú*** *льва* — u čeljusti lava),

Печь — 1. glagol peći (***печь*** *хлеб* — peći hljeb),
2. imenica — peć (***топúть*** *печь* — ložiti peć).

Međujezički homonimi

Браниться — grditi. Braniti — *защищáть*.
Заручúться — osigurati se. Zaručiti se — *обручúться*.
Казнúть — pogubiti (smaknuti). Kazniti — *наказáть*.
Опасáться — bojati se. Opasati se — *опоясаться*.
Орáть — derati se (vikati iz sveg glasa). Orati — *пахáть*.
Питáть — hraniti. Pitati — *спрáшивать*.
Приказáть — narediti. Prikazati — *предстáвить*.
Пытáть — ispitivati mučeći. Pitati — *спрáшивать*.
Страховáть — osiguravati. Strahovati — *страшúться*.
Тужúть — tugovati. Tužiti — *подавáть жáлобу (на когó-н.)*.
Хранúть — čuvati. Hraniti — *кормúть, питáть*.
Шалúть — biti nestašan. Šaliti se — *шутúть*.
Шутúть — šaliti se. Šutjeti — *молчáть*.

Paronimi

Белéть — bijeljeti se. *Белúть* — bijeliti (činiti bijelim).
Белéться — bijeljeti se. *Белúться* — bijeliti se.
Леденéть — pretvarati se u led, lediti se, pokrivati se ledom.
Леденúть — zamrzavati, zaleđivati nešto.
Предстáвить — predstaviti. *Предостáвить* — pružiti.

TVORBENE OSOBINE

278. U tvorbi glagola primjenjuje se nekoliko načina obrazovanja: a) prefiksacija, b) sufiksacija, c) postfiksacija, d) prefiksacija i sufiksacija, e) prefiksacija i postfiksacija; postoje i druge kombinacije.

Prefiksacija

279. Prefiksacijom se pomoću prefiksa obrazuju novi glagoli od već postojećih. Kod glagola je prefiksacija najizraženiji tvorbeni postupak.

Po frekvenciji upotrebe prefiksi zauzimaju sljedeći redoslijed:

a) **glagolski prefiksi**		b) **glagolsko-imenski prefiksi**
с- (*со-*)	*из-* (*изо-, ис-*)	*по-*
у-	*воз-* (*возо-, вос-*)	*при-*
на-	*об-* (*обо-*)	*за-*
раз- (*разо-, рас-*)	*пере-*	*под-* (*подо-*)
в- (*во-*)	*вы-*	*до-*
про-	*вз-* (*взо-, вс-*)	*пред-* (*предо-*)
о-	*низ-*	
от- (*ото-*)		

Ruskim prefiksima u najčešćim značenjima odgovaraju sljedeći srpskohrvatski.

1. ***В-*** (***во-***)
   a) Usmjerenost radnje preme unutra ili boravak unutar nečega: ***u***, npr. *влетéть* — uletjeti, *войтú* — ući.
   b) Udubljivanje u nešto: ***za-***, npr. *вдýматься* — zamisliti se, *всмотрéться* — zagledati se.

2. ***Вз-*** (***взо-, вс-***)
   a) Kretanje uvis: ***uz-*** (***us-***), npr. *взлетéть* — uzletjeti, *взбежáть* — ustrčati.

3. ***Вы-***
   a) Kretanje iznutra: ***iz-*** (***is-***), npr. *вы́йти* — izaći, *вы́нести* — iznijeti, *выскочить* — iskočiti.

4. ***До-***
   a) Završetak radnje: ***do-***, npr. *дойтú* — doći, *дописáть* — dopisati, *доплы́ть* — doplivati.
   b) Dodavanje nečeg: ***do-***, npr. *доплатúть* — doplatiti, *дорабóтать* — doraditi.

5. ***За-***
   a) Početak radnje: ***za-***, npr. *заплáкать* — zaplakati, *зашагáть* — zakoračati.
   b) Završetak radnje: ***za-***, npr. *закóнчить* — završiti.

6. ***Из-*** (***изо-, ис-***)
   a) Kretanje iznutra: ***iz-*** (***is-***) npr. *истéчь* — isteći, *извлéчь* — izvući.
   b) Završetak radnje: ***iz-*** (***is-***), npr. *измéрить* — izmjeriti, *измýчить* — izmučiti.

7. ***На-***
   a) Usmjerenost radnje na površinu: ***na-*** npr. *набрóсить* — nabaciti, *накléить* — nalijepiti.
   b) Završetak radnje: ***na-***, npr. *наслýшаться* — naslušati se, *нагуля́ться* našetati se.

8. ***О-***

a) Kretanje oko predmeta: ***о-***, npr. *окопáть* — okopati, *озеленúть* — ozelenjeti.

9. ***От-***

a) Kraj radnje: ***од-***, npr. *отрабóтать* — odraditi.

b) Odstranjivanje nečega: ***од-***, (***от-***) npr. *отклéить* — odlijepiti.

10. ***Пере-***

a) Kretanje preko nečeg: ***пре-***, npr. *перейтú* — preći, *перебóсить* — prebaciti.

b) Dioba predmeta: ***пре-***, npr. *переломúть* — prelomiti, *перегородúть* — pregraditi.

11. ***По-***

a) Početak radnje: ***по-***, npr. *полетéть* — poletjeti, *побежáть* — potrčati.

b) Sticanje nekog svojstva: ***по-***, npr. *подешевéть* — pojeftiniti, *покраснéть* — pocrvenjeti.

12. ***Под-*** (***подо-***)

a) Pravac kretanja: ***под-*** (***пот-***), npr. *подбрóсить* — podbaciti, *подложúть* — podložiti.

b) Približavanje nečemu, kretanje prema nečem: ***при-***, npr. *подойтú* — prići, *подбежáть* — pritrčati.

13. ***При-***

a) Završetak radnje: ***до-***, npr. *прийти* — doći, *прибежáть* — dotrčati, *прилетéть* — doletjeti.

14. ***Раз-*** (***разо-***, ***рас-***)

a) Dioba nečega: ***раз-*** (***рас-***), npr. *разбúть* — razbiti, *разорвáть* — raskinuti.

b) Kretanje na razne strane: ***раз-*** (***рас-***), npr. *разбежáться* — razbježati se, *разойтúсь* — razići se.

15. ***С-*** (***со-***)

a) Kretanje prema jednoj tački ili spajanje sa raznih strana: ***с-*** (***са-***), npr. *созвáть* — sazvati, *склéить* — slijepiti.

b) Kretanje odozgo nadolje: ***с-*** (***з-***) npr. *сбрóсить* — zbaciti, *сбежáть* — strčati.

16. ***У-***

a) Udaljavanje: ***от-***, ***од-***, npr. *уйтú* — otići, *улетéть* — odletjeti, *унестú* — odnijeti.

U ruskom jeziku postoji niz prefiksalnih glagola bliskih po značenju. Stoga treba obratiti pažnju na takve glagole. Npr.

— ***вступúть*** *в пáртию* — stupiti u partiju,
поступúть *на факультéт* — upisati se na fakultet,

— ***вспóмнить*** *о дóме* — sjetiti se kuće,
напóмнить *об экзáмене* — podsjetiti na ispit,
запóмнить *нóвые словá* — zapamtiti nove riječi,

— ***вы́учить*** *стихú* — naučiti stihove (pjesmu),
изучúть *рýсский язы́к* — naučiti ruski jezik,
научúть *ребёнка читáть* — naučiti dijete da čita,
обучúть *учеников рýсскому языкý* — naučiti učenike da govore ruski,

— ***вы́ключúть*** *свет* — isključiti svjetlo,
исключúть *ученикá из шкóлы* — izbaciti učenika iz škole,

— ***записáть*** *нóвое слóво* — zapisati novu riječ,
написáть *письмó* — napisati pismo,
описáть *природу* — opisati prirodu,

— ***нарушúть*** *тишинý* — poremetiti tišinu,
разрýшить *дом* — srušiti kuću,

— ***одéть*** *ребёнка* — obući dijete,
надéть *пальтó* — obući kaput,
одéться *тепло* — obući se toplo,

— ***попросúть*** *купúть книгу* — zamoliti da se kupi knjiga,
спросúть, *кудá идтú* — upitati kuda da se ide,

— ***потемнéть*** — dobiti tamnu boju (*вóлосы потемнéли* — kosa je potamnjela),
стемнéть — smračiti se, smrći se (*стемнéло óчень рáно* — smračilo se vrlo rano),

— ***подойтú*** *к дóму* — prići kući,
прийтú *домóй* — doći kući,
дойтú *до дóма* — doći do kuće.

Sufiksacija

280. Sufiksacijom se pomoću sufiksa obrazuju novi glagoli od drugih vrsta riječi (imenicâ, pridjevâ, prilógâ, uzvikâ i dr.), a također i od samih glagola. U sufiksaciji glagola ruskog i srpskohrvatskog jezika postoji dosta podudarnosti i sličnosti, što se može vidjeti iz sljedećih primjera:

1. ***-а(ть)*** — *игра́* → *игра́ть*, *седло́* → *седла́ть*,
igra → igrati, sedlo → sedlati,

2. ***-ва́(ть)*** — *дать* → *дава́ть*, *обу́ть* → *обува́ть*,
dati → davati, obuti → obuvati,

3. ***-ова(ть)***, ***-ева(ть)*** — *сове́т* → *сове́товать*, *зима* → *зимова́ть*
savjet → savjetovati, zima → zimovati,

4. ***-ка(ть)*** — *мяу́* → *мяу́кать*, *хихи́* → *хихика́ть*,
mjau → mjaukati, hihi → hihikati,

5. ***-е(ть)*** — *бе́лый* → *беле́ть* (postajati bijel)
bijel → bijeljeti (postajati bijel),

6. ***-и(ть)*** — *бе́лый* → *бели́ть* (činiti bijelim),
bijel → bijeliti (činiti bijelim),

7. ***-ну(ть)*** — *маха́ть* → *махну́ть*, *крича́ть* → *кри́кнуть*,
mahati → mahnuti, kričati → kriknuti

Sljedeći ruski sufiksi imaju drugačije ekvivalente u srpskohrvatskom jeziku:

1. ***-ствова(ть)*** *-ira(ti)* — *филосо́фия* → *филосо́фствовать*, filozofija → filozofirati,
2. ***-ирова(ть)*** — a) *-isa(ti)*, npr. *группа* → *группирова́ть* — grupisati, b) *-ira(ti)* grupirati,
3. ***-изирова(ть)*** — a) *izira(ti)*, b) *-ova(ti)* npr. *идеа́л* → *идеализи́ровать*, ideal → idealizirati, idealizovati, *демокра́тия* → *демократизи́ровать*, demokratija → demokratizirati, demokratizovati

Najveća nepodudarnost postoji kod sufiksa ***-нича(ть)***, koji ne možemo prevoditi srpskohrvatskim sufiksom *-ničа(ti)*, već na druge načine. Ovaj sufiks ima razgovorni karakter i riječi često daje negativnu konotaciju. Up.:

не́рвничать — uzbuđivati se, nervirati se, ***я́бедничать*** — potkazivati, tužakati, ***посре́дничать*** — posredovati, ***пра́здничать*** — praznovati, ***мо́дничать*** — tjerati modu, oblačiti se po modi, ***сотру́дничать*** — sarađivati, ***ва́жничать*** — praviti se važan, biti nadut, ***не́жничать*** — biti nježan, govoriti nježne riječi, ***сапо́жничать*** — baviti se obućarstvom, ***бродя́жничать*** — skitati se, potucati se, ***безобра́зничать*** — vladati se nepristojno, bezobrazno, prostački, ***любе́зничать*** (*с кем*) — biti ljubazan prema kome, govoriti komplimente, udvarati se nekom, ***серьёзничать*** — nastojati biti ozbiljan, ***капри́зничать*** — joguniti se, biti ćudljiv, kapricirati se, ***разбо́йничать*** — vršiti razbojništva, pljačkati, otimati, ***хозя́йничать*** — voditi gazdinstvo, kućanstvo, gospodariti, gazdovati, ***инти́мничать*** — dopuštati intimnost u kontaktu, ***скро́мничать*** — nastojati biti skroman, biti previše skroman, ***у́мничать*** — praviti se pametan, ironično: pametovati, mudrovati, ***сопе́рничать*** (*с кем*) — takmičiti se, natjecati se, nadmetati se, mjeriti se s nekim, ***кокéтничать*** — koketirati, ***сплéтничать*** — spletkariti, *секре́тничать* — tajiti, skrivati, i dr.

Glagoli imaju i sufikse za obrazovanje pojedinih oblika, npr. perfekta (***-л***), participa (***-ем-, -им-, -нн-, -енн-, -т-, -ущ-, -ащ-, -ш-, -вш-*** i dr.), glagolskih priloga (***-в, -вши, -ши***), infinitiva (***-ть, -ти, -чь***) itd.

Postfiksacija

281. Postfiksacija se primjenjuje samo u jednom slučaju — kod obrazovanja povratnih glagola. Za to služi u ruskom jeziku postfiks ***-ся*** (***-сь***), a u srpskohrvatskom povratna riječca *se* (*умы́ться* — umiti se, *умы́вшись* — umivši se). Postfiks ima dvije varijante: ***-сь*** i ***-сь***. Varijantu ***-ся*** nalazimo u participima (*умы́вающиеся* — oni koji *se* umivaju) i u svim ostalim oblicima ako je ispred njega suglasnik (*умыва́ться* — umivati se, *умыва́лся* — umivao *se*, *умыва́ется* — umiva *se* itd.). Oblik ***-сь*** dolazi iza samoglasnika (*умыва́ясь* — umivajući *se*, *умыва́юсь* — umivam *se*). U našem jeziku uvijek se upotrebljava *se*.

Prefiksacija i sufiksacija

282. Jedan broj glagola tvori se pomoću bimorfema — dvaju tvorbenih elemenata (prefiksa i sufiksa, prefiksa i postfiksa).

Evo nekoliko primjera:

1. ***вы-*** + ***-и-***, npr. *вы́яснить* — razjasniti,
2. ***на-*** + ***-и-***, npr. *напо́лнить* — napuniti,
3. ***о-*** + ***-и-***, npr. *остекли́ть* — ostakliti,
4. ***по-*** + ***-и-***, npr. *поясни́ть* — precizirati,
5. ***у-*** + ***-и-***, npr. *углуби́ть* — produbiti,
6. ***за-*** + ***-ыва-***, npr. *зараба́тывать* — zarađivati,
7. ***за-*** + ***-ну-***, npr. *засну́ть* — zaspati.

Pažnju treba obratiti na glagole sa bimorfemom ***обез-*** + ***-е-*** i ***обез-*** + ***-и-***. Ako radnja ne prelazi na objekt, već se dešava u okviru samih predmeta ili lica, upotrebljava se prva bimorfema:

Скáты овра́гов давно́ уже́ ***обезле́сели.*** Padine jaruga već su odavno *ogoljele* (ostale bez šuma).

Ako se pak radi o prelaznom glagolu, treba upotrijebiti drugu bimorfemu:

Оккупа́нты ***обезле́сили*** *большо́й райо́н.* Okupatori su *iskrčili* veliki rejon.

Znači: *обезле́сеть* — ostati bez šuma, ogoljeti (zemlja),
обезле́сить — posjeći, iskrčiti šumu, ogoliti (tlo).

Isto tako: *обесси́леть* — oslabiti, iznemoći (*он совсе́м* ***о́бессилел*** — sasvim je oslabio),
обесси́лить — oslabiti (prelazni glagol: *бессо́нная ночь* ***обесси́лила*** *его́* — neprospavana noć iscrpila ga je).

Prefiksacija i postfiksacija

283. Ovim tvorbenim postupkom glagoli se grade pomoću bimorfeme *prefiks* + *postfiks*, i to:

в-, вз-, вы-, до-, за-, из-, на-, о-, об-, от-, под-, при, про-, раз-, с-, у-	+	*-ся (-сь)*

Primjeri: *вдýматься* — udubiti se, *вы́спаться* — naspavati se, *дождáться* — dočekati, *зачитаться* — zanijeti se čitanjem, *наглядеться* — nagledati se.

MORFOLOŠKE OSOBINE

284. Glagol ima nekoliko gramatičkih kategorija i razgranat sistem oblika. To je karakteristično i za ruski i za srpskohrvatski jezik, s tim što naš jezik raspolaže većim brojem formi.

Morfološke kategorije

285. Glagol ima sljedeće morfološke kategorije: kategoriju roda, kategoriju broja, kategoriju načina, kategoriju vremena, kategoriju aktiva — pasiva, kategoriju vida, kategoriju lica.

286. *Kategorija roda (категóрия рóда)* u ruskom se jeziku izražava samo u tri oblika: prošlom vremenu, kondicionalu i participu, i to pomoću sljedećih nastavaka: za muški rod — nulti nastavak *(читáть — **читáл, читáл бы, прочúтан**)*, za ženski rod — nastavak *-a (**читáла, читáла бы, прочúтана**)* i za srednji rod — nastavak *o- (**читáло, читáло бы, прочúтано**)*. U duljem obliku participa nastavci će biti kao kod pridjeva *(**прочúтанный, прочúтанная, прочúтанное**)*. U srpskohrvatskom jeziku kategoriju roda također nalazimo u perfektu *(čitao sam, čitala si, čitalo je)*, kondicionalu *(čitao bih, čitala bih, čitalo bi)* i pasivu *(čitan, čitana, čitano)*, zatim u pluskvamperfektu *bijah čitao, bijah čitala, bijaše čitalo)* i futuru drugom *(budem čitao, budem čitala, bude čitalo)*. Između ova dva jezika najveća je razlika u tome što se kategorija roda izražava u ruskom samo u jednini, a u srpskohrvatskom i u jednini i u množini. Up.:

*Ученúк **читáл**[u].* *Ученúцы **читáл**[u].* *Дéти **читáл**[u].*	*-u*	Učenici *su čital*[i]. Učenice *su čital*[e]. *-u, -e, -a* Djeca *su čital*[a].	

287. *Kategorija broja (категóрия числá)* izražava se pomoću nastavka ličnih oblika ***(читáю — читáем, читáешь — читáете)*** i nastavaka za rod: nultog nastavka, *-a, -o* ***(читáл, читáла, читáло)*** za jedninu i nastavka *-i* za množinu ***(читáли)***.

288. *Kategorija načina (категóрия наклонéния)* služi za izražavanje govornikova stava prema iskazanoj radnji. Postoje tri načina: indikativ ili izjavni način, kondicional ili pogodbeni način i imperativ ili zapovjedni način. **Indikativ** *(изъявúтельное наклонéние)* služi za izražavanje realne radnje (ono što jeste, što je bilo ili što će biti), odnosno radnje koja govorniku izgleda kao potpuno realna, ostvariva. Ovaj način formalno se izražava vremenskim oblicima — sadašnjim vremenom ***(читáю** — čitam)*, prošlim vremenom ***(читáл** — čitao sam)* i budućim vremenom ***бýду читáть** — čitaću)*. **Kondicional** *(сослагáтельное наклонéние)* izražava želju ili mogućnost vršenja radnje ***(читáл бы** — čitao bih)*. **Imperativ** *(повелúтельное наклонéние)* izražava molbu, naredbu ili poticaj za izvršenje radnje ***(читáй** — čitaj)*.

289. *Kategorija vremena (категóрия врéмени)* izražava odnos radnje prema trenutku govora. Njome se iskazuje sadašnjost, budućnost i prošlost. Za izražavanje sadašnjosti ruski i srpskohrvatski imaju oblike koji se djelimično podudaraju — u prvom to je sadašnje vrijeme ***(читáю)***, a u drugom prezent *čitam*. Za označavanje radnje u budućnosti u ruskome se upotrebljava prosto i složeno buduće vrijeme ***(бýду читáть** — čitaću, **прочитáю** — pročitaću)*, a u srpskohrvatskom futur I i futur II *(pročitaću — **прочитáю**, budem čitao — **бýду читáть**)*. Za izražavanje prošlosti ruski jezik ima samo jedan oblik — prošlo vrijeme ***(читáл** — čitao sam)*, a srpskohrvatski četiri — perfekt *(čitao sam — **читáл**)*, aorist *(čita — **читáл**)*, imperfekt *(čitaše — **читáл**)* i pluskvamperfekt *(bijaše čitao i bio je čitao — **читáл**)*.

290. *Kategorija aktiva-pasiva (категóрия залóга)* naziva se još glagolskim stanjem ili dijatezom (postoji i termin glagolski rod, ali on je najmanje prihvatljiv jer se time ova kategorija terminološki podudara sa kategorijom u §286). Ovom kategorijom obilježava se odnos subjekta i radnje: ako subjekat vrši radnju, imamo *aktiv (действúтельный залóг)*, ako pak trpi radnju,

odnosno ako neko drugi vrši radnju, na njemu, imamo *pasiv (страдáтельный залог)*. Npr.:

a) aktiv — *Ученúк **написáл** сочинéние.* Učenik *je napisao* sastav.

b) pasiv — *Сочинéние **напúсано ученúком.*** Sastav *je napisan* od učenika.

Ova se kategorija izražava leksički — pomoću povratnih glagola (v. §275) i gramatički — pomoću participa. U ruskom jeziku postoje četiri participa — dva aktivna ***(читáющий** — koji čita, **читáвший** — koji je čitao)* i dva pasivna *(**читáемый** — koji se čita, **чúтанный** — koji je čitan)*, a u srpskohrvatskom samo dva — glagolski pridjev radni *(čitao — **читáл**)* i glagolski pridjev trpni *(čitan — **чúтанный**)*.

291. *Kategorija vida (категóрия вúда)* izražava način na koji protiče radnja u vremenu. Nju nalazimo kod svih glagola ruskog i srpskohrvatskog jezika, bez obzira na oblik, značenje i sl.

Postoje dva vida — nesvršeni i svršeni. Glagoli koji označavaju dugotrajnu radnju ili onu koja se ponavlja nazivaju se *glagolima nesvršenog vida (глагóлы несовершéнного вúда)*. Oni se još zovu imperfektivnim glagolima. Takvi su: ***читáть*** — čitati, ***писáть*** — pisati, ***говорúть*** — govoriti i dr. Ovakvim glagolima označava se proticanje radnje u vremenu, ali ne ukazuje na to je li ona dovedena do kraja ili nije. U okviru glagola nesvršenog vida razlikujemo: 1. učestale glagole (многократные глагóлы), koji označavaju procese što se ponavljaju, npr. ***приносúть*** — donositi, ***пáдать*** — padati; 2. durativne ili neprekidno-trajne, npr. ***читáть*** — čitati, ***писáть*** — pisati, 3. besprefiksalne glagole sa sufiksom ***-ива-*** tipa ***хáживал*** (hodati), ***нáшивал*** (nositi više puta), koji se upotrebljavaju samo u prošlom vremenu i označavaju daleku prošlost (upotreba im je ograničena na razgovorni i književnoumjetnički stil).

Glagoli koji označavaju radnju što se dešava u jednom trenutku, odnosno koji ukazuju na izvršenost radnje nazivaju se *glagolima svršenog vida (глагóлы совершéнного вúда)*. Oni se također nazivaju i perfektivnim glagolima. Takvi su: ***прочитáть*** — pročitati, ***написáть*** — napisati, ***сказáть*** — reći i sl. Glagoli svršenog vida mogu da označavaju: 1. početak radnje, npr. ***запéть*** — zapjevati, ***пойтú*** — poći, 2. završetak radnje, npr. ***прийтú*** — doći, ***спеть*** otpjevati, 3. radnju koja se desila u jednom trenutku, npr. ***стýкнуть*** — kucnuti i 4. radnju ograničenog trajanja, npr. ***поплáкать*** — malo plakati, *посидéть* — posjediti.

Od nesvršenog i svršenog vida tvore se sljedeći glagolski oblici:

Nesvršeni vid	Svršeni vid
1. sadašnje vrijeme: *читáю* 2. složeno buduće vrijeme: *бýду читáть* 3. prošlo vrijeme: *читáл* 4. imperativ: *читáй* 5. kondicional: *читáл бы* 6. glagolski prilog nesvršenog vida: *читáя* 7. participi: *читáющий, читáемый, читáвший, чúтанный*	1. prosto buduće vrijeme: *прочитáю* 2. prošlo vrijeme: *прочитáл* 3. imperativ: *прочитáй* 4. kondicional: *прочитáл бы* 5. glagolski prilog svršenog vida: *прочитáв* 6. participi — glagolski pridjevi prošlog vremena: *прочитáвший, прочúтанный*

Velik broj glagola ruskog i srpskohrvatskog jezika ima istu vidsku karakteristiku. Međutim, jedan dio ispoljava različite vrste nepodudarnosti. Takvi se glagoli mogu svrstati u nekoliko grupa.

1. **Ruski jezik — jedan glagol za oba vida, srpskohrvatski jezik — dva glagola**

Арестова́ть — hapsiti, uhapsiti. *Поли́ция* ***арестова́ла*** *уча́стников демонстра́ции.* Policija je *hapsila — uhapsila* učesnike demonstracije.

Веле́ть — naređivati, narediti. *Он* ***веле́л*** *прийти́ че́рез час.* On je *naređivao — naredio* da se dođe kroz sat.

Жени́ть — ženiti, oženiti. *Отец* ***жени́л*** *сы́на.* Otac je *ženio — oženio* sina.

Жени́ться — ženiti se, oženiti se. *Он* ***жени́лся*** *на краси́вой де́вушке* — On se ženio — oženio lijepom djevojkom.

Использовать — koristiti, iskoristiti. *Брат максима́льно* ***испо́льзовал*** *свобо́дное вре́мя.* Brat je maksimalno *koristio — iskoristio* slobodno vrijeme.

Иссле́довать — istraživati, istražiti. *Учёные* ***иссле́довали*** *ко́смос.* Naučnici su *istraživali — istražili* kosmos.

Минова́ть — mimoilaziti, mimoići. *Партиза́ны* ***минова́ли*** *дере́вню.* Partizani su *mimoilazili — mimoišli* selo.

Ночева́ть — noćivati, noćiti. ***Я ночева́л*** *в гости́нице. Noćivao — noćio* sam u hotelu.

Обеща́ть — obećavati, obećati. *Мой това́рищ* ***обеща́л*** *прийти́ во́время.* Moj je drug *obećavao — obećao* da će doći na vrijeme.

Приве́тствовать — pozdravljati, pozdraviti. *Ти́то* ***приве́тствовал*** *делега́тов съе́зда.* Tito je *pozdravljao — pozdravio* delegate kongresa.

Ра́нить — ranjavati, raniti. *Его́* ***ра́нили.*** Njega su *ranjavali — ranili.*

Рекомендова́ть — preporučivati, preporučiti. *Учи́тель* ***рекомендова́л*** *нам прочита́ть э́ту кни́гу.* Učitelj nam je *preporučivao — preporučio* da pročitamo ovu knjigu.

Роди́ть — rađati, roditi. *Она́* ***роди́ла.*** Ona je *rađala. Она́* ***родила́.*** Ona je *rodila.*

Сочета́ть — spajati, spojiti. *Студе́нты* ***сочета́ли*** *тео́рию с пра́ктикой.* Studenti su *spajali — spojili* teoriju sa praksom.

2. **Srpskohrvatski jezik — jedan glagol za oba vida, ruski jezik — dva glagola**

Vidjeti — *ви́деть, уви́деть. Vidio* sam druga. ***Я ви́дел — уви́дел*** *това́рища.*

Doručkovati — *за́втракать, поза́втракать. Doručkovao* je u 8 sati. ***Он за́втракал — поза́втракал*** *в 8 часо́в.*

Čestitati — *поздравля́ть, поздра́вить. Čestitao* sam mu nove uspjehe. ***Я поздравля́л — поздра́вил*** *его́ с но́выми успе́хами.*

Čuti — *слы́шать, услы́шать. Čuli* smo njegov glas. ***Мы слы́шали — услы́шали*** *его́ го́лос.*

Ručati — *обе́дать, пообе́дать.* Učenici su *ručali* u školi. ***Ученики́ обе́дали — пообе́дали*** *в шко́ле.*

Telefonirati — *звони́ть, позвони́ть.* Senad je telefonirao iz Tuzle. ***Се́над звони́л — позвони́л*** *из Ту́злы.*

3. **Ruski jezik — par s različitim korijenom, srpskohrvatski jezik — par istim korijenom**

Брать — взять: uzimati — uzeti. ***Я ча́сто брал*** *кни́ги у това́рища.* Često *sam uzimao* knjige od druga. ***Я взял*** *кни́гу у това́рища. Uzeo sam* knjigu od druga.

Класть — положи́ть: stavljati, staviti. *Де́ти* ***кла́ли*** *кни́ги на стол.* Djeca *su stavljala* knjige na sto. *Де́ти* ***положи́ли*** *кни́ги на стол.* Djeca *su stavila* knjige na sto.

4. **Ruski jezik — nesvršeni vid, srpskohrvatski jezik — svršeni vid**

Плати́ть — plaćati. Platiti — *заплати́ть. Ско́лько вы* ***пла́тите*** *за кварти́ру?* Koliko *plaćate* za stan? *Platio* sam dvjesta dinara na knjigu. ***Я заплати́л*** *две́сти дина́ров за кни́гу.*

Ста́вить — stavljati. Staviti — *поста́вить. Бори́с* ***ста́вил*** *кни́ги на по́лку.* Boris *je stavljao* knjige na policu. Boris *je stavio* knjige na policu. *Бори́с* ***поста́вил*** *кни́ги на по́лку.*

Obratite pažnju:

Плати́ть *вперёд* — plaćati unaprijed, ***плати́ть*** *долги́* — plaćati dugove, ***плати́ть*** *нали́чными* — plaćati u gotovom novcu (u gotovu), ***плати́ть*** *услу́гой за услу́гу* — plaćati uslugom za uslugu, ***плати́ть*** *штраф* — plaćati kaznu; *до́рого* ***заплати́ть*** *за что́-нибудь* — skupo platiti za nešto, ***заплати́ть*** *в ка́ссу* — platiti na kasi, ***заплати́ть*** *голово́й* — platiti glavom, ***заплати́ть,*** *добро́м за зло* — platiti dobrim za zlo, ***заплати́ть*** *вдвойне́* — dvostruko skuplje platiti, ***заплати́ть*** *вперёд* — platiti unaprijed, *как (в чём) мать* ***родила́*** — go kao od majke rođen. *Гора́* ***родила́*** *мышь.* Tresla se gora, rodio se miš. *Без меня́ меня́* ***жени́ли.*** Niko me ništa već nije pitao (uvalili su me u to bez moga znanja).

Posebnu pažnju treba obratiti na vidske parove sastavljene od *supletivizama* — glagola obrazovanih od različitih korjenova i osnova. Kao što smo vidjeli, oni postoje u oba jezika.

a) **Vidski parovi sastavljeni od glagola sa različitim korjenima**

Говори́ть — сказа́ть: govoriti — reći (kazati). ***Я всегда́ говорю́*** *пра́вду.* Uvijek govorim istinu. ***Я сказал*** *пра́вду. Rekao* sam istinu.

Иска́ть — найти́: Tražiti — naći. *У бра́та я* ***иска́л*** *сове́та.* Od brata sam tražio savjet. ***Я нашёл*** *отве́т на вопро́с.* Našao sam odgovor na pitanje.

Брать — взять: uzimati — uzeti (primjeri pod brojem 3).

Класть — положи́ть: sastavljati — staviti (primjeri pod brojem 3).

Лови́ть — пойма́ть: hvatati — uhvatiti. *Ребёнок с лёгкостью* ***лови́л*** *мяч.* Dječak je s lakoćom hvatao loptu. *Он* ***пойма́л*** *легко́ мяч.* On je lako uhvatio loptu.

Ove glagole nalazimo u nizu idiomatskih spojeva, npr.:

Говори́ть — *Э́то* ***говори́т*** *само́ за себя́.* To govori samo za sebe. *У кого́ что боли́т, тот о том и* ***говори́т.*** Gdje koga svrbi, tu se i češe (Ko o čemu, baba o uštipcima). *Не* ***говори́*** *гоп, пока́ не пры́гнешь.* Prvo skoči pa reci hop. *Вам легко́* ***говори́ть.*** Lako je vama govoriti.

— *Вырази́тельно* ***говори́ть*** — izražajno govoriti, ***говори́ть*** *в лицо́ (глаза́)* — govoriti u lice (oči), ***говори́ть*** *на ру́сском языке́* — govoriti na ruskom jeziku, ***говори́ть*** *на иностра́нном языке́* — govoriti na stranom jeziku, ***говори́ть*** *по-англи́йски* — govoriti engleski, ***говори́ть*** *па телефону* — razgovarati telefonom, ***говори́ть*** *с само́й собо́й* — razgovarati sam sa sobom, *гро́мко* ***говори́ть*** — glasno govoriti, ***говори́ть*** *сквозь зу́бы* — govoriti kroz zube, ***говори́ть*** *без запинки* — govoriti bez zapinjanja, ***говори́ть*** *без акце́нта* — govoriti bez stranoga naglaska, ***говори́ть*** *вздор (глу́пости)* — govoriti gluposti, *говори́ть на ве́тер* — govoriti u vjetar, *говори́ть что попа́ло* — lupati.

Сказа́ть — *Ле́гче* ***сказа́ть,*** *чем сде́лать.* Lakše je reći nego uraditi. *Кто* ***сказа́л*** *„а“ тот до́лжен* ***сказа́ть*** *и „бе“.* Kad si počeo, onda nastavi. *На мою́ до́лю вы́пала честь* ***каза́ть.*** Čast mi je pripala da kažem.

— *Мо́жно* ***сказа́ть*** — može se reći, *легко́* ***сказа́ть*** — lako je reći, *сле́дует* ***сказа́ть*** — treba reći, ***сказа́ть*** *с двух слова́х* — reći u dvije riječi, ***сказа́ть*** *начистоту́ (пря́мо)* — otvoreno reći, ***сказа́ть*** *пра́вду без утайки* — reći istinu bez sakrivanja, *име́ть му́жество (смелость)* ***сказа́ть*** — imati hrabrosti reći, *вообще́* ***сказа́ть*** — uopšte govoreći, *как* ***сказа́ть*** — kako da kažem, teško je reći, *чуть-чуть не* ***сказа́л*** — samo što nije rekao.

Иска́ть — *От добра́ добра́ не* ***и́щут.*** Ne traži hljeba preko pogače. ***Ищи́*** *ве́тра в по́ле.* Piši propalo. ***Ищи́*** *да свищи́.* Uzalud je tražiti. *Далеко́* ***иска́ть*** *не на́до.* Ne treba daleko tražiti.

— ***Иска́ть*** *пра́вды* — tražiti pravdu, ***иска́ть*** *по́вода (слу́чай)* — tražiti povod, ***иска́ть*** *глаза́ми* — tražiti očima, ***иска́ть виновных*** tražiti krivce.

Найти́ — *Днём с огнём не* ***найдёшь.*** Ne možeš naći da svijećom tražiš. *Что э́то на тебя́* ***нашло?*** Koji ti je đavo?

— ***Найти́*** *пра́вильное реше́ние* — naći ispravno rješenje, ***найти́*** *вы́ход* — naći izlaz, ***найти́*** *о́бщий язы́к* — naći zajednički jezik, ***найти́*** *самого́ себя́* — naći samog sebe, ***найти́*** *удовлетворе́ние* — naći zadovoljstvo, ***найти́*** *утеше́ние* — naći utjehu.

Брать — *Сон меня́* ***берёт.*** Hvata me san.

— ***Брать*** *уро́ки по матема́тике* — uzimati časove iz matematike, ***брать*** *в свой ру́ки* — uzimati u svoje ruke, ***брать*** *во внима́ние* — uzimati u obzir, ***брать*** *под защи́ту* — uzimati pod zaštitu, ***брать*** *вину́ на себя́* — preuzimati krivicu na sebe, ***брать*** *чужо́е* — uzimati tuđe, ***брать*** *интервью́* — uzimati intervju, ***брать*** *в плен* — zarobljavati, ***брать*** *взя́тки* — uzimati mito, ***брать*** *быка́ за рога́* — uhvatiti bika za rogove (pogoditi u srž).

Взять — ***Взять*** *на па́мять* — uzeti za uspomenu, ***взять*** *под защи́ту* — uzeti pod zaštitu, ***взять*** *го́лыми рука́ми* — uzeti golim rukama, ***взять*** *в плен* — zarobiti, ***взять*** *в наём* — unajmiti, ***взять*** *напрока́т* — posuditi.

Класть — ***Класть*** *в карма́н* — stavljati u džep, ***класть*** *де́ньги на кни́жку* — stavljati novac na knjižicu, ***класть*** *са́хар в ко́фе* — stavljati šećer u kafu, ***класть*** *фунда́мент* — udariti temelje, ***класть*** *я́йца* — leći (nositi) jaja — ***класть*** *отпеча́ток* — udariti pečat na što, ***класть*** *зу́бы на по́лку* — stezati kaiš.

Положи́ть — ***Положи́ть*** *в карма́н* — staviti u džep, ***положи́ть*** *са́хар в ко́фе* — staviti šećer u kafu, ***положи́ть*** *в осно́ву* — uzeti kao osnovu.

Лови́ть — ***Лови́ть*** *ры́бу* — loviti ribu, ***лови́ть*** *ры́бу в му́тной воде́* — loviti u mutnom, ***лови́ть*** *у́дочкой* — loviti udicom, ***лови́ть*** *лиси́ц* — loviti lisice.

Пойма́ть. — *Ко́шка* ***пойма́ла*** *мышь.* Mačka je uhvatila miša. *Сло́во не воробе́й, вы́летит, не* ***пойма́ешь.*** Izgovorena riječ ne da se više vratiti.

— ***Пойма́ть*** *на у́дочку (у́дочкой)* — uhvatiti na udicu.

b) Vidski parovi sastavljeni od glagola sa različitim osnovama

Ложи́ться — лечь: lijegati — leći. *Он ра́но* ***ложи́тся*** *спать.* On rano liježe. *Сестра́ уже́* ***легла́.*** Sestra je već *legla.*

Сади́ться — сесть: sjedati — sjesti. ***Сади́тесь.*** *Sjedajte. Брат* ***сел*** *за стол.* Brat je *sjeo* za sto.

Станови́ться — стать: postajati — postati. Ребёнок *заме́тно* ***стано́вился*** *взро́слым.* Dijete je primijetno odrastalo (postajalo odraslim). *Он* ***стал*** *взро́слым.* On je odrastao.

Evo nekoliko spojeva sa ovim glagolima.

Ложи́ться — *Ночь ужь* ***ложи́лась*** *на го́ры.* Noć se već spuštala na planine.

— ***Ложи́ться*** *спать* — leći spavati, ***ложи́ться*** *на дива́н* — leći na krevet.

Лечь — ***Лечь*** *на своё ме́сто* — leći na svoje mesto, ***лечь*** *на живо́т (на́ спину)* — leći na stomak (leđa).

Сади́ться — ***Сади́ться*** *за па́рту* — sjedati u klupu, ***сади́ться*** *за кни́гу* — sjedati za knjigu, ***сади́ться*** *за уро́ки* — prihvatiti se učenja, ***сади́ться*** *за матема́тику* — prihvatati se učenja matematike, ***сади́ться*** *за руль* — sjedati za volan, ***сади́ться*** *в маши́ну* — sjedati u kola, ***сади́ться*** *на по́езд* — sjedati na voz, ***сади́ться*** *за́втракать* — sjedati za doručak, ***сади́ться*** *не в свои́* — gurati se gdje nije mjesto *(Не в свои́ са́ни не* ***садись).*** Ne trpaj se tamo gdje ti nije mjesto)

Сесть — *Я* ***сел*** *отдохну́ть.* Sjeo sam da se odmorim. *Со́лнце* ***се́ло.*** Sunce je zašlo.

— ***Сесть*** *за стол* — sjesti za sto, ***сесть*** *за кни́гу* — sjesti za knjigu, ***сесть*** *на авто́бус* — sjesti na autobus, ***сесть*** *на своё ме́сто* —

sjesti na svoje mjesto, ***сесть*** *на скамью́ подсуди́мых* — sjesti na optuženičku klupu, ***сесть*** *на ше́ю* — popeti se na vrat, ***сесть*** *на́ го́лову* — sjesti na grbaču.

Станови́ться — ***Становило́сь*** *жа́рко.* Postajalo je vruće. ***Стано́вится*** *хо́лодно.* Postaje hladno.

— ***Станови́ться*** *пе́рвым* — postajati prvi, ***становиться*** *же́ртвой* — postajati žrtva, ***становиться*** *совсе́м друго́й* — postajati sasvim drukčiji, ***становиться*** *тради́цией* — prelaziti u tradiciju, ***становиться*** *в о́чередь* — stajati u red.

Стать — *Ему́* ***ста́ло*** *нехорошо́.* Njemu je pozlilo, *Ни* ***стать,*** *ни сесть не уме́ет.* Ne zna se ponašati u društvu. *Ни* ***стать,*** *ни сесть.* Tijesno je.

— ***стать*** *взро́слым* — postati odrastao, ***стать*** *приме́ром* — postati primjer, ***стать*** *в о́чередь* — stati u red, ***стать*** *на коле́ни* — kleknuti, ***стать*** *на защи́ту* — ustati u odbranu, ***ста́ло*** *быть* — dakle (znači), *во что бы то ни* ***ста́ло*** — po svaku cijenu.

292. *Kategorija lica (катего́рия лица́)* ukazuje na pripadnost radnje jednom od učesnika dijaloga ili onome o kome se govori. U skladu s tim razlikujemo: a) *prvo* lice, koje pokazuje da radnju vrši onaj ko govori (***читаю*** — čitam), b) *drugo* lice, koje pokazuje da radnju vrši sabesjednik (***чита́ешь*** — čitaš), c) *treće* lice, koje pokazuje da radnju vrši lice što ne učestvuje u jezičkoj komunikaciji (***чита́ет*** — čita). Radnja se također može odnositi na više lica: na sve one koje govornik objedinjuje sa sobom (***чита́ем*** — čitamo), na više sabesjednika (***чита́ете*** — čitate), na one o kojima se govori (***чита́ют*** — čitaju).

Promjena glagola po licima naziva se *konjugacija (спряже́ние).*

U ruskom jeziku po licima se mijenja: sadašnje vrijeme *(**чита́ю, чита́ешь** . . .)*, buduće vrijeme *(**бу́ду чита́ть, бу́дешь чита́ть . . ; прочита́ю прочита́ешь** . . .)*, imperativ *(**чита́й, пусть чита́ет** . . .)*. U prošlom vremenu i kondicionalu razlikuje se samo jednina i množina *(я, ты, он — **читáл**; мы, вы, они́ — **читáли**; я, ты, он — **бы читáл**, мы, вы, они́ — **бы читáли**)*. U srpskohrvatskom jeziku sprezivi su oblici prezent *(čitam, čitaš . . .)*, aorist *(skočih, skoči . . .)*, imperfekt *(bijah, bijaše . . .)*, pluskvamperfekt *(bijah došao, bijaše došao . . .)*, perfekt *(čitao sam, čitao si . . .)*, futur I *(čitaću, čitaćeš)*, futur II *(budem čitao, budeš čitao . . .)*, imperativ *(čitaj, neka čita . . .)*, kondicional *(čitao bih, čitao bi . . .)*.

Jedna grupa glagola ima takvo leksičko značenje da se upotrebljavaju samo u trećem licu. To su tzv. *bezlični glagoli* (безли́чные глаго́лы). Oni ne ukazuju na lice kao vršioca radnje, već služe za oznaku procesa što se dešavaju bez vršioca radnje. To su, u stvari, glagoli zbivanja i stanja, a mogu da se odnose na živa bića i prirodne pojave. I u ruskom i u srpskohrvatskom jeziku upotrebljavaju se u infinitivu, sadašnjem, prošlom i budućem vremenu te kondicionalu, s tim što u prošlom vremenu glagol dolazi u srednjem rodu. Oni se ne mijenjaju u licu, rodu i broju. Npr.:

смерка́ться — smrkavati se, *смерка́ется* — smrkava se, *смерка́лось* — smrkavalo se, *бу́дет смерка́ться* — smrkavaće se, *смерка́лось бы* — smrkavalo bi se

Bezlični glagoli označavaju: 1. **prirodne pojave**, npr. *вечере́ет* (smrkava se), *моро́зит* (steže mraz), *похолада́ло* (zahladnjelo je), 2. **čovjekova fizička i psihička stanja,** npr. *мне* ***спи́тся*** (spava mi se), *ему́* ***поётся*** (njemu se pjeva), *его́* ***тошни́т*** (muka mu je), ***меня́ зноби́т*** (imam groznicu).

Ovakvi se glagoli zovu još impersonalnim.

Evo nekoliko spojeva sa njima:

Проясня́ется. Razvedrava se. ***Захолода́ло.*** Zahladnjelo je. ***Дождит*** *с утра́.* Kiša pada od jutra. ***Пу́ржит.*** Vije mećava. *Ему* ***повезло́.*** Imao je sreće. *Бра́ту не* ***везёт.*** Brat nema sreće. *Мне* ***хо́чется*** *пить.* Žedan sam. *Мне* ***хо́чется*** *есть.* Gladan sam. *Мне* ***расхоте́лось*** *спать.* Prošao me je san. *Что-то мне* ***зева́ется.*** Nešto mu se zijeva. *Ему́ не* ***сиди́тся.*** Ne sjedi mu se. *Ей не* ***живётся*** *в дере́вне.* Njoj se ne živi na selu. *Мне* ***ика́ется.*** Štuca mi se. *Его* ***затошни́ло.*** Smučilo mu se. *Ему́* ***приспи́чило*** *уе́хать.* Spopala ga je želja da otputuje. *Она́ ему́* ***прово́дится*** *тётей.* Ona mu dođe tetka.

Kategorija lica ima posebne vrijednosti u prostim rečenicama sa jednim glavnim članom. O tome v. § 442-456.

Morfološka struktura

293. Glagoli imaju čitav niz različitih oblika, koji se tvore tako što se osnovi glagola dodaju sufiksi i nastavci. Kod drugih vrsta riječi (imenica, pridjeva i sl.) svi oblici obrazuju se od zajedničke osnove, a kod glagola (i ruskog i srpskohrvatskog jezika) postoje dvije osnove: infinitivna osnova i osnova sadašnjeg vremena.

294. *Infinitivna osnova (осно́ва инфини́тива или осно́ва проше́дшего времени)* dobija se kada se odbaci infinitivni nastavak ***-ти***,[1] (u našem jeziku *-ti*, *-ći*), npr. *чита́ть* → ***чита́-ть*** — *čita*-ti, *нести́* → ***нес-ла*** — *nosi*-la, *мочь* → ***мог-ла*** — *mog*-la.

Od infinitivne osnove u ruskome se tvori infinitiv, prošlo vrijeme (*чита́ть* — ***читáл***, *нести́* — ***нёс***, *мочь* — ***мог***), kondicional (*чита́ть* — ***читáл бы***), glagolski pridjevi prošlog vremena (*чита́ть* — ***читáвший, чи́танный***) i glagolski prilog svršenog vida (*чита́ть* — ***прочита́в***), a u srpskohrvatskom jeziku infinitiv (*čitati*), aorist (*čitah*), prilog prošli (*čitavši*), pridjev radni (*čitala*), pridjev trpni većine glagola (*čitan*), imperfekt nekih glagola (*brah*) i imperativ nekih glagola (*čitaj*).

295. *Osnova sadašnjeg vremena (осно́ва настоя́щего вре́мени)* ili prezentska osnova dobija se odbacivanjem nastavka za tvorbu sadašnjeg vremena. Pošto u trećem licu množine nema glasovnih promjena, osnovu sadašnjeg vremena najlakše je naći u tom licu, npr. *кра́сить* (bojiti) — ***кра́шу, кра́сят*** → ***крас-ят***, *писа́ть* (pisati) — ***пишу́, пи́шут*** → ***пи́ш-ут***. Ako nema glasovnih promjena, osnova se lako može dobiti od bilo kojeg lica, npr. *говори́ть* (govoriti) — ***говорю́*** → ***говор-ю́***.

Od prezentske osnove u ruskome se obrazuju sadašnje vrijeme (***чита́ю***), prosto buduće vrijeme (***прочита́ю***), imperativ (***чита́й***), glagolski pridjev sadašnjeg vremena (***чита́ющий, чита́емый***) i glagolski prilog nesvršenog vida (***чита́я***), a u srpskohrvatskom prezent (*čitam*), imperativ većine glagola (*piši*), prilog sadašnji (*čitajući*) i pridjev trpni nekih glagola (*viđen*).

[1] Infinitivna osnova od glagola na *-чь* najlakše se dobija u ženskom rodu prošloga vremena, npr. *бере́чь — берег-ла́, мочь — мог-ла́.*

Morfološka klasifikacija glagola

296. Glagoli se, radi lakšeg usvajanja i proučavanja, mogu klasificirati prema gramatičkim pokazateljima i to: 1. prema *odnosu osnova* (infinitivne osnove i osnove sadašnjeg vremena), 2. prema *nastavcima* za lične glagolske oblike. Prvom klasifikacijom dobijamo *glagolske vrste*, a drugom *konjugacije*.

Glagolske vrste

297. Glagolske vrste (*кла́ссы глаго́лов*) predstavljaju grupe glagola sa istim formalnim odnosom infinitivne osnove (osnove prošloga vremena) i osnove sadašnjeg vremena. Razlikujemo pet glagolskih vrsta:

a) *prva* vrsta — glagoli koji imaju jednake osnove, npr. *мочь* — ***мог-ла́***: ***мо́г-ут***;

b) *druga* vrsta — glagoli kod kojih je osnova sadašnjeg vremena šira za suglasnik, npr. *знать* — ***зна́-ла***: ***зна[j-у]т***;

c) *treća* vrsta — glagoli kod kojih je osnova sadašnjeg vremena uža za samoglasnik, npr. *говори́ть* — ***говори́-ла***: ***говор-я́т***;

d) *četvrta* vrsta — glagoli sa sljedećim saodnosom u osnovama: ***-ва-***: ***-j-***, ***-ова-***, ***-ева-***: ***-уj-***, npr. *дава́ть* — ***дава́-ла***: ***да[j-у]т***, *сове́товать* — ***сове́това-ла***: ***совету[j-у]т***;

e) *peta* vrsta — glagoli sa unutarnjom fleksijom (unutarnja fleksija, r. вну́тренняя фле́ксия — promjena glasovne strukture korijena kojom se izražavaju različita gramatička značenja), npr. *брать* — ***бра-ла́***: ***бер-у́т***.

Prva vrsta

298. U prvu vrstu (пе́рвый класс) spadaju glagoli sa jednakim osnovama. One se završavaju na sljedeće suglasnike:

a) ***к***, ***г***, npr. *течь* (teći) — ***тек-ла́***: ***тек-у́т***, *мочь* (moći) — ***мог-ла́***: ***мо́г-ут***;

b) ***с***, ***з***, npr. *нести́* (nositi) — ***нес-ти́***: ***нес-у́т***, *везти́* (voziti) — ***вез-ти́***: ***вез-у́т*** (u prošlom vremenu ***е*** pod akcentom prelazi u ***о*** — grafički ***ё***; *нёс, несла́, вёз — везла́*);

c) ***б***, npr. *грести́* (veslati) — ***греб-ла́***: ***греб-у́т***

Među najfrekventnije glagole prve vrste spadaju:

мочь — moći	*печь* — peći
помо́чь — pomoći	*течь* — teći
принести́ — donijeti	*влечь* — vući
привезти́ — dovesti	*грести́* — veslati
произнести́ — izgovoriti	*донести́* — donijeti
спасти́ — spasiti	*унести́* — unijeti
лезть — peti se	*трясти́* — tresti
внести́ — unijeti	*отнести́* — odnijeti
бере́чь — čuvati	*грызть* — gristi
нести́ — nositi	

Glagola prve vrste ima malo.

Druga vrsta

299. Drugu vrstu (*второ́й класс*) čine glagoli kod kojih je osnova sadašnjeg vremena šira za *suglasnik* ***в, д, j, н, т***. Pošto veći dio glagola proširuje osnovu sadašnjeg vremena suglasnikom ***-j-***, glagoli druge vrste dalje se dijele na dvije podvrste:

a) *prva podvrsta* (*пе́рвый подкла́сс*) — glagoli sa suglasnikom ***-j-***, npr. *знать* — ***зна́-ла***: ***зна[j-у]т***;

b) *druga podvrsta* (*второ́й подкла́сс*) — glagoli sa suglasnicima ***в, д, н, т,*** npr. *жить* — ***жи-ла́***: ***жив-у́т***, *вести́* — ***ве-ла́***: ***вед-у́т***, *стать* — ***ста́-ла***: ***ста́н-ут***, *расти́* — ***рас-ти́***: ***раст-у́т*** (u prošlom vremenu ***рос***, ***рос-ла́***, ***рос-ло́***, ***рос-ли́***).

Najčešći glagoli prve podvrste su sljedeći:

знать — znati	*собира́ться* — spremati se	*жела́ть* — željeti
ду́мать — misliti	*занима́ться* — baviti se	
де́лать — raditi	*игра́ть* — igrati	
рабо́тать — raditi	*стара́ться* — nastojati	
понима́ть — razumijevati	*пока́зывать* — pokazivati	
быва́ть — dešavati se	*называ́ть* — nazivati	
слу́шать — slušati	*называ́ться* — nazivati se	
чита́ть — čitati	*возвраща́ться* — vraćati se	
отвеча́ть — odgovarati	*послу́шать* — poslušati	
узна́ть — saznati	*разгова́ривать* — razgovarati	
име́ть — imati	*мечта́ть* — maštati	
продолжа́ть — nastavljati	*принима́ть* — uzimati	
начина́ть — početi	*явля́ться* — biti	
успе́ть — uspjeti	*начина́ться* — početi	
спра́шивать — pitati	*пыта́ться* — pokušavati	
уме́ть — umjeti	*меша́ть* — smetati	
счита́ть — smatrati	*поднима́ться* — dizati se	
помога́ть — pomagati	*ока́зываться* — ispostavljati se	

Najfrekventniji glagoli druge podvrste su sljedeći:

1) na ***б*** — *жить* — živjeti
плыть — plivati

2) na ***д*** — *вести́* — voditi
попа́сть — naći se
провести́ — provesti
привести́ — dovesti
упа́сть — pasti
класть — stavljati
пропа́сть — propasti
повести́ — povesti
перевести́ — prevesti
подвести́ — privesti
развести́ — odvesti

3) na ***и*** — *стать* — postati
остáться — ostati
встать — ustati
достáть — nabaviti
перестáть — prestati
устáть — umoriti se
надéть — obući
отстáть — zaostati
застáть — zateći
настáть — nastupiti

4) na ***т*** — *растú* — rasti
вы́расти — porasti

Treća vrsta

300. Treću vrstu (*трéтий класс*) obrazuju glagoli kod kojih je osnova sadašnjeg vremena uža za *samoglasnik* ***а***, ***е***, ***и***, ***о***, ***у***. I u ovoj vrsti se glagoli mogu prema učestalosti podijeliti u dvije podvrste:

a) *prva podvrsta* (*пéрвый подкла́сс*) — glagoli sa samoglasnikom ***и***, npr. *говори́ть* — ***говори́-ла*** : ***говор-я́т***;

b) *druga podvrsta* (*второ́й подкла́сс*) — glagoli sa samoglasnicima ***а***, ***у***, ***е***, ***о***, npr. *лежáть* — ***лежá-ла*** : ***леж-áт***, *верну́ть* (vratiti se) — ***верну́-лась***: ***верн-у́тся***, *ви́деть* — ***ви́де-ла*** : ***ви́д-ят***, *боро́ться* (boriti se) — ***боро́-лась*** : ***бо́р-ются***.

Glagoli na ***и*** su najfrekventniji glagoli druge vrste npr.:

говори́ть — govoriti
спроси́ть — upitati
реши́ть — riješiti
отве́тить — odgovoriti
зна́чить — značiti
получи́ть — dobiti
учи́ться — učiti
люби́ть — voljeti
ходи́ть — ići
по́мнить — sjećati se
заме́тить — primijetiti
проси́ть — moliti
поста́вить — staviti
появи́ться — pojaviti se
вспо́мнить — sjetiti se
встре́тить — susresti
случи́ться — desiti se
сади́ться — sjedati
останови́ться — zaustaviti se
пра́виться — sviđati se
станови́ться — postajati
гото́вить — spremati
оста́вить — ostaviti
сто́ить — koštati
бро́сить — baciti
стро́ить — graditi
предложи́ть — predložiti
следи́ть — paziti
научи́ться — naučiti se
положи́ть — položiti, staviti
поступи́ть — postupiti
получи́ться — ispasti
ве́рить — vjerovati
ста́вить — postaviti
поговори́ть — porazgovarati
попроси́ть — zamoliti
учи́ть — učiti
гото́виться — spremati se
согласи́ться — složiti se
встре́титься — susresti se

Glagola druge podvrste ima mnogo manje, a najčešće su u upotrebi sljedeći:

na ***а*** — *сказа́ть* — reći
стоя́ть — stajati
каза́ться — činiti se
рассказа́ть — ispričati
боя́ться — bojati se
написа́ть — napisati
бежа́ть — trčati
молча́ть — ćutati
смея́ться — smijati se
лгать — lagati

ждать — čekati
слы́шать — čuti
лежа́ть — ležati
писа́ть — pisati
показа́ть — pokazati
оказа́ться — naći se
держа́ть — držati
спать — spavati
крича́ть — vikati
иска́ть — tražiti
показа́ться — pokazati se
услы́шать — čuti

2) na ***у*** — *верну́ться* — vratiti se
улыбну́ться — osmijehnuti se
взгляну́ть — pogledati
кри́кнуть — viknuti
вздохну́ть — uzdahnuti
протяну́ть — pružiti
привы́кнуть — navići
загляну́ть — zaviriti
поги́бнуть — poginuti
верну́ться — okrenuti se

3) na ***е*** — *ви́деть* — vidjeti
хоте́ть — htjeti
смотре́ть — gledati
сиде́ть — sjediti
гляде́ть — gledati
висе́ть — visiti

4) na ***о*** — *боро́ться* — boriti se

Neki glagoli sa prefiksom ***-ну-*** u prošlom vremenu mogu imati dvojake oblike: *га́снуть* — ***гас*** i ***га́снул***, *мёрзнуть* — ***мёрз*** i ***мёрзнул***.

Četvrta vrsta

301. U četvrtoj vrsta (*четвёртый класс*) nalazimo sljedeći saodnos u osnovama: ***-ава-***: ***-j-***; ***-ова-***, ***-ева-***: ***-уj-***, pa ćemo i ovdje razlikovati dvije podvrste:

a) *prva podvrsta* (*пéрвый подкла́сс*) — glagoli koji u infinitivnoj osnovi imaju ***-ва-***, a u osnovi sadašnjeg vremena ***-j-***, npr. *дава́ть* — ***дава́-ла***: ***да[j-у]т***;

b) *druga podvrsta* (*второ́й подкла́сс*) — glagoli koji u infinitivnoj osnovi imaju ***-ова-***, a u osnovi sadašnjeg vremena ***-уj-*** npr. *тре́бовать* — ***тре́бова-ла***: ***требу[j-у]т***.

U prvoj podvrsti ima malo glagola — to su glagoli *дава́ть* (davati), *создава́ть* (stvarati) i glagoli na ***-знавать*** (*сознава́ть* — shvaćati) i ***-ставать*** (*встава́ть* — ustajati). Najčešće se susreću:

дава́ть — davati
остава́ться — ostajati
передава́ть — predavati
встава́ть — ustajati
узнава́ть — saznavati
создава́ть — stvarati
отдава́ть — predavati
доставáть — nabavljati
раздава́ться — razlijegati se
подава́ть — pružati
отставáть — zaostajati
удава́ться — uspijevati

U drugoj podvrsti ima više glagola, od kojih su najfrekventniji:

1) ***-ова-*** — *сле́довать* — slijediti
здра́вствовать — biti zdrav
тре́бовать — tražiti
чу́вствовать — osjećati
про́бовать — probati
де́йствовать — djelovati
уча́ствовать — učestvovati
волнова́ться — uzbuđivati se
обра́доваться — obradovati se
ра́доваться — radovati se

2) ***-ева-*** — *завоева́ть* — osvojiti
танцева́ть — plesati
воева́ть — ratovati
ночева́ть — noćivati
потанцева́ть — zaplesati

Peta vrsta

302. Petu vrstu (*пя́тый класс*) čine glagoli sa unutarnjom fleksijom i to:

1. *бить* — ***би-ла́*** : ***бь[j-y]т*** (biti, tući)
   пить — ***пи-ла́*** : ***пь[j-y]т*** (piti)
   шить — ***ши́-ла*** : ***шь[j-y]т*** (šiti)
   вить — ***ви-ла*** : ***вь[j-y]т*** (viti)
   лить — *ли-ла* : *ль[j-y]т* (liti)
   Također *брить* (brijati), *рыть* (riti) i dr.
2. *петь* — ***пе́-ла*** : ***по[j-y]т*** (pjevati)
   крыть — ***кры́-ла***: ***кро[j-y]т*** (pokrivati)
3. *сесть* — ***се-ла*** : ***ся́д-ут*** (sjesti)
   лечь — ***лег-ла́*** : ***ля́г-ут*** (leći)
4. *звать* — ***зва-ла́*** : ***зов-у́т*** (zvati)
   брать — ***бра-ла́*** : ***бер-у́т*** (uzimati)
   взять — ***взя-ла́*** : ***возьм-у́т*** (uzeti)

   Također ***гнать*** — *гна-ла́*: ***го́н-ят*** (goniti), ***драть*** ***дра-ла*** : ***дер-у́т*** (derati).
5. *умере́ть* — ***умер-ла́*** : ***умр-у́т*** (umrijeti)
   тере́ть — ***тёр-ла*** : ***тр-ут*** (trljati)
   нача́ть — ***нача-ла́*** : ***начн-у́т*** (početi)
   наня́ть — ***наня-ла́*** : ***нойм-у́т*** (najmiti)
   обня́ть — ***обня-ла́*** : ***обни́м-ут*** (zagrliti)
   мять — ***мя́-ла*** : ***мн-ут*** (gužvati)

   Također ***жечь*** — *жг-ла* : *жг-ут* (paliti).
6. *быть* — ***бы-ла́*** : ***бу́д-ут*** (biti)
   е́хать — ***е́ха-ла*** : ***е́д-ут*** (putovati)
   есть — ***е́-ла*** : ***ед-я́т*** (jesti)
   дать — ***да-ла́*** : ***дад-у́т*** (dati)
   идти́ — ***ш-ла*** : ***ид-у́т*** (ići)

Naravno, u ovu grupu spadaju i glagoli obrazovani od navedenih.

Konjugacije

303. Konjugacija (*спряже́ние*) predstavlja skup glagola koji imaju jednaku promjenu. U ruskom jeziku razlikujemo tri konjugacije: prvu, drugu i neregularnu.

Prva konjugacija

304. Prvu konjugaciju (*пе́рвое спряже́ние*) čine glagoli sa nastavcima koji se pišu ovako:

Lice	Jednina	Množina
1.	-у, -ю	-ём, -ем
2.	-ёшь, -ешь	-ёте, -ете
3.	-ёт, -ет	-ут, -ют

Na primjer:

a) *идти́* (ići)

Lice	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
1.	Я *иду́*.	-*у* ⟨u⟩	Мы *идём*.	-*ём* ⟨om⟩
2.	Ты *идёшь*.	-*ёшь* ⟨oš⟩	Вы *идёте*.	-*ёте* ⟨ot'e⟩
3.	Он *идёт*.	-*ёт* ⟨ot⟩	Они́ *иду́т*.	-*ут* ⟨ut⟩

b) *чита́ть* (čitati)

Lice	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
1.	Я *чита́ю*.	-*ю* ⟨u⟩	Мы *чита́ем*.	-*ем* ⟨em⟩
2.	Ты *чита́ешь*.	-*ешь* ⟨eš⟩	Вы *чита́ете*.	-*ете* ⟨et'e⟩
3.	Он *чита́ет*.	-*ет* ⟨et⟩	Они́ *чита́ют*.	-*ют* ⟨ut⟩

Nastavci prve konjugacije ovako se izgovaraju: a) pod akcentom [u], [oš], [ot], [om], [ot'ь], [ut], b) bez akcenta [u], [ьš], [ьt], [ьm], [ьt'ь], [ut].

Po prvoj konjugaciji mjenjaju se glagoli prve, druge četvrte i pete vrste, a također neki glagoli vrste.

§ 305. **Prva vrsta.** Glagoli na *к*, *г*, (*течь* — teći, *печь* — peći, *сечь* — sijeći, *мочь* — moći, *бере́чь* — čuvati i dr.) zadržavaju ove suglasnike u 1. licu jednine i 3. licu množine, a u ostalim licima oni prelaze u ***ч*** *и* ***ж***, npr. *мочь:*

Lice	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
1.	Я *могу́*	-у ⟨u⟩	Мы *мо́жем*.	-ем ⟨em⟩
2.	Ты *мо́жешь*.	-ешь ⟨eš⟩	Вы *мо́жете*.	ете ⟨et'e⟩
3.	Он *мо́жет*.	-ет ⟨et⟩	Они *мо́гут*.	-ут ⟨ut⟩

Isto tako: *печь — пеку́, печёшь . . . пеку́т*
бере́чь — берегу́, бережёшь . . . берегу́т
увлечь — увлеку́, увлечёшь . . . увлеку́т

Primjeri:

Я могу́ быстро прочита́ть кни́гу. Mogu brzo počitati knjigu. *Не мо́жет э́то быть.* To ne *može* biti. *Я сего́дня* ***помогу́*** *роди́телям.* Danas *ću pomoći* roditeljima. *Он* ***помо́жет*** *мне в рабо́те.* On *će* mi *pomoći* u radu. *Ма́ма* ***печёт*** *хле́б.* Mama *peče* hljeb. *Они́* ***пеку́т*** *блины́.* Oni *peku* palačinke.

Obratiti pažnju:

Чем могу́ служи́ть? Šta želite (izvolite)? *Не могу́ я разорва́ться.* Ne mogu stići svuda. ***Мо́жешь*** *себе́ представи́ть.* Možeš zamisliti.

Glagoli na *с, з* ovako se mijenjaju:

нести́ (nositi)

Lice	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
1.	Я *несу́*	-у ⟨u⟩	Мы *несём.*	-ём ⟨om⟩
2.	Ты *несёшь.*	-ёшь ⟨oš⟩	Вы *несёте.*	-ёте ⟨ot'e⟩
3.	Он *несёт*	-ёт ⟨ot⟩	Они́ *несу́т*	-ут ⟨ut⟩

Isto tako: *везти́ — везу́, везёшь... везу́т*
трясти́ — трясу́, трясёшь... трясу́т
произнести́ — произнесу́, произнесёшь... произнесу́т
спасти́ — спасу́, спасёшь... спасу́т
лезть — ле́зу, ле́зешь... ле́зут
грызть — грызу́, грызёшь... грызу́т

Primjeri:

*Я **везу́** подарки друзья́м.* *Donosim* poklone drugovima. *Авто́бус **везёт** дете́й на мо́ре.* Autobus vozi djecu na more. *Врач **спасёт** больно́му жизнь.* Ljekar će spasiti život bolesniku.

Glagol *грести́* (veslati) u osnovi sadašnjeg vremena završava se na ***б***: *гребёшь... гребу́т*, npr. *Брат хорошо́ **гребёт.*** Brat dobro *vesla. Спортсме́ны **гребу́т** дру́жно.* Sportisti *veslaju* složno.

§ 306. **Druga vrsta.** U prvoj podvrsti ispred nastavka nalazi se suglasnik ***j***, npr. *знать:*

Lice	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
1.	Я *зна́ю.*	-ю ⟨u⟩	Мы *зна́ем.*	-ем ⟨em⟩
2.	Ты *зна́ешь*	-ешь ⟨eš⟩	Вы *зна́ете.*	-ете ⟨et'e⟩
3.	Он *зна́ет.*	-ет ⟨et⟩	Они́ *зна́ют.*	-ют ⟨ut⟩

Isto tako: *ду́мать — ду́маю, ду́маешь... ду́мают*
де́лать — де́лаю, де́лаешь... де́лают
рабо́тать — рабо́таю, рабо́таешь... рабо́тают
понима́ть — понима́ю, понима́ешь... понима́ют
слу́шать — слу́шаю, слу́шаешь... слу́шают
чита́ть — чита́ю, чита́ешь... чита́ют
отвеча́ть — отвеча́ю, отвеча́ешь... отвеча́ют
узна́ть — узна́ю, узна́ешь... узна́ют
име́ть — име́ю, име́ешь... име́ют
игра́ть — игра́ю, игра́ешь... игра́ют
меша́ть — меша́ю, меша́ешь... меша́ют

Primjeri:

*Учени́к **ду́мает** над зада́чей.* Učenik *razmišlja* o zadatku. *Я **ду́маю**, что он не прав. Mislim* da nije u pravu. *Как вы **ду́маете**?* Šta vi *mislite? Я **рабо́таю** до́ма.* Radimo kod kuće. *Оте́ц **рабо́тает** на фа́брике.* Otac radi u fabrici. *Мои́ роди́тели **рабо́тают** в школе.* Moji roditelji *rade* u školi. *Каку́ю кни́гу ты **чита́ешь**?* Kakvu knjigu čitaš? *Мы внима́тельно **слу́шаем** учи́теля.* Mi pažljivo *slušamo* učitelja (profesora).

Obratite pažnju: *Де́лаю вам предупрежде́ние, бо́льше не опа́здывайте.* Upozoravam vas da više ne kasnite. *Учени́к **де́лает** дома́шнее зада́ние.* Učenik radi domaći zadatak. *По утра́м мы **де́лаем** заря́дку.* Ujutro radimo gimnastiku.

Kod glagola druge podvrste, u osnovi sadašnjeg vremena se ispred nastavka pojavljuje suglasnik ***в, д, н,*** ili ***т***, npr. kod glagola *жить* (živjeti):

Lice	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
1.	Я *живу́.*	-у ⟨u⟩	Мы *живём.*	-ём ⟨om⟩
2.	Ты *живёшь.*	-ёшь ⟨oš⟩	Вы *живёте.*	-ёте ⟨ot'e⟩
3.	Он *живёт.*	-ёт ⟨ot⟩	Они́ *живу́т.*	-ут ⟨ut⟩

Isto tako: *плыть — плыву́, плывёшь... плыву́т*
вести — веду́, ведёшь... веду́т
упа́сть — упаду́, упадёшь... упаду́т
класть — кладу́, кладёшь... кладу́т
расти́ — расту́, растёшь... расту́т

Ako je akcenat na nastavku, glagol se mijenja ovako:

стать

Lice	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
1.	Я *ста́ну.*	-у ⟨u⟩	Мы *ста́нем.*	-ем ⟨em⟩
2.	Ты *ста́нешь.*	-ешь ⟨eš⟩	Вы *ста́нете.*	-ете ⟨et'e⟩
3.	Он *ста́нет.*	-ет ⟨et⟩	Они́ *ста́нут.*	-ут ⟨ut⟩

Isto tako: *встать — встану́, встанешь... встану́т*
оста́ться — оста́нусь, оста́нешься... оста́нутся
устать — устану́, устанешь... устану́т
наде́ть — наде́ну, наде́нешь... наде́нут

Primjeri:

*Я сейча́с **упаду́**.* Sada *ću pasti. Температу́ра за́втра **упадёт**.* Temperatura *će sutra pasti. Учени́ца **кладёт** тетра́ди на па́рту.* Učenica *stavlja* teke na klupu. *Почему́ ты не **кладёшь** са́хар в чай?* Zašto ne *stavljaš* šećer u čaj? *За́втра мы **ста́нем** в семь часо́в утра́.* Sutra ćemo *ustati* u sedam ujutro. *Вы за́втра **оста́нетесь** до́ма.* Vi *ćete* sutra *ostati* kod kuće.

Obratite pažnju: *Я* ***стáну*** *инженéром.* Postaću inžinjer. *Онú* ***живýт*** *как собáки.* Žive kao pas i mačka. *Онú* ***живýт*** *душá в дýшу.* Oni žive složno. *Я* ***живý*** *на квартúре у брáта.* Stanujem kod brata. *Он* ***живёт*** *на чáстной квартúре.* On privatno stanuje.

Glagol *растú* u sadašnjem vremenu glasi: *растý, растёшь... растýт*, a u prošlom vremenu *рос, росла́, росло́, росли́.*

§ 307. **Treća vrsta.** Iz treće vrste se po prvoj konjugaciji mijenja samo jedan dio glagola, i to iz druge podvrste: a) određen broj glagola koji nemaju u osnovi sadašnjeg vremena samoglasnik ***а*** (*сказáть*), b) svi glagoli koji u osnovi sadašnjeg vremena nemaju samoglasnik ***у*** (*вернýться*) i glagol *борóться.*

Glagoli sa samoglasnikom ***а*** mogu biti jednosložni, dvosložni i višesložni.

a) Jednosložni glagoli, npr. *ждать* (čekati):

Lice	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
1.	Я *жду.*	-у ⟨u⟩	Мы *ждём.*	-ём ⟨om⟩
2.	Ты *ждёшь.*	-ёшь ⟨oš⟩	Вы *ждёте.*	-ёте ⟨ot'e⟩
3.	Он *ждёт.*	-ёт ⟨ot⟩	Онú *ждут.*	-ут ⟨ut⟩

Isto tako: *лгать — лгу, лжёшь... лгут* (lagati)
врать — вру, врёшь... врут (lagati)
рвать — рву, рвёшь... рвут (kidati)
жрать — жру, жрёшь... жрут (žderati)
слать — шлю, шлёшь... шлют (slati)

b) Dvosložni glagoli, npr. *сказáть* (reći):

Lice	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
1.	Я *скажý*	-у ⟨u⟩	Мы *скáжем.*	-ем ⟨em⟩
2.	Ты *скáжешь.*	-ешь ⟨eš⟩	Вы *скáжете.*	-ете ⟨ete⟩
3.	Он *скáжет.*	-ет (et)	Онú *скáжут.*	-ут ⟨ut⟩

Isto tako: *писáть — пишý, пúшешь... пúшут* (pisati)
искáть — ищý, úщешь... úщут (tražiti)
плáкать — плáчу, плáчешь... плáчут (plakati)
орáть — орý, орёшь... орýт (derati se)
сосáть — сосý, сосёшь... сосýт (sisati)
стонáть — стонý, стóнешь... стóнут (ječati)

c) Višesložni glagoli, npr. *смеяться* (smijati se):

Lice	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
1.	Я *смеюсь.*	-юсь ⟨us'⟩	Мы *смеёмся.*	-ёмся ⟨oms'a⟩
2.	Ты *смеёшься.*	-ёшься ⟨ošs'a⟩	Вы *смеётесь.*	-отесь ⟨t'es⟩
3.	Он *смеётся.*	-ётся ⟨oc:a⟩	Онú *смеются.*	-ются ⟨uc:a⟩

Isto tako: *показáться — покажýсь, покáжешься... покáжутся* (pokazati se)
оказáться — окажýсь, окáжешься... окáжутся (naći se)
надéяться — надéюсь, надéешься... надéются (nadati se)
приказáть — прикажý, прикáжешь... прикáжут (narediti)
спрятать — спрячу, спрячешь... спрячут (sakriti)
доказáть — докажý, докáжешь... докáжут (dokazati)
вырваться — вырвусь, вырвешься... вырвутся (istrgnuti se)

Kod glagola *лгать* u konjugaciji dolazi do palatalizacije — *лгать*: *лжёшь* (za koju uslova nije bilo u 1. licu jednine i 3. licu množine: *лгу, лгут*), a kod glagola *писáть, плáкать, искáть* i drugih dolazi do jotovanja (koje se vršilo u svim licima: *пишý, пúшешь... пúшут; плáчу, плáчешь... плáчут; ищý, úщешь... úщут*).

Palatalizacija: *г → ж* *лгать — лгу, лжёшь... лгут*

Jotovanje:
к → ч *плáкать — плáчу, плáчешь... плáчут*
г → ж *двúгать — двúжу, двúжешь... двúжут*
х → ш *махáть — машý, мáшешь... мáшут*
з → ж *показáть — покажý, покáжешь... покáжут*
п → пл *щипáть — щиплю́, щúплешь... щúплют*
б → бл *колебáть — колéблю, колéблешь... колéблют*
м → мл *дремáть — дремлю́, дрéмлешь... дрéмлют*
ск → щ *искáть — ищý, úщешь... úщут*
зг → зж *брызгать — брызжу, брызжешь... брызжут*
т → ч *прятать — прячу, прячешь... прячут*
д → ж *глодáть — гложý, глóжешь... глóжут*

Primjeri:

Я ***жду*** *автóбуса.* *Čekam* autobus. *Он* ***ждёт*** *письмá.* On *čeka* pismo. *Мы* ***ждём*** *гостéй.* *Čekamo* goste. *Вы* ***дóлго ждёте***? *Čekate* li dugo? *Родúтели* ***ждут*** *детéй.* Roditelji *čekaju* djecu. *Не вéрьте емý, он* ***лжёт.*** Ne vjerujte mu, on *laže.* *Я* ***пишý*** *письмó другý.* *Pišem* pismo prijatelju. *Мáма* ***úщет*** *ключ в сýмке.* Mama *traži* ključ u tašni. *Máша* ***плáчет.*** Maša *plače.* *Мы на вас óчень* ***надéемся.*** Mi na vas veoma *računamo.*

Obratite pažnju:

1. Glagol *лгать* (*лгу, лжёшь... лгут*) ima stilski neutralan karakter, a *врать* (*вру, врёшь... врут*) razgovorni.
2. *Врéмя не* ***ждёт.*** Vrijeme ne čeka. *Дéло не* ***ждёт.*** Posao ne čeka. *Что имéем — не храним, потерявши,* ***плáчем.*** Čovjek ne cijeni stvari dok ih ne izgubi.

Glagoli kod kojih je osnova sadašnjeg vremena uža za samoglasnik ***у*** mijenjaju se kao glagol *вернýться* (vratiti se):

Lice	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
1.	Я *вернýсь.*	-усь ⟨us'⟩	Мы *вернёмся.*	-ёмся ⟨oms'a⟩
2.	Ты *вернёшься*	-ёшься ⟨ošs'a⟩	Вы *вернётесь.*	-ётес ⟨ot'es'⟩
3.	Он *вернётся.*	-ется ⟨oc:a⟩	Онú *вернýтся.*	-утся ⟨utc:a⟩

Isto tako: *улыбну́ться — улыбну́сь, улыбнёшься ... улыбну́тся*
вздохну́ть — вздохну́, вздохнёшь ... вздохну́т
повернýться — повернýсь, повернёшься ... повернýтся
усмехнýться — усмехнýсь, усмехнёшься ... усмехнýтся
обернýться — обернýсь, обернёшься ... обернýтся
повернýть — повернý, повернёшь ... повернýт
проснýться — проснýсь, проснёшься, проснýтся
кивнýть — кивнý, кивнёшь ... кивнýт
отдохнýть — отдохнý, отдохнёшь ... отдохнýт
махнýть — махнý, махнёшь ... махнýт
шагнýть — шагнý, шагнёшь ... шагнýт
уснýть — уснý, уснёшь ... уснýт

Ako je akcenat 2. lica jednine na osnovi, promjena će biti kao kod glagola *тянýть* (vući):

Lice	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
1.	Я *тяну́.*	-у ⟨u⟩	Мы *тя́нем.*	-ем ⟨em⟩
2.	Ты *тя́нешь.*	-ешь ⟨eš⟩	Вы *тя́нете.*	-ете ⟨et'e⟩
3.	Он *тя́нет.*	-ет ⟨et⟩	Они *тя́нут.*	-ут ⟨ut⟩

Isto tako: *взгляну́ть — взгляну́, взгля́нешь ... взгля́нут*
протяну́ть — протяну́, протя́нешь ... протя́нут
загляну́ть — загляну́, загля́нешь ... загля́нут
гля́нуть — гля́ну, гля́нешь ... гля́нут

To se odnosi i na glagole koji imaju stalan akcenat na osnovi:

кри́кнуть — кри́кну, кри́кнешь ... кри́кнут
привы́кнуть — привы́кну, привы́кнешь ... привы́кнут
поги́бнуть — поги́бну, поги́бнешь ... поги́бнут
исчéзнуть — исчéзну, исчéзнешь ... исчéзнут

Primjeri:

Я ***верну́сь*** *домóй. Vratiću se* kući. *Сáша* ***улыбнётся*** *от рáдости.* Saša *će se osmijehnuti* od radosti. *Мáльчик рáно* ***уснёт.*** Dječak će rano zaspati. *Мы срáзу* ***уснём.*** Odmah *ćemo zaspati. Зачéм ты* ***тя́нешь*** *меня́ зá руку?* Zašto me vučeš za ruku? *Егó* ***тя́нет*** *к друзья́м. Vuče* ga drugovima. *Растéния без воды* ***поги́бнут.*** Biljke će bez vode *stradati.*

Obratite pažnju:

Взя́вшие меч (мечóм) от мечá и ***поги́бнут.*** Ko se mača laća, od mača će i poginuti. *Меня́* ***тя́нет*** *ко сну.* Pospan sam (spava mi se). *Кто тебя́ за язы́к* ***тя́нет?*** Ko te vuče za jezik? ***Тя́нет*** *теплóм (хóлодом, свéжестью).* Osjeća se toplina (svježina, hladnoća). *Своя́ нóша не* ***тя́нет.*** Svoje breme (muka) nije teško.

Glagol *борóться* (boriti se) ovako se mijenja:

Lice	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
1.	Я *борю́сь.*	-юсь ⟨us'⟩	Мы *бóремся.*	-емся ⟨em's'a⟩
2.	Ты *бóрешься.*	-ешься ⟨eš's'a⟩	Вы *бóретесь.*	-етесь ⟨et'es'⟩
3.	Он *бóрется.*	-ется ⟨ec:a⟩	Они́ *бóрются.*	-ются ⟨uc:a⟩

Primjeri:

Я ***борю́сь*** *с товáрищем на ковре́.* Ja *se rvem sa* drugom na ćilimu. *Югославия* ***бóрется*** *за мир.* Jugoslavija *se bori* za mir. *Мы* ***бóремся*** *за свои́ правá. Borimo se* za svoja prava. *Нáши спортсмéны* ***бóрются*** *за пéрвое мéсто.* Naši *se* sportisti *bore* za prvo mjesto.

Glagol *борóться* ima značenje: *boriti se, ratovati, rvati se.*

308. **Četvrta vrsta.** Svi glagoli četvrte vrste mijenjaju se po prvoj konjugaciji — i glagoli sa saodnosom ***-ва-*** *:* ***-j-*** (prva podvrsta) i glagoli sa saodnosom ***-ова-***, ***-ева-*** *:* ***-уj-*** (druga podvrsta)

Glagoli *prve podvrste* mijenjaju se kao glagol *дава́ть* (davati):

Lice	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
1.	Я *даю́*	-ю ⟨u⟩	Мы *даём.*	-ём ⟨om⟩
2.	Ты *даёть.*	-ёшь ⟨oš⟩	Вы *даёте.*	-ёте (ot'e)
3.	Он *даёт.*	-ёт ⟨ot⟩	Они́ *даю́т.*	-ют ⟨ut⟩

Isto tako: *остава́ться — остаю́сь, остаёшься ... остаю́тся*
передава́ть — передаю́, передаёшь ... передаю́т
встава́ть — встаю́, встаёшь ... встаю́т
узнава́ть — узнаю́, узнаёшь ... узнаю́т
создава́ть — создаю́, создаёшь ... создаю́т
отдава́ть — отдаю́, отдаёшь ... отдаю́т
достава́ть — достаю́, достаёшь ... достаю́т
подава́ть — подаю́, подаёшь ... подаю́т
отстава́ть — отстаю́, отстаёшь ... отстаю́т

Primjeri:

Учи́тель ***даёт*** *зада́ние ученика́м.* Učitelj *daje* zadatak učenicima. *У нас* ***остаётся*** *ещё пять ты́сяч дина́ров.* Nama ostaje još pet tisuća dinara. *Дóма дéти* ***остаю́тся*** *с бáбушкой.* Kod kuće djeca *ostaju* sa bakom. *Я нéкоторое врéмя* ***остаю́сь*** *в родно́м гóроде.* Neko vrijeme *ostajem* u rodnom gradu. *Отéц* ***встаёт*** *в семь часóв утрá.* Otac *ustaje* u sedam ujutro. *Ты* ***узнаёшь*** *меня́?* Da li me *poznaš? В шкóле ученики́* ***узнаю́т*** *от учителей мнóго нóвого.* U školi učenici *saznaju* od profesorâ dosta novog. *Из газéт ми* ***узнаём*** *о событиях дня.* Iz novina *saznajemo* o događajima dana. *Учёный* ***создаёт*** *нóвую теóрию.* Naučnik *stvara* novu teoriju. *Он нам всегдá* ***достаёт*** *билéты в теáтр.* On nam uvijek *nabavlja* karte za pozorište.

Obratite pažnju:

1. Razlikujte promjenu glagola *дава́ть* i *дать*, *узнава́ть* i *узна́ть*, *отдава́ть*, *передава́ть* i *переда́ть*, *сознава́ть* i *созна́ть*, *встава́ть* i *встать* . . .
2. *Шáгу сде́лать не* ***даю́т.*** Ne smije se ni koraknuti. ***Встаёт*** *вопро́с рабо́те.* Pojavljavljuje se pitanje rada. *Во́лосы* ***встаю́т*** *ды́бом у него́.* Kosa mu se diže na glavi.

Glagoli *druge podvrste* mijenjaju se kao glagol *тре́бовать* (tražiti):

Lice	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
1.	Я *тре́бую.*	-ую ⟨u⟩	Мы *тре́буем.*	-ем ⟨em⟩
2.	Ты *тре́буешь.*	-ешь ⟨eš⟩	Вы *тре́буете.*	-ете ⟨et'e⟩
3.	Он *тре́бует.*	-ет ⟨et⟩	Они *тре́буют.*	-ют ⟨ut⟩

Isto tako: *следовать — сле́дую, сле́дуешь . . . сле́дуют*
чу́вствовать — чу́вствую, чу́вствуешь . . . чу́вствуют
про́бовать — про́бую, про́буешь . . . про́буют
де́йствовать — де́йствую, де́йствуешь . . . де́йствуют
ра́доваться — ра́дуюсь, ра́дуешься . . . ра́дуются
танцева́ть — танцу́ю, танцу́ешь . . . танцу́ют
почева́ть — ночу́ю, ночу́ешь . . . ночу́ют
кочева́ть — кочу́ю, кочу́ешь . . . кочу́ют

Ovako se ne mijenjaju glagoli: *здоро́ваться* (pozdravljati se) — *здоро́ваюсь, здоро́ваешься . . . здоро́ваются, упова́ть* (uzdati se) — *упова́ю, упова́ешь . . . упова́ют.* Od glagola sa *-ева-* treba razlikovati slične glagole nastale od glagola na -e- pomoću sufiksa *-ва-*: *заболе́ть — заболева́ть* (*заболева́ю, заболева́ешь . . . заболева́ют*), *одоле́ть — одолева́ть* (*одолева́ю, одолева́ешь . . . одолева́ют*), *ослабе́ть — ослабева́ть* (*ослабева́ю, ослабева́ешь . . . ослабева́ют*) i sl.

Primjeri:

За весно́й ***сле́дует*** *ле́то.* Iza proljeća *slijedi* ljeto. ***Я чу́вствую*** *боль в глазу́.* *Osjećam* bol u oku. *Ты* ***чу́вствуешь*** *себя́ хорошо́?* Da li se dobro *osjećaš*? *Мы* ***про́буем*** *реши́ть зада́чу.* Pokušavamo da riješimo zadatak. *Слова́ на него́ не* ***де́йствуют.*** Riječi na njega ne *djeluju*. *Вы* ***ра́дуетесь*** *хоро́шей пого́де?* Da li *se radujute* lijepom vremenu? *Бра́т хорошо́* ***танцу́ет.*** Brat lijepo *pleše*. *Тури́сты* ***ночу́ют*** *в пала́тке.* Turisti *noćivaju* u šatoru.

Obratite pažnju:

Как себя́ ***чу́вствуешь?*** Kako se osjećaš? *Как себя́* ***чу́вствуете?*** Kako se osjećate? *Я пло́хо себя́* ***чу́вствую.*** Loše se osjećam. *Я* ***чу́вствую*** *себя́ нева́жно.* Ne osjećam se najbolje.

309. *Peta vrsta.* Iz pete vrste se po prvoj konjugaciji mijenjaju sljedeći glagoli i glagoli obrazovani od njih.

a) *бить* (tući), *пить* (piti), *шить* (šiti), *лить* (liti), *вить* (viti), npr. *бить*:

Lice	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
1.	Я *бью.*	-ю ⟨u⟩	Мы *бьём.*	-ём ⟨om⟩
2.	Ты *бьёшь.*	-ёшь ⟨oš⟩	Вы *бьёте.*	-ёте ⟨ot'e⟩
3.	Он *бьёт.*	-ёт ⟨ot⟩	Они́ *бьют.*	-ют ⟨ut⟩

Isto tako: *пить — пью, пьёшь . . . пьют*
шить — шью, шьёшь . . . шьют
лить — лью, льёшь . . . льют
вить — вью, вьёшь . . . вьют

Primjeri:

Часы́ ***бьют*** *ка́ждый час.* Časovnik *otkucava* svaki sat. *Почему́ ты не* ***пьёшь*** *из стака́на?* Zašto ne *piješ* iz čaše? *Де́ти* ***пьют*** *молоко́.* Djeca *piju* mlijeko. *Мать хорошо́* ***шьёт.*** Majka dobro *šije*. ***Я шью*** *пла́тье до́чке. Šijem* haljinu kćerci. *Дождь* ***льёт*** *как из ведра́.* Kiša *pada* kao iz kabla. *Пти́цы* ***вьют*** *гнёзда.* Ptice *savijaju* gnijezda. ***Я вью*** *вено́к из цвето́в.* Pravim *vijenac* od cvijeća.

Obratite pažnju:

На что он ***бьёт?*** Na šta cilja? *Жизнь* ***бьёт*** *ключо́м.* Život vri (kipi; sve je puno života). *Лежа́чего не* ***бьют.*** Ne tuci onoga ko leži (pobijeđenoga ne treba gaziti). *Меня́ лихора́дка* ***бьёт.*** Trese me groznica (imam groznicu). ***Бьёт*** *его́ час.* Dolazi mu posljednji (smrtni) čas.

b) *Петь* (pjevati), *крыть* (pokrivati), *брить* (brijati), npr.:

Lice	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
1.	Я *пою́.*	-ю ⟨u⟩	Мы *поём.*	-ём ⟨om⟩
2.	Ты *поёшь.*	-ёшь ⟨oš⟩	Вы *поёте.*	-ёте ⟨ot'e)⟩
3.	Он *поёт.*	-ёт ⟨ot⟩	Они́ *пою́т.*	-ют ⟨ut⟩

Isto tako: *крыть — кро́ю, кро́ешь . . . кро́ют*
брить — бре́ю, бре́ешь . . . бре́ют

Primjeri:

Я пою́ *в хо́ре. Pjevam* u horu. *Он прекра́сно* ***поёт.*** On divno *pjeva*. *Мы пьём и* ***поём.*** Mi pijemo i *pjevamo*. *Они́ пьют и* ***пою́т.*** Oni piju i *pjevaju*. *За́втра* ***откро́ют*** *вы́ставку.* Sutra *će se otvoriti* izložba. *Мой оте́ц* ***бре́ется*** *электри́ческой бри́твой.* Moj *se* otac *brije* električnim aparatom. *Сейча́с* ***побре́юсь.*** Sada *ću se obrijati*.

Obratite pažnju:

*Я **пою** под гитáру.* Ja pjevam uz gitaru.

c) *Сесть* (sjesti) *лечь* (leći), npr.:

Lice	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
1.	Я *ся́ду.*	-у	Мы *ся́дем.*	-ем ⟨em⟩
2.	Ты *ся́дешь.*	-ешь ⟨eš⟩	Вы *ся́дете.*	-ете ⟨et'e⟩
3.	Он *ся́дет.*	-ет ⟨et⟩	Они́ *ся́дут.*	-ут ⟨ut⟩

Isto tako: *лечь — ля́гу, ля́жет... ля́гут.*

Primjeri:

*Когдá он **ся́дет** за рабóту?* Kada *će početi raditi? Сóлнце скóро **ся́дет**.* Sunce *će uskoru zaći. **Я ля́гу** на дивáн. Leći ću* na divan. *Он **ля́жет** отдохнýть.* On *će leći* da se odmori.

Obratite pažnju:

***Ся́дем** рядкóм да поговорúм ладкóм.* Sjednimo da popričamo (da se dogovorimo). *Я **ся́ду** на кóрточки.* Ja ću čučnuti.

d) *Звать* (zvati), *брать* (uzimati), *взять* (uzeti), *драть* (derati), npr.:

Lice	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
1.	Я *зовý.*	-у	Мы *зовём.*	-ём ⟨om⟩
2.	Ты *зовёшь.*	-ёшь ⟨oš⟩	Вы *зовёте.*	-ёте ⟨ot'e⟩
3.	Он *зовёт.*	-ёт ⟨ot⟩	Они́ *зовýт.*	-ут ⟨ut⟩

Isto tako: *брать — берý, берёшь... берýт*
взять — возьмý, возьмёшь... возьмýт
драть — дерý, дерёшь... дерýт

Glagol *гнать* (goniti) mijenja se po drugoj konjugaciji: *гоню́, го́нишь... го́нят.*

Primjeri:

*Я **зовý** вас в гóсти.* Zovem vas u goste. *Мать **зовёт** ребёнка домóй.* Majka *zove* dijete kući. *Я **берý** кни́ги в библиотéке. Uzimam* knjige u biblioteci. *Он **возьмёт** билéты в кинó.* On *će uzeti* karte za kino. *Волк **дерёт** овéц.* Vuk *razdire* ovce.

Obratite pažnju:

*Как тебя́ **зовýт**?* Kako se zoveš? *Меня́ **зовýт** Мúша.* Zovem se Miša. *Учúтеля **зовýт** Сергéй Петрóвич.* Učitelj se zove Sergej Petrovič. *У меня́ **дерёт** в гóрле.* Grebe me u grlu.

e) *Умерéть* (umrijeti), *терéть* (trljati), *начáть* (početi), *нанять* (najmiti), *обня́ть* (zagrliti), *мять* (gužvati), *жечь* (paliti) i dr., npr.:

Lice	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
1.	Я *начнý*	-у ⟨u⟩	Мы *начнём.*	-ём ⟨om⟩
2.	Ты *начнёшь.*	-ёшь ⟨oš⟩	Вы *начнёте.*	-ёте ⟨ot'e⟩
3.	Он *начнёт.*	-ёт ⟨et⟩	Они́ *начнýт.*	-ут ⟨ut⟩

Isto tako: *умерéть — умрёшь... умрýт*
терéть — тру, трёшь... трут
нанять — наймý, наймёшь... наймýт
обня́ть — обнимý, обни́мешь... обни́мут
мять — мну, мнёшь... мнут
жечь — жгу, жжёшь... жгут
снять — сниму́, сни́мешь... сни́мут
занять — займý, займёшь... займýт

Primjeri:

*Урóк **начнётся** в вóсемь часов.* Čas *će početi* u osam sati. *Идéи Лéнина не **умрýт**.* Lenjinove ideje neće *umrijeti. Páненый не **умрёт**.* Ranjenik neće *umrijeti. Дежýрный **сотрёт** с доскú.* Dežurni će *obrisati* tablu. *Я **сотрý** пыль со столá. Obrisaću* prašinu sa stola. *Нáша комáнда обязáтельно **займёт** пéрвое мéсто.* Naš *će* tim obavezno *osvojiti* prvo mjesto. *Почемý ты не **обни́мешь** брáта?* Zašto ti ne *zagriš* brata? *Сóлнее **жжёт**.* Sunce peče. *Морóз **жжёт** лицó.* Mraz *pali* lice.

e) *Быть* (biti), *éхать* (putovati), *идти́* (ići), npr.:

Lice	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
1.	Я *бýду.*	-у ⟨u⟩	Мы *бýдем.*	-ем(em)
2.	Ты *бýдешь.*	-ешь ⟨eš⟩	Вы *бýдете.*	-ете ⟨et'e⟩
3.	Он *бýдет.*	-ет ⟨et⟩	Они́ *бýдут.*	-ут ⟨ut⟩

Isto tako: *éхать — éду, éдешь... éдут*
идти́ — идý, идёшь... идýт

Primjeri:

*Во мнóгих городáх **бýдет** метрó.* U mnogim gradovima *biće* metro. *Зáвтра **бýдет** дождь.* Sutra će biti kiša. *Я **бýду** врачóм.* Biću ljekar. *Я **éду** на мóре. Putujem* na more. *Мы скóро **éдем** в Белгрáд.* Uskoro *ćemo putovati* u Beograd. *Кудá ты **идёшь**? Куда ćeš? Дéти **идýт** в кинó.* Djeca *idu* u kino.

Obratite pažnju:

*Что **бýдет**, то **бýдет**.* Biće šta bude (pa šta bude; kud puklo da puklo). *Тúше **éдешь**, дáлье **бýдешь**.* Ko polako ide, prije kući dođe. *Там вúдно **бýдет**.* Vidjećemo kasnije. *Терпú, казáк, атамáном **бýдешь**.* Čekaj, magare, dok trava naraste. *Смéху **бýдет**.* Biće smiješno. *Пусть **бýдет***

по-твóему. Neka bude po tvome. *Насúльно мил не* ***бýдешь.*** Nema ljubavi na silu. *(Всё) перемелется, мукá* ***бýдет.*** Vrijeme liječi sve (i to će proći). ***Бýдет*** *и на нашей ýлице прáздник*. I nama će jednom sunce svanuti (i nas će sunce ogrijati).

Druga konjugacija

310. Drugu konjugaciju *(второ́е спряже́ние)* čine glagoli sa sljedećim nastavcima:

Lice	Jednina	Množina
1.	*-у, -ю* ⟨u⟩	*-им* ⟨im⟩
2.	*-ишь* ⟨iš⟩	*-ите* ⟨it'e⟩
3.	*-ит* ⟨it⟩	*-ат, -ят* ⟨at⟩

Po ovoj deklinaciji mijenja se dio glagola III vrste, glagol *гнать* i još neki. Od glagola III vrste ovdje dolaze neki glagoli kod kojih je osnova sadašnjeg vremena uža za samoglasnik ***а, и*** i ***е*** u odnosu na infinitivnu osnovu, npr.: *лежáть* — ***лежа-ла,*** : ***леж-ат,*** *вúдеть* — ***виде-ла*** : ***вид-ят.***

Najfrekventniji glagoli na ***а*** su sljedeći:

стоя́ть (stajati)
слы́шать (slišati)
лежáть (ležati)
боя́ться (bojati se)
молчáть (ćutati)
держáть (držati)
спать (spavati)
кричáть (vikati)
услы́шать (čuti)
закричáть (povikati)
вы́держать (izdržati)
дышáть (disati)
замолчáть (zaćutati)
постоя́ть (stajati malo, postojati)
помолчáть (pošutjeti)
принадлежáть (pripadati
совершáть (izvršavati)
мчáться (juriti)
торчáть (štršiti)

Oni se mijenjaju kao *слы́шать* (čuti) i *стоя́ть* (stajati):

Lice	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
1.	Я *слы́шу.*	-у	Мы *слы́шим.*	-им
2.	Ты *слы́шишь.*	-ишь	Вы *слы́шите.*	-ите⟨it'e⟩
3.	Он *слы́шит.*	-ит	Они́ *слы́шат.*	-ат

Isto tako: *лежáть — лежý, лежúшь... лежат*
молчáть — молчý, молчúшь... молчáт
держáть — держý, дéржишь... дéржат
кричáть — кричý, кричúшь... кричáт
дышáть — дышý, ды́шишь... ды́шат

Lice	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
1.	Я *стою́.*	-ю ⟨u⟩	Мы *стоúм.*	-им
2.	Ты *стоúшь.*	-ишь	Вы *стоúте.*	ите ⟨it'e⟩
3.	Он *стоúт.*	-ит	Они́ *стоя́т.*	-ят ⟨at⟩

Isto tako: *боя́ться — бою́сь, боúшься... боя́тся*
спать — сплю, спишь... спят
постоя́ть — постою́, постоúшь... постоя́т

Primjeri:

Я не ***слы́шу*** *тебя́.* Ne *čujem* te. *Ты хорошó* ***слы́шишь*** *меня́?* Je li me dobro *čuješ*. *Мы* ***лежúм*** *на пля́же. Ležimo* na plaži. *Дéти не* ***боя́тся*** *морóза.* Djeca *se* ne *boje* mraza. *Почемý вы* ***молчúте?*** Zašto vi ćutite? *Я* ***держý*** *дóма соба́ку.* Kod kuće *držimo* psa. *Дéти ужé* ***спят.*** Djeca već *spavaju. Я* ***дышý*** *пóлной грýдью. Dišem* punim grudima.

Obratite pažnju:

1. Glagol *стоя́ть* znači „stajati" i mijenja se ovako: *стою́, стоúшь... стоя́т.* Glagol *стóить* znači „koštati" i ima sljedeću promjenu: *стóю, стóишь... стóят.* Up.:

   — *Учени́к* ***стоúт*** *у доски́.* Učenik stoji kraj table. *Эта кни́га* ***стóит*** *две́сти дина́ров.* Ova knjiga košta dvjesta dinara.

   — *Скóлько они́ здесь* ***стоя́т***? Koliko oni ovdje stoje? *Скóлько они́ здесь* ***стóят***? Koliko oni ovdje koštaju?

2. a) ***Стоя́т*** *морóзы.* Velika je hladnoća (već dugo traje mraz). ***Стоúт*** *хорóшая погóда.* Lijepo je vrijeme. *Часы́* ***стоя́т.*** Sat ne radi, b) *Он* ***стóит*** *семеры́х.* On vrijedi za sedmoricu. *Грошá мéдного не* ***стóит.*** Ne vrijedi ni prebijene pare. *Это* ***стóило*** *мне большóго трудá.* To me je stajalo mnogo muka.

Po drugoj deklinaciji mijenja se i jedan dio glagola na ***е***, od kojih su najčešći sljedeći:

ви́деть (vidjeti)
смотре́ть (gledati)
сиде́ть (sjediti)
гляде́ть (gledati)
висе́ть (visiti)
горе́ть (goriti)
зави́сеть (zavisiti)
лете́ть (letjeti)
вы́глядеть (izgledati)
шуме́ть (šumiti)
погляде́ть (pogledati)
полете́ть (poletjeti)
вели́ть (narediti — naređivati)
оби́деться (uvrijediti se)
блесте́ть (blistati)
терпе́ть (trpjeti)
посиде́ть (posjediti)
осмотре́ть (razgledati)

Evo kako se mijenja glagol ***видеть*** (vidjeti):

Lice	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
1.	Я *ви́жу.*	-у	Мы *ви́дим.*	-им
2.	Ты *ви́дишь.*	-ишь	Вы *ви́дите.*	-ите
3.	Он *ви́дит.*	-ит	Они́ *ви́дят.*	-ят ⟨at⟩

Isto tako: *смотре́ть — смотрю́, смо́тришь... смо́трят*
сиде́ть — сижу́, сиди́шь... сидя́т
гляде́ть — гляжу́, гляди́шь... глядя́т
висе́ть — вишу́, виси́шь... вися́т
горе́ть — горю́, гори́шь... горя́т
зави́сеть — зави́шу, зави́сишь... зави́сят
лети́ть — лечу́, лети́шь... летя́т
шуме́ть — шумлю́, шуми́шь... шумя́т
веле́ть — велю́, вели́шь... веля́т

Primjeri:

Я не́жно ***смотрю́*** *на неё.* Ja nježno *gledam* nju. *Почему́ не* ***сиди́шь*** *за столо́м?* Zašto ne *sjediš* za stolom? *В кла́ссе* ***виси́т*** *доска́.* U razredu *visi* tabla. *В печи́* ***горя́т*** *дрова́.* U peći *gore* drva. *Я ни от кого́ не* ***зави́шу.*** Ja ni od koga ne *zavisim*. *Вре́мя* ***лети́т*** *стреми́тельно.* Vrijeme veoma brzo *prolazi*. *Мо́ре* ***шуми́т.*** More *šumi*. *Де́ти* ***шумя́т*** *в кла́ссе.* Djeca *galame* u razredu.

Obratite pažnju:

Как во́лка ни корми́, он всё в лес ***смо́трит.*** Vuk dlaku mijenja, a ćud nikada. *Дарёному коню́ в зу́бы не* ***смо́трят.*** Darovanu se konju u zube ne gleda. *Костю́м на тебе́ хорошо́* ***сиди́т.*** Odijelo ti stoji dobro. ***Сиди́т,*** *как на коро́ве седло́.* Visi kao vreća (o neprikladnoj odjeći). *Пиро́г* ***сиди́т*** *в духо́вке.* Kolač je u pećnici (kolač se peče).

Glagoli na ***и***, izuzev ranije navedenih, mijenjaju se po ovoj konjugaciji. Najfrekventniji su sljedeći:

говори́ть (govoriti)	*заме́тить* (primijetiti)
спроси́ть (upitati)	*проси́ть* (moliti)
реши́ть (riješiti)	*поста́вить* (staviti)
отве́тить (odgovoriti)	*появи́ться* (pojaviti se)
зна́чить (značiti)	*вспо́мнить* (sjetiti se)
получи́ть (dobiti)	*встре́тить* (susresti)
учи́ться (učiti se)	*сади́ться* (sjedati)
люби́ть (voljeti)	*останови́ться* (zaustaviti se)
ходи́ть (ići)	*нра́виться* (sviđati se)
по́мнить (sjećati se)	

Promjena glagola ***говори́ть***:

Lice	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
1.	Я *говорю́.*	-ю ⟨u⟩	Мы *говори́м.*	-им
2.	Ты *говори́шь.*	-ишь	Вы *говори́те.*	-ите
3.	Он *говори́т.*	-ит	Они́ *говоря́т.*	-ят ⟨at⟩

Isto tako: *спроси́ть — спрошу́, спро́сишь... спро́сят*
реши́ть — решу́, реши́шь... реша́т
отве́тить — отве́чу, отве́тишь... отве́тят
учи́ться — учу́сь, у́чи́шься... у́чатся
по́мнить — по́мню, по́мнишь... по́мнят
заме́тить — заме́чу, заме́тишь... заме́тят
проси́ть — прошу́, про́сишь... про́сят
нра́виться — нра́влюсь, нра́вишься... нра́вятся

Primjeri:

Ми́ша ***отве́тит*** *на вопро́с.* Miša *će odgovoriti* na pitanje. *Это* ***ничего́*** *не зна́чит.* To ništa ne *znači*. *Де́ти* ***полу́чат*** *пода́рки.* Djeca *će* za praznik *dobiti* poklone. *Я* ***учу́сь*** *на отли́чно.* Ja odlično *učim*. ***Вы лю́бите*** *му́зыку? Volite* li muziku? *Часы́* ***хо́дят*** *то́чно.* Sat tačno *radi*. *Я всё* ***по́мню.*** Svega *se sjećam*. *Вам* ***нра́вится*** *фильм? Sviđa* li vam *se* film?

Obratite pažnju:

За э́то с тебя́ ***спро́сят.*** Za to ćeš odgovarati. *Я́йца ку́рицу не* ***у́чат.*** Jaje nije pametnije od kokoši (gdje bi jaje kokoš učilo). *Кто что* ***лю́бит,*** *кому́ что* ***нра́вится.*** Kako se kome sviđa (to je stvar ukusa). *Де́ньги счёт* ***лю́бят.*** Novac je zato da se broji. *Бе́лые ру́чки чужи́е труды* ***лю́бят.*** Gospoda žive od tuđe muke.

I u drugoj konjugaciji pojavljuju se kod nekih glagola suglasničke alternacije (r. чередова́ние согла́сных) i to u 1. licu jednine:

б → бл	*люби́ть — люблю́, лю́бишь... лю́бят*
в → вл	*лови́ть — ловлю́, ло́вишь... ло́вят*
д → ж	*води́ть — вожу́, во́дишь... во́дят*
т → ч	*лете́ть — лечу́, лети́шь... летя́т*
з → ж	*вози́ть — вожу́, во́зишь... во́зят*
с → ш	*висе́ть — вишу́, виси́шь... вися́т*
п → пл	*купи́ть — куплю́, ку́пишь... ку́пят*
м → мл	*корми́ть — кормлю́, ко́рмишь... ко́рмят*
зд → зж	*е́здить — е́зжу, е́здишь... е́здят*
ст → щ	*грусти́ть — грущу́, грусти́шь... грустя́т*

Suglasnik ***т*** može da prelazi i u ***щ***:

возврати́ть — возвращу́, возврати́шь... возвратя́т
защити́ть — защищу́, защити́шь... защитя́т
посети́ть — посещу́, посети́шь... посетя́т
преврати́ть — превращу́, преврати́шь... превратя́т

Po ovoj konjugaciji mijenja se i glagol pete vrste *гнать — гоню́, го́нишь... го́нят*, npr.: *Я* ***гоню́*** *ста́до ове́ц.* Gonim stado ovaca. *Ве́тер* ***го́нит*** *облака́.* Vjetar *tjera* oblake.

Neregularna konjugacija

311. Po neregularnoj konjugaciji *(нерегуля́рное спряже́ние)* mijenja se samo nekoliko glagola, i to oni koji u jednim licima imaju nastavke I konjugacije, a u drugim nastavke II konjugacije ili pak imaju posebne nastavke. Promjenu prvih glagola nazvaćemo mješovitom konjugacijom, a drugih osobenom konjugacijom.

312. *Mješovita* konjugacija *(сме́шанное спряже́ние)*. Ovdje spadaju glagoli *хоте́ть* (htjeti), *бежа́ть* (trčati) i *чтить* (visoko poštovati, cijeniti, uvažavati).

Glagol *хоте́ть* u jednini se mijenja po I konjugaciji, a u množini po II konjugaciji:

Lice	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
1.	Я *хочу́.*	-у	Мы *хоти́м.*	-им
2.	Ты *хо́чешь*	-ешь ⟨eš⟩	Вы *хоти́те.*	-ите
3.	Он *хо́чет.*	ет ⟨et⟩	Они́ *хотя́т.*	-ят ⟨at⟩

Primjeri:

Я ***хочу́ ча́ю.*** *Hoći* čaja. *Ты* ***хо́чешь*** *молока́? Hoćeš* mlijeka? *Мы не* ***хоти́м*** *войны́. Mi ne želimo* rat. ***Хоти́те*** *пое́хать с на́ми? Hoćete* li poći sa nama. *Они́* ***хотя́т*** *нам помо́чь.* Oni *žele* da nam pomognu.

Obratite pažnju:

Знать не зна́ю и знать не ***хочу́.*** Ne znam i neću da znam. *Че́рез не* ***хочу́.*** Što se mora, mora. *Я* ***хочу́*** *есть.* Gladan sam. *Он хо́чет* ***спать.*** On je pospan.

Glagoli *бежа́ть* i *чтить* mijenjaju se u svim licima po II konjugaciji, izuzev u 3. licu množine gdje je nastavak I konjugacije. Glagol *бежа́ть* ima nastavak I konjugacije i u 1. licu jednine, jer ga karakteriše odsustvo jotovanog suglasnika:

Lice	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
1.	Я *бегу́*	-у	Мы *бежи́м*	-им
2.	Ты *бежи́шь.*	-ишь	Вы *бежи́те.*	-ите
3.	Он *бежи́т*	-ит	Они́ *бегу́т.*	-ут

Isto tako: *чтить* — *чту, чтишь, чтит*
чтим, чти́те, чтут

Primjeri:

Я бы́стро ***бегу́*** *в апте́ку.* Ja brzo *trčim* u apoteku. *Ты куда́* ***бежи́шь?*** Kuda *trčiš? Вре́мя* ***бежи́т*** *быстро.* Vrijeme brzo *prolazi. Часы́* ***бегу́т.*** Sat *ide* naprijed. *Мы* ***чтим*** *па́мять погиби́ших бойцо́в.* Mi *čuvamo* sjećanje na poginule borce.

Glagoli *чтить* ima književni karakter.

Obratite pažnju:

На ловца́ и зверь ***бежи́т.*** Došlo kao naručeno. *Молоко́* ***бежи́т.*** Mlijeko *kipi.*

313. *Osobena* konjugacija *(осо́бое спряже́ние)*. Ovdje dolaze glagoli *есть* (jesti) i *дать* (dati) i glagoli izvedeni od njih. Glagol *есть* mijenja se na sljedeći način:

Lice	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
1.	Я *ем.*	-м	Мы *еди́м.*	-им
2.	Ты *ешь.*	-шь	Вы *еди́те.*	-ите
3.	Он *ест.*	-ст	Они́ *едя́т.*	-ят ⟨at⟩

Isto tako: *съесть — съем, съешь, съест, съеди́м, съеди́те, съедя́т* (pojesti)
пое́сть — пое́м, пое́шь, пое́ст, поеди́м, поеди́те, поедя́т (malo pojesti),
надое́сть — надое́м, надое́шь, надое́ст, надоеди́м, надоеди́те, надоедя́т (dosaditi)

Primjeri:

Я ***ем*** *суп. Jedem* supu. *Ты* ***ешь*** *ры́бу? Jedeš* li ribu? *Он* ***ест*** *я́блоко.* On *jede* jabuku. *Почему́ вы не* ***еди́те?*** Zašto vi ne jedete? *Мы* ***еди́м*** *с апети́том. Jedemo* sa apetitom.

Obratite pažnju:

1. *Я* ***ем.*** Ja jedem. *Я* ***е́ду.*** Ja putujem. *Ты* ***ешь.*** Ti jedeš. *Ты е́дешь.* Ti putuješ. *Он* ***ест.*** On jede. *Он* ***е́дет.*** On putuje. *Мы* ***еди́м.*** Mi jedemo. *Мы* ***е́дем.*** Mi putujemo. *Вы еди́те.* Vi jedete. *Вы* ***е́дете.*** Vi putujete. *Они́* ***едя́т.*** Oni jedu. *Они́ е́дут.* Oni putuju. *Мы* ***е́дем и еди́м*** *я́блоки.* Mi putujemo i jedemo jabuke. Prema tome, treba voditi računa o tome da se umjesto glagola *есть* (jesti) ne upotrijebi glagol *е́хать* (putovati) i obratno.
2. *Кто не рабо́тает, тот не* ***ест.*** Ko ne radi, ne treba ni da jede. *Кто* ***ест*** *ско́ро, тот и рабо́тает спо́ро.* Kakav na jelu, takav i na djelu. *А Ва́ська слу́шает да* ***ест.*** A on ni da trepne (a on i dalje tjera svoje; a on mrtav hladan). ***Ешь*** *— не хочу́* (prost.). Ne znam odakle bih počeo sa jelom.

Glagol *дать* ima sljedeću promjenu:

Lice	Jednina	Nastavak	Množina	Nastavak
1.	Я *дам.*	-м	Мы *дади́м.*	-им
2.	Ты *дашь.*	-шь	Вы *дади́те.*	-ите ⟨it'e⟩
3.	Он *даст.*	-ст	Они *даду́т.*	-ут

Isto tako: *сдать — сдам, сдашь, сдасть, сдадим, сдадите, сдадут* (predati)
отдать — отдам, отдашь, отдаст, отдадим, отдадите, отдадут (dati)
подать — подам, подашь, подаст, подадим, подадите, подадут (pružiti)
передать — передам, передашь, передаст, передадим, передадите, передадут (predati)

Primjeri:

*Я **дам** тебе́ сове́т.* Daću ti savjet. *Ты **дашь** мне свой дома́шний а́дрес?* Hoćeš li mi *dati* kućnu adresu. *Учи́тель **даст** зада́ние уча́щимся.* Učitelj *će dati* zadatak učenicima. *Вы **дади́те** отве́т на вопро́с? Hoćete* li dati odgovor na pitanje?

Obratite pažnju:

— *Я **дам** подру́ге кни́гу.* Daću drugarici knjigu.
*Я **даю** подру́ге кни́гу.* Dajem drugarici knjigu.
— *Мы **дади́м** разреше́ние.* Daćemo odobrenje.
*Мы **даём** разреше́ние.* Dajemo odobrenje.
— *Они **даду́т** согла́сие.* Oni će dati saglasnost.
*Они **даю́т** согла́сие.* Oni daju saglasnost.
Prvi primjeri su sa glagolom *дать*, a drugi sa *дава́ть*.

Glagoli sa defektnom konjugacijom

314. Jedna grupa glagola nema oblike za sva lica. Takvi se glagoli mogu podijeliti u tri grupe: a) glagoli koji nemaju 1. lice jednine, b) glagoli koji nemaju 1. i 2. lice jednine i c) glagoli koji nemaju 1. i 2. lice jednine i množine.

Glagoli bez 1. lica jednine. Ovakvih glagola u ruskom jeziku je malo. Npr.:

Убеди́ть (uvjeriti ubijediti) — umjesto 1. l. jedn., upotrebljava se opisna forma *попыта́юсь* (*постара́юсь, суме́ю...*) ***убеди́ть***, npr. Ja *ću ubijediti* goste da ostanu. *Я **суме́ю убеди́ть** госте́й оста́ться.*

Победи́ть (pobijediti) — umjesto 1. l. jedn., takođe se upotrebljava opisni oblik *попыта́юсь* (*постара́юсь, суме́ю...*) ***победи́ть***, npr. *Pobijediću* na takmičenju. *Я **суме́ю победи́ть** в соревнова́нии.*

Очути́ться (naći se, zadesti se, obresti se negdje) — umjesto 1. l. jedn., upotrebljava se opisna konstrukcija *смогу́* (*суме́ю...*) ***очути́ться***. npr. Ja se ne mogu tamo *naći*. *Я не смогу́ очути́ться там.*

U ostalim licima ovi se glagoli mijanju po II konjugaciji.

Glagoli bez 1. i 2. lica jednine. Ovih glagola takođe nema mnogo. Oni označavaju procese koji se ne mogu pripisati jednome licu, već većem broju lica. Takvi su sljedeći glagoli.

Толпи́ться (gomilati se, skupljati se, tiskati se, gurati se) — ovu radnju, dakle, ne može vršiti isključivo jedno lice. Npr.: *На пло́щади **толпи́тся** наро́д.* Na trgu *se gomila* narod.

Вали́ть (valjati se, vrvjeti, hrliti, padati) — *Ве́тер **вали́т** дере́вья.* Vjetar *obara* drveće. *Снег **вали́т** хло́пьями.* Snijeg *pada* (*sipa*) u velikim pahuljicama. *Дым **вали́т**.* Dim *kuljá*. *Толпа **вали́т**.* Gomila *hrli*.

Хлы́нуть (šiknuti, izbiti, pokuljati). *Дождь **хлы́нет**.* Kiša *će početi* da pljušti. *Слёзы **хлы́нут**.* Suze *će početi* da teku. *Толпа́ **хлы́нет** на пло́щадь.* Gomila *će pojuriti* na trg.

Karakteristično je za glagole bez 1. i 2. l. jedn. da imaju leksikalizirane prefikse ***с-***, ***раз-*** (***рас-***), ***пере-***, ***на-***, ***по-*** i dr. Npr.:

сбежа́ться — strčati se, sletjeti se, slegnuti se, nagrnuti
разбежа́ться — rastrčati se, razbježati se, raštrkati se
расселя́ться — raseliti se
перемёрзнуть — promrznuti (o mnogima)
набежа́ть — skupiti se, strčati se, sleći se (narod)

Glagol *мере́ть* takođe se ne upotrebljava u 1. i 2. l. jedn. Npr.: *Наро́д **мрёт** от цинги́.* Narod *umire* od skorbuta.

Glagoli bez 1. i 2. lica jednine i množine. Ovih glagola u ruskom jeziku ima mnogo više — oko hiljadu i po. Oni tvore nekoliko leksičko-semantičkih grupa.

1. *Zoologizmi* (glagoli koji označavaju procese vezane za životinjski svijet), npr. *жереби́ться* — ždrijebiti se, *теля́ться* — teliti se, *щени́ться* — kotiti se, *мурлы́кать* — presti (mačka), *нести́* i *нести́сь* — nositi jaja (*Ку́ры **несу́т** я́йца.* Kokoši *nose* jaja. *Ку́ры **несу́тся**.* Kokoši *nose* jaja), *засиде́ть* — popljuvati (muhe; *Му́хи **засидя́т** стёкла.* Muve *će popljuvati* stakla), *zagaditi* (ptice).

2. *Florizmi* (glagoli koji označavaju procese u biljnom svijetu), npr. *приня́ться* — primiti se, pustiti korijen, *разрасти́сь* — razrasti se, *ветви́ться* — granati se, puštati grane, bokoriti se, *спеть* — zreti, dozrijevati, *зелене́ть* — zelenjeti, postajati zelen, *опа́сть* — opasti (sa drveća: *ли́стья **опа́ли***), *осыпа́ться* — opasti (lišće, cvjetovi), *черви́веть* — crvljati se, ucrvljivati se, crvotočiti se (*Я́блоки **черви́веют**.* Jabuke *se ucrvljuju*).

3. *Glagoli koji označavaju procese u neživoj prirodi*, npr. *течь* — teći, *мутне́ть* — mutiti se (*Вода́ **мутне́ет**.* Voda *se muti*), *кипе́ть* — vriti (*Вода́ **кипи́т**.* Voda *vri*), *впада́ть* — ulijevati se (*Нере́тва **впада́ет** в Адриати́ческое мо́ре.* Neretva *se ulijeva* u Jadransko more), *ка́пать* — kapati, *га́снуть* — gasiti se (*Ого́нь **га́снет**.* Vatra *se gasi*), *мерца́ть* — svjetlucati (*Звёзды **мерца́ют**.* Zvijezde *trepere*), *звуча́ть* — zvučati, čuti se, razlijegati se (*Вдали́ **звуча́т** голоса́.* U daljini *se čuju* glasovi).

4. *Glagoli koji označavaju procese kod konkretnih predmeta*, npr. *горчи́ть* — grknuti, imati gorak ukus (*Мука́ **горчи́т**.* Brašno *grkne*), *пригоре́ть* — zagoriti (*Молоко́ **пригоре́ло**.* Mlijeko *je zagorjelo*), *пусте́ть* — postajati pust (*Но́чью у́лицы **пусте́ют**.* Noću ulice *postaju* puste), *перегоре́ть* — pregorjeti (*Ла́мпочка **перегоре́ла**.* Sijalica *je pregorjela*), *ржаве́ть* — rđati (*Желе́зо **ржаве́ет**.* Željezo *rđa*), *реде́ть* — prorjeđivati se, postajati rijedak (*Во́лосы **реде́ют**.* Kosa *postaje rijetka*).

5. *Glagoli koji označavaju procese u ljudskom organizmu* npr. *боле́ть* — boljeti (*Рука́ **боли́т**.* Ruka *boli*), *слези́ться* — suziti (*У него́ **слезя́тся** глаза́.*

Suze mu oči), *воспали́ться* — upaliti se (*Го́рло* ***воспали́лось***. Grlo *se upalilo*), *нагнои́ться* — zagnojiti se (*Ра́на* ***нагнои́лась***. Rana *se zagnojila*).

6. *Glagoli sa apstraktnim značenjem*, npr. *заключа́ться* — sastojati se (*Де́ло* ***заключа́ется*** *в сле́дующем...* Stvar *se sastoji* u sljedećem...), *предстоя́ть* — predstojati (***Предстои́т*** *сло́жная рабо́та. Predstoji* složen posao), *состоя́ть* — sastojati se, *состоя́ться* — održati se, *дли́ться* — trajati (*Боле́знь* ***дли́тся*** *тре́тий ме́сяц.* Bolest *traje* treći mjesec).

7. *Neki povratni glagoli*, npr. *прорва́ться* — prodrijeti se (*Рукава́* ***прорва́лись***. Rukavi su se *prodrli*), *расплести́сь* — rasplesti se (*Коса́* ***расплела́сь***. Pletenica *se rasplela*), *пе́чься* — peći se (*Хлеб* ***печётся***. Hljeb *se peče*), *зако́нчиться* — završiti se, *соверши́ться* — desiti se, *осуществи́ться* — ostvariti i sl.

Glagolski oblici

315. Glagolski oblici (*фо́рмы глаго́лов*) mogu biti prosti i složeni. Prosti su oni koji su sastavljeni od jedne riječi, a složeni — oni koji imaju dvije ili više riječi. U ruskom jeziku prosti glagolski oblici su infinitiv, sadašnje vrijeme, prosto buduće vrijeme, prošlo vrijeme, glagolski prilozi i glagolski pridjevi, a složeni glagolski oblici su složeno buduće vrijeme i kondicional. Imperativ ima i proste (*пиши́*) i složene oblike (*пусть пи́шет*). U srpskohrvatskom jeziku prosti su prezent, imperfekt, aorist, prilog sadašnji, pridjev radni i trpni, a složeni: perfekt, pluskvamperfekt, futur I, futur II, kondicional i oblik pasiva, dok imperativ, kao i u ruskom jeziku, može biti prost i složen.

Infinitiv

316. Infinitiv (*инфини́тив, неопределённая фо́рма*) predstavlja polazni oblik u morfologiji glagola. Ovim se oblikom samo imenuje radnja, bez ukazivanja na njen karakter.

U ruskom jeziku infinitiv ima tri nastavka (kod povratnih glagola iza njih slijedi postfiks ***-ся***): ***-ть*** (***-ться***), ***-чь*** (***-чься***)i ***-ти*** (***-тись***), a u srpskohrvatskom dva: *-ti* i *-ći* (kod povratnih glagola *se* se piše odvojeno).

Nastavak ***-ть*** (***-ться***) ima najveći dio glagola ruskog jezika, npr.:

a) *быть* (biti)
говори́ть (govoriti)
знать (znati)
сказа́ть (reći)
стать (postati)

b) *каза́ться* (činiti se)
хоте́ться (htjeti)
учи́ться (učiti, studirati)
оста́ться (ostati)
оказа́ться (naći se)

Nastavak *-ти* (*-тись*) nalazimo kod dvadesetak besprefiksalnih glagola i oko 250 prefiksalnih. Nastavak ***-ти*** (***-тись***) uvijek je pod akcentom, izuzev kod glagola svršenog vida sa prefiksom ***вы-*** (*вы́йти, вы́нести, вы́лезти* i sl.). Ovdje spadaju:

a) *идти́* (ići)
вести́ (voditi)
везти́ (voziti)
расти́ (rasti)
нести́ (nositi)

пасти́ (napasati)
спасти́ (spasiti)
ползти́ (puzati)
цвести́ (cvjetati)
плести́ (plesti)

мести́ (mesti)
брести́ (vući se, teško ići)
грести́ (veslati)
трясти́ (tresti)
блюсти́ (čuvati)

b) *найти́сь* (naći se)
плести́сь (vući se, jedva ići)
нести́сь (juriti; nositi jaja)

Nastavak ***-чь*** (***-чься***) ima najmanji broj glagola — svega desetak besprefiksalnih i nešto više prefiksalnih, npr.:

a) *мочь* (moći)
берéчь (čuvati)
лечь (leći)
жечь (paliti)

печь (peći)
сечь (sjeći)
течь (teći)
стричь (šišati)

стерéчь (čuvati)
волóчь (vući)
пренебрéчь (potcijeniti)
толóчь (tucati)

b) *берéчься* (čuvati se)
стерéчься (čuvati se)

толóчься (gurati se, tiskati se)
волóчься (vući se)

Infinitiv služi za građenje drugih glagolskih oblika — u ruskom jeziku: složenog budućeg vremena (*чита́ть* — ***бу́ду чита́ть***), a u srpskohrvatskom: futura I (čitati — ja *ću čitati*). O sintaksičkim vrijednostima infinitiva v. § 347, 454. Također v. § 354.

U nizu idioma od glagolskih oblika se susreće samo infinitiv, npr.:

Учи́ться, учи́ться и учи́ться! Treba učiti, učiti i samo učiti. ***Не потруди́ться, так и хле́ба не доби́ться.*** Ko radi ne boji se gladi. *На́до мно́го* ***учи́ться,*** *что́бы мно́го* ***знать.*** Treba dosta učiti da bi se dosta znalo. *Жизнь* ***прожи́ть*** *— не по́ле* ***перейти́.*** Život nije laka stvar.

Sadašnje vrijeme

317. Sadašnje vrijeme (*настоя́щее вре́мя*) označava radnju koja se vrši u trenutku govora. U ruskom jeziku sadašnje vrijeme imaju samo glagoli nesvršenog vida, a u srpskohrvatskom jeziku prezent se može obrazovati i od nesvršenih i od svršenih glagola (*Dajem* ti knjigu. Ne *dam* ti knjigu).

Sadašnje vrijeme obrazuje se od osnove sadašnjeg vremena, pomoću odgovarajućih nastavaka. O tome i o promjeni glagola u sadašnjim vremenu v. § 303—313.

U srpskohrvatskom jeziku pomoćni glagol *jesam* ima punu promjenu *(jesam* ili *sam, jesi — si, jeste — je, jesmo — smo, jeste — ste, jesu — su)*, dok se u ruskom jeziku ovaj glagol sačuvao samo u 3. licu jednine, u obliku ***есть***. Njegova je upotreba ograničena na neke slučajeve, i to: 1. kada se radi o naučnim definicijama, npr. ***Языкозна́ние есть*** *нау́ка о языке́.* Lingvistika *je* nauka o jeziku, 2. kada se radi o značenju „imati", npr. *У меня́* ***есть*** *кни́га.* Ja *imam* knjigu. U ostalim slučajevima ovaj se glagol ne upotrebljava, iako u našem jeziku stoji pomoćni glagol, recimo.

On je učenik. *Он учени́к.* Mi *smo* dobri drugovi. *Мы хоро́шие това́рищи.* Ja *sam* student. *Я студе́нт.* Oni *su* u pravu. *Они́ пра́вы.*

U značenju „imati", oblik *есть* može da se izostavi, ali se time mijenja i smisao rečenice. Up.:

У Влади́мира ***есть*** *друзья́ в Белгра́де.* Bladimir *ima* prijatelje u Beogradu. *У Влади́мира друзья́ в Белгра́де.* Vladimirovi *su* prijatelji u Beogradu.

Konstrukcijom sa *есть* ukazuje se na *ograničenu* pripadnost (Vladimir ima prijatelje u Beogradu, ali ih ima ili može imati i u drugim gradovima), a bez *есть* na *potpuni* pripadnost (svi se Vladimirovi prijatelji nalaze u Beogradu). Isto tako:

У меня́ ***есть*** *интере́сные кни́ги.* Imam interesantne knjige. *У меня́ интере́сные кни́ги.* Moje su knjige interesantne. *У отца́* ***есть*** *седы́е во́лосы.* Otac ima sijedih dlaka. *У отца́ седы́е во́лосы.* Očeva je kosa sijeda. *У меня́* ***есть*** *в карма́не носово́й плато́к, ключ и де́ньги.* U džepu *imam* maramicu, ključ i novac. *У меня́ в карма́не носово́й плато́к, ключ и де́ньги.* U mome džepu se nalazi maramica, ključ i novac. *У него́* ***есть*** *цветны́е фотогра́фии.* On ima slike u boji. *У него́ цветны́е фотогра́фии.* Njegove su slike u boji.

Konstrukcije sa ovim oblikom i bez njega mogu da izražavaju i druge nijanse značenja. Ako pitamo upotrebljavajući *есть*, tražimo da se odgovori da li neko ili nešto ima, a ako pitamo bez *есть*, onda to radimo sa željom da preciziramo ili provjerimo nešto. Npr.:

У тебя́ ***есть*** *но́вая кни́га?* Imaš li novu knjigu? *У тебя́ но́вая кни́га?* Je li ti to nova knjiga? *У тебя́* ***есть*** *цветно́й телеви́зор?* Imaš li televizor u boji? *У тебя́ цветно́й телеви́зор?* Je li ti to televizor u boji? *У Петра* ***есть*** *ма́ленькие де́ти?* Ima li Petar malu djecu? *У Петра́ ма́ленькие де́ти?* Jesu li Petrova djeca mala?

Oblik *есть* izostavljamo ako se radi o tome da neko ili nešto ima određeno obilježje, svojstvo ili ako su u pitanju duševno stanje i bolest. Npr.:

Imam plave oči. *У меня́ си́ние глаза́.* Moj drug ima lijepu narav. *У моего́ това́рища хоро́ший хара́ктер.* Danas sam loše raspoložen. *Сего́дня у меня́ плохо́е настрое́ние.* Imam grip. *У меня́ грипп.*

Srpskohrvatskom prezentu od glagola *nemati* odgovara ruska konstrukcija sa negacijom ***нет****: у + genitiv +* ***нет*** *+ genitiv*, npr.

Нетам knjigu. *У меня́* ***нет*** *кни́ги.* On *nema* brata. *У него́* ***нет*** *бра́та.* Mi *nemamo* te knjige. *У нас* ***нет*** *э́тих книг.*

Međutim, često se upotrebljava i *не* + ***иметь***, npr.

Nemaju djecu. *Они* ***не име́ют*** *дете́й.* Nemam uticaja na drugove. *Я* ***не име́ю*** *влия́ния на друзе́й.*

Na međujezičkom planu treba voditi računa o tome da se rusko 1. lice množine često formalno podudara sa srpskohrvatskim 1. licem jednine, npr.:

Мы ***говори́м.*** Mi govorimo.
Ja *govorim.* *Я говорю́.*

Ista je stvar sa glagolima *реши́ть* — riješiti *(мы* ***реши́м*** — ja *riješim)*, *учить* — učiti *(мы* ***у́чим*** — ja *učim)*, *лежа́ть* — ležati *(мы* ***лежи́м*** — ja *ležim)*, *ви́деть* — vidjeti *(мы* ***ви́дим*** *— ja vidim)* itd.

U ruskom jeziku ne postoji konstrukcija *da + sadašnje vrijeme* koja je karakteristična za naš jezik, već se umjesto nje, upotrebljava infinitiv. Prema tome:

Ja mogu *da čitam. Я могу́* ***чита́ть.*** On hoće *da piše. Он хо́чет* ***писа́ть.***
Mi ne znamo da plivamo. *Мы не уме́ем* ***пла́вать.***

Između ruskog i srpskohrvatskog jezika postoji razlika i u sljedećim upitnim rečenicama:

— *Я* ***напишу́?*** *Je li da* ja *napišem? Da li da* ja *napišem? Da* ja *napišem? Da napišem?*

— *Ты* ***зна́ешь?*** *Je li* ti *znaš? Da li* ti *znaš? Da li znaš?*

— *Э́то* ***письмо́?*** *Je li* ovo pismo*? Da li je* ovo pismo? *Je li* to pismo? *Da li je* to pismo?

Sadašnje vrijeme nalazimo u velikom broju poslovica, npr.

Кто мно́го ***чита́ет****, мно́го и* ***зна́ет.*** Ko mnogo čita, mnogo i zna. *Труд всё* ***побежда́ет.*** Rad sve pobjeđuje. *Тот не* ***ошиба́ется****, кто ничего́ не* ***де́лает.*** Ne griješi, onaj ko ništa ne radi. *Тот бо́льше* ***ошиба́ется****, кто в свои́х оши́бках не* ***ка́ется.*** Više griješi onaj ko se za svoje greške ne kaje. *Соловья́ ба́снями не* ***ко́рмят.*** Od priče se ne živi. *Лес* ***ру́бят*** *— щепки* ***летя́т.*** Nema rada bez grešaka (u velikim događajima stradaju male stvari). *Одна́ ла́сточка не* ***де́лает*** *весны́.* Jedna lasta ne čini proleće.

318. **Akcenat**. Kao kod drugih morfoloških oblika, i ovdje postoji stalan i pokretan akcenat. U sadašnjem vremenu akcenat se mijenja u 1. ili 2. licu jednine. Od drugog lica jednine on ostaje isti. Prema tome, potrebno je znati akcenat infinitiva i 1. i 2. lica jednine.

Dvosložni i visesložni glagoli imaju u 1. licu jednine isti akcenat kao u infinitivu, npr. *чита́ть — чита́ю, писа́ть — пишу́, говори́ть — говорю́, исче́знуть — исче́зну.* Izuzetak su glagoli: *колеба́ть — коле́блю* (kolebati, pokretati), *алка́ть — а́лчу* (zast. gladovati, žudjeti), *колыха́ть — колы́шу* (njihati, ljuljati).

Ako je u 1. licu jednine akcenat na osnovi, on se uopšte ne mijenja, npr. *ду́мать — ду́маю, ду́маешь . . . ду́мают, понима́ть — понима́ю, понима́ешь . . . понима́ют, слу́шать — слу́шаю, слу́шаешь . . . слу́шают.*

Ako je u 1. licu jednine akcenat na nastavku, on ili ostaje na istom mjestu ili od 2. lica jednine prelazi na osnovu:

a) ostaje — *говори́ть — говорю́, говори́шь . . . говоря́т*
стоя́ть — стою́, стои́шь . . . стоя́т
сиде́ть — сижу́, сиди́шь . . . сидя́т
лежа́ть — лежу́, лежи́шь . . . лежа́т
боя́ться — боюсь, бои́шься . . . боя́тся
бежа́ть — бегу́, бежи́шь . . . бегу́т

b) mijenja se — *мочь — могу́, мо́жешь . . . мо́жет*
сказа́ть — скажу́, ска́жешь . . . ска́жут
спроси́ть — спрошу́, спро́сишь . . . спро́сят
смотре́ть — смотрю́, смо́тришь . . . смо́трят
учи́ться — учу́сь, у́чишься . . . у́чатся
люби́ть — люблю́, лю́бишь . . . лю́бят
ходи́ть — хожу́, хо́дишь . . . хо́дят
писа́ть — пишу́, пи́шешь . . . пи́шут

Izuzetak je glagol *хоте́ть* (htjeti, željeti), koji ima različit akcenat u jednini i množini: *хочу́, хо́чешь, хо́чет — хоти́м, хоти́те, хотя́т*. Slično je i sa glagolom *есть* (jesti): *ем, ешь, ест — еди́м, еди́те, едя́т*, glagolom *дать* (dati): *дам, дашь, даст — дади́м, дади́те, даду́т*.

O akcentu također v. § 303-313.

Buduće vrijeme

319. Buduće vrijeme (*бу́дущее вре́мя*) predstavlja glagolski oblik kojim se kazuje da će se radnja vršiti ili izvršiti u budućnosti.

I u ruskom i u srpskohrvatskom jeziku postoje dvije forme: u ruskom jeziku prosto i složeno buduće vrijeme (*прочита́ю — бу́ду чита́ть*), a u srpskohrvatskom futur I i futur II *(čitaću — budem čitao)*.

Prosto buduće vrijeme

320. Prosto buduće vrijeme (*просто́е бу́дущее вре́мя*) tvori se od glagola *svršenog* vida i označava radnju koja će se završiti u budućnosti. Glagoli u prostom budućem vremenu imaju nastavke iste kao glagoli nesvršenog vida u sadašnjem vremenu. Šire o tome v. § 303-313.

Ruskom prostom budućem vremenu u srpskohrvatskom jeziku odgovara futur I ako se radi o pravoj budućnosti (o radnji koja će se zaista desiti), npr.:

Я ***скажу́*** *пра́вду. Reći ću* istinu. *Ты* ***пойдёшь*** *со мной?* Hoćeš li poći sa mnom? *Ученики́* ***приду́т*** *во́время?* Hoće li učenici *doći* na vrijeme? *Брат* ***пойдёт*** *в музе́й.* Brat *će poći* u muzej.

Ukoliko se pak radi o nepravoj budućnosti, koju nalazimo u zavisnim rečenicama (posebno uslovnim i vremenskim), ruskom prostom budućem vremenu će odgovarati prezent ili futur II, npr.:

Е́сли ты ***прие́дешь****, мы тебя́* ***встре́тим.*** Ako *doputuješ* (*budeš doputovao*), mi ćemo te dočekati. *Когда́* ***придёшь****, тогда́ поговори́м.* Kada *dođeš* (*budeš došao*), porazgovaraćemo.

U glavnim rečenicama srpskohrvatski prezent od glagola svršenog vida nema značenje budućeg vremena, nije, dakle, adekvatan ruskom prostom budućem vremenu. Up.: Ja uvijek *kažem* istinu (*Я всегда́* ***говорю́*** *пра́вду*) — *Я всегда́* ***скажу́*** *пра́вду* (Uvijek ću *reći* istinu). Međutim, u zavisnim rečenicama rusko prosto buduće vrijeme i naš prezent svršenog vida dolaze na istu semantičku ravan. Stoga neki predlažu da se takav srpskohrvatski oblik nazove futurom III. U zavisnim rečenicama on izražava radnju koja će se desiti prije neke druge radnje, npr. Kad kiša *prestane*, poći ćemo kući. *Когда́ дождь* ***ко́нчится****, мы пойдём домо́й.* Ako kiša počne, vratićemo se kući. *Е́сли пойдёт дождь, мы вернёмся домо́й.*

U ruskom jeziku posebno treba voditi računa o tome da se od glagola nesvršenog vida obrazuje sadašnje vrijeme, a od glagola svršenoga vida prosto buduće vrijeme. Up.:

1. *Я* ***беру́*** *э́ту кни́гу.* Uzimam ovu knjigu. *Я* ***возьму́*** *э́ту кни́гу.* Uzeću ovu knjigu. 2. *Я всегда́* ***даю́*** *това́рищу интере́сную кни́гу.* Uvijek dajem drugu interesantnu knjigu. *Я* ***дам*** *това́рищу кни́гу.* Daću drugu knjigu. 3. *А что э́то* ***даёт****?* A šta to daje? *А что э́то* ***даст****?* A šta će to dati? 4. *На́шим сосе́дям* ***даю́т*** *трёхко́мнатную кварти́ру в но́вом до́ме.* Našim susjedima daju trosoban stan u novoj zgradi. *На́шим сосе́дям* ***даду́т*** *трёхко́мнатную кварти́ру в но́вом до́ме.* Našim susjedima daće trosoban stan u novoj zgradi. 5. *Я* ***узна́ю*** *го́лос отца́.* Prepoznajem očev glas. *Я* ***у́знаю*** *голос отца́.* Prepoznaću očev glas. 6. *Но́вости мы* ***узна́ем*** *от Ната́ши.* Novosti saznajemo od Nataše. *Но́вости мы* ***узна́ем*** *от Ната́ши.* Novosti ćemo saznati od Nataše.

Obratite pažnju:

Ты ***придёшь*** *за́втра в шко́лу?* Hoćeš li doći sutra u školu? *При встре́че ты её* ***обни́мешь*** *и* ***поцелу́ешь.*** Pri susretu ti ćeš je zagrliti i poljubiti. *Ми́лан* ***оста́нется*** *до́ма.* Milan će ostati kod kuće. *Мы ошибёмся, е́сли так* ***сде́лаем****?* Hoćemo li pogriješiti ako tako uradimo? *Я* ***ся́ду*** *за э́ту па́рту.* Sješću u ovu klupu.

U velikom broju poslovica glagol je u prostom budućem vremenu, npr.:

Поспеши́шь *— люде́й* ***насмеши́шь.*** Ko žurio, vrat slomio. *Что* ***посе́ешь****, то и* ***пожнёшь.*** Kako posiješ, tako ćeš i požnjeti. *Ка́шу ма́слом не* ***испо́ртишь.*** Dobra nikad previše (Od viška glava ne boli). *Как* ***а́укнется****, так и* ***откли́кнется.*** Kako prostreš, tako ćeš i ležati. *Ши́ла в мешке́ не* ***утаи́шь.*** Zaklela se zemlja raju da se tajne sve doznaju (izići će na vidjelo; U cara Trojana kozje uši). ***Сте́рпится — слю́бится.*** Ljubav dolazi s vremenom. *Ра́ньше* ***начну́т*** *— ра́ньше* ***ко́нчат.*** Ako se ranije počne, ranije će se i završiti. *Что* ***заслу́жат****, то и* ***полу́чат.*** Šta si zaslužio, to ćeš i dobiti.

Složeno buduće vrijeme

321. Složeno buduće vrijeme (*сло́жное бу́дущее вре́мя*) izražava radnju koja će se desiti u budućnosti, ali bez ukazivanja na to hoće li ona biti završena. Ovaj oblik gradi se pomoću ličnih oblika pomoćnog glagola *быть* (biti) i infinitiva glagola *nesvršenoga* vida, npr.:

Я ***бу́ду писа́ть****.* Ja *ću pisati. Ты* ***бу́дешь чита́ть****. Hoćeš* li *čitati*? *Брат* ***бу́дет рабо́тать****.* Brat *će raditi. Мы* ***бу́дем отвеча́ть****.* Mi *ćemo odgovarati. Вы* ***бу́дете нас жда́ть****?* Hoćete li nas *čekati*? *Ученики́* ***бу́дут писа́ть*** *сочине́ние.* Učenici *će pisati* sastav.

Iz primjera se vidi da složenom budućem vremenu u značenju prave budućnosti (koju nalazimo u prostim i glavnim rečenicama) odgovara u srpskohrvatskom futur I *(****бу́ду чита́ть*** *— čitaću)*. Međutim, u zavisnim rečenicama njemu će biti adekvatan futur II, npr.:

Когда́ ***бу́дешь отвеча́ть****, говори́ гро́мко.* Kada *budeš odgovarao*, govori glasno.

U ruskom jeziku prilikom upotrebe budućeg vremena treba obratiti pažnju na glagolski vid — od glagola svršenog vida obrazuje se samo prosto buduće vrijeme, a od glagola nesvršenog vida samo složeno buduće vrijeme. Up.:

Я расскажу́ обо всём. Ispričaću o svemu. — *Я* ***бу́ду расска́зывать*** *обо всём.* Pričaću o svemu. *Ты* ***бу́дешь люби́ть*** *меня́?* Hoćeš li me voljeti? — *Ты* ***полю́бишь*** *меня́?* Hoćeš li me zavoljeti? *Поэ́т* ***прочита́ет*** *своё стихотворе́ние.* Pjesnik će odrecitovati svoju pjesmu. — *Поэ́т* ***бу́дет чита́ть*** *своё стихотворе́ние.* Pjesnik će recitovati svoju pjesmu.

Prošlo vrijeme

322. Prošlo vrijeme (*прошéдшее врéмя*) označava radnju koja se vršila ili izvršila u prošlosti. Ono se obrazuje od glagola svršenog i nesvršenog vida pomoću sufiksa **-л-**, te nastavaka za rod: Ø — nulti nastavak (muški rod), **-а** (ženski rod), **-о** (srednji rod) i za množinu **-и**, koji se dodaju osnovi infinitiva (prošloga vremena), npr. *читáть* — ***читáл, читáла, читáло, читáли***, *говорúть* — ***говорúл, говорúла, говорúло, говорúли***, *знать* — ***знал, знáла, знáло, знáли***. Jedan mali broj glagola nema u muškome rodu sufiks **-л-** nego krajnji suglasnik osnove. To se odnosi: 1. na glagole sa infinitivnom osnovom (osnovom prošlog vremena) na **п, б, к, г, с, з, р**, npr. *ослéпнуть* — ***ослéп*** (*ослéпла*), *погúбнуть* — ***погúб*** (*погúбла*), *печь* — ***пёк*** (*пеклá*), *мочь* — ***мог*** (*моглá*), *нестú* — ***нёс*** (*неслá*), *привезтú* — ***привёз*** (*привезлá*), *умерéть* — ***úмер*** (*умерлá*); 2. na niz glagola sa odnosom u osnovama **-ну** — **-н-** (treća vrsta, druga podvrsta), npr. *привúкнуть* — ***привúк*** (*привúкла*), *погúбнуть* — ***погúб*** (*погúбла*), *исчéзнуть* — ***исчéз*** (*исчéзла*), *достúгнуть* — ***достúг*** (*достúгла*), *погáснуть* — ***погáс*** (*погáсла*), *утúхнуть* — ***утúх*** (*утúхла*), *вúсохнуть* — ***вúсох*** (*вúсохла*) — međutim, većina glagola sa sufiksom *-н-* — ima **-л-** (*махнýть* — ***махнýл***, *крúкнуть* — ***крúкнул***, *тянýть* — ***тянýл***, *тонýть* — ***тонýл*** i sl.). Glagol *растú* u prošlom vremenu glasi: ***рос, рослá, рослó, рослú***, a glagol *идтú* : ***шёл, шлá, шлó, шлú***. Kod nekih glagola u muškom rodu samoglasnik **е** prelazi u **о** (grafički **ё**): *печь* — ***пёк*** (*пеклá*), *жечь* — ***жёг*** (*жглá*), *течь* — ***тёк*** (*текláа*), *лечь* — ***лёг*** (*леглá*), *терéть* — ***тёр*** (*тёрла*), *вестú* — ***вёл*** (*велá*), *плестú* — ***плёл*** (*плелá*), *везтú* — ***вёз*** (*везлá*), *нестú* — ***нёс*** (*неслá*), *грестú* — ***грёб*** (*глеблá*), *берéчь* — ***берёг*** (*береглá*), *стерéчь* — ***стерёг*** (*стерглá*), *влечь* — ***влёк*** (*влеклá*).

U ruskom jeziku, za razliku od srpskohrvatskog, u množini se ne razlikuje kategorija roda. Up.:

Онú ***писáли.*** { Oni *su pisali* (m. r.). / One *su pisale* (ž. r.). / Ona *su pisala* (sr. r.).

Naš perfekt i rusko prošlo vrijeme razlikuju se i po tome što je naš perfekt složen glagolski oblik (sastavljen od prezenta pomoćnog glagola *biti* i radnog glagolskog pridjeva), a rusko prošlo vrijeme — prost glagolski oblik. Međutim, i u srpskohrvatskom jeziku perfekt može da bude prost oblik, i to samo onda kada se radi o tzv. *krnjem* perfektu (крáткий перфéкт). To je preteritalna forma koja se upotrebljava bez pomoćnog glagola *biti* i koja predstavlja specifičnost našeg jezika (od slovenskih jezika imaju ga još samo bugarski i djelimično slovenački), npr. Gosti *stigli (Гости* ***пришлú)***. Pomoću njega se prošla radnja iskazuje statično, njime se odslikavaju gotovi prizori i sl. Kao što vidimo, on je formalno potpuno jednak ruskom prošlom vremenu, ali je bitna razlika između njih u tom što je naš krnji perfekt samo jedan od oblika za izražavanje prošle radnje (i to sekundaran i stilski obojen), a rusko prošlo vrijeme jedina preteritalna forma. Stoga je vrlo teško na ruski jezik prenijeti sve konotacije koje u sebi sadrži naš krnji perfekt. Up.:

A možda je ispala i greška: *čekali* drugog, pa *udarili* tebe, *pogriješili*. *А мóжет, вúшла ошúбка:* ***подстерегáли*** *другóго, а* ***кúнулись*** *на тебя,* ***обознáлись.***

Inače, jednu od najvećih nepodudarnosti u morfološkoj strukturi ruskog i srpskohrvatskog jezika nalazimo upravo u oblicima za izražavanje prošle radnje. Dok ruski jezik ima samo prošlo vrijeme, dotle u srpskohrvatskom jeziku postoje, pored perfekta i krnjeg perfekta, još i aorist, imperfekt i pluskvamperfekt.

Aoristom (аóрист) izražavamo trenutačnu radnju pa ga na ruski jezik prevodimo pomoću prošlog vremena glagola svršenog vida, npr.:

Ja *skočih*. ***Я пры́гнул.*** On *odgovori*. *Он отвéтил.* Djeca *pobjegoše*. *Дéти* ***убежáли.*** Vi *rekoste* da ćete doći u pet sati. ***Вы сказáли,*** *что придéте в пять часóв.*

Ukoliko se radi o jače izraženoj stilematičnosti ili posebnom značenju, aorist se na ruski jezik može prevesti pripovjedačkim prezentom (dođe — *подхóдит)*, pomoću leksičkih sredstava, riječce *бúло* ili opisno.

Imperfekt (имперфéкт) označava radnju koja je duže trajala ili se ponavljala u prošlosti te ga prevodimo perfektom glagola nesvršenoga vida, npr.:

Bijaše to u proljeće 1943. godine. *Э́то* ***бы́ло*** *весно́й 1943 го́да.* Dok smo razgovarali, on već *bijaše* na drugoj obali. *Пока́ мы разгова́ривали, он уже́* ***бы́л*** *на том берегу́.* Te godine *putovaše* bez prestanka. *Весь год он* ***е́здил*** *без переды́шки.* To *bijahu* dječaci. *Э́то* ***бы́ли*** *ма́льчики.*

On se također može prevoditi konstrukcijom ***стал, -а, -о, -и*** + *infinitiv*, zatim opisno i sl.

Pluskvamperfekt (плюсквамперфéкт) izražava radnju koja se dogodila u dalekoj prošlosti ili prije neke druge prošle radnje. Razlikujemo složeni i dvostruko složeni pluskvamperfekt *(bijah čitao — bio sam čitao)*. Oni se na ruski jezik prevode prošlim vremenom glagola svršenog ili nesvršenog vida, npr.:

Potpuno sam *bio zaboravio* tog svog rođaka. *Я совершéнно* ***не пóмнил*** *об э́том своём ро́диче.* Kada je on došao, ja sam već *bio otišao*. *Когдá он пришёл, я уже* ***ушёл.*** On *bijaše došao* da nam pomogne. *Он* ***пришёл,*** *чтóбы нам помóчь. Pošli smo bili*, ali su nas zaustavili. *Мы* ***пошлú,*** *но онú нас останови́ли.* Oni *se nisu bili vratili* kad sam ja pošao u školu. *Онú* ***не верну́лись,*** *когдá я пошёл в шкóлу.*

Prema tome, kada se prevodi sa ruskog na srpskohrvatski, treba voditi računa o tome da ruski jezik ima samo jedno preteritalno vrijeme (prošlo vrijeme), a srpskohrvatski čak četiri (perfekt, aorist, imperfekt, pluskvamperfekt) i da se stoga:

a) prošlo vrijeme glagola *svršenoga vida* može prevesti perfektom, krnjim perfektom, aoristom ili pluskvamperfektom —

Я сказáл. — 1. Ja *sam rekao*. 2. Ja *rekao*. 3. Ja rekoh. 4. Ja *sam bio rekao* (ja *bijah rekao)*.

Мы пошлú в гóрод — 1. *Pošli smo* u grad. 2. *Pošli* u grad. 2. *Pođosmo* u grad. 3. *Bili smo (bijasmo) pošli* u grad.

b) prošlo vrijeme glagola *nesvršenog vida* može se prevesti perfektom, krnjim perfektom, imperfektom ili pluskvamperfektom —

Я читáл *кни́гу.* 1. — *Čitao sam* knjigu. 2. *Čitao* knjigu. 4. *Čitah* knjigu. 4. *Bijah* čitao knjigu. 5. *Bio sam (bijah) čitao* knjigu.

Osim toga, ako prošlo vrijeme izražava radnju koja se ponavljala u prošlosti, u našem jeziku može se upotrijebiti i kondicional, npr.:

Вéчером он с ней дóлго ***сидéл и разговáривал.*** Uveče *bi* on sa njom dugo *sjedio* i *razgovarao.* ***Я обы́чно вставáл в семь часóв.*** Obično *bih ustajao* u sedam sati. *Кáждый день я* ***ходи́л*** *в библиотéку.* Svaki dan *bih išao* u biblioteku.

Ruski kondicional ne može doći u ovome značenju (v. § 332,352).

Primjeri:

Снег ужé ***растáял.*** Snijeg *se* već *otopio.* ***Наступи́ла*** *рáнняя óсень. Дође* rana jesen. *Ребя́та хорошó* ***пóмнили*** *встрéчу с писáтелем Шóлоховым.* Djeca *se* dobro *sjećahu* susreta sa piscem Šolohovom. *Все* ***завúсело от*** *вас.* Sve *je zavisilo* od vas. *Сóлнце тóлько что* ***взошлó.*** Sunce tek što *bijaše izašlo. Пéред дóмом* ***росли́*** *лúпы.* Pred kućom *su rasle* lipe. *Всáдник* ***соскочúл*** *с коня́.* Konjanik *skoči* s konja. *Я* ***убеди́л*** *егó поéхать на мóре. Ubijedih* ga da pođe na more. *Я* ***обúделся*** *на негó. Bio sam se uvrijedio.* na njega. *По суббóтам я обы́чно* ***ходи́л*** *в кинó.* Subotom *bih* obično *išao* u kino. *Кáждый день онú* ***встречáлись.*** Svaki *bi se* dan oni *nalazili. Сóлнце сéло.* Sunce *zašlo. Тумáн пал. Pala* magla.

U svim ovim primjerima u prevodu se mogu upotrijebiti i drugi oblici.

Kad su u pitanju preteritalna vremena dvaju jezika, postoji još jedna razlika. U perfektu našeg jezika, zahvaljujući pomoćnom glagolu *biti*, lako se može prepoznati o kome se licu radi pa se lična zamjenica vrlo često izostavlja (Ja *sam čitao* knjigu — *Čitao sam* knjigu. Ti *si čitao* knjigu — *Čitao si* knjigu. On *je čitao* knjigu — *Čitao je* knjigu itd.), dok je to u ruskom jeziku, u iskazima bez konteksta, nemoguće budući da u tom slučaju dobijamo za sva tri lica potpuno isti oblik:

Я ***читáл*** *книгу.* —→ ***Читáл*** *книгу.*
Ты ***читáл*** *книгу.* —→ ***Читáл*** *книгу.* } *Я? Ты? Он?*
Он ***читáл*** *книгу.* —→ ***Читáл*** *книгу.*

Stoga u ruskom jeziku uz prošlo vrijeme uvijek mora stajati lična zamjenica, a izostavlja se jedino ako se iz konteksta jasno vidi o kom se licu radi. U našem jeziku i uz ostala preteritalna vremena ne mora stajati lična zamjenica (Ja *skočih* — *Skočih.* Ja *sam bio došao* — *Bio sam došao.*) Ona se jedino mora upotrijebiti ako se ne zna da li se radi o 2. i 3. licu aorista (*Pođe* kući — ti ili on?), imperfekta (*Bijaše dobar* — ti ili on?) i složenog pluskvamperfekta (*Bijaše došao* — ti ili on?).

Prošlo vrijeme često nalazimo u idiomima npr.:

Былá не былá! Kud puklo da puklo! ***Был да сплыл.*** Nema ni traga ni glasa. *И* ***был*** *такóв.* Nesta bez traga. *Нé* ***было*** *печáли, так чéрти* ***накачáли.*** Još je samo i to trebalo. *Что бы́ло, то бы́ло.* Bilo pa prošlo (nekad bilo, sad se spominjalo). *Ум за рáзум* ***зашёл.*** Pamet mi je stala. *Бáбушка ещё нáдвое* ***сказáла.*** To je još na vrbi svirala (to se još ne zna).

Akcenat. U prošlom vremenu razlikujemo tri akcenatska tipa: 1. stalan akcenat na osnovi *(говорúть — говорúл, говорúла, говорúло, говорúли)*, 2. stalan akcenat na nastavku — nulti nastavak uslovno je pod akcentom *(берéчь — берёг, берегла́, берегло́, береглú)*. 3. pokretan akcenat u ženskom rodu *(быть — был, былá, бы́ло, бы́ли)*.

Tip. 1. Stalan akcenat na osnovi ima većina glagola, a posebno dvosložni i višesložni glagoli bez prefiksa npr.:

сказáть — сказáл, сказáла, сказáло, сказáли (reći)
хотéть — хотéл, хотéла, хотéло, хотéли (htjeti)
вúдеть — вúдела, вúдела, вúдело, вúдели (vidjeti)
дýмать — дýмал. дýмала, дýмало, дýмали (misliti)
знать — знал, знáла, знáло, знáли (znati)
давáть — давáл, давáла, давáло, давáли (davati)
стоя́ть — стоя́л, стоя́ла, стоя́ло, стоя́ли (stajati)
сдéлать — сдéлал, сдéлала, сдéлало, сдéлали (uraditi)
рабóтать — рабóтал, рабóтала, рабóтало, рабóтали (raditi)
сидéть — сидéл, сидéла, сидéло, сидéли (sjediti)

Tip 2. Stalan akcenat na nastavku imaju sljedeći glagoli.

a) Glagoli na ***-чь:***

течь — тёк, текла́, текло́, теклú (teći)
мочь — мог, моглá, могло́, моглú (moći)
лечь — лёг, леглá, легло́, леглú (leći)
берéчь — берёг, береглá, береглó, береглú (čuvati)
печь — пёк, пеклá, пеклó, пекли (peći)
влечь — влёк, влеклá, влеклó, влеклú (vući)
жечь — жёг, жгла, жгло, жгли (paliti)
толóчь — толóк, толклá, толклó, толклú (tucati)

Glagol *сечь* u značenju „sjeći, rezati" u prošlom vremenu glasi *сек, секлá, секлó, секлú*, a u značenju „šibati, bičevati" *сек, сéкла, сéкло, сéкли* (u oba slučaja u muškom rodu je *е*, a ne *ё*).

b) Glagoli na ***-ти,*** npr.:

вестú — вёл, велá, велó, велú (voditi)
везтú — вёз, везлá, везлó, везлú (voziti)
растú — рос, рослá, росло́, рослú (rasti)
нестú — нёс, неслá, несло́, неслú (nositi)
спастú — спас, спаслá, спасло́, спаслú (spasiti)
ползтú — полз, ползлá, ползлó, ползлú (puzati)
цвестú — цвёл, цвелá, цвелó, цвелú (cvjetati)
плестú — плёл, плелá, плелó, плелú (plesti)

Glagol *идти* u prošlom vremenu glasi: *шёл, шла, шло, шли.*

c) Svi glagoli na ***-честь,*** npr.:

прочéсть — прочёл, прочлá, прочлó, прочлú (pročitati)
учéсть — учёл, учлá, учлó, учлú (nabrojati, uzeti u obzir)
перечéсть — перечёл, перечлá, перечлó, перечлú (ponovo pročitati)
зачéсть — зачёл, зачлá, зачлó, зачлú (uračunati)

Tip 3. Pokretan akcenat u ženskom rodu imaju sljedeći glagoli.

a) Mnogi jednosložni glagoli, npr.:

*жить — жил, **жила́**, жи́ло, жи́ли* (živjeti)
*плыть — плыл, **плыла́**, плы́ло, плы́ли* (plivati)
*пить — пил. **пила́**, пи́ло, пи́ли* (piti)
*лить — лил, **лила́**, ли́ло, ли́ли* (liti)
*вить — вил, **вила́**, ви́ло, ви́ли* (viti)
*ждать — ждал, **ждала́**, жда́ло, жда́ли* (čekati)
*жрать — жрал, **жрала́**, жра́ло, жра́ли* (ždrati)
*звать — звал, **звала́**, зва́ло, зва́ли* (zvati)
*брать — брал, **брала́**, бра́ло, бра́ли* (uzimati)
*дать — дал, **дала́**, да́ло, да́ли* (dati)

b) Svi prefiksalni glagoli sa komponentom ***-мереть,*** npr.:

*умере́ть — у́мер, **умерла́**, у́мерло, у́мерли* (umrijeti)
*помере́ть — по́мер, **померла́**, по́мерло, по́мерли* (nar. umrijeti)

c) Neki dvosložni i višesložni glagoli, npr.:

*нача́ть — на́чал, **начала́**, на́чало, на́чали* (početi)
*заня́ть — за́нял, **заняла́**, за́няло, за́няли* (zauzeti)
*поня́ть — по́нял, **поняла́**, по́няло, по́няли* (razumjeti)
*приня́ть — при́нял, **приняла́**, при́няло, при́няли* (uzeti)
*подня́ть — по́днял, **подняла́**, по́дняло, по́дняли* (podići)

Kod glagola sa prefiksom ***вы-*** akcenat je na osnovi ako se radi o *nesvršenom* vidu, i na prefiksu ako je riječ *o svršenom* vidu. Up.:

— *выходи́ть — выходи́л, выходи́ла, выходи́ло, выходи́ли* (izlaziti)
вы́йти — вы́шел, вы́шла, вы́шло, вы́шли (izaći)

— *выдава́ть — выдава́л, выдава́ла, выдава́ло, выдава́ли* (izdavati)
вы́дать — вы́дал, вы́дала, вы́дало, вы́дали (izdati)

— *выбира́ть — выбира́л, выбира́ла, выбира́ло, выбира́ли* (izabirati)
вы́брать — вы́брал, вы́брала, вы́брало, вы́брали (izabrati)

Međutim, kod nekih glagola i sa drugim prefiksom akcenat može prelaziti na prefiks (osim u ženskom rodu). Takav akcenat imaju neki glagoli sa komponentama ***-бить, -быть, вить, -дать, -жить, клясть, -лить, -мереть, -нять, -переть, -пить, -плыть, -чать,*** npr.:

*отбы́ть — **о́тбыл**, отбыла́, **о́тбыло, о́тбыли*** (otići, otputovati)
*прибы́ть — **при́был**, прибыла́, **при́было, при́были*** (doći, doputovati)
*умере́ть — **у́мер**, умерла́, **у́мерло, у́мерли*** (umrijeti)
*прожи́ть — **про́жил**, прожила́, **про́жило, про́жили*** (proživjeti)
*зада́ть — **за́дал**, задала́, **за́дало, за́дали*** (zadati)
*обня́ть — **о́бнял**, обняла́, **о́бняло, о́бняли*** (zagrliti)
*отпи́ть — **о́тпил**, отпила́, **о́тпило, о́тпили*** (otpiti)

Neki povratni glagoli mogu imati naglašen postfiks ***-ся***, npr.

*заня́ться — **занялся́**, занялась́, занялось́, занялись́* (zabaviti se)
*подня́ться — **поднялся́** поднялась́, поднялось́, поднялись́* (popeti se)
— osnovni oblik je *поднялся.*

Kod glagola koji mijenjaju akcenat u ženskom rodu (tip 3) ako su povratni, u svim oblicima, izuzev oblika sa nultim nastavkom, ***-ся*** će biti pod akcentom, npr.:

собра́ть — собра́л, собрала́, собра́ло собра́ли
*собра́ться — собра́лся, **собрала́сь**, **собрало́сь**, **собрали́сь***

Glagoli *быть* (biti), *дать* (dati), *жить* (živjeti), u spoju sa odričnom riječcom ***не*** (*быть* i sa ***ни***) mogu prenositi akcenat na riječcu (izuzev u ženskom rodu), npr.:

*быть — **не́** был, не была́, **не́** было, **не́** были* (biti)
*дать — **не́** дал, не дала́, **не́** дало, **не́** дали* (dati)
*жить — **не́** жил, не жила́, **не́** жило, **не́** жили* (živjeti).

Imperativ

323. Imperativ (*повели́тельное наклоне́ние*) predstavlja glagolski oblik kojim se izražavaju zapovijest, pobuda, želja ili molba da se nešto vrši ili izvrši.

Imperativ ima oblike za sva lica izuzev za 1. lice jednine (iz semantičkih razloga). Najčešće se upotrebljava 2. lice jednine. Imperativ se obrazuje od prezentske osnove.

Drugo lice jednine i množine

324. U drugom licu jednine postoje dva nastavka: nastavak ***-и*** (+ postfiks ***-ись*** kod povratnih glagola) i nulti nastavak.

Nastavak ***- и(-ись)***. Ovaj nastavak imaju glagoli kod kojih akcenat u 1. licu sadašnjeg vremena pada na nastavak, a ispred njega se nalazi suglasnik (osim ***j***):

*говори́ть — говорю́ — **говори́***
*сказа́ть — скажу́ — **скажи́***
*идти́ — иду́ — **иди́***
*спроси́ть — спрошу́ — **спроси́***
*смотре́ть — смотрю́ — **смотри́***
*взять — возьму́ — **возьми́***
*жить — живу́ — **живи́***
*нача́ть — начну́ — **начни́***
*реши́ть — решу́ — **реши́***
*поня́ть — пойму́ — **пойми́***
*помо́чь — помогу́ — **помоги́***
*принести́ — принесу́ — **принеси́***
*спасти́ — спасу́ — **спаси́***
*верну́ться — верну́сь — **верни́сь***
*боро́ться — борю́сь — **бори́сь***
*сиде́ть — сижу́ — **сиди́***
*звать — зову́ — **зови́***
*брать — беру́ — **бери́***
*умере́ть — умру́ — **умри́***
*обня́ть — обниму́ — **обними́***

Nastavak ***-и*** (***-ись***) takođe imaju: a) glagoli sa osnovom sadašnjeg vremena na ***j*** i inifnitivom na ***-ить***, npr. *таи́ть* (kriti) — *таю́* — ***тай***, *пои́ть (pojiti)* — *пою́* — ***пои́***, b) glagoli koji u 1. l. jedn. imaju akcenat na osnovi, a ispred nastavka nalazi se suglasnička grupa, npr. *кри́кнуть — кри́кну — **кри́кни***,

*ко́нчить — ко́нчу — **ко́нчи**, пры́гнуть* (skočiti), — *пры́гну — **пры́гни** дости́гнуть — дости́гну — **дости́гни***, c) glagoli sa prefiksom ***вы-***, npr. *вы́йти — вы́йду — **вы́йди**, выходи́ть — выхожу́ — **выходи́**, вы́расти — вы́расту — **вы́расти**, вы́нести — вы́несу — **вы́неси**, вы́держать — вы́держу — **вы́держи***.

Nulti nastavak. Glagoli sa nultim nastavkom završavaju se u imperativu na ***j*** (*чита́ть — чита́ю — **чита́й***), na mek suglasnik (*встать — вста́ну — **встань***) i na šuštavi suglasnik (*пла́кать — пла́чу — **плачь**, ре́зать — ре́жу — **режь**, слы́шать — слы́шу — **слы́шь***).

Imperativ na ***j*** imaju glagoli kod kojih u 1. l. jedn. ispred nastavka ***-ю*** dolazi suglasnik ***j***, npr.:

*знать — зна́ю — **знай***	*слу́шать — слу́шаю — **слу́шай***
*ду́мать — ду́маю — **ду́май***	*понима́ть — понима́ю — **понима́й***
*стоя́ть — стою́ — **стой***	*поду́мать — поду́маю — **поду́май***
*де́лать — де́лаю — **де́лай***	*чита́ть — чита́ю — **чита́й***

Imprevativ na mek i šuštav suglasnik imaju glagoli kod kojih je u 1, l. jedn. ispred nastavka suglasnik (osim ***j***), a nastavci ***-у***, ***-ю*** nisu naglašeni. Na kraju ovakvog imperativa uvijek se piše meki znak (izuzev kod glagola *лечь — ля́гу — **ляг***), npr.:

*сесть — ся́ду — **ся́дь*** (sjesti)
*бро́сить — бро́шу — **брось*** (baciti)
*пригото́вить — пригото́влю — **пригото́вь*** (spremiti)
*оста́ться — оста́нусь — **оста́нься*** (ostati)
*позво́лить — позво́лю — **позво́ль*** (dozvoliti)
*расста́ться — расста́нусь — **расста́нься*** (rastati se)
*быть — бу́ду — **будь*** (biti)
*ре́зать — ре́жу — **режь*** (rezati)

Neki glagoli sa nultim nastavkom imaju unutarnju fleksiju (v. § 297), npr.:

*пить — пью — **пей*** (piti)
*бить — бью — **бей*** (tući)
*шить — шью — **шей*** (šiti)
*лить — лью — **лей*** (liti)
*вить — вью — **вей*** (viti)

Glagoli nesvršenoga vida sa sufiksom ***-ва-*** poslije korjenova ***да-***, ***ста-***, ***зна-*** u imperativu zadržavaju ovaj sufiks i završavaju se na ***j***:

*дава́ть — даю́ — **дава́й*** (davati)
*встава́ть — встаю́ — **встава́й*** (ustajati)
*отдава́ть — отдаю́ — **отдава́й*** (predavati)
*узнава́ть — узнаю́ — **узнава́й*** (saznavati)

Glagoli *дать*, *есть*, *е́хать* imaju sljedeće oblike imperativa:

*дать — дам — **дай*** (dati)
*есть — ем — **ешь*** (jesti)
*е́хать — е́ду — **поезжа́й*** (putovati).

Umjesto imperativa od glagola *ви́деть* i *слы́шать* obično dolaze oblici *смотри́* (od glagola *смотре́ть*) i *слу́шай* (od *слу́шать*). Inače, imperativ se ne obrazuje od glagola koji izražavaju stanja i radnje što nisu usmjerene na nešto (npr. *ве́сить* — težiti, *вы́глядеть* — izgledati, *сто́ить* — koštati, *преобладать* prevladati, *боле́ть* — boljeti, *мочь* — moći, *хоте́ть* — htjeti),

Primjeri:

*Об э́том **не говори́** никому́.* O tome *nemoj* nikome *govoriti*. ***Скажи́** не́сколько слов по-ру́сски. Reci* nekoliko riječi na ruskom jeziku. ***Режь** сыр на кусо́к.* Reži sir na komadiće. ***Пей** из стака́на. Pij* iz čaše. ***Пой** гро́мко.* Pjevaj glasno. ***Дай** мне кни́гу. Daj* mi knjigu. ***Вставай** быстре́е.* Brzo *ustaj*. ***Отдавай** прика́з. Izdavaj naredbu*. ***Поезжай** домо́й. Odlazi* kući. ***Ешь** хлеб.* Jedi hleb.

325. U srpskohrvatskom jeziku 1. lice jednine ima dvojake nastavke: 1. Ø (nulti nastavak) — *brojati: broj, krojiti — kroj, bojati se — boj se*, 2. ***-j*** — *piti: pij, putovati: putuj, mirovati: miruj*, 3. ***-i*** — *govoriti, govori, jesti — jedi*.

Kod nas postoji poseban oblik kojim se izriče zabrana. To je oblik *nemoj* (u drugim licima *nemojmo, nemojte*), kojem u ruskom jeziku odgovara negacija ***не*** npr.:

Nemoj čitati. ***Не** чита́й. Nemoj* pisati. ***Не** пиши́.*

326. U drugom licu množine isti su nastavci kao i u 2. licu jednine, samo što se uz te nastavke dodaje postfiks ***-те*** *(**-тесь**)*, npr.:

*говори́ть — говори́ — **говори́те***
*сказа́ть — скажи́ — **скажи́те***
*верну́ться — верни́сь — **верни́тесь***
*знать — знай — **зна́йте***
*де́лать — де́лай — **де́лайте***
*сесть — сядь — **ся́дьте***
*расста́ться — расста́ньсь — **расста́ньтесь***
*пить — пей — **пе́йте***
*дать — дай — **да́йте***
*е́хать — поезжа́й — **поезжа́йте***

Primjeri:

Поду́майте** об этом. Razmislite* o tome. ***Смотри́те** на меня́. Gledajte* mene. ***Верни́тесь** домо́й. Vratite se* kući. ***Ся́дьте** за стол. Sjedite* za sto. ***Поезжа́йте** на мо́ре. Putujte* na more. *По утра́м **встава́йте** ра́но.* Izjutra *ustajte rano. Пролета́рии всех стран, **соединя́йтесь! Proleteri svih zemalja, *ujedinite se!*

327. Drugo lice imperativa pogodno je za izražavanje radnji karakterističnih za više ljudi ili sve ljude, odnosno za uopštavanje (v. također § 446) pa ga vrlo često nalazimo u poslovicama, izrekama, krilaticama i sl. Npr.:

*Семь раз **отме́рь**, оди́н раз **отре́жь**.* Sto puta odmjeri, jednom odreži. ***Лю́бишь** ката́ться, **люби́** и са́ночки вози́ть.* Ako hoćeš da uživaš, treba da se i namučiš. ***Гото́вь** са́ни ле́том, а теле́гу зимо́й.* Svaku stvar pri-

premaj na vrijeme. *С огнём не* ***шути́****, а воде́ не* ***верь****.* Sa vatrom se ne šali, a vodi ne vjeruj. *Век* ***живи́****, век* ***учи́сь****.* Čovjek se uči dok je živ. ***Ищи́*** *ве́тра в по́ле.* Svejedno, nećeš naći (ne treba ni da tražiš). *Как-во́лка ни* ***корми́****, он всё в лес смо́трит.* Vuk dlaku mijenja, ćud nikada. ***Куй*** *желе́зо, пока́ горячо́.* Željezo se kuje dok je vruće. *Не в свои́ са́ни не* ***сади́сь****.* Ne petljaj se tamo gdje ti nije mjesto. *Не зна́я бро́ду, не* ***су́йся*** *в во́ду.* Ako ne znaš plivati, ne idi u vodu (ako ne znaš igrati, ne hvataj se u kolo). *Не* ***откла́дывай*** *на за́втра то, что мо́жно сде́лать сего́дня.* Ne ostavljaj za sutra ono što možeš danas uraditi. *Не* ***роди́сь*** *краси́вым, а* ***роди́сь*** *счастли́вым.* Važno je sretan se roditi. *Не* ***рой*** *я́му друго́му, сам в неё попадёшь.* Ko drugome jamu kopa sam u nju upada. *Не* ***бо́йся*** *соба́ки, что ла́ет, а* ***бо́йся*** *той, что молчи́т да хвосто́м виля́ет.* Ne ujeda pas koji laje. *Не* ***учи́*** *ры́бу пла́вать, а соба́ку ла́ять.* Ne uči onoga ko zna.

Prvo lice množine

328. Za 1. l. mn. ne postoji poseban nastavak, već se za izražavanje poziva na zajedničku radnju, u kojoj učestvuje i govornik, upotrebljava 1. lice množine sadašnjeg ili prostog budućeg vremena, npr. ***Пойдём*** *домо́й! Pođimo* kući! Ukoliko se radi o više lica, može se dodati postfiks ***-те***, npr. ***Пойдёмте*** *домо́й! Pođimo* kući! Oblik sa ***-те*** predstavlja i pristojan oblik obraćanja.

U 1. l. mn. pretežno se upotrebljavaju glagoli svršenoga vida, npr.:

Напи́шем *число́ на доске́! Napišimo* datum na tabli! ***Прочита́ем*** *текст ещё раз! Pročitajmo* tekst još jednom! ***Ска́жем*** *ей всё! Recimo* joj sve.

Od glagola nesvršenoga vida treba spomenuti glagole kretanja (v. §345, 346), npr.:

Идём! Idemo! ***Е́демте!*** Da krenemo!

Složeno buduće vreme može da služi za izražavanje imperativnog značenja npr.

Бу́дем писа́ть! Pišimo! ***Бу́дем рабо́тать!*** Radimo!

Dopunski oblik pobude, poziva izražava se riječcom ***дава́й, дава́йте*** *(+ infinitiv)*, kojoj u našem jeziku odgovara *hajde, hajte*,, npr.:

Дава́й чита́ть! *Hajde da čitamo!* ***Дава́йте*** *ко́фе* ***пить!*** *Hajde da* kafu *pijemo!*

U srpskohrvatskom jeziku 1. l. mn. gradi se dodavanjem postfiksa *-mo, na* 2. lice jednine imperativa.

Treće lice jednine i množine

329. U 3. l. jednine i množine upotrebljava se opisni oblik imperativa sastavljen od riječce ***пусть*** *(****пускай****)* i oblika 3. l. sadašnjeg ili prostog budućeg vremena, npr.:

Пусть он ска́жет. *Neka* on *kaže.* ***Пусть напи́шут.*** *Neka napišu.*

U srpskohrvatskom jeziku, kao što se vidi, riječca je *neka.*

U razgovornom stilu, umjesto ***пусть***, dolazi ***пускай***, a u proglasima, zdravicama i pozdravima svečanog karaktera riječca ***да***, npr.:

Да здра́вствует *това́рищ Ти́то!* Živio drug Tito! ***Да бу́дет*** *мир!* Neka bude mir!

Oblik *živio, živjela, živjelo, živjeli, živjele, živjela* u ovakvom značenju u srpskohrvatskom jeziku naziva se optativom (željni način).

330. Značenje imperativa pojačava se različitim riječcama. U ruskom jeziku za to služi ***же*** i ***-ка***, a u srpskohrvatskom *de, dede(r)*, npr.

Иди́ же! *Tȁ idi već!* ***Скажи́-ка,*** *дя́дя! De reci, čiko!*

O upotrebi imperativa u drugim značenjima v. §352, 355; o upotrebi drugih oblika u značenju imperativa v. §354.

331. Akcenat u 2. licu imperativa isti je kao u 1. licu jednine sadašnjeg ili prostog budućeg vremena *(чита́ть — чита́ю —* ***чита́й,*** *говори́ть — говорю́ —* ***говори́,*** *встать — вста́ну —* ***встань***

Kondicional

332. Kondicional (*сослага́тельное наклоне́ние*) izražava mogućnost vršenja radnje, želju, molbu i sl. U ruskom jeziku kondicional se gradi od glagolskog oblika na ***-л*** (nekadašnjeg participa na ***-л***, koji se podudario sa prošlim vremenom poslije gubljenja kopulativnog glagola) ***бы (б)***, npr. *чита́ть —* ***чита́л бы, чита́ла бы, чита́ло бы, чита́ли бы.*** U srpskohrvatskom jeziku postoje dva kondicionala — kondicional prvi i kondicional drugi. Kondicional prvi sastoji se od aorista pomoćnog glagola *biti* i radnog pridjeva glagola punog značenja, npr. *čitati — čitao bih, čitala bi, čitalo bi, čitali bismo* itd. Kondicional drugi čine kondiconal prvi pomoćnog glagola *biti* i radni pridjev glagola koji se mijema npr. *čitati — bio bih čıtao, bila bi čitala, bilo bi čitalo, bili bismo čıtali* itd. Prema tome, za razliku od ruskog, u našem jeziku kondicional se mijenja po licima, a rod se razlikuje i u množini (u ruskom jeziku razlikujemo samo jedninu i množinu te promjenu po rodu u jednini).

Poslije veznika *что, е́сли* i *когда́* riječca ***бы*** ponekad se skraćuje u ***б;*** *что* ***б,*** *е́сли* ***б,*** *когда́* ***б,*** npr. ***Е́сли б*** *зна́ли вы, как мне до́роги подмоско́вные вечера́! Kad biste* znali kako su mi drage podmoskovske večeri! Rječca ***бы*** može da se upotrebljava uz infinitiv, umjesto uz prošlo vrijeme, npr. ***Пое́хать бы*** *на́ море. Da mi je otići* na more. Ako se kondicional upotrebljava u složenoj rečenici, riječca ***бы*** mora stajati i u glavnoj i u zavisnoj rečenici, npr. ***Я бы вам купи́л*** *биле́т, е́сли* ***бы*** *у меня́* ***бы́ли*** *де́ньги.* Ja *bih* vam *kupio* kartu kad *bih imao* novca.

U odgovorima na pitanje se u oba jezika često koriste eliptične rečenice, s tom razlikom što u našem jeziku dolazi samo dio kondicionala — pomoćni glagol (u odricanju: sa ***не***), a u ruskom riječca ***да*** odnosno ***нет***. Up.:

Da li *biste* mi *pomogli? — Bih (Ne bih).*
Вы помогли́ бы *мне? —* ***Да (Нет).***

Srpskohrvatski kondicional može da se upotrebljava u značenju prošle radnje koja se ponavljala, dok ruski ne može da ima tu funkciju. O tome v. §322.

Kondicional često nalazimo u poslovicama i izrekama, npr.:

Как ***бы*** *чего́ не* ***вы́шло.*** Samo da se šta ne desi (samo da ne bude belaja). *Дура́к, если* ***бы*** *он* ***знал,*** *что он дура́к, не́* ***был бы*** *дурак.* Da budala zna da je budala, ne bi bila budala. ***Бы́ло бы*** *здоро́вье — осталь-но́е бу́дет.* Zdravlje je važnije od svega.

Glagolski pridjevi

333. Glagolski pridjevi (*причáстия*) predstavljaju glagolske oblike koji bliže određuju predmet što vrši ili trpi radnju, odnosno što je vršio ili trpio radnju. Npr.:

Учени́к, ***чита́ющий*** *кни́гу, сиди́т за столо́м.* Učenik *koji čita* knjigu sjedi za stolom. *Учени́к,* ***прочита́вший*** *кни́гу, сел за стол.* Učenik *koji je pročitao* knjigu sjeo je za sto. *Кни́га,* ***чита́емая*** *учеником, лежи́т на столе́.* Knjiga *koju čita* učenik leži na stolu. *Кни́га,* ***прочи́танная*** *учеником, лежи́т на столе́.* Knjiga *koju je pročitao* učenik leži na stolu.

Sam naziv „glagolski pridjev" govori o tome da ovaj oblik ima osobine i glagola i pridjeva. U glagolske osobine spada kategorija prelaznosti i neprelaznosti (***чита́ющий*** *— koji čita,* ***занима́ющийся*** *— koji se bavi*), kategorija aktiva — pasiva (***чита́ющий*** *— koji čita,* ***прочи́танный*** *— pročitan*), kategorija vremena (***чита́ющий*** *— koji čita,* ***чита́вший*** *— koji je čitao*) i kategorija vida (***чита́вший*** *koji je čitao,* ***прочита́вший*** *— koji je pročitao*). Pridjevske osobine su: promjena po padežima, a ne po licima, i atributska uloga u rečenici (***чита́ющий*** *учени́к* — učenik *koji čita*). Glagolski pridjevi su jedini glagolski oblici koji umjesto konjugacije imaju deklinaciju. U našem jeziku se nazivaju još i participima.

Glagolski pridjevi uglavnom su vezani za pisani oblik izražavanja. U usmenoj komunikaciji jedino je čest kraći oblik pasivnog pridjeva prošlog vremena (*Кни́га* ***прочи́тана.*** Knjiga *je pročitana.*).

Ruski jezik ima četiri glagolska pridjeva: 1. aktivni glagolski pridjev sadašnjeg vremena (***чита́ющий*** *— koji čita*), 2. aktivni glagolski pridjev prošloga vremena (***прочита́вший*** *— koji je čitao*), 3. pasivni glagolski pridjev sadašnjeg vremena (***чита́емый*** *— koji se čita*), 4. pasivni glagolski pridjev prošloga vremena (***прочи́танный*** *— pročitan*). Srpskohrvatski jezik ima samo dva glagolska pridjeva: 1. pridjev radni ili particip perfekta II (*причáстие на* ***-л***), i pridjev trpni (*čitao, čitan*). Prema tome, naš jezik nema aktivnog pridjeva sadašnjeg i prošlog vremena (ovdje ne računamo primjere tipa *lutajuće* pozorište) niti pasivni pridjev sadašnjeg vremena te se ovi oblici na naš jezik prevode opisno: ***чита́ющий*** *— koji čita,* ***прочита́вший*** *— koji je pročitao,* ***чита́емый*** *— koji se čita* i sl. Međutim, srpskohrvatski jezik u sistemu participa ima ono što ne nalazimo kod ruskih participa, a to je postojanje određenog i neodređenog vida kod pridjeva trpnog (*pročitani* roman — *pročitan* roman). Razlika između dva jezika je i u tome što se od ruskih participa ne obrazuju drugi glagolski oblici, dok u srpskohrvatskom jeziku pridjev radni, pored samostalne funkcije, služi za tvorbu složenih glagolskih oblika, i to: perfekta (*čitao sam*), pluskvamperfekta (*bio sam čitao* i *bijah čitao*), futura II (*budem čitao*) i kondicionala (*čitao bih*).

Aktivni glagolski pridjevi

334. Aktivni glagolski predjevi (*действи́тельные причáстия*) pokazuju da radnju vrši ili je vršio predmet koji oni bliže određuju. Ovi, dakle, oblici, označavaju osobinu predmeta koji nešto radi ili je radio. Aktivni glagolski oblici mogu biti u sadašnjem i prošlom vremenu:

a) *Учени́к,* ***чита́ющий*** *кни́гу, сиди́т за столо́м.*
Učenik *koji čita* knjigu sjedi za stolom.

b) *Учени́к,* ***прочита́вший*** *кни́гу, сел за стол.*
Učenik *koji je pročitao* knjigu sjeo je za sto.

335. **Aktivni glagolski pridjevi sadašnjeg vremena** (*действи́тельные причáстия настоя́щего вре́мени*). Ovi oblici pokazuju da radnju vrši predmet koji oni bliže određuju. Aktivni glagolski pridjevi tvore se samo od glagola *nesvršenoga* vida, kako prelaznih tako i neprelaznih, na taj način što se u 3. licu sadašnjeg vremena odbaci ***-т*** (***-тся***) i doda ***-щий, -щая, -щее, -щие*** (***-щийся, -щаяся, -щееся, -щиеся***), npr.:

знать — зна́ю-т — ***зна́ющий, зна́ющая, зна́ющее, зна́ющие***
де́лать — де́лаю-т — ***де́лающий, де́лающая, де́лающее, де́лающие***
стара́ться — стара́ю-тся — ***стара́ющийся, стара́ющаяся, стара́ющееся, стара́ющиеся***
говори́ть — говоря́-т — ***говоря́щий, говоря́щая, говоря́щаее, говоря́щие***
гото́виться — гото́вя-тся — ***гото́вящийся, гото́вящаяся, гото́вящееся, гото́вящиеся***
писа́ть — пи́шу-т — ***пи́шущий, пи́шущая, пи́шущее, пи́шущие***
боро́ться — бо́рю-тся — ***бо́рющийся, бо́рющаяся, бо́рющееся, бо́рющиеся***
дава́ть — даю́-т — ***даю́щий, даю́щая, даю́щее, даю́щие***
петь — пою́-т — ***пою́щий, пою́щая, пою́щее, пою́щие***

U stvari, oni se obrazuju od osnove sadašnjeg vremena dodavanjem sufiksa ***-ущ-*** (***-ющ-***), ***-ащ-*** (***-ящ-***) i pridjevskih nastavaka ***-ий, -ая, -ее, -ие*** (kod povratnih glagola ***-ийся, -аяся, -еется, -иеся***). Sufiks ***-ущ-*** (***-ющ-***) imaju glagoli prve konjugacije, a ***-ащ-*** (***-ящ***) druge konjugacije.

Aktivni glagolski pridjevi sadašnjeg vremena mijenjaju se kao pridjevi mješovite promjene na ***-щ*** tipa *настоя́щий* (v. § 183), npr.:

a) muški rod

Padež	Kontekst	Nastavak
N.	Э́то учени́к, *чита́ющий* кни́гу.	-ий
G.	Нет ученика́, *чита́ющего* кни́гу.	-его ⟨evo⟩
D.	Я иду́ к ученику́, *чита́ющему* кни́гу.	-ему ⟨emu⟩
A.	Я ви́жу ученика́, *чита́ющего* кни́гу.	-его ⟨evo⟩
I.	Я сижу́ ря́дом с учеником, *чита́ющим* кни́гу.	-им
L.	Я говорю́ об ученике́, *чита́ющем* кни́гу.	-ем ⟨em⟩

b) ženski rod[1]

Padež	Kontekst	Nastavak
N.	Э́то учени́ца, *чита́ющая* кни́гу.	-ая ⟨aja⟩
G.	Нет учени́цы, *чита́ющей* кни́гу.	-ей ⟨ej⟩
D.	Я иду́ к учени́це, *чита́ющей* кни́гу.	-ей ⟨ej⟩
A.	Я ви́жу учени́цу, *чита́ющую* кни́гу.	-ую ⟨uju⟩
I.	Я сижу́ ря́дом с учени́цей, *чита́ющей* кни́гу.	-ей ⟨ej⟩
L.	Я говорю́ об учени́це, *чита́ющей* кни́гу.	-ей ⟨ej⟩

c) množina

Padež	Kontekst	Nastavak
N.	Э́то {ученики́, / учени́цы,} *чита́ющие* кни́гу.	-ие ⟨ije⟩
G.	Нет {учеников, / учени́ц,} *чита́ющих* кни́гу.	-их
D.	Я иду́ к {ученика́м, / учени́цам,} *чита́ющим* кни́гу.	-им
A.	Я ви́жу {учеников, / учени́ц,} *чита́ющих* кни́гу.	-их
I.	Я сижу́ ря́дом с {учениками, / учени́цами,} *чита́ющими* кни́гу.	-ими
L.	Я говорю́ об {учениках, / учени́цах,} *чита́ющих* кни́гу.	-их

Primjeri:

*Рабо́чие, **стро́ящие** дом, хотя́т ко́нчить его́ к весне́.* Radnici *koji grade* kuću žele da je završe do proljeća. *В на́ших города́х и сёлах мы ви́дим всё но́вые и но́вые **стро́ящиеся** дома́.* U našim gradovima i selima stalno vidimo sve nove zgrade *koje se grade. Люблю́ золоти́стую **поспева́ющую** рожь.* Volim zlaćanu raž *što zri. В бесе́дующем с мои́м отцо́м челове́ке я узна́л своего́ преподава́теля матема́тики.* U čovjeku *koji razgovara* sa mojim ocem prepoznao sam svog nastavnika matematike. *Я получи́л письмо́ от това́рища, **живу́щего** в Белгра́де.* Dobio sam pismo od druga *koji živi* u Beogradu.

Pošto glagolski pridjevi imaju osobine pridjeva, oni se lako adjektiviziraju (prelaze u pridjeve), npr.:

сле́дующий — sljedeći, *веду́щий* — vodeći, *бу́дущий* — budući, *теку́щий* — tekući, *реша́ющий* — odlučujući, *де́йствующий* — aktivni, *доминирующий* — dominirajući, *руководя́щий* — rukovodeći, *настоя́щий* — pravi, *говоря́щий* — onaj ko govori, *блестя́щий* — blistav, *выдающийся* — istaknut i sl.

[1] Promjenu glagolskih priloga dajemo u muškom i ženskom rodu, dok je srednji rod izostavljen jer se od muškog razlikuje samo u nominativu i akuzitivu jednine (ud.: *чита́ющий — чита́ющее*).

Treba voditi računa o tome da su oblici sa ***-чий, -чая, -чее, -чье*** pridjevi, a oblici sa ***-щий, -щая, -щее, -щие*** participi (izuzev adjektiviziranih). Pridjevi izražavaju osobinu u gotovom vidu, a participi proces koji traje, odnosno pridjev izražava nešto što je stalno, a participi nešto je privremeno, što se dešava u ovom trenutku. Up.:

Privremena osobina	Stalna osobina
Э́то *вися́щий* мост. Ovo je most *koji visi.*	Э́то *вися́чий* мост. Ovo je *viseći* most.
Э́то *броня́щая* соба́ка. Ovo je pas *koji luta.*	Э́то *броня́чая* соба́ка. Ovo je pas *lutalica.*

Isto tako: — ***ко́лющая*** *про́волока* — žica koja bode
колю́чая *про́волока* — bodljikava žica
— ***горя́щий*** *челове́к* — čovjek koji gori
горя́чий *челове́к* — vatren čovjek

Obratite pažnju:

1. ***теку́щий*** *счёт* — tekući račun, ***теку́чая*** *вода́* — tekuća voda, 2. ***кипу́чая*** *вода́* — vrela voda, ***кипя́щая*** *вода́* — voda što vri, 3. ***сто́ящее*** *предложе́ние* — dobar prijedlog; *э́то де́ло* ***сто́ящее*** — ova stvar vrijedi, ***стоя́чая*** *вода́* — stajaća voda, ***стоя́чие*** *места́* — mjesta za stajanje (u saobraćaju), 4. ***развива́ющаяся*** *страна́* — zemlja u razvoju.

Jedan dio glagolskih pridjeva sadašnjeg vremena supstantivizirao se (prešao u imenice), npr.:

a) muškog roda — *слу́жащий* — službenik, *ве́рующий* — vjernik, *заве́дующий* — šef, *кома́ндующий* — komandant, *главнокома́ндующий* — vrhovni komandant, *засту́ющий* — štrajkač, *куря́щий* — pušač, *напада́ющий* — napadač (u sportu), *сопровожда́ющий* — pratilac, *уча́щийся* — učenik, đak, *трудя́щийся* — radnik, trudbenik, *самоуправля́ющийся* — samoupravljač,

b) ženskog roda — *слу́жащая* — službenica, *начина́ющая* — početnica (pripravnica), *заве́дующая* — šefica, *ве́рующая* — vjernica itd.

c) srednjeg roda — *бу́дущее* — budućnost, *подлежа́щее* — subjekat, *млекопита́ющее* — sisavac, *настоя́щее* — sadašnjost, *пресмыка́ющееся* — gmizavac i sl.

Što se tiče akcenta, glagoli I konjugacije imaju akcenat kao u 3. licu množine sadašnjeg vremena (*чита́ют* — ***чита́ющий***, *ду́мают* — ***ду́мающий***, *зна́ют* — ***зна́ющий***) izuzev glagola *мочь* (*мо́гут* — ***могу́щий***) a glagoli II

konjugacije kao u 1. licu jednine sadašnjeg vremena (*говорю́* — ***говоря́щий***, *курю́* — ***куря́щий***) izuzev glagola *люби́ть* — *люблю́* — ***лю́бящий***.

Aktivni glagolski pridjev sadašnjeg vremena može se naći u izrekama i poslovicama, npr.:

Глаза́ ***завиду́ющие***, *ру́ки* ***загреба́ющие*** (*у кого́-н., чьи*). Sve bi htio imati (ima velike apetite). ***Стоя́щего*** *немудре́но догна́ть*. Nije teško stići onog ko stoji. ***Спеша́щая*** *нога́ спотыка́ется*. Ko žurio, vrat slomio. ***Жела́ющего*** *судьба́ ведёт, не* ***жела́ющего*** *— та́щит*. Onog ko hoće sudbina vodi, a onog ko neće sudbina vuče.

Već smo rekli da u srpskohrvatskom jeziku ne postoji aktivni particip sadašnjeg vremena i da se ruski oblik prevodi opisno, pomoću veznika *koji* ili *što* (***чита́ющий*** *учени́к* — učenik *koji čita* ili učenik *što čita*). Međutim, ima nekoliko primjera koji predstavljaju ostatke ovog oblika, npr. *vodeći* igrač, *vodeća* glumica *putujuća* trupa, *budući* inžinjer, *tekući* račun, *rukovodeći* organi *predstojeći* praznici i sl. Ovakvi oblici na ruski se prevode upravo aktivnim participima sadašnjeg vremena. I u našem jeziku dolazilo je do supstantivizacije datih formi (npr. *predsjedavajući, glavnokomandujući* i sl.).

336. **Aktivni glagolski pridjevi prošloga vremena** *(действи́тельные прича́стия проше́дшего вре́мени*. Ovi oblici pokazuju da je radnju vršio ili izvršio predmet koji oni bliže određuju. Tvore se od glagola i nesvršenih i svršenih tako što se na infinitivnu osnovu (osnovu prošloga vremena) dodaju sufiksi: 1. ***-вш-*** + ***-ий, -ая, -ее, -ие*** ako se osnova završava na samoglasnik *(чита́ть — чита́-ла — чита́вший, чита́вшая, чита́вшее, чита́вшие)*, 2. ***-ш-*** + ***-ий -ая, -ее, -ие*** ako se osnova završava na suglasnik *(нести́ — нёс — нёсший, нёсшая, нёсшее, нёсшие)*. Povratni glagoli još dobivaju postfiks ***-ся*** *(появи́ться — появи́вшийся, появи́вшаяся, появи́вшееся, появи́вшиеся)*. Isto tako:

сказа́ть — сказа́-ла — ***сказа́вший, сказа́вшая, сказа́вшее, сказа́вшие***
уви́деть — уви́де-ла — ***уви́девший, уви́девшая, уви́девшее, уви́девшие***
нача́ть — нача-ла́ — ***нача́вший, нача́вшая, нача́вшее, нача́вшие***
расти́ — рос-ла́ — ***ро́сший, ро́сшая, ро́сшее, ро́сшие***
случи́ться — случи́-лась — ***случи́вшийся, случи́вшаяся, случи́вшееся, случи́вшиеся***

Ako se osnova infinitiva razlikuje od osnove prošloga vremena, aktivni particip prošloga vremena obično se gradi od osnove prošloga vremena, npr. *поги́бнуть — поги́б-ла —* ***поги́бший***. Međutim: *исче́знуть — исче́з-ла —* ***исче́знувший***. Glagoli na ***-сти*** sa ***д*** i ***т*** u sadašnjem ili prostom budućem vremenu dobijaju sufiks ***-ш-:*** *привести́ — приведу́т — приве́дший, соблюсти́* (sačuvati) *— соблю́дут — соблю́дший, отцвести́ — отцвету́т — отцве́тший* i sl. Niz glagola sa sufiksom ***-ну-*** ima dubletne oblike (sa sufiksom i bez sufiksa), npr. *воздви́гнуть —* ***возвди́гший*** i ***возвди́гнувший*** (podići), *воскре́снуть —* ***воскре́сший*** i ***воскре́снувший*** (uskrsnuti). Kod ovih glagola više su u upotrebi participi bez sufiksa ***-ну-***. Glagolski pridjevi od glagola *идти́* glasi *ше́дший* (također i od prefiksalnih glagola: *прише́дший, вы́шедший* i sl.)

Aktivni glagolski pridjevi prošloga vremena mijenjaju se kao pridjevi mješovite promjene na ***-ш-*** tipa *хоро́ший* (v. § 183), npr.:

a) muški rod

Padež	Kontekst	Nastavak
N.	Э́то учени́к, *прочита́вший* кни́гу.	-ий
G.	Нет ученика́, *прочита́вшего* кни́гу.	-его ⟨evo⟩
D.	Я иду́ к ученику́, *прочита́вшему* кни́гу.	-ему ⟨emu⟩
A.	Я сижу́ ря́дом с учеником́, *прочита́вшим* кни́гу.	-его ⟨evo⟩
I.	Я ви́жу ученика́, *прочита́вшего* кни́гу.	-им
L.	Я говорю́ об ученике́, *прочита́вшем* кни́гу.	-ем

b) ženski rod

Padež	Kontekst	Nastavak
N.	Э́то учени́ца, *прочита́вшая* кни́гу.	-ая ⟨aja⟩
G.	Нет учени́цы, *прочита́вшей* кни́гу.	-ей ⟨ej⟩
D.	Я иду́ к учени́це, *прочита́вшей* кни́гу.	-ей ⟨ej⟩
A.	Я ви́жу учени́цу, *прочита́вшую* кни́гу.	-ую ⟨uju⟩
I.	Я сижу́ ря́дом с учени́цей, *прочита́вшей* кни́гу.	-ей ⟨ej⟩
L.	Я говорю́ об учени́це, *прочита́вшей* кни́гу.	-ей ⟨ej⟩

c) množina

Padež	Kontekst	Nastavak
N.	Э́то {ученики́ / учени́цы}, *прочита́вшие* кни́гу.	-ие ⟨ije⟩
G.	Нет {учеников́ / учени́ц}, *прочита́вших* кни́гу.	-их
D.	Я иду́ к {ученика́м / учени́цам}, *прочита́вшим* кни́гу.	-им
A.	Я ви́жу {учеников́ / учени́ц}, *прочита́вших* кни́гу.	-их
I.	Я сижу́ ря́дом с {учениками / учени́цами}, *прочита́вшими* кни́гу.	-ими
L.	Я говорю́ об {ученика́х / учени́цах}, *прочита́вших* кни́гу.	-их

Primjeri:

Това́рищ, ***прочита́вший*** *но́вый рома́н, хоте́л рассказа́ть его содержа́ние.* Drug *koji je pročitao* novi roman htio je da ispriča njegov sadržaj. *Мы разгова́ривали с писа́телем,* ***написа́вшим*** *но́вый рома́н.* Razgovarali smo sa piscem *koji je napisao* novi roman. *Серге́й,* ***нача́вший*** *разгово́р об*

охóте, был стрáстным охóтником. Sergej, *koji je počeo* razgovor o lovu, bijaše strastven lovac. *Рыболóвы, **надéвшиеся** на хорóшую погóду, с рáннего утрá засéли с ýдочками.* Ribari, *koji su se nadali* lijepu vremenu od ranoga su jutra zasjeli sa udicama. *В рассκáзе лётчика, **учáствовавшего** во мнóгих боях, мнóго интерéсного.* U priči pilota *koji je učestvovao* u mnogim bitkama bilo je dosta interesantnog. *Картúну худóжника, **изобрази́вшего** мóре, все хвали́ли.* Sliku umjetnika *koji je prikazao* more svi su hvalili.

Neki aktivni glagolski pridjevi prošloga vremena adjektivizirali su se (postali pridjevi), npr.:

прошéдший — prošli, *ýмерший* — umrli, *устарéвший* — zastarjeli, *минýвший* — prošli, *сумасшéдший* — lud

Obratite pažnju:

неприсоединúвшаяся странá — nesvrstana zemlja, *нижеподписáвшийся* — dolje potpisani, *новообразовáвшийся* — novostvoreni.

Akcenat ovog oblika isti je kao kod glagolskog priloga svršenog vida (v. § 343).

Srpskohrvatski jezik nema aktivnih participa prošloga vremena pa te ruske oblike prevodimo opisno, pomoću zavisnih rečenica sa veznikom *koji* ili *što* (v. navedene primjere). Međutim, ponekad se ruski participi mogu prevoditi našim glagolskim pridjevom radnim, jer on označava radnju koja se nekome ili nečemu pripisuje za izvjesno vrijeme (što je karakterističnо i za ruske glagolske pridjeve), odnosno može da ima službu pravoga pridjeva. Npr.:

*Лúстья, **пожелтéвшие** от сóлнца, пáдали нá землю.* Lišće *požutjelo* od sunca padaše na zemlju. ***Увя́дшие** рóзы стоя́ли в вáзе. Uvele* ruže stajale su u vazi. *Пионéры пéли пéсни о **погúбших** на войнé солдáтах.* Pioniri su pjevali pjesme o vojnicima *poginulim* u ratu.

Isto tako: ***почернéвшие** вéтви — pocrnjele* grane, ***заблудúвшиеся** пассажúры — zalutali* putnici, ***замёрзшие** рýки — promrzle* ruke, ***процветáвшее** госудáрство — zemlja u* procvatu, ***созрéвшая** грýша — sazrela* kruška i sl.

Na ruski jezik naš adjektivirani glagolski pridjev radni može se prevoditi pridjevima na ***-чий,*** npr. *vrela* voda — ***кипýчая** водá, vrela* krv — ***горя́чая** кровь* itd.

Aktivni glagolski pridjev prošloga vremena dolazi u poslovicama, izrekama i sl. Npr.:

*Двóе **объединúвшихся** и скалý сдвúнут с мéста.* I dva loša ubiše Miloša. ***Упáвшего** дýхом нóги не несýт.* Onaj ko je klonuo duhom ni noge ne nose.

Pasivni glagolski pridjevi

337. Pasivni glagolski pridjevi (*страдáтельные причáстия*) pokazuju da radnju trpi ili je trpio predmet koji oni bliže određuju. Stoga se obrazuju

samo od *prelaznih* glagola. I ovi participi mogu biti jedino u sadašnjem i prošlom vremenu, npr.:

*Книгa, **читáемая** ученúком, лежúт на столé.* Knjiga *koju čita* učenik leži na stolu. *Книгa, **прочúтанная** ученúком, лежúт на столé.* Knjiga *koju je pročitao* učenik leži na stolu.

Za razliku od aktivnih, pasivni glagolski pridjevi imaju duže i kraće oblike (*читáемый — читáем, прочúтанный — прочúтан*).

338. **Pasivni glagolski pridjevi sadašnjeg vremena** (*страдáтельные причáстия настоя́щего врéмени*). Ovi oblici tvore se od osnove sadašnjeg vremena dodavanjem sufiksa: a) ***-ем*** od glagola I konjugacije, b) ***-им*** kod glagola druge konjugacije. Oni se najlakše obrazuju tako što se 1. licu množine sadašnjeg vremena dodaju pridjevski nastavci ***-ый, -ая, -ое, -ые***. Npr.:

читáть — читáем — ***читáемый, читáемая, читáемое, читáемые***
рисовáть — рисýем — ***рисýемый, рисýемая, рисýемое, рисýемые***
гнать — гóним — ***гонúмый, гонúмая, гонúмое, гонúмые***

Od glagola tipa *нести́* (nositi), *вести́* (voditi), *искáть* (tražiti), *влечь* (vući) pasivni participi se obrazuju pomoću sufiksa ***-ом-***:

нести́ — несём — ***несóмый, несóмая, несóмое, несóмые***
вести́ — ведём — ***ведóмый, ведóмая, ведóмое, ведóмые***
искáть — и́щем — ***искóмый, искóмая, искóмое, искóмые***
влечь — влечём — ***влекóмый, влекóмая, влекóмое, влекóмые***

Glagoli sa sufiksom ***-ва-*** poslije korijena ***да-, ста-, зна-*** ovaj oblik tvore od infinitivne osnove:

давáть — ***давáемый, давáемая, давáемое, давáемые***
узнавáть — ***узнавáемый, узнавáемая, узнавáемое, узнавáемые***
доставáть — ***доставáемый, доставáемая, доставáемое, доставáемые***

Od velikog broja prelaznih glagola nesvršenoga vida rijetko se obrazuje i upotrobljava pasivni particip sadašnjeg vremena ili se pak on uopšte ne tvori (iako je gramatički moguć). Takvi su, na primjer, jednosložni glagoli tipa *бить* (biti, tući), *лить* (liti), *пить* (piti), *шить* (šiti), *мыть* (prati), *брать* (uzimati), *ждать* (čekati), *рвать* (kidati), *печь* (peći), *жать* (žnjeti, stiskati), *слать* (slati), dvosložni i višesložni tipa *держáть* (držati), *кормúть* (hraniti), *лечúть* (liječiti), *писáть* (pisati), *рéзать* (rezati), *смотрéть* (gledati), *тянýть* (vući), *хотéть* (htjeti) i dr. Umjesto njih, upotrebljavaju se participi od glagola istoga korijena *ждáть: ожидáть —* ***ожидáемый***, *пить: выпивáть —* ***выпивáемый***, *жечь: сжигáть —* ***сжигáемый*** i sl.

U ruskom jeziku ima nekoliko neprelaznih glagola od kojih se obrazuje ovaj oblik. To su *руководúть* (rukovoditi) — ***руководúмый***, *управля́ть* (upravljati) — ***управля́емый***, *предшéствовать* (prethoditi). — ***предшéствуемый***, *командовать* (komandovati), — ***командуемый***, *угрожáть* (ugrožavati), — ***угрожáемый*** i još neki. Iza ovih glagola dolazi zavisni padež sa objektivnim značenjem.

Pasivni glagolski pridjevi sadašnjeg vremena mijenjaju se kao pridjevi tvrde promjene tipa *нóвый* (v. § 181). Npr.:

a) muški rod

Padež	Kontekst	Nastavak
N.	Э́то рома́н, *чита́емый* ученико́м.	-ый
G.	Нет рома́на, *чита́емого* ученико́м.	-ого
D.	(Я иду́ к) рома́ну, *чита́емому* ученико́м.	-ому
A.	Я ви́жу рома́н, *чита́емый* ученико́м.	-ый
I.	(Я сижу́ рядом) с рома́ном, *чита́емым* ученико́м.	-ым
L.	Я говорю́ о рома́не, *чита́емом* ученико́м.	-ом

b) ženski rod

Padež	Kontekst	Nastavak
N.	Э́то кни́га, *чита́емая* ученико́м.	-ая ⟨aja⟩
G.	Нет кни́ги, *чита́емой* ученико́м.	-ой
D.	(Я иду́) к кни́ге, *чита́емой* ученико́м.	-ой
A.	Я ви́жу кни́гу, *чита́емую* ученико́м.	-ую ⟨uju⟩
I.	(Я сижу́) ря́дом с кни́гой, *чита́емой* ученико́м.	-ой
L.	Я говорю́ о кни́ге, *чита́емой* ученико́м.	-ой

c) množina

Padež	Kontekst	Nastavak
N.	Э́то {рома́ны, кни́ги,} *читемые* ученико́м.	-ые
G.	Нет {рома́нов, книг,} *чита́емых* ученико́м.	-ых
D.	(Я иду́) к {рома́нам, кни́гам,} *чита́емым* ученико́м.	-ым
A.	Я ви́жу {рома́ны, кни́ги,} *читаемые* ученико́м.	-ые
I.	(Я сижу́) ря́дом с {рома́нами, кни́гами,} *чита́емыми* ученико́м.	-ыми
L.	Я говорю́ о {рома́нах, кни́гах} *чита́емых* ученико́м.	-ых

Primjeri:

*Ту́ча, **гони́мая** си́льным ве́тром, бы́стро приближа́ется.* Oblak *gonjen* snažnim vjetrom brzo se približavao. *Фру́кты, **собира́емые** и́ми, арома́тные.* Voće *koje* oni *sakupljaju* miriše. *Та́нец, **исполня́емый** де́вочкой, всем нра́вится.* Ples *što ga izvodi* djevojčica svima se sviđa. *Трава́, **сгиба́емая** уда́рами ве́тра и дождя́, ложи́лась на зе́млю.* Trava *povijana* udarcima vjetra i kiše padaše na zemlju. *Прошло́ не́сколько мину́т молча́ния, **наруша́емого** ти́канием буди́льника.* Prođe nekoliko minuta ćutanja *koje je narušavalo* kucanje budilnika. *Я испо́лня́л **люби́мые** тобо́й рома́нсы.* Izvodio sam romanse *koje* ti *voliš.*

Iz primjera se vidi da se na srpskohrvatski jezik, u kojem ne postoji pasivni particip sadašnjeg vremena, ovi glagolski oblici mogu prevoditi zavisnom rečenicom, u kojoj glagol može stajati u prezentu (*исполня́емый* — koji izvodi) ili nekom obliku preterita (*наруша́емый* — koji je narušavao), ili pak pridjevom trpnim glagola nesvršenog vida (*гони́мый* — gonjen).

Kraći oblik nema pridjevske nastavke ***-ый, -ая, -ее -ые:*** *чита́емый — **чита́ем,** гони́мый — **гони́м,** люби́мый — **люби́м.*** On se ne mijenja po padežima, već jedino ima oblike za rod u jednini i oblik za množinu ***(люби́м, люби́ма, люби́мо, люби́мы).*** Danas se vrlo malo upotrebljava, i to u pisanoj formi izražavanja. Tvori se samo od nekih glagola *(чита́ть — **чита́ем, нести́** — **несо́м,** терпе́ть — **терпи́м** i sl.).*

*На́ми ты была́ **люби́ма.*** Mi *smo* tebe *voljeli. **Не сокруши́ма** во́инская сла́ва того́, кто пре́дан ро́дине свое́й.* *Nerazrušiva* je vojnička slava onog ko je odan domovini svojoj. *Под зна́менем коммунисти́ческой па́ртии наро́д **не победи́м.*** Pod zastavom komunističke partije narod *je nepobediv. Красота́ вове́к **не истреби́ма.*** Ljepota je vječno *neuništiva.*

Neki pasivni glagolski pridjevi sadašnjeg vremena postali su pravi pridjevi, npr.:

уважа́емый — poštovani, *люби́мый* — voljeni, *непобеди́мый* — nepobjedivi, *немину́емый* — neminovan, *необита́емый* — pust, *невыноси́мый* — neizdržljiv, *неутоми́мый* — neumoran, *несгора́емый*, nesagoriv, *неопису́емый* — neopisiv, *непоколеби́мый* — nepokolebljiv, *неповторя́емый* — neponovljiv i sl.

Jedan je mali broj prešao i u imenice, recimo: *подсуди́мый* — optuženik, okrivljeni, *обвиня́емый* — optuženik, okrivljeni.

Akcenat pasivnog participa sadašnjeg vremena isti je kao i u infinitivu, s tim što glagoli četvrte vrste *(**-ова-** : **-ј-**)* imaju akcenat na *-у-* : *организова́ть — **организу́емый.*** Participi na ***-омый*** uvijek imaju pod akcentom sufiks ***-ом** (**-несо́мый, веду́мый**).*

Ove participe gotovo da ne nalazimo u poslovicama i izrekama.

339. **Pasivni glagolski pridjevi prošloga vremena** *(страда́тельные причастия проше́дшего вре́мени).* Ovi oblici tvore se od infinitivne osnove (osnove prošloga vremena) i osnove sadašnjeg vremena dodavanjem sufiksa ***-ин-, -енн-*** *(**-ённ-**)* i ***-т-***. Sufiks ***-нн-*** dobijaju glagoli čija se infinitivna osnova završava na samoglasnik ***а***, npr.:

*прочита́ть — прочита́-ла — **прочи́танный, прочи́танная, прочи́танное, прочи́танные***

*написа́ть — написа́-ла — **напи́санный, напи́санная, напи́санное, напи́санные***

*указа́ть — указа́-ла — **ука́занный, ука́занная, ука́занное, ука́занные,***

*собра́ть — собра-ла́ — **со́бранный, со́бранная, со́бранное, со́бранные.***

Ovaj sufiks imaju i participi obrazovani od *ви́деть* (vidjeti), npr. *уви́деть — у́виде-ла — **уви́денный, уви́денная, уви́денное, у́ви́денные.*** Sufiks ***-енн- (-ённ-)*** dobijaju glagoli čija se infinitivna osnova svršava na suglasnik:

*спасти́ — спас-ла́ — **спасённый, спасённая, спасённое, спасённые***
*принести́ — принес-ла́ — **принесённый, принесённая, принесённое, принесённые***

Glagoli sa infinitivnom osnovom na ***и*** ili ***е*** obrazuju particip dodavanjem sufiksa ***-енн- (ённ)*** na skraćenu osnovu infinitiva.

On se najlakše obrazuje od prvog lica jednine sadašnjeg (ili prostog budućeg) vremena odbacivanjem ***-у (-ю)*** i dodavanjem sufiksa ***-енн- (-ённ)***, jer u 1. licu kod nekih glagola postoji suglasnička alternacija (v. § 310) koja se zadržava i u pasivnom glagolskom pridjevu prošloga vremena, npr.:

т —→ ***ч*** *встре́тить — встре́ч-у — **встре́ченный*** (susresti)
щ *возврати́ть — возвращ-у́ — **возвращённый*** (vratiti)
д —→ ***ж*** *оби́де́ть — оби́ж-у — **оби́женный*** (uvrijediti)
жд *освободи́ть — освобож-у́ — **освобождённый*** (osloboditi)
с —→ ***ш*** *повы́сить — повы́ш-у — **повы́шенный*** (povisiti)
з —→ ***ж*** *сни́зить — сни́ж-у — **сни́женный*** (sniziti)
п —→ ***пл*** *купи́ть — купл-ю́ — **ку́пленный*** (kupiti)
б —→ ***бл*** *осла́бить — осла́бл-ю — **осла́бленный*** (oslabiti)
ф —→ ***фл*** *разграфи́ть — разграфлю́ — **разграфлённый*** (izrubricirati)
в —→ ***вл*** *поста́вить — поста́вл-ю — **поста́вленный*** (staviti)
м —→ ***мл*** *слома́ть — сломлю́ — **сло́мленный*** (slomiti)
ст —→ ***щ*** *опусти́ть — опущ-у́ — **опу́щенный*** (spustiti)
зд —→ ***жд*** *загромозди́ть — загромождд-у́ — **загромождённый*** (zakrčiti)
зж *объе́здить — объе́зж-у — **объезженный*** (obići kolima)

Sufiks ***-т-*** dobivaju glagoli čija se osnova prošloga vremena završava na samoglasnik, i to: a) sa sufiksom ***-ну-***, npr. *протяну́ть* — (pružiti) *протяну́-ла — **протя́нутый,*** b) sa osnovom na *о*, npr. *распоро́ть — распоро́-ла — **распо́ротый*** (rasparati), c) sa osnovom na *р*, npr. *стере́ть — стёр-ла — **стёртый*** (obrisati), d) neki drugi glagoli, npr. *наде́ть — наде́-ла — **наде́тый*** (obući), *прожи́ть — прожи-ла́ — **про́житый*** (proživjeti), *забы́ть — забы́-ла — **забы́тый*** (zaboraviti) i sl.

Pasivni glagolski pridjevi prošloga vremena tvore se i od svršenih i od nesvršenih glagola, ali se od ovih posljednjih malo upotrebljavaju. Od glagola nesvršenog vida praktično se samo neki koriste (npr. *чита́ть — **чи́танный,** бить — **би́тый,** вида́ть — **ви́данный,** носи́ть — **но́шенный***).

Ovi se oblici mijenjaju kao i pasivni participi sadašnjeg vremena (v. § 337), odnosno kao pridjevi tvrde promjene tipa *но́вый* (v. § 181). Npr.:

a) muški rod

Padež	Kontekst	Nastavak
N.	Э́то рома́н, *прочи́танный* ученико́м.	-ый
G.	Нет рома́на, *прочи́танного* ученико́м.	-ого
D.	(Я иду́) к рома́ну, *прочи́танному* ученико́м.	-ому
A.	Я вижу рома́н, *прочи́танный* ученико́м.	-ый
I.	(Я сижу́) ря́дом с рома́ном, *прочи́танным* ученико́м.	-ым
L.	Я говорю́ о рома́не, *прочи́танном* ученико́м.	-ом

b) ženski rod

Padež	Kontekst	Nastavak
N.	Э́то кни́га, *прочи́танная* ученико́м.	-ая ⟨aja⟩
G.	Нет кни́ги, *прочи́танной* ученико́м.	-ой
D.	(Я иду́) к кни́ге, *прочи́танной* ученико́м.	-ой
A.	Я ви́жу кни́гу, *прочи́танную* ученико́м.	-ую ⟨uju⟩
I.	(Я сижу́) ря́дом с кни́гой, *прочи́танной* ученико́м	-ой
L.	Я говорю́ о кни́ге, *прочи́танной* ученико́м.	-ой

c) množina

Padež	Kontekst	Nastavak
N.	Э́то {романы, кни́ги,} *прочи́танные* ученико́м.	-ые
G.	Нет {рома́нов, кни́ги,} *прочи́танных* ученико́м.	-ых
D.	(Я иду) к {рома́нам, кни́гам,} *прочи́танным* ученико́м.	-ым
A.	Я вижу {рома́ны, кни́ги,} *прочи́танные* ученико́м.	-ые
I,	Я сижу́ ря́дом с {рома́нами, кни́гами,} *прочи́танными* ученико́м.	-ыми
L.	Я говорю о {рома́нах, кни́гах,} *прочи́танных* ученико́м.	-ых

Primjeri:

Ма́льчик, ***испу́ганный и озло́бленный****, сиде́л в стороне́ от нас.* Dječak *preplašen* i *ogorčen* sjedio je po strani od nas. *Го́род находи́лся в доли́не,* ***окруже́нной*** *высо́кими гора́ми.* Grad se nalazio u dolini *okruženoj* visokim brdima. *Над* ***ско́шенной*** *трево́й и́зредка пролета́ют бе́лые ба́бочки.* Iznad *pokošene* trave rijetko prolete bijeli leptirovi. *В углу́ стоя́ла ёлка,* ***уве́шанная*** *краси́выми игру́шками.* U uglu stajaše jelka *ukrašena* lijepim igračkama. *Пе́рвый сорт муки́ оказа́лся* ***переме́шанным*** *со вторы́м со́ртом.* Prva klasa brašna bijaše *pomiješana* sa drugom klasom. *Над землёю висе́л тума́н, гу́сто* ***сме́шанный*** *с ды́мом.* Iznad zemlje ležaše magla gusto *pomiješana* sa dimom. ***Рассы́панные*** *по не́бу звёзды га́сли одна́ за другой. Rasute* po nebu zvijezde gasile su se jedna za drugom.

U ruskom jeziku postoji i kraći oblik pasivnog glagolskog pridjeva prošloga vremena. Kraći oblici grade se pomoću istih sufiksa kao i dulji oblici, jedino umjesto dugog ***-нн-*** imaju kratko ***-н-***. Nastavci su im kao kod kraćih oblika pridjeva sa osnovom na tvrd suglasnik (v. § 191):

прочита́ть — проче́танный → ***проче́тан, проче́тана, проче́тано, проче́таны***
написа́ть — напи́санный → ***напи́сан, напи́сана, напи́сано, напи́саны***
указа́ть — ука́занный → ***ука́зан, ука́зана, ука́зано, ука́заны***
спасти́ — спасённый → ***спасён, спасена́, спасено́, спасены́***
оби́деть — оби́женный → ***оби́жен, оби́жена, оби́жено, оби́жены***
наде́ть — наде́тый → ***наде́т, наде́та, наде́то, наде́ты***

Kraći oblik je ograničen u upotrebi: on ne može doći u atributu već samo u predikatu, npr.:

Кни́га ***проче́тана****.* Knjiga je *pročitana. Он был* ***изму́чен*** *езло́й.* On bijaše *iztučen* vožnjom. *Трава́ уже́ была́* ***ско́шена.*** Trava već bijaše *pokošena. На карти́не* ***изображена́*** *приро́да ю́га страны́.* Na slici je *naslikana* priroda juga zemlje. *Го́род* ***располо́жен*** *в семи киломе́трах от мо́ря.* Grad je *smješten* sedam kilometara od mora.

Od svih participa, aktivnih i pasivnih, sadašnjeg i prošlog vremena, samo kraći pasivni glagolski pridjev prošloga vremena ima široku upotrebu u razgovornom stilu.

U srpskohrvatskom jeziku također postoji pasivni particip prošloga vremena — obično se naziva glagolski pridjev trpni. On isto tako ima dvije forme: slično pridjevima, postoji određen i neodređen vid, npr. *pročitani* roman i *pročitan* roman. U atributu se može upotrijebiti i jedan i drugi, a u predikatu samo neodređeni vid (možemo kazati Roman je *pročitan*, ali ne i Roman je *pročitani*). Srpskohrvatski pasivni particip se razlikuje od ruskoga i po tome što se može obrazovati ne samo od prelaznih nego i od neprelaznih, odnosno povratnih glagola, npr.: *obući se —* ***obučen****, očešljati se,* ***očešljan****, smrznuti se —* ***smrznut****, zaprepastiti se —* ***zaprepašćen****.* Što se tiče tvorbe, on se kao i ruski gradi od infinitivne ili prezentske osnove, i to pomoću sufiksa ***-n-*** (*vezati —* ***vezan***), ***-en-*** (*oplesti —* ***opleten***), ***-t-*** (*oteti —* ***otet***). Ruski i srpskohrvatski jezik razlikuju se u tvorbi složenih oblika pasiva: dok u prvom pasivni particip prošloga vremena dolazi u spoju samo sa prošlim i budućim vremenom (*был* ***прочи́тан****, бу́дет* ***прочи́тан***) te kondicionalom (*был бы* ***прочи́тан***), i vrlo rijetko

imperativom (*Бу́дьте вы* ***прокля́ты***!), dotle u drugom tvori pasivne likove sa sljedećim glagolskim oblicima: infinitivom (biti *pročitan*), prezentom (bivam *pročitan — pročitan* sam), perfektom (bijah *pročitan*), pluskvamperfektom (bijah bio *pročitan*), futurom I (biću *pročitan*), futurom II (budem *pročitan*), imperativom (budi *pročitan*), kondicionalom (bio bih *pročitan*), prilogom sadašnjim (budući *pročitan*), prilogom prošlim (bivši *pročitan*).

Iako, kao što vidimo, u oba jezika postoje pasivni participi prošloga vremena, ipak se glagolski pridjev neće uvijek prevoditi glagolskim pridjevom. Naime, našim neodređeno-ličnim rečenicama za pridjevom trpnim vrlo često odgovaraju neodređeno-lične ruske rečenice bez pasivnog participa prošlog vremena (v. § 447). Up.:

Pozvan je u goste *Его́* ***пригласи́ли*** *в го́сти.* U kiosku su *prodavane* novine. *В кио́ске* ***продава́ли*** *газе́ты.* U prodavnicu je *dovezena* nova roba. *В магази́н* ***привезли́*** *но́вые това́ры.* On je teško *ranjen. Его́ тяжело́* ***ра́нили.***

S druge strane, ruskom prošlom vremenu od povratnih glagola vrlo često odgovara naš složeni oblik pasiva sa glagolskim pridjevom trpnim, npr.:

Сего́дня ***откры́лась*** *но́вая вы́ставка в Сара́еве.* Danas *je otvorena* nova izložba u Sarajevu. *Неда́вно* ***состоя́лись*** *перегово́ры ме́жду СССР и США.* Nedavno *su održani* pregovori između SSSR-a i SAD. ***Заверши́лся*** *официа́льный визи́т в Югосла́вию делега́ции СССР. Završena je* zvanična posjeta delegacije SSSR-a Jugoslaviji. *На партиза́нском кла́дбище* ***состоя́лось*** *возложе́ние венко́в.* Na partizanskom groblju *izvršeno je* polaganje vijenaca. *Заседа́ние* ***откры́лось*** *выступле́нием председа́теля.* Zasjedanje *je otvoreno* govorom predsjednika. *На пле́нуме* ***подчёркивалось*** *значе́ние экономи́ческой стабилиза́ции.* Na plenumu *je istican* značaj ekonomske stabilizacije. *Рост цен* ***замедли́лся****. Usporen je* rast cijena. ***Зако́нчился*** *XIII съезд Сою́за коммуни́стов Югосла́вии. Završen je* XIII kongres Saveza komunista Jugoslavije. *Дохо́ды от тури́зма заме́тно* ***сократи́лись.*** Prihod od turizma osjetno *je smanjen. Це́ны* ***увели́чились.*** Cijene *su povećane.*

Zatim, našem pridjevu trpnom može odgovarati također ruski particip, ali ne pasivni već aktivni i to od povratnih glagola. Up.:

Na *održanom* plenumu govorio je i drug Tito. ***На состоя́вшемся*** *пле́нуме выступа́л и това́рищ Ти́то.* Principi *sadržani* u deklaraciji veoma su važni. *При́нципы,* ***содержащиеся*** *в деклара́ции, о́чень ва́жны. Zaoštrena* međunarodna situacija traje već nekoliko godina. ***Обостри́вшаяся*** *междунаро́дная обстано́вка продолжа́ется уже́ не́сколько лет.*

Kao što vidimo, u ruskom su u tom slučaju isključivo povratni glagoli, a particip može biti i sadašnjeg vremena.

Međutim, ima dosta primjera kada se u navedenim slučajevima participi podudaraju, npr.:

uvoz je smanjen — *э́кспорт* ***сокращён****,* posjeta je završena — *визи́т* ***заверше́н****,* poziv je sa zadovoljstvom prihvaćen — *приглаше́ние с удовлетворе́нием* ***при́нято,*** izražena je spremnost za... — ***вы́ражена*** *гото́вность к...,* pozitivno je ocijenjen razvoj odnosa između — *позити́вно* ***оценено́*** *разви́тие отноше́ний ме́жду...,* mir je uspostavljen — *мир* ***восстано́влен,*** sumirani su rezultati — ***подведены́*** *ито́ги,* otvoren je rudnik — ***пу́щена*** *ша́хта,* saslušani su izvještaji komisija — ***заслу́шаны*** *сообще́ния коми́ссий,*

postignut je značajan napredak — ***достúгнут*** *значúтельный прогрéсс*, bila je saslušana informacija — *былá* ***заслýшана*** *информáция*, povećane su cijene — ***повы́шены*** *цéны*, ispunjen je plan — ***вы́полнен*** *план*, učinjen je korak naprijed — ***сдéлан*** *шаг вперёд*, dogovor je postignut — *договорённость* ***достúгнута***, pružena je pomoć — ***окáзано*** *содéйствие*, fabrika je puštena u pogon — *завóд* ***пýщен*** *в эксплуатáцию*, zaustavljen je pad proizvodnje — ***останóвлен*** *спад производства*, plan je utvrđen — *план* ***утверждён***, izrečene su ocjene — ***вы́сказаны*** *оцéнки*.

Na međujezičkom planu posebnu pažnju treba obratiti na ruske konstrukcije *kraći oblik pasivnog pridjeva prošloga vremena + instrumental*, koje nisu karakteristične za srpskohrvatski jezik pa ih na naš jezik prevodimo aktivom. Up.:

Задáние ***напúсано*** *ученúком*. Zadatak *je napisao* učenik. *Здáние* ***пострóено*** *извéстным архитéктором*. Zgradu *je sagradio* poznati arhitekta. *Решéние* ***бýдет прúнято*** *дирéктором*. Odluku *će donijeti* direktor.

U pisanoj komunikaciji u srpskohrvatskom jeziku ponekad se upotrebljava konstrukcija *pridjev trpni* + ***od strane*** + *genitiv* (Odluka će biti *donesena od strane direktora*.).

Pasivni participi prošloga vremena česti su u poslovicama i izrekama npr.: *Мнóго спать — мáло жить: что* ***прóспано***, *то* ***прóжито***. Mnogo spavati znači malo živjeti: što se prospava, to se proživi. *Человéк* ***рождён*** *для трудá*. Čovjek je rođen za rad. *На лбу не* ***напúсано***. Na čelu ne piše. *Хорошó, когдá фашúст* ***бит***, *ещё лýчше, когдá* ***убúт***. Dobro je kada je fašista bijen, još bolje kada je ubijen. *При нас* ***чúтано***, *да не при нас* ***пúсано***. Pred nama je čitano, ali pred nama nije pisano. *В шýтку* ***скáзано***, *да всерьёз* ***задýмано***. U šali uvijek ima istine.

Akcenat. Participi sa sufiksom *-т-* obično imaju akcenat kao u obliku prošloga vremena muškoga roda, npr.: *забы́ть — забы́л —* ***забы́тый*** (zaboraviti), *одéть — одéл —* ***одéтый*** (obući). Participi na ***-нутый*** pomjeraju akcenat za jedan slog naprijed, npr.: *завернýть —* ***завёрнутый*** (zamotati), *обмануть —* ***обмáнутый*** (prevariti). Kod nekih glagola akcenat prelazi na prefiks, npr.: *прожúть —* ***прóжитый*** (proživjeti), *замкнýть —* ***зáмкнутый*** (zatvoriti).

Participi sa sufiksom ***-енн-*** po pravilu imaju akcenat kao u infinitivu, npr. *встрéтить —* ***встрéченный*** (susresti), *обúдеть —* ***обúженный*** (uvrijediti). Kod nekih glagola akcenat se pomjera za jedan slog naprijed — na predsufiksalni slog, npr. *купúть —* ***кýпленный***, *сломúть —* ***слóмленный***, *заслужúть —* ***заслýженный***.

Participi na ***-анный*** imaju nepromjenljiv akcenat ako u infinitivu ***-ать*** (***-ять***) nije naglašeno, npr. *сдéлать —* ***сдéланный*** (uraditi). Ako je ***-ать*** (***-ять***) naglašeno, akcenat se pomjera za jedan slog naprijed, npr. *прочитáть —* ***прочúтанный***.

Kraći oblik ima nekoliko akcenatskih tipova: 1. akcenat je na osnovi u svim oblicima, npr. *разбудúть —* ***разбýжен, разбýжена, разбýжено, разбýжены***, 2. akcenat je na nastavku u svim oblicima (nulti je nastavak uslovno pod akcentom), npr. *уточнúть —* ***уточнён, уточнена́, уточнено́, уточнены́*** (precizirati), 3. akcenat je na nastavku samo u ženskom rodu, npr. *взять —* ***взят — взята́ взя́то, взя́ты***, 4. akcenat je na prefiksu muškog i srednjeg roda te množine, npr. *обня́ть —* ***о́бнят, обняла́, о́бнято, о́бняты*** (zagrliti). Kratki participi sa sufiksom *-т-* uglavnom imaju akcenat kao u duljem obliku, npr. *обýть —* ***обýт, обýта, обýто, обýты***.

Patricipska konstrukcija

340. Participsku konstrukciju (*причáстный оборóт*) obrazuju particip i riječi koje od njega zavise (objekat, priloške odredbe). Ona ima značenje atributske zavisne rečenice pa se njome može i zamijeniti, npr.:

Ученúк, ***читáющий кнúгу***, *сидúт за столóм.*
Ученúк, ***котóрый читáет кнúгу***, *сидúт за столóм.*

Umjesto participske konstrukcije uvijek može doći atributska rečenica, ali da bi se atributska rečenica zamijenila participskom konstrukcijom, moraju postojati sljedeći uvjeti: 1. da u atributskoj rečenici bude veznička riječ *котóрый* (koji), i to u nominativu — akuzativu bez prijedloga (recimo, rečenicu *Ученúк,* ***с котóрым я разговáриваю***, *сидúт за пéрвой пáртой* ne možemo pretvoriti u participsku konstrukciju jer je *котóрый* u instrumentalu i sa prijedlogom), 2. da u atributskoj rečenici bude sadašnje ili prošlo vrijeme, odnosno kraći pasivni particip. Te uslove zadovoljavaju sljedeće rečenice:

Ученúк, ***котóрый читáет кнúгу***, *сидúт за пéрвой пáртой.*
Ученúк, ***котóрый читáл кнúгу***, *сидúт за пéрвой пáртой.*
Кнúга, ***котóрая прочúтана ученúкóм***, *лежúт на столé.*

Stoga ih možemo zamijeniti participskim konstrukcijama:

Ученúк, ***читáющий кнúгу***, *сидúт за пéрвой пáртой.*
Ученúк, ***читáвший кнúгу***, *сидúт за пéрвой пáртой.*
Кнúга, ***прочúтанная ученúкóм***, *лежúт на столé.*

Ukoliko u zavisnoj rečenici glagol stoji u kondicionalu ili budućem vremenu, ne može se upotrijebiti participska konstrukcija (*Ученúк,* ***котóрый бýдет читáть кнúгу***, *сидúт за пéрвой пáртой. Ученик,* ***котóрый бы прочитáл кнúгу***, *сидúт за пéрвой пáртой*.).

Participska konstrukcija može da bude u prepoziciji (ispred imenica koju particip bliže određuje) i postpoziciji (iza te imenice). Prepozicija:

Читáющий кнúгу *ученúк сидúт за пéрвой пáртой.*

Postpozicija:

Ученúк, ***читáющий кнúгу***, *сидúт за пéрвой пáртой.*

Prepozitivne konstrukcije pišu se bez zareza, a postpozitivne s obje strane odvajaju se zarezima. Na srpskohrvatski jezik i prepoziciju i postpoziciju prevodimo postpozicijom:

Učenik *koji čita knjigu* sjedi u prvoj klupi.

Glagolski prilozi

341. Glagolski prilozi ili adverbi (*деепричáстия*) izražavaju dodatnu radnju koja se vrši ili se vršila istovremeno sa glavnom radnjom, prije glavne radnje ili poslije glavne radnje. Ovaj gramatički oblik ima osobine i glagola i priloga pa se i naziva glagolskim prilogom. To je nepromjenljiv oblik, a upotrebljava se u pisanoj komunikaciji i nije karakterističan za razgovorni stil.

Postoje dva glagolska priloga — glagolski prilog nesvršenoga vida i glagolski prilog savršenoga vida, npr.:

Чита́я *кни́гу, он засну́л.* ***Прочита́в*** *кни́гу, он засну́л.*

Srpskohrvatski jezik ima oba oblika — nazivaju se prilog sadašnji i prilog prošli:

Čitajući knjigu, on je zaspao. *Pročitavši* knjigu, on je zaspao.

Glagolski prilog nesvršenoga vida

342. Glagolski prilog nesvršenoga vida (*деепричáстие несовершéнного вúда*) obično izražava istovremenost radnje, npr. *Я читáю,* ***сúдя*** *за столóм.* Čitam *sjedeći* za stolom. Ovaj oblik obrazuje se od glagola *nesvršenog* vida, i to od osnove sadašnjeg vremena tako što se od 3. lica množine odbace nastavci ***-ут*** (***-ют***), ***-ат*** (***-ят***) i doda: a) sufiks ***-а*** poslije šuštavih suglasnika ***ч, ж, ш, щ,*** npr. *кричáть — крич-áт →* ***крича́****, слы́шать — слы́ш-ат →* ***слы́ша,*** b) sufiks ***-а*** grafički označen kao ***-я*** poslije svih ostalih suglasnika, npr. *читáть — читá-ют →* ***чита́я****, говори́ть — говор-я́т →* ***говоря́****, умéть — умéют →* ***умéя****, стоя́ть — сто-я́т →* ***стоя́****.* Ako je glagol povratni, iza sufiksa slijedi postfiks ***-сь:*** *занимáться — занимá-ются →* ***занима́ясь****, умывáться — умывá-ются →* ***умыва́ясь.***

Glagoli sa sufiksom ***-ва-*** poslije korijena ***да-, зна- ста-*** glagolski prilog grade od infinitivne osnove: *дава́ть — дава́-ла →* ***дава́я****, узнава́ть — узнава́-ла →* ***узнава́я****, встава́ть — встава́-ла →* ***встава́я.***

Od nekih glagola nesvršenoga vida ovaj se glagolski oblik ne može obrazovati, npr. od glagola u čijoj osnovi sadašnjeg vremena nema samoglasnika (*ждать — жд-ут, пить — пь[-у]т*), zatim od glagola na ***-чь*** (*печь, мочь, лечь, жечь, течь* i sl.), glagola sa sufiksom ***-ну-*** (*исчéзнуть, тянýть*) i nekih drugih glagola kao: *писáть, éхать* (putovati), *растú, рéзать, хотéть, спать, бежáть* itd.

Srpskohrvatski prilog sadašnji tvori se dodavanjem na prezentsku osnovu sufiksa ***-јући*** (znajući), ***-ући*** (vičući), ***-ећи*** (govoreći). Za razliku od ruskog, u našem jeziku se povratna riječca piše odvojeno od glagola (smijući ***se*** — *смея́сь*).

Primjeri:

Я отдыхáю ***чита́я****.* Odmaram se *čitajući. В пóле,* ***сверка́я****, лежúт бéлый снег.* U polju, *svjetlucajući se,* leži bijeli snijeg. ***Возвраща́ясь*** *из кинó, я встрéтил товáрища. Vraćajući se* iz kina, susreo sam druga. ***Лёжа*** *под кýстиком, я погля́дывал на игрáющих мáльчиков. Ležeći* pod malim grmom, pogledao sam na dječake koji su se igrali.

U srpskohrvatskom jeziku, u odnosu na ruski, slobodnije se upotrebljavaju glagolski prilozi. Iako norma, kao i u ruskom, traži da se radnja i glavne i dodatne radnje odnosi na jednog vršioca, u praksi nisu rijetki slučajevi kada se radnja odnosi i na dva vršioca, kao u ovom slučaju:

Prelazeći ulicu, učenika je udario auto.

U ruskom jeziku u ovakvim rečenicima nikada se ne može upotrijebiti glagolski prilog jer su dva vršioca radnje (učenik i auto) pa je moguća samo zavisna rečenica tipa:

Когдá *ученúк* ***переходúл*** *у́лицу, егó удáрила машúна.*

Prilikom prevođenja na ruski također treba voditi računa o tome da su se neki prilozi sadašnji adjektivizirali (prešli u pridjeve) i da ih stoga ne možemo prevoditi ruskim glagolskim prilozima, npr. *putujući* (ansambl), *sljedeći* (slučaj), *leteći* (tanjir), *trčeći* (korak) i sl. O ovome v. također § 335.

U ruskom jeziku ranije je postojao i sufiks ***-учи*** (***-ючи***), koji se sačuvao u narodnoj poeziji i poslovicama, npr.:

Жела́ючи *чужóго, своё растеря́ешь.* Ako hoćeš tuđe, možeš i svoje izgubiti.

Kao ostatak starog glagolskog priloga danas se još aktivno upotrebljava oblik ***бу́дучи*** (od glagola *быть*) sa vremenskim značenjem, te ga prevodimo konstrukcijama sa *kao, dok* i sl.:

Бу́дучи *учúтелем, брат мнóго рабóтал. Kao* učitelj brat je dosta radio.

On može da se upotrijebi i u uzročnom značenju, npr.:

Бу́дучи *бóлен, он не пришёл в шкóлу. Pošto* je bio bolestan, nije došao u školu.

Akcenat glagolskih priloga nesvršenoga vida isti je kao u 1. licu jednine sadašnjeg vremena, npr. *читáть — читáю —* ***чита́я****, говори́ть — говорю́ —* ***говоря́****, дышáть — дышý —* ***дыша́****, нести́ — несý —* ***неся́.*** Izuzetak su glagoli na ***-давать, -знавать, -ставать,*** kod kojih je akcenat kao u infinitivu: *создавáть —* ***создава́я****, узнавáть —* ***узнава́я****, устáвать —* ***устава́я,*** kao i oblici ***лёжа*** od *лежáть,* ***сúдя*** *od сидéть* i ***стóя*** od *стоять.*

Ovaj oblik nalazimo u poslovicama, i izrekama, npr.:

Не ***зна́я*** *бróду, не сýйся в вóду.* Ne upuštaj se u ono što ne znaš. *Держú гóлову высокó, не* ***поднима́я*** *нóса.* Drži glavu visoko ne dižući nos. *Читáть не* ***размышля́я****, что есть не* ***пережёвывая.*** Čitanje, bez razmišljanja isto je što i jedenje bez žvakanja. *На чужýю рабóту* ***гля́дя****, сыт не бýдешь.* Nećeš biti sit gledajući kako drugi radi.

Obratite pažnju:

сидéть ***сложá*** *рýки* — sjediti skrštenih ruku,
рабóтать ***спустя́*** *рукавá* — raditi površno,
летéть ***сломя́*** *гóлову* — juriti navrat-nanos,
сидéть ***повéся*** *нос* — sjediti pokunjen (potišten),
говори́ть ***положá*** *рýку нá сердце* — iskreno govoriti,
немнóго ***погодя́*** — malo kasnije.

Glagolski prilog svršenoga vida

343. Glagolski prilog svršenog vida *(деепричáстие совершéнного вúда)* označava radnju koja se desila prije glavne radnje, mada također može izražavati istovremenost radnje i njenu posteriornost. Npr.: ***Прочита́в*** *кни́гу, Бори́с засну́л. Pročitavši* knjigu, Boris je zaspao. Za tvorbu ovog obilka služe sufiksi ***-в*** *(****-вши****),* ***-ши*** i ***-а*** *(****-я****).* Sufiksi ***-в*** *(****-вши****)* i ***-ши*** dodaju se na infinitivnu osnovu i to: 1. ***-в*** *(****-вши****)* ako se osnova završava na samoglasnik, npr. *прочитáть — прочитá-ла —→* ***прочита́в(ши),*** *узнáть — узнá-ла —→* ***узна́в(ши),*** *сказáть — сказá-ла —→* ***сказа́в(ши);*** 2. ako se osnova završava na suglasnik, npr. *нести́ — нес-лá —→* ***нёсши,*** *испéчь — испек-лá —→* ***испёкши.*** Sufiks ***-вши*** glagolskom prilogu danas daje prostonarodni ili razgovorni

karakter (***прочита́вши, написа́вши***). Međutim, povratni glagoli obrazuju glagolski prilog svršenog vida pomoću ovog sufiksa i postfiksa ***-сь*** (izuzev glagola s osnovom na suglasnik tipa *испе́чься -испек-ла́сь* —→ ***испе́кшись***): *умы́ться — умы́-лась* —→ ***умы́вшись***, *оста́ться — остя-лась* —→ ***оста́вшись***.

Jedan broj glagola obrazuje glagolski prilog na isti način na koji se tvori i glagolski prilog nesvršenog vida — od osnove prostog budućeg vremena pomoću sufiksa ***-а***, ***-я***. Takvi oblici obično se naporedo upotrebljavaju sa onim koji imaju sufiks ***-в*** *(-вши)* i ***ши***, *уви́деть* — ***уви́дя***, *прийти́* — ***придя́***, *возврати́вься* — ***возврати́вшись***, *наклони́ть* — ***наклоня́***, *услы́шать* — ***услы́ша***, *привезти́* — ***привезя́***, *принести́* — ***принеся́*** i dr.

Sam naziv ovog priloga pokazuje da se on obrazuje od glagola svršenog vida. Međutim, oni mogu biti i od glagola nesvršenog vida, pretežno sa negacijom, npr.: *не* ***зна́вши***, *не* ***име́в***.

Primjeri:

Дя́дя Серге́й, ***прижа́в*** *ружьё к груди́, стоя́л неподви́жно.* Ujak Sergej, *stisnuvši* pušku na grudima, stajaše nepomično. *Мо́лча* ***постоя́в*** *у воро́т, стару́ха верну́лась в дом. Pošto je* neko vrijeme ćuteći *stajala* kraj kapije starica se vrati u kuću. ***Проснувшись*** *рано у́тром, Влади́мир умы́лся. Probudivši* se rano ujutro, Vladimir se umi.

Srpskohrvatski prilog prošli tvori se od inifinitivne osnove (pomoću sufiksa *-vši* ili vrlo rijetko ***-v*** (pročitati — *pročitavši*, uzeti *-uzev*). Dakle, po tvorbi ruski i srpskohrvatski potpuno se razlikuju: dok u prvom jeziku sufiks *-вши* ima prostonarodni i razgovorni karakter, u drugom on je osnovno sredstvo tvorbe: dok je u ruskom sufiks ***-в*** primaran sufiks, a ***-вши*** sekundaran, dotle se u srpskohrvatskom pomoću sufiksa ***-v*** prilog prošli obrazuje samo od nekoliko glagola (početi — *počev*, uzeti — *uzev*, izuzeti — *izuzev*).

Treba voditi računa o tome da se naš oblik *bivši* danas upotrebljava u pridjevskoj funkciji *(bivši šampion)*, a da u ruskom jeziku njemu odgovara particip koji se adjektivizirao *(****бы́вший*** *чемпио́н)*.

I za ovaj glagolski prilog važi u ruskom jeziku pravilo da se može upotrijebiti samo ako se radi o jednom vršiocu glavne i dopunske radnje (v. § 343) i da se stoga ne može reći ***Прие́хав*** *домо́й, мать меня́ поцелова́ла*, jer postoje dva vršioca radnje (*я* i *мать*). Stoga se u ovakvim slučajevima upotrebljava zavisna rečenica: ***Когда́ я прие́хал,*** *мать меня́ поцелова́ла.* U našem jeziku može se pak čuti: *Došavši* kući, majka me je poljubila.

Akcenat glagolskog pridjeva svršenog vida sa sufiksima ***-в*** *(****-вши****)* i ***-ши*** isti je kao kod glagolskih pridjeva prošloga vremena (v. § 336).

I ovaj glagolski oblik susrećemo u narodnim poslovicama i izrekama. Npr.:

Взя́вшись *за гуж, не гвворю́, что не дюж.* Ako si se u kolo uhvatio, onda igraj. *Что име́ем — не храни́м,* ***потеря́вши,*** *пла́чем.* Čovjek ne cijeni stvari dok ih ne izgubi. *Не* ***зарабо́тав,*** *не пое́шь.* Ako ne zaradiš, nećeš ni pojesti. *Не ра́дуйся, найдя, не тужи́,* ***потеря́в.*** Ne raduj se kad nađeš, ne tuguj kad izgubiš. ***Обже́гшись*** *на молоке́, ста́нешь дуть и на во́ду.* Koga su zmije klale i guštera se boji. *Не* ***взяв*** *топора́, не сру́бишь избы́.* Ako ne radiš, nećeš ni imati. *Не* ***зна́в*** *беды́, не оце́нишь добра́.* Ako ne znaš šta je to nevolja, ne možeš znati šta je to dobro. ***Сня́вши*** *го́лову, по волоса́м не пла́чут.* Kad se nešto desi, uzalud je plakati.

Glagolskoprilošk a konstrukcija

344. Glagolskoprilošku konstrukciju (*деепричастный оборо́т*) čini glagolski prilog i riječi koje od njega zavise (sintaksički te riječi vrše funkciju objekta i priloške odredbe), npr.

Чита́я кни́гу, *Влади́мир засну́л. Čitajući knjigu* Vladimir je zaspao. ***Дочита́в до конца́ кни́гу,*** *Влади́мир засну́л. Pročitavši do kraja knjigu,* Vladimir je zaspao.

Pošto ove konstrukcije dolaze u značenju priloške odredbe za vrijeme, uzrok, uslov i dr. (v. § 347), one se mogu zamijeniti odgovarajućim rečenicama, i obratno. Npr.:

Чита́я кни́гу, *Влади́мир засну́л.* ***Когда́ Влади́мир чита́л кни́гу,*** *он засну́л.* ***Не получи́в кни́гу,*** *учени́к ушёл. Учени́к ушёл,* ***потому́ что он не получи́л кни́гу. Пообеща́в прие́хать,*** *он обяза́тельно прие́дет.* ***Е́сли он пообеща́л прие́хать,*** *он обяза́тельно прие́дет.*

Glagoli kretanja

345. U ruskom jeziku, kao i u srpskohrvatskom, postoji posebna grupa glagola koja izražava različita kretanja u prostoru. To je široka i semantički raznorodna leksika što označava svaku vrstu kretanja, kretanje uopšte u prostoru, npr. *идти́* (ići), *шага́ть* (koračati), *скака́ть* (jahati), *пры́гать* (skakati), *гуля́ть* (šetati), *мча́ться* (juriti), *кочева́ть* (skitati), *путеше́ствовать* (putovati), *бежа́ть* (trčati) i sl. Takve glagole nazivamo *motornim* glagolima (*глаго́лы переме́щения*).

U okviru motornih glagola u ruskom se, ali ne i u srpskohrvatskom, izdvaja posebna vrsta glagola nesvršenoga vida koja obrazuje parove i izražava jednu te istu radnju, sa semantičkim nijansama. To su tzv. *glagoli kretanja* (*глаго́лы движе́ния*), u koje spadaju sljedeći parni glagoli:

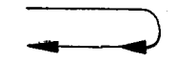
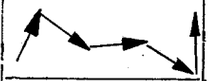
1. *идти́ — ходи́ть* (ići)
2. *е́хать — е́здить* (ići, putovati)
3. *бежа́ть — бе́гать* (trčati)
4. *лете́ть — лета́ть* (letjeti)
5. *плыть — пла́вать* (plivati)
6. *нести́ — носи́ть* (nositi)
7. *везти́ — вози́ть* (voziti)
8. *вести́ — води́ть* (voditi)
9. *ползти́ — по́лзать* (puzati)
10. *лезть — ла́зить* (peti se)
11. *гнать — гоня́ть* (goniti)
12. *тащи́ть — таска́ть* (vući)
13. *кати́ть — ката́ть* (kotrijati)

Glagoli *prve grupe* (*идти́, е́хать, бежа́ть, лете́ть...*) nazivaju se glagolima *određenoga kretanja* jer pokazuju da se radnja vrši samo u jednom pravcu ili u jednom momentu, npr.:

Я ***иду́*** *в кино́. Idem* u kino. *Я* ***е́ду*** *в Москву́. Putujem* u Moskvu. *Учени́к* ***бежи́т*** *в шко́лу.* Učenik *trči* u školu. *Пти́цы* ***лета́т*** *на юг.* Ptice *lete* na jug. *Ло́дка* ***плывёт*** *к бе́регу.* Čamac *plovi* prema obali. *Учени́к* ***несёт*** *кни́ги в библиоте́ку.* Učenik *nosi* knjige u biblioteku. *Молода́я же́нщина* ***везла́*** *в коля́ске малыша́.* Mlada žena *vozila* je u kolicima dječačića. *Мать* ***ведёт*** *до́чку в де́тский сад.* Majka *vodi* ćerčicu u dječji vrtić. *Ба́бочка* ***ползёт*** *по стеклу́.* Leptir *puže* po staklu. *Бори́с* ***ле́зет*** *на забо́р.* Boris *se penje* na ogradu. *Ве́тер* ***го́нит*** *облака́.* Vjetar *tjera* oblake. *Рабо́чий* ***ка́тит*** *бо́чку.* Radnik *kotrlja* bačvu.

Glagoli *druge grupe* (*ходи́ть, е́здить, бе́гать, лета́ть*...) nazivaju se glagolima *neodređenoga kretanja* jer pokazuju da se radnja vrši u više pravaca ili više puta, a također njima se izražava sposobnost vršenja radnje, npr.:

Вчера́ я ***ходи́л*** *в кино́.* Juče *sam išao* u kino. *В про́шлом году́ мы* ***е́здили*** *на мо́ре.* Prošle *smo* godine *išli* na more. *Де́ти* ***бе́гают*** *во дворе́.* Djeca *trče* u dvorištu. *Вы* ***лета́ли*** *на самолёте?* Jesle li *letjeli* avionom? *Я уме́ю* ***пла́вать.*** Znam da *plivam. Крестья́не ча́сто* ***во́зят*** *дрова́ из ле́са.* Seljaci često *voze* drva iz šume. *Ка́ждый день на́до* ***води́ть*** *дете́й в де́тский сад.* Svaki dan treba *voditi* djecu u dječji vrtić. *Муравьи́* ***по́лзают*** *по земле́.* Mravi *gmižu* po zemlji. *Он был ма́стер* ***ла́зить.*** On bijaše majstor za *penjanje. Де́вочка* ***ката́ет*** *мяч.* Djevojčica *kotrlja* loptu.

Određeno kretanje		*Neodređno* kretanje	
a) jednom	1	a) više puta	2, 3, 4 . . . x
		b) tamo i ovamo	
b) u jednom pravcu		c) u više pravaca	
		d) sposobnost	

U ruskom jeziku, za razliku od našeg jezika, strogo se razlikuje kretanje pješice i kretanje pomoću nekog prevoznog sredstva. Za izražavanje kretanja bez korišćenja prevoznog sredstva upotrebljava se par *идти́ — ходи́ть*, a za vožnju *е́хать — е́здить* — ako se radi o kopnenom saobraćaju, *лете́ть — лета́ть* — ako se radi o avionskom saobraćaju i *плыть — пла́вать* — ako se radi o vodenom saobraćaju. U srpskohrvatskom jeziku glagol *ići* može se upotrijebiti i ukoliko je riječ o vožnji autobusom, vozom, trolejbusom i sl. Up.:

On *ide* u kino. *Он* ***идёт*** *в кино́.* On *ide* u Beograd. *Он* ***е́дет*** *в Белгра́д.* Svake subote *idemo* u kino. *Ка́ждую суббо́ту мы* ***хо́дим*** *в кино́.* Svake subote *idemo* u Beograd. *Ка́ждую суббо́ту мы* ***е́здим*** *в Белгра́д.*

Između ruskog i srpskohrvatskog jezika postoji razlika i u tom što se u ruskom, za razliku od našeg jezika, strogo razgraničava prenošenje objekta pješke i prenošenje objekta prevoznim sredstvom. Ako se objekat nosi, upotrebljava se par *нести́ — носи́ть*, a ako se objekat vozi, može doći samo *везти́ — вози́ть*. Up.:

Djeco, eno baka vam *nosi* poklone. *Де́ти, вон ба́бушка* ***несёт*** *вам пода́рки.* Djeco, baka vam *nosi* poklone iz Moskve. *Де́ти, ба́бушка* ***везёт*** *вам пода́рки из Москвы́.* Svaki dan u bakinu sobu *nosili smo* trešnje. *Ка́ждый день в ко́мнату ба́бушки мы* ***носи́ли*** *чере́шни.* Svaki dan *donosili smo* baki trešnje iz Mostara. *Ка́ждый день мы* ***вози́ли*** *ба́бушке чере́шни из Мо́стара.*

Kao što vidimo, u srpskohrvatskom glagol *nositi* može da se upotrijebi u oba značenja, mada ima slučajeva da i naš jezik strogo razlikuje *nositi* od *voziti*, npr.:

Radnici *su nosili* namještaj. *Рабо́чие* ***несли́*** *ме́бель.* Radnici *su vozili* kamionom namještaj. *Рабо́чие* ***везли́*** *на грузови́ке ме́бель.*

U srpskohrvatskom jeziku postoje motorni glagoli, ali se u okviru njih ne izdvajaju, kao u ruskom, parni glagoli kretanja, što znači da ni semantičkih nijansiranja nema kao u ruskom. Istina, u našem jeziku također imamo parne glagole, ali najčešće oni nisu na onoj pozicionoj ravni na kojoj se nalaze ruski i, što je vrlo važno, elementi para mogu se zamjenjivati (npr. *ići* i *hodati*: *Idem* po gradu — *Hodam* po gradu; *letjeti — letati*: Ptice *lete* oko nas — Ptice *lijetaju* oko nas; *nositi — nosati*: Čitav dan *nosim* knjige po gradu — Čitav dan *nosam* knjige po gradu; *voziti — vozati:* Dugo smo se *vozili* po gradu — Dugo smo se *vozali* po gradu i sl.).

Prema tome, u našem jeziku ruskim glagolima kretanja odgovaraće sljedeći glagoli:

1. *идти́ — ходи́ть:* ići, hodati (samo pješke)
2. *е́хать — е́здить:* ići (samo prevoznim sredstvom), putovati
3. *бежа́ть — бе́гать:* bježati, bjegati
4. *лете́ть — лета́ть*: letjeti, letati
5. *плыть — пла́вать*: plivati, ploviti (ploviti — samo ako je prevozno sredstvo na vodi)
6. *нести́ — носи́ть*: nositi, nosati
7. *везти́ — вози́ть*: voziti, vozati
8. *вести́ — води́ть*: voditi, vodati
9. *ползти́ — по́лзать*: puziti, puzati
10. *ле́зть — ла́зить*: peti se, penjati se
11. *гнать — гоня́ть*: gnati, goniti
12. *тащи́ть — таска́ть*: vući, vucati
13. *кати́ть — ката́ть*: kotrljati, (koturati, voziti, vozati)

Glagoli određenog kretanja u prošlom vremenu označavaju radnju koja nije dovedena do kraja tako da rečenica u kojoj se nalaze (npr. *Вчера́ я* ***шёл*** *в кино́*) uvijek traži dopunu drugim glagolom (*Вчера́ я* ***шёл*** *в кино́ и встре́тил това́рища.* Juče sam *išao* u kino i sreo druga). Dopunom se kazuje da se nešto desilo.

Za oznaku kretanje prevoznih sredstava na kopnu koristi se glagol *идти́*:

По́езд
Трамва́й
Тролле́йбус
Авто́бус
} ***идёт (хо́дит)*** *ка́ждые пять мину́т.*

Glagolom *идти́* ukazuje se na kretanje u jednom pravcu, a glagolom *ходи́ть* kretanje tamo i ovamo. Kretanje u vazdušnom saobraćaju izražava se glagolima *идти́* i *лете́ть — лета́ть*, npr.

Самолёт { ***идёт.*** / ***лети́т.***

Uz imenicu *мотоци́кл* ide glagol *éхать: Мотоци́кл* ***éдет.*** Uz sredstva pomorskog saobraćaja dolaze glagoli *идти́* i *плыть*, npr.:

Ло́дка, *Парохо́д*, *Кора́бль* } ***идёт.*** ***плывёт.***

Glagoli kretanja obrazuju najrazličitije vrste spojeva, vrlo često sa prenesenim značenjem. Evo nekoliko primjera.

Идти́ — *Дождь* ***идёт.*** Kiša pada. ***Идёт*** *интере́сный фильм.* Igra interesantan film. ***Иду́т*** *слу́хи.* Priča se. *Часы́* ***иду́т*** *вперёд.* Sat ide naprijed. *Тебе́ о́чень* ***идёт*** *костю́м.* Veoma ti dobro stoji kaput. *Вре́мя* ***идёт.*** Vrijeme ide. *Часы́* ***иду́т.*** Sat radi. *Рабо́та хорошо́* ***идёт.*** Rad dobro teče. *Речь* ***идёт*** *о моём дру́ге.* Radi se o mome prijatelju. ***Иди́*** *вперёд, а огля́дывайся наза́д.* Idi naprijed, gledaj nazad. *Ти́хо* ***идёшь*** *— далеко́ пройдёшь, ско́ро* ***идёшь*** *— недо́лго пройдёшь.* Žuri polako. *Пора́* ***идти́.*** Vrijeme je da se ide.

Obratite pažnju:

идти́ *в го́сти* — ići u goste, ***идти́*** *гуля́ть* — ići u šetnju, ***идти́*** *на всё* — ići na sve, ***идти́*** *на рабо́ту* — ići na posao, ***идти́*** *навстре́чу* — ići u susret, ***идти́*** *обра́тно* — ići nazad, ***идти́*** *ша́гом* — ići korakom, ***идти́*** *на пари́* — kladiti se, ***идти́*** *к роди́телям* — ići roditeljima, ***идти́*** *пешко́м* — ići pješke.

Ходи́ть — *Ту́чи* ***хо́дят*** *по не́бу.* Oblaci plove po nebu. *Часы́ хорошо́* ***хо́дят.*** Sat dobro radi. ***Хо́дят*** *слу́хи.* Kruže glasine. *В чужо́й монасты́рь со свои́м уста́вом не* ***хо́дят.*** U tuđoj se kući ne zapovijeda. *Сестра́ у́же* ***хо́дит*** *в пе́рвый класс.* Sestra već pohađa prvi razred. *Волко́в боя́ться — влес не* ***ходи́ть.*** Ko se boji vrabaca, nek' ne sije proje. ***Ходи́ть*** *в окру́г (круго́м) да о́коло.* Okolo kere pa na mala vrata. *Далеко́* ***ходи́ть*** *не на́до.* Ne treba daleko ići.

Obratite pažnju:

ходи́ть *взад и вперёд* — ići nazad i naprijed, ***ходи́ть*** *босико́м* — hodati bos, ***ходи́ть*** *в го́сти* — ići (često) u goste, ***ходи́ть*** *в очка́х* — nositi naočare, ***ходи́ть*** *в тра́уре (чёрном)* — ići u crnom, ***ходи́ть*** *в шко́лу* — pohađati školu, ***ходи́ть*** *в ши́бе* — nositi bundu, ***ходи́ть*** *в сапога́х* — nositi čizme, ***ходи́ть*** *за больны́м* — njegovati bolesnika, ***ходи́ть*** *на костыля́х* — hodati na štakama, ***ходи́ть*** *на лы́жах* — skijati se, ***ходи́ть*** *на медве́дя* — ići u lov na medvjede, ***ходи́ть*** *на рабо́ту* — ići na posao, ***ходи́ть*** *на цы́почках* — ići na prstima.

Е́хать — *Ти́ше* ***е́дешь,*** *да́льше бу́дешь.* Ko polako ide, prije kući dođe. *Он* ***е́дет*** *верхо́м.* On jaše. *Брат* ***е́дет*** *на велосипе́де.* Brat vozi bicikl.

Obratite pažnju:

е́хать *за́йцем* — putovati bez karte (švercovati se), ***е́хать*** *компа́нией* —putovati u društvu, ***е́хать*** *на по́езде (по́ездом)* — ići vozom.

Е́здить — ***Е́здить*** *верхо́м* — jahati, ***е́здить*** *за́йцем* — putovati bez karte (švercovati se).

Бежа́ть — *Вре́мя* ***бежи́т.*** Vrijeme juri.

Obratite pažnju:

бежа́ть *за мячо́м* — trčati za loptom, ***бежа́ть*** *со всех ног* — bježati iz sve snage, ***бежа́ть*** *слома́ я го́лову* — bježati (trčati) glavom bez obzira, ***бежа́ть*** *во все лопа́тки* — trčati (bježati) iz petnih žila, ***бежа́ть*** *за ка́ждой ю́бкой* — juriti za svakom ženom

Бе́гать — *У меня́* ***бе́гают*** *по спине́ (те́лу, ко́же) мура́шки.* Žmarci (trnci, jeza) me podilaze.

Obratite pažnju:

бе́гать *на конька́х* — klizati (se),
бе́гать *на лы́жах* — skijati se.

Лете́ть — *Вре́мя* ***лети́т.*** Vrijeme leti. *Лес ру́бят, ще́пки* ***летя́т.*** U velikim događajima stradaju male stvari.

Obratite pažnju:

лете́ть ***стрело́й*** — letjeti kao strijela.

Лета́ть — *Рождённый по́лзать* ***лета́ть*** *не мо́жет.* Onaj ko je rođen da puže ne može letjeti. *И со́кол вы́ше со́лнца не* ***лета́ет.*** Ni soko ne leti iznad sunca.

Плыть — ***Плыть*** *по тече́нию* — plivati nizvodno, ***плыть*** *про́тив тече́ния* — plivati uzvodno.

Пла́вать — *Не учи́ ры́бу* ***пла́вать.*** Ne uči ribu plivati.

Obratite pažnju:

учи́ть ***пла́вать*** — učiti plivanje, *вы́учить* ***пла́вать*** — naučiti plivati, ***пла́вать*** *свобо́дным сти́лем* — plivati slobodnim stilom.

Нести́ — ***Нести́*** *дежу́рство* — biti dežuran, dežurati, ***нести́*** *карау́л* — držati stražu, ***нести́*** *ва́хту* — držati stražu, ***нести́*** *обя́занность* — vršiti (obavljati) dužnost, ***нести́*** *отве́тственность* — snositi odgovornost (biti odgovoran), ***нести́*** *после́дствия* — snositi posljedice, ***нести́*** *поте́ри* — imati gubitke, ***нести́*** *наказа́ние* — izdržati kaznu.

Носи́ть — ***Носи́ть*** *очки́* — nositi naočari, ***носи́ть*** *ши́бу* — nositi bundu, ***носи́ть*** *бо́роду* — nositi bradu, ***носи́ть*** *усы́* — nositi brkove, *высоко́* ***носи́ть*** *го́лову* — visoko držati glavu, ***носи́ть*** *де́вичью фами́лию* — nositi djevojačko prezime, *решето́м (в решете́) во́ду* ***носи́ть*** — nositi vodu u rešetu.

Везти́ — *Кто* ***везёт,*** *на того́ и накла́дывают.* Ko podmeće leđa, na njega se i tovari.

Вози́ть — *Лю́бишь ката́ться, люби́ и са́ночки* ***вози́ть.*** Ako voliš uživati, treba da se i pomučiš. *На серди́тых во́ду* ***во́зят.*** Ne valja se ljutiti.

Кто в кóни пошёл, тот и вóду ***вози.*** Ako si se u kolo uhvatio, onda igraj. *В лес дров не* ***вóзят,*** *в колóдец воды́ не льют.* U šumu se drva ne voze, u bunar se voda ne sipa.

Вести́ — *Сто ни к чему́ не* ***ведёт.*** To ničemu ne vodi. *Все доро́ги* ***веду́т*** *в Рим.* Svi putevi vode u Rim.

Obratite pažnju:

вести́ *себя́* — ponašati se, ***вести́*** *уро́к* — držati čas, ***вести́*** *дневни́к* — voditi dnevnik, ***вести́*** *войну́* — voditi rat, ***вести́*** *борьбу́* — voditi borbu, ***вести́*** *бесе́ду (разгово́р)* — voditi razgovor, ***вести́*** *перегово́ры* — voditi pregovore, ***вести́*** *протоко́л* — voditi zapisnik, ***вести́*** *(дома́шнее) хозя́йство* — voditi domaćinstvo, ***вести́*** *автомоби́ль* — voziti auto.

Води́ть — ***Води́ть*** *дру́жбу* — voditi prijateljstvo, ***води́ть*** *за нос* — vući za nos (varati), ***води́ть*** *хорово́д* — voditi kolo, ***води́ть*** *маши́ну* — voziti auto.

Ползти́ — ***Ползу́т*** *слу́хи.* Pronose se glasine.

По́лзать — ***По́лзать*** *на бры́хе* — ulizivati se kome, ***по́лзать*** *в ногáх у кого́-н.* — ponižavati se pred kim (puzati).

Лезть — *Ни в каки́е воро́та не* ***ле́зет.*** Ne vrijedi ni pet para. *За сло́вом в карма́н не* ***ле́зет.*** Brz je na jeziku (nema dlake na jeziku).

Obratite pažnju:

лезть *в во́ду* — ulaziti u vodu, ***лезть*** *в чужи́е дела́* — petljati se u tuđe poslove, ***лезть*** *в буты́лку* — pucati od jada, *из ко́жи вон* ***лезть*** — truditi se iz petnih žila, *без мы́ла в ду́шу* ***лезть*** — uvlačiti se pod kožu (rep) nekom, dodvoravati se.

Гнать — ***Гнать*** *и́з дому* — tjerati iz kuće, ***гнать*** *маши́ну* — tjerati kola, ***гнать*** *во́дку* — peći rakiju.

Гоня́ть — *Ло́дыря* ***гоня́ть*** *(соба́к* ***гоня́ть)*** — krasti bogu dane (dangubiti), *загна́ть куда́ Макáр теля́т не* ***гоня́л*** — bogu iza leđa (gdje je bog rekao laku noć).

Тащи́ть — *За у́ши* ***тащить*** — vući silom nekog, *клеща́ми* ***тащи́ть*** — kliještima izvlačiti (riječi i sl.), *едва́ (е́ле) но́ги* ***тащи́ть*** — jedva noge vući.

Тоска́ть — ***Таска́ть*** *каштáны из огня́ для кого́, кому́* — vaditi za koga kestenje iz vatre; ***таска́ть*** *во́локом* — vući po zemlji.

Катáть — ***Катáть*** *желе́зо* — valjati željezo.

346. Od ovih glagola kretanja obrazuje se velik broj novih glagola. Tu su tzv. *izvedeni glagoli kretanja.* Oni također ulaze u najrazličitije spojeve. Nanavešćemo neke.

Мóжно ***войти́?*** Smijem li ući (Smije li se ući)? *В одно́ у́хо* ***вошло́,*** *в другóе* ***вы́шло.*** Na jedno uvo ušlo, a na drugo izašlo. *Как бы чего́ не* ***вы́шло.*** Samo da se nešto ne desi. *Сло́во* ***вы́шло*** *из употребле́ния.* Riječ

je izašla iz upotrebe. *Де́ло далеко́* ***зашло́.*** Stvar je predaleko otišla. *Ум за ра́зум* ***зашёл.*** Pamet stala. *Жизнь прожи́ть — не по́ле* ***перейти́.*** Život nije lak. *Пятно́* ***сошло́.*** Mrlja je nestala. *За чем* ***пойдёшь,*** *то и найдёшь.* Što tražiš, to i nađeš. ***Пошёл*** *дождь.* Kiša je počela da pada. ***Пошёл*** *вон* (prost.)! Gubi se (van, napolje)! *Не всё кото́ ма́сленица —* ***придёт*** *и вели́кий пост.* Nije svaki dan Božić (Bajram, Badnji dan). ***Пришла́*** *беда́, отворя́й воро́та.* Nesreća nikad ne dolazi sama. ***Пришёл,*** *уви́дел, победи́л.* Došao, vidjeh, pobijedih. *Разреши́те* ***пройти́.*** Dozvolite da prođem. *Боль* ***прошла́.*** Bol je nestao. *Голова́* ***прошла́.*** Glavobolja je prošla. *Э́то не* ***пройдёт.*** To neće upaliti. ***Пути́*** *(доро́ги)* ***разошли́сь.*** Putevi su se razišli. *Она́* ***вы́шла замуж.*** Ona se udala. *Вы* ***выхо́дите*** *(схо́дите) на сле́дующей остано́вке?* Silazite li na sljedećoj stanici? *Дверь* ***выхо́дит*** *во двор (на у́лицу).* Vrata gledaju u dvorište (na ulicu). *Окно́* ***выхо́дит*** *на юг.* Prozor gleda na jug. *Всему́* ***прихо́дит*** *своя́ чередá.* Sve u svoje vrijeme. *Вся́кий по-сво́ему с ума́* ***схо́дит.*** Svako je lud na svoj način. *Маши́на* ***переéхала*** *соба́ку.* Kola su pregazila psa. ***Га́лстук*** *съéхал.* Kravata se nakrivila. *Ему́ приспи́чило* ***уéхать.*** Dunulo mu je da otputuje. *Мне не те́рпится* ***уéхать.*** Jedva čekam da otputujem. ***Пробежа́ла*** *тень сомне́ния.* Pojavio se crv sumnje. *Чёрная ко́шка* ***пробежа́ла*** *ме́жду ни́ми.* Puklo je između njih (došlo je do nesporazuma između njih). *Де́ло не волк (медве́дь), в лес не* ***убежи́т.*** Posao neće pobjeći. *Молоко́* ***убежа́ло.*** Mlijeko je pokipjelo. *Всё* ***полете́ло*** *кувырко́м.* Sve je pošlo naopako (nizbrdo). *Как одна́ мину́та* ***полете́ло.*** Prošlo je u jednom trenutku. *Слы́шно, как му́ха* ***полети́т.*** Tišina je (ne čuje se ni muha). *Сло́во не воробе́й: вы́летит — не* ***пойма́ешь.*** Izgovorena riječ ne da se više vratiti. *Вре́мя* ***уплы́ло.*** Vrijeme je prošlo. *Де́ньги* ***уплы́ли.*** Novac je otišao (ispario se). *Каки́е ве́тры* ***занесли́*** *тебя́ (каки́м ве́тром* ***занесло́)?*** Koji te vjetar nosi? *Куда́ во́рон костей́ не* ***занесёт.*** Gdje je bog (đavo) rekao laku noć (vrlo daleko). *Сорóка на хвосте́* ***принесла́.*** Rekla-kazala (bapske priče, radio Mileva).

SINTAKSIČKE OSOBINE

347. Glagol u rečenici može imati sljedeće funkcije: 1. *subjekta* (u obliku infinitiva), npr. *Како́е сча́стье* ***уме́ть*** *всё де́лать.* Kakva je sreća znati sve raditi. 2. *predikata* (osnovna funkcija glagola), npr. *Я* ***чита́ю*** *кни́гу.* Ja *čitam* knjigu. 3. *objekta* (izraženog infinitivom), npr. *Брат лю́бит* ***чита́ть*** *ве́чером.* Brat voli *da čita* uveče; 4. *atributa,* izraženog infinitivom (*У меня́ большо́й дар* ***наблюда́ть.*** Ja imam veliki dar *zapažanja*) i participom (*Учени́к,* ***чита́ющий*** *кни́гу, сиди́т за пе́рвой па́ртой.* Učenik *koji čita* knjigu sjedi u prvoj klupi), 5. *adverbijala vremena* (izraženog glagolskim prilogom, npr. ***Чита́я*** *кни́гу, я засну́л. Čitajući* knjigu, zaspao sam), *uzroka* (izraženog glagolskim prilogom, npr. *Не* ***зна́я*** *материа́ла, учени́к не мог отве́тить.* Ne *znajući* građu, učenik nije mogao odgovoriti), *cilja* (izraženog glagolskim prilogom (***Жела́я*** *помóчь, он подошёл ко мне. Želeći* da pomogne on priđe meni), *uslova* (izraženog glagolskim prilogom, npr. ***Зна́я*** *ремесло́, я жил бы в го́роде.* Da znam zanat, živio bih u gradu), *načina* (izraženog glagolskim prilogom, npr. *Стари́к шёл тяжело́* ***дыша́.*** Starac je išao teško dišući).

O glagolskoj rekciji v. § 406.

STILISTIČKE OSOBINE

348. Glagol ima značajan stilistički potencijal. Široka semantička baza, izražena leksička slojevitost, velik broj oblika, čitav niz gramatičkih kategorija, izuzetna slikovitost i izražajnost, osebujna kvantifikativnost — sve su to osobine koje glagol čine jednom od vodećih vrsta riječi u stilističkom sistemu ruskoga i srpskohrvatskog jezika.

Funkcionalno-stilsko raslojavanja glagola

349. Glagol se veoma široko i veoma različito funkcionalno-stilski raslojava. U književnoumjetničkom stilu on ispoljava svu svoju semantičku širinu, morfološku razuđenost i bogat stilistički potencijal, u publicističkom prilagođava se karakteru mnogobrojnih žanrova, u naučnom pojačava apstraktnost i uopštenost izražavanja, u administrativnom ulazi u široku standardizaciju i šablonizaciju, u razgovornom ponovo pokazuje leksičko šarenilo, ali i morfološko sužavanje. Po upotrebi glagola književnoumjetnički stil bitno se diferencira od ostalih stilova. Iako u ovoj stilskoj formaciji prevladavaju imenice, ipak se ona odlikuje visokim stepenom glagoličnosti. Dinamizam karakterističan za književne tekstova traži pojačanu upotrebu glagola kao osnovnog sredstva za izražavanje različitih radnji, stanja i zbivanja. Ostali pisani stilovi u znatno manjoj mjeri imaju glagole. U naučnom dominira rasuđivanje, analiza, tumačenje, objašnjavanje te stoga on ima jasno izražen imenski karakter. Glagol se u njemu vrlo često desemantizuje i služi kao obično vezivno tkivo. Publicistički stil samo u jednome svome dijelu (književnopublicističkom) prati književnoumjetnički stil, a u ostalim glagol se znatno manje upotrebljava. Možda najslabiju glagoličnost ima administrativni stil sa svojom krutom, šablonziranom strukturom, u kojoj dinamizam, što dovodi do šire upotrebe glagola, nije ono što bi trebalo da ga odlikuje. Naučni, publicistički, administrativni stil često glagol zamjenjuju glagolskom imenicom i time još više pojačavaju svoj imenski karakter. I po visokome stepenu glagoličnosti samo se jedan funkcionalni stil može uspoređivati sa književnoumjetničkim a to je razgovorni.

Sinonimija glagolskih oblika

350. Zbog složenosti ove vrste riječi, njene široke semantičke osnove, izvanredne sintaksičke spojivosti, velikog tvorbenog potencijala, neograničenih mogućnosti metaforizacije, uloge konstruktivnog centra rečenice i uopšte izuzetnih konotativnih vrijednosti glagoli imaju razgranat sistem sinonimskih odnosa, u kojem posebnu pažnju treba obratiti na izražavanje, sadašnje, prošle i buduće radnje, te zapovijesti, želje i mogućnosti.

Izražavanje sadašnje radnje

351. Za izražavanje sadašnje radnje, radnje u trenutku govora, pored sadašnjeg vremena može da se upotrijebi prošlo i buduće vrijeme. *Prošlo vrijeme* od glagola svršenoga vida upotrebljava se u kontekstu apstraktnog sadašnjeg vremena (značenje sadašnje radnje koja se ponavlja ili ima običan, uopšten karakter), iako je radnja data kao da je završena. Npr.:

*Хорошо́ в солда́тах! **Встал** у́тром... ло́шадь **вы́чистил**..., ра́нец... Щи, ка́ша...*

U našem jeziku ovakvom značenju odgovara perfekt, krnji perfekt ili, možda najviše, pripovjedački prezent, npr.:

Lijepo je u vojsci! *Ustaneš* ujutro... konja *očistiš*..., ranac... Šči, kaša...

Buduće vrijeme upotrebljava se u sljedećim slučajevima: 1. za izražavanje nemogućnosti vršenja radnje, npr. *Ка́шу ма́слом не **испо́ртишь*** (Od viška glava ne *boli*), 2. za izražavanje radnje koja se ponavlja, npr. *Бу́ря мглою не́бо кро́ет, ви́хри сне́жные крутя́; то, как зверь, она́ **зево́ет**, то **запла́чет**, как дитя́* (Bura nebo prekriva maglom, kovitlajući snježne pahuljice; pa kao zvjerka čas *zavije*, kao dijete čas *zaplače*), 3. za izražavanje gnomskog sadašnjeg vremena, npr. *Как **а́укнется**, так и **откли́кнется*** (Kako *prostreš*, tako *ćeš* i *ležati*).

Izražavanje prošle radnje

352. Za izražavanje prošle radnje, pored prošloga vremena, upotrebljava se sadašnje i buduće vrijeme.

Sadašnje vrijeme upotrebljava se umjesto prošloga vremena radi oživljavanja kazivanja i izražajnijeg načina pripovijedanja i ono se naziva pripovjedačkim ili istorijskim prezentom (настоя́щее истори́ческое), npr.:

*Я подошёл к гро́бу. Мой сын **лежи́т** в нём и не мой.* Priđoh mrtvačkom sanduku. Moj sin *leži* u njemu i kao da nije moj.

Buduće vrijeme dolazi u istom značenju, npr.:

*В выходно́й кру́жку **вы́пью** и на э́том ста́влю то́чку.* U dane kada ne radim kriglu *ispijem* i na tome završavam.

U ruskom jeziku prošla radnja može da se izrazi i *imperativom*, npr.:

*А Дани́ло и **скажи́** ему́: „ Э́то то́лько паны́ продаю́т всё, от свои́х свине́й до своей со́вести...“* A Danilo *će ti* njemu: „Pa samo panovi prodaju sve, od svojih svinja do svoje savjesti...“.

Ovakav oblik naziva se dramatskim imperativom (драмати́ческое повели́тельное наклоне́ние) i na naš jezik može se prevoditi našom eliptičnom konstrukcijom „*će ti*“, aoristom i sl. Međutim, u srpskohrvatskom jeziku takođe postoji mogućnost upotrebe imperativa u značenju prošle radnje u obliku tzv. pripovjedačkog imperativa, koji se razlikuje od ruskog dramatskog u tome što on služi za izražavanje trajanja radnje u prošlosti, radnje koja se po navici vršila, koja ima uobičajen karakter, dok ruski dramatski imperativ označava radnju koja se neočekivano, iznenada i brzo desila u prošlosti (pa se, stoga, i zove dramatskim). Zato naš pripovjedački imperativ ne prevodimo ruskim dramatskim imperativom već prošlim vremenom, nekom konstrukcijom i sl. Up.:

Ja hoću kući, a društvo ne da. Šta si, vele, navalio, sjedi još malo. Te malo *popij*, malo *popričaj*, taman da naiđem na tebe. *Собра́лся я домой, а меня́ не пуска́ют, посиди́ да посиди́ куда́ торопи́ться, вы́пей ещё. Так **за разгово́рами и засиде́лся**, потому́ и на тебя́ наткну́лся.* E, beli, što bijaše jedan, omalen a brz, pa nagô da bježi, a ja se naturio za njim. Pa, kako me je bog dao brza, *poteci*, te *poteci*, te *poteci*. *Попа́лся вот оди́н, ма́ленький тако́й ро́стом, а прово́рный — как припусти́л, я за ним. Прово́рством меня́ бог не оби́дел. **Я за ним, за ним, за ним.***

Ruski i srpskohrvatski jezik razlikuju se i po tome što u našem jeziku kondicional može da se upotrijebi za označavanje radnji koje su se u prošlosti ponavljale, a u ruskom jeziku ovaj oblik ne može vršiti tu funkciju (v. § 322).

Izražavanje buduće radnje

353. Osnovni oblik za izražavanje buduće radnje jeste prosto i složeno buduće vrijeme. Pored njih, u ovom značenju mogu biti upotrijebljeni sadašnje i prošlo vrijeme.

Sadašnje vrijeme dolazi u slučajevima kada se radi o radnji koja govornom licu izgleda kao da se već realizuje, izgleda kao moguća ili neminovna u u najbližoj budućnosti. Npr.:

За́втра я е́ду в Белград. Sutra *putujem* u Beograd.

Prošlo vrijeme upotrebljava se u značenju buduće radnje u razgovornom stilu za označavanje onoga što će se vjerovatno desiti. Npr.:

Ну, я ***пошёл.***

U našem jeziku mogli bismo kazati: E pa, ja *bih pošao* (*Odoh* ja. *Idem* ja.). Za oba jezika karakteristična je upotreba prošlog vremena u značenju tipa:

Тепе́рь мы ***пропа́ли.*** Sad *smo nastradali.*

Izražavanje zapovijesti, molbe, želje

354. Osnovno sredstvo za izražavanje zapovijesti i želje jeste imperativ. Međutim, u ovom značenju mogu se upotrijebiti i drugi glagolski oblici.

Za izražavanje kategoričke naredbe i zabrane u ruskom se koristi *infinitiv*, npr.:

Молча́ть! *Никому́ не* ***подходи́ть!***

Infinitivom se u prvi plan ističe zahtjev za izvršenje radnje pa se po pravilu upotrebljava bez oznake lica. Infinitiv sa ovakvim značenjem nije u duhu našega jezika, odnosno imperativno značenje srpskohrvatskog infinitiva dosta je rijetko. Stoga u našem jeziku upotrebljavamo druga sredstva, recimo:

Tišina! Da niko nije *prišao!*
Ni riječi! Bez mrdanja!

Ako se radi o predlaganju da se izvrši neka radnja, može se upotrijebiti *prosto buduće vrijeme*, npr:

К ве́черу вы э́то ***напи́шете.*** Do uveče vi *ćete* to *napisati.*

To se odnosi i na *prošlo vrijeme*:

Пошли́! *Idemo!* ***Пое́хали!*** *Idemo!*

Ova značenja mogu biti izražena i *leksičkim sredstvima* — glagolima *прика́зывать* (naređivati), *проси́ть* (moliti), *сове́товать* (savjetovati), *умоля́ть* (moliti) i sl.

I kondicional ponekad dolazi u imperativnoj ulozi, i to kada se radi o opreznoj, učtivoj želji, molbi i sl. Recimo:

Посиде́ли бы *ещё. Kad biste* još malo *posjedjeli* (*Mogli biste* još malo *posjedjeti*).

Želja može da se iskaže i sa spojem *infinitiv* + ***бы***, npr.:

Пое́хать бы *мне на мо́ре. Da* mi *je otići* na more.

Razlika između kondicionala (*Я* ***бы пое́хал*** *на мо́ре*) i spoja infinitiv + ***бы*** (***Пое́хать бы*** *мне на мо́ре*) jeste u tome što kondicional izražava nejasnu, neodređenu težnju ili žudnju, a navedeni spoj svjesnu, jasno neznačenu želju.

Izražavanje uslova

355. Pored kondicionala, uslov se može izražavati i 2. licem imperativa, npr.:

Знай *я ремесло́ — жил бы в го́роде. Da znam* zanat, živio bih u gradu.

V. takođe § 472.

DIJAHRONIJSKI KOMENTAR

356. Tokom istorije glagol je doživio krupne promjene, koje su posebno zahvatile sistem vremena i, u vezi s tim, kategoriju vida, a takođe i sistem participa.

357. **Sistem vremena.** U staroruskom jeziku postojale su, kao danas u srpskohrvatskom, četiri preteritalna oblika: dva prosta — aorist (аорист) i imperfekt (имперфе́кт) i dva složena — perfekt (перфе́кт) i pluskvamperfekt (плюсквамперфе́кт). Npr.: *несохъ* (aorist), *несяхъ* (imperfekt), *несль есмь* (perfekt), *несль бяхь* (pluskvamperfekt). Aorist je u staroruskom jeziku označavao jediničnu radnju u prošlosti, imperfekt radnju koja je trajala u prošlosti, a pluskvamperfekt radnju koja se dešavala prije druge radnje. Tokom istorije su sva ova četiri oblika nestala i samo se iz perfekta razvilo današnje prošlo vrijeme na taj način što je otpalo sadašnje vrijeme pomoćnog glagola ***быти*** (*несль* + ***есмь, еси, есть,*** *несли* + ***есмь, есте, суть***). Najranije je izašao iz upotrebe imperfekat (u XIII stoljeću), i to bez ikakvih tragova u savremenom jeziku. Aorist se nešto duže zadržao (do XIV vijeka), a ostavio je trag u obliku uzvika ***чу*** (čuj, slušaj, pazi, priča se), koji predstvlja 3. lice jednine aorista od glagola ***чути*** (čuti), i u obliku riječce ***бы*** (*чита́л бы*). Pluskvamperfekt se kao i srpskohrvatsko davano prošlo vrijeme obrazovao pomoću imperfekata pomoćnog glagola (*бяхъ, бяше...*) i pomoću perfekata (*былъ есмь, был еси...*). Prvi tip iščezao je nestajanjem samog imperfekta, dok je drugi duži ostao u upotrebi, čak i nakon zamiranja pomoćnog glagola. Pluskvamperfekt se još i sada može naći u nekim sjevernoruskim govorima u značenju bliskom staroruskom pluskvamperfektu, npr. *Земля́* ***была́ вы́сохла,*** *но опя́ть промо́кла.* Zemlja *se bila osušila*, ali se opet nakvasila. Smatra se da izraz karakterističan za bajke *жил был, жи́ли бы́ли* (*bio jednom, bila jednom*) takođe vodi porijeklo od pluskvamperfekta kao i oblik sa *было*, koji izražava prekinutu radnju (*хо́тел бы́ло*). Neki čak i dramatski imperativ (v. § 352) dovode u vezu sa pluskvamperfektom. Što se tiče perfekta, on je doživio promjenu u tom smislu što je kopula (pomoćni glagol) prestala da se upotrebljava sa razvojem ličnih zamjenica i naročito jačanjem njihove uloge subjekta.

358. **Sistem participa.** Staroruski jezik imao je participe kao i savremeni ruski jezik (dva aktivna i dva pasivna participa sadašnjeg i prošlog vremena), ali je pored njih, imao i onaj koji danas postoji u savremenom srpskohrvat-

skom jeziku, a to je tzv. particip na *-л-* (причáстие на *-л-*), u našoj terminologiji pridjev radni. Osim toga, svi glagolski pridjevi, osim participa na *-л-*, mogli su biti dulji i kraći. Kraći aktivni glagolski pridjevi sadašnjeg vremena obrazovali su se pomoću sufiksa *-уч-* (*-юч-*), ili *-ач-* (*-яч-*) za ženski rod (*нести́* — ***несу́чи***, *проси́ть* — ***прося́чи***), a u muškom i srednjem ti sufiksi su isčezli pa su dobijeni oblici *-а*, *-я*, npr. *нести́* — ***неся́***, *хвали́ть* — ***хваля́***. Od njih su, zatim, nastali glagolski prilozi, s tim što su oblici ženskog roda (*несу́чи*, *прося́чи*) postepeno nestajali i danas imaju arhaičan karakter, a oblici muškog i srednjeg roda na *-а*, *-я* postali su današnji glagolski prilozi sadašnjeg vremena. Dulji aktivni glagolski pridjevi sadašnjeg vremena građeni su od kraćih oblika dodavanjem pokazne zamjenice ***и***, ***я***, ***е***. Međutim, i ovi gramatički likovi nisu se zadržali kao participi, već su prešli u prave pridjeve (npr. *коли́чий*, *могу́чий*, *дрему́чий* i sl.), a u značenju aktivnih participa sadašnjeg vremena ruski jezik je zadržao staroslovenske participske oblike sa sufiksima *-ущ-* (*-ющ-*), *-ащ-* (*-ящ-*), npr. *чита́ющий*, *говоря́щий*, i dr. Slično je bilo i sa aktivnim glagolskim pridjevima prošloga vremena. Kraći oblici građeni su pomoću sufiksa *-ъш-* i *-вши-* za ženski rod (*несъши*, *знавъши*) i bez tih sufiksa — za muški i srednji rod (*несъ*, *знавъ*). I ovi oblici su izgubili promjenu po padežima i pretvorili se u glagolske priloge svršenog vida, zadržavši oblik muškog i srednjeg roda (*взявъ*, *написавъ*) ili ženskog roda (*взя́вши*, *написа́вши*). Dulji oblici građeni su od kraćih dodavanjem pokazne zamjenice *и*, *я*, *е*: *несший*, *несшая*, *несшее*. U savremenom ruskom jeziku oni su sačuvali i staru promjenu i staro značenje. Pasivni participi savremenog ruskog jezika nisu, međutim, pretrpjeli ozbiljnije promjene i bitno se ne razlikuju od staroruskih.

359. **Infinitiv.** U staroruskom infinitiv se završavao na *-ти* (*читатиe говорити*), kao u savremenom srpskohrvatskom. Današnji nastavak *-ть* nastao je nakon nestanka nenaglašenog samoglasnika *-и*; pod akcentom *-и* se i danan čuva (*нести́*, *вести́* i sl.), kao i u slučajevima kada je prefiks ***вы-*** naglašen (*вы́нести*, *вы́йти*). Nastavak *-чь* nastao je od *-чи* (*печи* → *печь*) na isti način, kao i *-ть*, s tim što je i samo *-чи* došlo od *-ти* (*пек-ти* → *печи* → *печь*).

PRILOZI

360. Prilog (*наре́чие*) predstavlja vrstu riječi koja bliže određuje glagol, pridjev, imenicu ili pak drugi prilog. Uz *glagol* ima adverbijalnu funkciju i pokazuje: a) vrijeme vršenja radnje (*Я* ***вчера́*** *прочита́л кни́гу. Juče* sam pročitao knjigu), b) mjesto vršenja radnje (*Я* ***здесь*** *жил*). *Ovdje* sam živio, c) način vršenja radnje (*Я* ***вслух*** *чита́л*. Naglas sam čitao), d) količinu, obim (*Я* ***мно́го*** *чита́л. Mnogo sam* čitao). Inače, u rečenici prilog najčešće stoji uz glagole. Uz *pridjeve* označava stepen osobine (*Я прочита́л* ***о́чень*** *интере́сную кни́гу*. Pročitao sam *vrlo* interesantnu knjigu). Uz *imenicu* ima atributivnu funkciju i pokazuje: a) način (*Э́то бы́ло чте́ние* ***вслух***. To bijaše čitanje *naglas*), b) vrijeme (*Э́то была́ дру́жба* ***наве́ки***. To je bilo *vječno* prijateljstvo), c) mjesto (*Э́то была́ доро́га* ***впра́во***. To je bio put *desno*), d) osobinu (*Это была́ езда́* ***верхо́м***. To je bilo *jahanje*). Uz *prilog* ističe stepen (*Я* ***о́чень*** *бы́стро прочита́л кни́гу. Vrlo* sam brzo pročitao knjigu).

LEKSIČKO—SEMANTIČKE OSOBINE

361. Po značenju prilozi se dijele na dvije grupe: 1. prilozi koji označavaju osobine, svojstva, način vršenja radnje te intenzitet ispoljavanja obilježja, 2. prilozi koji označavaju mjesto, vrijeme, uzrok, cilj i sl. Prve nazivamo *atributivnim* (*определи́тельные наре́чия*), druge *adverbijalnim* (*обстоя́тельственные наре́чия*). Razlika između njih je i u tome što samo prvi imaju komparaciju.

Atributski prilozi dijele se na: a) priloge za *način* (*бы́стро* — brzo, *ве́село* — veselo, *как* — kako, *так* — tako, *по-но́вому* — na nov način), b) priloge za *mjeru* i *stepen* (*мно́го*, *ма́ло*, *совсе́м* — sasvim, *о́чень* — vrlo, *сли́шком* — suviše).

Adverbijalni prilozi mogu biti: a) prilozi za *mjesto* (*здесь* — ovdje, *далеко́*, *до́ма* — kod kuće, *там* — tamo, *сюда́* — ovamo), b) prilozi za *vrijeme* (*вчера* — juče, *за́втра* — sutra, *тепе́рь* — sada, *днём* — po danu), c) prilozi za *uzrok* (*спьяна* — u pijanom stanju, *со́слепу* — zbog sljepoće, *сду́ру* — nepromišljeno), d) za *cilj* (*наро́чно* — namjerno).

362. Prema tome da li imenuju obilježje ili samo ukazuju na njega prilozi se dijele na *nominitivne* (*знамена́тельные наре́чия*) i *pronominativne* (*местоиме́нные наречия*).[1]

[1] *(Pro)nominativan* od *lat. nominare* — imenovati. Termini *nominativni* i *pronominativni* odnose se na nominativnu funkciju jezika — funkciju imenovanja predmeta (kada riječi imenuju, nazivaju stvari i pojave iz stvarnosti).

Nominativni prilozi su oni koji imaju nominativnu funkciju (funkciju imenovanja pojma), odnosno puno leksičko značenje, npr. *хорошо́* — dobro, *плóхо* — loše, *мéдленно* — brzo i sl.

Pronominativni prilozi nemaju nominativnu funkciju (puno leksičko značenje), ne imenuju neki pojam, već samo upućuju na njega. To se upućivanje može odnositi na prostor (*здесь* — ovdje, *там* — tamo, *тудá* — tamo, *сюдá* — ovamo). vrijeme (*тогдá* — tada, *никогдá* — nikada, *когдá-нибудь* — nekad, *кóе-куда* — ponekud), način vršenja radnje (*так* — tako), količinu (*мнóго, мáло*) itd.

363. Posebnu grupu priloga predstavljaju *predikativni prilozi (предикати́вные наре́чия, катего́рия состоя́ния)* i *predikativi (предикати́вы)*.

Predikativni prilozi izražavaju stanja u prirodi, čovjekova psihička i fizička stanja:

a) stanje u prirodi — *хóлодно* — (hladno), *жáрко* — (vruće), *тепло́* (toplo), *темнó* (mračno), *прохлáдно, сóлнечно* (sunčano), *тúхо*;

b) stanje kod čovjeka — *вéсело* (veselo), *рáдостно* (radosno), *грýстно* (tužno), *сты́дно* (sramno), *смешнó, интерéсно, обúдно* (uvredljivo), *скýчно* (dosadno).

Od ostalih priloga oni se razlikuju po tome što se upotrebljavaju u funkciji predikata u bezličnim rečenicama, u kojima imenica ili zamjenica uz predikatski prilog stoji u dativu. Up :

Prilozi	Predikativni prilozi
Дéти ***вéсело*** *провóдят врéмя.* Djeca *veselo* provode vrijeme.	*Дéтям бы́ло* ***вéсело.*** Djeci je bilo *veselo.*
Брат ***смешнó*** *вы́глядел.* Brat je *smiješno* izgledao.	*Брáту бы́ло* ***смешнó*** Bratu je bilo *smiješno.*
Онá ***хóлодно*** *посмотрéла на менá.* Ona me je *hladno* pogledala.	*На у́лице* ***хóлодно.*** Napolju je *hladno.*
Отéц говорúл ***тúхо.*** Otac je govorio *tiho.*	*В клáссе бы́ло* ***тúхо.*** U razredu bijaše *tiho.*

Od glagolskih oblika uz predikativne priloge se upotrebljavaju infinitiv, oblici indikativa, imperativ i kondicional, npr.:

Сты́дно *сидéть без дéла. Sramotno* je sjediti besposlen. *Мне было* ***вéсело.*** Meni je bilo *veselo. Мне бýдет* ***вéсело.*** Meni će biti *veselo. Пусть бýдет* ***вéсело.*** Neka bude *veselo. Бы́ло бы* ***вéсело.*** Bilo bi *veselo.*

Oni mogu imati i komparaciju, recimo: *Мне стáло* ***веселéе.*** Postalo mi je *veselije.*

Predikativi izražavaju modalna značenja (odnos govornika prema iskazu) moranja, neophodnosti, mogućnosti i sl. U predikative spadaju riječi tipa: *должнó* (mora se, treba, neophodno je), *мóжно* (može se, moguće je), *нáдо* (treba), *нельзя́* (ne može se, ne smije se), *нýжно* (treba), *необходúмо* (neophodno je), *возмóжно* (moguće je), *невозмóжно* (nemoguće je). Npr.:

Гóголя ***должнó*** *считáть отцóм рýсской прозаúческой литературы.* Gogolj *se mora* smatrati ocem ruske prozne književnosti. *Э́ту кни́гу* ***мóжно*** *ещё. купúть.* Ova *se* knjiga još *može* kupiti. *Мне* ***нáдо*** *написáть письмо. Treba* da napišem pismo. ***Нýжно*** *дéлать урóки. Treba* spremati časove. ***Необходúмо*** *учúть язы́к. Neophodno* je učiti jezik. ***Возмóжно,*** *к вéчеру мы закóнчим рабóту. Moguće je* da do uveče završimo posao. *В темнотé читáть* ***невозмóжно.*** U mraku *je nemoguće* čitati.

Predikativ *нельзя́* ima dva značenja: 1. ne može se, 2. ne smije se:

Ничегó ***нельзя́*** *дéлать.* {Ništa se *ne može* raditi. / Ništa se *ne smije* raditi.

Obično sa glagolom nesvršenog vida *нельзя́* dolazi u značenju zabrane, a sa glagolom svršenog vida u značenju nemogućnosti vršenja radnje. Up.:

Сюдá ***нельзя́*** ***входúть.*** Ovamo *se ne smije ulaziti.*
Сюдá ***нельзя́*** ***войтú.*** Ovamo *se ne može ući.*

Predikativi se mogu naći u različitim vrstama spojeva, npr.:

Нельзя́ — *Днём с огнём* ***нельзя́*** *найтú.* Ne možeš naći da svijećom tražiš. *Егó* ***нельзя́*** *узнáть.* Ne možeš ga prepoznati. *Как* ***нельзя́*** *кстáти.* Baš u pravo vrijeme (ne može biti bolje, kao naručen). ***Нельзя́*** *ли войтú?* Može li se ući? Sme li se ući? ***Нельзя́*** *не признáть.* Mora se priznati. ***Нельзя́*** *не упомянýть.* Mora se spomenuti. *С ним* ***нельзя́*** *шутúть.* S njim nema šale. *Котá в мешкé покупáть* ***нельзя́.*** Ne treba kupovati mačka u vreći.

Мóжно — *Как э́то* ***мóжно?*** Kako je to moguće? ***Мóжно*** *войтú?* Može li se ući? Mogu li da uđem? *Что* ***мóжно*** *сдéлать сегодня, не откладывай на зáвтра.* Ono što možeš uraditi danas ne ostavljaj za sutra.

Нáдо — *Чтóбы ры́бку съесть,* ***нáдо*** *в воду лезть.* Ako hoćeš da imaš, moraš i da se pomučiš. *Лéстницу* ***нáдо*** *местú свéрху, а не снúзу.* Kuća se gradi ne od krova, nego od temelja.

U okviru imenica također se izdavajaju predikativi kao grupa riječi koja se razlikuje od ostalih imenica svojim sintaksičkim funkcijama. O tome v. § 77.

364. Po frekvenciji prilozi među vrstama riječi zauzimaju središnju poziciju.

365. Prilozi, kao i druge riječi, ulaze u sastav raznih leksičkih pojava. Navešćemo nekoliko primjera.

Homonimi

Чýднó — 1. čudno (***чýднó себя́ вести*** — čudno se ponašati),
2. čudesno (*В сáду* ***чýдно*** *пáхли цветы́.* U vrtu je čudesno mirisalo cvijeće).

Međujezički homonimi

Бóлее — više. Bolje — ***лýчше.***
Равнó — jednako. Ravno — ***рóвно.***
Напрáсно — uzalud. Naprasno — ***внезáпно.***

Nominativni prilozi su oni koji imaju nominativnu funkciju (funkciju imenovanja pojma), odnosno puno leksičko značenje, npr. *хорошо́* — dobro, *плóхо* — loše, *мéдленно* — brzo i sl.

Pronominativni prilozi nemaju nominativnu funkciju (puno leksičko značenje), ne imenuju neki pojam, već samo upućuju na njega. To se upućivanje može odnositi na prostor (*здесь* — ovdje, *там* — tamo, *тудá* — tamo, *сюдá* — ovamo). vrijeme (*тогдá* — tada, *никогдá* — nikada, *когдá-нибудь* — nekad, *кóе-куда* — ponekud), način vršenja radnje (*так* — tako), količinu (*мнóго, мáло*) itd.

363. Posebnu grupu priloga predstavljaju *predikativni prilozi (предикати́вные нарéчия, категóрия состоя́ния)* i *predikativi (предикати́вы)*.

Predikativni prilozi izražavaju stanja u prirodi, čovjekova psihička i fizička stanja:

a) stanje u prirodi — *хóлодно* — (hladno), *жáрко* — (vruće), *тепло́* (toplo), *темнó* (mračno), *прохлáдно, сóлнечно* (sunčano), *ти́хо*;

b) stanje kod čovjeka — *вéсело* (veselo), *рáдостно* (radosno), *грýстно* (tužno), *сты́дно* (sramno), *смешнó, интерéсно, оби́дно* (uvredljivo), *скýчно* (dosadno).

Od ostalih priloga oni se razlikuju po tome što se upotrebljavaju u funkciji predikata u bezličnim rečenicama, u kojima imenica ili zamjenica uz predikatski prilog stoji u dativu. Up:

Prilozi	Predikativni prilozi
Дéти ***вéсело*** *провóдят врéмя.* Djeca *veselo* provode vrijeme.	*Дéтям бы́ло* ***вéсело.*** Djeci je bilo *veselo.*
Брат ***смешнó*** *вы́глядел.* Brat je *smiješno* izgledao.	*Брáту бы́ло* ***смешнó*** Bratu je bilo *smiješno.*
Онá ***хóлодно*** *посмотрéла на менá.* Ona me je *hladno* pogledala.	*На ýлице* ***хóлодно.*** Napolju je *hladno.*
Отéц говорúл ***ти́хо.*** Otac je govorio *tiho.*	*В клáссе бы́ло* ***ти́хо.*** U razredu bijaše *tiho.*

Od glagolskih oblika uz predikativne priloge se upotrebljavaju infinitiv, oblici indikativa, imperativ i kondicional, npr.:

Сты́дно *сидéть без дéла. Sramotno* je sjediti besposlen. *Мне было* ***вéсело.*** Meni je bilo *veselo. Мне бýдет* ***вéсело.*** Meni će biti *veselo. Пусть бýдет* ***вéсело.*** Neka bude *veselo. Было бы* ***вéсело.*** Bilo bi *veselo.*

Oni mogu imati i komparaciju, recimo: *Мне стáло* ***веселéе.*** Postalo mi je *veselije.*

Predikativi izražavaju modalna značenja (odnos govornika prema iskazu) moranja, neophodnosti, mogućnosti i sl. U predikative spadaju riječi tipa: *должнó* (mora se, treba, neophodno je), *мóжно* (može se, moguće je), *нáдо* (treba),

нельзя́ (ne može se, ne smije se), *нýжно* (treba), *необходúмо* (neophodno je), *возмóжно* (moguće je), *невозмóжно* (nemoguće je). Npr.:

Гóголя ***должнó*** *считáть отцóм рýсской прозаúческой литературы.* Gogolj *se mora* smatrati ocem ruske prozne književnosti. *Э́ту кни́гу* ***мóжно*** ***ещё.*** *купúть.* Ova *se* knjiga još *može* kupiti. *Мне* ***нáдо*** *написáть письмо. Treba* da napišem pismo. ***Нýжно*** *дéлать урóки. Treba* spremati časove. ***Необходúмо*** *учúть язы́к. Neophodno* je učiti jezik. ***Возмóжно,*** *к вéчеру мы закóнчим рабóту. Moguće je* da do uveče završimo posao. *В темнотé читáть* ***невозмóжно.*** U mraku *je nemoguće* čitati.

Predikativ *нельзя́* ima dva značenja: 1. ne može se, 2. ne smije se:

Ничегó ***нельзя́*** *дéлать.* {Ništa se *ne može* raditi. {Ništa se *ne smije* raditi.

Obično sa glagolom nesvršenog vida *нельзя́* dolazi u značenju zabrane, a sa glagolom svršenog vida u značenju nemogućnosti vršenja radnje. Up.:

Сюдá ***нельзя́*** ***входúть.*** Ovamo *se ne smije ulaziti.*
Сюдá ***нельзя́*** ***войтú.*** Ovamo *se ne može ući.*

Predikativi se mogu naći u različitim vrstama spojeva, npr.:

Нельзя́ — *Днём с огнём* ***нельзя́*** *найтú.* Ne možeš naći da svijećom tražiš. *Егó* ***нельзя́*** *узнáть.* Ne možeš ga prepoznati. *Как* ***нельзя́*** *кстáти.* Baš u pravo vrijeme (ne može biti bolje, kao naručen). ***Нельзя́*** *ли войтú?* Može li se ući? Smije li se ući? ***Нельзя́*** *не прúзнать.* Mora se priznati. ***Нельзя́*** *не упомянýть.* Mora se spomenuti. *С ним* ***нельзя́*** *шутúть.* S njim nema šale. *Котá в мешкé покупáть* ***нельзя́.*** Ne treba kupovati mačka u vreći.

Мóжно — *Как э́то* ***мóжно?*** Kako je to moguće? ***Мóжно*** *войтú?* Može li se ući? Mogu li da uđem? *Что* ***мóжно*** *сдéлать сегодня, не откладывай на зáвтра.* Ono što možeš uraditi danas ne ostavljaj za sutra.

Нáдо — *Чтóбы ры́бку съесть,* ***нáдо*** *в воду лезть.* Ako hoćeš da imaš, moraš i da se pomučiš. *Лéстницу* ***нáдо*** *местú свéрху, а не снúзу.* Kuća se gradi ne od krova, nego od temelja.

U okviru imenica takođe se izdavajaju predikativi kao grupa riječi koja se razlikuje od ostalih imenica svojim sintaksičkim funkcijama. O tome v. § 77.

364. Po frekvenciji prilozi među vrstama riječi zauzimaju središnju poziciju.

365. Prilozi, kao i druge riječi, ulaze u sastav raznih leksičkih pojava. Navešćemo nekoliko primjera.

Homonimi

Чýдно́ — 1. čudno (***чудно́*** *себя́ вести* — čudno se ponašati),
2. čudesno (*В сáду* ***чýдно*** *пáхли цветы́.* U vrtu je čudesno mirisalo cvijeće).

Međujezički homonimi

Бóлее — više. Bolje — ***лýчше.***
Равнó — jednako. Ravno — ***рóвно.***
Напрáсно — uzalud. Naprasno — ***внезáпно.***

Paronimi

Неудáчно — neuspješno. ***Неудáчливо*** — nesrećno.
Нетерпúмо — nedopustivo. ***Нестерпúмо*** — neizdržljivo.
Опáсно — opasno. ***Опáсливо*** — oprezno.
Понятно — jasno. ***Понятливо*** — razumljivo.

TVORBENE OSOBINE

366. Po strukturi prilozi mogu biti prosti i izvedeni.

Prosti prilozi (*простые нарéчия*) jesu oni koji se ne mogu rastaviti na sastavne elemente, npr.: *здесь* (ovdje), *там* (tamo), *тут* (tu), *óчень* (vrlo), *где* i sl.

Izvedeni prilozi (*производные нарéчия*) predstavljaju priloge koji su obrazovani od drugih vrsta riječi i njihovih spojeva (sintagmi), kao i od samih priloga. Oni mogu biti motivisani:

1. *pridjevom*, npr. *хорóший* → ***хорошó*** (dobro), *нóвый* → ***ново***;
2. *imenicom*, npr. *день* → ***днём*** (danju), *вéчер* → ***вéчером*** (uveče), *весна* → ***вéсной*** (u proljeće), *круг* → ***кругóм*** (okolo);
3. *brojem*, npr. *два* → ***двáжды*** (dva puta), *одúн* → ***однáжды*** (jednom);
4. *glagolom*, npr. *сидéть* → ***сúдя*** (stojeći), *стоя́ть* → ***стóя*** (stojeći), *молчать* → ***молчкóм*** (ćutke);
5. *zamjenicom*, npr. *мой* → ***по-мóему*** (po mome), *твой* → ***по-твóему*** (po tvome).
6. *prilogom*, npr. *хорошó* → ***хорошéнько*** (dobro).

Grupa neodređenih priloga tvori se na isti način kao i neodređene zamjenice (v. § 211) pomoću postfiksa ***-то*** (*где-то* — negdje, *когдá-то* — nekad, *кудá-то* — nekud, *кáк-то* — nekako), ***-либо*** (*гдé-либо* — bilo gdje, *когдá-либо* — bilo kada, *кудá-либо* — bilo kuda), ***-нибудь*** (*гдé-нибудь* — negdje, *когда-нибудь* — nekad, *кудá-нибудь* — nekud, *кáк-нибудь* — nekako), i prefiksa ***кое-*** (*кóе-где* — ponegdje, *кóе-когдá* — ponekad, *кóе-кудá* — nekuda) sa istim značenjima (v. § 231-235). Ista je stvar i sa odričnim prilozima, koji nastaju, kao i odrične zamjenice, dodavanjem prefiksa ***-ни*** i ***-не***, npr, *никогдá* (nikada), *нигдé* (nigdje), *никáк* (nikako), *нéкуда* (nema se kud), *нéкогда* (nemam kad), *нéзачем* (nema zašto) i dr. (v. § 211, 228).

MORFOLOŠKE OSOBINE

367. Prilozi se ne mijenjaju ni po padežima ni po licima, što znači da je to nepromjenljiva vrste riječi. Od oblika oni jedino imaju stepene poređenja.

Komparacija priloga

368. Komparaciju imaju samo atributivni prilozi na ***-о***, i to oni koji su obrazovani od pridjeva (***нóво*** ← *нóвый*, ***быстро*** ← *быстрый* i sl.).

Komparativ se obrazuje kao i kod pridjeva (v. § 194—197) pomoću sufiksa ***-ее*** (*нóво* — ***новéе***), ***-е*** (*чáсто* — ***чáще***), ***-ше*** (*тóнко* — ***тóньше***) — kraći oblik i riječi ***бóлее*** (*нóво* — ***бóлее ново***) — dulji oblik. Uz kraći oblik

komparativa često dolazi *всё* sve, (stalno, čitavo vrijeme, uvijek), *ещё* (još), *горáздо* (mnogo), npr.:

Дождь идёт ***всё сильнéе***. Kiša *sve jače* pada. *Здесь нам бýдет* ***ещё лýчше***. Ovdje će nama biti *još bolje*. *Он написáл* ***горáздо мéньше***, *чем обещáл*. On je *mnogo manje* napisao nego što je obećao.

Komparativ priloga formalno se podudara sa komparativom pridjeva. Međutim, prvi odgovara na pitanje *kako?*, a drugi na pitanje *kakav? каква? какво?*

Prilog: *kako?*	Pridjev: *kakav?*
Сегóдня вéтер дýет ***сильнéе***. Danas vjetar duva *jače*.	*Сегóдня вéтер* ***сильнéе***. Danas je vjetar *jači*.

Pridjevi se odnose na imenicu, a prilozi obično dolaze uz glagole. Up.:

a) prilog — *Рекá течёт* ***спокóйно***. Rijeka teče *mirno*. *Kako?*
b) pridjev — *Óзеро* ***спокóйно***. Jezero je *mirno*. *Kakvo?*

Superlativ se gradi pomoću komparativa priloga i zamjenice ***всех*** ili ***всего***, npr.:

Мúлан отвечáл ***лýчше всех***. Milan je *najbolje* odgovarao.
Лýчше всего *он знал математúку*. *Najbolje* je znao matematiku.
Лучше всех *он знал математúку*. On je *najbolje* od svih znao matematiku.

Superlativom sa ***всех*** vrši se poređenje istorodnih predmeta u subjekatskoj sferi (*Он знал математúку* ***лýчше всех*** — on je u poređenju sa svim ostalim najbolje znao matematiku), a superlativom sa ***всего*** vrši se poređenje istorodnih predmeta izvan subjekatske sfere (*Он знал математúку* ***лýчше всегó*** — znao je matematiku bolje nego hemiju, fiziku i sl.).

В нáшем клáссе Татья́на говорúт по-рýсски ***лýчше всех***. U našem razredu Tatjana *najbolje* govori ruski.
= *najbolje od svih učenika u razredu*
Татья́на говорúт по-рýсски ***лýчше всегó***. Tatjana *najbolje* govori ruski.
= *bolje nego engleski, francuski, njemački...*

Srpskohrvatski jezik nema posebne oblike koji bi odgovarali ruskim superlativima sa ***всех*** i sa ***всегó***. Što se tiče same komparacije, naši prilozi za način na ***-о*** i ***-е*** imaju stepene poređenja kao i pridjevi od kojih su obrazovani (*tih — tiho — tiše, najtiše, brz — brzo — brže, najbrže, svjež — svježe — svježije, najsvježije*).

Oblike komparativa nalazimo u poslovicama i idiomima tipa:

В гостя́х хорошó, а дóма ***лýчше***. Svuda pođi, svojoj kući dođi. ***Лýчше*** *пóздно, чем никогдá*. Bolje ikad nego nikad. ***Лýчше*** *синúца в рукáх, чем журáвль в нéбе*. Bolje je vrabac u ruci, nego slavuj na grani. ***Лýчше*** *умерéть* ***стóя***, *чем жить на колéнях*. Bolje grob nego rob. ***Лýчше*** ***мéньше***, *да* ***лýчше***. Bolje je manje, a da bude dobro. *Ум хорошó, а два* ***лýчше***. Četiri oka bolje vide. *Всё* ***хýже и хýже***. Sve je gore i gore. *Чем* ***вы́ше*** *встáнешь, тем* ***бóльше*** *вúдишь*. Što se više popneš, to bolje vidiš.

369. Između priloga ruskog i srpskohrvatskog jezika ponekad postoji razlika u tome što je ono što je u jednom jeziku prilog, u drugom je spoj s priloškim značenjem i obratno. Npr.:

a) *ежемéсячно* — svakog mjeseca (mjesečno)
ежегóдно — svake godine
впредь — u buduće

b) dogodine — *в бýдущем годý*
jutros — *сегóдня ýтром*
večeras — *сегóдня вéчером*
sinoć — *вчерá вéчером*
sutradan — *на другóй день*
trenutno — *в настоящий моméнт*
odonda — *с тех пор*
odsad — *с э́того врéмени (отны́не)*
ikad — *когдá бы ни́ было (когдá-нибудь)*
donde — *до того́ мéста*

Posebnu pažnju treba obratiti na to da ruski jezik priloge kojima se označava pravac strogo razlikuje od priloga kojima se označava mjesto, dok u srpskohrvatskom jeziku postoji mogućnost njihove zamjene. Up.:

Gdje ideš?
Kuda ideš? } *Ты* ***кудá*** *идёшь?*
Kamo ideš?

Dođi *ovdje*!
Dođi *ovamo*! } ***Идú сюдá!***

Pravac	Mjesto
кудá ⟶	*где*
тудá ⟶	*там*
сюдá ⟶	***здесь***

Primjeri:

Gdje si stavio knjigu? ***Кудá*** *ты положи́л кни́гу? Gdje* idete večeras? ***Кудá*** *вы идёте сегóдня вéчером? Kamo* su pošli? ***Кудá*** *они́ пошли́?* Tamo *gdje* je gledao Boris, nije se vidjelo ništa. *Там* ***кудá*** *смотрéл Борúс, нé было ви́дно ничегó.* Stavi *negdje* knjigu. *Положи́ кни́гу* ***кудá-нибудь.*** Otići ću *negdje. Я пойдý* ***кудá-нибудь.*** *Gdje* stanuješ? ***Где*** *ты живёшь? Gdje* rade tvoji roditelji? ***Где*** *рабóтают твои́ роди́тели? Tamo* se može stići autobusom. ***Тудá*** *мóжно доéхать автóбусом. Tamo* ćemo biti sutra. ***Там*** *мы бýдем зáвтра.* Dođite *ovdje*! *Идúте* ***сюдá!*** Stanujem *ovdje. Я живý* ***здесь.*** Zašto ste došli *ovamo*? *Зачéм вы приéхали* ***сюдá?***

Obratite pažnju:

Здесь *не кýрят.* Ovdje se ne puši. ***Здесь*** *говоря́т по-рýсски.* Ovdje se govori ruski. *При чём* ***здесь*** *я?* Šta ja imam s tim? ***Кудá*** *игóлка,* ***тудá*** *и ни́тка.* Kud ti, tud i ja. ***Кудá*** *мне дéться?* Kamo ću? ***Кудá*** *ни кинь, всё клин.* Kako god okreneš, ne valja (naopako). *Он пáрень хоть* ***кудá.*** On je sjajan momak (momak i po).

SINTAKSIČKE OSOBINE

370. U rečenici prilozi najčešće imaju funkciju adverbijala (v. § 360).

Prilog takođe može da se nađe u ulozi *predikata*, npr.:

Гóрод ***далекó.*** Grad je *daleko*.

Oni ponekad vrše ulogu i *atributa* (v. § 360).

Što se tiče sintaksičke spojivosti, prilozi se najčešće vežu za glagol, a vrlo rijetko za imenicu.

STILISTIČKE OSOBINE

371. Prilozi, kao i druge vrste riječi, imaju svoje stilističke vrijednosti.

Funkcionalno-stilsko raslojavanje priloga. Velik broj priloga stilski je neutralan i upotrebljava se u svim funkcionalnim stilovima. Jedan dio priloga veže se za književne stilove, a drugi pak za razgovorni stil. U prve spadaju npr. *горáздо* (mnogo), *крáйне* (maksimalno) i sl., a u druge *чертóвски* (đavolski), *чуть-чуть* (samo malo) itd. Za književne stilove karakteristična je upotreba složenog superlativa sa riječju *наибóлее* (*наибóлее интерéсно* — najinteresantnije).

Sinonimija priloga. Prilozi često stupaju u međusobne sinonimske odnose, ali sa stilskim i semantičkim nijansama. Navešćemo jedan primjer:

Бы́стро (brzo) — *скóро* (uskoro). Prilog *бы́стро* ukazuje na brzinu proticanja radnje, npr. *Он* ***бы́стро*** *закры́л дверь* (On je *brzo* zatvorio vrata), dok *скóро* izražava radnju koja će se desiti u bliskoj budućnosti, npr. ***Скóро*** *наступи́т весна́.* (*Uskoro* će doći proljeće). Uz glagole svršenoga vida mogu se upotrijebiti oba priloga, npr.:

Без воды́ цветы́ ***бы́стро*** *завя́нут.* Bez vode cvijeće će *brzo* uvenuti.
Без воды́ цветы́ ***скóро*** *завя́нут.* Bez vode cvijeće će *uskoro* uvenuti.

DIJAHRONIJSKI KOMENTAR

372. U staroruskom jeziku priloga je bilo manje nego danas. Neki prilozi nastali su još prije pojave pismenosti (*кудá, тудá, сюдá, когдá, тогдá, где, здесь* i sl.), dok su drugi došli kasnije. Proces obrazovanja priloga još i danas traje.

PRIJEDLOZI

373. Prijedlozi (*предло́ги*) predstavljaju nesamostalnu vrstu riječi koja izražava odnose između samostalnih vrsta riječi.

LEKSIČKO — SEMANTIČKE OSOBINE

374. Prijedlozi nemaju samostalno leksičko značenje i zato se ne upotrebljavaju odvojeno od drugih riječi. Značenje prijedloga dobija se iz spoja sa imenima (imenicama, pridjevima, brojevima i sl.) i značenja tih imena. Oni nemaju nominativnu funkciju, odnosno ne služe za oznaku predmeta, pojava, radnji, obilježja, već samo utvrđuju onose između njih.

Osnovna grupa prijedloga izražava prostorne i vremenske odnose.

Prostorni odnosi. U izražavanju prostornih odnosa razlikuju se prijedlozi koji izražavaju pravac i prijedlozi koji izražavaju mjesto. Za oznaku *pravca* služe prijedlozi ***в*** **(*и*)**, ***на***, ***из***, ***с***, ***к***, ***от*** (od) ***за***, ***под***, ***че́рез*** (kroz) ***из-за*** (iza), ***из-под*** (ispod). Oni odgovaraju na pitanje *kuda*? *odakle*? Npr.:

Kuda?
- *Учени́к вошёл **в** класс.* Učenik je ušao *u* razred.
- *Я положи́л кни́гу **на** стол.* Stavio sam knjigu *na* sto.
- *Иди́те **к** доске́.* Idite na tablu·
- *Луна́ зашла́ **за** облака́.* Mjesec je zašao *za* oblake.
- *Брат положи́л книгу **под** поду́шку.* Brat je stavio knjigu *pod* jastuk.
- *Де́ти побежа́ли **через** мост.* Djeca su potrčala *preko* mosta.

Odakle?
- *Оте́ц вы́шел **из** до́ма.* Otac je izašao *iz* kuće.
- *Брат взял кни́гу **с** по́лки.* Brat je uzeo knjigu *sa* police.
- *Дым поднима́ется **от** земли́.* Dim se diže *sa* zemlje.
- *Учи́тель встал **и́з-за** стола́.* Učitelj ustade *iza* stola.
- *Котёнок вы́лез **и́з-под** стола́.* Mačić je izašao *ispod* stola.

Za oznaku *mjesta* služe sljedeći prijedlozi: ***в*** (u), ***на***, ***внутри́*** (unutra), ***у*** (kod), ***за***, ***над***, ***под***, ***ме́жду*** (između) ***вокру́г*** (okolo), ***впереди́*** (naprijed) ***ми́мо***, ***о́коло***, (pored, kraj, kod) ***пе́ред*** (ispred), ***по*** i dr. Oni odgovaraju na pitanje *gdje*? Npr.:

Gdje?
- *Мой брат был **в** шко́ле.* Moj brat bio je *u* školi.
- *Кни́га лежи́т **на** столе́.* Knjiga stoji *na* stolu.
- ***Внутри́** шка́фа ничего́ не́ было.* *Unutar* ormara ničeg ne bijaše.
- *Влади́мир стоя́л **у** стола́.* Vladimir je stajao *kraj* stola.
- *Профе́ссор сиде́л **за** столо́м.* Profesor je sjedio *za* stolom.
- ***Над** сто́лом виси́т портре́т.* *Iznad* stola visi portret.
- ***Под** столо́м сиди́т ко́шка.* *Ispod* stola leži mačka.
- ***Ме́жду** до́мом и реко́й бы́ли дере́вья.* *Između* kuće i rijke bijaše drveće.
- *Я не име́л **при** себе́ ру́чку.* *Uza* se nisam imao pero.
- *Ученики́ собра́лись **вокру́г** учи́теля.* Učenici su se sakupili *oko* učitelja.
- ***Впереди́** нас иду́т де́ти.* *Ispred* nas idu djeca.
- *Учени́к прошёл **ми́мо** шко́лы.* Učenik je prošao *pokraj* škole.
- ***О́коло** на́шей шко́лы большо́й сад.* *Kraj* naše škole veliki je vrt.
- *Де́вушка стоя́ла **пе́ред** зе́ркалом.* Djevojka stajaše *pred* ogledalom.
- *Тури́сты гуля́ли **по** го́роду.* Turisti su šetali *po* gradu.

Prema tome, postoje prijedlozi koji mogu ukazivati i na pravac i na mjesto. Takvi su:

Prijedlog	Pravac	Mjesto
В	*Я иду́ **в** шко́лу.*	*Я был **в** шко́ле.*
На	*Я положи́л кни́гу **на** стол.*	*Кни́га лежит **на** столе́.*
Под	*Я поста́вил корзи́ну **под** стол.*	*Корзи́на стои́т **под** столо́м.*
За	*Я зашёл **за** де́рево.*	*Я стою́ **за** де́ревом.*

Vremenski odnosi. Za izražavanje vremenskih odnosa služe sljedeći prijedlozi: ***с*** (od), ***до***, ***от*** (od), ***к*** (pred, do), ***по*** (do), ***в*** (u), ***за***, ***на***, ***под*** (pred), ***че́рез*** (kroz), ***при*** (za vrijeme) i dr. Oni odgovaraju na pitanje *kada*? Npr:

Kada?
- *С утра́ идёт дождь.* ***Od*** jutros kiša pada.
- *Студе́нты занима́лись **до** обе́да.* Studenti su učili *do* ručka.
- *Брат чита́л **с** утра́ **до** ве́чера.* Brat je čitao *od* ujutro *do* uveče.
- *Я бу́ду до́ма **от** двух часо́в до пяти́.* Kod kuće ću biti *od* dva *do* pet.
- *У нас заня́тия **по** вто́рникам.* Nastavu imamo utorkom.
- *Уче́бный год начина́ется **в** сентябре́.* Školska godina počinje u septembru.
- *Студе́нт прочита́л кни́гу **за** два дня.* Student je pročitao knjigu za dva dana.
- *Го́сти опозда́ли **на** час.* Gosti su zakasnili sat.
- *Оте́ц верну́лся домо́й **под** ве́чер.* Otac se vratio kući *pred* veče.
- *Уро́к начина́ется **че́рез** не́сколько мину́т.* Čas počinje *kroz* nekoliko minuta.
- *Это бы́ло **при** Петре́ Пе́рвом.* Tako bijaše *za vrijeme* Petra Prvog.

Kao što se vidi, između ruskog i srpskohrvatskog jezika postoje određene ralike u upotrebi prijedloga.

Osim vremenskih i prostornih, prijedlozima se mogu izražavati i drugi odnosi — *uzrok* (*Ма́льчик не сказа́л ни слова **от** волне́ния.* Dječak nije prozborio ni riječi *od* uzbuđenja. *Учени́к опозда́л **в** шко́лу **и́з-за** дождя́.* Učenik je zakasnio u školu *zbog* kiše), *namjena* (*Мать купи́ла кни́гу **для** дете́й.* Majka je kupila knjigu *za* djecu. *Сын был гото́в* на *всё **ра́ди** отца́.* *Za* oca je sin bio

spreman na sve), poređenje. (*Сын ро́стом **с** отца́*. Sin je očeve visine — visok kao otac), *objekat radnje* (*Студе́нты говори́ли **о** новом фи́льме*. Studenti su govorili o novom filmu).

Kada se radi o namjeni, treba voditi računa o tome da našem prijedlogu *za* odgovara ruski prijedlog ***для***. a ne ***за***. Up.:

Ovo smo kupili *za* tebe. *Это мы купи́ли **для** тебя́*. Postoje svi uslovi *za* razvoj nauke. *Существу́ют все усло́вия **для** разви́тия нау́ки*. Ovo je vaza *za* cvijeće. *Это ва́за **для** цвето́в*. Ovo je knjiga za čitanje. *Это кни́га **для** чте́ния*.

Prijedlog ***за***, pored izražavanja prostornih odnosa upotrebljava se za izražavanje objekta radnje (*Я пошёл в библио́теку **за** кни́гой*. Pošao sam u biblioteku po knjigu), u značenju „umjesto" (*Я сего́дня рабо́таю **за** това́рища*. Danas radim za druga) i za oznaku cilja (*Мы бо́ремся **за** мир*. Borimo se *za* mir). Prijedlog *для* takođe se može upotrijebiti u ovom posljednjem značenju (*Они́ останови́лись **для** о́тдыха*. Oni su se zaustavili da se odmore).

375. Pošto nemaju samostalno leksičko značenje, prijedlozi su slabo zastupljeni u leksičkim pojavama.

376. Prijedlozi su dosta frekventni — u ruskom jeziku oni zauzimaju čak četvrto mjesto, odmah iza imenica, glagola i zamjenica.

TVORBENE OSOBINE

376. Po porijeklu prijedlozi se dijele na proste i izvedene. *Prosti* (*просты́е предло́ги*) neposredno se ne vežu po porijeklu ni za jednu vrstu riječi. To su ujedno i najstariji prijedlozi. Takvi su: ***без***, ***в***, ***до***, ***для***, (za), ***из***, ***к***, ***на***, ***над***, ***о***, ***от*** (od), ***по***, ***под***, ***при***, ***про***, ***с***, ***у***, ***че́рез*** (kroz) i sl. *Izvedeni* (*произво́дные предло́ги*) nastali su od: 1. *priloga*, npr. ***вокру́г*** (okolo), ***впереди́*** (naprijed), ***по́сле*** (poslije), ***навстре́чу*** (ususret), 2. *imenica*, npr. ***путём*** (putem), ***ввиду́*** (usljed), ***в це́лях*** (u cilju), 3. *glagola*, npr. ***благодаря́*** (zahvaljujući) ***включа́я*** (uključujući), ***начиная*** (počev).

Na ovom planu takođe se može govoriti o složenim prijedlozima (***и́з-за***, ***и́з-под***) i dvostrukim prijedlozima (***вме́сте с*** — zajedno sa ***ря́дом с*** — kraj, naporedo sa, ***сле́дом за*** — iza i sl.).

MORFOLOŠKE OSOBINE

377. Prijedlozi su nepromjenljiva vrsta riječi. Jednosložni prijedlozi po pravilu nisu naglašeni (***со*** *мной*, ***под*** *окно́м*, ***над*** *го́родам*), već se akcenatski naslanjaju na riječi uz koje stoje. Međutim, postoje slučajevi da akcenat u u takvom spoju prelazi na prijedlog, npr. ***за́*** *руку*, ***на́*** *руку*, ***по́д*** *руку*, *рука́* ***об*** *руку* (rame uz rame), ***за́*** *руки*, ***на́*** *руки* i sl.

SINTAKSIČKE OSOBINE

378. Prijedlozi izražavaju različite sintaksičke odnose između samostalnih vrsta riječi (v. § 374). Pošto nemaju samostalno leksičko značenje, oni ni u rečenici ne mogu imati samostalnu funkciju niti biti član rečenice.

Prijedlozi dolaze u sljedećim spojevima: 1. *glagol* + *imenica* (*пойти́ **в** шко́лу* — poći u školu), 2. *imenica* + *imenica* (*приве́т **из** Сара́ева* — pozdrav iz Sarajeva)

3. *pridjev* + *imenica* (*гото́в **к** уро́ку* — spreman za čas), 4. *prilog* + *imenica* (*далеко́ **от** шко́лы* — daleko od škole) 5. *broj* + *imenica* (*дво́е **из** ученико́в* — dvoje učenika), 6. glagol, imenica, pridjev, prilog ili broj + zamjenica (*пойти́ **к** нему́* — poći njemu, *приве́т **из** него́*, pozdrav iz njega, — *гото́в **к** нему́* — spreman na njega, *далеко́ **от** него́* — daleko od njega) itd.

Najveći broj prijedloga upotrebljava se samo sa jednim padežom, jedan dio sa dva, a samo nekoliko sa tri.

Sa *tri* padeža upotrebljavaju se ***с*** (***со***) i ***по***. Prijedlog ***с*** (***со***) dolazi sa:

1. **genitivom** u značenju mjesta (*Мы спуска́лись **с горы́***. Spuštali smo se *sa planine*), vremena (*Дождь идёт **с утра́***. Kiša *od jutros* pada), uzroka (*Ма́льчик убежа́л **со стра́ху***. Dječak je pobjegao *od straha*);

2. **akuzativom** u značenju približnosti (*Я про́жил в дере́вне **с ме́сяц***. U selu sam bio *oko mjesec dana*) i poređenja (*Сын ро́стом **с отца́***. Sin je visine oca (visok kao otac).

3. **instrumentalom** (*Я разгова́риваю **с бра́том***. Razgovaram *sa bratom*).

Prijedlog ***по*** ide uz:

1. **dativ** u značenju mjesta (*Ученики́ ходи́ли **по кла́ссу***. Učenici su išli *po razredu*), cilja (*рабо́ты **по озелене́нию** го́рода* — radovi na ozeljenjavanju grada), uzroka (*отсу́ствовать **по боле́зни*** — biti odsutan zbog bolesti) itd.;

2. **akuzativ** u značenju distribucije (*Ученики́ получи́ли **по две тетра́ди***. Učenici su dobili *po dvije* teke), kraja roka (*Я получи́л отпуск **по первое сентября***, Dobio sam odmor *do prvog septembra*, zaključno) mjere granice (*Де́душка провали́лся **по коле́ни** в снег*. Djed je propao *do koljena* u snijeg);

3. **lokativ** u značenju vremena (***По оконча́нии*** *уро́ка мы пойдём*. *Po završetku časa* ići ćemo kući).

Sa *dva* padeža upotrebljavaju se sledeći prijedlozi:

1. *в* (*во*) — a) **akuzativ** (*Я иду́ **в школу***. Idem *u* školu),
   b) **lokativ** (*Я был **в школе***. Bio sam *u* školi);
2. *на* — a) **akuzativ** (*Учени́к положи́л кни́гу **на стол***. Učenik je stavio knjigu *na sto*),
   b) **lokativ** (*Кни́га лежи́т **на столе́***. Knjiga leži *na stolu*);
3. *о* (*об*, *обо*) — 1. **akuzativ** (*Во́лны бью́тся **о бе́рег***. Talasi udaraju *od obalu*).
   2. **lokativ** (*Мы говори́ли **о фи́льме***. Govorili smo *o filmu*);
4. *под* (*подо*) — 1. **akuzativ** (*Они спусти́лись **под во́ду***. Spustili su se *pod vodu*),
   2. **instrumantal** (*Они́ бы́ли **под водо́й***. Bili su *pod* vodom).

Većina prijedloga dolazi samo sa jednim padežom Npr. samo sa **genitivom** se upotrebljavaju: ***близ*** (u bliziní), ***во́зле*** (pokraj), ***о́коло*** (pored, kraj, kod), ***у*** (kod), ***вокру́г***, ***вдоль*** (uzduž), ***без***, ***вме́сто***, (umjesto), ***для*** (za), ***кро́ме*** (osim), ***помимо*** (osim), ***внутри́*** (unutar), ***вне*** (van), ***ми́мо посреди́***, ***про́тив***, ***из***, ***от*** (od), ***и́з-за*** (iza, zbog), ***и́з-под***, ***накану́не*** (uoči), ***среди́*** (među), samo sa **dativom** ide ***к*** (ka, prema), ***благодаря́*** (zahvaljujući), ***согла́сно*** (prema, u skladu, na osnovu), ***навстре́чу*** (u susret), ***вопреки́*** (uprkos), samo sa **akuzativom** ***про*** (o), ***сквозь*** (kroz), ***че́рез*** (preko, kroz) samo sa **instrumentalom** ***над***, ***пе́ред*** (pred, ispred), samo sa **lokativom** ***при*** (za vrijeme).

U upotrebi prijedloga istog oblika postoji niz razlika između ruskog i srpskohrvatskog, i to se može ilustrovati na primjeru prijedloga ***у***, ***над*** i ***пéред***. Prijedlog ***у*** u ruskom dolazi samo u genitivu (*Стари́к сиде́л* ***у*** *мо́ря*. Starac je sjedio *kraj mora*. ***У меня́*** *нет свобо́дного вре́мени*. Nemam slobodnog vremena), u našem jeziku sa akuzativom (Idem *u školu*. *Я иду́* ***в шко́лу***) i lokativom (Bio sam *u školi*. *Я был* ***в шко́ле***). Prijedlog ***над*** ide u ruskom samo u instrumentalu (*Самолёт лети́т* ***над го́родом***. Avion leti *iznad grada*), a u srpskohrvatskom sa akuzativom (Nešto se *nada me* nadvilo. *Что́-то* ***надо мно́й*** *склони́лось*) i instrumentalnom (Dugo smo stajali *nad njim*. *Мы до́лго стоя́ли* ***над ним***). Prijedlog ***пéред*** u ruskom dolazi samo u instrumentalu (*Стару́шки сиде́ли* ***перед до́мом***. Starice su sjedjele *pred kućom*), a u srpskohrvatskom sa akuzativom (On izađe *pred sestru*. *Он встре́тил* ***сестру́***) i instrumentalom (On stajaše *pred sestrom*. *Он стоя́л* ***пéред сестро́й***).

STILISTIČKE OSOBINE

379. Prijedlozi najstariji po obrazovanju tipa ***в, на, к, о*** po pravilu su stilski neutralni, što znači da se mogu naći u svakom funkcionalnom stilu. Neki od prijedloga imaju razgovorni karakter, npr. ***про*** (*Он говори́л* ***про*** *друзе́й*. On je govorio *o* drugovima), ***насчёт*** (***Насчёт*** *э́того я не могу́ ничего́ сказа́ть*. *Što se tiče* toga, ne mogu ništa reći). Postoje i prijedlozi koji se vežu za pisanu formu komunikacije, npr. *каса́тельно* (što se tiče, u pogledu), *относи́тельно* (u odnosu prema, što se tiče, u pogledu.

Sinonimija prijedloga. Postoji niz slučajeva kada jedan prijedlog može biti zamijenjen drugim, uz određene semantičke i stilske nijanse.

1. ***От — про́тив:***

Больной принима́л лека́рство { ***от*** / ***про́тив*** } *гри́ппа*.

Bolesnik je uzimao lijek { *za* grip. / *protiv* gripa. }

2. ***Сквозь — че́рез***

Я пробира́лся { ***сквозь*** / ***че́рез*** } *кусты́*.

Probijao sam se *kroz* grmlje.

Сквозь se obično upotrebljava kada se sa većim naporom savlađuje prepreka.

3. ***В — на:***

Я гляжу́ { ***в*** / ***на*** } *не́бо*. Gledam { *u* / *na* } nebo.

Prijedlog ***в*** daje značenje „gledati u jednu tačku na nebu", a ***на*** „gledati na čitav nebeski prostor".

Я нахожу́сь { ***в*** / ***на*** } *по́ле*. Nalazim se { *u* / *na* } polju.

Sa prijedlogom ***в*** imamo oznaku ograničenog prostora, a sa ***на*** neograničenog.

4. ***На — по:***

Карти́ны разве́шаны { ***на*** *сте́нах*. / ***по*** *сте́нам*. } Slike su obješene { *na* zidovima. / *po* zidovima. }

Prijedlog ***на*** ukazuje samo na mjesto, a ***по*** na širinu radnje kojom je obuhvaćena čitava površina.

5. ***В — по:***

Я гуля́ю { ***в*** *лесу́*. / ***по*** *ле́су*. } Šetam { *u* šumi. / *po* šumi. }

Rečenica sa prijedlogom ***в*** znači „šetati na nekom dijelu šume", a sa ***по*** „šetati u okviru određenog prostora".

6. ***По — вдоль:***

Я иду́ { ***по*** *бе́регу*. / ***вдоль*** *бе́рега*. } Idem { obalom. / ***уз*** obalu. }

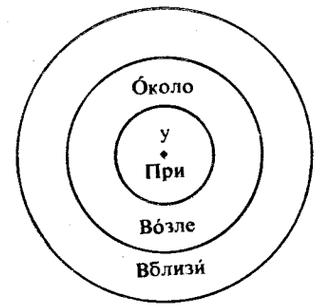
Sa ***по*** daje se oznaka mjesta, sa ***вдоль*** oznaka pravca u obliku linije.

7. ***О́коло*** — ***с***;

В дере́вне я про́жил { ***о́коло*** *ме́сяца*. / ***с*** *ме́сяц*. } U selu bijah { *skoro* / *oko* } mjesec dana.

U oba slučaja izražava se približnost, s tim što ***с*** ima razgovorni karakter.

U izražavaju prostornih odnosa sinonimični su prijedlozi ***у, при, о́коло, во́зле, вблизи́*** (razlikuju se samo po stepenu blizine datom predmetu te se ne mogu uvijek međusobno zamijeniti).

Npr. *Я сижу́* ***у*** *окна́*. Sjedim *kraj* prozora. *Стадио́н нахо́дится* ***при*** *шко́ле*. Stadion se nalazi kraj škole. ***О́коло*** *на́шей шко́лы большо́й сад*. *Oko* naše škole veliki je vrt. *Его́ дом* ***во́зле*** *шко́лы*. Njegov je dom *kraj* kuće. *Я живу́* ***вблизи́*** *от шко́лы*. Stanujem *blizu* škole.

Pažnju treba obratiti na prijedloge koji idu uz imenice što označavaju vaspitno-obrazovne ustanove i njihove segmente:

Учи́тся ***в*** { *шко́ле*. / *те́хникуме*. / *университе́те*. / *институ́те*. / *кла́ссе*. } *Учи́тся* ***на*** { *факульте́те*. / *второ́м ку́рсе*. }

U srpskohrvatskom jeziku: a) ići ***u*** školu, tehničku školu, razred, b) studirati ***na*** fakultetu, drugoj godini.

DIJAHRONIJSKI KOMENTAR

380. Velik dio prijedloga nastao je još u praslovenskom jeziku i davno je izgubio genetsku vezu sa riječima od kojih je obrazovan. Takvi su ***без, до, из, на, о, под, с, у*** i dr. Jedan broj je kasnije nastao obrazovanjem od drugih vrsta riječi.

VEZNICI I VEZNIČKE RIJEČI

381. Veznici *(сою́зы)* predstavljaju nesamostalnu vrstu riječi koja služi za označavanje veza između rečenica i pojedinih riječi u rečenici (npr. *и, и́ли, что́бы* — da, *что* — da, što i sl.), a vezničke riječi (союзные сло́ва) jesu druge vrste riječi koje vrše ulogu veznika i to mogu biti samo upitne zamjenice i upitni zamjenički prilozi (zamjenice: *кто* — ko, *что* — što, *како́й* — koji, *кото́рый* — koji, *чей* — čiji i dr.; prilozi: *где, куда́, когда́* — kada, *как* — kako, *почему́* — zašto i sl.).

LEKSIČKO-SEMANTIČKE OSOBINE

382. Veznici, kao i prijedlozi, nemaju leksičko, već gramatičko značenje (oni ne označavaju nešto iz stvarnosti — predmete, obilježja, procese — nego samo ukazuju na to u kakvoj se vezi nalaze pojedini pojmovi).

TVORBENE OSOBINE

383. Prema morfološkoj strukturi veznici mogu biti: a) prosti i b) složeni. Prosti su oni što se sastoje od jedne riječi, koja je najčešće jednosložna i dvosložna (obično bez akcenta), npr. *и, а, что, как, и́бо* (jer). Složeni su sastavljeni od dvije ili više riječi koje čine jednu smisaonu cjelinu npr. *потому́ что* — zato što, jer, *несмотря́ на то что* — bez obzira na to što, *по́сле того́ как* — nakon toga što, pošto i dr.

MORFOLOŠKE OSOBINE

384. Veznici su nepromjenljiva vrsta riječi. Vezničke pak riječi dijele se na one koje se mijenjaju (*кто, что, како́й, кото́рый, чей, ско́лько, како́в*) i one koje se ne mijenjaju (svi pronominativni prilozi, npr. *где, куда́, когда́* i sl. — v. § 361). U ulozi veznika upitne zamjeničke riječi (zamjenice i prilozi) potpuno ili djelimično gube upitno značenje.

SINTAKSIČKE OSOBINE

385. Svaki veznik (i vezničkа riječ) ima određenu funkciju u rečenici, prema kojoj se dijele na nezavisne i zavisne veznike.

Nezavisni veznici (сочини́тельные союзы) izražavaju sintaksičke odnose između istorodnih članova rečenice i dijelova nezavisno-složene rečenice. Oni

mogu biti: 1. *sastavni* (*сочини́тельные сою́зы*), npr. *и, да* (i), *ни — ни*, 2. *suprotni* (*противи́тельные сою́зы*), npr. *а, но, да* (ali), *же* (ali), 3. *rastavni* (*раздели́тельные сою́зы*), npr. *и́ли, ли́бо* (ili), *то — то* (čas — čas), *не то — не то* (ili — ili).

Zavisni veznici (*подчини́тельные союзы*) povezuju dvije rečenice od kojih jedna zavisi od druge. Oni mogu biti: 1. *izrični (изъясни́тельные сою́зы)*, npr. *что, что́бы* (da), *как* (kako), *бу́дто* (kao da), 2. *vremenski (временны́е сою́зы)*, npr. *когда́* (kada), *пока́* (dok), *пре́жде чем* (prije nego), 3. *načinski (сою́зы о́браза де́йствия)*, npr. *как* (kao), *как бу́дто* (kao da), 4. *uzročni (причи́нные союзы)*, npr. *потому́ что* (zato što), *так как* (pošto), *и́бо* (jer), 5. *namjerni (сою́зы це́ли)*, npr. *что́бы* (da), *для того́ что́бы* (da bi), 6. *posljedični (сою́зы сле́дствия)*, npr. *что* (što), *так что* (tako da), 7. *pogodbeni (усло́вные сою́зы)*, npr. *е́сли* (ako), *когда́* (kada), 8. *dopusni (уступи́тельные сою́зы)*, npr. *хотя́* (iako), *пусть* (neka, premda).

STILISTIČKE OSOBINE

386. Veći dio veznika ima neutralan karakter i upotrebljava se u svim funkcionalnim stilovima. Razgovoran karakter ima veznik *раз* u uslovnim rečenicama (***Раз*** *не зна́ешь, молчи́. Ако* ne znaš, ćuti), *да* u suprotnim rečenicama (*Бли́зок ло́коть,* ***да*** *не уку́сишь.* Blizu je lakat, *ali* ga ne možeš ugristi) i *либо* u rastavnim (*За́втра я пойду́* ***ли́бо*** *в кино́,* ***ли́бо*** *в теа́тр.* Sutra ću poći *ili* u kino *ili* u pozorište). U knjiške veznike spadaju: *в связи́ с тем что* — u vezi s tim što, *благодаря́ тому́ что* — zahvaljujući tome što, *и́бо* — jer, *с тем что́бы* — s time da i dr.

Veznici se mogu međusobno zamjenjivati, stvarajući određene stilsko-semantičke nijanse. Npr.:

Я не зна́ю, {***кака́я*** / ***кото́рая***} *из книг интере́снее.*

Ne znam {kakva / koja} je knjiga interesantnija.

Vezničkа riječ *како́й* stvara u ovakvim kontekstima dopunsku nijansu poređenja, ističe kvalitet ili kvantitet, a vezničkа riječ *кото́рый* daje opšte značenje određenosti.

DIJAHRONIJSKI KOMENTAR

387. Istorijski je parataksa (nezavisni odnosi u rečenici) starija od hipotakse (zavisni odnosi u rečenici) pa su se stoga u staroruskom nezavisni veznici upotrebljavali i u značenju zavisnih veznika (npr. veznik *а* umjesto *е́сли* — ako).

RIJEČCE

388. Riječce (*части́цы*) predstavljaju vrstu riječi koja se samostalno ne upotrebljava i koja sama ništa ne znači. One služe za izražavanje različitih nijansi značenja pojedinih riječi ili čitave rečenice, a također za obrazovanje oblika.

LEKSIČKO-SEMANTIČKE OSOBINE

389. Opšta karakteristika riječci jeste da izražavaju odnose i kad je u pitanju radnja i kad je u pitanju stav govornika prema onome o čemu govori.

Riječce mogu biti: 1. tvorbene, 2. odrične, 3. upitne, 4. modalne, 5. riječce koje izražavaju način proticanja radnje.

Tvorbene riječce (*формообразу́ющие части́цы*) služe za obrazovanje oblika npr. *бы* — kondicionala, *пусть* — imperativa.

Odrične riječce (*отрица́тельные части́цы*) izražavaju negaciju nečega. To su *не* i *ни*.

Upitne riječce (*вопроси́тельные части́цы*) upotrebljavaju se u upitnim rečenicama. Ovdje spadaju: *ли, не — ли, неуже́ли* (nije valjda), *ра́зве* (zar), i dr.

Modalne riječce (*модальные части́цы*) izražavaju subjektivan stav govornika prema iskazu. Takve su: *и́менно* (upravo), *про́сто* (jednostavno), *одна́ко* (međutim), *да нет* (ne), *ещё* (još), *исключи́тельно* (izuzetno) i dr.

U riječce kojima se ističe *način proticanja radnje* spadaju: *бы́ло, быва́ло, быва́ет* (dešava se), *чуть не* (umalo da), *едва́ не* (samo što nije) i dr.

TVORBENE OSOBINE

390. Riječce vode porijeklo od drugih vrsta riječi i to: 1. veznika (*а, да, же, да́же* — čak), 2. priloga (*ещё* — još, *уже́* — već, *то́лько* — samo), 3. zamjenica (*э́то* — to, *всё — таки* — ipak), 4. glagola (*хоть* — bar, *пусть* — neka, *дава́й, бы, быва́ло*). One mogu biti proste (*вот, вон, всё*) i složene (*как раз* — upravo, *как же* — kako pak).

MORFOLOŠKE OSOBINE

391. Riječce su nepromjenljiva vrsta riječi.

SINTAKSIČKE OSOBINE

392. Po mjestu u rečenici riječce mogu biti u prepoziciji i postpoziciji. *Prepoziciju* imaju riječce koje uvijek stoje ispred riječi na koju se odnose. Takva je riječca ***да*** (***да здра́вствует*** — živio). *Postpoziciju* imaju riječce koje se nalaze iza riječi na koje se odnose, npr. ***же*** (*говори́* ***же*** — govori već), ***ли*** (*уме́ешь* ***ли*** — umiješ *li*). Postoje i riječce koje nemaju strogo fiksirano mjesto u rečenici, recimo: ***ведь*** (tä, pa), *всё* (uvijek, stalno), ***ещё*** (još), *уже́* (već).

Pošto su riječce nesamostalna vrsta riječi, one ne mogu biti članovi rečenice.

STILISTIČKE OSOBINE

393. Upotreba riječci dovodi do stvaranja različitih stilskih nijansi. Up.: ***Куда́*** *ты идёшь? Gdje* ideš? ***Куда́ же*** *ты идёшь? Pa gdje* ideš?

Sinonimija riječci. I pojedine se riječce mogu međusobno zamjenjivati. Takve su *то́же* i *та́кже*, koje se na srpskohrvatski jezik prevode samo na jedan način (*također*), npr.:

Мой мла́дший брат { ***то́же*** / ***та́кже*** } *собира́ет ма́рки.*

Moj mlađi brat *također* skuplja marke.

Međutim, postoje slučajevi kada se ne može izvršiti zamjena, kao u ovom slučaju:

Мой мла́дший брат собира́ет ма́рки. Он собира́ет та́кже откры́тки.

Moj mlađi brat skuplja marke. On sakuplja također razglednice. Riječca *та́кже* uvijek izražava dopunu (opoziciju) i bliska je vezniku *и не то́лько* (ne samo), *но и* (nego i), a *тоже* sličnost. One se mogu zamjenjivati kada rečenica dozvoljava prelaz sa jednog odnosa na drugi bez bilo kakve promjene rečenice. Osim toga, *то́же* je više odlika razgovornog stila, a *та́кже* književnog stila. U neutralnom stilu jednako su u upotrebi obje riječce.

DIJAHRONIJSKI KOMENTAR

394. U ruskom jeziku riječce su nastale kasnije nego druge vrste riječi.

UZVICI

395. Uzvici (*междоме́тия*) predstavljaju nepromjenljivu vrstu riječi kojom se izražavaju lična osjećanja, raspoloženja i stanja.

LEKSIČKO-SEMANTIČKE OSOBINE

396. Uzvici nemaju nominativno značenje (imenovanje nekog pojma) i, u ruskoj terminologiji, ne spadaju ni u samostalne vrste riječi (*знамена́тельные ча́сти ре́чи*) — imenice, pridjeve i dr. niti u nesamostalne (*служе́бные слова*) — prijedloge, veznike, riječce.

Semantički uzvici se dijele na nekoliko grupa: 1. uzvici za izražavanje *emocija*, npr. *ай, ах, у́жас, ура́*, 2. uzvici za *obraćanje ljudima*, npr. *алло́, марш, тш* (ili *тсс, ш-ш* — zahtjevi za tišinu), 3. uzvici za *obraćanje životinjama*, npr. *цып* (pi-pi), *тпру* (stoj — konjima), *брысь* (pis), 4. uzvici za izražavanje *jezika životinja*, npr. *мяу* (mjau), *кукаре́ку* (kukuriku), 5. uzvici za izražavanje *šumova u prirodi*, npr. *динь-динь* (cin-cin), *трах* (tres), *бац* (bum), 6. uzvici za izražavanje *govorne etikecije*, npr. *здра́вствуй(те)* — zdravo, *до свида́ния* — doviđenja, *спаси́бо* — hvala, *благодарю́* — zahvaljujem, *проща́й* — zbogom, *всего́ хоро́шего* — sve najljepše itd.

TVORBENE OSOBINE

397. Uzvici mogu biti prosti (*а, ага, ай, их, на, эх...*) i izvedeni: a) od imenica (*го́споди* — gospode, *ба́тюшки* — zaboga), b) glagola (*здра́вствуй* — zdravo, *извини́* — izvini), c) zamjenica d) priloga (*тиш* od *ти́ше*) itd.

MORFOLOŠKE OSOBINE

398. Uzvici su nepromjenljiva vrsta riječi, koja nema specijalne morfološke pokazatelje.

SINTAKSIČKE OSOBINE

399. U rečenici uzvici dolaze kao posebna riječ ili kao čitava samostalna rečenica. Sintaksički oni se vežu sa drugim riječima i ne mogu biti članovi rečenice. Uzvicima se samo u rijetkim slučajevima mogu potčinjavati druge riječi (***Спаси́бо вам!*** Hvala vam! ***Марш от меня́!*** *Marš* od mene!),

STILISTIČKE OSOBINE

400. Na funkcionalno-stilskom planu uzvici su vrlo ograničeni jer se faktički upotrebljavaju samo u razgovornom i u književnoumjetničkom stilu (obično dijaloškom dijelu). Uzvici nisu karakteristični za naučni, administrativni i, uglavnom, publicistički stil.

Najveće *sinonimske* vrijednosti imaju uzvici koji služe za izražavanje govorne etikecije, npr. *извини́те — прости́те, бу́дьте добры́ — бу́дьте любе́зны* i sl.

DIJAHRONIJSKI KOMENTAR

401. Na ovom planu nema nečeg posebnog što bi bilo karakterističnо samo za ovu vrstu riječi.

REČENICA

402. *Rečenica* (*предложéние*) predstavlja spoj riječi kojima se nešto izriče ili pita, npr.:

Ученúк читáет книгу. Učenik čita knjigu. *Ученúк читáет книгу?* Da li učenik čita knjigu?

Rečenica može biti sastavljena samo od jedne riječi, npr.: *Пожáр!* Požar!

U rečenici se riječi grupišu, odnosno vežu po značenju i gramatičkim obilježjima. Takav spoj dviju ili više samostalnih riječi naziva se *sintagmom* (*словосочетáние*). Pored riječi i rečenice, to je treća sintaksička jedinica. U rečenici:

Ученикú трéтьего клáсса внимáтельно слýшают учúтеля.
Učenici trećeg razreda pažljivo slušaju učitelja.

postoje dvije sintagme: *ученикú трéтьего клáсса* (učenici trećeg razreda) i *внимáтельно слýшают учúтеля* (pažljivo slušaju učitelja). U svakoj sintagmi postoji riječ koja ne zavisi od drugih leksema. U prvoj to je *ученúк*, a u drugoj *слýшать*.

Dio gramatike koji se odnosi na proučavanje rečenice, njenih dijelova i rečeničkih odnosa naziva se *sintaksom* (*сúнтаксис*).

SINTAKSIČKE OSOBINE

403. Na sintaksičkom planu pažnju zaslužuju sljedeći problemi: sredstva za izražavanje sintaksičkih odnosa, rečenica i njena struktura, vrste sintaksičkih veza, članovi rečenice, tipovi rečenica.

IZRAŽAVANJE POTČINJENOSTI U REČENICI

404. U ruskom jeziku razlikuju se tri vrste potčinjenosti jedne riječi drugoj: kongruencija, rekcija i priključenje.

Kongruencija

405. Kongruencija *(согласова́ние)* predstavlja takvu vrstu sintaksičke veze u kojoj se nesamostalne promjenljive riječi slažu sa samostalnim promjenljivim riječima u svim elementima koji su im zajednički (rod, broj, lice, padež). Tako se dulji oblik pridjeva slaže sa imenicom uz koju stoji u rodu, broju i padežu, npr. *но́вый уче́бник* — novi udžbenik, *но́вая кни́га* — nova knjiga, *но́вое перо́* — novo pero, *но́вые това́рищи* — novi drugovi. Imenica se sa imenicom slaže u broju i padežu: *дире́ктор Петро́ва*. Glavni brojevi i imenice slažu se u ruskom jeziku u padežu: *Нет* ***пяти́ ученико́в.*** Nema pet učenika.

Rekcija

406. Rekcija *(управле́ние)* predstavlja vrstu potčinjenosti u kojoj se jedna riječ upravlja drugom, odnosno u kojoj se zavisna riječ stavlja u odgovarajući padeški oblik. Postoje sljedeće vrste rekcija: 1. *glagolska* — veza u kojoj je glagolu potčinjena druga riječ *(чита́ть кни́гу* — čitati knjigu*)*, 2. *imenička* — veza u kojoj se imenici potčinjava druga riječ *(изуче́ние исто́рии* — izučavanje istorije*)*, 3. *pridjevska* — veza u kojoj je pridjevu potčinjena druga riječ (*дово́льный чте́нием* — zadovoljan čitanjem), 4. *priloška* — veza u kojoj je prilogu potčinjena druga riječ (*чита́ть лу́чше всех* — čitati *najbolje*).

Na rekcijskom planu postoji niz nepodudarnosti između ruskog i srpskohrvatskog jezika. Navešćemo neke.

Glagolska rekcija

1. ***Стать*** — *кем, чем, како́м. Postati* — ko, šta, kakav.
   Я ***ста́ну инжене́ром.*** Ja *ću postati inžinjer.*
   Небо ***ста́ло си́ним.*** Nebo *je postalo zagasitoplavo.*

2. ***Смотре́ть*** — *на кого́, на что, во что. Gledati* — koga, šta, kroz šta.
   Сестра́ ***посмотре́ла на бра́та.*** Sestra *je pogledala brata.* *Я до́лго* ***смотре́л в окно.*** *Dugo sam gledao kroz prozor.*
4. ***Ждать*** — *чего́. Čekati* — šta.
   Ученики́ до́лго ***жда́ли авто́буса.*** Učenici su dugo *čekali autobus.*
5. ***Помни́ть*** — *кого́, что, о ком, о чём. Sjećati se* — koga, čega.
   Я ***по́мню о дру́ге.*** *Sjećam se prijatelja.* ***Вы по́мните о своём обеща́нии?*** *Sjećate li se svoga obećanja?*
6. ***Игра́ть*** — *во что. Igrati* — šta.
   Де́ти ***игра́ют в волейбо́л.*** Djeca *igraju odbojku.* *Я люблю* ***игра́ть в ша́хматы.*** Volim *igrati šah.*
7. ***Следи́ть*** — *за кем, за чем. Pratiti* — koga, šta.
   На́до ***следи́ть за но́вой литерату́рой.*** Treba *pratiti novu literaturu.*
8. ***Гото́виться*** — *к чему. Spremati se* — za šta.
   Студе́нты ***гото́вятся к экза́менам.*** Studenti *se spremaju za ispite.*
9. ***Смея́ться*** — *над кем, над чем. Smijati se* — kome, čemu.
   Они́ ***смея́лись над ним.*** Oni *su mu se smijali.*
10. ***Привы́кнуть*** — *к кому́, к чему́. Naviknuti se* — na koga, na šta.
    Я ***привы́к к но́вым това́рищам.*** *Navikao sam se na nove drugove.*
    Он ***привы́к к но́вому кла́ссу.*** On *se navikao na novi razred.*
11. ***Дыша́ть*** — *чем. Udisati* — šta.
    На́до ***дыша́ть све́жим во́здухом.*** Treba *udisati svjež zrak.*
12. ***Измени́ть*** — *кому́, чему́. Prevariti, izdati* — koga, šta.
    Он ***измени́л жене́.*** *Prevario je ženu.* *Он* ***измени́л Ро́дине.*** *Izdao je domovinu.*
13. ***Благодари́ть*** — *кого́. Zahvaljivati se* — kome.
    Благодарю́ вас. *Zahvaljujem vam se.*
14. ***Сомнева́ться*** — *в ком, в чём. Sumnjati* — u koga, u šta.
    Я не ***сомнева́юсь в спосо́бностях*** *това́рища.* Ja ne *sumnjam u sposobnosti* druga. *Я* ***сомнева́юсь в Петре́.*** Sumnjam *u Petra.*

Imenička rekcija

1. ***Ата́ка*** — *кого́, чего́. Napad* — na koga, na šta.
   Ата́ка проти́вника — *napad na protivnika.*
2. ***Игра́*** — *во что. Igra* — čega.
   Игра́ в футбо́л — *igra fudbala,* ***игра́ в ша́хматы*** — *igra šaha.*
3. ***Изме́на*** — *кому́, чему́. Prevara* — koga, čega.
   Изме́на му́жу — *prevara muža.* ***Изме́на Ро́дине*** — *izdaja domovine.*
4. ***Институ́т*** — *чего́. Institut* — za šta.
   Институ́т ру́сского языка́. — *Institut za ruski jezik.*
5. ***Ко́нкурс*** — *на что. Konkurs* — za šta.
   Ко́нкурс на лу́чший де́тский рису́нок — *konkurs za najbolji dječji crtež.*
6. ***Контро́ль*** — *за кем, за чем. Kontrola* — koga, čega.
   Контро́ль за сы́ном — *kontrola sina.* ***Контро́ль за це́нами*** — *kontrola cijena.*
7. ***Магази́н*** — *по чему́. Prodavnica* — za šta.
   Магази́н по прода́же ме́бели — *prodavnica za prodaju namještaja.*
8. ***Обвине́ние*** — *в чём. Optužba* — za šta.
   Обвине́ние в кра́же. *Optužba za krađu.*

9. ***Обуче́ние*** *— чему́. Učenje* — čega.
Обуче́ние ру́сскому языку́ *— učenje ruskoga jezika.* ***Обуче́ние пе́нию*** *— učenje pjevanja.*
10. ***Подгото́вка*** *— к чему́. Priprema* — za šta.
Подгото́вка к экза́мену *— priprema za ispit.*
11. ***Па́мять*** *— о ком, о чём. Sjećanje* — na koga, na šta.
Па́мять о геро́ях *— sjećanje na junake.*
12. ***Посо́бие*** *— по чему. Priručnik* — iz čega.
Посо́бие по ру́сскому языку́ *— priručnik iz ruskog jezika.*
13. ***Специали́ст*** *— по чему́. Stručnjak* — za šta.
Специали́ст по ру́сскому языку́ *— stručnjak za ruski jezik.*
14. ***Неуве́ренность*** *— в чём. Nesigurnost* — u šta.
Неуве́ренность в побе́де *— nesigurnost u pobjedu.*

Pridjevska rekcija

1. ***Гото́вый*** *— к чему́. Spreman* — na šta.
Гото́вый к экза́мену *— spreman za ispit.*
2. ***Неспосо́бный*** *— к чему́. Nesposoban* — za što.
Неспосо́бный к рисова́нию *— nesposoban za crtanje.*
3. ***Привы́чный*** *— к чему́. Navikao* — na šta.
Привы́чный к труду́ *— navikao na rad.*
4. ***Спосо́бный*** *— к чему́. Sposoban* — za šta.
Спосо́бный к му́зыке *— sposoban za muziku.*

Priključenje

407. Priključenje *(примыка́ние)* predstavlja takvu vezu u kojoj je zavisna riječ nepromjenljiva vrsta riječi (obično prilog), npr.:

Учени́к ***говори́л гро́мко.*** Učenik *je glasno govorio.*
Я сиде́л сле́ва от вхо́да. *Sjedio sam lijevo od ulaza.*

VRSTE REČENICA

408. U zavisnosti od funkcije rečenica i njihove strukture razlikujemo nekoliko tipova rečenica.

409. U odnosu na stvarnost o kojoj se govori, rečenice mogu biti *potvrdne (утверди́тельные предложе́ния)* i *odrične (отрица́тельные предложе́ния)*. Npr.:

Учени́к пи́шет. Učenik piše. *Учени́к не пи́шет.* Učenik ne piše.

U strukturiranju odričnih rečenica postoje određene razlike između ruskog i srpskohrvatskog jezika. U ruskom jeziku odričnost se izražava pomoću odrične riječce *не* i *нет*, a u našem jeziku, pored *ne*, nemamo riječcu koja bi odgovarala i ruskoj riječci *нет* pa obje prevodimo našom *ne*. Treba voditi računa o tome da se u ruskom jeziku u odgovoru na upitnu rečenicu upotrebljava *нет*, a u našem jeziku *ne* ili odrični oblik glagola *htjeti*. Up.:

Ты бу́дешь чита́ть кни́гу? — ***Нет.***
Hoćeš li čitati knjigu? — *Ne (neću).*

410. Prema odnosu govornoga lica koje učestvuje u jezičkoj komunikaciji razlikujemo *izjavne* rečenice (повествова́тельные предложе́ния), kojima se nešto saopštava *(Учени́к пи́шет. Učenik piše)*, *upitne* rečenice *(вопроси́тельные предложе́ния)*, kojima se nešto pita *(Учени́к пи́шет? Da li učenik piše?)* *poticajne* rečenice *(побуди́тельные предложе́ния)*, kojima se izražava pobuda za vršenje neke radnje *(Чита́йте кни́гу! Čitajte knjigu!)* i *usklične (восклица́тельные предложе́ния)*, kojima se izražava neki emocionalni stav *(Како́й сего́дня прекра́сный день! Kakav je danas divan dan!)*.

Upitne rečenice ruskog i srpskohrvatskog jezika imaju svoje specifičnosti. Naša upitna rečenica često počinje pomoćnim glagolom *biti* i riječcom *li* ili pak riječcom *da* + *li* + pomoćni glagol (*Jesi li* pročitao knjigu? *Da li si* pročitao knjigu?), što nije karakteristično za ruski jezik, u kome se umjesto ovakvih konstrukcija upotrebljava formalno potvrdna rečenica sa upitnom intonacijom IK-3 (v. § 55), sa riječcom *ли* ili bez nje *(Прочита́л ли ты кни́гу? Ты прочита́л кни́гу?)*.

U odgovoru na upitne rečenice Rusi upotrebljavaju *да*, a mi također *da*, ali vrlo često i pomoćni glagol *biti* ili *htjeti*. Up.:

Ты прочита́л кни́гу? — ***Да.*** Jesi li pročitao knjigu? — {*Da.* / *Jesam.*

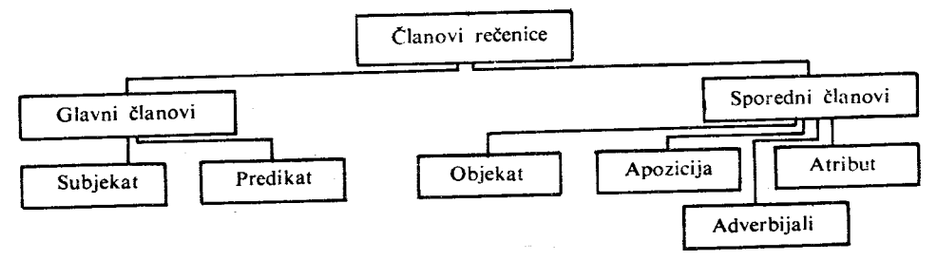
Вы прочита́ли кни́гу? — ***Да.*** Jeste li pročitali knjigu? — {*Da.* / *Jesmo.*

411. Prema strukturi, rečenice se dijele na *proste* (просты́е предложе́ния) i *složene* (сло́жные предложе́ния).

PROSTA REČENICA

412. Prosta rečenica *(просто́е предложе́ние)* predstavlja rečenicu koja u svom sastavu ima samo jednu predikatsku jedinicu (predikatska jedinica — sintaksička struktura koja sadrži sud o subjektu). Kod nas se, obično, pod prostom rečenicom podrazumijeva rečenica koja ima samo subjekat i predikat.

Prostu rečenicu čine članovi (samostalne vrste riječi koje izražavaju određene sintaksičke odnose i koje se nalaze u određenim sintaksičkim vezama). Postoje *glavni* članovi rečenice *(гла́вные чле́ны предложе́ния)* i *sporedni* članovi rečenice ili dodaci (второстепе́нные чле́ны предложе́ния). Glavni članovi rečenice čine osnovu rečenice. To su subjekat *(подлежа́щее)* i predikat *(сказу́емое)*. Sporedni članovi rečenice nalaze se u potčinjenoj vezi u odnosu na glavne članove ili međusobno. Oni pojašnjavaju, preciziraju i dopunjuju značenja glavnih članova rečenice. To su objekat *(дополне́ние)*, atribut *(определе́ние)*, apozicija *(приложе́ние)*, adverbijal *(обстоя́тельства)*.

Subjekat

413. Subjekat *(подлежáщее)* predstavlja glavni član rečenice i označava nosioca obilježja (radnje, stanja, svojstva) koje je izraženo drugim glavnim članom — predikatom. On odgovara na pitanje *ko? šta?* Npr. ***Ученúк читáет кнúгу.*** *Učenik* čita knjigu. Postoji gramatički i logički subjekat. Subjekat u nominativu naziva se gramatičkim subjektom *(грамматúческое подлежáщее)*, npr. ***Ученúк пúшет.*** *Učenik* piše. Subjekat u drugim padežima naziva se logičkim *(логúческое подлежáщее)*, npr. ***Ученику́ не даётся математúка.*** *Učeniku* ne ide matematika. U srpskohrvatskom jeziku govori se i o neodređenom subjektu (subjekat koji nije iskazan).

414. **Morfološke osobine.** U ulozi subjekta obično dolazi imenica ili zamjenica u nominativu, npr.: ***Борúс пúшет письмó.*** *Boris* piše pismo. ***Он пúшет письмó.*** *On* piše pismo. Funkciju subjekta mogu imati i druge vrste riječi, s tim što one dobijaju značenje imenice u nominativu (supstantiviziraju se). To se odnosi na:

a) pridjeve, npr. ***Нóвое изменя́ет дерéвню*** *(Novo* mijenja selo),

b) glagolske pridjeve, npr. ***Присýтствующие*** *говорúли о вáжных пробле́мах* (*Prisutni* su govorili o važnim problemima),

c) brojeve, npr. ***Семь*** *бóльше пятú* (*Sedam* je više od pet),

d) infinitive, npr. ***Учúться*** *всегдá полéзно* (*Učiti* je uvijek korisno),

e) priloge, npr. ***Зáвтра*** *не бýдет похóже на сегóдня* (*Sutra* neće ličiti na danas).

Subjekat koji je u ruskom izražen ličnom zamjenicom u našem se jeziku može izostaviti, a da se ne dovede u pitanje smisao rečenice. Npr.:

Я *читáл кнúгу.* Čitao sam knjigu.

Međutim, u ruskom jeziku ako se radi o prošlom vremenu takvu zamjenu ne možemo izvršiti u izolovanom kontekstu tipa:

Čitao sam knjigu. *Читáл кнúгу,*

jer se ne zna koje je lice vršilac radnje: prvo, drugo ili treće (v. takođe § 322.)

415. Subjekat može biti izražen čitavom sintagmom sastavljenom od sljedećih elemenata:

1. *glavni ili zbirni broj + imenica,* npr. ***Два брáта*** *разговáривали — Dva* su *brata* razgovarala; ***Двóе друзéй*** *смея́лись — Dva* su se *prijatelja* smijala;

2. *nominativ + c + instrumental imenice,* npr. ***Мы с тобóй*** *друзья́ — Ja i ti* smo prijatelji; ***Брат с сестрóй*** *уéхали домóй — Brat i sestra* su otputovali kući;

3. *nominativ pridjeva, broja, zamjenice + genitiv imenice,* npr. ***Мнóгие из товáрищей*** *хотéли нам помóчь — Mnogi od drugova* htjeli su nam pomoći; ***Двóе из них*** *ушлú — Dvoje* je *od njih* otišlo;

4. ***мнóго, мáло, нéсколько*** *+ k genitiv imenice,* npr. *Прошлó мнóго врéмени —* Prođe *dosta vremena*; ***Нéсколько учеников*** *не пришлú на занáтия — Nekoliko učenika* nije došlo na nastavu;

U funkciji subjekta mogu doći i višečlani izrazi, ustaljeni izrazi, frazeološki spojevi i sl., npr. *Бóсния и Герцегóвина* — Bosna i Hercegovina, *Совéтский Сóюз* — Sovjetski Savez, *Адрúатическое мóре* — Jadransko more, *Нóвый гóд* — Nova godina i sl.

Predikat

416. Predikat (*сказýемое*) predstavlja član rečenice koji gramatički zavisi od subjekta. Njime se nešto kazuje o subjektu, odnosno subjektu se pripisuje određena radnja, stanje, osobina. Npr.:

Дéвушка ***читáет.*** Devojka *čita. Дéвушка* ***спит.*** Djevojka *spava. Девушка* ***краси́ва.*** Djevojka *je lijepa.*

417. **Morfološke osobine.** U funkciji predikata mogu dolaziti glagoli, imenice, pridjevi, brojevi, zamjenice, prilozi. U skladu s tim razlikuju se dvije vrste predikata: *glagolski* i *imenski.*

Glagolski predikat

418. Glagolski predikat (*глагóльное сказýемое*) predstavlja vrstu predikata izraženu glagolskim oblikom ili glagolskim oblicima (vremenima, načinima, infinitivom). Postoji prosti i složeni glagolski predikat.

Prosti glagolski predikat

419. Prosti glagolski predikat (*простóе глагóльное сказýемое*) sastoji se od jednog glagola u određenom obliku, i to u:

a) sadašnjem vremenu, npr. *Ученúк* ***читáет*** — Učenik *čita*;

b) prošlom vremenu, npr. *Ученúк* ***читáл*** — Učenik *je čitao*;

c) budućem vremenu, npr. *Ученúк* ***бýдет читáть.*** — Učenik *će čitati*;

d) imperativu, npr. ***Не читáй*** — *Nemoj čitati*;

e) kondicionalu, npr. *Ученúк* ***бы читáл*** — Učenik *bi čitao.*

Uz imperativ obično se ne upotrebljava subjekt (lična zamjenica u 2. licu).

Složeni glagolski predikat

420. Složeni glagolski predikat *(слóжное глагóльное сказýемое)* sastoji se od dva glagola — jedan je u ličnom glagolskom obliku, a drugi u infinitivu, npr.:

Ученúк ***хóчет читáть.*** Učenik *hoće da čita. Ученúк* ***хотéл читáть.*** Učenik *je htio da čita. Ученúк* ***хотéл бы читáть.*** Učenik *bi htio da čita.*

U srpskohrvatskom jeziku takođe razlikujemo prost i složen glagolski predikat, s tim što u složenom može umjesto infinitiva stajati konstrukcija *da + prezent* (Učenik *hoće čitati* — Učenik *hoće da čita*).

Imenski predikat

421. Imenski predikat *(именнóе сказýемое)* predstavlja vrstu predikata izraženu glagolom i imenicom, pridjevom, zamjenicom, brojem ili prilogom, npr.:

Мой брат ***был учúтелем.*** Moj *je* brat *bio učitelj* (nastavnik, profesor). *Брат* ***приéхал пéрвым.*** Brat *je prvi došao. Брат* ***был серьёзный.*** Brat *je bio ozbiljan. Брат* ***совсéм не такóй.*** Brat *uopšte nije takav* (sasvim je drukčiji). *Этo* ***плóхо.*** To *je loše.*

Dakle, imenski predikat sastavljen je od dva dijela — glagolskog (kopule) i imenskog. Glagolski dio može činiti čista kopula (pomoćni glagol *быть* — biti; v. § 275), glagol nepotpunog značenja (*казáться* — činiti se, *становúться*

— postajati, *считáться* — smatrati se, *являться* — biti i dr.; v. § 275) i glagoli punog leksičkog značenja (*читáть* — čitati, *говорúть* — govoriti i sl.; v. § 275). Npr.:

a) sa pomoćnim glagolom *быть* — *Брат* ***был врачóм***. Brat *je bio ljekar*;

b) sa glagolom nepotpunog značenja — *Пётр* ***казáлся хорóшим человéком*** (Petar *je izgledao dobar čovjek*); *Ребёнок* ***становúтся взрóслым*** (Dijete *postaje odraslo*). *Он* ***считáется хорóшим специалúстом*** (On *se smatra dobrim stručnjakom*);

c) sa glagolom punog leksičkog značenja — *Брат* ***приéхал весёлый*** (Brat *je doputovao veseo*); *Он* ***лёг одéтый*** (On *je legao obučen*); Владимир ***уéхал мáльчиком, а приéхал инженéром*** (Vladimir je *otišao kao dječak*, a *došao kao inžinjer*).

Imenski dio predikata može da stoji u nominativu i instrumentalu. Nominativ uz pomoćni glagol *быть* (biti) izražava stalnu osobinu, osobinu vremenski neograničenu, npr.:

Мой брат ***был учúтель***. Moj *je* brat *bio učitelj*.

Instrumental pak ukazuje na određen trenutak ili vremenski period, npr.:

Мой брат ***был учúтелем***. Moj brat *bijaše učitelj*.

Uz oblike prošloga vremena pomoćnog glagola *быть* instrumental obično označava profesiju, vrstu zanimanja i sl. Recimo:

Он ***был***	***студéнтом.***	On *bijaše*	*student.*
	учúтелем.		*učitelj*
	врачóм.		*ljekar.*
	инженéром.		*inžinjer.*
	секретарём.		*sekretar.*
	дирéктором.		*direktor.*

Uz glagol nepotpunog značenja dolazi instrumental (*стать инженéром* — postati inženjer, *казáться úмным* — izgledati pametan, *являться велúким поэ́том* — biti veliki pjesnik i sl.).

Između ruskog i srpskohrvatskog imenskog predikata razlika je u tome što se u našem jeziku pomoćni glagol *biti* upotrebljava u svim oblicima, a u ruskom pomoćni glagol *быть* ne nalazimo u sadašnjem vremenu, jer se tokom istorijskog razvoja jezika taj oblik izgubio. Up.:

Брат ***ученúк***. Brat *je učenik*. *Дéвушка* ***веселá***. Djevojka *je vesela*.

U našem jeziku imenski dio predikata obično je u nominativu (što se vidi iz navedenih primjera), mada može biti i u instrumentalu *(Smatrali su* ga *izdajicom)*, akuzativu — sa prijedlogom *za* ili veznikom *kao (Smatrali su* ga *za izdajicu; Smatrali su* ga *izdajicom)* i genitivu *(Bijaše prgave naravi)*.

I u srpskohrvatskom jeziku, pored pomoćnog glagola (enklitičkog oblika), glagolski dio takođe može biti sastavljen od glagola nepotpunog značenja — *postati, nazvati se, proglasiti se, (u)činiti (se), smatrati (se), imenovati* i sl., kao i od glagola punog leksičkog značenja.

Glagol *являться* knjiškoga je karaktera i najčešće ga prevodimo enklitičkim oblikom glagola *biti*, npr. *Пýшкин* ***является*** *велúким поэ́том* — Puškin *je* veliki pjesnik.

Objekat

422. Objekat *(дополнéние)* predstavlja sporedni član rečenice koji označava predmet na koji prelazi radnja ili u vezi s kojim se vrši radnja.

423. **Morfološke osobine.** Objekat se obično izražava imenicama ili zamjenicama, npr.:

Ученúк читáет ***книгу***. Učenik čita *knjigu*. *Мы говорúли о* ***нём***. Govorili smo o *njemu*.

U funkciji objekta rjeđe dolaze druge vrste riječi, koje tada dobijaju značenje imenice (supstantiviziraju se). To mogu biti:

a) pridjevi, npr. *Он дýмал о* ***дáвнем*** — Razmišljao je o *davnom* vremenu;

b) glagolski pridjevi, npr. *Внук бежáл к бáбушке и спрáшивал о* ***забы́том***. Unuk je trčao baki i pitao o *zaboravljenom;*

c) brojevi, npr. *Онú нáчали спрáшивать* ***второ́го*** — Počeli su *drugog* da pitaju;

d) prilozi, npr. *Все дýмали о* ***зáвтра*** — Svi su razmišljali o *sutra;*

e) glagoli u infinitivu, npr. *Певúцу попросúли* ***спеть*** *что́-нибудь* — Pjevačicu su zamolili *da* nešto *otpjeva*.

424. Objekat može biti izražen i čitavom sintagmom, npr. *Ученúк прочитáл* ***три книги*** — Učenik je pročitao *tri knjige; Бáбушка вы́пила* ***стакáн молокá***. Baka je popila *čašu mlijeka*.

425. Postoje dvije vrste objekata: direktni ili pravi i indirektni ili nepravi.

Direktni objekat

426. Direktni objekat (*прямóе дополнéние*) predstavlja vrstu objekta koji stoji uz prelazni glagol i izražava se akuzativom bez prijedloga, npr.:

Ученúк пúшет ***сочинéние***. Učenik piše *sastav*. *Сегóдня я встрéтил* ***товáрища***. Danas sam susreo *druga*.

Međutim, direktni objekat može biti i u genitivu, i to onda kada se radi o partitivnom genitivu (v. § 83) ili pak o tzv. slovenskom genitivu (genitivu uz odrične prelazne glagole; v. § 153). Partitivni genitiv upotrebljava se ako radnja ne prelazi na čitav predmet, nego na dio predmeta, što je karakteristično i za ruski i za srpskohrvatski. Npr.:

Отéц принёс ***я́блок***. Otac je donio *jabuka*. *Я купúл* ***бумáги***. Kupio sam *papira*.

Objekat izražen akuzativom izražava radnju koja obuhvata čitav predmet:

Отéц принёс ***я́блоки***. Otac je donio *jabuke*. *Я купúл* ***бумáгу***. Kupio sam *papir*.

Ako uporedimo rečenice *Дай* ***хлеб*** (Daj *hljeb*) i *Дай* ***хлéба*** (Daj *hljeba*), vidimo da prva ima značenje „daj čitav hljeb", a druga „daj dio, komad hljeba".

Slovenski genitiv dolazi poslije glagola opažanja, mišljenje, želje, očekivanja i sl. Npr.:

Не +	*вúдеть* ***следóв***.	Ne +	vidjeti *tragove*.
	слы́шать ***гóлоса***.		čuti *glas*.
	поня́ть ***отвéта***.		shvatiti *pitanje*.
	дýмать ***плохóго***.		misliti *loše*.
	хотéть ***встрéчи***.		željeti *susret*.
	ожидáть ***пóезда***.		očekivati *voz*.
	знать ***урóка***.		znati *lekciju*.

Kao što vidimo, u srpskohrvatskom jeziku u ovakvim spojevima najčešće dolazi akuzativ. Međutim, i u našem jeziku često se može naići na slovenski genitiv (nije *riječi* prozborio, nije imao *načina* da pomogne, ne diže *očiju* sa knjige, ovdje nemam *mira*, danas *nemamo* časova i sl.).

U ruskom jeziku ponekad može da se upotrijebi i genitiv i akuzativ, a u našem jeziku samo akuzativ. Up.:

Я не читáл э́ту кни́гу.
Я не читáл э́той кни́ги. } Nisam čitao *tu knjigu.*

Konstrukcija sa akuzativom ima razgovorni, a sa genitivom književni karakter.

Indirektni objekat

427. Indirektni objekat *(кóсвенное дополне́ние)* izražava različite odnose radnje prema predmetu. On dolazi u svim padežima izuzev akuzativa bez prijedloga, npr.:

Де́ти боя́тся ***темноты́.*** Djeca se boje *mraka*. *Учени́к рису́ет* ***каранда́шом.*** Učenik crta *olovkom*. *Он ждал* ***по́езда.*** On je čekao *voz*. *Ученики́ ра́довались* ***весне́.*** Učenici su se radovali *proljeću*. *Бори́с рассказа́л* ***о прочи́танном рома́не.*** Boris je ispričao *o pročitanom romanu*. *Ученики́ писа́ли* ***о весне́.*** Učenici su pisali *o proljeću*.

428. Objekat obično stoji uz glagol: *постро́ить* ***дом*** — sagraditi *kuću*, *боро́ться за* ***мир*** — boriti se za *mir* i sl. On, međutim, može dolaziti i uz imenicu (glagolskog porijekla): *постро́йка* ***до́ма*** — gradnja *kuće*, *борьба́* ***за мир*** — borba *za mir*. Ponekad objekat uz glagol i uz imenicu od istog korijena ima različite padežne oblike, npr : *интересова́ться* ***му́зыкой*** (interesovati se *za muziku*) — *интере́с* ***к му́зыке*** (interesovanje *za muziku*), *победи́ть* ***врага́*** (pobijediti *neprijatelja*) — *побе́да* ***над враго́м*** (pobjeda *nad neprijateljem*). Objekat se može odnositi i na pridjev: *Учи́тель дово́лен* ***ученико́м*** — Učitelj je zadovoljan *učenikom*; *На́ша страна́ бога́та* ***ле́сом.*** Naša zemlja je bogata *šumom*.

Atribut

429. Atribut *(определе́ние)* u rečenici je sporedni član što označava osobinu pojma uz koji stoji. Odgovara na pitanje *kakav? koji? čiji?* Atribut se uvijek odnosi na imenicu.

Postoje dva tipa atributa — kongruentni i nekongruentni.

Kongruentni atribut

430. Kongruentni atribut *(согласо́ванное определе́ние)* predstavlja vrstu atributa koja se slaže sa imenicom u rodu, broju i padežu, npr.:

Мой *брат* ***хоро́ший*** *учени́к*. *Moj* je brat *dobar* učenik.

U ulozi kongruentnog atributa može doći pridjev, glagolski pridjev, zamjenica, broj. O imenici kao kongruentnom atributu v. § 433.

Što se tiče ruskog i srpskohrvatskog jezika, može se reći da se opisni i gradivni pridjevi jednako upotrebljavaju u funkciji atributa. Prisvojni pridjevi u našem se jeziku mnogo češće koriste u ovoj funkciji nego u ruskom jeziku (v. § 189). U ruskom jeziku sva četiri glagolska pridjeva mogu biti u ulozi kongruentnog atributa, a u srpskohrvatskom jeziku glagolski pridjev radni i glagolski pridjev trpni (drugih i nema u našem jeziku).

Nekongruentni atribut

431. Nekongruentni atribut *(несогласо́ванное определе́ние)* predstavlja vrstu atributa koja se gramatički ne slaže sa imenicom uz koju stoji. On se izražava različitim padežima, a najčešće genitivom i to:

1. posesivnim, npr. *Кни́га* ***бра́та*** *была́ интере́сна* — *Bratova* knjiga bila je interesantna;

2. subjekatskim, npr. *Больно́й прочита́л диагно́з* ***врача́*** — Bolesnik je pročitao dijagnozu *ljekara*;

3. odnosnim (koji izražava odnos datog lica prema nekom kolektivu ili drugom licu), npr. *Рабо́чие разгова́ривали с дире́ктором* ***заво́да*** — Radnici su razgovarali sa direktorom *fabrike*;

4. kvalitativnim, npr. *В ко́мнату зашёл челове́к высо́кого* ***ро́ста*** — U sobu uđe čovjek *visoka rasta*.

Nekongruentni atribut može biti u svim zavisnim padežima, npr. u instrumentalu (*На скамье́ сиде́ла де́вочка* ***с коско́й*** — Na klupi je sjedela djevojčica *sa pletenicom*. *У него́ борода́* ***кли́ном*** — On ima *klinastu* bradu) u lokativu (*Из рестора́на вы́шел челове́к* ***в очка́х*** — Iz restorana izađe čovjek u naočarima).

432. Pored imenica, funkciju nekongruentnog atributa mogu imati i prilozi (*Я ра́довался е́здé* ***верхо́м*** — Radovao sam se *jahanju*), zamjenice (*Э́то* ***его́*** *брат*. — Ovo je *njegov* brat), pa i infinitiv (*У него́ большо́й дар* ***замеча́ть*** — On ima veliki dar *zapažanja*).

Nekongruentni atribut ne podudara se uvijek u ruskom i srpskohrvatskom jeziku. Tako, prisvojne zamjenice za 3. lice jednine u ruskom jeziku spadaju u nekongruentne atribute *(Э́то* ***его́*** *брат; Э́то* ***его́*** *сестра́; Э́то* ***их*** *това́рищ)*, a u srpskohrvatskom u kongruentne (To je *njegov* brat; To je *njegova* sestra; To je *njihov* drug). Atribut kojim se označava od čega je nešto sastavljeno, odnosno napravljeno, u ruskom se izražava u konstrukciji prijedlog *из+genitiv*, a u našem jeziku konstrukcijom prijedlog *od+genitiv*, npr.:

Дом ***из кирпичё́й*** *недáвно реставри́ровали*. Kuća *od cigle* nedavno je restaurirana.

Razlika postoji i u izražavanju namjene, npr.:

Я купи́л лека́рство ***от гри́ппа.*** Kupio sam lijek *protiv gripa*.

Ona se ispoljava i pri ukazivanju na struku, zanimanje, oblast primjene i sl. Npr.:

Сего́дня у нас контро́льная рабо́та ***по матема́тике.*** Danas imamo kontrolni rad *iz matematike*. *Он специали́ст* ***по ру́сскому языку́.*** On je stručnjak *za ruski jezik*. *Э́то чемпио́н* ***по прыжка́м*** *в во́ду*. To je šampion *u skokovima* u vodu. *Сего́дня начина́ются соревнова́ния* ***по ша́хматам.*** Danas počinje takmičenje *u šahu*. *Э́то мой това́рищи* ***по ко́мнате.*** Ovo su moji *drugovi iz sobe*. *Это мой това́рищи* ***по шко́ле.*** Ovo su moji *školski* drugovi.

Nepodudarnost postoji i kada je u pitanju oznaka mjere i količine:

Коло́нна ***в три́ста*** *челове́к гото́вилась в путь*. Kolona *od trista* ljudi spremala se za put.

Ruskom atributu izraženom infinitivom odgovara u našem jeziku glagolska imenica ili konstrukcija *da+prezent*. Up.:

Не все владе́ют иску́сством ***расска́зывать.*** Nije kod svih izraženo umijeće *pričanja. Брат говори́л о своём реше́нии* ***жени́ться.*** Brat je govorio o svojoj odluci *da se oženi.*

Isto tako: *тала́нт* ***изобража́ть*** — talenat za *slikanje, дар* ***замеча́ть*** — dar *zapažanja, сво́йство* ***расширя́ться*** *от теплоты́* — osobina *širenja* na toploti i sl.

Apozicija

433. Apozicija (*приложе́ние*) predstavlja vrstu kongruentneg atributa izraženu imenicom, što se slaže u padežu sa riječju uz koju stoji. Npr.:

Э́то го́род ***Москва́.*** Ovo je grad *Moskva. Река́* ***Дуна́й*** *течёт.* Rijeka *Dunav* teče.

Apozicijom se izražavaju odnosi dvaju predmeta u širokom smislu. Ona daje karakteristiku lica i predmeta. Vlastite imenice u nazivima časopisa, naučnih i književnih dijela, preduzeća i sl. uvijek su apozicija, npr.: *рома́н* ***„Война́ и мир"****, газе́та* ***„Пра́вда"****, фа́брика* ***„Пе́рвое ма́я"*** i sl. Ovakve apozicije dolaze u nominativu bez obzira na padeški oblik člana rečenice koji određuju.

U tumačenju apozicije postoji razlika između ruskih i naših gramatičara. U spoju vlastite i zajedničke imenice u geografskim nazivima (npr. *река́ Нере́тва* — rijeka Neretva, *о́зеро Байка́л* — jezero Bajkal) u ruskoj gramatici apozicijom se smatra vlastita imenica (*река́* ***Нере́тва****, о́зеро* ***Байка́л***), a u našoj zajednička imenica (*rijeka* Neretva, *jezero* Bajkal). Podudarnost u gledištima postoji ako se radi o spoju zajedničke imenice i vlastite imenice za lice — zajednička imenica smatra se apozicijom (***учени́к*** *Петро́в* — *učenik* Petrov, ***по́эт*** *Пу́шкин* — *pjesnik* Puškin).

Adverbijali

434. Adverbijali ili priloške odredbe *(обстоя́тельства)* predstavljaju sporedne članove rečenice koji bliže određuju riječ sa značenjem radnje ili obilježja. Oni pokazuju u kakvim se uslovima odvija radnja, ukazuju na mjesto, vrijeme, način, mjeru, stepen. U funkciji adverbijala dolaze prilozi, glagolski prilozi, padeški oblici imenica, infinitiv i frazeološki spojevi.

Postoje sljedeći adverbijali: vremena, mjesta, uzroka, cilja, načina, mjere i stepena, uslova.

Adverbijal vremena

435. Adverbijal vremena *(обстоя́тельство вре́мени)* označava vrijeme vršenja radnje. On se odnosi na glagol, koji je najčešće u ulozi predikata, ali može biti i u ulozi drugih članova rečenice.

Adverbijali vremena mogu ukazivati na čitav vremenski period, vremenske segmente, na početak i završetak radnje.

Na ovom planu između ruskog i srpskohrvatskog jezika postoje podudarnosti, sličnosti i razlike.

U značenju potpune obuhvaćenosti radnje se i u ruskom i u srpskohrvatskom upotrebljava akuzativ bez prijedloga, npr.:

Мы ***весь день*** *гуля́ли. Čitav* smo *dan* šetali.

Ruskoj konstrukciji ***на протяже́нии*** + *genitiv* odgovara naša ***tokom (kroz)*** + *genitiv:*

На протяже́нии мно́гих веко́в *на́роды боро́лись за свобо́ду.*
Tokom mnogih vijekova naši su se narodi borili za slobodu.

Rok završetka radnje u ruskom jeziku izražava se na dva načina: sa prijedlogom ***за*** i sa prijedlogom ***в***, s tim što se sa ***в*** ističe kratkoća:

Пятиле́тний план рабо́чие вы́полнили { ***за*** *три го́да.* / ***в*** *три го́да.*

U našem jeziku ista mogućnost također postoji:

Petogodišnji plan radnici su ispunili { *za* tri godine. / *u* tri godine.

Kada se izražava vrijeme pomoću vremenskih jedinica, u ruskom se koristi spoj ***в*** + akuzativ, a u srpskohrvatskom genitiv bez prijedloga, npr.:

В э́тот день *я пришёл по́здно. Toga dana* došao sam kasno. ***В сле́дующую неде́лю*** *у нас не бу́дет заня́тий. Sljedeće nedjelje* nećemo imati nastave. ***В э́ту мину́ту*** *я ничего́ не мог вспо́мнить. Toga* se *trenutka* ničeg nisam mogao sjetiti.

Između ruskog i srpskohrvatskog jezika postoji razlika i kada su u pitanju sljedeći adverbijali:

Они́ познако́мились ***в день рожде́ния*** *моего́ бра́та.* Upoznali su se *na rođendan* moga brata. *Хорошо́ гуля́ть* ***в со́лнечный день.*** Lijepo je šetati *po sunčanu danu. Би́лет мы купи́ли* ***в день отъе́зда.*** Kartu kupismo *na dan odlaska. Сын Соколо́ва поги́б* ***в День побе́ды.*** Sokolovljev sin poginuo je *na Dan pobjede.* ***На друго́й день*** *мы собрали́сь у друзе́й. Sutradan* se skupismo kod prijatelja. ***На э́тот раз*** *мы бы́стро ко́нчим рабо́ту. Ovog puta* brzo ćemo završiti posao. ***В сле́дующий раз*** *мы бу́дем чита́ть. Idući put* ćemo čitati. *Я пое́ду в Белгра́д* ***на сле́дующей неде́ле.*** Otići ću u Beograd *iduće nedjelje.*

Adverbijali sa imenicama ***ме́сяц***, ***год***, ***век*** dolaze u sljedećim spojevima: 1. ***в*** + lokativ, 2. ***в*** + akuzativ.

U našem jeziku odgovara im genitiv bez prijedloga ili spoj *u* + lokativ. Up.: *Ти́то роди́лся* ***в 1892 году́.*** Tito se rodio (je rođen) *1892. godine.* ***В год юбиле́я*** *мы э́то отме́тим. U godini jubileja* mi ćemo to obilježiti. *Мы живём* ***в век а́тома.*** Živimo *u doba atoma.*

Kada se ukazuje na trenutak vršenja radnje, imenice ***мину́та***, ***час***, ***неде́ля***, ***ме́сяц***, ***год*** dolaze u spoju ***на*** + lokativ, a u našem jeziku *u* + lokativ:

Това́рищ Ти́то скончался ***на 89 году́ жи́зни.*** Drug Tito je umro *u 89. godini života. На́ши футболи́сты заби́ли гол* ***на пе́рвой мину́те игры́.*** Naši su fudbaleri postigli gol *u prvoj minuti igre.*

Spojevi ***на днях*** (ovih dana) i ***в э́ти дни*** (ovih dana) razlikuju se u tome što ***на днях*** označava nedavnu ili blisku prošlost (ili skoru budućnost), a ***э́ти дни*** ukazuje da se radnja dešava sada ili u periodu ranije naznačenom, npr.:

На днях *я встреча́лся с ним. Ovih* sam se *dana* susretao s njim. ***В э́ти дни*** *я встреча́лся с ним. Tih dana* sam se susretao s njim.

U značenju neodređenog trajanja radnje u ruskom se upotrebljava spoj ***во вре́мя***, a u srpskohrvatskom *za vrijeme*:

Э́то бы́ло ***во вре́мя войны́.*** To bijaše *za vrijeme rata.*

U ruskom jeziku treba razlikovati ***во вре́мя*** (za vrijeme) i ***во́время*** (na vrijeme):

Я пришёл ***во вре́мя обе́да.*** Došao sam *u vrijeme ručka. Я пришёл* ***во́время.*** Došao sam *na vrijeme.*

Kada se izražava međuvrijeme, vrijeme između dva vremenska segmenta, u ruskom se upotrebljava spoj *в* + *akuzativ* + *с* + *genitiv* + ***на*** + *akuzativ*, a u našem jeziku ***u*** + *lokativ* + *između* + *genitiv* + ***i*** + *genitiv*, npr.:

Э́то бы́ло ***ночь с понеде́льника на вто́рник***. To bijaše *u noći između ponedjeljka i utorka. Восста́ние начало́сь* ***в ночь на 17 апре́ля***. Ustanak je počeo *u noći između 16. i 17. aprila.*

Imenice ***нача́ло, коне́ц, середи́на, полови́на,*** upotrebljavaju se u akuzativu sa prijedlogom *в*, a u našem se jeziku koristi besprijedloška konstrukcija:

Уче́бный год начина́ется ***в нача́ле сентября́***. Školska godina počinje *krajem septembra. Уче́бный год конча́ется* ***в конце́ ию́ня***. Školska se godina završava *krajem juna. Го́голь жил* ***в пе́рвой полови́не XIX ве́ка***. Gogolj je živio *u prvoj polovini XIX vijeka. Он роди́лся* ***в нача́ле XIX столе́тия***. On se rodio *početkom XIX stoljeća.*

Vrijeme vezano za prirodne pojave u ruskom se izražava spojem *в* + akuzativ, a u našem jeziku *po* + dativ ili *za vrijeme* + akuzativ:

В таку́ю пого́ду *нельзя́ гуля́ть. Po takvome se vremenu* ne može šetati. ***В си́льную жару́*** *прия́тно гуля́ть по ле́су. Za vrijeme jake žege* prijatno je šetati po šumi. *Самолёт приземли́лся в аэропорту́* ***в си́льный дождь.*** Avion se spustio na aerodrom *za vrijeme jake kiše.*

Ali i u ruskom jeziku se umjesto spojeva *в дождь* (za vrijeme kiše), *в моро́з* (za vrijeme mraza) može upotrijebiti ***во вре́мя*** *дождя́,* ***во вре́мя*** *моро́за.*

Vrijeme koje se odnosi na praznike označava se spojem *в* + akuzativ, ***во вре́мя*** + genitiv, a u našem jeziku *za* + akuzativ, *za vrijeme* + genitiv, *o* + lokativ:

Ба́бушка прие́хала { ***в пра́зднику.*** / ***во вре́мя пра́здников.***

Baka je došla { *za vrijeme praznika.* / *za praznike.* / *o praznicima.*

Isto tako: *Мы уви́димся* ***в Но́вый год.*** Vidjećemo se { *za Novu godinu.* / *na Novu godinu.* / *za vrijeme Nove godine.*

Vremenski periodi koji označavoju društveno-ekonomske formacije, oblike vladavine ili koji su vezani za djelatnost istorijskih ličnosti u ruskom se izražavaju na tri načina: ***при*** + lokativ, ***во времена́*** + genitiv, ***в пери́од*** + genitiv, a u srpskohrvatskom njima odgovaraju spojevi *u* + lokativ, *za vrijeme* + genitiv, *za* + akuzativ, *pod* + instrumental. Up.:

При социали́зме *коренны́м о́бразом измени́лся о́браз жи́зни люде́й. U socijalizmu* se korjenito promijenio način života ljudi. *Пе́рвый теа́тр в Росси́и появи́лся* ***при Петре́ I.*** Prvo se pozorište u Rusiji pojavilo *za vrijeme* Petra I. ***В пери́од*** *его́ ца́рствования бы́ло мно́го наро́дных восста́ний. Za vrijeme* njegove vladavine bilo je mnogo narodnih ustanaka. *Э́то бы́ло* ***во времена́*** *Петра́ I.* To je bilo *u vrijeme* Petra I.

U sh. jeziku umjesto *u vrijeme, za vrijeme* može doći i *u doba.* Naša konstrukcija *pod* + *instrumental*, vezana za vladavinu određenih dinastija, na ruski se obično predvodi spojem ***при*** + *lokativ*. Up.:

Pod dinastijom Nemanjića srpska se država širila.
При Не́маничах *се́рбское госуда́рство расширя́лось.*

Na isti način prevodi se i naš spoj *za* + *akuzativ*:

Sabrana djela M. Gorkog bijahu izdana još *za piščeva života.*
Собра́ния сочине́ний М. Го́рького бы́ли вы́пущены ещё ***при жи́зни писа́теля.***

Vrijeme koje se ponavlja i koje ima elemenat dugotrajnosti u ruskom se izražava besprijedloškim instrumentalom ili spojem ***по*** + *dativ*. U našem jeziku isto se upotrebljava besprijedloški instrumental, a također konstrukcija sa prijedlogom *po*, s tom razlikom što uz njega, umjesto dativa, ide akuzativ. Up.:

Рабо́тать { ***часа́ми.*** / ***ме́сяцами.*** / ***года́ми.*** — *Рабо́тать* { ***по це́лым часа́м.*** / ***по (це́лым) ме́сяцам.*** / ***по года́м.***

Raditi { *satima.* / *mjesecima.* / *godinama.* — Raditi { *po čitave sate.* / *po čitave mjesece.* / *po čitave godine.*

Isto tako: *рабо́тать* ***су́тками*** — ***по це́лым су́ткам***, raditi *danima i noćima* — *po čitav dan i čitavu noć*. Primjeri:

Века́ми *ничего́ не изменя́лось. Vijekovima* se ništa nije mijenjalo. ***Неде́лями*** *шёл дождь. Po čitavu nedjelju* (sedmicu, tjedan) padala bi kiša. *Профе́ссор рабо́тал* ***дня́ми и ночами.*** Profesor je radio *danima i noćima. Ребёнок расте́т не* ***по дням,*** *а* ***по часа́м.*** Dijete raste ne na *dan,* već na *sat.*

Između ruskog i srpskohrvatskog jezika izražena je razlika u adverbijalima koji u sebi sadrže imenice ***ве́чер*** — *veče,* ***у́тро*** — *jutro,* ***день*** — *dan,* ***ночь*** — *noć,* ***пра́здник*** — *praznik* i imenice koje označavaju dane u sedmici, i to ako se radi o radnji koja se ponavlja — u ruskom imamo ***по*** + *dativ*, a u srpskohrvatskom besprijedloški instrumental, prilog ili spoj *za vrijsme* + genitiv, *za* + akuzativ, *u* + akuzativ. Up.:

Я хожу́ ***по вечера́м*** *в кино́.* Idem *uveče* u kino (u značenju: „često idem uveče u kino"). ***По пра́здникам*** *все отдыха́ют. Za vrijeme praznika* svi se odmaramo. ***По выходны́м дням*** *они́ занима́ются спо́ртом. U slobodne dane* oni se bave sportom. *Врач принима́ет* ***по вто́рникам.*** Ljekar prima *utorkom. У нас заня́тия* ***по среда́м.*** Nastavu imamo *srijedom.* ***По утра́м*** *я пью ко́фе с молоко́м. Ujutro* pijem belu kafu. *Парти́йные собра́ния прохо́дят* ***по четвергам.*** Partijski se sastanci održavaju *četvrtkom.*

Za izražavanje početka i završetka radnje u ruskom se koriste dvije konstrukcije:

с + genitiv + { *до* + genitiv / *по* + akuzativ } — *с пя́того* { *до деся́того ма́я* / *по деся́тое ма́я* }

Konstrukcija sa prijedlogom ***до*** ne obuhvata vrijeme izraženo posljednjim brojem (u našem primjeru: od petog, zaključno sa devetim), konstrukcija sa prijedlogom ***по*** obično obuhvata (od petog, zaključno sa desetim). U srpskohrvatskom jeziku odgovara im spoj ***od*** + *genitiv* + ***do*** + *genitiv* (u drugom slučaju dodaje se ponekad i „zaključno"). Up.:

Я бу́ду отдыха́ть ***с пе́рвого до 20 а́вгуста.*** Odmaraću se *od prvog do 20 avgusta. Я бу́ду отдыха́ть* ***с пе́рвого по 20 а́вгуста.*** Odmaraću se *od prvog do 20 avgusta zaključno.*

Adverbijal mjesta

436. Adverbijal mjesta (*обстоя́тельство ме́ста*) ukazuje na mjesto i pravac vršenja radnje.

I ovdje postoji niz razlika između ruskog i srpskohrvatskog jezika. One su izražene u upotrebi različitih prijedloga. posebno kada se radi o nazivima ustanova, preduzeća, objekata i njihovih dijelova. Npr.:

В Сара́евском университе́те *мно́го студе́нтов. Na Sarajevskom univerzitetu* ima mnogo studenata. *Брат учи́лся в* ***консервато́рии.*** Brat je studirao *na konzervatorijumu.* ***В акаде́мии*** *худо́жесть изуча́ют все ви́ды иску́сства. Na umetničkoj akademiji* se uče sve vrste umjetnosti. *Мой оте́ц рабо́тает* ***над предприя́тии.*** Moj otac radi *u preduzeću. Она рабо́тает* ***на фа́брике.*** Ona radi *u fabrici. Брат рабо́тает* ***на ша́хте.*** Brat radi *u rudniku. Брат лечи́лся* ***в кли́нике.*** Brat se liječi *na klinici.*

Mi možemo kazati: Sestra je pošla *na poštu* i Sestra je pošla *u poštu*, a Rus samo *Сестра́ пошла́* ***на по́чту.***

Razlike postoje i kada se adverbijal odnosi na teritoriju, naseljeno mjesto, prostoriju i sl. Up.:

Я отдыха́л ***в Крыму́.*** Odmarao sam se *na Krimu. Председа́тель Президиума, СФРЮ уе́хал* ***на ро́дину.*** Predsjednik Predsjedništva SFRJ otputovao je *u domovinu. Мой това́рищ живёт* ***на у́лице Ле́нина.*** Moj drug stanuje *u Lenjinovoj ulici. Учени́к сиди́т* ***за пе́рвой па́ртой.*** Učenik sjedi *u prvoj klupi.* ***В окне́*** *сосе́днего дома я уви́дел своего́ това́рища. Na prozoru* susjedne kuće vidio sam svoga druga. *Я смотрю́* ***в окно́.*** Gledam *kroz prozor.* ***В дверя́х*** *я столкну́лся с това́рищем. Na vratima* sam se sudario sa drugom. *Я живу́* ***на пе́рвом этаже́.*** Stanujem u *prizemlju. Мы прове́ли не́сколько дней* ***в пути́.*** Proveli smo nekoliko dana *na putu.*

Neke imenice obrazuju sinonimične konstrukcije, npr. riječi ***двор, по́ле, село́.*** Imenica ***двор*** u lokativu može doći sa prijedlogom ***в*** i ***на.*** U prvom slučaju ima značenje ograđenog prostora (dvorište) a u drugom neomeđenog prostranstva. Up.:

Де́ти игра́ют ***в дворе́.*** Djeca se igraju *u dvorištu. Де́ти игра́ют* ***на дворе́.*** Djeca se igraju *napolju.*

Imenica ***по́ле*** sa prijedlogom ***в*** ima značenje „polje, njiva", a sa ***на*** značenje „vrsta poljoprivrednog terena". Up.:

Все рабо́тают ***в по́ле.*** Svi rade *u polju. Все рабо́тают* ***на карто́фельном по́ле.*** Svi rade *na njivi zasijanoj krompirom.*

Spoj ***в*** *селе́* upotrebljava se ako se ima u vidu neko konkretno selo, a ***на*** *селе́* ako se ima u vidu seosko područje, selo uopšte. Up.:

Андре́й роди́лся ***в селе́ Я́ковлеве.*** Andrej se rodio *u selu Jakovljevu. Он рабо́тает* ***на селе́.*** On radi *na selu.*

Između ruskog i srpskohrvatskog jezika razlika postoji u izražavanju rastojanja: Rusi upotrebljavaju spoj ***в*** + *lokativ*, a mi besprijedloški akuzativ. Up.:

Мой дом нахо́дится ***в двух киломе́трах от шко́лы.*** Moja škola nalazi *dva kilometra od škole.*

Adverbijal uzroka

437. Adverbijal uzroka (*обстоя́тельства причи́ны*) ukazuje na uzrok vršenja radnje. Ovdje također postoje podudarnosti, sličnosti i razlike na međujezičkom planu.

Za izražavanje uzroka sa povoljnim ishodom u ruskom se upotrebljava konstrukcija ***благодаря́*** + dativ, a u srpskohrvatskom *zahvaljujući* + dativ, npr.:

Благодаря́ по́мощи учи́теля *мы реши́ли зада́чу. Zahvaljujući učiteljevoj pomoći*, riješili smo zadatak.

Uzrok sa nepovoljnim ishodom u ruskom se iskazuje spojem ***из-за*** + genitiv, a u našem jeziku *zbog* + *genitiv*, npr.:

Я опозда́л ***из-за тебя́.*** Zakasnio sam *zbog tebe.*

Uzročnost u ova dva jezika izražava se i na druge načine, recimo:

1. ***от*** + *genitiv* — ***od*** + *genitiv*
   Лю́ди умира́ли ***от го́лода.*** Ljudi su umirali *od gladi.*
2. ***с*** + *genitiv* — ***od*** + *genitiv*
   Па́рень хло́пнул ***со зло́стью*** *две́рью и ушёл.*
   Momak je *od srdžbe zalupio vratima i otišao.*
3. ***из*** + *genitiv* — ***iz*** + *genitiv*
   Он э́то сде́лал ***из уваже́ния к вам.*** To je uradio *iz poštovanja prema vama.*
4. ***по*** + *dativ* — ***iz*** + *genitiv*
   Бори́с жени́лся ***по любви́.*** Boris se oženio *iz ljubavi.*
5. ***за*** + *instrumental* — ***zbog*** + *genitiv*
   За недоста́тком *вре́мени я не мог прочита́ть но́вый журна́л.*
   Zbog nedostatka vremena nisam mogao pročitati novi časopis.
6. ***в связи́ с*** + *instrumental* — ***u vezi sa*** + *instrumental*
   Соколо́ва освободи́ли от до́лжности ***в связи́ с перехо́дом*** *на другу́ю рабо́ту.* Sokolov je oslobođen dužnosti *u vezi sa prelaskom* na drugi posao.
7. ***вследствие*** + *genitiv* — ***usljed*** + *genitiv*
   Он не рабо́тает ***вследствие боле́зни.*** On ne radi *usljed bolesti.*

Adverbijal cilja

438. Adverbijal cilja (*обстоя́тельство це́ли*) ukazuje na cilj vršenja radnje. On također može biti izražen različitim imenskim konstrukcijama. Npr.:

1. ***для*** + *genitiv* — ***radi*** + *genitiv*
   Сове́тская делега́ция прие́хала ***для заключе́ния договора.*** Sovjetska delegacija doputovala je *radi sklapanja dogovora.*
2. ***на*** + *akuzativ* — ***radi*** + *genitiv*
   Магази́н закры́т ***на ремо́нт.*** Prodavnica je zatvorena *radi renoviranja.*
3. ***в*** + *akuzativ* — ***na*** + *akuzativ*
   Я о́тдал сапоги́ ***в ремо́нт.*** Dao sam čizme *na opravku.*
4. ***за*** + *instrumental* — ***po*** + *akuzativ*
   Брат пошёл ***за хле́бом.*** Brat je otišao *po hljeb.*
5. ***к*** + *dativ* — ***za*** + *akuzativ*
   Ученики́ гото́вятся ***к пра́зднику.*** Učenici se spremaju *za praznik.*

6. ***в це́лях*** + *genitiv* (***с це́лью*** + *genitiv ili infinitiv*) — ***u cilju*** + *genitiv* (***sa ciljem*** + *genitiv*, ***sa ciljem*** + ***da*** + *prezent*)

Иссле́дования прово́дятся ***в це́лях разви́тия нау́ки.*** Istraživanja se vrše *u cilju razvoja nauke. Иссле́дования прово́дятся* ***с це́лью обогати́ть нау́ку.*** Istraživanja se vrše s ciljem *da se obogati nauka.*

Adverbijal načina

439. Adverbijal načina (*обстоятельство спо́соба де́йствия*) ukazuje na način vršenja radnje. Pored priloga za način (*бы́стро, ме́дленно* i sl.) i ovdje se upotrebljavaju različite konstrukcije. Npr.:

1. ***по*** + *dativ* — ***po*** + *dativ*

Учени́к написа́л предложе́ние ***по всем пра́вилам*** *грамма́тики.* Učenik je napisao rečenicu *po svim pravilima* gramatike.

2. ***в*** + *akuzativ* — ***na*** + *akuzativ*

Де́ти крича́ли ***во весь го́лос.*** Djeca su vikala *na sav glas.*

3. ***в*** + *lokativ* — ***u*** + *lokativ*

Оте́ц встал и ***в волне́нии*** *на́чал ходи́ть по ко́мнате.* Otac ustade i *u uzbuđenosti* poče hodati po sobi.

Adverbijal načina takođe može biti izražen besprijedloškim instrumentalom (*Он спал* ***мёртвым сном.*** Spavao je *mrtvim snom*) i glagolskim prilogom nesvršenoga vida (*Оте́ц говори́л* ***шутя́.*** Otac je govorio *šaleći se*).

Adverbijal mjere i stepena

440. Adverbijal mjere i stepena (*обстоя́тельство ме́ры и сте́пени*) ukazuje na mjeru i stepen nečega. Pored priloga za mjeru i stepen (*о́чень* — vrlo, *ма́ло, мно́го* i sl.) funkciju priloške odredbe mogu vršiti i imenske konstrukcije tipa:

1. ***по*** + *akuzativ* — ***do*** + *genitiv*

Вода́ была́ ***по по́яс.*** Voda bijaše *do pojasa.*

2. ***да*** + *genitiv* — ***do*** + *genitiv*

Они́ пляса́ли ***до изнеможе́ния.*** Plesali su *do iznemoglosti.*

Adverbijal uslova

441. Adverbijal uslova (*обстоя́тельства усло́вия*) ukazuje na uslov. U tom cilju koriste se različita sredstva kao:

1. ***при*** + *lokativ* — ***uz*** + *akuzativ*

При ва́шей подде́ржке *мы э́то сде́лаем. Uz vašu podršku* to ćemo uraditi.

2. *glagolskopriloška konstrukcija*

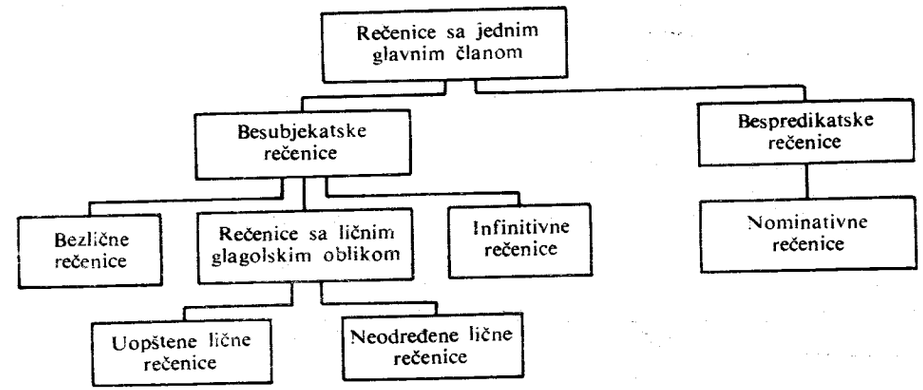
Не име́я разреше́ния, *они́ не мо́гут пое́хать в другу́ю страну́. Ako nemaju dozvole,* oni ne mogu poći u drugu zemlju.

3. *imperativ*

Знай *я ремесло́, жил бы в го́роде. Da znam* zanat, živio bih u gradu.

Rečenice sa jednim glavnim članom

442. U ruskom jeziku postoje rečenice koje imaju samo jedan glavni član — subjekat ili predikat, te se stoga zovu rečenice sa jednim glavnim članom (*однососта́вные предложе́ния*). U zavisnosti od toga koji glavni član nedostaje, takve se rečenice dijele na *besubjekatske* (rečenice bez subjekta, a sa predikatom) i *bespredikatske* (rečenice bez predikata, a sa subjektom). U okviru besubjekatskih rečenica razlikuju se rečenice sa ličnim glagolskim oblikom, bezlične rečenice i infinitivne rečenice. Rečenice sa ličnim glagolskim oblikom dalje se dijele na uopšteno — lične i neodređeno — lične. Bespredikatske rečenice imaju samo jedan tip — nominativne rečenice.

443. U našoj gramatici ne izdvajaju se rečenice sa jednim glavnim članom, već se govori o rečenicama sa izostavljenim subjektom i rečenicama sa izostavljenim predikatom. Ruske lične rečenice sa izostavljenim subjektom (tipa *Чита́ю кни́гу.* Čitam knjigu) prije su svrstavane u rečenice sa jednim glavnim članom i nazivane određeno—ličnim rečenicama (*определённо—ли́чные предложе́ния*).

Besubjekatske rečenice

444. Kao što smo rekli, ove rečenice predstavljaju rečenice bez subjekta i kao takve dijele se na rečenice sa ličnim glagolskim oblikom, bezlične rečenice i infinitivne rečenice.

Rečenice sa ličnim glagolskim oblikom

445. Rečenice sa ličnim glagolskim oblikom su rečenice bez subjekta u kojima je predikat izražen ličnim glagolskim oblikom. Postoje uopšteno-lične i neodređeno-lične rečenice.

446. **Uopšteno lične rečenice** (*обобщённо-ли́чные предложе́ния*). Rečenice bez subjekta u kojima je predikat izražen drugim licem jednine i koje ne označavaju radnju ili stanje pojedinca nego uopštenog lica nazivaju se uopšteno-ličnim rečenicama. Predikat ovih rečenica označava radnju koja je karakteristična za većinu ljudi ili za sve ljude, radnju koja je uobičajena, koja se ponavlja. Najtipičniji oblik uopšteno-ličnih rečenica nalazimo u poslovicama, npr.:

Что ***посе́ешь****, то и* ***пожнёшь.*** Kako *posiješ*, tako ćeš i *požnjeti*. ***Лю́бишь*** *катáться,* ***люби́*** *и сáночки возúть.* Ako *hoćeš* da uživaš, *moraš* da se i pomučiš.

V. također § 320, 327.

Međutim, ove su rečenice česte i u običnim iskazima tipa:

Иной раз не ***спишь*** *нóчью,* ***глядúшь*** *в темнотý пусты́ми глазáми и* ***дýмаешь.*** Ponekad ne *spavaš* noću, tupo *zuriš* u pomrčinu i *razmišljaš*.

U određeno-ličnim rečenicama ne upotrebljava se prošlo vrijeme, već samo sadašnje i buduće. Odnos prema prošlosti iskazuje se pomoću pripovjedačkog prezenta, uz koji ponekad ide riječca *бывáло* (dešavalo se), npr.:

Кое-когдá ***бы́вало*** *и так, что* ***идёшь*** *домóй и такúе кренделя́* ***выпúсываешь,*** *что со стороны́ глядéть стрáшно.* Ponekad *se dešavalo* i to da *ideš* kući i takve osmice *praviš* da je sa strane strašno gledati.

Po pravilu, uopšteno-lične rečenice nemaju zamjenice ***ты***, ali se ona može naći u razgovornom stilu. Npr.:

Ты хóчешь *вперёд шагнýть, а тебя́ из стороны́ в стóрону качáет, ведёт по дорóге, как пья́ного. Ti hoćeš* da korakneš naprijed, a tebe nešto vuče te na jednu te na drugu stranu, šeta te putem kao pijanicu.

Ruske uopšteno-lične rečenice se na srpskohrvatski jezik obično prevode istim tipom rečenica (što se vidi iz navedenih primjera). Međutim, u nekim slučajevima moraju se upotrijebiti druga sredstva. Jedno od njih su i lični oblici glagola *moći*, koji se dodaju ispred infinitiva ili konstrukcije *da* + prezent. Npr.:

Кто э́того на своéй шкýре не испытáл, тому́ не срáзу в дýшу ***въéдешь.*** Ko to na svojoj koži nije osjetio, tome ne *možeš* odmah *ući* u dušu. *Сухогó мéста нигдé не* ***найдёшь.*** Suvo mjesto nigdje ne *možeš da nađeš. Глазá от землú не* ***подымешь.*** Oči od zemlje ne *možeš dići. И до тогó мне станóвится тяжелó на душé, что и словáми не* ***скáжешь.*** I toliko mi postane teško na srcu da i riječima ne *možeš reći. Но всё-таки и не* ***утéрпишь,*** *потихóньку встáнешь, зажжёшь спúчку и любýешься на негó.* Ali ipak ne *možeš da izdržiš*, tiho ustaneš, zapališ svijeću i od miline ga gledaš. *С э́той дорóги не* ***собьёшься.*** Sa ovog puta ne *možeš skrenuti.*

Kao što se vidi, ruske uopšteno-lične rečenice prevodimo pomoću ličnih oblika glagola *moći* samo ako ispred ruskog glagola savršenog vida stoji negacija.

U nekim slučajevima možemo upotrijebiti i imenicu *čovjek*, koja u ovom značenju gotovo da nije karakteristična za ruski jezik. Npr.:

Тут своúх не ***успевáешь*** *хоронúть, а слух по лáгерю идёт...* Tu svoje *čovjek* ne *uspijeva* da sahranjuje, a glasina po logoru kola...

447. **Neodređeno-lične rečenice** (*неопределённо-лúчные предложéния*). Rečenice koje nemaju subjekat, a predikat je izražen 3. licem množine sadašnjeg, budućeg ili prošlog vremena i označava radnju nekih neodređenih lica ili lica uopšte, nazivaju se neodređeno-ličnim rečenicama. Npr.:

Говорúли, *что на нáбережной появúлось нóвое лицó: дáма с собáчкой. Pričalo se* da se na obali pojavilo novo lice: dama sa psetancetom.

Vršilac radnje u ovakvim rečenicama ostaje neiskazan, jer nije važan, a glavna se pažnja koncentriše na samu radnju.

Neodređene-lične rečenice uglavnom se upotrebljavaju u tri slučaja. Prvo, kada je nemoguće imenovati konkretna lica zato što ih je veoma mnogo, npr.:

В день Пéрвого мáя на úлицах Москвы́ прохóдят ***демонстрáции.*** Na Prvi maj na ulicama Moskve traju *manifestacije.*

Drugo, kada su vršioci radnje nepoznata lica, npr.:

Из кустóв ***стреля́ли.*** Iz grmlja *je neko pucao.*

Treće, kada se ne radi o potrebi da se imenuje vršilac radnje, npr.:

На пóчте телегрáммы ***принимáют*** *до 8 часóв вéчера.* Na pošti *se* telegrami *primaju* do 8 uveče.

Neodređeno-lična rečenica može se ponekad odnositi samo na jedno neodređeno lice:

Идúте домóй одни́, меня́ ***провóдят.*** Idite sami kući, mene *će ispratiti.*

U razgovornom stilu predikat neodređeno-ličnih rečenica koji put može da označava radnju koju vrši sam govornik, npr.:

Тебé ***говоря́т***! Tebi *se govori*! *Вам* ***говоря́т***! Vama se *govori*! ***Прóсят*** *тебя́.* Tebi *je urićena molba.*

Ovakve rečenice obično služe za izražavanje kategorične naredbe, uporne molbe i sl.

U neodređeno-lične rečenice spadaju iskazi tipa:

Как тебя́ ***зовýт****? — Меня́* ***зовýт*** *Máша.* Kako *se zoveš*? — *Zovem* se Maša. *Мáльчика* ***звáли*** *Кóля.* Dječak *se zvao* Kolja. *Егó* ***звáли Печóриным.*** *Zvao se* Pečorin.

Na srpskohrvatski jezik ruske neodređeno-lične rečenice prevodimo na nekoliko načina:

1. rečenicom sa glagolom u *trećem licu množine*, npr. *Дéвочек* ***избáловали*** — Devojčice *su razmazili*; *Егó* ***уважáют*** — Njega *poštuju*; *Поэ́тов у нас* ***лю́бят*** — Pjesnike kod nas *vole*;
2. *ličnom rečenicom*, npr. *Кни́ги* ***берýт*** *в библиотéке* — Knjige *se uzimaju* u biblioteci; *В дерéвнях* ***пекýт*** *вкýсный хлеб* — U selima *se peče* ukusan hljeb; *В шкóле э́тому не* ***ýчат*** — U školi *se* to ne *uči*; *Дом* ***оцéнивают*** *в ты́сячу рублéй* — Kuća *se procjenjuje* na hiljadu rubalja;
3. *rečenicom sa trpnim glagolskim pridjevom*, npr. ***Принеслú*** *цветы́* — *Donešeno* je cvijeće; *Снег* ***убрáли*** — Snijeg *je očišćen*; *Teátp* ***пострóили*** *в цéнтре гóрода* — Pozorište *je sagrađeno* u centru grada; *В газéтах* ***писáли*** *о нас* — U novinama *je pisano* o nama; *Егó* ***ýволили*** *с рабóты* — On *je otpušten* s posla;
4. *rečenicom sa neodređenom zamjenicom* ***neko***, npr. *Из лéса* ***крича́ли*** — *Neko je* iz šume *vikao*; *Нóчью егó* ***будúли*** — Noću ga je *neko budio*;
5. *aktivnom rečenicom*, npr. *Пóчту не* ***привезлú*** — Pošta *nije stigla.*

Posebnu pažnju treba obratiti na prevod pomoću ličnih pasivnih rečenica, koje ćemo upotrijebiti ako je u ruskom jeziku prošlo vrijeme i ako se radi o prelaznom glagolu svršenog vida (v. također § 339). Up.:

Убúли *двух крестья́н. Ubijena su* dva seljaka. *Твоéй жене́* ***вы́платили*** *дéньги.* Tvojoj *je* ženi *isplaćen* novac. *Сад* ***разорúли.*** Bašta *je razvaljena. Сóлдат снóва* ***взя́ли*** *на войнý.* Vojnici *su* opet *pozvani* u rat. *Вчéра вéчером егó* ***убúли*** *в крéпости.* Sinoć *je ubijen* u tvrđavi. *Егó* ***отвелú*** *в гóрод. Odveden je* u grad. *Егó* ***избрáли*** *председáтелем.* On *je izabran* za predsjednika.

U svim ovim slučajevima uz glagol ide direktni objekat (*уби́ли* → ***крестья́н,*** *вы́платили* → ***де́ньги,*** *разори́ли* → ***сад,*** *взя́ли* → ***солда́т,*** *задуши́ли* → ***его́,*** *отвели́* → ***его́,*** *избра́ли* → ***его́***). Umjesto direktnog objekta može, međutim, doći objekatska rečenica:

Сказа́ли, *что на́до подожда́ть. Rečeno je* da treba sačekati.

Ponekad se u prevodu može upotrijebiti i konstrukcija sa glagolskom imenicom, npr.:

Говори́ли, *что он уе́хал. Bilo je govora* da je otputovao. ***Сказа́ли,*** *что он уе́хал. Bilo je riječi* da je otputovao.

Bezlične rečenice

448. Bezlične rečenice (*безли́чные предложе́ния*) predstavljaju rečenice u kojima nema i ne može biti subjekta. Prema tome na koji se način izražava jedini glavni član (predikat), one se dijele na pet osnovnih vrsta:

1. bezlične rečenice sa bezličnim glagolom, npr. *Мне* ***спи́тся*** — *Spava* mi *se*; *Уже́ совсе́м* ***рассве́ло*** — Već *se* sasvim *razdanilo*;

2. bezlične rečenice sa ličnim glagolskim oblikom, npr. ***Начина́ло*** *темне́ть* — *Počinjalo* se smrkavati;

3. bezlične rečenice sa predikativima i predikativnim prilozima (v. § 77 i 363), npr. ***Пора́*** *спать* — *Vrijeme je* da se spava;

4. bezlične rečenice sa kratkim pasivnim glagolskim pridjevom prošloga vremena u srednjem rodu, npr. *Ему́* ***прика́зано*** *бы́ло остава́ться до́ма* — Bilo mu je *naređeno* da ostane kod kuće;

5. bezlične rečenice sa negacijom, npr. *Его́ уже́* ***не́*** *было до́ма* — Njega već *nije* bilo kod kuće.

449. **Bezlične rečenice sa bezličnim glagolom.** Glavni član ovih rečenica (predikat) izražava se pomoću bezličnoga glagola u 3. licu jednine i ako se radi o prošlom vremenu, u obliku srednjega roda, npr.:

Начина́ет *вечере́ть. Počinje* da se mrači. ***Начина́ло*** *вечере́ть. Počinjalo je* da se mrači.

U prevodu ruskog bezličnog glagola na srpskohrvatski jezik upotrebljavamo sljedeća sredstva:

a) bezlični glagol, npr. *К ве́черу* ***похолода́ло*** — Pred veče je *zahladnjelo*;

b) glagolski pridjev trpni, npr. *У нас* ***задожди́ло*** — Kod nas je *počela* kiša;

c) predikativni prilog, npr. *Ма́тери* ***нездоро́вилось*** — Majci nije bilo *dobro*;

d) povratni glagol, npr. *Ребёнка* ***тошни́т*** — Dječaku se *povraća*;

e) pridjev, npr. *Мне* ***хо́чется*** *пить* — *Žedan* sam; *Мне* ***хо́чется*** *ку́шать* — *Gladan* sam; *Мне* ***хо́чется*** *спать* — *Pospan* sam (spava mi se);

f) bezlični glagolski oblik i glagolsku imenicu, npr. *В докла́де* ***говори́лось*** *об успе́хах строи́тельства* — U referatu *je bilo govora* o uspjesima u izgradnji;

g) kondicional, npr. *Мне* ***хо́чется*** *пойти́ туда́* — *Htio bih* tamo poći;

h) lični glagolski oblik, npr. *Мне* ***удало́сь*** ***пое́хать*** — *Uspio sam* da otputujem;

i) glagol *moći* + infinitiv (ili *da* + prezent), npr. *Мне не ве́рится* — Ne mogu vjerovati (da vjerujem).

Naše bezlične rečenice sa glagolom *trebati* prevodimo ruskim bezličnim rečenicama sa riječima *на́до, сто́ит* i sl. Npr.:

Treba raditi. ***На́до*** *рабо́тать. Treba* da se napiše referat. ***На́до*** *написа́ть докла́д. Treba* da kažete samo riječ pa da sve bude urađeno. ***Сто́ит*** *вам сказа́ть одно́ сло́во, все бу́дет сде́лано. Trebalo je* da dođem i da se vrijeme pokvari. ***Сто́ило*** *мне прие́хать, как пого́да испо́ртилась.*

Obratite pažnju: *Мне* ***везёт.*** Imam sreće (ide mi za rukom). *Мне не* ***везёт.*** Nemam sreće (ne ide mi za rukom). *Ему всё* ***удаётся.*** Sve mu polazi za rukom. *На всех рабо́ты* ***хва́тит.*** Za sve će biti posla. *Мне* ***каза́лось,*** *что ты дово́лен о́тдыхом.* Činilo mi se da si zadovoljan odmorom.

450. **Bezlične rečenice sa ličnim glagolom u bezličnom značenju.** Ove rečenice izražavaju stanja u prirodi, psihička i fizička stanja živih bića, pojave koje se opažaju čulima i sl. Lični glagolski oblici u bezličnom značenju gube promjenu i postaju okamenjene forme 3. lica jednine ili forme prošlog vremena srednjeg roda. Razlika između lične i bezlične upotrebe može se pokazati na sljedeći način:

a) lična konstrukcija — *Во́здух* ***свеже́ет.*** Vazduh *postaje* svjež.

b) bezlična konstrukcija — *На у́лице* ***свеже́ет.*** Napolju *postaje* svježe.

Isto tako: *Ве́тер* ***во́ет.*** Vjetar *zavija.*

В трубе́ ***во́ет.*** U dimnjaku *nešto (vjetar) zavija.*

Ličnih glagola koji se upotrebljavaju u bezličnom značenju mnogo je više nego pravih bezličnih glagola. Primjeri:

Но́чью не́сколько ***сти́хло.*** Noću *se* malo *smirilo.* ***Па́хнет*** *ла́ндышем. Miriše* na đurđevak. *В па́рке уже́* ***па́хло*** *о́сенью.* U parku *je* već *mirisalo* na jesen. *В голове́* ***шуме́ло.*** U glavi *je bučalo.* ***Зазвене́ло*** *в уша́х. Zalupalo je* u ušima.

Specifičnost u odnosu na srpskohrvatski jezik čine ruske rečenice sa objektom u instrumentalu kojim se označava realni vršilac radnje. Takve se rečenice ne mogu odnositi na živa bića, već samo na prirodne sile. Na naš jezik prevodimo ih aktivnim rečenicama:

Волно́й приби́ло *ло́дку к бе́регу. Talas je prikucao* čamac uz obalu. ***Ве́тром го́нит*** *листву́. Vjetar tjera* lišće.

Ovakav instrumental označava neku stihijsku snagu, koja nehotice izaziva određen proces.

451. **Bezlične rečenice sa predikativnim prilogom i predikativom.** Ovim rečenicama takođe se izražava stanje u prirodi ili kod čovjeka i nema posebne razlike između ruskog i srpskohrvatskog.

Primjeri:

Бы́ло ***ти́хо,*** ***су́мрачно*** *и* ***ску́чно.*** Bijaše *tiho, mračno* i *dosadno.* ***Пора́*** *встава́ть. Vrijeme je* za ustajanje (da se ustaje). ***Прия́тно*** *слы́шать. Lijepo* je čuti. *Уже́* ***по́здно.*** Već je *kasno.*

452. **Bezlične rečenice sa kratkim pasivnim glagolskim pridjevom prošloga vremena u srednjem rodu.** Ovim glagolskim oblikom izražava se stanje kao rezultat izvršene radnje. Te su rečenice karakteristične i za srpskohrvatski jezik. Up.:

Не бы́ло ***сказа́но*** *ли́шнего сло́ва.* Nije bila *rečena* suvišna riječ. *Ему́ бы́ло* ***прика́зано*** *остава́ться до́ма.* Bilo mu je *naređeno* da ostane kod kuće.

Не суждено́ нам разлучи́ться. Nije nam *suđeno* da se rastanemo. *С дождя́ми свя́зано мно́го приме́т.* Sa kišom su *povezana* mnoga vjerovanja.

453. **Bezlične rečenice sa negacijom.** Ovakve rečenice dolaze u ruskom sa riječima ***нет, не, нельзя́, никого́, ничего́, не́кого, не́чего,*** a u srpskohrvatskom se upotrebljava *ne, ni, nikog, ničeg,* kao i glagoli *nemati, nisam.* Up.:

У меня́ ***нет*** *вре́мени. Nemam* vremena. *У него́* ***нет*** *ну́жных книг.* On *nema* potrebnih knjiga. *Его́* ***не́*** *было до́ма.* On *nije* bio kod kuće. *Сильне́е ко́шки зве́ря* ***нет.*** *Nema* snažnije životinje od mačke. *У моего́ това́рища* ***не́*** *было никого́.* Moj drug *nije* imao nikog. *Круго́м* ***ни*** *души́.* Naokolo *ni* žive duše. *Здесь* ***никого́ нет.*** Ovdje *nikog nema. Здесь* ***ничего́ нет.*** Ovdje *ničeg nema. Не́кого спроси́ть. Nema se ko* upitati. ***Не́чего*** *сказа́ть. Nema se šta* reći.

O ovome v. također § 228.

Infinitivne rečenice

454. Infinitivne rečenice *(инфинити́вные предложе́ния)* predstavljaju rečenice bez subjekta u kojima je predikat izražen infinitivom. U srpskohrvatskom jeziku njima također odgovaraju infinitivne rečenice ili rečenice sa *da* + *prezent*, npr.:

Куда́ ***идти́?*** Kuda *ići (da idemo)?*

Međutim, postoje rečenice u kojima nema podudarnosti između dva jezika. Prvo, to se odnosi na infinitivne rečenice kojima se izražava kategorična zapovijest i koje se na srpskohrvatski jezik prevode drugim sredstvima (v. također § 354). Npr.:

Молча́ть! Tišina (ni riječi)! ***Встать!*** Ustaj (ustajte; na noge)!

Drugo, ako se radi o nečemu što će se obavezno desiti, u ruskom će se upotrijebiti *dativ* + *infinitiv*, a u srpskohrvatskom jeziku leksička sredstva tipa *obavezno, neizostavno* i sl. Up.:

Быть *дождю. Obavezno će biti* kiša. *Тебе́ — большим челове́ком* ***быть.*** Ti *ćeš da budeš* veliki čovjek.

Češće ovakav infinitiv ide uz negaciju, npr.:

Мне ***не забы́ть*** *э́той встре́чи. Ne mogu da zaboravim* taj susret.

Treće, ima niz infinitivnih rečenica koje se na srpskohrvatski jezik prevode različito, recimo:

Пое́хать бы *на мо́ре! Da mi je poći* na more!

O ovakvim rečenicama v. također § 354.

Bespredikatske rečenice

455. U bespredikatskim rečenicama razlikujemo samo jednu vrstu rečenica — to su *nominativne* rečenice.

Nominativne rečenice

456. U nominativnim rečenicama *(номинати́вные предложе́ния)* postoji subjekat, a nedostaje predikat. Njima se imenuje mjesto, vrijeme, situacija... ili se konstatuje da se ono o čemu se govori odnosi na sadašnjost, što znači da nominativne rečenice imaju značenje sadašnjeg vremena. One postoje u oba jezika. Npr.:

Ого́нь! Vatra. ***Май ме́сяц.*** Mjesec maj. ***Со́рок пе́рвый год.*** Četrdeset prva godina.

Posebnu vrstu nominativnih rečenica čine rečenice sa riječcama ***вот*** i ***вон*** *(evo* i *eno):*

Вот *на́ша гости́ница.* Evo našega hotela. ***Вон*** *лес.* Eno šume.

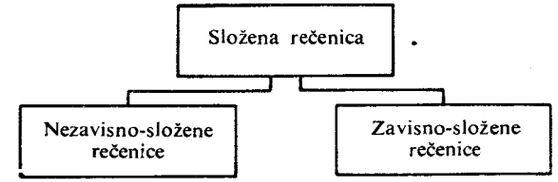
Kao što vidimo, u ovakvim rečenicama kod nas se upotrebljava genitiv.

SLOŽENA REČENICA

457. Složena rečenica *(сло́жное предложе́ние)* sastoji se od dvije proste rečenice ili više prostih rečenica koje obrazuju jednu misaonu, strukturnu i intonacionu cjelinu. U složenoj rečenici veza se ostvaruje pomoću veznika, vezničkih riječi (v. § 381—387) i intonacije. Ima, međutim, složenih rečenica bez veznika i vezničkih riječi, npr.:

Ве́тер уси́ливается, собира́ется гроза́. Vjetar jača, sprema se oluja. *Незаме́тно прохо́дит день, незаме́тно наступа́ют су́мерки.* Neprimjetno prolazi dan, neprimjetno dolazi sumrak. *Око́нчу рабо́ту, пое́ду на экску́рсию.* Kad završim posao, otići ću na izlet.

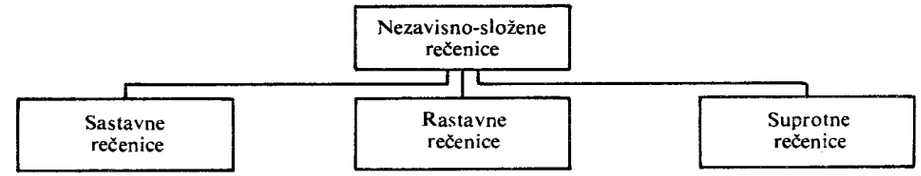
Postoje dvije vrste složenih rečenica: nezavisno-složene i zavisno-složene rečenice.

Nezavisno-složene rečenice

458. Nezavisno-složenim rečenicama *(сложносочинённые предложе́ния)* nazivamo rečenice koje se međusobno nalaze u nezavisnom odnosu (ne zavise jedna od druge, već su ravnopravne) i koje imaju jednak stepen samostalnosti.

U okviru nezavisno-složenih rečenica razlikujemo sastavne, rastavne i suprotne rečenice.

Sastavne rečenice

459. Sastavne rečenice *(соедини́тельные предложе́ния)* obično izražavaju istovremenost ili sukcesivnost pojava.

U ruskom jeziku najčešće se koriste veznici ***и, да, ни — ни***, a u srpskohrvatskom *i, pa, te, pak, ni, niti, niti — niti.*

Najobičniji veznik u oba jezika jeste ***и*** (*i*), npr.:

Погóда былá хорóшая, ***и*** *мы решúли поéхать зá город.* Vrijeme je bilo lijepo *i* mi smo odlučili da pođemo na izlet.

Ruskim veznikom ***да***, koji ima razgovorni karakter, više se izražava pripajanje, nego spajanje. U našem jeziku odgovara mu veznik *a*. Up.:

Я там чуть-чуть не ýмер с гóлода, ***да*** *ещё вдобáвок меня́ хотéли утопúть.* Tamo samo što nisam umro od gladi, a uz to htjeli su me ugušiti.

Kod nas se također može upotrijebiti i veznik *i*, npr.:

Дéточки мои́ мúлые, какúе же вы все молóденькие, да худы́е, ***да*** *как же мне вас всех жáлко!* Dječice moja mila, kako li ste svi tako mlađani i mršavi *i* kako li mi vas je svih žao!

U odričnom nabrajanju u ruskom se koristi veznik ***ни — ни***, a u srpskohrvatskom također *ni — ni* ili *ni — niti, niti — ni, niti — niti.* Npr.:

Ни *брáта нé было,* ***ни*** *сестрá не пришлá. Ni* brata ne bijaše, *ni* sestra ne dođe. ***Ни*** *сам никудá не éздил,* ***ни*** *у себя́ никогó не принимáл. Ni* sam nigdje nisam išao, *niti* sam koga primao. ***Ни*** *сосна́ не растёт,* ***ни*** *трава́ не зеленéет. Niti* bor raste, *niti* trava zeleni.

U ruskom jeziku ne postoje veznici *pa* i *te*, koji u srpskohrvatskom jeziku ukazuju na to da se radnje naporednih rečenica vrše uzastopno jedna za drugom. U ruskom jeziku odgovara im veznik ***и***, npr.:

Iz grada se vrati moj mlađi brat *pa* počesmo razgovarati. *Из гóрода вернýлся мой мла́дший брат,* ***и*** *мы на́чали разгова́ривать.*

Ponekad se veznikom *pa* izražava posljedica onoga što se kazuje prvom rečenicom te se u ruskom upotrebljava ***и потомý***, npr.:

Toga dana malo sam se loše osjećao *pa* nisam čekao večeru i legoh da spavam. *В э́тот день мне нездоро́вилось немно́го,* ***и потомý*** *я не стал дожидáться у́жина и лёг спать.*

Našim veznikom *te* vezuju se naporedne rečenice od kojih sadržina druge proističe iz prve, kao posljedica iz uzroka (takve se rečenice rastavljaju zarezima). U ruskome se tada koristi ***и, поэ́тому*** i sl. Npr.:

Petar izađe, *te* se svi sakupiše oko njega. *Пётр вы́шел,* ***и*** *все собрали́сь вокру́г него́.*

Suprotne rečenice

460. Suprotne rečenice (*противúтельные предложéния*) izražavaju suprotnost nekih sadržaja.

Za izražavanje suprotnih odnosa u ruskom se upotrebljavaju veznici ***а, же, но, однáко, да, зато́***, a u srpskohrvatskom veznici *a, dok, ali, već, nego, no* i suprotne riječce *međutim, pak.*

Ruskom vezniku ***а*** također obično odgovara naš veznik *a*, npr.:

Он смея́лся, ***а*** *я плáкал.* On se smijao, *a* ja sam plakao. *На у́лице было хóлодно,* ***а*** *дóма тепло́.* Napolju bijaše hladno, *a* kod kuće toplo. *Вчерá они́ ходúли в теáтр,* ***а*** *сегóдня пойдýт в гóсти.* Juče su išli u pozorište, *a* danas će u goste.

Veznik ***же*** ima isto značenje kao i veznik ***а,*** s tim što dolazi iza prve samostalne riječi druge rečenice. Prevodimo ga našim suprotnim veznikom ***а*** ili suprotnom riječcom *međutim, pak.* Up.:

В дóме все óкна бы́ли закры́ты, дверь ***же*** *былá распáхнута нáстежь.* U kući svi prozori bijahu zatvoreni, *a* vrata bijahu širom otvorena. *Я спроси́л, он* ***же*** *молчáл.* Ja sam upitao, on je, *međutim,* ćutao.

Veznikom ***но*** najčešće se izražava suprotstavljanje i ograničavanje pa mu u srpskohrvatskom odgovara veznik *ali* i *no*, npr.:

Кóмната былá большáя, ***но*** *в ней жúли тóлько два студéнта.* Soba je bila velika, *ali* su u njoj stanovala samo dva studenta.
У меня́ был билéт, ***но*** *я не пошёл в теáтр.* Imao sam kartu, *ali* nisam pošao u pozorište.

Vezniku ***но*** blizak je veznik ***однáко:***

Луна́ светúла óчень сúльно, ***однáко*** *её свет с трудóм пробивáл тумáн.* Mjesečina bijaše vrlo jaka, *ali* se teško probijala kroz maglu.

U našem jeziku vezniku ***однáко*** često odgovara i suprotna riječca *međutim* ili *ipak,* posebno kada su suprotne rečenice rastavljene tačkom. Npr.:

Я поспешúл извинúться и обещáл не опáздывать, ***однáко*** *он не хотéл приступáть к рабóте.* Požurio sam da se izvinim i obećah da neću kasniti, *međutim* (ipak), on nije htio da počne sa radom.

Veznik ***да*** blizak je po značenju vezniku ***но,*** ali ima razgovorni karakter i nijansu pripajanja. Najčešće ga prevodimo veznikom *ali*, npr.:

Влáдимир и Сáня писáли, ***да*** *Борúс не читáл.* Vladimir i Sanja su pisali, *ali* Boris nije čitao.

Veznikom ***зато́, но зато́*** izražava se kompenzacija, nadoknada; to se odnosi i na naše veznike adekvatne ovim: *zato, ali (no) zato.* Up.:

На рекé бы́ло хóлодно, ***зато́*** *ры́ба хорошó клевáла.* Na rijeci bijaše hladno, *ali* je *zato* riba dobro grizla. *Крестья́не трудúлись мно́го,* ***зато́*** *и собрáли богáтый урожáй.* Seljaci su mnogo radili, *zato* su i skupili bogatu ljetinu.

Za srpskohrvatski jezik karakterističan je veznik *dok*, koga nema u ruskom. On izražava pravu suprotnost pa ga prevodimo ruskim veznikom ***а, в то врéмя как*** i dr. Up.:

Stanovao je u maloj sobi, *dok* su dvije velike bile prazne. *Он жил в мáленькой кóмнате,* ***в то врéмя*** *как две большúе бы́ли пýсты.*

Našim suprotnim veznicima *već* i *nego* odgovara ruski veznik ***а***, npr.:

Ona sama ne dolazi, *već* je nešto vuče. *Онá самá не прихóдит,* ***а*** *что́-то её влечёт.*

Rastavne rečenice

461. Rastavne rečenice (*разделúтельные предложéния*) ukazuju da dva sadržaja ne idu zajedno, da se uzajmno isključuju.

Za izražavanje rastavnih odnosa u ruskome se upotrebljavaju veznici ***и́ли, ли́бо, то — то, не то — не то, то ли — то ли***, a u srpskohrvatskom *ili, a, bilo, volja* i vezničke riječi *a, ja, čas — čas, sad — sad.*

U oba jezika najčešće se susreće veznik *и́ли* (*ili*), npr.:

И́ли *я не понима́ю,* ***и́ли*** *же ты не хо́чешь меня́ поня́ть. Ili* ja ne razumijem, *ili* pak ti nećeš mene da razumiješ.

Veznik ***ли́бо*** ima razgovorni karakter:

Ли́бо *ты ко мне придёшь,* ***ли́бо*** *я приду́ к тебе́. Ili* ćeš ti meni, *ili* ću ja tebi doći.

Veznikom ***то — то*** izražava se povremenost radnje ili neke druge pojave. U srpskohrvatskom njemu odgovara vezničkа riječ *čas - čas*. Up.:

То *свети́ло со́лнце,* ***то*** *шёл дождь. Čas* je sunce sijalo, *čas je* kiša padala.

Veznikom ***не то — не то*** ukazuje se na teškoću pri određivanju neke nejasne pojave. U srpskohrvatskom jeziku ne postoji odgovarajući veznik pa se stoga upotrebljavaju riječi kojima se iskazuje neodređenost:

Не то *он зави́довал ей,* ***не то*** *она́ зави́довала ему́. Nije jasno je li* on zavidio njoj *ili je* ona zavidjela njemu.

Ovdje se također može upotrijebiti i veznik *ili*. Evo još nekoliko mogućnosti:

Ne zna se je li on zavidio njoj *ili je* ona zavidjela njemu. *Ne može se reći je li* on zavidio njoj *ili je* ona zavidjela njemu.

Vezniku ***не то — не то*** blizak je veznik ***то ли — то ли***, npr.:

То ли *ему́ не сообщи́ли,* ***то ли*** *он забы́л. Ili* mu nisu saopštili, *ili je* on zaboravio (*Teško je reći jesu li* mu zaboravili saopštiti *ili je* zaboravio; *Ne zna se jesu li* mu saopštili *ili je* on zaboravio i sl.)

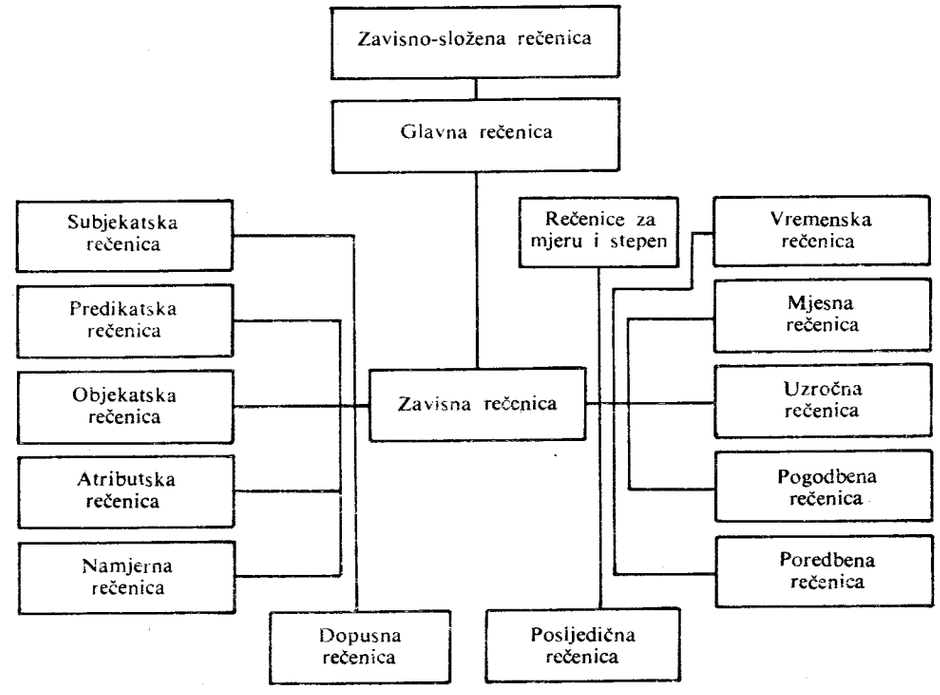
Naš veznik *bilo* prevodimo ruskim ***и́ли***, npr.:

Svejedno je: *bilo* da vi napišete, *bilo* da mi napišemo. *Всё равно́:* ***и́ли*** *вы напи́шете,* ***или*** *мы напи́шем.*

Zavisno-složene rečenice

462. Zavisno-složene rečenice *(сложноподчинённые предложе́ния)* predstavljaju rečenice sastavljene od dvije ili više rečenica koje stoje u zavisnom sintaksičkom odnosu. Stoga se u zavisno-složenim rečnicama izdvaja glavna ili upravna rečenica *(гла́вное предложе́ние)* i zavisna ili sporedna rečenica *(прида́точное предложе́ние)*. Zavisne rečenice određuju ili dopunjuju glavnu rečenicu ili njene pojedine dijelove. Rečenice se međusobno spajaju pomoću veznika i vezničkih riječi (v.§ 381-387).

Postoje sljedeće vrste zavisnih rečenica: 1. subjekatske, 2. predikatske, 3. objekatske, 4. atributske, 5. vremenske, 6. mjesne, 7. uzročne, 8. pogodbene, 9. namjerne, 10. dopusne, 11. posljedične, 12. poredbene, 13. za mjeru i stepen (od 5. do 13. su adverbijalne rečenice).

Subjekatske rečenice

463. Subjekatske proste rečenice (*прида́точные подлежа́щные предложе́ния*) vrše funkciju nedostajućeg subjekta glavne rečenice ili konkretiziraju subjekat glavne rečenice izražene zamjenicom ***тот*** (onaj), ***весь*** (sav), ***вся́кий*** (svakojak), ***ка́ждый*** (svaki). One odgovaraju na pitanje *кто*? *что*? Npr.:

Я́сно, ***что вы понима́ете.*** Jasno je *da razumijete. Случи́лось то,* ***чего́ никто́ не ожида́л.*** Desilo se ono *što niko nije očekivao.*

Subjekatske zavisne rečenice vežu se uz glavnu sljedećim veznicima i vezničkim riječima: ***кто*** (ko), ***что*** (što), ***како́й*** (koji), ***кото́рый*** (koji), ***как*** (kako), ***чей*** (čiji), ***где*** (gdje), ***когда*** (kada), ***бу́дто*** (kao da), ***как бу́дто*** (kao da), *будто бы* (kao da), a također riječcom ***ли***. Primjeri:

Тот, ***кто напи́шет,*** *пусть ска́жет.* Onaj *ko napiše* neka kaže. *Всё,* ***о чём он говори́л,*** *бы́ло но́во и интере́сно.* Sve *o čemu je govorio* bijaše novo i interesantno. *В письме́ бы́ло ска́зано,* ***по како́му де́лу его́ вызыва́ют в Москву́.*** U pismu je bilo rečeno *kojim se poslom poziva u Moskvu.* ***Я́сно,*** ***каки́м он был челове́ком.*** Jasno je *kakav je bio čovjek. Тот,* ***о кото́ром мы говори́ли,*** *вошёл в ко́мнату.* Onaj *o kome smo govorili* uđe u sobu. ***Как он всё э́то уви́дел,*** *оста́лось соверше́нно неизве́стно. Kako je sve to vidio,* uopšte se nije znalo. *Неизве́стно,* ***чьи э́то стихи́.*** Nepoznato je *čije su to pjesme. Для него́ бы́ло соверше́нно, безразли́чно,* ***где ночева́ть.*** Njemu bijaše potpuno svejedno *gdje noćivati. Неизве́стно,* ***когда́ он придёт.*** Ne zna se *kada će doći. Каза́лось,* ***бу́дто лес гори́т.*** Činilo se *kao da šuma gori.* ***Прочита́л ли он действи́тельно статью́,*** *оста́лось неизве́стно. Je li stvarno pročitao* članak, nije poznato.

U našoj gramatici subjekatske rečenice spadaju u odnosne ili relativne rečenice (zavisne rečenice koje se odnose na neko ime u glavnoj rečenici ili na čitavu glavnu rečenicu).

Predikatske rečenice

464. Predikatskim zavisnim rečenicama (*придáточные сказýемные предложéния*) razotkriva se značenje imenskog dijela predikata glavne rečenice izraženog korelativnom zamjenicom (zamjenicom koja se nalazi u glavnoj rečenici i koja veže uza se zavisnu rečenicu) ***тот*** (onaj), ***такóв*** (takav), ***такóй*** (onakav, takav), ***всё*** (sve), ***все*** (svi, sve, sva). U predikatskim rečenicama upotrebljavaju se sljedeći veznici i vezničke riječi: ***кто*** (ko), ***что*** (što), ***какóй*** (koji), ***котóрый*** (koji), ***какóв*** (kakav), ***как*** (kako), ***как бýдто*** (kao da), ***бýдто*** (kao), ***слóвно*** (kao da), ***чтóбы*** (da), ***где*** (gdje), ***кудá*** (kuda), ***откýда*** (odakle), ***когдá*** (kada) i dr. Primjeri:

Э́то бы́ло то, ***что я искáл.*** To je bilo ono *što sam tražio. Не такóе бы́ло врéмя,* ***чтóбы прощáть.*** Nije bilo takvo vrijeme *db se prašta. Рáзница мéжду ни́ми почтú таковá,* ***как мéжду нéбом и землёй.*** Razlika između njih gotovo je takva *kao između neba i zemlje. Он был такúм,* ***как бýдто никогдá ни с кем не дружúл.*** Bio je takav *kao da se nikad ni s kim nije družio. Лицó у негó бы́ло такóе,* ***слóвно кто́-то егó вы́тянул.*** Lice je imao takvo *kao da ga je neko izdužio. Собы́тие бы́ло такúм,* ***тóчно во сне.*** Događaj je bio takav *kao da je u snu. Я тот,* ***когó все лю́бят.*** Ja sam onaj *koga svi vole. Он такóй же,* ***какóй и был.*** On je isti *kakav je i bio. Борúс был тот,* ***котóрый нас встрéтил на вокзáле.*** Boris bijaše taj *koji nas je dočekao na željezničkoj stanici. Результáты таковы́,* ***что нáдо рáдоваться.*** Rezultati su takvi *da se treba radovati. Э́то мéсто не то,* ***где мы бы́ли в прóшлый раз.*** To mjesto nije ono *gdje smo bili prošli put.*

U srpskohrvatskom jeziku predikatske rečenice također zamjenjuju imenski dio predikata i one uvijek moraju imati u glavnoj rečenici korelativ na koji se odnose.

Objekatske rečenice

465. Objekatske zavisne rečenice (*придáточные дополни́тельные предложéния*) služe kao dopuna jednom od članova glavne rečenice, najčešće predikatu, ili pak bliže određuju sadržaj objekta glavne rečenice izražene zamjenicom ***тот*** (onaj), ***весь*** (sav), ***кáждый*** (svaki), ***вся́кий*** (svaki, svakojak). Objekatske rečenice obično su potčinjene glagolima i to: 1. glagolima opažanja i osjećanja, npr. *ви́деть* — vidjeti, *слы́шать* — čuti, *замéтить* — primijetiti, *чýвствовать* — osjećati; 2. glagolima mišljenja, npr. *поня́ть* — shvatiti, *убеди́ться* — uvjeriti se, *дýмать* — misliti; 3. glagolima emocionalnih stanja i raspoloženja, npr. *рáдоваться* — radovati se, *боя́ться* — bojati se, *удивля́ться* — čuditi se; 4. glagolima govorenja, npr. *говори́ть* — govoriti, *сказáть* — reći, *сообщи́ть* — saopštiti itd. (o leksičkosemantičkim grupama glagola v. § 275-277). Najčešći veznik u objekatskim rečenicama jeste u ruskom ***что***, a u srpskohrvatskom *da*. U ovim se rečenicama također upotrebljavaju sljedeći veznici i vezničke riječi: ***кто*** (ko), ***кáкой*** (koji), ***котóрый*** (koji), ***чей*** (čiji), ***где*** (gdje), ***когдá*** (kada), ***кудá*** (kuda), ***откýда*** (odakle), ***как*** (kako, kao), ***скóлько*** (koliko), ***почемý*** (zašto), ***зачéм*** (zašto), ***чтóбы*** (da), ***бýдто*** (kao da), ***бýдто бы*** (kao da) i dr. Primjeri:

Он знал, ***что онá придёт.*** Ona je znala *da će doći. Ученúк повторя́ли то,* ***о чём говори́ли на урóке.*** Učenici su ponavljali ono *o čemu se govorilo na času. Мы слы́шали,* ***что он уезжáет.*** Čuli smo *da odlazi. Охóтник*

замéтил, как бéлка спря́талась в дупле́. Lovac je primijetio *da se vjeverica sakrila u duplji. Я чýвствую,* ***что ты отнóсишься ко мне с недовéрием.*** Osjećam *da se prema meni odnosiš sa nepovjerenjem. Ты дóлжен наконéц поня́ть,* ***что дáльше так продолжáться не мóжет.*** Ti najzad moraš shvatiti *da se ovako dalje ne može. Мы убеди́лись,* ***что он нам хóчет помóчь.*** Uvjerili smo se *da nam želi pomoći. Дýмаю,* ***что Андрéй прав.*** Mislim *da je Andrej u pravu. Мать рáдовалась,* ***что её дочь пришлá.*** Majka se radovala *što joj je kćer došla. Мы боя́лись,* ***что нам не хвáтит дéнег на обрáтный билéт.*** Bojali smo se *da nećemo imati dovoljno novca za povratnu kartu. Удивля́юсь,* ***как я до сих пор об э́том не слы́шал.*** Čudim se *kako do sada o tome nisam čuo. Брат говорúт,* ***что пóедет в командирóвку.*** Brat kaže *da će ići na službeni put. Профéссор сказáл,* ***что он óчень зáнят.*** Profesor je rekao *da je veoma zauzet. По рáдио сообщи́ли,* ***что зáвтра бýдет плохáя погóда.*** Na radiju je javljeno *da će sutra biti loše vrijeme. Передáй отцý,* ***что я уезжáю из Москвы́.*** Javi ocu *da odlazim iz Moskve. Говоря́т,* ***бýдто бы человéк не бывáет ничéм довóлен.*** Priča se *da tobože čovjek ničim nije zadovoljan. Он попросúл чтóбы егó подождáли.* Zamolio je *da ga pričekaju. Учúтель показáл,* ***как нáдо вы́полнить домáшнее задáние.*** Učitelj je pokazao *kako treba uraditi domaći zadatak. Мы не знáли,* ***скóлько стóит э́та кни́га.*** Nismo znali *koliko košta ta knjiga. Я ещё раз хочý подчеркнýть,* ***наскóлько необходúмо серьёзно учúться.*** Još jednom želim istaći *koliko je neophodno ozbiljno učiti. Учúтель фúзики объяснúл,* ***почемý сверкаéт мóлния.*** Profesor fizike je objasnio *zašto munja sijeva. Сáня сказáла,* ***зачéм пришлá.*** Sanja je rekla *zašto je došla. Я знáю, каковы́ вáши намéрения.* Znam *kakve su vam namjere. Дéти спросúли,* ***котóрый час.*** Djeca su upitala *koliko je sati. Мы не знáли,* ***чья э́то вещь.*** Mi nismo znali *čija je to stvar. Преподавáтель сообщúл,* ***кто лýчше написáл сочинéние.*** Nastavnik je saopštio *ko je najbolje napisao sastav. Я не знал,* ***что мне дéлать.*** Nisam znao *šta da radim.*

Atributske rečenice

466. Atributska zavisna rečenica (*определи́тельное придáточное предложéние*) ima funkciju atributa i odnosi se na član glavne rečenice izražen imenicom. Npr.:

Я читáю книгу, ***котóрая мне нрáвится.*** Čitam knjigu *koja mi se sviđa.* Atributska rečenica veže se sa glavnom sljedećim veznicima i vezničkim riječima: ***котóрый*** (koji), ***какóй*** (koji, kakav), ***чей*** (čiji), ***что*** (što), ***чтóбы*** (da), ***где*** (gdje), ***кудá*** (kuda), ***откýда*** (odakle), ***когдá*** (kada), ***слóвно*** (kao), ***тóчно*** (kao da), ***как бýдто*** (kao da), itd. U ruskom je najčešći veznik ***котóрый***, a u srpskohrvatskom *koji*.

Primjeri:

Дул вéтер, ***какóй бывáет тóлько в степи́.*** Duvao je vjetar *kakav može biti samo u stepi. Я был рад увúдеть дрýга,* ***чьи совéты мне бы́ли так нужны́.*** Drago mi je bilo vidjeti prijatelja *čiji su mi savjeti bili tako potrebni. Я жúву в э́том дóмике,* ***что прóтив вáших óкон.*** Živim u onoj kućici *što gleda u vaše prozore. Нýжно такýю жизнь стрóить,* ***чтоб в ней всем бы́ло простóрно.*** Treba takav život stvarati *da svima bude komotno. Мы подъéхали к дерéвне,* ***куда нам нáдо бы́ло идти́.*** Došli smo do sela *u koje je trebalo da idemo. Пассажúры спешúли в ту стóрону,* ***откýда ожидáли пóезда.*** Putnici su žurili na onu stranu *odakle su očekivali voz.*

Я вспо́мнил день, ***когда́ поки́нул родно́й дом.*** Sjetio sam se dana *kada sam napustio rodnu kuću.* *Он посмотре́л на меня́ с таки́м* ***выраже́нием, сло́вно я его́ рубле́м подари́л.*** Pogledao me je s takvim izrazom lica *kao da sam ga rubljom darivao.* *И я верну́лся домо́й с таки́м чу́вством,* ***как бу́дто ви́дел хоро́ший сон.*** I vratio sam se kući s takvim utiskom *kao da sam usnio lijep san.*

U izražavanju pripadnosti pomoću atributske rečenice postoji razlika između ruskog i srpskohrvatskog jezika, i to u redu riječi: u našem je jeziku normalan red riječi ***čiji*** + *imenica*, a u ruskom obratan — *imenica* + ***кото́рый*** (v. također § 218). Up.:

Пе́ред на́ми сиде́л поэ́т, ***стихотворе́ния кото́рого*** *мы вчера́ слу́шали по ра́дио.* Ispred nas sjedio je pjesnik *čije* smo *pjesme* juče slušali na radiju.

Neke srpskohrvatske atributske rečenice mogu se pretvoriti u ruske nezavisne rečenice, odnosno infinitivne, npr.:

Dođe vrijeme *da se diže buna.* *Наста́ло вре́мя* ***поднима́ть восста́ние.***

Vremenske rečenice

467. Vremenske zavisne rečenice (*временны́е прида́точные предложе́ния*) ukazuju na vrijeme vršenja radnje glavne rečenice (istovremene sa radnjom glavne rečenice ili pak poslije nje). U ovim rečenicama upotrebljavaju se sljedeći veznici i vezničke riječi: ***когда́*** (kada), ***пока́*** (dok), ***как*** (čim), ***едва́*** (samo što), ***тогда́ как*** (dok), ***по́сле того́ как*** (nakon što), ***с тех пор как*** (otkad), ***то́лько*** (čim), ***как то́лько*** (čim), ***лишь то́лько*** (tek što), ***то́лько что*** (samo što) itd.

U vremenskim rečenicama najobičniji je veznik ***когда́***, opnosno *kada*, npr.: *Я не зна́ю,* ***когда́ бу́дут экза́мены.*** Ne znam *kada će biti ispiti.*

Veznik ***пока́*** izražava istovremenost ili posteriornost radnje; odgovara mu naš veznik *dok*:

Пока́ бы́ло тепло́, *мы купа́лись в мо́ре.* *Dok je bilo toplo,* kupali smo se u moru. ***Пока́ не сде́лаю уро́ки,*** *не пойду́ гуля́ть.* *Dok ne pripremim časove,* neću ići u šetnju.

Veznik ***как*** ukazuje da iza glavne rečenice brzo slijedi radnja zavisne rečenice te ga prevodimo veznikom *čim*:

Как придёшь домо́й, *сра́зу позвони́.* *Čim dođeš kući,* odmah telefoniraj.

Posebno brzo nastupanje radnje glavne rečenice iza radnje zavisne rečenice označava se veznikom ***едва́,*** koji prevodimo na razne načine — *samo što, tek što, nije uspio ni da ... a* i sl. Npr:

Едва́ Влади́мир вы́шел на у́лицу, *как подня́лся ве́тер.* *Vladimir nije uspio ni da izađe napolje,* kada se diže vjetar. ***Едва́ хозя́ин откры́л дверь,*** *соба́ка вы́бежала на у́лицу.* *Samo što domaćin otvori vrata,* pas istrča na ulicu. ***Едва́ взошло́ со́лнце,*** *мы отпра́вились в путь.* *Tek što sunce izađe,* mi krenusmo na put.

U ruskom jeziku postoji čitav niz složenih veznika koji se na srpskohrvatski jezik prevode različito. Jedan od njihovih elemenata može biti ***как, лишь, пока́, то́лько.***

Istovremenost radnji može da se izrazi složenim veznicima ***в то вре́мя как*** i ***тогда́ как,*** kojima odgovara naš veznik *dok*. Up.:

В то вре́мя как в по́ле ду́ет ве́тер, *в лесу́ ти́хо и тепло́.* *Dok u polju duva vjetar,* u šumi je tiho i toplo. *Серге́й чу́вствовал, что дед стара́ется уни́зить его́,* ***тогда́ как все други́е взро́слые забо́тливо возвыша́ют.*** Sergej je osjećao da ga je djed pokušavao poniziti *dok ga odrasli brižno uzdižu.*

Ako radnja glavne rečenice slijedi iza radnje zavisne rečenice, može se upotrijebiti veznik ***по́сле того́ как,*** a u našem jeziku *nakon što, pošto*. Npr.:

По́сле того́ как ко́нчатся экза́мены, *я пое́ду в дере́вню.* *Nakon što (pošto) se završe ispiti,* otići ću u selo.

Ukoliko radnja glavne rečenice brzo dolazi iza radnje zavisne rečenice, mogu se uzeti veznici sa riječju ***то́лько: как то́лько, лишь то́лько, чуть то́лько, то́лько что, то́лько лишь.*** U srpskohrvatskom jeziku odgovaraće im veznici *čim, samo što, tek što* i sl. Up.:

Как то́лько откры́ли окно́, *в ко́мнате ста́ло хо́лодно.* *Čim je otvoren prozor,* u sobi je postalo hladno. ***Лишь то́лько Са́ня на́чала ходи́ть,*** *её уже́ заста́вили рабо́тать.* *Tek što je prohodala* Sanju su natjerali da radi. ***Чуть то́лько ста́ло смерка́ться,*** *де́душка пошёл в лес.* *Čim se počelo smrkavati,* djed pođe u šumu. ***То́лько что Ната́ша ко́нчила петь,*** *она́ подошла́ к гостя́м.* *Samo što je Nataša završila s pjevanjem,* ona priđe gostima.

Veznikom ***пе́ред тем как*** ukazuje se na to da radnja glavne rečenice prethodi radnji zavisne rečenice; u našem jeziku u ovom značenju upotrebljava se veznik *prije nego* (*što*). Up.:

Пе́ред тем как они́ тро́нулись в путь, *они́ ещё раз про́верили свои ве́щи.* *Prije nego su krenuli na put,* još jednom su provjerili svoje stvari.

Za izražavanje polazne tačke ili granice od koje počinje da se vrši radnja glavne rečenice u ruskom jeziku koristi se složeni veznik sa riječju ***пока́ — до тех пор, пока́,*** a u srpskohrvatskom veznici *dotle, sve dok, sve dotle dok*. Npr.:

Де́душка приказа́л не буди́ть вну́чку ***до тех пор, пока́ она́ сама́ не проста́нется.*** Djed je naredio da se ne budi unuka *sve dok se sama ne probudi.*

To se odnosi i na veznik ***с тех пор как*** (u našem jeziku *otkad*), npr.:

Он заме́тно посе́дел ***с тех пор, как мы расста́лись с ним.*** On je primjetno posijedio *otkad smo se rastali s njim.*

Ovaj ruski veznik upotrijebićemo i ako u srpskohrvatskom jeziku imamo veznik *da*:

Uskoro će biti deset godina *da nisam dolazio u Zagreb.* *Ско́ро испо́лнится де́сять лет* ***с тех пор, как я не́ был в За́гребе.***

I naš jezik u odnosu na ruski ima neke specifičnosti. Kod nas veznička riječ *gdje* može biti upotrijebljena u vremenskoj rečenici, npr.:

On se bio zamislio pa nije bio ni čuo *gdje ga mati opominje.* *Он за́думался и не слы́шал,* ***когда́ мать его́ предупрежда́ла.***

Srpskohrvatski veznik *pošto* prevodimo ruskim ***по́сле того́ как***:

Пошто је то учинио, rekao je ženi. ***По́сле того́, как он э́то сде́лал,*** *он сказа́л жене́.* *Pošto se umi,* starac sjede na klupu. ***По́сле того́, как вы́мылся,*** *стари́к сел на скамью́.*

Naš vezнički prilog *kako*, kojim se označava vrijeme što neposredno prethodi vremenu vršenja radnje glavne rečenice, možemo na ruski prevesti složenim veznikom ***с тех пор как*** ili ***по́сле то́го как.*** Up.:

Kako je došao iz zatvora, nije izlazio iz kuće. ***С тех пор, как он вы́шел из тюрьмы́***, *он бо́льше не выходи́л и́з дому.*

Mjesne rečenice

468. Mjesna zavisna rečenica *(прида́точное предложе́ние ме́ста)* vrši funkciju adverbijala mjesta, odnosno ukazuje na mjesto ili pravac vršenja radnje glavne rečenice. Ukoliko se u glavnoj rečenici nalazi adverbijal mjesta izražen prilozima ***там*** (tamo), ***туда́*** (tuda), ***отту́да*** (otuda), ***везде́*** (svuda), ***всю́ду*** (posvuda), ***отовсю́ду*** i sl., onda mjesna rečenica služi da bliže odredi sadržaj te priloške odredbe. Npr.:

Ле́том мы́ пое́дем ***туда́, куда́ е́здили в про́шлом году́.***
Ljetos ćemo ići *tamo gdje smo išli prošle godine.*

Međutim, postoje mjesne rečenice i bez korelativnog priloga u glavnoj rečenici, npr.:

Мы пошли́, ***куда́ вела́ тропи́нка.*** Pođosmo *kuda je vodila staza.*

U mjesnim rečenicama koriste se sljedeće vezničke riječi: ***где*** *(gdje)*, ***куда́*** *(kuda)*, ***отку́да*** *(odakle)*. Veznička riječ ***куда́*** na naš se jezik može prevoditi na više načina: *kuda, kamo, gdje.*

Primjeri:

Мы должны́ собра́ться там, ***где нас ждут това́рищи.*** Moramo se sakupiti tamo *gdje nas čekaju drugovi. Мы идём туда́, где нас ждут това́рищи.* Idemo tamo *gdje nas čekaju drugovi. Он пришёл за на́ми отту́да,* ***где нас ждут това́рищи.*** Došao je za nama *otud odakle nas čekaju drugovi. По всей на́шей стране́,* ***куда́ ни гля́нешь, вырастаю́т но́вые фа́брики и шко́лы.*** Po čitavoj našoj zemlji, *kud god pogledaš*, izrastaju nove fabrike i škole. *Они́ рабо́тают там,* ***куда́ их посла́ли.*** Oni rade tamo *gdje su ih poslali. Он пошёл туда́,* ***отку́да слы́шались вы́стрели.*** Pošao je tamo *odakle su se začuli pucnji. Он сейча́с нахо́дится там,* ***отку́да я то́лько что прие́хал.*** Oni se sada nalaze *tamo odakle tek što sam doputovao.*

O razlici u upotrebi priloga ***где*** (gdje) — ***куда́*** u ruskom i srpskohrvatskom jeziku v. § 369.

Uzročne rečenice

469. Uzročna zavisna rečenica (*причи́нное прида́точное предложе́ние*) označava uzrok onoga što se kazuje glavnom rečenicom. U uzročnim rečenicama upotrebljavaju se sljedeći veznici i vezničke riječi: ***потому́ что*** (zato što), ***так как*** (pošto), ***ибо*** (jer), ***благодаря́ тому́ что*** (zahvaljujući tome što), ***из-за того́ что*** (zbog toga što) itd.

Veznik ***потому́ что*** odgovara našim veznicima *zato što, jer*: *Учени́к отве́тил хорошо́,* ***потому́ что подгото́вился к уро́ку.*** Učenik je dobro odgovorio *zato što se dobro pripremio za čas.*

Ukoliko ispred ***потому́ что*** stoji neka riječca ili modalna riječ (riječ kojom govornik izražava svoj odnos prema iskazu), onda prvi dio veznika (*потому́*) ulazi u sastav glavne rečenice i iza njega se piše zarez, npr.:

Учени́к отве́тил хоро́шо ***и́менно потому́, что*** *подгото́вился к уро́ку.* Učenik je odgovorio dobro *upravo zato što* se pripremio za čas.

Ispred veznika može da se nađe i *ещё* (još), *осо́бенно* (naročito), *и*, *то́лько* (samo), *ка́жется* (čini se), *мо́жет быть* (možda) i sl.

Veznik ***потому́ что*** uvijek se upotrebljava iza glavne rečenice.

Ako pak složenu rečenicu treba početi uzročnom rečenicom, onda će se upotrijebiti drugi veznik — ***так как***, kome odgovaraju naši veznici *pošto, budući da*. Npr.:

Так как у меня́ мно́го рабо́ты, *я не смогу́ прие́хать. Pošto imam mnogo posla*, neću moći doći.

Veznik ***так как*** može da se nađe i iza glavne rečenice:

Я не ходи́л в шко́лу, ***так как я был бо́лен.*** Nisam išao u školu *pošto sam bio bolestan.*

Razlika između veznika *потому́ что* i *так как* je u tome što je prvi stilski neutralan, a drugi je književni (u govornom jeziku obično mu odgovara *потому́ что* i rjeđe *оттого́ что*).

Književni karakter ima i veznik ***и́бо***, koji na naš jezik prevodimo veznicima *jer, pošto, zbog toga što*, i sl. Npr.:

Переезжа́я бы́стрые ре́чки, не на́до смотре́ть на во́ду, ***и́бо то́тчас голова́ закру́жится.*** Prelazeći preko brzih rječica ne treba gledati u vodu, *jer će se odmah zavrtjeti u glavi.*

Veznik ***благодаря́ тому́ что*** ukazuje na to da se radi o uzroku koji dovodi do povoljnog ishoda pa mu u našem jeziku odgovara *zahvaljujući tome što* ili *zahvaljujući tome da*:

Трава́ вы́росла, ***благодаря́ тому́ что всю весну́ и́ли дождю́.*** Trava je porasla *zahvaljujući tome što je čitavo proljeće padala kiša.*

Uzročnost se može izraziti i pomoću veznika ***поско́льку***, koji je sinonimičan vezniku ***так как***, ali ima književni karakter i mnogo se rjeđe upotrebljava nego ***так как***. Npr.:

Поско́льку у нас бо́льше нет вре́мени, *мы на э́том зако́нчим. Pošto nemamo više vremena*, na tome ćemo završiti.

U uzročnim rečenicama upotrebljavaju se i neki drugi književni obojeni veznici, npr. ***оттого́ что*** (zbog toga što), ***вследствие того́ что*** (usljed toga što), i sl.

Za srpskohrvatski jezik karakterističan je uzročni veznik *što*, kome obično odgovara ruski veznik *потому́ что*. Up.:

Majci je bilo teško *što joj je sin odlazio u grad. Ма́тери бы́ло тяжело́,* ***потому́ что её сын уезжа́л в го́род.***

U našem jeziku i vremenski veznik *kad* može izražavati uzročnost te ga prevodimo ruskim veznikom ***так как***, ili ***е́сли***, npr.:

Kada oni mogu, zašto ne mogu ja? ***Так, как (е́сли) они́ мо́гут****, почему́ не могу́ я?*

Uzročna rečenica našeg jezika može se vezati za glavnu i pomoću veznika *čim*, koji na ruski prevodimo veznicima ***потому́ что***, ***так как*** i sl. Up.:

Ne možeš mnogo toga znati *čim ne radiš. Ты не мо́жешь мно́гого знать,* ***потому́ что не рабо́таешь.***

Pogodbene rečenice

470. Pogodbena ili uslovna rečenica (*придáточное услóвное предложéние*) izražava pogodbu, uslov za ono što se iznosi glavnom rečenicom. Postoje dvije vrste pogodbenih rečenica. Jednim se izražava realni uslov za vršenje radnje glavne rečenice, a drugim mogući, hipotetički uslov. Prve se nazivaju realne pogodbene rečenice, a druge irealne pogodbene rečenice.

Realne pogodbene rečenice

471. Realne pogodbene rečenice (*реáльные услóвные предложéния*) vežu se za glavnu veznicima ***éсли*** (ako), ***кóли*** ili ***коль*** (ako), ***раз*** (ako), *в* ***слýчае*** (u slučaju) itd. Predikat se izražava oblicima indikativa.

Najčešći veznik u ovim rečenicama je ***éсли***, a u našem jeziku *ako*, npr.: ***Éсли хóчешь***, *пойдём в кинó. Ako hoćeš*, idemo u kino.

U razgovornom stilu upotrebljava se veznik ***кóли*** (***коль***), koji također možemo prevesti veznikom *ako*:

Извинú нас, ***кóли мы виновáты.*** Izvinjavamo se *ako smo krivi.*
Veznik ***раз*** izražava uslov, ali ukazuje i na zaključak koji se izvodi iz toga uvjeta. Npr.: ***Раз он пришёл***, *пусть поговорúт со мной. Ako je došao*, neka popriča sa mnom.

Uvjet koji obavezno dovodi do posljedice iskazuje se frazeološkim spojem ***стóит*** + *infinitiv*, kojem u srpskohrvatskom jeziku odgovara spoj ***treba*** + *oblik indikativa* ili ***valja*** + *oblik indikativa*. Npr.:

Стóило емý задýматься, *и решéние он находúл. Trebalo je da se zamisli*, pa da rješenje nađe.

Ovo značenje može imati i spoj ***достáточно*** + *infinitiv*, koji na naš jezik prevodimo konstrukcijom ***dovoljno*** + ***da*** + *oblik indikativa*, npr.:

Достáточно закры́ть глазá, *как тóтчас возникнет картúна мóря. Dovoljno je da se zatvore oči* pa da se odmah pojavi slika mora.

Kao što se vidi, glavna rečenica u ruskom počinje riječima ***и*** ili ***как***, a u srpskohrvatskom *i*, *pa* i sl. (mada nije uvijek tako).

Irealne rečenice

472. Irealne pogodbene rečenice (*гипотетúческие услóвные предложéния*) vežu se za glavnu rečenicu veznikom ***éсли бы*** (riječca *бы* koja ulazi u sastav veznika, neraskidivi je dio kondicionala), kojem odgovara naš veznik *da*, npr.:

Éсли бы вы мне сказáли, *я бы вам помóг*. Da ste mi rekli, ja bih vam pomogao.

Ovaj se veznik može prevesti i našim veznikom *kada bi*, npr.:

В сто раз емý бы́ло бы лéгче, ***éсли бы шёл он сам.*** Sto puta bi mu bilo lakše *kada bi išao sam.*

Vezniku *éсли бы* odgovara i naš veznik *ukoliko bi, ako bi.*

Morfološki se u obje ruske rečenice, glavnoj i zavisnoj, nalazi kondicional, dok, kao što smo vidjeli, u srpskohrvatskom samo u glavnoj rečenici mora stajati kondicional.

Posebnu vrstu irealnih rečenica čine one koje nemaju veznika, a predikat im je izražen imperativom. Na srpskohrvatski jezik one se prevode kao da su sa veznikom ***éсли бы***. Up.:

Напúшй он задáние, *он бы получúл хорóшую отмéтку. Da je napisao zadatak*, dobio bi dobru ocjenu.

Ovakve rečenice mogu se odnositi na prošlost (*da je napisao*), budućnost (*kad bi napisao*), a također i na sadašnjost. U stvari, kontekst ukazuje na to o kakvom se značenju radi. Npr.:

Будь на моём мéсте, *ты бы сдéлал то же сáмое. Da si na mome mjestu*, ti bi isto uradio (*Kad bi bio na mom mjestu*, ti bi isto uradio).

Напúшй я письмó, *он обрáдовался бы. Kada bih napisao pismo*, on bi se obradovao.

Namjerne rečenice

473. Namjerna zavisna rečenica (*придáточное предложéние цéли*) ukazuje na cilj radi kojega se vrši radnja glavne rečenice. Takva rečenica po pravilu se odnosi na predikat izražen glagolom.

U ruskim namjernim rečenicama najčešće se upotrebljava veznik ***чтóбы***, a u srpskohrvatskom *da, da bi, ne bi li, kako bi.* Npr.:

Я приéхал, ***чтóбы увúдеть егó.*** Doputovao sam *da bih ga vidio. Онú спешáт,* ***чтóбы прийтú вóвремя.*** Oni žure *kako bi stigli na vrijeme. Мы встáли рáно,* ***чтóбы не опоздáть на пóезд.*** Ustali smo rano *da ne zakasnimo na voz.*

U prevodu posljednje rečenice mogli bismo, recimo, kazati i ovako: ... *da ne bi smo zakasnili na voz* ili ... *kako ne bi smo zakasnili na voz.*

U ruskom jeziku poslije veznika *чтóбы* može doći: 1. infinitiv i 2. prošlo vrijeme. Up.:

Я приéхал, ***чтóбы увúдеть егó.*** Došao sam *da ga vidim. Я приéхал,* ***чтóбы он увúдел менá.*** Došao sam *da me vidi.*

Ako u zavisnoj rečenici postoji subjekat, onda se obavezno upotrebljava prošlo vrijeme, bez obzira na vrijeme vršenja radnje glavne rečenice. To se isto odnosi i na bezlične rečenice, npr.:

Учúтель объяснúл, ***чтóбы нам было понáтно.*** Učitelj je objasnio *da nam bude razumljivo.*

Infinitiv se upotrebljava kada se i u glavnoj i u zavisnoj rečenici radi o jednom vršiocu radnje, npr.:

Я пришёл, ***чтóбы тебé помóчь.*** Došao sam *da ti pomognem.*

Ukoliko se pak radi o različitim vršiocima radnji, koristiće se prošlo vrijeme, npr.:

Я пришёл, ***чтóбы он помóг.*** Došao sam *da on pomogne.*

Uz veznik ***чтóбы*** često ide *для тогó* ili *с тем*, npr.:

Я приéхал сюдá ***для тогó, чтóбы отдыхáть.*** Doputovao sam ovdje *radi toga da se odmorim. Он éхал в гóрод* ***с тем, чтóбы передáть письмó.*** Išao je u grad *s ciljem da preda pismo.*

Spremnost na vršenje bilo kakve radnje bez obzira na okolnosti i uslove izražava se veznicima ***лишь бы, тóлько бы***, kojima odgovara naš veznik *samo da*:

Я поспешúл испóлнить желáние егó, ***лишь бы не дать емý говорúть.*** Požurio sam da mu ispunim želju *samo da mu ne dam govoriti.*

Srpskohrvatske odrične namjerne rečenice sa veznikom *ne bi li* prevodimo pomoću veznika ***чтóбы***, npr.:

Uđe u kuću *ne bi li se ugrijao.* Он вошёл в дом, ***чтóбы согрéться.***

Dopusne rečenice

474. Dopusna zavisna rečenica (*придáточное уступúтельное предложéние*) ukazuje na prepreku za vršenje radnje glavne rečenice, radnje koja se uprkos tome vrši, što znači da ona istovremeno označava da postoji smetnja i da se i pored toga radnja glavne rečenice realizuje.

Najobičniji dopusni veznik je ***хотя́*** (u razgovornom stilu ***хоть***), kojem u našem jeziku odgovaraju veznici *iako, premda, mada*, npr.:

Партизáны шли вперёд, ***хотя́ все ужé устáли.*** Partizani su išli naprijed, *iako su svi već bili umorni. Антóн одéлся потеплéе,* ***хотя́ нé было хóлодно.*** Anton se toplije obukao, *premda nije bilo hladno. Партизáны всё шли и шли,* ***хотя́ на гóры давнó спустúлась ночь.*** Partizani su samo išli i išli, *mada se na brdo davno bila spustila noć.*

Veznik ***несмотря́ на то что***, kojem odgovara naš *bez obzira na to što*, ima knjiški karakter. Npr.:

Несмотря́ на то, что срок был небольшóй, *он хорошó изучúл язы́к. Bez obzira na to što je rok bio malen*, on je dobro naučio jezik.

U našem jeziku može se također upotrijebiti i *uprkos* (ili *unatoč*) *tome što.*

Ulogu dopunskog veznika u ruskom jeziku vrši i riječca ***пусть***, npr.: ***Пусть он ошúбся,*** *но ошúбку мóжно испрáвить. Iako je pogriješio*, greška se može ispraviti. *Задáча,* ***пусть трýдная,*** *но выполни́мая.* Zadatak, *iako je težak*, ipak je ostvarljiv.

Posebnu grupu dopusnih rečenica čine tzv. *uopšteno-dopusne* rečenice, u kojoj zavisna rečenica ukazuje na maksimalno ispoljavanje prepreka, a glavna, i pored toga, na realizaciju radnje. Nazivaju se uopšteno-dopusnim jer u sebi sadrže uopštavanje. Prepoznaju se po riječci ***ни***, uz koju ponekad ide i ***бы***. U našem jeziku odgovaraju im naše dopusne rečenice sa riječcom *ma* ili sa riječcom *god.*

Ruski jezik			Srpskohrvatski jezik		
Как *Скóлько* *Когдá* *Гдe* *Кудá* *Кто* *Что* *Какóй* *Откýда*	+ ***ни***	=	*Ma*	kako koliko kad gdje kud(a) ili ko što kakav odakle	Kako Koliko Kad Gdje Kud(a) Ko Što Kakav Odakle	god

Primjeri:

Скóлько ни стучáл я в дверь, *мне никтó так и не ответúл.* ***Ma koliko*** *(koliko god) sam kucao na vrata*, meni ipak niko nije odgovorio. ***Как ни прекрáсна былá э́та ночь,*** *дóлго оставáться в лесý бы́ло нельзя́. Ma kako* (*kako god*) *bila divna ta noć*, nije se moglo dugo ostati u šumi. ***Когдá ни зайдý к товáрищу,*** *всегдá он читáет. Ma kad* (*kad god*) *da svratim kod druga*, on uvijek čita. ***Куда́ ни взгляни́,*** *вездé видны́ поля́. Ma gdje* (*kud god*) *pogledao*, svugdje se vide polja. ***Кто ни смотрéл нáшу шкóльную ёлку,*** *всем онá понрáвилась. Ma ko* (*ko god*) *da je gledao našu školsku jelku*, svima se svidjela. ***Какúе бы сúлы на нас ни пошлú,*** *врагá мы прогóним. Ma kakve* (*kakve god*) *snage da krenu na nas*, mi ćemo neprijatelja prognati. ***Откýда ни посмотрю́,*** *отовсю́ду вúжу поля́ и лесá. Ma odakle da* (*odakle god*) *pogledam*, svuda vidim polja i šume.

Načinske rečenice

475. Načinska zavisna rečenica (*придáточное предложéние óбраза дéйствия*) ukazuje na to kako se vrši radnja glavne rečenice. Takva se rečenica odnosi na predikat glavne rečenice. Od veznika, ovdje dolaze ***как*** (kao), ***как бýдто*** (kao da), ***тóчно*** (kao da), ***слóвно*** (slično).

Ruskom vezniku ***как*** odgovara naš veznik *kao*, npr.:

Ученúк написáл так, ***как емý скáзал учúтель.*** Učenik je napisao onako *kako mu je učitelj rekao. Андрéй любúл Серёжу,* ***как своегó брáта.*** Andrej je volio Serjožu *kao svoga brata.*

Veznikom ***как бýдто*** vrši se poređenje pa ga prevodimo veznikom *kao da*: *Ивы стоя́т над водóй,* ***как бýдто дýмают чтó-то и слýшают.*** Vrbe stoje iznad vode *kao da o nečem razmišljaju i slušaju.*

Poređenje se može izraziti i veznicima ***тóчно*** i ***слóвно***, npr.:

Вид у Петрóва был страдáльческий, ***тóчно он хвáстался трýдностями.*** Petrov izgled je bio pačenički, *kao da se hvalio teškoćama.*

U srpskohrvatskom jeziku može se upotrijebiti i *poput, slično*, itd.

Zavisne rečenice za mjeru i stepen

476. Zavisna rečenica za mjeru i stepen (*придáточное предложéние мéры и стéпени*) ukazuje na mjeru i stepen nečega o čemu se govori u glavnoj rečenici. U glavnoj rečenici može da stoji ***так*** (tako), ***стóлько*** (onoliko), ***настóлько*** (toliko), ***до тогó*** (toliko, dotle), a u zavisnoj se upotrebljavaju veznici i vezničke riječi ***что*** (da), ***чтóбы*** (da), ***скóлько*** (koliko). Npr.:

Мы ***так*** *промёрзли,* ***что не моглú говорúть.*** *Tako* smo se smrzli *da nismo mogli govoriti. Бы́ло* ***настóлько*** *тепло́,* ***что мы шли в лёгких рубáшках.*** Bijaše *toliko* toplo *da smo išli u lakim košuljama. Рéдко* ***так*** *бывáет в лесý,* ***чтóбы все дерéвья и кустáрники плодоносúли в одно́ и то же врéмя.*** Rijetko *se ovako* dešava u šumi *da sve drveće i grmlje rađa u isto vrijeme. Мы купúли* ***стóлько*** *фрýктов,* ***скóлько нам бы́ло нýжно.*** Kupili smo *onoliko* voća *koliko nam je bilo potrebno.*

Posljedične rečenice

477. Posljedična zavisna rečenica (*придáточное предложéние слéдствия*) izražava posljedicu koja proističe iz onoga o čemu se govori u glavnoj rečenici. Takva rečenica odnosi se na čitavu glavnu rečenicu i uglavnom se veže sa njom pomoću veznika ***так что,*** kome odgovara naš veznik *da* ili *tako da*, npr.:

Пожáры продолжáлись шесть сýток подрядá, ***так что нельзя́ бы́ло отличи́ть но́чи от дня***. Požari su trajali šest dana uzastopno *tako da se nije mogla razlikovati noć od dana. Кругóм бы́ло óчень тúхо*, ***так что слы́шен был малéйший шóрох***. Okolo je bilo veoma tiho *tako da se čuo i najmanji šušanj.*

U našem jeziku u posljedičnoj rečenici može se upotrijebiti i veznik *te*, npr.:

Magla je bila tako gusta *te smo jedva išli. Тумáн был густóй*, ***так что мы едвá шли.***

STILISTIČKE OSOBINE

478. Rečenica raspolaže velikim stilističkim potencijalom. Ova osnovna sintaksička jedinica odlikuje se izuzetnom strukturnom i semantičkom raznovrsnošću, što daje velike mogućnosti stilskog nijansiranja i izražavanja najsuptilnijih misli, raspoloženja i osjećanja.

Ruski jezik, kao i srpskohrvatski, ima čitav niz sintaksičkih *sinonima*. Oni postoje i u prostoj i u složenoj rečenici. Sinonimičnim mogu biti:

1. potvrdne i odrične rečenice, npr: *Так он и придёт — Он вообще́ не придёт.* (Kako da neće doći — On uopšte neće doći); potvrdna rečenica predstavlja ekspresivnu formu odrične rečenice;

2. rečenice sa dva glavna člana i rečenice sa izostavljenim subjektom, npr. *Я сегóдня напишý домáшнее задáние — Сегóдня напишý домáшнее задáние* (Ja ću danas napisati domaći zadatak — Napisaću danas domaći zadatak);

3. neodređeno-lične i lične rečenice, npr. *Тепéрь э́ту ýлицу называ́ют инáче — Тепéрь э́та ýлица называ́ется инáче* (Sada tu ulicu zovu drugačije — Sada se ta ulica zove drugačije);

4. lične i bezlične rečenice, npr. *Я хочý пить — Мне хóчется пить* (Hoću da pijem — Žedan sam); ličnom rečenicom aktivnije se izražava stav govornog lica;

5. aktivna i pasivna konstrukcija, npr. *Рабóчими пострóено нóвое здáние — Рабóчие пострóили нóвое здáние* (Radnici su sagradili novu zgradu);

6. participska konstrukcija i zavisna rečenica, npr. *Студéнт,* ***сдающий экзáмен,*** *сидúт за пéрвой пáртой — Студéнт,* ***котóрый сдаёт экзáмен,*** *сидúт за пéрвой пáртой* (Student *koji polaže ispit* sjedi u prvoj klupi);

7. glagolskopriloška konstrukcija i zavisna rečenica, npr. ***Читáя кни́гу,*** *я запúсываю её содержáние —* ***Когда́ я читáю кни́гу,*** *я запúсываю её содержáние (Čitajući knjigu,* zapisujem njen sadržaj — *Kada čitam knjigu,* zapisujem njen sadržaj);

8. rečenice sa različitim veznicima, npr. ***И́ли*** *я придý к тебé,* ***или*** *ты придёшь ко мне —* ***Ли́бо*** *я придý к тебé,* ***ли́бо ты придёшь ко мне*** (*Ili* ću ja doći tebi *ili* ćeš ti doći meni) itd.

Osim toga, rečenica ima i svoje funkcionalno-stilističke vrijednosti, odnosno svaki funkcionalni stil ruskog i srpskohrvatskog jezika odlikuje se specifičnom strukturom rečenice, njenih dijelova, elemenata i odnosa.

Prije svega, postoji razlika između razgovornog stila i književnih stilova.

U razgovornom stilu preovladavaju proste rečenice. Od složenih više se upotrebljavaju nezavisno-složene nego zavisno-složene rečenice. Ove posljednje obično imaju jednostavnu strukturu i po pravilu su sastavljene samo od jedne zavisne rečenice. U tom stilu su u širokoj upotrebi nepotpune, eliptične rečenice, zatim upitne, poticajne, rečenice sastavljene samo od jedne riječi. (*Да. Нет*). Za njega je karakterističan i slobodan red riječi.

Književni stilovi odlikuju se širokom upotrebom složenih rečenica, s tim što zavisno-složene više imaju izražen književni karakter nego nezavisno-složene.

U *književnoumjetničkom stilu* koriste se sve vrste rečenica. Međutim, i ovdje postoje specifičnosti. Tako npr. dok je za naučni stil karakteristična izražena upotreba uzročnih i namjernih zavisnih rečenica, za književnoumjetnički se može reći da su to vremenske i mjesne rečenice. Ipak, za književnoumjetnički stil najtipičnija je osobenost specifično strukturiranje iskaza u obliku stilskih figura — sintaksičkih sklopova pomoću kojih se pojačava izražajnost. Navešćemo neke.

1. *Anafora* (анáфора; ponavljanje istih riječi na početku sintaksičkih cjelina), npr.

Жди *меня́, и я верну́сь,*	*Čekaj* me i ja ću se vratiti,
Только óчень жди.	Samo me dugo čekaj.
Жди*, когдá навóдят грусть*	*Čekaj* kada donose tugu
Жёлтые дождú,	Žute kiše,
Жди*, когдá снегá метýт,*	*Čekaj* kada snijeg mete,
Жди*, когдá жарá,*	*Čekaj* kada je jara,
Жди*, когдá другúх не ждут,*	*Čekaj* kada drugi ne čekaju,
Позабы́в вчерá...	Zaboravivši juče...

2. *Epifora* (*эпифора;* ponavljanje istih riječi na kraju sintaksičkih cjelina), npr. *Я отозвáлся. „Марш за нáми, тебя́ сам герр комендáнт* ***трéбует****". Поня́тно, зачéм* ***трéбует***. Ja se odazvah. „Marš za nama, tebe lično her komandant treba". Zna se zašto *treba.*

3. *Gradacija* (*градáция;* nizanje riječi pomoću kojeg se potencira značenje), npr. *А лáгерная охрáна кáждый день пьёт, пéсни* ***горлáнит, рáдуется, ликýет***. A logorska straža svaki dan pjeva, pjesme *pjevaju, raduju se, likuju.*

4. *Antiteza* (*антитéза;* opozicija suprotnih pojmova radi stvaranja kontrasta), npr.: *И* ***ненавúдим*** *мы, и* ***лю́бим*** *мы случáйно.* I *mrzimo* mi i *volimo* mi slučajno.

5. *Paralelizam* (*параллели́зм;* jednako strukturiranje susjednih sintaksičkih cjelina), npr.:

О тебé я ***хочý дýмать****. Дýмаю о тебé.*
О тебé не ***хочý дýмать****. Дýмаю о тебé.*
О другúх я ***хочý дýмать****. Дýмаю о тебé.*
Ни о ком не ***хочý дýмать****. Дýмаю о тебé.*

O tebi *hoću da razmišljam. Razmišljam o tebi.*
O tebi *neću da razmišljam. Razmišljam o tebi.*
O drugim *hoću da razmišljam. Razmišljam o tebi.*
Ni o kome *neću da razmišljam. Razmišljam o tebi.*

6. *Prsten* (*кольцó*; rečenica ili stih počinje i završava se istom riječju), npr.:

Люблю́ *ли тебя́ — я не зна́ю,*	*Volim* li te — ne znam,
Но кáжется мне, что ***люблю***.	Ali čini mi se, da te *volim*.

7. *Palilogija* ili kompozicioni spoj (*композиционный стык;* istom riječju završava se jedna sintaksička cjelina, a počinje druga), npr.:

Так и прóжил дéсять лет и не замéтил, как онú ***прошлú****. Прошлú, как бýдто во сне.* Tako sam i proživio deset godina i nisam primijetio kako su *prošle. Prošle* su kao u snu.

8. *Inverzija* (*инвéрсия;* obratan red riječi), npr.: umjesto ***Онú не пришлú*** *домóй —* ***Не пришлú*** *онú домóй* (*Oni nisu došli* kući — *Nisu oni došli* kući).

Također postoji *elipsa* (*эллипсис;* rečenica bez ispuštenog člana rečenice koji se podrazumijeva), *retoričko pitanje* (*риторúческий вопрóс;* pitanje koje se ne postavlja da bi se dobio odgovor, već da bi se na njega obratila pažnja) itd.

Naučni stil odlikuje dosta složena sintaksa. U njemu ima veoma mnogo složenih rečenica, koje su ponekad brojnije od prostih. Nezavisno-složene rečenice manje su pogodne za rasuđivanje, a više za opisivanje i pripovijedanje pa ih stoga rijetko nalazimo u naučnom stilu. S druge strane, u njemu su česte zavisne rečenice, pogotovo uzročne i namjerne. Za naučni stil karakteristična je raširena upotreba participskih i glagolskopriloških konstrukcija, zatim upotreba glagolskih imenica umjesto glagola (*оказáть воздéйствие — воздéйствовать*), upotreba složenih veznika itd.

Publicistički stil blizak je po sintaksi naučnom stilu u informativnim i analitičkim žanrovima, a književnoumjetničkom u žanrovima tipa reportaže, feljtona i sl. Uopšte sintaksu ovog stila karakteriše sinteza knjiških i razgovornih konstrukcija.

U administrativnom stilu u širokoj su upotrebi složene rečenice, zatim nepotpune, bezlične i infinitivne rečenice u značenju moranja i neophodnosti, a također imperativnosti. Njegova sintaksa ima jasno izražen knjiški karakter. Posebno treba istaći osobeno strukturiranje iskaza u obliku rubrika (šablonizacija je jedna od osnovnih odlika ovoga stila).

DIJAHRONIJSKI KOMENTAR

479. Između sintaksičke strukture savremenoga jezika i sintaksičke strukture staroruskog jezika ne postoje suviše velike razlike, iako su neke sintaksičke konstrukcije nestale, a druge se pojavile ili su se pak stare, manje ili više, izmijenile. Od tih promjena treba spomenuti sljedeće.

Imenski predikat. U imenskom predikatu se tokom istorije izgubila kopula u oblicima sadašnjeg vremena, a na mjestu starog predikatskog nominativa pojavio se i širio predikatski instrumental. Kraći oblici pridjeva i participa zadržavaju se samo u predikatskoj funkciji, a njihova atributska funkcija prestaje da postoji.

Kongruencija. U staroruskom jeziku postojalo je tzv. slaganje po smislu i odnosilo se na subjekat izražen zbirnom imenicom tipa *брáтия, дрýжина* i sl., uz koji je predikat dolazio u množini (*идоша вся брaтия = шли все брáтья*). Slaganje po smislu nije se zadržalo, a ako ostatak takvog slaganja mogu se navesti kolebanja u izboru jednine ili množine tipa *Большинствó студéнтов сдáло —* ***сдáли*** *экзáмены.*

Rekcija. U staroruskom jeziku su besprijedloške padeške konstrukcije preovladavale nad prijedloškim. Tokom vremena su besprijedloške konstrukcije postepeno zamjenjivane prijedloškim. Jedna od karakteristika staroruskog jezika bilo je i ponavljanje prijedloga, npr.: *А* ***со*** *княземь* ***съ*** *великимъ* ***съ*** *Иваном...*

Složena rečenica. Razvoj ruskih složenih rečenica kretao se od paratakse (povezivanje rečenica bez ikakvog odnosa uzajamne zavisnosti) ka hipotaksi (gramatički odnos između nezavisnih i zavisnih elemenata). U staroruskom jeziku zavisni odnosi nisu bili dovoljno izgrađeni pa je sintaksička veza ostvarivana, uz nezavisne i zavisne rečenice, i tzv. lančanim nizanjem rečenica (цепнóе нанúзывание предложéний). Osim toga, za staroruski jezik bila je karakteristična izražena upotreba rečenica bez veznika u značenju zavisnih vremenskih, namjernih, objekatskih, atributskih, uzročnih, posljedičnih i dr. rečenica.

LITERATURA[1]

1. *Русская грамматика.* Том I и II. — Наука, Москва, 1980, 1492 с.

2. *Грамматика русского языка.* Том I и II. — Издательство Академии Наук СССР, Москва, 1960, 1861 с.

3. Barnetová Vilma, Běličová-Křížková Helena, Leška Oldřich, Skoumalová Zdena, Strakova Vlasta. *Русская грамматика.* Том I и II. — Academia, Praha, 1979, 1093 с.

4. Реформатский А. А. *Введение в языковедение.* — Изд. 4-е, испр. и дополн. Просвещение, Москва, 1967, 542 с.

5. Гвоздев А. Н. *Современный русский литературный язык.* Часть I и II. — Просвещение, Москва, 1967, 776 с.

6. Аванесов Р. И. *Русское литературное произношение.* — Изд. 5-е, переработ. и дополн. Просвещение, Москва, 1972, 415 с.

7. Акишина А. А., Барановская А. С. *Русская фонетика.* — Русский язык, Москва, 1980, 102 с.

8. Пулькина И. М., Захава-Некрасова Е. Б. *Учебник русского языка для студентов-иностранцев.* — Русский язык, Москва, 1977, 518 с.

9. Розенталь Д. Э. *Практическая стилистика русского языка.* — Изд. 3-е, исправл. и дополн. Высшая школа, Москва, 1974, 352 с.

10. Черных П. А. *Историческая грамматика русского языка.* — Изд. 2-е, Учпедгиз, Москва, 1954, 336 с.

11. Иванов Б. В., Потиха З. А. *Исторический комментарий к занятиям по русскому языку в средней школе.* — Просвещение, Москва, 1978, 159 с.

12. Košutić Rad. *Gramatika ruskog jezika.* II (oblici). — Treće izd. Naučna knjiga, Beograd, 1965, 303 s.

13. Jazić Đorđe. *Osnovi fonetike ruskog jezika.* — Zavod za izdavanje udžbenika SR Srbije, Beograd, 1966, 134 s.

14. Marojević Radmilo. *Gramatika ruskog jezika.* — Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1983, 343 s.

15. Stevanović M. *Savremeni srpskohrvatski jezik.* Knjiga I i II. — Treće izd. Naučna knjiga, Beograd, 1975, 1595 s.

16. Brabec Ivan, Hraste Mato, Živković Sreten. *Gramatika hrvatskosrpskoga jezika.* — Osmo, neizm. izd. Školska knjiga, Zagreb, 1968, 280 s.

17. Barić Eugenija, Lončarić Mijo, Malić Dragica, Pavešić Slavko, Peti Mirko, Zečević Vesna, Znika Marija. *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika.* — Školska knjiga, Zagreb, 1979, 527 s.

Rječnici

1. Ахманова О. С. *Словарь лингвистических терминов.* — Изд. 2-е, стереотипн. Советская Энциклопедия, Москва, 1969, 608 с.

2. Розенталь Д. Э., Теленкова М. А. *Словарь-справочник лингвистических терминов.* — Изд. 2-е, исправл. и дополн. Просвещение, Москва, 1976, 543 с.

---

[1] U spisak je uključena osnovna literatura kojom se autor služio pri izradi gramatike.

3. *Srpskohrvatski jezik*. Enciklopedijski leksikon. — Interpres, Beograd, 1972, 604 s.

4. *Словарь русского языка в четырех томах*. — Изд. 2-е, исправл. и дополн. Русский язык, Москва, 1981.

5. Ожегов С. И. *Словарь русского языка*. — Изд. 7-е, стереотипн. Советская Энциклопедия, Москва, 1968, 900 с.

6. Зализняк А. А. *Грамматический словарь русского языка*. — Русский язык, Москва, 1977, 879 с.

7. *Учебный словарь сочетаемости слов русского языка*. — Русский язык, Москва, 1978, 688 с.

8. *Частотный словарь русского языка*. — Русский язык, Москва, 1977, 936 с.

9. Штейнфелдът Э. А. *Частотный словарь русского литературного языка*. — Научно-исследоват. ин-т педагогики Эстонской ССР, Таллин, 1963, 316 с.

10. *4000 наиболее употребительных слов русского языка*. — Русский язык, Москва, 1978, 367 с.

11. *Краткий толковый словарь русского языка для иностранцев*. — Русский язык, Москва, 1978, 227 с.

12. *Толковый словарь русского языка*. — Просвещение, Ленинград, 1981, 384 с.

13. *Орфогрфаический словарь русского языка*. — Изд. 14-е, стереотипн. Русский язык, Москва, 1977, 480 с.

14. Poljanec R. F., Madatova-Poljanec S. M. *Rusko-hrvatski rječnik*. — Treće, prerađeno i dop. izd. Školska knjiga, Zagreb, 1973, 1379 s.

15. Korać Tatjana, Menac Antica, Popović Milenko, Skljarov Miho, Venturin Radomir, Volos Renata. *Rusko-hrvatski ili srpski frazeološki rječnik*. Svezak I i II. — Školska knjiga, Zagreb, 1979—1980, 1436 s.

PREDMEDNI REGISTAR[1]

A

adverbijal (priloška odredba) 434
— cilja 438
— mjere i stepena 440
— mjesta 436
— načina 439
— uslova 441
— uzroka 437
— vremena 435
afiks 73
akanje 1
akcenat 44
— dinamički (ekspiratorni) 45
— muzički (melodijski) 45
— pokretan (slobodan) 46
— stalan (fiksiran) 45
akcentologija 44
akustika 4
alofon (varijanta foneme) 33
atribut 429
— kongruentni 430
— nekongruentni 431
antonimija 78 f.
aorist 322
apozicija 433
augmentativ 79
autorsko ***mi*** 215

B

bimorfema 282
broj (vrsta riječi) 239, 240
— brojna imenica 254 f., 257, 258
— brojni pridjevi 257
— dioni (dijelni, distributivni) 262
— glavni 240, 245
— neodređeni količinski 240, 259
— priloški 259
— prosti (osnovni) 243
— računske operacije 271
— razlomci 240, 258
  mješoviti 258
  decimalni 258
  obični 258
— redni 240, 256
— složeni 243
— složenice sa ***пол-(полу-)*** 258
— višečlani 243, 255
— zamjenički 259
— zbirni 240, 257
buduće vrijeme 319
— prosto 320
— složeno 321
članovi rečenice 412
— glavni 412
— sporedni 412
deklinacija 84
deminutiv 79
desonorizacija suglasnika na kraju riječi 30
dijahronija 66
dvojine (dual) 167

E

eksplicitno poređenje pr.
enklitika 49

F

fenomenološko kontrastiranje pr.
fonema 33
fonetika 1, 5, 32
fonologija 1, 32
fonostilistika 64

G

glagol 274, 275
— glagolski oblici
  složeni 315
  prosti 315

[1] Registar je selektivan i po izboru termina i po navođenju mjesta gdje se oni daju; brojke označavaju paragraf u kome su objašnjeni vrlo (rijetko samo navedeni) pojmovi.

— glagolske vrste 297
prva 297, 298
druga 297, 299
treća 297, 300
četvrta 297, 301
peta 297, 302
— glagolske kategorije
aktiva — pasiva 290
broja 287
lica 292
načina 288
roda 286
vida 291
vremena 289
— konjugacija 303
prva 304
druga 310
neregularna 311
mješovita 312
osobena 313
glagoli sa defektnom konjugacijom 314
— osnova
infinitivna 294
sadašnjeg vremena 295
— vrste glagola
bezlični (impersonalni) 29
bezobjekatsko-povratni 275
durativni (neprekidnotrajni) 291
florizmi 314
emocionalnog stanja i raspoloženja 275
fizičke aktivnosti 275
fizioloških radnji i stanja 275
govorenja 275
koji označavaju procese kod konkretnih predmeta 314
koji označavaju procese u ljudskom organizmu 314
koji označavaju procese u neživoj prirodi 314
koji označavaju radnju 275
koji označavaju stanje 275
nepotpunog značenja 275
mišljenja 275
nesvršenog vida (imperfektivni) 291
običnih radnji 275
odnosa 275
opažanja 275
osjećanja 275
pamćenja 275
psihičke aktivnosti 275
punog značenja 275
sa apstraktnim značenjem 314
svršenog vida (perfektivni) 291
znanja 275
želje 275
kreativni (stvaralački) 275
motivni 275
motorni 345
kretanja 345
određenog kretanja 345
neodređenog kretanja 345
izvedeni 346
u prostoru 275
neprelazni 275
neutralni 275
opštepovratni 275
pomoćni 275
povratni 275
pravi povratni 275
prelazni (tranzitivni) 275
transformativni 275
učestali 291
uzajamno-povratni 275
zoologizmi 314
glagolski pridjevi (participi) 333
— aktivni 333
sadašnjeg vremena 335
prošlog vremena 336
— pasivni 337
sadašnjeg vremena 338
prošlog vremena 339
— participska konstrukcija 340
glagolski prilozi (adverbi) 341
— nesvršenog vida 342
— svršenog vida 343
— glagolskopriloška konstrukcija 344
glasovi 3
govorna kultura 1
gramatika 1
gramatičko značenje 73

H

hipokoristik 79
hipotaksa 387
homonimija 78 f.
— homofoni 42
— homografi 47
— međujezički homonimi 79 f.
— glasovna (fonetska) homonimija 42

I

idiom 78 f.
imenica 76
— deklinacija 84
prva 84, 85
druga 84, 108
treća 84, 123
četvrta 84, 140
peta 84, 143
pridjevska 84, 144
nulta 84, 145
— kategorija
broja 82
jednina 82
množina 82
roda 81
gramatički 81
prirodni 81
zajednički 81
živog i neživog 167, 185
— promjena
mješovita 84, 88, 111, 126
specifična 89, 112, 127
tvrda 84, 86, 109, 124
— vrste
apstraktna 77
gradivna 77
konkretna 77
modalna riječ 77
predikativ 77
vlastita 77
zbirna 77
zajednička 77
za neživo 77
za živo 77
imperativ 288, 323
— dramatski 352
— pripovjedački 352
imperfekt 322
implicitno poređenje pr.
infinitiv 316
inicijalno ***n*** 214, 238
interfiksi 76
intonacija 50
— tipovi
ravna 50
silazna 50
upitna 53
usklična 57
uzlazna 50
završna 51
— vrste intonacionih konstrukcija
IK-1 52
IK-2 54
IK-3 55
IK-4 56
IK-5 58
IK-6 59
IK-7 60
inverzija 266, 478

J

jednačenje
— po mekoći 29
— po mjestu tvorbe 27
— po načinu tvorbe 28
— po zvučnosti 26
jotovanje 70
— najnovije 70
— novo 70
— novije 70
— staro (praslovensko) 70

K

kondicional 288, 332
kongruencija 405
kopula
— nulta 275
— poluapstraktna
— čista (apstraktna) 275
korijen 73
krnji perfekt 322

L

leksikologija 1
leksičko značenje 73
lingvostilistika 1

M

morfema 73
morfologija 1, 72
morfonologija 41

N

nastavak (fleksija) 73
nepostojano ***o***, ***e*** 67, 97, 135, 191

O

objekat 422
— direktni 426
— indirektni 427
oblici 72
okanje 1
ortoepija 43

P

padež 83
— nezavisni padež 83
nominativ 83
— zavisni padež 83
genitiv 83
materije 83
poređenja 153
kvalitativni 83
objekatski 83, 208
partitivni 83
prisvojni (posesivni) 83, 153
slovenski 153
subjekatski 83
temporalni 83
dativ 83
koristi i štete 83
namjene 83
pravca 83
stanja 83
akuzativ 83
količine i mjere 83
objekta 83
temporalni 83
instrumental 83
kvalitativni 83
mjesni (prosekutiv) 83
načinski 183
objekta 83
oruđa 83
predikatski 83, 156
subjekatski 83, 156
temporalni 83, 156
lokativ 83
palatalizacija 69
— prva 69
— druga 69
— treća 69
parataksa 387
paronimija 78 f.
pejorativ 79
plurativ (plurale tantum) 82
pluskvamperfekt 322

polisemija 78 f.
postfiks 76
predikat 416
— glagolski 418
prosti 419
složeni 420
— imenski 421
predikatska jedinica 412
prefiks 73
prijedlog 373, 374
— prosti 376
— izvedeni 376
priključenje 407
pridjev 168, 169
— komparacija (poređenje) 191
komparativ 193
prosti 194, 195
nepromjenljivi 195
promjenljivi 195
složeni 196
superlativ 193
prosti (sintetički) 198, 199
složeni (analitički) 198, 200
elativ 204
— oblik
dulji 191
kraći 191
— promjena
tvrda 181
meka 182
mješovita 183
— vid
određeni 185
neodređeni 185
— vrste
odnosni 170
odnosno-prisvojni 170
opisni (kvalitativni) 170
prisvojni (posesivni) 170
prilog 360
— komparacija 368
komparativ 368
superlativ 368
— vrste
adverbijalni 361
atributski 361
izvedeni 366
nominativni 362
predikativ 363
predikatski 363
pronominativni 362
prosti 366
proklitika 49
prošlo vrijeme 322
punoglasje 68

R

rečenica 402
— vrste 408
prosta 411, 412
izjavna 410
odrična 409
poticajna 410
potvrdna
sa izostavljenim subjektom 443
sa jednim glavnim članom 442
besubjekatska 442, 444
sa ličnim glagolskim oblikom 445
neodređena lična 447
uopštena lična 446
bezlična 448
sa bezličnim glagolom 449
sa ličnim glagolskim oblikom u bezličnom značenju 450
sa predikativnim prilogom i predikativom 451
sa kratkim pasivnim glagolskim pridjevom u srednjem rodu 452
sa negacijom 453
infinitivna 454
bespredikatska 442, 455
nominativna 456
upitna 410
usklična 410
složena 411, 457
nezavisno-složena 458
rastavna 461
sastavna 459
suprotna 460
zavisno-složena 462
atributska 466
dopusna 474
uopšteno-dopusna 474
namjerna 473
načinska 475
objekatska 465
odnosna (relativna) 463
pogodbena 470
irealna 472
realna 471
posljedična 477
predikatska 464
subjekatska 463
uzročna 469
vremenska 467
za mjeru i stepen 476
redukcija 9
— prvi stepen 9
— drugi stepen 9
rekcija 406
— glagolska 406
— imenička 406
— pridjevska 406
riječca 388, 389
— modalna 389
— odrična 389
— tvorbena 389
— upitna 389
— za ukazivanje načina proticanja radnje 389

S

sadašnje vrijeme 317
samoglasnik (vokal) 6
simultano konfrontiranje pr.
singulativ (singulare tantum) 82
sinonimija 78 f.
sintagma 402
sintaksa 1, 402
sistemsko konfrontiranje pr.
stil izgovora
— književni 65
— neutralni 65
— nerazgovijetni 65
— prostonarodni 65
— razgovjetni 65
— razgovorni 65
stilske figure 478
— anafora 478
— antiteza 478
— elipsa 478
— gradacija 478
— inverzija 478
— palilogija 478
— paralelizam 478
— prsten 478
— retoričko pitanje 478
subjekat 413
— gramatički 413
— logički 413
suglasnik (konsonant) 6
— afrikata (sliveni suglasnik) 16
— bezvučni 15
— bilabijalni 17
— dentalni 17
— labiodentalni 17
— laterarni 16
— meki 17
— nazalni 16
— praskavi (eksplozivni) 16
— prednjojezični 17
— piskavi 17
— sonant 15
— srednjojezični 17
— strujni (frikativni) 16
— šumni 15
— šuštavi 17
— tekući (likvida) 17
— tvrdi 17
— usneni 17
— vibrant 16
— zadnjojezični 17
— zvučni 15
sukcesivno konfrontiranje pr.
supletivizam 95, 291

Š

šum 4

T

ton 4
transkripcija 71
— međunarodna 71
— ruska 71
tvorba riječi 1
— abrevijacija 79
— odbacivanje krajnje morfeme (nulta sufiksacija) 79
— prefiksacija 79
— prefiksacija i sufiksacija 79
— slaganje osnova 79
— sufiksacija 79
— supstantivizacija 79

U

unutarnja fleksija 297
— izvedeni 397
— prosti 397
— za izražavanje emocije 396
— za izražavanje govorne etikecije 396
— za izražavanje jezika životinja 396
— za izražavanje šumova u prirodi 396
— za obraćanje ljudima 396
— za obraćanje životinjama 396

V

veznik 381
— nezavisni 385
— prosti 383
— složeni 383
— zavisni 385
veznička riječ 381
vrsta riječi 74
— nesamostalna 74
— samostalna 74
zamjenica 207
— imenička 208, 236
— lična 213
— neodređena 229
— određena 221
— odrična 228
— pokazna 219
— povratna 216
— pridjevska 208, 236
— prisvojna 217
— upitno-odnosna 218

Z

zvanični stil 268

ŠIRI SADRŽAJ

KRATAK SADRŽAJ 3
TRANSKRIPCIJA 5
SKRAĆENICE. ZNACI 7
PREDGOVOR 9
UVOD 11

GLASOVI 13
AKUSTIČKE OSOBINE 13
FONETSKE OSOBINE 13

Samoglasnici 14
Izgovor naglašenih samoglasnika 15
Izgovor nenaglašenih samoglasnika 15
— Samoglasnici ***a*** i ***o*** 15
— Samoglasnici ***y***, ***u***, ***ы*** 16
— Samoglasnik ***e*** 16

Suglasnici 16
Klasifikacija suglasnika 16
— Podjela suglasnika po akustičkim svojstvima 16
— Podjela suglasnika po načinu tvorbe 17
— Podjela suglasnika po mjestu tvorbe 17
— Podjela suglasnika po mekoći 17

Izgovor suglasnika 18
— Izgovor tvrdih suglasnika 18
— Izgovor mekih suglasnika 20
— Izgovor suglasničkih grupa 21
— Jednačenje suglasnika 22

Izgovor stranih riječi 24

FONOLOŠKE OSOBINE 25

Fonema 25
Sistem fonema 25

MORFOLOŠKE OSOBINE 29

Imenice 29
Pridjevi 29

Zamjenice 29
Glagoli 29
Prilozi 30

MORFONOLOŠKE OSOBINE 30
LEKSIČKE OSOBINE 30
ORTOEPSKE OSOBINE 31
ANCENATSKE OSOBINE 32
Fonetski aspekt 32
Morfonološki aspekt 32
Leksički aspekt 33
Ortoepski aspekt 34
Sintaksički aspekt 36

INTONACIJSKE OSOBINE 37
Završna intonacija 37
Prva intonaciona konstrukcija 38
Upitna intonacija 38
Druga intonaciona konstrukcija 38
— Treća intonaciona konstrukcija 39
— Četvrta intonaciona konstrukcija 40
Usklična intonacija 41
— Peta intonaciona konstrukcija 41
— Šesta intonaciona konstrukcija 42
— Sedma intonaciona konstrukcija 43
Semantičko-diferencijalna obilježja intonacije 44
Zamjena intonacionih konstrukcija 45
Zamjena centra u intonacionim konstrukcijama 45

FONOSTILISTIČKE OSOBINE 47
Stilovi izgovora 47
DIJAHRONIJSKI KOMENTAR 48
Samoglasnici 49
Suglasnici 49
Palatalizacija 50
Jotovanje 51

TRANSKRIPCIJA 51

OBLICI 53

MORFOLOŠKA STRUKTURA RIJEČI 53
VRSTE RIJEČI 54
IMENICE 54
Leksičko-semantičke osobine 54
Tvorbene osobine 57
Morfološke osobine 58

Kategorija roda 58
Kategorija broja 66
Kategorija padeža 69
Promjena imenica 71

a) Prva deklinacija 72
Tvrda promjena 72
Mješovita promjena 73
Specifična promjena 76
— Imenice sa sufiksom *-j-* u množini 76
— Imenice sa sufiksom *-анин (-янин)* i *-чанин* 77
— Imenice sa sufiksom *-ин* 78
— Imenice sa sufiksom *-ёнок (-онок)* 79
— Imenice *coceg* i *чёрт* 80
— Supletivizmi 81
Morfološka struktura padeža prve deklinacije 82
— Nominativ jednine 82
— Genitiv jednine 82
— Dativ jednine 83
— Akuzativ jednine 84
— Instrumental jednine 84
— Lokativ jednine 85
— Nominativ množine 86
— Genitiv množine 88
— Dativ, instrumental i lokativ množine 90
— Akuzativ množine 91
Akcenat 92
Leksička struktura 95

b) Druga deklinacija 96
Tvrda promjena 96
Meka promjena 97
Mješovita promjena 97
Specifična promjena 98
Morfološka struktura padeža 100
— Nominativ i akuzativ jednine 100
— Genitiv jednine 100
— Dativ jednine 100
— Instrumental jednine 101
— Lokativ jednine 101
— Nominativ i akuzativ množine 101
— Genitiv množine 102
— Dativ, instrumental i lokativ množine 102
— Akcenat 103
— Leksička struktura 106

c) Treća deklinacija 107
Tvrda promjena 107
Meka promjena 107

Mješovita promjena ... 107
Specifična promjena ... 111
Morfološka struktura padeža ... 113
— Nominativ jednine ... 113
— Genitiv jednine ... 113
— Dativ jednine ... 114
— Akuzativ jednine ... 114
— Instrumental jednine ... 115
— Lokativ jednine ... 115
— Nominativ množine ... 116
— Genitiv množine ... 116
— Akuzativ množine ... 117
— Dativ, instrumental i lokativ množine ... 117
Akcenat ... 118
Leksička struktura ... 120

d) Četvrta deklinacija ... 122

Akcenat ... 125
Leksička struktura ... 126

e) Peta deklinacija ... 127

f) Pridjevska promjena ... 128

g) Nulta deklinacija ... 130

Sintaksičke osobine ... 131
Imenica kao član rečenice ... 132
Imenica u sintaksičkim spojevima ... 132
Spojevi bez prijedloga ... 132
Nominativ ... 132
Genitiv ... 132
Dativ ... 134
Akuzativ ... 134
Instrumental ... 134
Spojevi sa prijedlozima ... 134
Genitiv ... 135
Dativ ... 136
Akuzativ ... 137
Instrumental ... 138
Lokativ ... 139

Stilističke osobine ... 140
Stilističke vrijednosti roda ... 140
Stilističke vrijednosti broja ... 140
Stilističke vrijednosti padeža ... 140

Dijahronijski komentar ... 142
Kategorija roda ... 142
Kategorija broja ... 142
Kategorija padeža ... 142
Promjena imenica ... 143
Kategorija živog i neživog ... 143

PRIDJEVI ... 144

Leksičko-semantičke osobine ... 144

Tvorbene osobine ... 147
Sufiksacija ... 147
a) Opisni i gradivni pridjevi ... 147
b) Prisvojni pridjevi ... 148
Prefiksacija ... 149

Morfološke osobine ... 149
Promjena pridjeva ... 150
a) Promjena opisnih i gradivnih pridjeva ... 150
— Tvrda promjena ... 150
— Meka promjena ... 152
— Mješovita promjena ... 154
— Morfološka struktura padeža ... 160
b) Promjena prisvojnih pridjeva ... 161
— Prisvojni pridjevi sa sufiksima *-ов, -ев* ... 162
— Prisvojni pridjevi sa sufiksom *-ин* ... 163
c) Promjena odnosno-prisvojnih pridjeva sa sufiksima *-ий, -ья, -ье* ... 166
Upotreba prisvojnih pridjeva ... 168
Dulji i kraći oblik pridjeva ... 170
Akcenat kraćeg oblika pridjeva ... 171
Komparacija pridjeva ... 174
Komparativ ... 174
a) Prosti komparativ ... 174
b) Složeni komparativ ... 177
Superlativ ... 178
a) Prosti superlativ ... 178
b) Složeni superlativ ... 179

Sintaksičke osobine ... 179
Dulji i kraći oblik pridjeva ... 179
Komparativ i superlativ ... 183

Stilističke osobine ... 184
— Funkcionalno-stilističke vrijednosti ... 184
— Sinonimija pridjeva i zavisnih padeža imenica ... 184

Dijahronijski komentar ... 185
— Deklinacija pridjeva ... 185
— Dulji i kraći oblik pridjeva ... 185
— Komparacija pridjeva ... 186

ZAMJENICE ... 187
Leksičko-semantičke osobine ... 187
Tvorbene osobine ... 188
Morfološke osobine ... 188
Lične zamjenice ... 188
Povratne zamjenice ... 192
Prisvojne zamjenice ... 193
Upitno-odnosne zamjenice ... 196
Pokazne zamjenice ... 199
Određene zamjenice ... 203
Zamjenica *сам* ... 204
Zamjenica *са́мый* ... 205
Zamjenica *весь* ... 206
Zamjenica *ка́ждый* ... 207
Zamjenica *вся́кий* ... 208
Zamjenica *любо́й* ... 208
Odrične zamjenice ... 209
Neodređene zamjenice ... 211
Zamjenice sa prefiksom *не-* ... 211
Zamjenice sa postfiksom *-то* ... 212
Zamjenice sa postfiksom *-нибудь* ... 212
Zamjenice s a postfiksom *-либо* ... 213
Zamjenice sa prefiksom *кое-* ... 214
Sintaksičke osobine ... 215
Stilističke osobine ... 216
— Funkcionalno-stilističke vrijednosti ... 216
— Zamjenice i kontekst ... 216
— Sinonimičnost zamjenica ... 217
Dijahronijski komentar ... 218
— Lične zamjenice ... 218
— Pokazne zamjenice ... 218
BROJEVI ... 219
Leksičko-semantičke osobine ... 219
Tvorbene osobine ... 219
Morfološke osobine ... 221
Glavni brojevi ... 221
Promjena glavnih brojeva ... 221
Broj *оди́н, одна́, одно́* ... 221
Broj *два, три, четы́ре* ... 223
Brojevi *пять — двадцать, три́дцать* ... 225
Desetice *пятьдеся́т — во́семьдесят* ... 226
Brojevi *со́рок, девяно́сто, сто* ... 227
Stotine *две́сти, три́ста, четы́реста* ... 227
Stotine *пятьсо́т — девятьсо́т* ... 229
Brojevi *ты́сяча, миллио́н, миллиа́рд* ... 229
Višečlani brojevi ... 230

Redni brojevi ... 231
Zbirni brojevi ... 233
Razlomci ... 235
Neodređeni količinski brojevi ... 238
Sintaksičke osobine ... 240
Brojevi kao članovi rečenice ... 240
Sintaksička spojivost brojeva ... 240
Glavni brojevi ... 240
Redni brojevi ... 244
Zbirni brojevi ... 244
Razlomci ... 245
Izražavanje približnosti ... 245
Izražavanje vremena ... 247
Vrijeme na satu ... 247
Datumi ... 249
Spojevi sa imenicom *год* ... 250
Računske operacije ... 251
Stilističke osobine ... 251
— Funkcionalno-stilističke vrijednosti ... 251
— Sinonimija brojeva ... 251
— Varijante brojeva ... 252
Dijahronijski komentar ... 252
GLAGOLI ... 253
Leksičko-semantičke osobine ... 253
Tvorbene osobine ... 260
Prefiksacija ... 260
Sufiksacija ... 263
Postfiksacija ... 264
Postfiksacija i sufiksacija ... 264
Prefiksacija i postfiksacija ... 265
Morfološke osobine ... 265
Morfološke kategorije ... 265
— Kategorija roda ... 266
— Kategorija broja ... 266
— Kategorija načina ... 266
— Kategorija vremena ... 266
— Kategorija aktiva — pasiva ... 266
— Kategorija vida ... 267
— Kategorija lica ... 272
Morfološka struktura ... 273
— Infinitivna osnova ... 273
— Osnova sadašnjeg vremena ... 273
Morfološka klasifikacija glagola ... 274
Glagolske vrste ... 274
Prva vrsta ... 274
Druga vrsta ... 275

Treća vrsta ... 276
Četvrta vrsta ... 277
Peta vrsta ... 278

Konjugacije ... 278
Prva konjugacija ... 278
— Prva vrsta ... 279
— Druga vrsta ... 280
— Treća vrsta ... 282
— Četvrta vrsta ... 285
— Peta vrsta ... 286
Druga konjugacija ... 290
Neregularna konjugacija ... 294
— Osobena konjugacija ... 295
Glagoli sa defektnom konjugacijom ... 296
Glagolski oblici ... 298

Infinitiv ... 298
Sadašnje vrijeme ... 299
Buduće vrijeme ... 302
Prosto buduće vrijeme ... 302
Složeno buduće vrijeme ... 303
Prošlo vrijeme ... 304
Imperativ ... 309
Drugo lice jednine i množine ... 309
Prvo lice množine ... 312
Treće lice jednine i množine ... 312
Kondicional ... 313
Glagolski pridjevi ... 314
Aktivni glagolski pridjevi ... 315
— Aktivni glagolski pridjevi sadašnjeg vremena ... 315
— Aktivni glagolski pridjevi prošloga vremena ... 318

Pasivni glagolski pridjevi ... 320
— Pasivni glagolski pridjevi sadašnjeg vremena ... 321
— Pasivni glagolski pridjevi prošloga vremena ... 321

Participska konstrukcija ... 329

Glagolski prilozi ... 329
Glagolski prilog nesvršenog vida ... 331
Glagolski prilog svršenog vida ... 331
Glagolskopriloška konstrukcija ... 333

Glagoli kretanja ... 333

Sintaksičke osobine ... 339
Stilističke osobine ... 340

Funkcionalno-stilističko raslojavanje glagola ... 340

Sinonimija glagolskih oblika ... 340
Izražavanje sadašnje radnje ... 340
Izražavanje prošle radnje ... 341
Izražavanje buduće radnje ... 342
Izražavanje zapovijesti, molbe i želje ... 342
Izražavanje uslova ... 343

Dijahronijski komentar ... 343

— Sistem vremena ... 343
— Sistem participa ... 343
— Infinitiv ... 344

PRILOZI ... 345

Leksičko-semantičke osobine ... 345
Tvorbene osobine ... 348
Morfološke osobine ... 348
Komparacija priloga ... 348
Sintaksičke osobine ... 351
Stilističke osobine ... 351
Dijahronijski komentar ... 351

PRIJEDLOZI ... 352

Leksičko-semantičke osobine ... 352
Tvorbene osobine ... 354
Morfološke osobine ... 354
Sintaksičke osobine ... 354
Stilističke osobine ... 356
Dijahronijski komentar ... 358

VEZNICI I VEZNIČKE RIJEČI ... 358

Leksičko-semantičke osobine ... 358
Tvorbene osobine ... 358
Morfološke osobine ... 358
Sintaksičke osobine ... 358
Stilističke osobine ... 359
Dijahronijski komentar ... 359

RIJEČCE ... 360

Leksičko-semantičke osobine ... 360
Tvorbene osobine ... 360
Morfološke osobine ... 360
Sintaksičke osobine ... 361
Stilističke osobine ... 361
Dijahronijski komentar ... 361

UZVICI ... 362

Leksičko-semantičke osobine ... 362
Tvorbene osobine ... 362
Morfološke osobine ... 362
Sintaksičke osobine ... 362
Stilističke osobine ... 363
Dijahronijski komentar ... 363

REČENICA ... 364

SINTAKSIČKE OSOBINE ... 366

Izražavanje potčinjenosti u rečenici ... 366

Kongruencija ... 366
Rekcija ... 366
Glagolska rekcija ... 366
Imenička rekcija ... 367
Pridjevska rekcija ... 368
Priključenje ... 368

Vrste rečenica ... 368
Prosta rečenica ... 369
Subjekat ... 370
Predikat ... 371
Glagolski predikat ... 371
Prosti glagolski predikat ... 371
Složeni glagolski predikat ... 371
Imenski predikat ... 371
Objekat ... 373
Direktni objekat ... 373
Atribut ... 374
Kongruentni atribut ... 374
Nekongruentni atribut ... 375
Apozicija ... 376
Adverbijali ... 376
Adverbijal vremena ... 376
Adverbijal uzroka ... 380
Adverbijal cilja ... 381
Adverbijal načina ... 382
Adverbijal mjere i stepena ... 382
Adverbijal uslova ... 382
Rečenice sa jednim glavnim članom ... 383
Besubjekatske rečenice ... 383
Rečenice sa ličnim glagolskim oblikom ... 383
— Uopšteno lične rečenice ... 383
— Neodređeno lične rečenice ... 384
Bezlične rečenice ... 386
— Bezlične rečenice sa bezličnim glagolom ... 386
— Bezlične rečenice sa ličnim glagolskim oblikom u bezličnom značenju ... 387
— Bezlične rečenice sa predikatskim prilogom i predikativom ... 387
— Bezlične rečenice sa kratkim pasivnim glagolskim pridjevom prošloga vremena u srednjem rodu ... 387
— Bezlične rečenice sa negacijom ... 388
Infinitivne rečenice ... 388
Bespredikatske rečenice ... 388
Nominativne rečenice ... 388

Složena rečenica ... 389
Nezavisno-složene rečenice ... 389
Sastavne rečenice ... 389
Suprotne rečenice ... 390
Rastavne rečenice ... 391
Zavisno-složene rečenice ... 392

Subjekatske rečenice ... 393
Predikatske rečenice ... 394
Objekatske rečenice ... 394
Atributske rečenice ... 395
Vremenske rečenice ... 396
Mjesne rečenice ... 398
Uzročne rečenice ... 398
Pogodbene rečenice ... 400
Realne pogodbene rečenice ... 400
Irealne rečenice ... 400
Namjerne rečenice ... 401
Dopusne rečenice ... 402
Načinske rečenice ... 403
Zavisne rečenice za mjeru i stepen ... 403
Posljedične rečenice ... 403

STILISTIČKE OSOBINE ... 404
DIJAHRONIJSKI KOMENTAR ... 406
LITERATURA ... 409
PREDMETNI REGISTAR ... 411
ŠIRI SADRŽAJ ... 417

Recenzenti
dr Radmilo Marojević, vanredni profesor Filološkog fakulteta u Beogradu
dr Aleksandar Done, docent Filozofskog fakulteta u Sarajevu

Lektor za ruski jezik
Ljudmila Sergejevna Andrejevska, Lenjingrad

Lektor:
Mila Maljukanović

Tehnički urednik:
Milorad Babić

Korektor:
dr Branko Tošović

Izdaje:
„Svjetlost" OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo

Za izdavača:
Abduselam Rustempašić

Tiraž: 2000 primjeraka

Štampa:
Beogradski izdavačko-grafički zavod
Beograd, Bulevar vojvode Mišića 17

CIP — Katalogizacija u publikaciji
Narodna i univerziteska biblioteka BiH, Sarajevo

808.2—5 (075.3)

TOŠOVIĆ, Branko
Ruska gramatika u poređenju sa srpskohrvatskom : glasovi, oblici, rečenica / Branko Tošović. — Sarajevo : Svjetlost, 1987. — 427 str. ; 24 cm

Na upor. nasl. str. : Русская грамматика в сопоставлении с сербохорватской. — Bibliografija: str. 409.

ISBN 86-01-00305-2

17

ISBN 86-01-00305-2